

سِرِّہ دحوالواو تخریجہ

مُکملہ او مُدللہ

فَتَاوِیْ یُوسُفِیَّہ

مَشْهُورَہٗ

سِتَّاسُ وَجَدِیْدَ مَسَائِلِ اَوْ دَہْغِی حَلِّ

پنجم جلد

تالیف

حضرت مولانا محمد یوسف ہیانوی
مفتی اعظم پاکستان

تقریظونہ

شیخ الحدیث حضرت مولانا

سید شیع علی شاہ مک فی رحمۃ اللہ

سابق شیخ الحدیث دار العلوم حقانیہ اکوڑہ خٹک

شیخ الحدیث حضرت مولانا محمد ادریس صاحب دہلوی

شیخ الحدیث دار العلوم نعمانیہ اتھارٹی

جلد پنجم مکتبہ رشیدیہ

جادہ میوند سر چوک مارکیٹ مرحوم حاجی حسین گل کابل

0782690850 | 0775681606

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَتَاوَى يُوسُفِيَه

مَشْهُورٌ بِهِ

سِتَاسُوجِيَا مَسَائِل

مکمل
او مدلل

اودھغی حل

سَرۂ دحوالواو تخريجہ

تالیف

حضرت مولانا محمد یوسف ہیانوی
مفتی اعظم پاکستان

تقریضونہ

شیخ الحدیث حضرت مولانا

سید شیعہ علی شاہ مک فی اللہ
سابق شیخ الحدیث دار العلوم حقایقہ اکوڑہ خٹک

شیخ الحدیث حضرت مولانا محمد ادریس صاحب مدظلہ
شیخ الحدیث دار العلوم لعالمیہ اتمانزئی

دینِ نعم جلد اجمالی فہرست

دزکاة مسائل، د عشر
مسائل، د صدقہ فطر مسائل،
دنظر مسائل، نفلی صدقہ، د فقیرانو
متعلق مسائل، د حج او عمری
فضیلت او فرضیت، پہ حرامو پیسو
حج کول، د عمری مسائل، د حج بدل
مسائل، د محرم نہ پرتہ حج کول، د قربانی
مسائل، د حاجی د قربانی مسائل، مدینہ
تہ حاضری، د عقیقی مسائل، د نیکار
مسائل، د ترخی، لری او دھکو حکم،
د سپی ساتلو مسائل

جلد ایک کتابت رشیدیہ

جاده مہولہ سر پوی مارکیت مرحوم حاجی حسین گل کابل
0782690850 | 0775681606

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د کتاب ټول حقوق محفوظ دي

د کتاب نوم : ستاسو جديدا مسائل اودهغي حل

مؤلف : حضرت مولانا محمد يوسف هيانوي

ترجمه کونکي : دار الترجمة عبدالغني مارکيت پشاور

جلد : پنځم

صفحات : ۵۷۶

تاريخ : ۲۰۱۷ء

د چاپ زيار : مولانا سيد محمد پرواني

جلال مکتب رشیدی

جاده میوند سر چوی مارکيت مرحوم حاجي حسين گل کابل
0782690850 | 0775681606

د کتاب تر لاسه کولو ځايونه

پشاور	•	کندوز	•	بغلان
اکوړه خټک	•	غزني	•	لوگر
کوټه	•	جلال آباد	•	خوست
پروان	•	قلدهار		

فهرست

صفحه	مضمون
------	-------

❖ دروژي سره متعلق باقى مسئلي ❖

۴۰	آيا د غير مسلم روژه نيول جائز دي؟
۴۰	د رمضان المبارک په هروخت کې بيل بيل عبادتونه کوي
۴۰	تلويزون باندې شپينه موجب لعنت دى

❖ د زکات مسائل ❖

۴۱	زکات: د دولت تقسيمولو انقلابي نظام
۴۱	د زکات فرضيت
۴۳	د زکات فائدي
۴۷	زکات ټيکس (ماصول) نه دى
۴۹	زکات حکومت ولې وصول کړي
۴۹	د زکات مسائل

❖ د زکات متعلق باقى مسئلي ❖

۵۱	د زکات مصارف
۵۲	د زکات ادا کولو فضائل اود نه ادا کولو وبال
۵۲	د زکات اوصدقي فضيلت
۵۳	زکات نه ادا کولو باندې وعيد
۵۴	د زکات د فرضيت نه منکر سره څه معامله پکار ده؟
۵۵	د زکات له ويرې نه غير مسلم ليکل
۵۶	د بنځو له پاره د سرو اوسپينو زرو استعمالول جائز دي

❖ زکات په چا باندې فرض دى؟ ❖

۵۸	بالغ باندې زکات
۵۹	د نابالغ ماشوم په مال باندې زکات
۵۹	د نابالغه په ملکيت باندې زکات نشته
۵۹	که سره زريې د نابالغه ماشومانو په نامه کړل نو زکات به په چا باندې وي؟
۶۰	يتيم نابالغه ماشوم باندې زکات

صفحه	مضمون
۶۰	د یتیم په مال باندې زکات نشته
۶۱	لیوني باندې زکات نه شته
۶۱	د گینې (زیوراتو) زکات
۶۱	بنځه باندې د گینې (زیوراتو) زکات
۶۲	د بنځې زکات د خاوند په ذمه نه دی
۶۲	د بنځې د گینې (زیوراتو) د زکات مطالبه به له چا نه کیږي
۶۳	ایا د خاوند له طرف د ورکړل شوې گینې زکات د بنځې په ذمه نه شته
۶۳	د گینې زکات به په چا باندې وي
۶۴	د خاوند او د بنځې د زکات حساب بیل بیل دی
۶۴	خاوند د بنځې د گینې (زیوراتو) زکات ورکولی شي
۶۵	د گینې (زیوراتو) زکات به په چا باندې وي
۶۵	د مرحوم خاوند زکات په بنځه باندې فرض نه دی
۶۶	د گینې (زیوراتو) زکات او په هغې باندې د وراثت حق
۶۷	د لور له پاره گینه باندې زکات
۶۷	د تیرو شویو کلونو د گینې زکات
۶۸	په نصاب کې د انفرادي ملکیت اعتبار دی
۶۸	د کورنۍ اجتماعي زکات
۶۹	مشترک کور کې به زکات کله واجب وي
۶۹	مشترک خاندان کې د بنځې، لور، انگورانو زکات به څنگه ورکول کیږي
۷۰	د شریک (گډ) کاروبار زکات به څنگه ادا کیږي
۷۰	د قرض (پور) زکات د چا په ذمه دی
۷۲	د تجارت له پاره د ورکړل شویو پیسو زکات د چا په ذمه دی
۷۳	د مشترک (گډ) کاروبار زکات
۷۳	شپږ میاشتي پور وړي او شپږ میاشتي څښتن سره پاتې کیدونکو پیسو باندې زکات
۷۳	څلور کاله وروسته د پور په هغو پیسو باندې چې ماته رسېدلي دي څومره زکات دی
۷۴	پور ډلې پرې کونکي ته په ورکړل شوي قرض باندې زکات
۷۵	د امانت پیسو باندې زکات
۷۵	که د امانت پیسونه حکومت زکات واخلي
۷۵	د ایشکې زر ضمانت زکات

مضمون	صفحه
-------	------

زرگر ته په کینودل شویو پیسو باندې زکات راځي..... ۷۲

ایاد یو کال تیریدو نه وروسته د ضمانت په پیسو باندې زکات شته..... ۷۲

❖ د زکات نصاب او شرطونه ❖

زکات په کومو شیانو باندې فرض دی..... ۷۷

د نصاب واحد شرط څه دی..... ۷۸

د زکات د نصاب حد (اندازه)..... ۷۹

زکات کله واجب شو..... ۸۰

د نقد او تجارت د مال له پاره د چاندې (سپینو زرو) نصاب معیار دی..... ۸۱

که له نصاب نه کم یوازې سره زروي، نو زکات واجب نه دی..... ۸۱

د اوونیمو تولو نه کمو سرو زرو سره چې نغدې روپۍ پیداشي، نو زکات پرې واجب دی..... ۸۲

گینه او پیسې یوځای کېدو سره که چیرته نهه زره روپۍ شي، نو زکات او قرباني واجب ده..... ۸۲

که چیرته چاسره لږ سره زر او لږ چاندې (سپین زر) وي، نو ایا دی صاحب نصاب دی..... ۸۳

که څوک سره زر خرڅ کړي او کاروبار شروع کړي، نو په هغه باندې به هم زکات وي..... ۸۳

په کومو پیسو باندې زکات دی..... ۸۴

که چاسره د اوونیمو تولو نه کم سره زر او څه پیسې وي، نو زکات واجب دی..... ۸۴

د زکات نه د بچ کېدو له پاره د سرو زرو خرڅولو سره ټي وي، پالنګ اوداسې نور سامان

اخیستل..... ۸۵

پوره مال تجارت باندې زکات دی که کم خرڅیږي یا زیات..... ۸۵

په میاشت کې زر روپۍ خرچ کونکي باندې زکات..... ۸۶

ایاله نصاب نه په زیات مال کې، د نصاب پنځمې برخې پورې معاف دی..... ۸۶

د نصاب نه په زیاتو سرو زرو باندې زکات..... ۸۷

نوبت باندې زکات..... ۸۸

زکات په زیاتي روپیو باندې وي په تنخواه باندې نه وي..... ۸۸

زکات په میاشتنۍ تنخواه باندې نه دی، بلکې په زیاتي مال کال تیریدو باندې دی..... ۸۹

د تنخوا روپۍ چې ترڅو پورې وصول نه شي، زکات پرې نه شته..... ۸۹

زکات کوم حساب سره ادا کړو..... ۸۹

کاروبار کې لګول شویو روپیو باندې زکات واجب دی..... ۹۰

راس المال او گټې باندې زکات..... ۹۰

خرڅېدونکي مال او گټې دواړو باندې زکات واجب دی..... ۹۱

مضمون	صفحه
کاروبار کې د قرضې بیلولونه وروسته زکات ورکړه	۹۱
د خرڅېدو وړ مال د قیمت نه دې قرض لرې شي او زکات دې ورکړل شي	۹۲
د صنعت په هر قابل فروخت مال باندې هم زکات شته	۹۲
د کال په دوران کې چې هرڅومره مال راځي، خوزکات د کال په اخر کې په موجود مال باندې دی	۹۳
کله چې د نصاب برابر مال باندې کال تیر شي نو زکات پرې واجبېږي	۹۳
زکات د اټکل له مخې ورکول صحیح نه دي	۹۴
یو خاص مقصد له پاره د نصاب په اندازه مال باندې زکات	۹۴
که چا سره پنځه زره روپۍ او د نصاب نه کم سره زرو وي، نو د زکات حکم	۹۵
زکات په چا باندې فرض دی؟ که یوکس سره پنځه زره روپۍ او د نصاب نه کم سره زرو وي، نو ایا په دې باندې به زکات واجب وي؟ او که وي، نو څومره؟	۹۵
د گینې زکات د خرڅلاو په قیمت باندې	۹۵
د گینې د زکات شرح	۹۶
استعمالېدونکې گینې باندې زکات	۹۶
گینه او اشرفۍ باندې زکات واجب دی	۹۶
د گینې په غمې باندې زکات نه شته، خو کوټه (دنی) سرو زرو کې شمارېږي	۹۷
د سرو زرو زکات	۹۷
د سرو زرو د زکات کال په کال شرح	۹۸
په گینه باندې د تیرو شویو کلونو زکات	۹۹
پنځه پنځه ټولې سره زر چې د ماشومانو په نومونو شي او هغوی سره سپین زر او پیسې هم نه وي نو په هیچا هم زکات نه شته	۹۹
مخکېنې زکات که معلوم نه وي، نو د اټکل له مخې یې ادا کول جائز دي	۱۰۰
ایا د خسر گنۍ او پلار گنۍ له طرف نه را کړل	۱۰۱
شویو دواړو گینو باندې به زکات وي	۱۰۱
نابالغ باندې زکات نه شته، چې کله بالغ شي زکات به ورکوي	۱۰۱
که چیرته (۱۳) ټولې سره زر په دریو زامنو برابر تقسیم کړم، نو ایا زکات به وي	۱۰۲
که چیرته یې د گینې زکات نه وي ورکړی	۱۰۳
او پیسې هم نه وي نو څه وکړي؟	۱۰۳
ایا جدا جدا گینې باندې به زکات وي یا په یو ځای	۱۰۴
د زکات د کال شمارلو اصول	۱۰۴

صفحه	مضمون
۱۰۴	د زکات د ادا کولو وخت.....
۱۰۶	د کال پوره کیدونه مخکې زکات ادا کول صحیح دي.....
۱۰۶	د تهر زکات نه ورکولو له وجې دنوي کال حساب.....
۱۰۶	د کال په مینځ کې په آمدني باندې زکات.....
۱۰۷	د تیرو شویو کلونو د زکات ورکولو مسئله.....
۱۰۸	د مال نه په ویستل شوي زکات باندې که کال.....
۱۰۸	تیرشي، نو ایا په هغه باندې به هم زکات راځي.....
۱۰۸	په کوم پلاټ (ځمکه) باندې زکات واجب دی او په کوم نه.....
۱۰۸	په اخیستل شوي پلاټ (ځمکه) باندې زکات کله واجبیږي.....
۱۰۹	داستوگنې کور له پاره ځمکه باندې زکات.....
۱۰۹	تجارتی پلاټ باندې زکات.....
۱۱۰	تجارت له پاره په کور یا پلاټ باندې د مارکیټ قیمت باندې زکات دی.....
۱۱۰	د کاروبار په نیت سره اخیستل شویو پلاټونو باندې زکات شته.....
۱۱۱	که چېرته یې د اوسیدو له پاره اخیستل شوې ځمکه.....
۱۱۱	خرڅه کړه، نو ایا په هغه باندې زکات واجب دی.....
۱۱۱	د اوسیدلو له پاره اخیستل شوي پلاټ باندې زکات شته.....
۱۱۲	کوم کور چې په کرایه ورکړل شوی وي د هغه په کرایه باندې زکات شته.....
۱۱۲	ایا د کور په کرایه باندې زکات شته.....
۱۱۳	د کاروبار په نیت سره اخیستل شوي دکان باندې زکات.....
۱۱۳	قرض کې اخیستل شوی کور په کرایه باندې.....
۱۱۳	ورکړي، نو ایا دهغه په آمدني باندې به زکات وي.....
۱۱۳	کرایه باندې ورکړل شویو له یو نه زیاتو کورونو باندې زکات.....
۱۱۴	رهایشی کور او د کاروبار په دکان باندې زکات په کرایه ورکړل شوي کور باندې زکات.....
۱۱۵	د کور د اخیستلو له پاره خرچ کیدونکو روپیو باندې زکات.....
۱۱۵	د حج له پاره کینودل شویو روپیو باندې زکات.....
۱۱۶	د چنډې زکات.....
۱۱۶	د گینې نه پرته چې کوم شيان.....
۱۱۶	استعمالیږي په هغو باندې زکات نه شته.....
۱۱۷	د گینې نه پرته د استعمال په شيانو باندې زکات نه شته.....

صفحه	مضمون
۱۱۷	د لائبریري (کتابتون) په کتابونو باندې زکات نه شته
۱۱۷	د زکات ادا کولو د ورځې قیمت معتبر دی
۱۱۸	د شپږو لکو موټر د میاشتنې په درې زره روپۍ قسط
۱۱۸	باندې خرڅونکي باندې څومره زکات راځي؟
۱۱۸	د لسو لکو په قسطونو باندې خرڅ شوي موټر باندې به څومره زکات وي؟
۱۱۹	د استعمال په موټر او موټر سایکل باندې زکات نه شته
۱۱۹	د استعمال په لوښو باندې زکات
۱۱۹	د وایانو باندې زکات
۱۲۰	د واجب الوصول رقم زکات
۱۲۰	حصو (ونډو) باندې زکات
۱۲۱	اخستل شوي تخم یا سرې باندې زکات نه شته
۱۲۱	پراویدنټ فنډ باندې زکات
۱۲۲	کمپنۍ کې د نصاب برابر جمع شویو روپیو باندې زکات واجب دی
۱۲۲	تجارتی کمپنیو کې گیر شویو روپیو باندې د زکات حکم
۱۲۲	بینک چې کوم زکات کټ کوي (وصولي) د
۱۲۲	انکم ټیکس (ماصول) سره د هغه هیڅ تعلق نه شته
۱۲۲	قرضداري ته ورکړل شویو روپیو باندې زکات واجب دی
۱۲۲	اوپه زکات کې د قیمتي جامو ورکول
۱۲۷	د ټیکسي په ذریعه کرایه گټلو باندې زکات شته په ټیکسي باندې نه شته
	❖ د زکات ادا کولو طریقه ❖
۱۲۸	په یوځای چاته د نصاب په اندازه زکات ورکول
۱۲۸	یو سړي ته څومره زکات ورکول کیږي
۱۲۹	د مستحق په اجازې د هغه له طرفه د حج په پیسو کې زکات جمع کول
۱۲۹	د زکات په پیسو چا باندې حج کول
۱۳۰	د مال د خاوند له حکم پرته زکات ادا کول
۱۳۰	زکات کله ادا کړل شي
۱۳۰	په مختلفو وختونو کې د زکات په نیت سره ورکړل
۱۳۰	شویو پیسو وېستلو سره پاتې زکات ادا کړه
۱۳۱	په غلطې سره یې زیات زکات ورکړ نو د راروان کال په زکات یې شمیرلی شي؟

مضمون

صفحه

له ویلو پرته زکات ورکول	۱۳۱
د زکات د ادا کولو صورت	۱۳۱
د مال د خښتن له حکم پرته وکیل زکات نه شي ادا کولی	۱۳۲
د زکات تشهیر	۱۳۲
لږ لږ زکات ورکول	۱۳۲
د زکات له روپیو نه قرض ورکول	۱۳۵
د تیرو شویو کلونو زکات	۱۳۵
د تیرو شویو کلونو زکات څنگه ادا کړو؟	۱۳۵
د دوکان زکات څنگه ادا کړل شي؟	۱۳۷
استعمال شوي شيان په زکات کې ورکول	۱۳۷
نه خرڅیدونکي شی په زکات کې ورکول	۱۳۷
د شيانو په شکل کې زکات ادا کول	۱۳۸
د زکات په روپیو د مستحقینو له پاره کار و بار کول	۱۳۸
د زکات په روپیو د غریبانو له پاره کارخانې جوړول	۱۳۸
په قرض ورکړل شویو روپیو باندې د زکات	۱۳۹
نیت کولو سره زکات نه ادا کيږي	۱۳۹
مستحق سړي ته زکات ورکولو سره دا ویل چې هغه دې په چا حج وکړي	۱۳۹
د کور والو ناخوښه نوې جامه په زکات کې ورکول	۱۳۹
زکات د سکول په ماشومانو باندې خرچ کول	۱۴۰
دیوې غریبې انجیلۍ د واده له پاره د زکات په پیسودوه تولې یا ددې نه کم سره زراختل	۱۴۱
د زکات په پیسو سره جهیز (سامان) اخستل او ورکول	۱۴۱
د قرض ورکړل شویو روپیو هر کال زکات ورکړئ	۱۴۲
یا د وصول کیدو نه وروسته په یوځای ورکړئ	۱۴۲
مقروض د سرو زرو زکات څنگه ادا کړي؟	۱۴۲
د زکات نه نوکر ته تنخوا ورکول جائزه دي د امداد له پاره زکات ورکول صحیح دي	۱۴۳
نوکر ته ایدوانس (پیشگی) ورکړل شویو روپیو کې د زکات نیت کول صحیح نه دي	۱۴۳
د آینده مزدروي خرچې د زکات نه جدا کول صحیح نه دي	۱۴۳
د زکات په روپیو جومات ته جنریتراخیستل جائزه دي	۱۴۴
چې پیسې نه وي نو زیورات دې خرڅ کړي او زکات دې ادا کړي	۱۴۴

مضمون	صفحه
بنځه دې په خپله زکات ادا کړي که څه هم ګینه خرڅه کړي.....	۱۴۵
غریبه مور دې د نصاب برابر سره زر خرڅ کړي او زکات دې ادا کړي.....	۱۴۶
د خاوند په وفات کېدو باندې زکات څنگه ادا کړل شي.....	۱۴۶
که نغدې روپۍ نه وي، نو د تیږو شویو او اینده کلونو په زکات کې ګینه ورکولی شی.....	۱۴۶
دکان کې د تجارت په مال باندې زکات او د ادا کولو طریقه یې.....	۱۴۷
انکم ټیکس (ماصول) ادا کولو سره زکات نه ادا کېږي.....	۱۴۷
مالک جوړولو نه پرته فلیټ (کور) دهستو ګنې له پاره ورکولو سره زکات نه ادا کېږي.....	۱۴۸
شرطونه.....	۱۴۸
د زکات په پیسو کور جوړول.....	۱۴۹
د زکات د پیسو نه قرض ورکول.....	۱۵۰
❖ کومو خلکو ته زکات ورکول کېږي؟ ❖	
(د زکات مصارف).....	۱۵۱
د زکات حق داران.....	۱۵۱
د سید او هاشمي مدد دې له زکات پرته وکړل شي.....	۱۵۲
ساداتو ته ولې زکات نه شي ورکول کېدای.....	۱۵۲
د سید بنځې ته زکات.....	۱۵۳
د سیدې انجیلۍ اولاد ته زکات.....	۱۵۴
علوي (اعوان) ته زکات ورکول.....	۱۵۴
د سیدې میرمنې اولاد چې د غیر سید نه وي هغوی ته زکات ورکول.....	۱۵۴
غریبې سیدې خور ته زکات ورکول.....	۱۵۵
د زکات صحیح مصرف.....	۱۵۵
د زکات اخستونکي د ظاهراً اعتبار په کېږي.....	۱۵۶
معمولي آمدني والا رشته دار ته زکات ورکول جائز دي.....	۱۵۶
د کمې ګټې لرونکې کورنۍ ماشومانو ته اختر کې د زکات نه جامې اخیستل او ورکول.....	۱۵۶
پګړۍ باندې اخیستل شوی کور کې اوسیدونکو ته زکات ورکول.....	۱۵۷
د مستحق تعیین به څنگه کېږي؟.....	۱۵۷
عثماني ته زکات ورکول.....	۱۵۸
غریبې کورنۍ ته د کور جوړولو له پاره زکات ورکول.....	۱۵۸
د زکات په پیسو سره د مستحق رشته دار واده کول.....	۱۵۸

چې لمسي او لمسي ته زکات ورکول نه دي سهي، نو اينگورته څنگه ورکول کېدای شي؟ ۱۵۹	۱۵۹
د خور او ورور په صدقه فطر او زکات سره مدد کول ۱۵۹	۱۵۹
غريب خور، ورور او خپلوانو ته زکات ورکول ۱۵۹	۱۵۹
له وينا پرته کونډې خور ته زکات ورکول ۱۶۰	۱۶۰
يتيمو وروڼو، خویندو او مور باندې د زکات پيسې خرچ کول ۱۶۱	۱۶۱
ورور ته زکات ورکول ۱۶۱	۱۶۱
ورور او پلار ته زکات ورکول ۱۶۱	۱۶۱
بې وسه وروڼو او خویندو ته زکات ورکول ۱۶۲	۱۶۲
د حیثیت خاوند سړي د خپلو والدينو مالي مدد نه کول، همدغه ۱۶۲	۱۶۲
راز خپل ورور پريښودلو سره نورو خلکو ته زکات ورکول ۱۶۲	۱۶۲
کونډې خور ته زکات ورکول ۱۶۳	۱۶۳
تره ته زکات ۱۶۳	۱۶۳
وراره يا زوی ته زکات ورکول ۱۶۳	۱۶۳
بنځه خپل خاوند ته زکات نه شي ورکولی ۱۶۴	۱۶۴
د مالدارې بنځې غريب خاوند ته زکات ورکول صحيح دي ۱۶۴	۱۶۴
واده کړې بنځې ته زکات ورکول ۱۶۵	۱۶۵
مالدار اولاد لرونکې کونډې ته زکات ۱۶۵	۱۶۵
د زکات مستحق ۱۶۵	۱۶۵
کونډې او ماشومانو ته رسېدونکې ترکه باندې زکات ۱۶۶	۱۶۶
د نصاب خاوندې خو محتاجه کونډې سره څه ډول مدد وکړل شي؟ ۱۶۶	۱۶۶
مفلوک الحال کونډې ته زکات ورکول ۱۶۷	۱۶۷
روزگار کونکې کونډې ته زکات ورکول ۱۶۷	۱۶۷
د خاوند وروڼو او ورورونو ته زکات ورکول ۱۶۸	۱۶۸
غیر مستحق ته زکات ورکول ۱۶۸	۱۶۸
د کاروبار نه کونکي کس کفالت زکات سره کول جائز دي ۱۶۹	۱۶۹
د کار نه کونکي سړي ماشومانو او بنځې ته زکات ورکول ۱۶۹	۱۶۹
گټه نه کونکي ته زکات ورکول ۱۶۹	۱۶۹
د نصاب خاوند قرضدار باندې زکات فرض دی او که نه؟ ۱۷۰	۱۷۰
قرضداري ته زکات ورکول او قرض ترې اخيستل ۱۷۱	۱۷۱

مضمون	صفحه
قرضدار سړي ته زکات ورکول که څه هم د هغه زامن گټه کوي	۱۷۱
قرضدار ته زکات ورکولو سره د هغه نه خپل قرض واپس اخيستل	۱۷۱
د يو قرض دار قرض د زکات نه ادا کول	۱۷۲
په قرض باندې ورکړل شويو پيسو کې د زکات نيت کيدلی شي؟	۱۷۲
د پگړۍ کور او په کور کې د پنځلس شلو زرو روپيو	۱۷۳
شيانو لرونکي ته د لور د واده له پاره زکات ورکول	۱۷۳
مستحق ته په زکات کې کور جوړول او د واپسي طمع ترې ساتل	۱۷۳
د نصاب د خاوند له پاره د زکات د مد نه خوراک کول	۱۷۴
د معذور هلک پلار ته زکات ورکول	۱۷۴
غريب ته زکات ورکول او نيت	۱۷۵
آيا د نصاب د قيمت برابر مينځې لرونکي زکات اخستلی شي؟	۱۷۵
امام ته زکات ورکول	۱۷۵
د مسجد امام ته تنخواه د زکات له روپۍ ونه ورکول جائزه دي	۱۷۶
په جيل کې زکات ورکول	۱۷۶
خير غوښتونکو ته زکات ورکول	۱۷۷
د مدرسې چنده غوښتونکي ته له تحقيق پرته زکات ورکول	۱۷۷
د څلورنيسو زرو روپيو سرو زرو د ماليت مالک ته زکات ورکول	۱۷۷
چې په کوم کور کې ټي وي، وي سي آروي، هغوی ته زکات ورکول جائزه دي	۱۷۷
غير مسلم ته زکات ورکول	۱۷۸
غير مسلم ته زکات او صدقه فطر ورکول صحيح نه دي	۱۷۸
غير مسلم ته زکات ورکول	۱۷۸
د زکات نه کرایه، د ډاکټر فیس ادا کولو سره د زکات ادا کول	۱۷۹
که چیرته د ډاکټر فیس د زکات نه ادا کړل شي نو آیا زکات به ادا شي؟	۱۷۹
د زکات د فنډ نه مریضانو ته دوايي اخيستل او ورکول	۱۷۹
غير مسلمو ته زکات	۱۸۰
زکات او څرمنې هغو تنظيمونو ته ورکړئ	۱۸۰
چې صحيح استعمال يې کوي	۱۸۰
دیني مدرسې ته زکات ورکول غوره دي	۱۸۰
آيا زکات او د قرباني څرمنې مدرسې ته ورکول جائز دي؟	۱۸۱

صفحه	مضمون
۱۸۱	د زکات په روپیو د مدرسې او هسپتال چلولو صورت
۱۸۲	د زکات په پیسو پرستنې اخیستل او طلباوو ته یوازې د استعمال له پاره ورکول
۱۸۲	د زکات په روپیو د شفا خانې (هسپتال) جوړول
۱۸۳	جومات کې د زکات پیسه لگولو سره زکات نه ادا کېږي
۱۸۳	د تبلیغ دله پاره هم دیو چا مالک جوړولو نه پرته زکات نه ادا کېږي
۱۸۴	د زکات روپیو سره د حشراتو یا مرغو له پاره دانه اخیستلو سره زکات نه ادا کېږي
۱۸۴	د حکومت په ذریعه د زکات تقسیم
۱۸۵	د وزیر اعظم ریلیف فنډ کې زکات ورکول
۱۸۵	د زکات پیسې په ملکي قرض او مهم کې ورکول
۱۸۵	د زکات مال دیني جماعتونو ته ورکول
۱۸۵	زکات او د مدرسې تعمیر
۱۸۶	د زکات په پیسو سره د کوهي جوړول
۱۸۶	مستحقینو ته د زکات په پیسو عینکې (چشمې) جوړول او ورکول
۱۸۶	واجب صدقات په غلطو مصارفو باندې خرچ کول
۱۸۷	د زکات پیسې د جومات خانې په تزیین باندې خرچ کول
۱۸۸	د زکات په پیسو اخیستل شوي پلاټ باندې پلازه جوړولو
۱۸۸	سره څه پلاټ غریبانانو ته ورکول او څه خرڅول
۱۸۹	د امدادي ټولې په ذریعې د زکات تقسیم
۱۸۹	د زکات پیسې په کاروبار کې لگولو سره دهغې په گټې د غریبانانو مدد کول
۱۹۰	زکات او صدقات وصولونکې امدادې ادارې څخه سید ته شیان اخیستل
۱۹۰	فلاحی ادارې او د زکات پیسې
۱۹۱	د زکات پیسې په امدادي کارونو کې استعمالول
۱۹۲	فلاحی ادارې د زکات وکیل دی ترڅو پورې چې مستحق ته ادا نه کړي
۱۹۳	د زکات نه چنده راټولونکو ته ټاکلې برخه ورکول جائز نه دي
	❖ د پید او ار عشر ❖
۱۹۴	د عشر تعریف
۱۹۵	د ځمکې په هر پید او ار باندې عشر شته زکات نه شته
۱۹۶	عشر په څومره امدني باندې دی
۱۹۶	عشر د چا په ذمه دی

صفحه	مضمون
------	-------

۱۹۶	د پیداوار عشر خومره وي.....
۱۹۷	د پیداوار د عشر نه وروسته د هغه په روپیو باندې د زکات مسئله.....
۱۹۷	د غلې او میوې په پیداوار باندې د عشر ادائیګي.....
۱۹۸	د عشر ادا کولونه وروسته تر خرڅېدو پورې په غلې نه عشر شته اونه زکات.....
۱۹۸	د کروندې په ځمکه باندې عشر.....
۱۹۹	تريکټر او داسې نور..... چلولو سره د زراعت عشر شلمه برخه دی.....
۱۹۹	د گټې قابل د میوې باغ خرڅول جائز دي.....
۱۹۹	او ددې عشر په مالک په ذمه وي.....
۱۹۹	د عشر روپی د رفاه عامه له پاره نه دي، بلکه د فقیرانو له پاره دي.....
۲۰۰	قرض دار ته د قرض پیسې په عشر او زکات کې پریښودل.....
۲۰۰	که چیرته حکومت کم عشر اخیستی وي، نو پاتې سره څه وکړو.....
۲۰۰	د عشر د ادائیګي په باره کې متفرق مسائل.....

❖ د زکات متفرق مسائل ❖

۲۰۲	زکات ورکونکی چې په کوم ملک کې وي د هماغه ملک د کرنسي اعتبار وي.....
۲۰۲	امریکا کې او سپدونکي کومې کرنسي سره زکات ادا کړي.....
۲۰۳	د زکات په کیښودل شویو پیسو کې لوټ ماتول، د ضرورت له پاره اخیستل.....
۲۰۳	د زکات له پاره ویستل شوې روپی یا د سود استعمال.....
۲۰۳	د سود په روپیو باندې زکات.....

❖ صدقه فطر (سرسایه) ❖

۲۰۴	د صدقه فطر مسئلې.....
۲۰۵	محتاجې د تره ښځې ته صدقه فطر (سرسایه) ورکول.....
۲۰۶	د اختر نه وروسته فطرانه (سرسایه) ادا کول.....
۲۰۶	صدقه فطر غیر مسلم ته ورکول جائز دي.....
۲۰۶	د مسئلې تصحیح او تحقیق.....

❖ نذر او صدقه ❖

۲۰۸	د صدقې تعریف او قسمونه.....
۲۰۸	خیرات، صدقه او نذر کې فرق.....
۲۰۹	په صدقه او نذر کې فرق.....
۲۰۹	د نذر او منبستې تعریف.....

صفحه	مضمون
۲۰۹	د نذر شرطونه
۲۱۰	یوازې خیال راتلو سره نذر نه لازمیږي
۲۱۰	د ماشومتوب په حالت کې د روژه نیولو نذر ومانه
۲۱۰	نو د بلوغ نه ورسته واجب نه دي
۲۱۱	ماشومتوب کې منل شوی نذر بالغ کیدو نه وروسته واجب نه دی
۲۱۱	نذر منل شرعاً څنگه دي او تعریف یې څه دی؟
۲۱۳	حلال مال صدقه کولو سره بلاګانې لرې کیږي نه د حرام مال صدقې سره
۲۱۳	د غیرالله د نیاز مسئله
۲۱۴	د غیرالله نذر منل جائز نه دي
۲۱۴	وزه (چیلۍ) د چا ژوندي یا وفات شوي په نامه کول
۲۱۵	د جنتی بنځې کیسه له ځان نه جوړه
۲۱۵	شوې ده او د هغې نذر منل جائز نه دي
۲۱۵	نه خوپه مزارباندې د سلامي نذر جائز دی اونه ددې پوره کول
۲۱۵	د قرآن مجید په هره کرښه باندې ګوته کیښودو
۲۱۵	سره د «بسم الله الرحمن الرحيم» ویلو نذر منل
۲۱۶	له ناروغۍ نه د صحت له پاره نذر منل
۲۱۶	د انشورنس (بیمه کونکې کمپنۍ) ملازمت ملاویدلو باندې نذر
۲۱۷	نهم اولسم محرم باندې د خپلیو نه اچولو نذر
۲۱۷	د صحت له پاره له الله تعالی نه نذر منل جائز دي
۲۱۸	پردو لرګیو باندې پوخ شوی شی جائز نه دی
۲۱۸	د حرام مال صدقه ناجائزه اودو بال سبب دی
۲۱۹	د یو لاس سره صدقه ورکړل شي چې بل لاس ته معلومه نه شي . . مطلب
۲۱۹	په صدقه کې ډیر قیدونه لګول صحیح نه دي
۲۱۹	نذر پوره کول ضروري دي او مستحق یې غریب خلک او د مدرسې طالبان دي
۲۲۰	د یو کار نذر منلو سره هغه کار ونه شو، نو نذر نه لازمیږي
۲۲۱	د کار کیدو د پاره د کوم شي نذر چې شوی و که هغه هیرشي نوڅه وکړي
۲۲۱	که د صدقې امانت ورک شو نو اداکول یې لازم نه دي
۲۲۲	که د شیریني نذر منل شوي وي، نو د همدومره روپیو صدقه صحیح کیږي
۲۲۲	د مړي د ثواب له پاره شوې صدقه په جومات کې استعمالول

صفحه	مضمون
۲۲۲	نذر پوره کول د کار کیدونه وروسته ضروری دي له کیدو مخکې نه
۲۲۳	د نذر به یوه روژه نیول وي او که دوه؟
۲۲۳	په نذر کې تاخیر کول بد دی
۲۲۳	د روژو نذر پوره کول ضروري دي
۲۲۴	دنذر پیاوړې یوې میاشتې روژې که پرلپسې نه شي نیولي نو وقفه په وقفه دي ونیسي
۲۲۴	د قرباني منل شوې غوا د لوی اختر په ورځ
۲۲۴	ذبحه او غوښه یې په فقیرانو باندې تقسیم کړه
۲۲۵	آیا د الله په نوم د نذر شوې چیلۍ خرڅولو سره غریب ته پیسې
۲۲۵	ورکول سهي دي؟ بله دا چې دهغي غوښه څوک خوړلی شي؟
۲۲۵	د صدقې غوښه په کور کې استعمالول ناجائز دي
۲۲۶	کومه غوښه دي چې په فقیرانو کې تقسیم کړه هغه صدقه
۲۲۶	ده او کومه چې دي په کور کې کیښوده هغه صدقه نه ده
۲۲۷	د نذر غوښه یوازې غریبانو خوړلی شي
۲۲۷	د نذر نفرونه پوره کول واجب دي
۲۲۸	د نذر نفل چې څومره یاد وي هغومره دي او کړې شي
۲۲۸	د قرآن مجید د ختمولو منځته لازم نه ده
۲۲۸	د قرآن کریم او نفل کولو نذر پوره نه شي نو کفار یې
۲۲۹	د چا په وفات باندې ټینګې ارادې سره ویل چې زه به
۲۲۹	یو ختم کوم خو ونه شي نو څه حکم دی؟
	قرآن مجید ختمیدو باندې د چیلۍ د ذبحې نذر منل که د قرآن ختمولو نه مخکې پوره شي،
۲۲۹	نو آیا دویم ځل به یې پوره کول واجب وي؟
۲۳۰	یوولسمه دولسمه باندې نذر نیاز کول
۲۳۰	خیرات د فقیر په ځای سپي ته اچول جائز نه دي

❖ نقلي صدقې ❖

۲۳۱	د صدقې او خیرات تعریف
۲۳۱	د صدقې طریقه
۲۳۲	زکات مستحق ته صدقه هم ورکول کیږي
۲۳۲	صدقه کله لازمیږي؟
۲۳۳	خیرات د خوراک د ورکولو صحیح طریقه
۲۳۳	

صفحه	مضمون
۲۳۴	د غلا د مال واپسي يا د هغه برابر صدقه.....
۲۳۴	د داسې شي صدقه چې مالک يې نامعلوم وي.....
۲۳۵	ورک شوی شی صدقه کول.....
۲۳۵	دوکان کې د پريښودل شويو شيانو سره څه وکړو.....
۲۳۶	د چيلۍ په ورک شوي بچي باندې څه وکړو.....
	❖ د صدقې اوفقيرانو متعلق مسئلې ❖
۲۳۶	د مجبوري له وجې خلکونه د غوښتنې باره کې شرعي حکم.....
۲۳۷	ايا صدقې سره مرگ وروسته کيږي.....
۲۳۸	ايا په سرکونو سوال کونکيو ته صدقه ورکول غوره دي او که نه.....
۲۳۸	پيشه ور خيرونو ته خيرات ورکول نه دي پکار.....
۲۳۹	ايا د پيشه ور خيرونو په باره کې تنبيه راغلې ده.....
۲۳۹	پيشه ور سائل ته خيرات ورکول، بل دا چې په جومات کې سوال کول او هغه ته ورکول.....
۲۴۰	د پيشه ور خيرونو مستحق کيدل به څنگه معلوم کيږي.....
۲۴۰	پيشه ور سائل ته ورکول.....
۲۴۱	په خيرات کې د مالدارو شامليدل.....
۲۴۱	ايا خيرات اونذر، گاونډي ته ورکول کېدای شي.....
۲۴۱	له نفلي صدقې شوي دعوت کې د مالدار سړي شرکت.....
۲۴۱	که چيرته د شپې خوراک د کمپنۍ په ذمه وي، نو.....
۲۴۱	ملازمينو باندې به خوړل شوې غوښه صدقه نه وي.....
۲۴۲	صدقې نغدې ورکړل شي يا د خوراک په شکل کې.....
۲۴۲	ايا څارويو باندې صدقه کول غوره دي که انسانانو باندې.....
۲۴۲	د صدقې څاروي نه پخپله خوراک کول.....
۲۴۳	د صدقې له پاره د تورې چيلۍ تخصيص.....
۲۴۳	د الله تعالی د نوم په ځای د سر صدقه ورکول.....
۲۴۴	د صدقې پيسې چيرته خرچه شي.....
۲۴۴	د قرآن کریم د ختم نه وروسته صدقه او خيرات کول.....
۲۴۴	پخپل ژوند کې د صدقه جاريه اهتمام کول.....
۲۴۵	د حکومت نه غلا شويو پاتې پيسو باندې خيرات کول.....
۲۴۵	د شته د پيسو او د ځمکې د بيداوار.....

صفحه	مضمون
۲۴۵	د خاوند صدقه او خیرات کول
۲۴۲	د خیرات کونکي په زړه کې د خپل تعریف
۲۴۲	خیال راتلل او توبه کول
❖ د حج او عمرې فضیلت ❖	
۲۴۲	حج سره د گناهونو معافي او نیکی باقی پاتې کیدل
۲۴۷	آیا حاجی ته قضا شوې روژې او لمونځونه هم معافېږي؟
۲۴۷	د حج د ادا کولو نه مخکې د واجب حقونو ادا کول
۲۴۸	د قبول شوي حج پیژندنه
۲۴۸	ډیر ځلې د «عمرې» په ادا کولو باندې د اعتراض جواب
۲۴۹	نفلی حج زیات ضروري دی او که د غریبانو مدد کول
۲۵۰	د حج او عمرې په شان مقدس عملونه
۲۵۰	د گناهونو نه پاک ساتل پکار دي
۲۵۰	آیا د لمانځه اهتمام سره نه کونکي په عمره کې څه نقص پیدا کېږي؟
۲۵۱	د عمرې د ادا کولو تقاضې
۲۵۲	د مکې اوسېدونکو ته طواف غوره دی که عمره؟
۲۵۲	کعبې باندې لومړي نظر پریوتو نه څه مراد دي؟ آیا هغه وخت دعا خامخا قبلېږي
۲۵۳	ایا غریبان خلک به د حج اود زکات د ثواب نه محروم پاتې وي
	یوازې مالدارسې حج له وجې د جنت مستحق نه دی بلکې غریب انسان هم د نیک عملونو له وجې د جنت مستحق کېدای شي
۲۵۳	
❖ د حج او عمرې فرضیت ❖	
۲۵۵	ایا د نصاب په خاوند حج فرض دی
۲۵۵	د حج فرضیت او د کور والو کفالت
۲۵۲	په فرض حج کې تلوار وگرځي!
۲۵۷	حج مخکې دی که د لور واده
۲۵۷	مخکې د خور او وزوڼو ودونه وکړم که حج
۲۵۷	په لږ شان گټه کې د جینکو د واده نه مخکې حج
۲۵۸	د پنشن په پیسو باندې حج کول ضروري دي یا کور جوړول
۲۵۸	د کرایې کور، مهر مؤجل والا باندې د حج فرضیت
۲۵۹	د حج فريضه اود بنځې مهر

صفحه	مضمون
۲۵۹	د کاروبار په نیت باندې حج کول
۲۶۰	د غریبي نه وروسته مالداري کې دویم حج
۲۶۰	بڼځې باندې د حج فرضیت
۲۶۱	ایا بڼځې ته پخپلو پیسو سره حج کول پکار دي
۲۶۱	د کویردن شوې انجیلی حج ته تلل
۲۶۱	کونده څنگه حج وکړي
۲۶۲	خپله حج نه کونکي زوی له لوري والدينو حج ته لیږل
۲۶۲	د لور په گټه باندې حج کول
۲۶۲	د حاملې بڼځې حج
۲۶۲	د طاقت لرلو باوجود د حج نه مخکې عمره کول
۲۶۳	حج یا د مور خدمت
۲۶۳	د پلار د نافرمان زوی حج
۲۶۴	عمره ادا کولو سره حج نه لازمیږي کله چې دوه شرطونه وي
۲۶۵	د چا له طرف نه چې عمره وکړل شي هغه باندې حج نه فرض کیږي
۲۶۵	چې حج فرض وي نو بڼځې ته د خپل خاوند نه او هلک
۲۶۵	ته د خپل پلار نه اجازه اخیستل ضروري نه دي
۲۶۶	د مور پلار اجازه او حج
۲۶۶	د ناواده کړي کس له پاره د مور پلار د له اجازې پرته حج ته تلل
۲۶۷	د بالغ حج
۲۶۷	د نابالغ حج نفل وي
۲۶۷	که چاته څلور لکه روپۍ په یو ځای ملاو شي نو هغه باندې حج فرض دی
۲۶۷	سعودی عرب کې د نوکري کونکیو حج او عمره
۲۶۸	حج باندې دیوتی ته تلونکی که چیرې حج هم ادا کړي نو د هغه حج به وشي؟
۲۶۸	د سیل (سیاحت) په ویزه باندې حج کول
۲۶۹	د فوج له طرف نه د حج ادا کونکي فرض حج به اداسي
۲۶۹	ایا د بڼځې په گټه سره حج کول جائز دي؟
۲۷۰	د پلار او خاوند شریک دکان خرڅولو سره د دواړو حج ته تلل
۲۷۰	د حج پیسې په بل کار باندې لگول
۲۷۰	د فرض حج له پاره قرض اخیستل

صفحه	مضمون
۲۷۱	قرض اخيستو سره حج او عمره كول.....
۲۷۱	د قرض دار سړي حج كول جائز دي. خو د قرضې ادا كولو ته دې هم فكر كوي.....
۲۷۱	مخكې قرض ادا كړم او كه نفلي حج؟.....
۲۷۲	د قرض په پيسو سره، صدقه، حج او قرباني كول.....
	❖ په ناجائزه ذريعه حج كول ❖
۲۷۲	غصب شويو پيسو باندې حج كول.....
۲۷۳	د رشوت اخستونكي په حلاله گټه حج كول.....
۲۷۴	آيا د رشوت اخيستونكو په جائزو پيسو سره حج، حج مقبول دي؟.....
۲۷۵	په حرامو پيسو باندې حج.....
۲۷۵	حرامو پيسو باندې حج ته تلل.....
۲۷۵	حرامي گټې نه چا باندې حج كول نه قبليري.....
۲۷۲	د تحفې يا رشوت په پيسو باندې حج كول.....
۲۷۲	د سود پيسې كه نورو سره يوځای شوې وي.....
۲۷۲	نو دې باندې حج كول څنگه دي؟.....
۲۷۷	د زوی د سودي كاروبار په پيسو سره حج كيږي؟.....
۲۷۷	د كوم دكان د بجلۍ بل چې كله هم نه وي.....
۲۷۷	ور كړل شوی، دهغه په گټې حج كول.....
۲۷۷	د حاجيانو له پاره د بينك تحفې.....
۲۷۸	د بينك له طرف نه حاجياتو ته تحفه ور كول.....
۲۷۸	آيا د عربو شيخانو په ذريعه سره شوی حج قبليري؟.....
۲۷۹	سعودی عرب نه ډيرو پيسو باندې ډرافټ.....
۲۷۹	(تحريري درخواست) راغونښتلو سره حج ته تلل.....
۲۸۰	حج د پاره په ډرافټ باندې زياتې پيسې اخيستل.....
۲۸۰	د حج له پاره جمع شوې د حج كميتۍ پيسې دې واپس كړل شي.....
۲۸۱	د پنځوس روپيو تكت خرڅولو سره په قرعه اندازې سره يو كس.....
۲۸۱	حج ته د ليزولو د پروگرام شرعي حيثيت.....
۲۸۱	د حج له پاره داخستل شوي قرض د بونډ انعام په پيسو سره د ادا كولو په حج باندې اثر.....
۲۸۲	د بينك د نوكرانو نه په زوره چنده اخيستل او د حج قرعه اندازې كول.....
۲۸۲	د باندې انعامي (سید) په انعام باندې حج كول.....

صفحه	مضمون
۲۸۳	د سرکاري حج شرعي حکم
۲۸۳	سرکاري خرچې باندې حج کول
۲۸۴	د حج د اراده کونکو بیمه کول
۲۸۵	د حج له پاره دروغ ویل
۲۸۵	د افغانستان په پاسپورټ باندې حج او عمره کول
۲۸۶	له اجازې پرته د حج له پاره د عزت او نوکري خطر
۲۸۶	حج له پاره رخصتي حاصلول
۲۸۶	د حکومت له اجازې پرته حج ته تلل
۲۸۷	د عمرې په ویزی باندې تللو سره حج کولو سره راتلل
۲۸۷	د رشوت په ذریعې باندې سعودي عرب کې
۲۸۷	د نوکرسري خپل مور پلار باندې حج کول
۲۸۷	خان د بل چا بڼه ښودلو سره حج کول
۲۸۸	مکه کې اوسیدو سره عمره

❖ عمره ❖

۲۸۸	عمره د حج بدل نه ده
۲۸۹	د عمرې او قرباني له پاره عقیقه شرط نه ده
۲۸۹	احرام تر لونه وروسته که دناروغي په وجه عمره ادا نه شي
۲۸۹	نود عمرې قضا اودم واجب دی
۲۸۹	ذی الحجه کې د حج نه مخکې څو عمرې ادا کیدای شي؟
۲۹۰	د عرفې له ورځې نه تر ۱۳ ذی الحجه پورې
۲۹۰	عمره کول مکروه تحریمي دي
۲۹۰	د عمرې ثواب بښل
۲۹۰	مرحومي مور ته د عمرې ثواب څه ډول رسیږي؟
۲۹۱	د نوکري سفر او عمره
۲۹۱	آیا د حج په میاشت کې عمره کونکی نورې عمرې کولی شي؟

❖ د حج او عمرې اصطلاحات ❖

۲۹۹	حج کونکیو له پاره هدايات
۳۰۴	د حج د قسمونو تفصیل او اسان حج
۳۰۵	عمرې نه وروسته حج ته کوم حج ویل کیږي؟

صفحه	مضمون
------	-------

- ۳۰۵ د حج تمتع طريقه
- ۳۰۶ د حج په مياشتو (شوال، ذی القعدة، ذی الحجه) کې عمره ادا کونکي باندې حج

❖ حج بدل ❖

- ۳۰۷ د حج بدل شرطونه
- ۳۰۷ د حج بدل شرعي حیثیت
- ۳۰۸ د حج بدل جواز
- ۳۰۸ حج بدل څوک کولی شي؟
- ۳۰۹ حج بدل د چاله طرف نه کول ضروري دي؟
- ۳۱۰ له وصیت پرته حج بدل کول
- ۳۱۰ د مړي له طرف نه حج بدل کېدای شي
- ۳۱۱ د لور لخوا د مرحومي مور له طرف نه حج کول
- ۳۱۱ د حج بدل په سلسله کې د سوالونو جوابونه
- ۳۱۲ د مجبوري په وجه باندې حج بدل
- ۳۱۴ له وصیت پرته د مرحوم مورپلار له طرف نه حج ادا کول
- ۳۱۴ د مور له طرف نه حج بدل ادا کول
- ۳۱۵ د مور له طرفه حج بدل ادا کول
- ۳۱۵ د معذورپلار له پاره جده کې اوسیدونکی زوی حج بدل کولی شي؟
- ۳۱۶ د نیکه له طرف نه حج بدل
- ۳۱۷ د ښځې له طرف نه حج بدل
- ۳۱۷ د خسر له طرف نه حج بدل
- ۳۱۷ د داسې ښځې له طرفه حج بدل په کومې چې حج فرض نه و
- ۳۱۸ چا چې خپل حج نه وي کړی. هغه په حج بدل باندې لېږل مکروه دي
- ۳۱۸ دخپل حج نه کونکي حج بدل کول او د حج بدل نه وروسته بېل حج فرضیت
- ۳۱۹ آیا حج بدل کې یوازې حج افراد کېږي؟
- ۴۲۰ خپل حج نه کونکی حج بدل ته تلل
- ۳۲۱ حج بدل هر څوک کولی شي که مالدار وي او که غریب
- ۳۲۱ نابالغ حج بدل نه شي کولی
- ۳۲۱ حج بدل کې قربانی لازمه ده او که نه؟

صفحه	مضمون
------	-------

❖ له محرم نه پرته حج ❖

۳۲۳	محرم چاته ويل كيږي؟
۳۲۳	كونډه اينگور د حج له پاره ځان سره بوول
۳۲۴	بنځو له پاره حج كې د محرم شرط ولې ضروري دي؟
۳۲۴	اوخوله باندې ورور ويلي كس سره حج ته تلل
۳۲۴	بنځې له پاره يوازې د عمرې سفر كول جائزه دي، خو عمره به ادا شي
۳۲۵	كراچۍ نه جدي پورې د محرم نه پرته سفر كول
۳۲۵	مطلقه بنځې باندې د حج فرضيت، بل دا چې دهغې محرم څوك وي؟
۳۲۵	دله محرم نه پرته د حج سفر
۳۲۶	حج له پاره نامحرم، محرم جوړول گناه ده
۳۲۶	نامحرم محرم بنودو سره حج كول
۳۲۷	بنځې ته له محرم نه پرته حج ته تلل جائزه دي
۳۲۷	رضاعي وراره سره حج كول
۳۲۸	د محرم نه پرته حج
۳۲۹	له محرم نه پرته حج ته تلل
۳۲۹	زړه (بودۍ)، بنځه او بودا سړۍ يوځای حج ته تلل
۳۳۰	له محرم نه پرته د بودۍ بنځې حج ادا شو، خو گناهگاره شوه
۳۳۱	د ضعيفې بنځې د ضعيف نامحرم سړي سره حج
۳۳۱	د ماماني (ماما بنځې)، د خاوند له خوريي سره حج كول
۳۳۱	اوبني سره حج ته تلل
۳۳۲	د خور له خاوند سره د حج په سفر باندې تلل
۳۳۲	د ماما زوی، د تره زوی، خور او د خور خاوند سره حج ته تلل
۳۳۳	ليور يا بل نامحرم سره د حج سفر
۳۳۳	د خاوند حقيقي تره سره د حج سفر كول
۳۳۳	د بنځې له پاره دخپلې لور دخسر او خواينې سره د حج سفر كول
۳۳۴	د خور ليور سره د حج او عمرې سفر
۳۳۴	د بنځې خوله باندې ويل شوي ورور سره حج كول
۳۳۴	د بنځې له پاره داسې بنځې سره د حج سفر كول چې هغې سره خپل خاوند موجود وي
۳۳۵	نوكر محرم جوړولو سره حج كول

مضمون	صفحه
که ښځې ته د مرگ پورې محرم پيدانه شي نود حج وصيت دې وکړي	۳۳۵
د عدت په ورځو کې د حج ارکان ادا کول	۳۳۶
❖ د احرام تر لومړني څو	
له غسل وروسته او له احرام تر لونه مخکې خوشبويي اورانجه استعمالول	۳۳۶
د ميقات په بورې (لوحه) او تنعيم کې فرق	۳۳۷
د احرام په حالت کې د مخ يا سر خوله او چول	۳۳۸
د يخنۍ په وجه باندې د احرام په حالت کې سويتر (بنين) يا گرم خادر استعمالول	۳۳۸
د زنانه وو احرام په کوم شکل وي؟	۳۳۸
د ښځو په احرام کې مخونه خلاص ساتل	۳۳۹
د ښځې د احرام څه حالت دی او هغه به احرام د کوم ځای نه تړي	۳۳۹
د ښځې د احرام له پاسه د سرمسح کول غلط دي	۳۴۰
د ښځې د مياشتنۍ ناروغۍ په حالت کې احرام تړل	۳۴۰
حج کې پرده	۳۴۱
له طواف نه پرته اوږدې ښکاره ساتل مکروه دي	۳۴۱
په يو احرام باندې څومره عمرې کيدای شي	۳۴۱
د عمرې احرام د کوم ځای نه تړل پکار دي	۳۴۲
د مدينې نه مکې ته راتلو سره يا مسجد عائشې د زيارت نه وروسته عمره ضروري ده؟	۳۴۳
د مکې حج يا عمرې احرام کوم ځای نه تړل کيږي؟	۳۴۳
د کراچۍ نه تلونکي احرام له کوم ځای نه وتړي؟	۳۴۴
عمره کونکي کس احرام له کوم ځای نه وتړي؟	۳۴۴
هوايي جهاز (طياره) کې سفر کونکي احرام له کوم ځای نه وتړي	۳۴۵
که د سمندري بهرې نوکران حج کول غواړي نو له کوم ځای نه احرام وتړي؟	۳۴۶
آيا د کراچۍ نه احرام تړل ضروري دي؟	۳۴۶
کراچۍ نه عمرې ته تلونکي احرام له کوم ځای نه وتړي؟	۳۴۷
پينځه پتلون اچولو سره د عمرې له پاره تلل	۳۴۷
د چا سفر چې يقيني نه وي هغه احرام له کوم ځای نه وتړي؟	۳۴۸
ميقات نه له احرام پرته تيريدل	۳۴۸
ميقات نه له احرام نه پرته تيريدل صحيح نه دي	۳۵۰
ميقات نه له احرام پرته تيريدونکي باندې دم	۳۵۱

مضمون

صفحه

له احرام نه پرته که میقات نه تیر شي. نودم واجبیږي. خو که بیرته میقات ته راغی او احرام یې وتړلو، نو دم ساقطیږي.....	۳۵۱
له احرام نه پرته مکې مکرمې ته داخلیدل.....	۳۵۲
مکې مکرمې ته د داخلیدو له پاره احرام ضروري دی؟.....	۳۵۳
ایا مدینې نه طائف ته راتلو سره د حرم له حدود نه تیریدو وخت کې احرام تړل ضروري دي؟.....	۳۵۴
جدې ته خاوند ته تلونکې ښځې له پاره احرام تړل ضروري نه دي.....	۳۵۴
د حج او عمرې په اراده جدې ته د راتلونکي احرام.....	۳۵۵
ایا له جدې نه احرام تړل کیدای شي.....	۳۵۵
جدې ته رسیدو سره احرام تړل صحیح نه دي.....	۳۵۶
جدې نه احرام کله تړل کیږي.....	۳۵۷
جدې نه مکې ته د راتلونکو احرام تړل.....	۳۵۷
د احرام خلاصولو طریقه.....	۳۵۸
عمرې نه فارغېدو سره حلق نه مخکې جامې اغوستل.....	۳۵۹
احرام خلاصولو له پاره څومره وینسته کت کول ضروري دي.....	۳۵۹
د حج احرام که چیرته د طواف نه وروسته خلاص کړ. نوڅه وکړي.....	۳۶۱
د عمرې د احرام نه فارغېدو نه وروسته د حج احرام تړلو پورې پابندي نه شته.....	۳۶۲
محرم له پاره ښځه کله حلاله وي.....	۳۶۲
احرام تړلو نه وروسته د حج کولو نه پرته د واپسي مسئلې.....	۳۶۳
له عمرې کولو پرته په احرام خلاصونکي.....	۳۶۳
باندي دم واجب دی او که قضا لازمه ده.....	۳۶۳
ایا د احرام په حالت کې جنابت باندي دم واجب دی؟.....	۳۶۴
که چیرته ناپاک احرام سره له عمرې کولو وروسته دم ورکړل شي نو ایا عمره وشوه.....	۳۶۴
د ناپاکي له وجې د احرام لاندینی څادر بدلول.....	۳۶۴
که د احرام په حالت کې وینسته وغورځیږي نو ایا قرباني وکړي؟.....	۳۶۵
ایا د احرام په حالت کې گزار لگیدو سره دم واجب دی.....	۳۶۵
له عمرې کولو وروسته د حج له پاره احرام وینځل.....	۳۶۵
که د احرام په حالت کې له غاښونو نه وینه راووي، نوڅه حکم دی.....	۳۶۵
د احرام په سرباندي لگیدل، بالنسبت باندي ویده کیدل. په احرام سره د سترگې اوبه صفا کولو احرام باندي اثر اود هغه ازاله.....	۳۶۶

صفحه	مضمون
------	-------

- ۳۲۲ ايا هر ځل عمرې له پاره احرام وينځل پکار دي
- ۳۲۲ د احرام څاډرونه له استعمالولو وروسته هر چاته ورکولی شی
- ۳۲۷ احرام د توليې (جان پاک) په ځای باندې استعمالول
- ۳۲۷ د احرام ټوکر وروسته بل ځای کې استعمالول

❖ طواف ❖

- ۳۲۷ د حرم شريف تحية المسجد طواف دی
- ۳۲۷ طواف نه مخکې سعی کول
- ۳۲۸ اذان شروع کيدونه وروسته طواف شروع کول
- ۳۲۸ بيت الله کې د ماښام د اذان او لمانځه په مينځ کې د طواف دوه رکعتہ نفل کول
- ۳۲۸ د طواف په دوران کې تکليف رسول
- ۳۲۸ د طواف په دوران کې د زنانه وو سره لگېدل
- ۳۲۹ د حجر اسود د استلام طريقه
- ۳۲۹ د حجر اسود او رکن يمانې بنکلول
- ۳۷۰ د حجر اسود توهين
- ۳۷۰ د طواف په هر چکر کې نوې دعا لوستل ضروري نه دي
- ۳۷۱ اضطباع اووه واړه چکرونو کې ده
- ۳۷۲ د طواف څوارلس چکرونه کول
- ۳۷۲ د بيت الله شريف ديوال بنکلول مکروه او د ادب خلاف دي
- ۳۷۲ د عمرې د طواف يو چکر که چيرته حطيم کې دننه وکړل شي، نودم واجب دی
- ۳۷۳ مقام ابراهيم باندې د طواف لمونځ ادا کول
- ۳۷۳ ايا د طواف دوه رکعتہ نفل مقام ابراهيم باندې کول ضروري دي
- ۳۷۴ د هر طواف دوه نفل په غير ممنوع وخت کې ادا کول
- ۳۷۴ د طواف دوران کې که اودس مات شي نوڅه وکړي
- ۳۷۵ که په طواف کې باربار اودس مات شي، نو بايد څه وکړل شي
- ۳۷۵ د عمرې د طواف کولو دوران کې که انجيلی ته مياشتنۍ ناروغي (حيض راشي) هغه څه وکړي
- ۳۷۲ معذور کس له طواف او دوه رکعتو سره څه وکړي
- ۳۷۲ د آب زم زم څښلو طريقه

❖ حج اعمال ❖

- ۳۷۲ د حج په ورځو کې نورو ته تلبیه ويل

صفحه	مضمون
۳۷۷	بې تعلیمه مورو پلار باندې حج څنگه وکړل شي
۳۷۸	حرم او د حرم نه د بهر صفونو شرعي حکم
۳۷۸	کومو خلکو ته چې د حج دعاگانې یادې نه وي، هغوی څه وکړي
۳۷۸	ایا بنځو ته حرم شریف او مسجد نبوي ته تلل جائز دي
۳۷۸	د حج په دوران کې د بنځې او خاوند خفگان
۳۷۹	د حج دوران کې د بنځو له پاره حکمونه
۳۸۱	د بنځې له پارډ نري ټپکړي په سر کولو سره حرمین شریفین ته راتلل
۳۸۲	د حج په مبارک سفر کې د بنځو له پاره پرده
۳۸۳	د حج او عمرې دوران کې حیض د دوا په ذریعه باندې بندول
۳۸۳	حاجي به مکه، منی، عرفات او مزدلفه کې مقیم وي او که مسافر
۳۸۴	اتم ذوالحجه باندې منی ته څه وخت تلل پکار دي
۳۸۴	د لسمې او یوولسمې ذوالحجه شپه د منی نه بهر کول د سنت خلاف دي
۳۸۵	که د منی د حدودونه یې بهر قیام وکړ نو حج ادا شو او که نه
۳۸۵	پاکستاني حاجیان به په منی او عرفات کې پوره لمونځ کوي او که قصر
۳۸۶	حاجي منی او عرفات کې قصر لمونځ وکړي او که پوره
۳۸۶	په حج او عمره کې قصر لمونځ
۳۸۷	عرفات، منی، مکه مکرمه کې لمونځ قصر کول
۳۸۸	په عرفات د درېدو (وقوف) نیت کله کول پکار دي
۳۸۸	د عرفات میدان او قصر لمونځ
۳۸۹	د عرفات په میدان کې د ماسپښین او مازدیگر لمونځ قصرولې کیږي
۳۸۹	عرفات کې د ماسپښین او مازدیگر لمونځ یوځای کولو شرط
۳۹۰	ایا عرفات کې د ماسپښین او مازدیگر لمونځ ځانته کونکی دواړه جدا جدا وکړي
۳۹۰	له مازدیکر نه وروسته له عرفات نه وتل څنگه دي
۳۹۱	عرفات کې د ماسپښین او مازدیگر او مزدلفه کې د ماښام او ماسخوتن لمونځ یوځای کول
۳۹۲	مزدلفه او عرفات کې د لمونځونه یوځای کولو او ادا کولو طریقه
۳۹۳	ایا په مزدلفه کې د ماښام او ماسختن لمونځ یوځای کولو له پاره جمعه ضروري ده
	د رش له وجې مزدلفه کې د لسمې ذی الحجې د سهار په وخت رسیدو سره د ماښام او
۳۹۴	ماسخوتن لمونځ قضا شو، نو څه وکړي
۳۹۴	مزدلفه کې دوترو او سنتو کولو حکم

صفحه	مضمون
۳۹۴	د مزدلفې وقوف کله وي؟ او وادي محسر کې وقوف او لمونځ کول
۳۹۵	د حج په دوران مزدلفه کې قیام ضروري دی
۳۹۵	د مزدلفې د وقوف پرېښودل
۳۹۶	د یوم النحر په کومو ارکانو کې ترتیب واجب دی
۳۹۷	دم کوم ځای کې ادا کړل شي؟

❖ رمي ❖

۳۹۸	[شیطان په کانو ویشتل]
۳۹۸	د شیطان په کانو ویشتلو څه وجه (علت) ده؟
۳۹۸	که څوک د جمر ویشتلو له پاره له مزدلفې نه کاني راوانه ځلي، نو څه وکړي؟
۳۹۸	د شیطان په کانو باندې د ویشلو وخت
۳۹۹	د شپې رمي کول
۴۰۰	جمر ویشتلو کې ترتیب بدلولو سره دم نه واجبيږي
۴۰۰	که یو چا د دریو وارو ورځو د جمر ویشتلو پرېښودل نو څو دمونه واجبيږي؟
۴۰۱	که چیرته د مزدلفې قیام ونه شي، اود قرباني،
۴۰۱	رمي او حلق ترتیب بدل شوی وي نو دوه دم واجبيږي
۴۰۱	لسم ذی الحجه باندې د ماښام په وخت کې رمي کول
۴۰۲	د چا په ذریعه باندې کاني ویشتل
۴۰۲	آیا د رش (ازدحام) په وخت کې د ښځو له لوري رمي بل څوک کولای شي؟
۴۰۳	د مذهبي امورو د وزارت کتابچه
۴۰۴	د جمر ویشتل
۴۰۵	د ناروغ یا کمزوري سړي د بل چا په ذریعه باندې رمي کول
۴۰۵	په لسم ذی الحجه باندې که رمي د رش له وجې ونه کړل شي، نو څه وکړي؟
۴۰۶	لسم ذوالحجه باندې د جمر ویشتلو له پاره کاني بل چاته ورکول او بیرته راتلل جائز نه دي
۴۰۷	د ناروغی میړمنې له لوري رمي کول
۴۰۸	۱۲ ذی الحجه باندې د زوال نه مخکې رمي کول صحیح نه دي
۴۰۸	د ښځو او کمزوريو د دولسمې او دیارلسمې شپې په مینځ کې رمي کول
۴۰۹	دیارلسم تاریخ باندې د سهار نه مخکې منی نه لار شي، نو رمي نه لازمیږي

❖ د حج دوران کې قرباني ❖

۴۰۹	ایا حاجي باندې د اختر قرباني هم واجبه ده؟
-----	---

۴۱۰	د حج په موقعه په څومره مال قرباني کول واجب دي؟
۴۱۰	ایا د حج دوران کې مسافرت ته قرباني معاف ده؟
۴۱۱	د حج افراد کې قرباني نه شته. که لومړی حج وي یا دویم او دریم
۴۱۱	د حج کې قرباني وکړو او که دم شکر؟
۴۱۲	درمي وروسته کولوله و چې به قرباني هم وروسته کوی
۴۱۲	کومې ادارې ته پیسو ورکولو سره قرباني کول
۴۱۳	د حج قرباني په کوم ځای کې کیږي؟
۴۱۳	د حاجي د قرباني له پاره بل ځای کې پیسې جمع کول
۴۱۴	د بینک (بانک) په ذریعه باندې قرباني کول
۴۱۵	یوه قرباني باندې دوه کسان د عوه کوي نو د لومړي اخیستونکي به شمیرل کیږي
۴۱۶	حاجي د کومې قرباني غوښه خوړلی شي؟

❖ حلق ❖

۴۱۷	[وینسته خریل]
۴۱۷	له جمر ویشتلو وروسته وینسته کټ کول
۴۱۷	د احرام خلاصولو طریقه
۴۱۸	باربار عمره کونکي له پاره حلق لازم دی
۴۱۸	د حج او عمره کې څومره وینستان کټ کړل شي؟
۴۲۰	له سعي وروسته دوینستانو نه کټ کونکې ښځې له پاره څه حکم دی؟
۴۲۱	د احرام حالت کې د بل وینستان کټ کول
۴۲۲	د خاوند یا پلار د خپلې ښځې یا لور وینستان کټ کول

❖ طواف زیارت او طواف وداع ❖

۴۲۲	طواف زیارت له رمي، ذبح وغیره نه مخکې کول مکروه دي
۴۲۲	ایا ضعیف سړی یا ښځه په (۷) یا (۸) ذوالحجې باندې طواف زیارت کولی شي؟
۴۲۳	ایا طواف زیارت کې رمل، اضطباع وکړل شي؟
۴۲۳	د طواف زیارت نه مخکې د ښځې او خاوند تعلق
۴۲۳	طواف زیارت نه مخکې جماع کونکی دې د اوبې یا غوا دم ادا کړي
۴۲۴	ښځو ته طواف زیارت پرینودل نه دي پکار
۴۲۴	د ښځو له پاره د حیض له وجې د طواف زیارت نه پرته راتلل
۴۲۵	ښځه که د ناپاکي یا څه بلې وجې طواف زیارت ونه کړي، نو حج یې نه کیږي

صفحه	مضمون
۴۲۶	طواف زیارت که چیرته د دولسمې ذی الحجې نه مخکې ونه شي، نو څه وکړي؟.....
۴۲۶	طواف زیارت کې د تاخیر دم ۴۲۶
۴۲۷	طواف وداع کله کول پکار دي؟..... ۴۲۷
۴۲۸	طواف وداع کې به رمل، اضطباع اوسعي وي او که نه؟..... ۴۲۸
۴۲۹	د دولسمې ذی الحجې نه د سعي وروسته کونکي باندې خو به دم یا کفارده نه وي؟..... ۴۲۹
	❖ مدینې منورې ته حاضري ❖
۴۳۰	د پاکې روضې زیارت او حج ۴۳۰
۴۳۰	د مسجد نبوي ﷺ د زیارت په نیت سفر او د شفاعت غوښتنه کول ۴۳۰
۴۳۱	مسجد نبوي ﷺ کې څلویښت لمونځونه..... ۴۳۱
	❖ د حج متفرقي مسئلې ❖
۴۳۲	د حقاني صاحب د حج تجاویز ۴۳۲
۴۳۵	د حقاني صاحب په خپل اجتهاد باندې عمل ۴۳۵
۴۳۷	د حج او عمرې نه وروسته هم که له گناهونو نه بچ کيږي، نو د هغه حج قبول شوی نه دی ۴۳۷
۴۳۷	که له حج نه وروسته اعمالو کې سپکوالی راشي نو څه وکړي؟..... ۴۳۷
۴۳۷	د جمعي په ورځ حج او اختر یوځای کیدل سعادت دی..... ۴۳۷
۴۳۸	د حج اکبر فضیلت ۴۳۸
۴۳۸	د حج ثواب بل چا پسې ښل ۴۳۸
۴۳۹	آیا حجر اسود له جنت نه هم توررنگ کې راغلی و ۴۳۹
۴۳۹	د حرمین شریفین امامانو پسې لمونځ نه کول ډیره غټه محرومي ده..... ۴۳۹
۴۴۰	حج یوازې مکه مکرمه کې وي ۴۴۰
۴۴۰	آیا د انجیلی له واده نه مخکې حج کيږي؟..... ۴۴۰
۴۴۰	د حاجی له پاره د دریاب کوم کوم ځناور ښکار کول جائز دي؟..... ۴۴۰
۴۴۱	د حرم په حدودو کې څاروي حلالول ۴۴۱
۴۴۱	مار او لږم په حرم کې د احرام په حالت کې وژل ۴۴۱
۴۴۱	د حج دوران کې تصویر وېستل ۴۴۱
۴۴۲	د ایجر اتوب (مخنث) ژوند نه توبه او حرامو پیسو باندې حج کول ۴۴۲
۴۴۲	په حرم کې د پرېښودل شویو پڼو او چپلو شرعي حکم ۴۴۲
۴۴۳	د حج په ورځو کې غیر قانوني طور باندې گاډی په کرایه باندې چلول ۴۴۳
۴۴۳	د کمپنۍ له اجازې پرته د کمپنۍ موټر وغیره د حج له پاره استعمالول ۴۴۳

صفحه	مضمون
------	-------

۴۴۳	حاجيانو ته تحفې ورکول
۴۴۴	د حج د وليمې شرعي حيثيت
۴۴۴	د حج د ادا کولو عقيقه
۴۴۴	حج کولونه وروسته ځان ته حاجی ويل او نوم سره ليکل
۴۴۵	د حاجيانو استقبال شرعي طور باندې څنگه دی؟

❖ په لوی اختر کې د قرباني د مسئلو تفصيل ❖

۴۴۵	دا د حضرت مصنف مد ظله يو گټور مضمون دی له دې وجې راول شوی
۴۴۵	د قرباني فضيلتونه
۴۴۲	قرباني چا باندې واجب ده؟
۴۴۸	د قرباني وخت
۴۵۰	د بل چا له طرف نه نيت کول
۴۵۱	د کومو څارويو قرباني جائز ده؟
۴۵۴	د قرباني غوښه
۴۵۲	قرباني کول د حضرت ابراهيم عليه السلام او حضور ﷺ سنت دي
۴۵۲	د قرباني شرعي حيثيت
۴۵۷	قرباني واجب ده. سنت نه ده
۴۵۷	ايا قرباني يوازې حاجی باندې ده؟

❖ قرباني چا باندې واجب ده؟ ❖

۴۲۰	د سپينوزرو د نصاب په اندازه د مال مالک باندې قرباني واجب ده
۴۲۱	قرباني د نصاب مالک باندې هر کال واجب وي
۴۲۱	د قرباني د وجوب نصاب
۴۲۱	ايا بې وسه باندې د تيرو شويو کلونو قرباني واجب ده؟
۴۲۲	د قرباني واجب کيدو يو څو اهم صورتونه
۴۲۵	که ښځه د نصاب مالکه وي نو هغې باندې قرباني واجب ده
۴۲۵	د که خاوند سره يو لک روپۍ وي او ښځې سره لس ټولې سره زر نو په دواړو باندې قرباني واجب ده
۴۲۲	په ښځه خاوند کې په چا باندې قرباني واجب ده؟
۴۲۲	روزگار لرونکي د نصاب خاوند هلک او انجيلۍ باندې قرباني واجب ده که د هغوی واده شوی وي او که نه؟

صفحه	مضمون
۴۲۲	د شریک خاندان په صورت کې د بالغ اولاد له طرف نه قرباني کول
۴۲۷	آیا قرض داري باندې قرباني واجب ده؟
۴۲۷	د قرباني په بدله کې صدقه او خیرات کول
۴۲۷	د نصاب مالک باندې د تیرکال قرباني واجب ده
۴۲۸	د نابالغ ماشوم قرباني د هغه د مال نه جائزه ده
۴۲۸	د کور مشر چې د چا له طرف نه قرباني کوي ثواب به هم هغه ته ورکول کیږي
۴۲۹	کونډه ښځه قرباني دخپل ځان له طرف نه وکړي او که د خاوند له طرف نه؟
۴۷۰	آیا د مرحوم د قرباني له پاره خپله قرباني ضروري ده؟
۴۷۰	که د نصاب خاوند د مرحوم پلار له طرف نه قرباني وکړي او خپله یې ونه کړي، نو د هغه په ذمه باقي ده
۴۷۱	د وفات شوي مور و پلار او حضور ﷺ له طرف نه قرباني کول
۴۷۱	د گرانې له وجې قرباني نه کونکې څه وکړي؟
۴۷۱	که چیرې بچت کولو سره د قرباني څاروی اخستی شي نو قرباني ضرور وکړئ!
۴۷۲	د وفات شوي سړي له طرف نه قرباني کول
۴۷۲	د خپلې قرباني په ځای دخپل پلار له طرف نه قرباني کول
۴۷۲	د وفات شوي مور و پلار له طرف نه قرباني کول
۴۷۳	د زکات نه ادا کونکي قرباني کول
۴۷۳	چا باندې چې قرباني واجب نه وي او هغه قرباني وکړي نو هغه ته به هم ثواب ورکول کیږي
۴۷۴	د قرباني په ځای باندې پیسې خیرات کول
۴۷۵	آیا د قرباني غوښه د خرابولو په ځای هغومره پیسې صدقه کړي؟
۴۷۵	د قرباني څاروی که خرڅ کړل شي، نو پیسو باندې څه وکړل شي؟
۴۷۵	داووه کاله مسلسل قرباني واجب کیدو خبره غلطه ده
۴۷۶	د غټ اختړ په ورځو کې د څارویو د بیولوړېدو په وجه قرباني څنگه وکړو؟
	❖ د قرباني ورځې ❖
۴۷۷	قرباني څو ورځې کیدای شي؟
۴۷۷	قرباني په لسم، یوولسم او دولسم ذی الحجه باندې کول پکار دي
۴۷۸	ښار کې د اختر د لمونځ نه مخکې قرباني کول صحیح نه دي
۴۷۸	د قرباني کولو صحیح وخت

صفحه	مضمون
------	-------

❖ د کومو څارويو قرباني جائز يا ناجائزه ❖

۴۷۹	د کومو څارويو قرباني جائزه؟
۴۸۰	د قرباني چيلی د يو کال ضروري دی دوه غاښونه يې نښه ده
۴۸۱	د قرباني د څاروي د عمر حساب به څنگه کيږي؟
۴۸۱	ايا د پيدايښي عيب لرونکي څاروي قرباني جائزه؟
۴۸۱	د بلاربي (حامله) څاروي قرباني
۴۸۲	که چيرته د قرباني د څاروي ښکرمات شي؟
۴۸۲	څاروی خصي کول
۴۸۲	ايا خصي څاروی عيب دار وي؟
۴۸۳	د خصي چيلي قرباني کول جائزي دي
۴۸۳	د خصي څاروي د قرباني علمي بحث
۴۸۳	څاروي خصي کول منع دي
۴۸۵	د قرباني د څاروي بچي کيدو باندې څه وکړو؟
۴۸۵	د قرباني څاروی که ورک شي. نوڅه کول پکار دي؟

❖ د قرباني شريکان ❖

۴۸۲	پوره غوا دوه شريکان هم قرباني کولی شي
۴۸۲	په شريکه د اخيستل شوي چيلي قرباني کول
۴۸۲	څاروي حلالېدونه وروسته د قرباني برخې بدلول جائزه دي
۴۸۷	يوه غوا کې چې د څو ژونديو او مړيو برخه وي. نو د قرباني طريقه څه ده؟

❖ د قرباني له پاره دعا ❖

۴۸۷	د څاروي حلالو وخت کې دعا
۴۸۸	د څاروي د حلالونه وروسته دعا
۴۸۸	د قرباني نه وروسته د دعا ثبوت
۴۸۹	د قرباني په ثواب کې نور مسلمانان هم شريکول

❖ د ذبحې کولو او غوښې باره کې مسئلې ❖

۴۹۰	د بسم الله نه پرته د ذبحه شوي څاروي شرعي حکم
۴۹۱	مسلمان قصاب به د حلالې کولو وخت کې بسم الله لولي او که نه. د اشک غلط دی
۴۹۱	په قصاب باندې د قرباني څاروي ذبحه کول

صفحه	مضمون
۴۹۲	د قرباني ادا
۴۹۲	د قرباني مسنونه طريقه
۴۹۳	د قرباني خاړو څنگه خملول پکاردې؟
۴۹۳	د خاړو ذبحه کولو په وخت «الله اکبر» ويل
۴۹۳	گس (چپ) لاس باندې خاړو حلالول د سنت خلاف دي
۴۹۴	ايا چاره کې دسته (لاستی) او چاره کې درې سوري ضروري دي؟
۴۹۴	بې لاستي چاره باندې حلالول
۴۹۴	د ماښام نه وروسته خاړو ذبح کول
۴۹۴	د ښځې حلاله کول حلال دي
۴۹۵	د مشين په ذريعه باندې ذبحه شوې غوښه صحيح نه ده
۴۹۵	سرباندې زخمي کولو سره مشين باندې چرکه حلالول صحيح نه دي
۴۹۵	د قاديانيانو ذبيحه او نور شيان خوړل
۴۹۶	د غير مسلم ملک نه راغوښتل شوې غوښه حلاله نه ده
۴۹۶	که چيرته د مسلمانانو د عقيدې مطابق غوښه تياره نه شي، نو خوړل يې جائزه دي
۴۹۷	سعودي عرب کې د خرڅيدونکې غوښې استعمال
۴۹۸	ايا مسلمان په غير مسلم ملک کې حرامه غوښه استعمالولی شي؟
۴۹۹	هوټلونو کې د چرگانو غوښې
۵۰۰	د استريليا نه د راوړل شويو گدانو غوښه استعمالول
۵۰۱	د استريليا نه د راليږل شوې غوښې استعمال
۵۰۲	بحري جاز کې د عيسايي د لاس د ذبح شوي ځناور غوښه خوړل
۵۰۳	د بازاری غوښې دکباب استعمالول

❖ د قرباني غوښه ❖

۵۰۳	د قرباني د غوښې تقسيم
۵۰۴	د قرباني د چيلي ورنونه کور کې پريښودل
۵۰۴	د قرباني غوښه په واده کې خلکو باندې خوړل
۵۰۵	ايا د ټولې غوښې پخپله خوړونکي قرباني کيږي
۵۰۵	د قرباني غوښه ذخيره کول جائز دي
۵۰۶	د قرباني غوښه غير مسلم ته ورکول
۵۰۶	د نذر د قرباني غوښه يوازې غريبان خلک خوړلی شي

مضمون	صفحه
-------	------

❖ د قرباني د خرمنو استعمال ❖

د قرباني خرمني اسلامي مدرسو ته ورکول	۵۰۷
خرمن څه ډول ادارې ته ورکول کيدای شي؟	۵۰۷
د قرباني خرمن د قصاب له لوري ځان سره اېښودل	۵۰۸
د قرباني خرمن د غوښې په شان هرچاته ورکولی شو	۵۰۸
د جومات امام ته د قرباني خرمن ورکول څنگه دي؟	۵۰۹
شتمن امام ته د قرباني خرمن او صدقه فطر ورکول	۵۰۹
د قرباني خرمن (پوستکي) يا صدقه فطر که غريب سړی واخلې او پخپله خوښه باندې يې جومات يا مدرسه ته ورکړي، نو جائز دي	۵۱۰
د فلاحي (خبريه) کارونو له پاره د قرباني خرمني جمع کول	۵۱۰
د قرباني د خرمنو په پيسو باندې جومات جوړول صحيح نه دي	۵۱۱
د کتابونو په چاپ کولو باندې د قرباني د خرمني پيسې لگول	۵۱۱
جومات سره متصل دوکانونو کې د قرباني د خرمنو پيسې استعمالول	۵۱۲
زده کونکي ته د دنيوي اعلیٰ تعليم حاصلولو له پاره د قرباني د خرمنو پيرې پيسې ورکول	۵۱۳

❖ د غير مسلم د ذبيحې حکم ❖

د مسلمان او اهل کتاب ذبيحه جائزه ده	۵۱۳
د مرتد، دهري او د جهنمکي ذبيحه جائزه ده	۵۱۳
د کومو اهل کتابو ذبيحه جائزه ده؟	۵۱۴
د يهودي د ذبيحې جائز کيدو شرطونه	۵۱۶
د يهودي ذبيحه استعمال کړو که د عيسايي؟	۵۱۶
د روافضو د حلالې څه حکم دی	۵۱۶

❖ د قرباني متفرقي مسئلې ❖

څاروی قرض اخيستو سره قرباني کول	۵۱۸
سودي قرض سره قرباني کول	۵۱۸
قسطونو (کشتونو) باندې د قرباني چيلی	۵۱۹
د غريب د قرباني څاروی یو ناڅاپه بيمار شي نو څه وکړي؟	۵۱۹
د قرباني څاروی که چيرې د اخيستو نه وروسته مړ شي، نو څه کول پکار دي؟	۵۲۰
د کوم کس عقيقه چې نه وي شوې هغه قرباني کولی شي	۵۲۰
بې خبري کې د گډ په ځای د گډې قرباني	۵۲۱

مضمون	صفحه
-------	------

د حلالې وینې او حلال مردار تشریح	۵۲۱
د ذبح شوي څاروي د وینې د دارو شرعي حکم	۵۲۲
د قرباني په وینه کې پښې لندول	۵۲۲
د قرباني په وینه باندې ګنده شویو جامو کې لمونځ جائزه دی	۵۲۲
د قرباني د څاروی د وازې نه صابون جوړول جائز دي	۵۲۳

❖ عقیقه ❖

د عقیقې اهمیت	۵۲۳
د عقیقې عمل واجب دی که سنت؟	۵۲۳
د بالغې انجیلې یا هلک عقیقه او وینسته کټ کول ضروري نه دي	۵۲۴
د عقیقې د څاروي قیمت صدقه کولو سره د عقیقې سنت نه ادا کیږي	۵۲۴
د ماشومانو عقیقه مور د خپلې تنخوا نه کولی شي	۵۲۴
د خپلې عقیقې نه مخکې د ماشومې عقیقه کول	۵۲۵
قرض اخیستو سره عقیقه او قرباني کول	۵۲۵
عقیقه د شتمن په ذمه ده او که د غریب په ذمه هم	۵۲۶
د غریب سړي بچي که چیرې د عقیقې نه پرته مړه شول نوڅه وکړي؟	۵۲۶
لس کیلو قیمة راغونښتلو سره د عقیقې دعوت کول	۵۲۶
د خپلوانو (عزیزانو) خبر اخیستو باندې خرچې ته عقیقه باندې ترجیح ورکول	۵۲۶
په کومو څارویو باندې عقیقه جائزه؟	۵۲۷
د هلک په عقیقه کې د دوه چیلو په ځای یو چیلې حلالول	۵۲۸
د هلک او انجیلې عقیقه کې څومره چیلې ورکول دي؟	۵۲۸
د تحفې په څاروي باندې عقیقه جائزه	۵۲۸
د قرباني په څاروي کې د عقیقې برخه نیول	۵۲۸
د عقیقې باره کې د څلورو امامانو مسلک	۵۲۹
ډیر عمر کې خپله عقیقه په خپله باندې کیږي که عقیقې کولو نه پرته هم قرباني جائزه؟	۵۳۴
د ځاوند د خپلې ښځې له طرف نه عقیقه کول	۵۳۴
اوومه ورځ باندې عقیقه بل ځای کول هم جائز دي	۵۳۴
د ډیرو ماشومانو په یو ځای باندې عقیقه کول	۵۳۵
مختلفو ورځو باندې د پیدا شویو ماشومانو په یو ځای باندې عقیقه کول جائز دي	۵۳۵
که چیرې چاته د پیدائش ورځ معلومه نه وي نو هغه عقیقه څنګه وکړي؟	۵۳۶

صفحه	مضمون
۵۳۲	د عقیقې په وخت کې د ماشوم د سر وینسته کت کول
۵۳۲	د عقیقې غوښه د مورپلار د پاره استعمالول جائز دي
۵۳۷	د عقیقې په غوښه کې د مورپلار او نیا نیکه برخه
۵۳۷	د اوومې ورځې نه دوو ورسته شوې عقیقې د غوښې حکم
۵۳۸	د عقیقې په سلسله کې د هندوانو ځینې رسمونه کفر او شرک ته رسیږي
۵۳۸	د حلال او حرام څارویو مسئلې

❖ [بنکار] ❖

۵۳۸	د حلال او حرام څارویو بنکار کول
۵۳۹	د نښې لگولو له پاره د ځناورو بنکار کول
۵۳۹	د سپي د بنکار څه حکم دی؟
۵۴۰	توپک سره شوی بنکار
۵۴۰	توپک باندې بنکار کول
۵۴۰	د توپک لیندې، اود بنکاري سپي د بنکار شرعي حکم
۵۴۱	د حکومت له طرف نه پابندی لگول شویو ځناورو بنکار
۵۴۲	د شپې د مارغانو بنکار کول

❖ د وچې د ځناورو باري کې شرعي حکمونه ❖

۵۴۲	د اس، قچر او کوتري شرعي حکم
۵۴۳	د اس غوښه
۵۴۳	آیا د څارویو د خولې زگ ناپاک دی؟
۵۴۴	خرگوش (سوی) حلال دی
۵۴۴	د خرې شیدې حرامې دي
۵۴۴	کم عمر څارويې ذبح کول جائز دی
۵۴۵	د مینې وړو کې بچې ذبح کولو سره خوړل
۵۴۵	د دوه درې میاشتو د چیلۍ یا گډې بچې حلالول
۵۴۵	د ذبح شوي څاروي له خیتې نه که چیرې بچې راو وځي نو څه کول پکار دي؟
۵۴۶	د حشراتو خوړل
۵۴۶	خارپشت نومی ځناور خوړل جائز نه دي
۵۴۶	حشرات الارض وژل
۵۴۷	میاشي او مچان بجلۍ باندې وژل

صفحه	مضمون
------	-------

۵۴۷	د ځناورو د څرمنې ټوپۍ (خولۍ) استعمالول
۵۴۸	د سپي د غاښونو هار اچول
۵۴۸	د خنزیر هډوکي استعمالول
۵۴۸	څاروی سخت ناروغ شي یا حادثې سره مرګ ته نژدې شي نو هغه ذبح کولو سره خوړل
۵۴۸	که چیلۍ وغیره مړه شي. نودهغې څرمنه ویستل څنګه دي؟
۵۴۹	له خنزیر پرته دنورو حرامو ځناورو رنګ شویو څرمنو نه جوړشوي شيان پاک دي

❖ د دریابي ځناورو شرعي حکم ❖

۵۴۹	د دریابي ځناورو حکم
۵۵۰	آیا ټول دریابي ځناور حلال دي؟
۵۵۰	د وچې او اوبو کوم ځناور حلال دي؟
۵۵۱	جهینګا خوړل او ددې کاروبار کول
۵۵۱	جهینګا د احنافو په نزد باندې مکروه دی
۵۵۲	د اوبو سرته د راپورته شویو مړو کبانو (ماهیانو) حکم
۵۵۳	کیکړا (سرطان) حلال نه دی
۵۵۳	د شمشتی هګۍ حرامې دي

❖ د مرغانو او د هغوی د هګیو شرعي حکم ❖

۵۵۳	دینګ او غیربنکاري مرغان هم حلال دي
۵۵۴	کوتره خوړل حلال دي
۵۵۴	هیلۍ (مرغاوی) حلاله ده
۵۵۴	د طاوس غوښه حلاله ده
۵۵۴	آیا هګۍ حرامه ده؟
۵۵۵	هګۍ حلاله ده
۵۵۶	د پولټري فارم چرګې او هګۍ حلالې دي؟
۵۵۶	د فارمي چرګانو خوړلو حکم
۵۵۶	مرغان ساتل او د هغو جنس بدلول
۵۵۷	مرغۍ ساتل جائز دي
۵۵۷	حلالې مرغۍ د شوق له پاره ساتل

❖ د تریخي، لري او هګیو (خوتو) شرعي حکم ❖

۵۵۷	د حلال ځناور اووه شيان مکروه دي
-----	---------------------------------

صفحه	مضمون
۵۵۸	ينه كليجي، حلاله ده.....
۵۵۸	توري خوړل جائز دي.....
۵۵۹	د حلال خناور لري حلال دي.....
۵۵۹	گردي، خوټې (هگي)، او ملخ حلال دي که حرام؟.....
۵۵۹	د چيلي خوټې (هگي)، خوړل او اخيستل خرڅول.....
۵۶۰	د څارويو خوټې (هگي)، د دوا په طور باندې خوړل.....
۵۶۰	د څارويو دهگيو په تبي باندې، ينه او ماغزه چې تپ شوي وي خوړل.....
❖ سپي ساتل ❖	
۵۶۰	سپي ساتل شرعي طور باندې څنگه دي؟.....
۵۶۱	سپي ساتل او کورته د فرښتونه راتلل.....
۵۶۲	آيا سپي د انساني خاورې نه جوړ شوی دی او د دې ساتل ولې منع دي؟.....
۵۶۳	سپي نجس ولې دی؟ او دې وفادار هم دی.....
۵۶۴	مسلمانو ملکونو کې د سپي نمائش.....
۵۶۶	واده کله فرض دی. کله واجب او کله حرام دی؟.....
۵۶۶	کونډه ښځه او کونډه سړی تر کوم وخته پورې واده کولای شي؟.....
۵۶۷	د واده لپاره د مور پلار خوښي.....
۵۶۷	په واده کې د مور پلار حکم منل.....
۵۶۹	که مور پلار واده ته په زده کړه باندې.....
۵۶۹	ترجیح ورکوي: نو اولاد باید څه وکړي؟.....
۵۷۰	واده کې د مور پلار د خلاف شرع خواهشاتو لحاظ نه دی پکار.....
۵۷۱	د نجلۍ او هلک کومو صفاتو ته کتل پکار دي؟.....
۵۷۱	د جینکو له وجې د هلکانو واده خنډول.....
۵۷۲	که مور او پلار د پنځه ویشټ کالو.....
۵۷۲	نه زیات عمر والا اولاد ته واده نه کوي.....

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

❖ د روژې سره متعلق باقی مسئلې ❖

آیا د غیر مسلم روژه نیول جائز دي؟

سوال: په ابو ظهبي کې چې زه چې په کوم کیمپ کې اوسېږم زموږ سره هندوان هم اوسېږي، یو هندو زموږ دوست دی تیر رمضان کې هغه هم زموږ سره یوه روژه ونیوله، اوزموږ سره یې روژه ماته کړه او هغه په اسلام کې دلچسپي اخلي، هغه دخاندان والوله ویرې اسلام قبول کړی نه دی، آیا د هغه دغه شان زموږ سره روژه نیول او روژه ماتې کول جایز دي؟

جواب: د روژې د صحیح کیدوله پاره اسلام شرط دی^{۱۱}. د غیر مسلم روژه د هغه دنه مسلمانیدو په وجه قابل قبول نه ده، لیکن داسې امکان شته چې هغه مسلمان شي؛ نو بیا ستاسو سره ورته د روژه ماتې اجازت شته، هغه ته د اسلام تر غیب ورکوي.

د رمضان المبارک په هروخت کې بیل بیل عبادتونه کوي

سوال: د جمعة الوداع په ورځ موږ کوم عبادتونه وکړو چې د دېر ثواب والاوي؟

جواب: د جمعة الوداع په ورځ خاص عبادت شریعت مقرر کړی نه دی. د رمضان المبارک هره ورځ او هره شپه یوډبل نه زیاته اعلی ده، خصوصاً د جمعې ورځ او د جمعې شپه، او په خصوصیت سره د رمضان المبارک داخري عشرې شپې او ددې طاق شپې. په دې کې تلاوت، ذکر، نوافل، استغفار، درود شریف، چې خومره هم ممکن وي کثرت سره کول یې پکار دي، خصوصاً په کثرت سره د اکلمات ویل پکار دي، لا اله الا الله، نستغفر الله نستلک الجنة ونعوزک من النار.

تلویزون باندې شپینه موجب لعنت دی

سوال: په رمضان المبارک کې غلط سلط او ډیر په تیز رفتاری سره او د غلطیونه ډکه شپینه وکړل شوه. او ورسره ورسره ډیر په فخر سره دا اعلان هم کیده چې په پوره پاکستان کې د قرآن عظیم د تلاوت آوازونه اوریدل کېږي، آیا داشپینه د الله تعالی قهر ته دعوت نه ورکوي؟ آیا جوماتونه په فلم خانو کې بدل نه شو؟ تاسو یقین وکړئ چې کله داشپینې فلم په تلویزون

[^{۱۱} شرط وجوبه الاسلام والعقل والبلوغ..... الخ. (عالمگیری/ ۱/ ۱۹۵ / کتاب الصوم/ فی تعریفه..... الخ.)]

باندې پيش كېده :نوهغه وخت كې دلمونځ گزارو ټوله موجود فلم جوړولو طرف ته وه ،الله تعالى دې په موږ باندې رحم وكړي .دومره مصيبتونه ،پريشانۍ ،اوافتونه نازلېږي ،خو مونږ دگناه كارونه ثواب گڼو او كوويې .په جومات كې دومره رښاشوه چې باربار دهغې دبلبونو فلم په نظراغې ،خو خوځله حافظ په خبرداري باندې هم ونه دريده او هماغه شان غلط روان و په دې مباركه اومتبركه مياشت كې په كومه كې چې دنفلو ثواب هم د فرضو برابرې داسې شپه لاهم شته چې دهغې عبادت دزرو مياشتونو زيات دى ، دومره ثواب وركړل شو ،خو په دې امت كې دا په نظر راځي چې ديولسو مياشتو گناهونه بلكې ددې نه زيات په دې مياشت كې كوي ،ځكه چې په رمضان المبارك كې ثواب دوچنده دى ،او كه څوك دگناه والا كار وكړي ؛ نو دهغې گناه هم دوچنده كيږي .په دې خبرو باندې خيال كولوسره مې كله كله په زړه كې دا خيال راشي اوزه دالله تعالى نه ډيره زياته معافي غواړم چې داسې خبره مې په زړه كې رانه شي ،خو هرځل مې دزړه نه وځي چې په تلويزون باندې داسې داسې خبرې شروع شوې دي چې مخكې نه وې .او اوس دا ثواب گڼل كيږي ، ددې نه بهتره ده چې رمضان شريف هډو رانه شي يوځل بيا دالله تعالى نه دمعافي خواست گواړيم چې داسې خبره مې وكړه ،آيا داسې سوچ كول بد دي ؟

جواب : نن سبا ډيرې شينې په ډير قباحتونو كې ملوښ دي .ددې تفصيل دې دحكيم الامت په كتاب ،اصلاح الرسوم ، كې وكتل شي .اود شينې كومه نقشه چې تاسو رابښكلې ده نو دا خو سراسر رياكارى ده اوبيا په تلويزون باندې نمائش كول داخو موجب لعنت دى ،الله تعالى دې مسلمانانو ته عقل او ايمان ورنصيب كړي .

❖ د زكات مسائل ❖

زكات ، دولت تقسيمولو انقلابي نظام

سوال : زكات كې دعواموڅه فائدي دي ؟ دا هم ديو قسم ټيكنس (ماصول) دى . كوم چې په رفاه عامه باندې خرچ كول پكار دي ، په دې موضوع باندې په تفصيل سره رڼا واچوي .

جواب : زه ستاسو مجمل سوال په پنځو عنواناتو باندې تقسيموم ، دزكات فرضيت ، دزكات فائدي ، زكات ټيكنس (ماصول) نه دى . بلكې عبادت دى دزكات ضروري مسائل اود زكات مصارف ،

د زكات فرضيت

زكات داسلام اهم ترين ركن دى ، په قرآن كريم كې ددې بار بار تاكيد شوى دى اود حضور ﷺ په ارشاد كې هم ددې اهميت اوافاديت اوددې په نه ادا كولو باندې وبال ډير زيات ښكاره شوى دى .

په قرآن كريم كې دي : **وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ**

عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه عن رسول الله ﷺ قال: ما من احد لا يؤدى زكوة ماله الا مثل له يوم القيامة شجاعاً أقرع حتى يطوق عنقه. (سنن نسائي، ج: ۱، ص: ۳۳۳، وسنن ابن ماجه ص: ۱۲۸ واللفظ له) ددې مضمون نور هم احاديث دي په کومو کې چې په زکات نه ورکولوباندې د قيامت په ورځ د سختو سزاگانو وغيږونه او رول شوي دي.

د زکات فائدي

الله تعالی چې څومره احکام دخپلو بندگانوله پاره مقرر کړي دي په هغو کې بې شميره حکمتونه دي. دکومو چې انساني عقل احاطه نه شي کولی، الله تعالی د زکات په فريضه عائد کولو کې بې شميره حکمتونه ايښي دي اورښتوني خبره داده چې دانظام دومره پاکيزه او مقدس او اعلى او ارفع ده چې انساني عقل ددې اوچتوالی پورې رسيدونه قاصره دی، دلته ديو څو عام فهمه فوائدو طرف ته اشاره کول غواړم:

۱: نن سبا په ټوله دنيا کې د سوشلزم خبرې کيږي، په کومو چې د غريبانو د فلاح او بهبودن غره لگول کيږي او هغوی داميرانو خلاف غلول کيږي، دې تحريک سره د غريبانو تر کومه حد پورې ښيگره کيږي دا يو مستقلة موضوع ده مگر دلته دا ويل غواړم چې دامير او غريب دا جنګ ددې وجې نه شروع شو، چې الله تعالی د دولت مندې طبقې په ذمه د غريبانو کوم حقونه مقرر کړي وو هغوی دهغو نه مخ وگرځاوو، که د پوره ملک د دولت څلويښتمه برخه په ضرورت مندو کې تقسيم شي اودا کار يو وختي شی نه شي، بلکې ديو مسلسل عمل شکل اختيار کړي او امير طبقه پرته د ترغيب او اکراه هيمشه دا فريضه ادا کوي اوددې قسمه رقم (پيسې) منصفانه تقسيم هم دغه شان مسلسل روان وي، نوڅه موده وروسته به تاسو وگورئ چې غريبانوته به داميرانونه هيڅ گيله نه وي اود امير او غريب دکوم جنګ له وجې نه چې د دنيا نه جهنم جوړ شوی دی هغه ددې نظام له وجې د راحت اوسکون جنت جوړ شي.

زه يوازې د پاکستان ملت اسلاميه نه، بلکې د ټولې دنيا انسانانو او معاشرو ته وایم چې هغوی دې د اسلام نظام زکات نافذ کړي اوددې دبرکاتو مشاهده دې وکړي اود سرمايه دار ملکونو څومره دولت چې دکميونزم په مقابل باندې خرچ کيږي هغه دې هم په مد (مال) کې شامل کړي.

۲: د مال اود دولت مثال په انساني معيشت کې هم هغه شان دی لکه چې د وينې په بدن کې دی، که دوينې په دوران کې فتور راشي، نو انساني ژوند ته خطر پيداشي او ځينې وخت د زړه دوره راتلوسره د انسان ناگهانه مرګ واقع شي، صحيح همدغه شان که د دولت گردش منصفانه نه وي، نو د معاشرې ژوند به په خطر کې وي او هروخت د حرکت قلب د بنديدو ويره ورسره وي الله تعالی د دولت د منصفانه تقسيم او عادلانه گردش له پاره چې کوم تدبيرونه ارشاد فرمايلي دي په هغو کې يود صدقات اوزکات نظام دی اوترڅو پورې چې دانظام په صحيح طريقې سره نافذ نه وي او معاشره دانظام په پوره طور سره هضم نه کړي، نو نه د دولت

دمنصفانه گردش تصور کېدای شي اونه معاشره دا ختلال اوزوال نه محفوظه پاتې کېدای شي. ۳ پوره معاشره یو بدن تصور کړل شي اود معاشرې افراد ددې اندامونه تصور کړل شي، تاسوته معلومه ده چې په څه حادثې يا صدمې سره په یواندام کې وینه راجمعه شي. نومنجمده شي، نوهغه سخاشي او دانه ترې جوړه شي اولکه دداني دپیپ(زوو) په شان راوبهیري. همدغه شان کله چې د معاشرې په اندامونو کې د ضرورت نه زیاته وینه راجمع شي، نوهغه هم په سخا کېدو شي اویا کله دعیش وعشرت اوفضول خرچي په شکل کې را ووځي اوکله د عدالتونو او وکیلانو په چکر کې ضائع شي، کله په ناروغانو او هسپتالونو کې ولگېږي اوکله په اوچتو اوچتو بلډنگونو او محلونو جوړولو کې برباد شي (اوددې بربادۍ احساس بنده ته هلته وشي، کله چې دهغه دگرفتاري وارنټ جاري شي اوهغه به له یوې پوزې اودوو غوږونو سره له دې دنیانه لاړ شي).

قدرت دزکات اوصدقاتو په ذریعه ددې دانو علاج تجویز کړی دی کوم چې د دولت د انجماد له وجې د معاشرې په بدن کې را ووځي.

۴ دخپلې انساني نوع سره همدردی د انسانیت عمده ترین وصف دی، دکوم انسان زړه چې دخپل ځان په شان دانسانانو په بې چارگي، غریبي، لوږې اوتنگ لاسي باندې نه خوږېږي. هغه انسان نه دی ځناوردی او په داسې موقعه باندې شیطان اونفس په انساني همدردی کې خپل کردار ادا کولونه منع کوي. له دې وجې د یو کم انسانان ددې حوصله کوي، الله تعالی دخپلو کمزورو بندگانو دمدد له پاره په امیرانو خلکو داذمه واري لگولې ده چې ددې الهي فريضې په وړاندې هغوی دنادان دوست په مشوره باندې عمل ونه کړي.

۵ چېرته چې مال د انساني معیشت بنیاد دی، هلته د انساني اخلاقو بڼه کولو کې او وړانولو کې هم ډیر دخل لري، ځینې وخت د مال نه شتون انسان په غیر انساني حرکاتو باندې اماده کوي او د معاشرې نا انصافي چې وويني، نود معاشرې امن اوسگون بربادولو پسې ولگېږي.

ځینې وخت هغه غلا، ډاکې (لار شکونه)، سټه او جواړي (قمار بازی) په شان قبیح حرکتونه شروع کړي اوکله کله د غریبي له لاسه چې ډیر زیات تنگ شي، نودخپل ژوند د ختمولو فیصله وکړي اوکله دخپلې خیتې جهنم ډکولوله پاره خپل عزت او عصمت لیلام (نیلام) کړي اوکله کله دخپلې غریبي لرې کولوله پاره دخپل دین او ایمان سودا هم کوي، دهمدې له وجې په یو حدیث کې فرمایل شوي دي: «و کاد الفقر ان یکون کفراً»، (رواه البیهقي فی شعب الایمان،

مشکوٰۃ ص ۴۲۹، وعزاه فی الدر المنثور ج ۶: ص ۲۰، ابن ابی شیبۃ والبیهقي فی شعب الایمان و ذکره الجامع الصغیر، معزیالی ابی نعیم فی الحلیۃ، وقال السخاوی طرفه کلها ضعیف کمال المقاصد الحسنة و فیض القدیور شرح جامع الصغیر ج ۴: ص ۵۴۲، وقال العزیزی (ج ۴: ص ۲) هو حدیث ضعیف وفی تذکرۃ الموضوعات للشیخ محمد طاهر الفتی (۱۷۴) ضعیف ولکن صح من قول ابی سعید)

يعنې فقر بنده قريب قريب كفته رسوي او فقر كې دخپل منعم حقيقي ناشكري كول. خويود عامه خبره ده.

داتول غيرانساني حركات په معاشره كې دفقر له وجې نه پيداكيږي اوكله كله ډير زيات كورونه بربادكړي، ددې علاج پيدا كول د معاشرې اجتماعي ذمه واري ده اود صدقاتو او زكات په ذريعه دكاناتو پالونكي ددې بديو منع كول فرمايلي دي.

٦ ددې په خلاف ځينې اخلاقي خرابي هغه دي چې دمال اودولت دزيادت له وجې پيدا كيږي داميرانو د بچيو (ځامنو) ذهنونو كې چې كومې خرابيانې راځي او كوم ډول غيرانساني حركات چې دهغوی نه صادريږي، دهغو د بيانولو حاجت نشته، د صدقاتو او زكات په ذريعه الله تعالى دمال او دولت نه پيداكيدونكې اخلاقي بديو منع كول فرمايلي دي، چې دې خلكوسره د غريبانو د ضرورياتو هم احساس وي اود غريبانو حالت ددوی له پاره عبرت هم وي.

٧: د زكات او صدقاتو په نظام كې يو حكمت دادی چې دې سره هغه مصائب او افتونه لرې كيږي چې په انسانانو باندې نازلېږي، ددې له وجې په ډيرو احاديثو كې دايان شوي دي چې د صدقې سره بلاگانې لرې كيږي اود انسان ځان او مال د افتونو نه محفوظ كيږي.^{١١}

عام خلك ليدل شوي دي چې كله يو كس ناروغ شي، نو هغوی د صدقې چيلۍ ذبح كړي. هغوی مسكينان داگني چې كېدای شي د چيلۍ سر قربانولوسره به دمريض سربچ شي. دا خلك د صدقې په مفهوم باندې پوه نه دي، بلكې دخپل پاك مال څه برخه دالله تعالى له پاره چا اړمن (حاجتمند) ته حواله كول دي، صدقې سره ددې علاج كول پكاردې تاسو چې څومره همت او استطاعت لرئ، نو بازار كې دهغه قيمت معلوم كړئ او چا محتاج ته يې وركړئ، يا چيلۍ واخلي او صدقه يې كړئ، غرض دا چې د چيلۍ ذبح كولوكې د درد د بلا څه دخل نشته، بلكې بلا خو صدقې سره لرې كيږي. له دې وجې يوازې په سخته ناورغي كې نه، بلكې په هرافت او مصيبت كې صدقه كول پكاردې. بلكې دافتونو او مصيبتونو ناوليدونه مخكې دهغو مخ نيوی پكاردی، زموږ شتمنه طبقه چې په څومره دولت كې لويې كوي د بد قسمتي نه هغوی په مصيبتونو او افتونو كې هم هغومره گيرېږي.

٨: د زكات او صدقاتو يوه فائده دا هم ده چې دې سره په مال او دولت كې برکت پيدا كيږي او

[١] عن انس بن مالك رضى الله عنه: قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان الصدقة تطفي غضب الرب وتدفع ميتة السوء. رواه الترمذي. الترغيب والترهيب ج: ٢ ص: ١٢. الترغيب في الصدقة رقم الحديث: (٢١). وروى عن نافع بن حديد رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الصدقة تهد سعين بابا من السوء (رواه الطبراني في الكبير) وعن انس بن مالك رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: باكروا بالصدقة، فان البلاء لا يتخطى الصدقة (رواه البيهقي الترغيب والترهيب ج: ٢ ص: ١٩ رقم الحديث: ٣٧، طبع دار احياء التراث العربي).

زکات اوصدقاتو کي بخل کول د اسماني برکتونو دروازي بندول دي، په حديث کې دي چې:
 الله تعالى په هغه باندې قحط او خشک سالي مسلط کوي اود اسمانونو نه بارانونه بندشي^[١]
 (طبرانی، حاکم)

په يوبل حديث کې دي چې د خلور شيانو تتيجه د خلورو شيانو په شکل کې وي:

١. کله چې يوقوم عهد شکنې کوي، نو په هغوی باندې د بنمنان مسلط شي.
٢. کله چې هغه د ما انزل الله خلاف فيصلې کوي، نو قتل او خونريزي او مرگ عام شي.
٣. کله چې يوقوم زکات منع کړي، نو د هغوی نه باران منع شي.
٤. کله چې يوقوم په ناپ تول کې کمی کوي، نو د ځمکې پيداوار کم شي او په قوم باندې قحط مسلط شي.^[٢] (طبرانی)

خلاصه داده چې د الله تعالى تجويز شوی د زکات او صدقاتو نظام انقلابي نظام دی، چې د هغه سره معاشرې ته دراحت او سکون ژوند نصیب کېدای شي اود دې نه د انحراف تتيجه د معاشرې په افرادو کې بې چيني (ناارامي) او بې اطمیناني په شکل کې ښکاره کېږي.

٩: دا ټول امور خو هغه وو د کومو تعلق چې د نیاوي ژوند سره دی، خو یو مومن چې په رښتیا په الله تعالى اودهغه په رسول ﷺ باندې ایمان لري دا د نیاوي ژوند د هغه د نظر پای نه دی، بلکې د هغه د ژوند تمام کوششونه دا څرته د ژوند له پاره دي، هغه د دې فاني کور په محنت سره خپل د آخرت کور بنائسته کول غواړي او په دې لېشان ژوند کې دا څرته د دائمی ژوند دراحت اوسکون په تلاش کې دی، د عامو انسانانو نظریو ازې دې دنیا پورې محدود دی او هغوی چې څه کوي یوازې د دې دنیا د فلاح او بهبود له پاره یې کوي، کومه منصوبه چې جوړوي یوازې د دې ژوند نقشې او ځاکې مخې ته ږدي، الله تعالى ایمان والو ته د زکات اوصدقاتو په ذریعه دا څرته په بینک کې خپل دولت منتقل کولو چل ښودلی دی، د زکات اوصدقاتو په شکل کې چې کوم دولت ورکړل شي هغه مخامخ دا څرته په بینک کې جمع کېږي اودا به د بنده په هغه ورځ په کار راځي کله چې هغه خالي لاس هرڅه دلته پرېږدي اورخصت شي.

^[١] وعن بريدة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما منع قوم الزكاة إلا ابتلاهم الله بالسنين رواه الطبرانی في الأوسط ورجاله ثقات (مجمع الزوائد ج ٣ ص: ١٥٣، كتاب الزكاة باب فرض الزكاة طبع بيروت).

^[٢] عن ابن عباس رضى الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: خمس بخمس! قيل يا رسول الله! وما خمس بخمس؟ قال: مانقض قوم العهد إلا سلط عليهم عدوهم، وما حكموا بغير ما أنزل الله إلا فشا فيهم (الفقر، ولا ظهرت فيهم الفاحشة إلا فشا فيهم) الموت، ولا منعوا الزكاة إلا حبس عنهم المطر، ولا طفقوا المكيال إلا حبس عنهم النبات واخذوا بالسنين أخرجه الطبرانی في الكبير (مجمع الزوائد ج: ٣ ص: ١٥٣، كتاب الزكاة، باب فرض الزكاة، طبع دار الكتب العلمية).

، هرڅه به درنه پاتې شي چې لارې د دنيانه .،

له دې وجې هغه خلک ډيرزيات خوش قسمته دي چې خپل دولت ددې ځای نه هغې دنياته منتقل کولوکې وړاندې والی کوي.

۱۰ انسان چې دنياته راشي، نو ډيرتعلقات دهغه سره وابسته وي د مور و پلارخپلوي، دورونو خویندو خپلوي، دخپلوخپلوانو خپلوي، اهل عيال سره خپلوي اوداسې نور...

خودمومن يوه خپلوي دخپل خالق، محسن اوحقيقي محبوب سره هم ده اودا خپلوي دټولوخپلويو نه مضبوطه اودوامداره هم ده. نورې خپلوي ماتيدای هم شي او جوړيدای هم شي، خودا خپلوي هيڅ وخت کې نه ماتيدای شي اونه ددې پريښودل ممکن دي. داپه دنيا کې هم قائمه ده. دځنکدن په وخت کې به هم وي، دقبرپه تيابه کورکې به هم وي، په ميدان حشرکې هم، په جنت کې هم، څنگه چې دژوندور بدليرې داخپلوي به نوره هم مضبوطيرې اوددې دضرورت احساس به هم په نوروخپلويو باندې غالبيرې، ددې خپلوي په لاره کې دټولونه زيات انساني خواهشات رکاوټ (مانع) دي اوددې خواهشاتو دپوره کولودټولونه لويه ذريعه مال ده اودبنده کومه خپلوي چې ددې سره ده هغه دې سره دزيات نه زيات مضبوطول غواړي، ددې له وجې نه کومه صدقه چې فقير اومسکين ته ورکړل شي هغه په اصل کې هغه ته نه ورکول کيږي، بلکې دخپلې مالي قرباني يوه وړه شان نذرانه ده. چې دبنده له طرف نه دمحبوب حقيقي په دربارکې وړاندې کيږي، په حديث کې راځي چې کله بنده صدقه کوي، نوالله تعالی هغه په خپل دوست رضاسره قبلوي اوبيا دهغه پالنه کوي اود قيامت په ورځ به دوري (سپېلني) دداني نه غر جوړ شي اوبنده ته واپس کړل شي^{۱۱} افسوس دی چې موږ دالله تعالی په دربار کې ددومره معمولي شان قرباني وړاندې کولونه هم ځان وساتو اود الله تعالی بې پایانه عنایتونه ځانونه محرومه کړو.

زکات ټيکس (ماصول) نه دی

په پورتنیو لکيړوکې دا حقيقت ښکاره شو چې زکات ټيکس (ماصول) نه دی، بلکې يواعلی ترين عبادت دی، دخينوخلکوپه ذهن کې دزکات ډيرخراب تصوردي، هغوی دادحکومت ټيکس (ماصول) گڼي. څنگه چې دټولو حکومتونو له طرف نه ډول ډول ټيکسونه (ماصول) مقرروي، حالانکې زکات دحاکومت له طرف نه عائد شوی ټيکس (ماصول) نه دی، نه درسول الله ﷺ له طرف نه داسلامي حکومت د ضرورياتو له پاره عائد شوی دی،

^{۱۱} [عن ابی هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ: من تصدق بعدل تمرة من كسب طيب ولا يقبل الله إلا الطيب فان الله يقبلها بيمينه ثم يربيها لصاحبها كما يربي احدكم فلوة حتى تكون مثل الجبل - متفق عليه (مشکوٰه من: ١٤٧، باب فضل الصدقة، كتاب الزكاة طبع قديمي).]

بلکې په حديث کې په ښکاره ډول ارشاد دی چې زکات به دمسلمانانو د شتمنې طبقې نه واخيستل شي او غريبانو ته به واپس شي^{۱۱}

دغه راز دا گڼل هم غلط دي چې زکات ورکونکي په فقيرانو او مسکينانو باندې احسان کوي. هيڅ کله نه! بلکې په خپله د فقيرانو او مسکينانو په شتمنو باندې احسان دی چې ددوی په ذريعې سره ددې خلکو رقمونه (پيسې) د الله تعالى په بينک کې جمع کيږي. که تاسو په يو بينک کې پيسې جمع کولو له پاره پيسې ورکوئ، نو ايا تاسو په هغوی باندې احسان کوئ؟ که دا احسان نه دی، نو غريبانو ته زکات ورکول هم احسان نه دی.

په تير شويو امتونو کې چې به کوم مال د الله تعالى په دربار کې د نذرانې په ډول سره وړاندې کيدو، دهغه استعمالول دهیچا له پاره جائزه و. بلکې هغې ته به سوځېدونکې قرباني ويل کېده. هغه به په قرباني گاه کې کيښودل کيده، که له اسمان نه به اور راغی او هغه به يې وسوځوله، نو دا د قرباني قبلېدو علامه وه^{۱۲} او که هغه شی به هماغه شان پروت و. نو دهغه د مردود کېدو علامه وه الله تعالى په دې امت مرحومه باندې دا خاص عنايت کړی دی چې اميرانو ته حکم ورکړل شوی دی چې کوم شيان د الله تعالى په دربار کې وړاندې کول غواړي هغه ددې دهغه فلاني فلاني بنده (فقيرانو او مسکينانو) ته حواله کړي او ددې عظيم الشان رحمت په ذريعه يو طرف ته يې د فقيرانو د ضرورت انتظام و فرمايل او بل طرف ته يې دا امت مرحومه د ذلت او رسوايې نه بچ کړ. اوس خدای پاک ته معلومه ده چې څوک پاک مال صدقه کوي؟ او څوک ناپاکه مال؟ څوک داسې دي چې يوازې د الله تعالى درضا له پاره ورکړه کوي او څوک دنوم ناموس او ریا له پاره؟ غرض دا چې زکات ټيکس (ماصول) نه دی. بلکې د الله تعالى په دربار کې نذرانه ده، همدا وجه ده چې الله تعالى ورته په قرآن پاک کې قرض حسنه فرمايلي دي.

.. څوک دي چې الله تعالى ته قرض حسنه ورکړي، هغه دادهغوی له پاره څو چنده زياتوي .. (البقره)^{۱۳}

دلته صدقاتو ته (قرض حسنه) سره ددې له وجې نه تعبير شوی دی چې څنگه قرض واجب الادا دی، همدغه شان صدقه کونکي ته مطمئن کېدل پکار دي چې دهغوی دا صدقه به د زرگونو

۱ [عن ابن عباس رضي الله عنه ان رسول الله ﷺ بعث معاذًا الى اليمن فقال..... فاعلمهم ان الله قد فرض عليهم صدقة تؤخذ من اغنيائهم فترد الى فقرائهم الخ متفق عليه (مشکوٰۃ ص: ۱۵۵، کتاب الزکاة)
۲ [واتل عليهم نبا ابني ادم بالحق اذ قربا قربانا فتقبل من احدهما ولم يتقبل من الاخر (المائدة: ۲۷) و في التفسير المظهری: والقربان اسم ما يقرب بها الى الله تعالى من ذبيحة او غيرها..... وكانت القربان اذا قبلت نزلت نار من السماء بيضاء فاكلته واذا لم تقبل لم تعول النار واكله الطير والسباع (تفسير مظهری ج: ۳ ص: ۷۹ طبع دهلي)
۳ [قال تعالى: "مَنْ ذَا الَّذِي يقرضُ الله قرضًا حسنًا فيضاعفه له أضعافًا كثيرة (البقرة: ۲۴۵)"]

برکتونو او سعادتونو سره هغوی ته واپس کړل شي. دامطلب نه دی چې الله تعالی دچامحتاج دی. همدا وجه ده چې صدقه دفقیر لاس ته د تلونه مخکې دالله تعالی دربار ته رسیږي او فقیر گویا ورکونکي نه نه وصولوي، بلکې دادهغه له طرفه ورکړه کیږي چې دټولو مالک دی.

زکات حکومت ولې وصول کړي

پاتې شودا سوال چې زکات ټیکس (ماصول) نه دی. بلکې خالص عبادت دی. نو حکومت ته ددې انتظام ولې حواله شوی؟ ددې سوال جواب دیوې مستقلفې مقالې موضوع ده. خودلته په مختصر ډول سره دومره پوهیدل پکاردی چې اسلام ټولې معاشرې ته یو والی گرځوي اوددې نظم ونسق اسلامي حکومت ته حواله کوي، له دې وجې هغه فقیران او مسکینان چې داسلامي معاشرې یو برخه ده دهغوی د ضروریاتو تکمیل هم داسلامي معاشرې قوت مقتدره ته حواله کوي اوددې کفالت له پاره هغه د صدقاتو او زکات نظام رائج کړی دی، دفقیرانو او مسکینانو د کفالت د ټولونه لویه ذمه واري په حکومت باندې راځي، له دې وجې نه ددې مدد له پاره د مخصوص رقم (پيسې) بندوبست کول هم د حکومت ذمه واري ده، همدا وجه ده چې کوم خلک د حکومت له طرف نه د صدقاتو په وصولولو باندې او انتظام باندې مقرروي په حدیث کې هغوی ته (دغازي في سبيل الله) سره تشبیه ورکړې ده.^{۱۱} (ابوداود، ترمذی)

که یو طرف ته دهغوی د خدماتو تعریف شوی دی، نو بل طرف ته یې هغوی ته دخپلې نازکې ذمه واري احساس هم ورکړی دی، یعنې که هغوی دا فریضه جهادفي سبيل الله گڼلوسره پوره کوي، نو بیا خوبه دخپلې ذمه واري نه سبکدوش وي او که هغوی ددې مال نه دیوې پيسې خیانت هم وکړ. نو هغوی ته ښه پوهیدل پکاردی چې هغوی په خدایي مال کې دخیانت مرتکب کیږي چې دهغوی له پاره ددو زخ د اور سامان دی. په یو حدیث کې ارشاددی چې: کوم کس چې موږ په یو کار باندې مقرر کړ او دهغه له پاره مویوه وظیفه مقرره کړله اوددې نه وروسته که هغه ددې مال نه څه واخلي، نو هغه به په غنیمت کې خیانت کولو واله وي. (ابوداود)

د زکات مسائل

سوال: زکات په هر صاحب نصاب مسلمان باندې فرض دی، ددې په مسائلو باندې د علماء کرامونه ځان ښه پوهول پکاردی، زه دلته څو مسائل درج کوم خو عوام دې په صرف په خپل فهم باندې اعتبار نه کوي بلکې د اهل علم نه دې ښه تحقیق کوي.

^۱ عن رافع بن خديج رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: العامل على الصدقة بالحق كالغازي في سبيل الله حتى يرجع الى بيته. رواه ابوداؤد والترمذی (مشکوٰۃ ص: ۱۵۷) عن عبد الله بن بريدة عن ابيه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: من استعملنا على عمل فرزقناه رزقاً فما اخذ ذلك فهو غلول (سنن ابی داؤد ج: ۲ ص: ۵۲).

- ۱.....که دیوکس په ملکیت کې دوه پنځوس نیمې تولې، (۵۳ء ۲۱۲ گرام) چاندي (سپین زر) یا اوونیم تولې، (۸۷ء ۸۷ گرام) سره زر وی یاد د دوه مالیت نغدي روپۍ ورسره وي، یاد همدومره مالیت مال تجارت ورسره وي، نوپه هغه باندې زکات فرض دی.^{۱۱}
- ۲.....که یوکس سره څه چاندي (سپین زر) وي، څه سره زروي یا څه روپۍ یاد تجارت مال وي اودهغو د مجموعې مالیت د دوه پنځوس نیمو تولو چاندي (سپین زر) برابر وي، نوپه هغه باندې به زکات فرض وي.^{۱۲}
- ۳ دکارخانواو فیکتوريو وغیره په ماشینونو باندې زکات نشته، خو په دې کې چې کوم مال تیارېږي په هغو کې زکات شته، همدغه شان کوم خام مال چې په کارخانه کې موجود وي په هغه باندې هم زکات شته.^{۱۳}
- ۴.....د سرو زرو، سپینو زرو په هر څیز باندې زکات شته، لکه د سرو زرو او چاندي (سپین زر) کالي، د سرو زرو او چاندي (سپین زر) لوښي، تردې پورې چې سوچه تیل، تېپا، اصلي زرې، د سرو سپینو زرو بتن که څه هم په جامو باندې لگیدلې وي، په دې ټولو باندې زکات فرض دی.^{۱۴}
- ۵.....دکارخانواو فیکتوريو په حصو (ونډو) باندې زکات فرض دی، بلکې دهغه حصص مقدار بقدر نصاب وي یا نور قابل زکات څیزونه چې ورسره یوځای کړل شي اونصاب ترې جوړ شي خو په مشینري او فرنیچر اوداسې نورو داستعمال په څیزونو باندې زکات نشته. له دې وجې د هر حصه دار په حصه کې چې څومره قیمت راځي هغې دې اوباسي او په باقی به زکات ادا کول وي.^{۱۵}
- ۶.....سره زر، چاندي (سپین زر)، مال تجارت، اود کمپنۍ حصې (برخې) چې کوم قیمت د زکات په کال د پوره کیدو په ورځ وی دهغې مطابق به زکات ادا کیږي.^{۱۶}
- ۷.....د کال په شروع او پای کې د نصاب پوره کیدل شرط دې، په مینځ کال کې رقم (پيسې) کم شپ نودهغه اعتبار نشته.^{۱۷}

^۱ [نصاب الذهب عشرون مثقال والفضة مئتا درهم... الخ] (در مختار مع الشامی، باب زکاة المال ج: ۲ ص ۲۹۵)

^۲ [وقیمة العروض للتجارة تضم الى الثمنين لأن الكل للتجارة وضعا وجعلا ويضم الذهب الى الفضة و عكسه

يجمع الثمنية قيمة... الخ] (در مختار مع الشامی ج: ۲ ص ۳۰۳، وايضا في الهندية ج: ۱ ص ۱۷۹، کتاب الزکاة)

^۳ [فليس في دور السكنى..... وكذا كتب العلم ان كان من اهله وآلات المحترفين (هندية ج: ۱ ص ۱۷۲)]

^۴ [قال القدوري: و في تبر الذهب والفضة وحليهما واوليهما الزكاة..... الخ] (هداية ج: ۱ ص ۱۷۵، كذا

في الهندية ج: ۱ ص ۱۷۸، كتاب الزكاة).

^۵ [ايضا تبره شوى حاشيه (نصاب الذهب عشرون مثقالاً... الخ) ملاحظه كړئ.]

^۶ [وتعتبر القيمة عند حلول الحول... الخ] (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۹، كتاب الزكاة، الفصل الثاني في العروض)

^۷ [و اذا كان النصاب كاملاً في طرق الحول لنقصانه فيما بين ذالك لا يسقط الزكاة كذا في الهداية (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۵، كتاب الزكاة، الباب الاول).

مثلاً يوکس دکال شروع کيدويه وخت کې ددريوزرو روپيو مالک و، درې مياشتې وروسته هغه سره پنځلس سوه روپۍ پاتې شوې، شپږ مياشتې وروسته ورسره څلورزره شوې، اودکال په ختميدوباندې د څلور نيمو زرو مالک و، نودکال دپوره کيدويه وخت کې په هغه باندې به د څلور نيمو زرو روپيو زکات واجب وي په مينځ کال کې د پيسو دکمېدو زياتېدو اعتبارنشته.

(پاڅونه: نن سباددوه پنځوس نيمې تولې چاندي (سپين زر) قيمت ۲۷۵۰۰ روپۍ دی.)

۸. پراويډنټ فنډباندې دوصولونه وروسته زکات فرض دی. دوصولي نه مخکې په کلونوباندې زکات فرض نه دی.^(۱۱)

۹. صاحب نصاب که پيشگي زکات اداکړي، نوهم جائز دی، خو دکال په دوران کې که مال زيات شو، نودکال په ختميدوباندې به زيات رقم (پيسې) اداکوي.^(۱۲)

❖ د زکات متعلق باقي مسئلې ❖

د زکات مصارف

۱. زکات يوازې دغريبانو اومسکينانو حق دی.^(۱۳) حکومت داپه عام رفاهي کارونوکې نه شي خرچ کولی.^(۱۴)

۲. هيڅ يوکس ته دهغه دکار يا خدمت په معاوضه کې دزکات پيسې نه شي ورکول کيدای.^(۱۵) خو دزکات په وصولولوباندې چې کومه عملة دحکومت له لوري نه مقرر ده دهغوی تنخواه ددې نه اداکول صحيح دي.^(۱۶)

[۱] ومنها كون النصاب نامياً حقيقة..... أو تقديرًا بان يتمكن من الاستمنا كونه المال في يده أو في يد نائبه..... الخ (هندية ج: ۱ ص: ۱۷۴، كتاب الزكاة، الباب الاول)۔

[۲] ويجوز تعجيل الزكاة بعدم ملك النصاب فلا يجوز قبله كذا في الخلاصة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۶، كتاب الزكاة)

[۳] الباب السابع في المصارف منها الفقير..... ومنها المسكين..... الخ (هندية ج: ۱ ص: ۱۸۷)۔

[۴] ولا يجوز أن يبنى بالزكاة..... القناطر والسقايات واصلاح الطرقات وكري الأثمار..... الخ (هندية ج: ۱ ص: ۱۸۸، الباب السابع في المصارف)۔

[۵] اما تفسرها (ای الزكاة) فهي تملك المال من فقير مسلم غير هاشمي ولا مولاة بشرط قطع المنفعة عن المملك من كل وجه الله تعالى هذا في الشرع كذا في التبيين (هندية ج: ۱ ص: ۱۷۰) أيضاً: ولو نوى الزكاة بما يدفع المعلم الى الخليفة ولم يستاجرهُ ان كان خليفة بحاله لو لم يدفعه يعلم الصبيان أيضاً أجزاءه وآلا فلا (هندية ج: ۱ ص: ۱۹۰)

[۶] ومنها العامل وهو من نصه الامام الاستيفاء الصدقات والعشور كذا في الكافي (هندية ج: ۱ ص: ۱۸۸)۔

۳. حکومت به یوازې په اموال ظاهره باندې زکات وصولوي. د اموال باطنه زکات هرکس په خپله خوښه باندې ادا کولی شي.^{۱۱۹}
- (کارخانواو میلیونو کې تیاریدونکي مال، اوپه بینک کې جمع شوې سرمایه، اموال ظاهره دي، او کوم سره زراوچاندي (سپن زر) چې په کور کې پراته وي هغو ته اموال باطنه ویل کیږي،
۴. چا محتاج ته دومره پیسې ورکول په څومره باندې چې زکات فرض وي مکروه دي، خو زکات به اداسي.^{۱۲۱}

د زکات ادا کولو فضائل اود نه ادا کولو وبال

سوال: په زکات ورکولو باندې څه زیږی دی اونه ورکولو باندې څه وعید دی؟

جواب: زکات ورکولو سره مال پاک شي اود الله تعالی رضا ورسره حاصلیږي اونه ورکولو سره مال ناپاکه پاتې شي، اوالله تعالی ترې خفه کیږي.^{۱۲۱} په قرآن کریم او حدیث شریف کې په زکات نه ورکولو باندې ډیر زیات وبال بیان شوی دی. داسې مال به د ماږ په شکل کې مالدار خوري او ورته وایي به چې زه ستا هماغه مال یم کوم چې تاجمع کاو، اود الله تعالی په لاره کې دې نه خرچ کولو. په قرآن کریم او احادیث شریفه کې د زکات او صدقاتو ډیر زیات فضائل بیان شوي دي اوپه زکات نه ورکولو باندې سخت وعیدونه راغلي دي. ددې تفصیل دې د حضرت شیخ سیدی و مرشدی مولانا محمد زکریا کاندهلوي مهاجر مدني نور الله مرقده په کتاب „فضائل صدقات“ کې وکتل شي. دلته دا مختصاریه خیال سره یو یو آیت، او حدیث په فضائل کې، او یو آیت او حدیث په وعید باندې نقل کوم.

د زکات او صدقې فضیلت:

.. مثل الذين ينفقون اموالهم في سبيل الله كمثل حبة انبثت سبع سنابل في كل سنبلة مائة

[۱] قوله الظاهرة والباطنة فان مال الزكاة نوعان ظاهر، وهو الماوى وما يمر به التاجر على العاشر وباطن وهو الذهب والفضة، واما الباطنة التي في بيته لو اخبرها العاشر فلا ياخذ منها..... الخ (شامي، قبيل مطلب ما ورد في ذم العشار ج: ۲ ص ۳۱۰)۔

[۲] و يكره ان يدفع الى رجل مائتي درهم فصاعداً وان دفعه جاز كذا في الهداية (عالمگیری ج ۱ ص: ۱۸۸)۔

[۳] ان الزكاة تطهر نفس المودى عن الخجاس الذنوب وتركى اخلاقه بتخلق الجود والكرم وترك الشح والظن اذ النفس مجبولة على الظن بالمال فتعود السماحة وترتاض لاداء الامانات وايصال الحقوق الى مستحقها وقد تضمن ذلك كله خدمن اموالهم صدقة تطهرهم وتركهم بها (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۳). كتاب الزكاة ولا تجب على الانبياء لان الزكاة طهرة لمن عساه ان يتدنس والانبياء مبرؤن منه..... لان مقتضى جعل عدم الزكاة خصوصيا قم انه لا فرق بين زكاة المال والبدن (رد المختار ج: ۲ ص ۲۵۶ كتاب الزكاة)۔

حبة والله يضعف لمن يشاء والله واسع عليهم. الذين ينفقون اموالهم في سبيل الله ثم لا يتبعون ما انفقوا منا ولا اذى لهم اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون... (البقره: ۲۶۱، ۲۶۲)

ترجمه: کوم خلک چې دالله تعالی په لاره کې خپل مالونه خرچ کوي، دهغوی دخرچ شوي مال مثال داسې دی لکه دیوې دانې حالت چې دهغې نه (فرض کړئ) اوو بنېلي (وگي)، راوځي اوپه هروگي کې سل دانې وي اودا زیات والی چې الله تعالی چاته وغواړي ورکوي یې، اوالله تعالی دپروسعت والا اوخبرداردی، کوم خلک چې خپل مال دالله تعالی په لار کې خرچ کوي چې دخرچ کولونه وروسته (په هغه) باندې احسان کوي اونه خپل عمل سره هغه ته ازاررسوي، دې خلکوته به ددوی دعملونو ثواب ورکول کیږي دهغوی دپروړدگار دطرف نه اونه به په هغوی څه خطر دوي اونه به دوی غمجن وي. (ترجمه حضرت تهانوی رحمه الله)

حدیث: عن ابی هريرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من تصدق بعدل تمرة من كسب طيب، ولا يقبل الله الا الطيب، فان الله يتقبلها بيمينه ثم يربها لصاحبها كما يربي احدكم فلوة حتى تكون مثل الجبل. متفق عليه... (مشکوٰۃ، ص: ۱۶۷ باب فضل الصدقة)

ترجمه: حضرت ابوهريره رضی الله عنه فرمايي چې حضور صلی الله علیه و آله و فرمايل چې: کوم کس دکجورې ددانې برابرپاکه گټه صدقه کړي، اوالله تعالی يوازې پاک قبلوي، نوالله تعالی يې په خپل لاس کې واخلي او قبول يې کړي، اودهغې دمالک له پاره دهغې پالنه کوي، څنگه چې په تاسو کې يوکس دخپلې اسپې دبچي پالنه کوي تردې پورې چې هغه (دکجورې ديوې دانې صدقه دقيامت په ورځ) به دغر برابرشي...

زکات نه ادا کولوباندې وعيد

”وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝ يَوْمَ يُخْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتُكُومٌ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ“ (التوبه: ۳۴، ۳۵)

ترجمه: کوم خلک چې دسرو او سپینوزرو خزانې جمع کوي اودالله تعالی په لار کې یې نه خرچ کوي، نوای نبي کریم صلی الله علیه و آله هغوی ته ددردناک عذاب زیری ورکړه او په کومه ورځ چې دسرو او سپینوزرو خزانې دجهنم په اور باندې گرمې شي اود دوی به په مخونواوملاگانو او ترخونو باندې وداغل شي (اودوی ته به وویل شي چې) داستامال و چې تاسودخان له پاره جمع کړی و، نودخپل جمع شوي مال سزا وځکی.

حديث عن ابن مسعود رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: ما من رجل لا يودي زكاة ماله الا جعله الله يوم القيامة في عنقه شجاعاً، ثم قرأ علينا مصداقه من كتاب الله ولا يحسبن الذين يبخلون بما آتاهم الله من فضله. (الاية (سورة ۳، آل عمران ۱۸۰) (رواه الترمذی والنسائي وابن ماجه، مشكوة، ص: ۱۵۷ كتاب الزكاة)

ترجمه: حضرت ابن مسعود رضي الله عنه حضور صلی اللہ علیہ وسلم نه دارشاد نقل کړی دی چې: کوم کس دخپل مال زکات نه ادا کوي، د قیامت په ورځ به دهغه مال د گنجي ماريه شکل کې دهغه په مری (ستوني) کې واچول شي. بیا حضور صلی اللہ علیہ وسلم د دې مضمون آیت موږ ته واورولو، دایت ترجمه داده: او هېڅ کله خیال مه کوئ داسې خلک چې په داسې شي کې بخل کوي چې الله تعالی هغوی ته په خپل فضل سره ورکړی وي چې دا خبره به دهغوی له پاره ښه وي، بلکې دا خبره دهغوی له پاره ډیره بده ده، دې خلکو ته به د قیامت په ورځ طوق واچول شي دکوم چې هغوی بخل کړی و (ال عمران ۱۸۰، ترجمه: حضرت تهانوی رحمته الله علیه)

د زکات د فرضیت نه منکر سره څه معامله پکار ده؟

سوال: زما یو دوست محمد صدیق دی، چې دهغه سره زما د زکات باره کې خبره وشوه، ماهغه ته وویل چې زکات د اسلام په پنځه ارکانو کې یو رکن دی او په هر مسلمان باندې فرض دی، حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه د زکات نه ورکونکو په خلاف د جهاد حکم ورکړی و او په کوم مال کې چې زکات ور نکړل شي هغه حرامیږي، داسې لکه څرنګه چې په هر مسلمان باندې شراب او خنزیر حرام دی، هغه (دوست) وایي چې یوازې حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه حکم ورکړی و، پاتې درې خلفاء راشدین رضي الله عنهم، له هغوی نه وروسته بنو امیه، له هغوی نه وروسته بنو عباسیه، له هغوی نه وروسته عثمانیه خلفاوو کې چاهم حکم نه دی ورکړی، یعنې د جهاد حکم یې نه دی ورکړی، او څوک چې زکات نه ادا کوي نه هغه مرتد دی اونه په بل څه قسمه سزا کې راځي، هغه ځان ډیر پوه (تعلیم یافته) ګڼي.

جواب: زکات د اسلام قطعي فريضه اود اسلام اهم ترين رکن دی، د حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه په زمانه کې چې کومو خلکو د زکات نه انکار کړی وو، هغه یې په خلاف جهاد وکړ، د وروسته خلفاء راشدینو په زمانه کې هیچا د زکات نه انکار نه دی کړی، له دې وجې هغوی ته د داسې خلکو په خلاف د جهاد کولو ضرورت پېښ نه شو، نوله دې وجې ستا د دوست استدلال غلط دی.

په قرآن کریم کې دي: او کوم خلک چې د سرو او سپینو زرو خزانه جمع کوي او هغه د الله په لار کې نه خرچ کوي (یعنې زکات نه ادا کوي)، هغوی ته د دردناک عذاب زیری ورکړه، په کومه ورځ چې به دغه سره زر او سپین زر د دوزخ په اور کې ګرمیږي، بیا به هغې سره دهغوی تندي،

دهغوی اړخونه او دهغوی شاګانې داغلی شي او هغوی ته به وویل شي چې دا هغه خزانه ده کومه چې به تاسو دخپل ځان له پاره جمع کوله، نو نن ددې خزانې جمع کولو مزه وڅکئ،، (التوبة: ۳۴، ۳۵) [۱]

څوک چې د زکات فرضیت مني، خود غفلت او بخل له وجې زکات نه ادا کوي، هغه مرتد نه دی، خو فاسق او بدکار دی او دده سزا به په قبر او حشر کې هغه وي کومه چې د قرآن کریم په پورته آیتونو کې ذکر شوې ده او څوک چې زکات ضروري نه ګڼي، یعنې دا فرض نه ګڼي، هغه بې شکه مرتد دی، [۲] چې ترڅو پورې توبه ونه باسي، دهغه سره به هغه معامله کیږي کومه چې حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه د زکات د منکرینو سره کړې وه. [۳]

د زکات له ویرې نه غیر مسلم لیکل

سوال: یو صاحب یوې کونډې ښځې ته مشوره ورکړې وه چې که هغه خپل ځان غیر مسلمه وليکي، نو زکات به ترې نه کټ کیږي، ایا داسې کولوسره به په ایمان باندې اثر نه پریوځي؟

جواب: دیوکس خپل ځان غیر مسلم لیکل کفردی [۴] او د زکات نه ځان بچ کولوله پاره داسې

[۱] .. وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿۳۴﴾ يَوْمَ تُخْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتُكُوتٌ بِهَا جَبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿۳۵﴾ ، (التوبة: ۳۴، ۳۵)

[۲] واما صفتها فهي فريضة محكمة يكفر جاحداها و يقتل مانعها هكذا في محيط السرخسي و تجب على الفور عند تمام الحول حتى يأثم بتأخير من غير عذر و في رواية الرازي على التراخي حتى يأثم عند الموت والاول اصح كذا في التهذيب (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۰، كتاب الزكاة)

[۳] فاللدليل على فرضيتها الكتاب والسنة والاجماع والمعقول..... الخ (بدائع ج: ۲ ص: ۲) وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: بني الاسلام على خمس شهادة ان لا اله الا الله وان محمدا عبده ورسوله واقام الصلوة، وايتاء الزكاة والحج وصوم رمضان متفق عليه (مشكوة ص: ۱۲) عن ابي هريرة رضي الله عنه قال: لما تولى رسول الله صلى الله عليه وسلم واستخلف ابوبكر بعده وكفر من كفر من العرب قال عمر بن الخطاب لابي بكر: كيف تقاتل الناس وقد قال رسول الله: امرت ان اقاتل الناس حتى يقولوا لا اله الا الله فمن قال لا اله الا الله عصم مني ماله ونفسه الا بحقه وحسابه على الله فقال ابو بكر: لا قاتلن من فرق بين الصلوة و الزكاة فان الزكاة حق المال والله لو منعوني عناقا كانوا يؤدونها الى رسول الله صلى الله عليه وسلم لقاتلتهم على منعها، قال عمر: والله ما هو الا رأيت ان الله شرح صدر ابي بكر للقتال فعرفت انه الحق متفق عليه (مشكوة ص ۱۵۷ كتاب الزكاة الفصل الثالث)

[۴] مسلم قال: انا ملحد، يكفر، ولو قال: ما علمت انه كفر لا يعذر بهذا (عالمگیری ج: ۲ ص: ۲۷۹) ايضاً الاقرار بالكتابة كالاقرار باللسان (شرح المجلة ص: ۹۰، الكتاب كالخطاب، ايضاً ص: ۴۹، المادة ۶۹)۔

کول دوه چنده کفر دی او چاته د کفر مشوره ورکول هم کفر دی.^{۱۱} کوم کس چې کونډې ته دخان د غیر مسلم لیکلومشوره ورکړه، هغه ته خپل ایمان او خپله نکاح تازه کول پکار دي او که کونډې دهغه په مشوره باندې عمل کړی وي، نوهغې ته هم له سره دایمان تجدید کول پکار دي.^{۱۲}

دې سره حکومت ته هم په خپل نظام زکات باندې نظر ثاني (بیا غور) کول پکار دي چې دخلکو د مرتد کیدو سبب جوړیږي او ددې اسان صورت دادی چې حکومت د مسلمانانو د مال نه څومره مقدار (زکات) په نوم سره وصولوي، یعنی دوه نیم فیصده، همدغه مال دې د غیر مسلم د مال نه او د رفاهي ټیکس (ماصول) په نامې سره نه وصولوي، په دې صورت کې به چاته هم د زکات نه تبتیدو لاره نه پیدا کیږي او په غیر مسلم باندې رفاهي ټیکس (ماصول) لگول څه ظلم زیاتې نه دی، ځکه چې د حکومت د رفاهي کارونو په استفاده کولو کې غیر مسلم هم برابر شریک دي او دا فنډ د غیر مسلمه معذورانو، مدد او اعانت او خبرگیری باندې خرچ کیږي.

د بنځوله پاره د سرو او سپینو زرو استعمالول جائز دي

سوال: تیرو ورځو کې مې یوې ماهنامه کې چې دهغې نوم (حکایت) و یو مضمون ولوست، کوم چې پروفیسر رفیع الله شهاب لیکلی و. هغه مضمون کې پروفیسر صاحب د ابوداود د یو څو احادیثو حوالې سره د سرو زرو د کالو استعمال بنځې باندې هم حرام گرځولي دي، د احادیثو حوالې ستاسو خدمت کې وړاندې کوم:

۱: حضرت اسماء رضی اللہ عنہا بنت یزید روایت کړې دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فرمایلي دي چې کومې بنځې په خپلې غاړې کې د سرو زرو غاړکۍ واچوله، نو د قیامت په ورځ به هغې ته هغه شان داور غړکۍ واچول شي او کومه بنځه چې په خپلو غوږونو کې د سرو والۍ (لبنستۍ) واچوي، د قیامت په ورځ به دهغې په شان اوږد هغوی په غوږونو کې واچول شي.

۲: د حضرت حذیفه رضی اللہ عنہ د خورنه روایت دی چې حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایلي چې اې بنځو! تاسو د سپینو زرو گېنه ولې نه اچوئ، ځکه چې تاسو کې کومه بنځه د سرو زرو گېنه اچوي او هغه خلکو ته نښي، نو د قیامت په ورځ به دهغې گېنې په ذریعه باندې هغې ته عذاب ورکول کیږي. (سنن ابوداود جلد نمبر ۲ صفحه نمبر ۴۱۰ مصری ایدیشن)

[۱] اذا لقن الرجل رجلاً كلمة الكفر فانه يصير كافراً وان كان وجه اللعب، وكذا اذا أمر رجل امرأة الغير ان ترتد وتبين من زوجها يصير هو كافراً (عالمگیری ج: ۲ ص ۲۷۶، ۲۷۵، الباب التاسع في احكام المرتدين).
[۲] ما يكون كفراً اتفاقاً يطل العمل والنكاح وما فيه خلاف يؤمر بالاستغفار والتوبة وتجديد النكاح (در مختار ج: ۴ ص: ۲۴۶، باب المرتد، عالمگیری ج: ۲ ص: ۲۸۳، كتاب السير).

مولانا صاحب دپورته بیان شویو حدیثونونه، خود پروفیسر صاحب تحقیق صحیح ثبت شو اوزموږ د عالمانو فیصله له دې نه بالکل خلاف ده، د صحیحو احادیثونو فیصله کولو سره د مسئلې وضاحت وکړی.

جواب: ابو داؤد ج ۲ ص ۲۲۵ (مطبوعه ایچ ایم سعید کراچی) په حاشیه کې دي: هذا الحديث وما بعده وكل ما شاكله منسوخ، وثبت إباحته، للنساء بالأحاديث الصريحة الصحيحة وعليه انعقد الإجماع، قال الشيخ ابن حجر: النهي عن خاتم الذهب أو التختم به مختص بالرجال دون النساء، فقد انعقد الإجماع على إباحته للنساء، والله تعالى أعلم وعليه الحكم واتم.

ترجمه: دا حدیث او ددې نه وروسته حدیثونه او ددې موضوع نور احادیث منسوخ دي او د ښځو له پاره د سرو زرو استعمالول د صحیحو احادیثو نه ثابت دي او دې باندې د امت اجماع شوې ده. شیخ ابن حجر رحمته الله فرمایي چې: د سرو زرو گوته او دهغې اغوستل یوازې د سړیو له پاره منع دی. د ښځو له پاره نه، همدې باندې اجماع شوې ده، چې د سرو زرو استعمال د ښځو له پاره جائز دی.

د ابو داؤد په شرح بذل المجهود (ج ۵ ص ۸۷) مطبوعه کتب خانه یحیوی سهارنپور) کې دي: قال ابن رسلان هذا الحديث الذي ورد فيه الوعيد على تحلى النساء بالذهب يحتمل وجوهاً من التأويل: أحدها أنه منسوخ كما تقدم من ابن عبد البر، والثاني أنه في حق من تزينت به وتبرجت وأظهرته والثالث أن هذا في حق من (لا) يؤدي زكواته دون من أداها، الرابع أنه إنما منع منه في حديث الاسورة والفتحات، لِمَارَأَى مِنْ غَلْظَةِ فَأَنَّهُ مِنْ مَظَنَةِ الْفَخْرِ وَالْخِيَلَاءِ.

ترجمه: ابن رسلان رحمته الله وايي دا حدیث کوم کې ښځوته د سرو زرو په گڼه باندې وعید راغلی دی، هغو کې د یوڅو تاویلونو احتمال دی: یو دا چې دامنسوخ شوی دی، څنگه چې دامام ابن عبد البر په حواله باندې تیر شوي دي، دویم دا چې وعید دهغې ښځو په حق کې دی کومې چې دخپل ښائست عام نمائش کوي، دریم دا چې دا دهغې ښځې په حق کې دی کومه چې ددې زکات نه ورکوي، دهغوی باره کې نه کومې چې زکات ورکوي، څلورم دا چې یو حدیث کې د کړو او پازیبونو منع راغلی ده، ځکه چې حضور صلی الله علیه و آله ته معلومه وه چې داغې غټې او پیر پیر کالي د کبر او فخر ذریعه کیدای شي.

ددې دواړو حوالو نه معلومه شوه چې د ښځو له پاره د سرو زرو د گڼې د منع حدیث یا خو منسوخ شوی دی او یا مؤول دی، او دا هم معلومه شوه چې د ښځو له پاره د سرو زرو استعمال اجازت د صحیحو احادیثو نه ثابت دي، اودا چې دې باندې د امت اجماع ده، او د اجازت دوه حدیثونه لیکم:

لومړی: عن علي بن أبي الله عليه السلام أخذ حريرا فجعله في يمينه وأخذ ذهباً فجعله في شماله قال ان هذين حرام علي ذكور أمتي وفي رواية ابن ماجة حل لأنثاهم. (ابوداؤد ج ۲ ص ۲۲۵ نسائي ج ۲ ص ۲۸۴ ابن ماجة ص ۲۵۷)

ترجمه: حضرت علي عليه السلام فرمايي چې حضور عليه السلام په ښي لاس کې ورينيم اوگس (چپ) لاس کې سره زر واخستل، بيا يې وفرمايل چې دا دواړه شيان زما دامت په سپړوباندې حرام دي، اودابن ماجة روايت دی چې زما دامت ښخوله پاره حلال دي.

دويم: عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه أن رسول الله عليه السلام قال حرم لباس الحرير والذهب على ذكور أمتي وأحل أنثاهم. (ترمذی ص ۲۰۵. نسائي ج ۲ ص ۲۸۴)

وقال الترمذی، وفي الباب عن عمر، وعلي، وعقبة بن عامر، وأمر هاني، وانس، وحذيفة، وعبدالله بن عمرو، وعمران بن حصين، وعبدالله بن الزبير وجابر، وإبي ریحانة، وابن عمر، والبراء، هذا حديث حسن صحيح.

ترجمه: د حضرت ابو موسی اشعري رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول الله عليه السلام وفرمايل: ورينميني جامې اوسره زر زما دامت په سپړوباندې حرام دي اودهغوی دښخوله پاره حلال دي، امام ترمذي رحمه الله فرمايي چې دا حديث صحيح حسن دی اودې باب کې ددې صحابه کرامو رضي الله عنهم نه هم احاديث نقل شوي دي: حضرت عمر، حضرت علي، حضرت عقبه بن عامر، حضرت ام هاني، حضرت انس، حضرت عبدالله بن زبير، حضرت جابر، حضرت ابوریحانه، حضرت ابن عمر، او حضرت براء رضی الله عنهم.

❖ زکات په چا باندې فرض دی؟ ❖

بالغ باندې زکات

سوال: زکات دڅومره عمر په خلکو باندې فرض دی؟

جواب: زکات په بالغ باندې واجب دی^(۱)، اودبلوغ خاصې نښې مشهورې دي، که هلک يا انجيلی د پنځلسو کالوشي، خودبلوغ څه نښه ښکاره نه شي، نو دپنځلسو کالو عمر پوره

[۱] و شرط فتراضها عقل و بلوغ (قوله عقل و بلوغ) فلا تجب علي مجنون و صبي لانها عبادة محضة و ليسا مخاطبين بها الخ (درمختار مع الشامی ج: ۲ ص ۲۵۸ کتاب الزکاة)۔

کیدوباندې به هغوی بالغ گڼل کیږي.^{۱۱}

د نابالغ ماشوم په مال باندې زکات

سوال: حکومت د بینک له اکاوتونونه د زکات وصولولو حکم ورکړی دی، نو دا وفرمائی چې دوو ماشومانو دپه نامه دهغوی دمستقبل له پاره چې کوم رقم (پیسې) په بینک کې جمع کیږي، یا په مختلفو تقریباتو کې هغوی ته ورکول کیږي او هغه هم په بینک کې جمع کیږي. نو په هغو باندې زکات شته او که نه؟

جواب: د نابالغ ماشوم په مال باندې زکات نشته، حکومت که د نابالغ ماشوم د مال نه زکات کټ کوي (وصولوي) نو دا صحیح نه ده.^{۱۲}

د نابالغ په ملکیت باندې زکات نشته

سوال: زه دخپلې لور له پاره څه پیسې جمع کوم، چې دهغې ملکیت گڼل کیږي، خو هغه تراوسه پورې نابالغه ده، زکات ادا کول په ماباندې فرض دي او که نه؟

جواب: کوم رقم (پیسې) چې د نابالغې ماشومې ملکیت وي، په هغې باندې دهغې تر بالغیدو پورې زکات نه شته، د بالغیدو نه وروسته چې کله کال تیر شي، نو هلته به په هغې باندې زکات فرض شي.^{۱۳}

که سره زړیې د نابالغ ماشومانو په نامه

کړل نو زکات به په چا باندې وي؟

سوال: زما درې لوڼه دي، عمرونه یې ۱۲ کاله، ۱۰ کاله او ۸ کاله دي، ماد هغوی دودونوله پاره شل تولې سره زراخیستي دي، ددې نه پرته نور شيان هم دي مثلاً: لوبڼي، جامې اوداسې نور... هم په مزه مزه راجمع کوم آیا په دې شيانو کې به هم زکات واجب وي؟ د ماشومانو په نامه څه پیسې جمع نه دي.

جواب: که تادسرو زرو مالکانې خپلې لوڼه جوړې کړې وي، نو دهغوی دخوانیدو پورې په

[۱] و بلوغ الفلام بالاحتلام وبالأحبال و الانزال و الأصل هو الانزال فان لم يوجد لهما شيء فحق يتم لكل منهما خمس عشرة سنة به بفق الخ (در مختار مع الشامی ج: ۶ ص ۱۵۳، کتاب الحجر)
[۲] و منها العقل والبلوغ فليس الزكاة على صبي و مجنون الخ (هندية ۱: ص ۱۷۲ کتاب الزكاة، الباب الاول) وايضاً في الدر المختار مع رد المحتار ج: ۲ ص ۲۵۸ کتاب الزكاة).
[۳] ايضاً.

هغوی باندې زکات فرض نه دی،^{۱۱} له خوانیدو وروسته چې څوک په هغوی کې د نصاب خاوند وي، نو په هغې باندې به زکات فرض وي^{۱۲} او که ماشومانې دې مالکانې نه وي جوړې کړي. ملکیت هم ستادی، نو په دې سرور ورو باندې زکات فرض دی. لوبښي، کپړې اوداسې نور داستعمال کوم شيان چې تادهغوی له پاره کینودې دي په هغو کې زکات نشته.^{۱۳}

یتیم نابالغه ماشوم باندې زکات

سوال: ماشومان عمر او زینب چې بالغ نه دي، اوس د زید د مرگ نه وروسته دهغوی ولي مثلاً بکر ته شریعت دا اجازه ورکوي چې د زینب او عمر له مال نه زکات اداکړي، یا څه بل څه صدقه وغیره جائزده او که نه؟

جواب: د نابالغه ماشوم په مال باندې زکات واجب نه دی^{۱۴}، خو صدقه فطردیتیم نابالغه له طرف نه ادا کول هم ضروري دي، کله چې هغه نابالغه صاحب نصاب وي^{۱۵}، له دې نه پرته نوره څه صدقه ورکول دیتیم د مال نه جائز نه دي.

د یتیم په مال باندې زکات نشته

سوال: ایا د یتیمانو په مال باندې هم زکات فرض دی؟ زما والد صاحب د وفات نه مخکې زموږه د دریو خویندو د واده له پاره څه پیسې زموږ په نوم باندې ایښې وې، د نن سبا د گراني له وجې هغه پیسې ډیرې کمې وې. موږه غریبان خلک یو، موږ ته د ژوند ضروریات هم پوره میسر نه دي. بیا هم د الله تعالی شکر دی چې په عزت سره ژوند تیروو، د قرآن او سنتو په رڼا کې ایا په هغه پیسو باندې زکات فرض دی؟

جواب: کوم ماشومان چې نابالغه دي دهغوی په ذمه زکات نشته او کوم چې بالغ شوي دي، په هغو باندې زکات فرض دی.^[۶]

[۱] او منها العقل والبلوغ فليس الزكاة على صبي و مجنون... الخ (هندية ۱: ص ۱۷۲) و في الفتاوى الشامية (ج: ۲ ص ۲۵۸) كتاب الزكاة: (قوله عقل و بلوغ) فلا تجب علي مجنون و صبي لانها عبادة محضة و ليسا مخاطبين بها.

[۲] و سببه اى سبب افتراضها ملك نصاب حولي... الخ (درمختار مع الشامى ج: ۲ ص ۲۵۹، كتاب الزكاة) [۳] ولا في ثياب البدن واثاث المنزل و دور السكنى ونحوها اذا لم تنو للتجارة (الدر المختار ج: ۲ ص ۲۶۴) قوله ونحوها اى كنياب البدن الغير المحتاج اليها (رد المختار ج: ۲ ص ۲۶۵).

[۴] ايضا تيره شوى حاشيه (ومنها العقل والبلوغ... الخ) او گورئ!.

[۵] حتى تجب على الصبي والمجنون اذا كان مال ويخرجها الولي من مالهما الخ (شامى، باب صدقة الفطر ج: ۲ ص ۳۵۹).

[۶] او منها العقل والبلوغ فليس الزكاة على صبي و مجنون... الخ... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

ليونې باندي زکات نه شته

سوال: په ليونې کس باندي لمونځ فرض نه دی، که ليونې ډير مال دولت خاوندوي، نو ياد هغه له مال نه زکات کټ کول (اخيستل) جائز دي؟
جواب: د ليونې په مال باندي زکات نشته.^{۱۱}

دگينې (زيوراتو) زکات

سوال: هرکله چې سړي پيسې گټي، نودبښځې زکات به خاوند ورکوي او که بښځه به يې دخپل جيب نه ورکړي؟ او که خاوند زکات ادا نه کړي او بښځه يې غوښتنه هم کوي اودبښځې سره روپۍ هم نه وي اوزکات ورنکړل شي، نو گناهگار به څوک وي؟
جواب: گڼه (زيورات)، که دبښځې ملکيت وي، نو زکات دهغې په ذمه واجب دی او په زکات نه ورکولو باندي به هم هغه گناهگار وي، دخاوند په ذمه ددې ادا کول لازم نه دي^{۱۲} بښځه خودې يا خپل جيب نه ادا کړي، يادې دگينې يوه برخه په زکات کې ورکړي.^{۱۳}

بښځه باندي دگينې (زيوراتو) زکات

سوال: تاسويه خپل کالم کې يو صاحب ته دهغوی دبښځې په گينې باندي دزکات ادا کول دهغه دبښځې ذمه واري بنودلې ده، عرض دادی چې بښځه خوپه خاوند باندي انحصار کوي،

... بقیه د ترمخ] ... (هندية ۱: ص ۱۷۲) و فی الفتاوی الشامیة (ج: ۲ ص ۲۵۸) کتاب الزکاة: (قوله عقل و بلوغ) فلا تجب علی مجنون و صبی لانها عبادة محضة و ليسا مخاطبین بها)۔

۱] ومنها العقل والبلوغ فليس الزکاة علی صبی و مجنون ... الخ (هندية ۱: ص ۱۷۲) و فی الفتاوی الشامیة (ج: ۲ ص ۲۵۸) کتاب الزکاة: (قوله عقل و بلوغ) فلا تجب علی مجنون و صبی لانها عبادة محضة و ليسا مخاطبین بها)۔

۲] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما من صاحب ذهب ولا فضة لا يوردي منها حقها الا اذا كان يوم القيامة صفحت له صفائح من نار فأحمى عليها في نار جهنم فيكوي بها جنبه وجبينه وظهره... الخ (صحیح مسلم ج: ۱ ص: ۳۱۸، کتاب الزکاة، باب اثم مانع زکاة) ايضاً: لم يختلفوا أن الحلی اذا كان في ملک الرجل تجب فيه الزکاة فکذا لک اذا كان في المرأة کالدراهم والدنانير وايضاً لا يختلف حکم الرجل والمرأة فيما يلزمها من الزکاة فوجب ان لا يختلف في الحلی (احکام القرآن للجصاص ج: ۳ ص ۱۰۸، ۱۰۷، باب الزکاة الحلی، طبع سهيل اکیدمي)۔

۳] و لوکان له ابريق فضة، وزنه مائتان و قيمته لصيانته ثلث مائة ان ادى من العين یودی ربع عشره، وهو خمسة قيمتها سبعة و نصف، وان ادى خمسة قيمتها خمسة جاز ولو ادى من خلاف جنسه يعتبر القيمة اجماعاً (فتاوی عالمگیری ج: ۱ ص ۱۷۹، کتاب الزکاة، الفصل الاول في زکاة الذهب والفضة طبع رشيديه)۔

دهغې ټوله ذمه واري په خاوند باندې وي، د بنځې كفالت سړى كوي، نو ايا په دې گينه باندې كومه چې بنځې ته په جهيزيا په تحفه كې ملاوشوي وي دهغې ذكات ذمه واري په خاوند باندې نه ده؟ او كه نه ده، نو بيا بنځې ته څه كول پكار دي چې بنځه ذكات ادا كړي؟

جواب: ذكات چې په كومه گينه باندې فرض وي هغه كه د بنځې ملكيت وي، نو بنكاره ده چې ذكات په مالك باندې فرض كيږي اود ذكات د ادا كولو ذمه واري هم په مالك باندې وي، خاوند كه دهغې په وينا باندې ذكات ادا كړي، نو ادا به شي، كه نه په بنځې باندې لارم ده چې هغه په ذكات كې دهغې گينه نه به څه برخه په ذكات كې وركوي.^[١]

د بنځې ذكات د خاوند په ذمه نه دى

سوال: د كم آمدن لرونكي كس بنځه دواړه په موقعه باندې لس ټولې سره زرد گينه په په شكل كې راوړي، ايا په خاوند باندې ضروري ده چې په هر حال كې دې ذكات ادا كړي؟

جواب: دا گينه د بېگم صاحبې ملكيت دى، له دې وجې د گينه ذكات د بېگم صاحبې په ذمه دى، د غريب خاوند په ذمه نه دى، بنځې ته پكار دي چې د دې گينه بقدر واجب برخه په ذكات كې وركړي او خپل ذكات د خاوند په ذمه نه كړي.^[٢]

د بنځې د گيني (زيوراتو) ذكات مطالبه به له چا نه كيږي

سوال: كه د خاوند په ذاتي ملكيت كې څه داسې گينه نه وي چې په هغې باندې ذكات واجب كيږي خو چې كله دهغه بنځه راواده شي اود هغه كورته راشي، نو دومره گينه ځان سره راوړي چې په هغې باندې ذكات واجب الاذا وي او بنځې ته د خاوند د دې حالت معلوم هم وي چې قرضدار دى اودده تنخواه هم په هر حال دومره نه ده چې هغه ترې وركړل شي، نو ايا په خاوند باندې پرته د بنځې له طرف نه ذكات او قرباني واجب كيږي او الله تعالى به د خاوند گريوان نيسي؟ او ايا بنځه صاحب به داسې ويلو سره بري الذمه شي چې خاوند دهغې مالك دى دهغه نه دې سوال جواب وكړل شي؟

جواب: د بنځې ملكيت دى له دې وجې د قرباني او ذكات مطالبه به هم دهغې نه كيږي او كه هغه يې نه ادا كوي، نو گناهكاره به هم هغه وي د خاوند نه به د دې مطالبه نه كيږي.^[٣]

[١] ايضاً.

[٢] تيرى شوى حاشيه (قال رسول الله صلى الله عليه وسلم مامن صاحب ذهب... الخ او ورپسې حاشيه (ولو كان له ابريق فضة... الخ) او گوري).

[٣] ايضاً.

ايا د خاوند له طرف د ورکړل شوې کينې زکات د بنځې په ذمه نه شته

سوال: زما د خاوند د وفات تقريباً څلور کاله تير شوي دي، زه دخپل خسر په کور کې اوسېږم، زما دوه زامن دي يو هلک او يو اينجلۍ. اوس ددې پوښتنه کوم چې واده باندې د خسرگنۍ له طرف نه تقريباً شپږ ټولې سره زر ماته واچول شو او وروسته ما پخپله هم څه سره زر جوړ کړل. تقريباً درې ټولې. نو داسې اته نهه ټولې ماسره موجود دي. اوس مسئله داده چې زه په سکول کې نوکري کوم. زما تنخوا زر روپۍ ده. پنځه سوه روپۍ ماته خسر را کوي اوس د خوراک نه پرته دخپلو بچيو ټوله ذمه داري په دې پيسو سره پوره کوم. په دې کې د سکول فیس، کپړې وغيره ناروغي، غرض يوازې د خوراک نه پرته ټوله ذمه داري زما ده. اوس ماته دا ووايه چې ايا ما باندې زکات فرض دی؟ هسې خو ما کله هم دگينې زکات نه دی ويستلی. خوهر څه چې جوړېږي زه غريبانو ته يې ورکوم.

جواب: دهغې گينې په باره کې دا پوښتنه کوم چې هغه ستاسو ملکيت ده او که د مرحوم خاوند ملکيت و؟ عام طور باندې په کور کې چې کومه گينه وي هغه د خاوند په ملکيت کې گڼل کېږي، که چيرته دا ستا د خاوند ملکيت و، نو د مرحوم له وفات نه وروسته په هغې کې اتمه برخه ستاسو ده. [۱] شپږمه د مرحوم د مور اود پلار، [۲] او پاتې د هلک او اينجلۍ. (د ټولو کالو به ۷۲ برخې شي، ۹ د کونډې، ۱۲، ۱۲ د مور او پلار، ۲۲ د هلک، ۱۳ د اينجلۍ) ستا په ذمه باندې دخپلې برخې زکات واجب دی، (چې کله دهغې گينې نه پرته نورې پيسې هم تاسره وي) [۳] ماشومان چې ترڅو پورې نابالغه وي، دهغوی په ذمه باندې زکات نشته [۴] او که چيرته دا ټول په ټوله گينه ستا په ملکيت کې وي، نو دهغې زکات ستا په ذمه باندې دی. بلکې د تير شويو کلنو هم، د زکات په نيت سره کومې روپۍ ورکړل شي په هغو سره زکات ادا کېږي، پرته د زکات د نيت نه صدقه کولو سره زکات نه ادا کېږي. [۵]

د کينې زکات به په چا باندې وي

سوال: ما يو څو مياشتې وړاندې دخپل زوی د واده حق مهر ليکلو سره ما اينجلۍ کوروالا

[۱] قال تعالى: "فان كان لكم ولد فلهن الثمن" (النساء: ۱۲)

[۲] قال تعالى: "ولا يوبه لكل واحد منها السدس مما ترک ان کان له ولد" (النساء: ۱۱)

[۳] اما شروط وجوبها منه كون المال نصيباً فلا تجب في اقل منه (عالمگيری ج: ۱ ص ۱۷۲، کتاب الزکاة)

[۴] فليس الزکاة على صبي ومجنون (عالمگيری ج: ۱ ص ۱۷۲، کتاب الزکاة الباب الاول)

[۵] اما شرط ادائها فنية مقارنة للاداء فاذا نوى ان يودي الزکاة ولم يعزل شيئاً ولم

تحضره النية لم يجز عن الزکاة (عالمگيری ج: ۱ ص ۱۷۰، کتاب الزکاة الباب الاول طبع رشديه)

و و ته وويل چې حق مهر به شرعي وي. خو عين موقع باندې د اينجلۍ کور والاوو وويل چې سره زر د اينجلۍ په نوم باندې وليکئ، ما انکار وکړ. خوزما زوی وويل چې ويې ليکه. موبه کوم سره زر واپس اخلو. ما اجازه ورکړه. اوس صورت حال دادی چې اينجلۍ د سرو زرو مالکه جوړيدوسره صاحب نصاب شوې ده. حالانکې هغه د دينداره کورنۍ نه ده. چيرته ملازمت نه کوي اونه دهغې څه جايداد شته، اوس د زکات ادائينکي به څوک کوي؟ او څنگه به يې کوي؟

جواب: اينجلۍ صاحب نصاب ده، نو د اينجلۍ د مال زکات هم د اينجلۍ په ذمه دی. [١] که هغه خپلې گينې خرڅولوسره زکات ورکوي اوکه د خپل خاوند نه اخيستلو سره زکات اداکوي، [٢] والله اعلم!

د خاوند اود بنځې د زکات حساب بيل بيل دی

سوال: په واده کې چې جينکو ته کومه گينه ورکول کيږي هغه د هغوی ملکيت وي. خو هغوی زکات دخپل خاوند د پيسو نه ادا کوي، نو ايا په دې صورت کې که چيرته د خاوندانو سره هم څه پيسې وي، خود نصاب نه هغه کمې وي، نو په هغه پيسې د بنځو د گينو په ماليت کې شاملولو سره زکات ورکول کيږي اوکه د دواړو حساب به بيل بيل وي؟

جواب: د دواړو به بيل بيل حساب وي. [٣]

خاوند د بنځې د گينې (زيوراتو) زکات ورکولی شي

سوال: مادواده په وخت کې خپلې بنځې ته په حق المهر کې ١٣ ټولې گينه ورکړې وه ايا دا جائز دي او ٣ ټولې گينه هغې له ځان سره دپلارد کورنه راوړي وه، ټول سره زر ١٢ ټولې شول،

[١] او اما شروط وجوبها..... الخ منها العقل والبلوغ و منها كون المال نصيباً فلا تجب في اقل منه..... الخ (عالمگيری ج: ١ ص ١٧٣) ايضاً: لم يختلفوا أن الحلي إذا كان في ملك الرجل تجب فيه الزكاة فكذا لك إذا كان في ملك المرأة كالدرهم والدنانير وايضاً لا يختلف حكم الرجل والمرأة فيما يلزمها من الزكاة فوجب ان لا يختلفا في الحلي (احكام القرآن للجصاص ج: ٣ ص ١٠٨، ١٠٧، باب الزكاة الحلي، طبع سهيل ابيدمي)

[٢] او لوکان له ابريق فضة، وزنه مائتان و قيمته لصيانه ثلث مائة ان ادى من العين يؤدى ربع عشره، وهو خمسة قيمتها سبعة و نصف، وان ادى خمسة قيمتها خمسة جاز ولو ادى من خلاف جنسه يعتبر القيمة اجماعاً (فتاوي عالمگيری ج: ١ ص ١٧٩، كتاب الزكاة، الباب الثالث، ايضاً: ردالمحتار ج ٢ ص ٢٧٥، كتاب الزكاة)

[٣] او لوکان له ابريق فضة، وزنه مائتان و قيمته لصياله ثلث مائة ان ادى من العين يؤدى ربع عشره، وهو خمسة قيمتها سبعة و نصف، وان ادى خمسة قيمتها خمسة جاز ولو ادى من خلاف جنسه يعتبر القيمة اجماعاً (فتاوي عالمگيری ج: ١ ص ١٧٩، كتاب الزكاة، الباب الثالث، ايضاً: ردالمحتار ج ٢ ص ٢٧٥، كتاب الزكاة)

اوس که زمانبځه په ۱۶ ټولوباندې زکات نه شي ورکولی، نوایادهغې دزکات زه دخپل خرچ نه ورکولی شم؛ او یاده دې وي دا خبره چې حق المهرهم ما اداکړی و.

جواب: سره زر دښځې ملکیت دي، له دې وجې دهغو زکات، خوهم دهغې په ذمه دی^{۱۱}، خوکه ته دهغې په وینا باندې دهغې له طرف نه زکات اداکړې، نوادا به شي^{۱۲}.

د گینې (زیوراتو) زکات به په چا باندې وي

سوال: ماسره اته ټولې سره زردي چې تیرکال راته په واده کې راکړل شوي و او هغه زماندښځې ملکیت دي ددې سره سره په ماباندې قرضه هم ده، په دې صورت کې ددې گینې زکات به په ماباندې وي یا زمانه بنځه باندې؟ ۲. په گینه باندې زکات هرکله چې دامدني په ذریعه کې وي. نو دقرض رقم (پیسې) ترې وویستل شي اوزکات هم ترې ورکړل شي، یا یوازې دگینې په رقم (پیسو) باندې دې ورکړل شي؟

جواب: هرکله چې گینه ستادښځې ملکیت ده، نو زکات هم دهغې په ذمه دی^{۱۳}؛ گینه ستا دښځې ده او قرض ستا په ذمه دی، له دې وجې قرض ورکولو په وخت کې به ترې قرض نه ویستل کیږي. بلکې دپوره گینه زکات به اداکوي، خو که ستادښځې په ذمه قرض وي، نو قرض به ترې ویستل کیږي^{۱۴}.

د مرحوم خاوند زکات په بنځه باندې فرض نه دی

سوال: که دچا خاوندوفات شوی وي اودښځې خاوند په خپل ژوند باندې کله هم زکات نه وي اداکړی، خو خیرات برابرورکوي، نوایا اوس دهغه په بنځه باندې فرض دي چې هغه دتیرو شویو ورځو زکات ورکړي؟

جواب: دمرحوم خاوند زکات دښځې په ذمه فرض نه دی، دهغې دمرحوم خاوند په ذمه دی.

[۱] ایضاً.

[۲] وشرط صحة ادائها نية مقارنة له: ای للأداء، ولو كانت المقارنة حكماً (درمختار) واما المقارنة للدفع الى الوكيل فهي من الحكمية (ردالمحتار ج: ۲ ص ۲۶۸، كتاب الزكاة مطلب في زكاة ثمن المبيع وفاء).

[۳] ايضاً د تیری صفحی حاشیه (واما شروط وجوبها.... الخ) او گوري.

[۴] وان كان ماله اكثر من دينه، زكى الفاضل اذا بلغ نصاباً لفراغه عن الحاجة الاصلية، والمراد به دين له مطالب من جهة العباد (هداية مع فتح القدير ج: ۱ ص ۴۸۶ كتاب الزكاة طبع دار صادر) وفي الدر المختار (ج: ۲ ص ۲۶۳) كتاب الزكاة: فلا زكاة على مكاتب..... ومديون للعبد بقدر دينه فيزكى الزائد ان بلغ نصاباً (قوله ومديون للعبد) الاولى: ومديون بدين يطالبه به العبد يشمل دين الزكاة والخراج لانه لك تعالى مع أنه يمنع لأن له مطالبة من جهة العباد).

هماغه به گناه گاروي^{۱۱} اودهغه له طرف نه به يې وارث اداکوي^{۱۲}.

سوال: او ايا خپل زکات به هم ترمرگه پورې ورکوي هرکله چې دهغې دامنې څه ذريعه نشته؟

جواب: که دهغې په خپل ملکيت کې دوه پنځوس نيمې تولې چاندي (سپين زر) وي، نوپه هغې باندې زکات فرض دی^{۱۳} يعنې دهغې دخپلې برخې ماليت دومره وي (که دمرحوم يتيمان بجي وي، نودهغوی په مال باندې زکات نشته^{۱۴}).

دگينې (زيوراتو) زکات اوپه هغې باندې د وراثت حق

سوال: دگينې زکات به څوک ورکوي؟ زمانښخه چې په جهيز کې يې دځان سره دلسوتولو سرو

زرو گينه راوړي وه، چې تراوسه پورې يې هغه استعمالوي، زما دواډه پنځه کاله شوي دي کله چې زما کورته راغلې ده، نوپه پيسه زکات يې هم نه دی ورکړی اوگينه ضروري استعمالوي، خوزه دهغې حقدارنه يم اونه په هغې باندې خپل حق گڼم، له مرگ نه وروسته هغې دا حق خپل زوی ته ورکړی دی، چې هغه داڅنگه وغواړي استعمال دې کړي. زما دزوی عمر دې وخت کې څلورکاله دی، تاسو ماته په تفصيل سره ووايئ چې ددې گينې زکات چاته اداکول پکار دي؟

جواب: ددې گينې زکات ستادښخي په ذمه دی، هغې ته ووايه چې که هغې سره پيسې نه وي. نوگينه دې خرڅه کړي اودپنځو کالو زکات دې اداکړي^{۱۵} اوله مرگ نه وروسته دزوی حقدار جوړولو شرط هم شرعا غلط دی^{۱۶}.

[۱] واذا لم يؤذ الى اخر عمره يتضيق عليه الوجوب، حتى لو لم يؤذ حتى مات يأنم. (ردالمحتار/ج ۲/ص ۲۷۱)۔

[۲] في الدرالمختار: ولا تؤخذ من تركته بغير وصية لفقد شرطها وهو النية وان اوصى بما اعتبر من الثلث الا ان يميز الورثة. وفي الشرح: اي اذا اوصى بما وزادت على الثلث يؤخذ الزائد الا ان يميز الورثة. (الدرالمختار/مع الرد المختار/ج ۲/ص ۲۹۴)۔

[۳] واما شروط وجوبها الخ منها العقل والبلوغ و منها كون المال نصاباً فلا تجب في اقل منه..... الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۳) ايضاً: لم يختلفوا أن الحلي إذا كان في ملك الرجل تجب فيه الزكاة فكذا لك إذا كان في ملك المرأة كالدرهم والدنانير وايضاً لا يختلف حكم الرجل والمرأة فيما يلزمها من الزكاة فوجب ان لا يختلفا في الحلي (احكام القرآن للجصاص ج: ۳ ص: ۱۰۷، ۱۰۸. باب الزكاة الحلي. طبع سهيل اكيلى مي)۔

[۴] (فوند غنل وبلوغ) فلا تجب على مجنون وصبي لاهما عبادة محضة. (شامي/ج ۲/ص ۲۵۸. كتب التركة)

[۵] تيره شوی حاشيه (و اما شروط وجوبها الخ) او (و لو كان له ابريق فضة.... الخ) وگورئ!۔

[۶] عن ابي امامة رضى الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول في خطبته عام حجة الوداع: ان الله قد اعطى كل ذى حق حقه فلا وصية لوارث: رواه ابو داؤد. (مشکوٰۃ/ص ۲۶۵) وعن انس قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من قطع ميراث وارثه قطع الله ميراثه من الجنة يوم القيامة. (مشکوٰۃ/ج ۱/ص ۲۶۶/باب الوصايا)۔

دهغي دمرگ په وخت کې چې خومره وارثان وي برخه به په دې کې دټولووي.^{۱۱}

دلورله پاره گينه باندې زکات

سوال: دزکات په باره کې زه زياته محتاط یم، له دې وجې فرض په باقاعدگي سره اداکوم، نو مشره! ما خلکونه زباني اوریدلي دي چې: مورکه خپله گينه دلورله پاره کيږدي يادانيت وکړي چې زه به داسره زر خپلې لورته په جهيز کې ورکوم، نوپه هغې باندې زکات نه واجبيږي اوکله چې داکالي ياسره زر لور ته ملاوشي، نوچې هغه داپه استعمال کې راولي، نوزکات دې ورکوي؟ تاسو دا وضاحت وکړئ چې دلورله پاره کالي جوړکړل شي، نوپه هغې به زکات اداکول وي اوکه نه؟

جواب: که اينجلۍ يې دگينه مالکه جوړه کړله، نو ترخوږې چې هغه نابالغه ده په هغې باندې زکات نشته^{۱۲} دبالغيدونه وروسته به داينجلۍ په ذمه زکات واجب وي، هرکله چې يوازې داگينه ياددې سره څه نغدي دنصاب مقدارته ورسېږي، يوازې دا نيت کولوسره چې دابه اينجلۍ ته په جهيز کې ورکول کيږي دزکات نه مستثنی گرځيدای نه شي، ترخوږې چې اينجلۍ ددې مالکه جوړه نه شي اوداينجلۍ مالکه جوړولونه وروسته ددې گينه په خپله باندې استعمالول به جائز نه وي.^{۱۳}

د تيرو شويو کلونو د گيني زکات

سوال: زما د واده نهه کاله شوي دي زمانېخې سره اوسه پورې تقريبا اتياتولې گينه ده اوموږ تراوسه پورې په دې زکات اداکړی نه دی، ځکه چې زما امدني دومره نه ده چې څه ترې بچت شي اوزکات ادا کړای شم. زما دوه لوڼه هم دي، هغه سره زر کوم چې زمانېخې ته په جهيز کې ورکړل شوي وو، نوکه اوس زه دهغي زکات اداکول غواړم، نوڅنگه يې اداکړم؟ په ماباندې که

[۱] تتعلق بتركة الميت حقوق اربعة..... ثم يقسم الباقي بين ورثته بالكتاب والسنة واجماع الامة، فيبدأ باصحاب الفروض وهم الذين لهم سهام مقدرة في كتاب الله. (السراجي في الميراث/ص ۳، ۲)۔

[۲] واما شرط وجوبها.... ومنها العقل والبلوغ فليس الزكاة على صبي ومجنون..... الخ. (هنديّة/ ج ۱/ ص ۱۷۲/ كتاب الزكاة). ايضاً: وشرط افتراضها عقل وبلوغ واسلام. (قوله عقل وبلوغ)، فلا تح على مجنون وصبي لانها عادة محض وليسا مخاطبين بها. (ردالمحتار على الدر المختار/ ج ۲/ ص ۲۵۸، كتاب الزكاة مطب في احكام المعنوه)۔

[۳] كتاب الزكاة(هي) لغة الطهارة والنماء، وشرعاً تمليك) خرج الاباحة، فلواطعم يتيماً ناوياً الزكاة لا يجزيه الا اذا دفع اليه المطعوم..... (جزء مال) خرج المنفعة..... (عينه الشارع) وهو ربع عشر نصاب حولي..... (من مسلم فقير) ولو معنوها غير هاشي ولا مولاه مع قطع المنفعة عن المملك من كل وجه. (درمختار مع تنوير الابصار/ ج ۲/ ص ۲۵۶ تا ۲۵۸/ كتاب الزكاة/ طبع ايج ايم سعيد/ كراچي)۔

زما په بنځه باندې زکات ورکول ضروري دي. هرکله چې زما دومره امدني نه ده.

جواب: ددې اتياوو ټولو زکات ستا په ذمه نه دی، بلکې ستا د بنځې په ذمه دی او که د زکات د ادا کولو پیسې ورسره نه وي، نو هغومره د گینې برخه دې ورکړل شي^{۱۱} په هر حال د نهو کالو زکات ستا د بنځې په ذمه دی، د هر کال حساب دې وکړي او خومره رقم (پیسې) چې جوړېږي هغه دې ادا شي^{۱۲}.

په نصاب کې د انفرادي ملکیت اعتبار دی

سوال: په یو کور کې درې وروڼه یوځای اوسیږي، په یوځای خوراک کوي، خوگټه یې بیله بیله وي، د هریو بنځې سره دوه نیمې ټولې سره زر وي او چې ټول رایوځای شي، نو تقریباً اته نیمې ټولې سره زر ترې جوړېږي، نو ایا هغوی ته ددې گڼې زکات ادا کول پکار دي؟

جواب: که د هغوی سره څه نور مال نه وي چې په هغه باندې زکات فرض وي او هغه د نصاب حد پورې رسیږي، نو په هغوی باندې زکات فرض نه دی، ځکه چې د زکات نصاب کې د انفرادي ملکیت اعتبار دی او دلته چا سره هم انفرادي ملکیت د نصاب په کچه نشته^{۱۳}.

د کورنۍ اجتماعي زکات

سوال: دیوې کورنۍ څو کسان ټول په روزگار دي، د هغوی په خپل ملکیت کې دومره مال نشته چې په هغه باندې زکات واجب شي، خو که د ټولو مال را جمع شي، نو د نصاب مطابق قابل زکات شي، نو په دې سلسله کې څه حکم دی؟ زکات کوم حساب سره وویستل شي؟

جواب: د هر کس جدا جدا صاحب نصاب کیدل شرط دي، که نه زکات نه فرض کیږي^{۱۴}.

ددې له پاره چې تاسو کوم صورت لیکلی دی په هغه باندې زکات نشته، خو که عرفاً ټول ملکیت د کورنۍ د مشر گڼل کیږي، داد فرد واحد ملکیت شو او د نصاب په کچه هم دی، نو په دې باندې به زکات فرض وي، داپه دې صورت کې چې د کورنۍ مشر واقعي مالک گڼل کیږي.

[۱] تیره شوی حاشیه (و اما شروط وجوها الخ) او (و لو کان له ابريق فضة.... الخ) وگورئ!.

[۲] امداد الفتاوي/ج ۲/ص ۳۴/کتاب الزکاة والصدقات/طبع مکتبه دارالعلوم کراچي).

[۳] الزکوة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملک نصاباً ملکاً تاماً وحال عليه الحول. (هدایة/ج ۱/ص ۱۸۵) و سبیه ای سبب اقتراضها ملک نصاب حولي..... تام..... الخ. (الدر المختار مع الرد/ج ۲/ص ۲۵۹). ومنها الملك التام وهو ما اجتماع فيه الملك واليد وأما اذا وجد الملك دون اليد كالصداق قبل القبض او وجد اليد دون الملك كملك المكاتب والمديون لا تجب فيه الزکوة کذا في السراج الوهاج. (عالمگیری/ج ۱/ص ۱۷۲/کتاب الزکوة).

[۴] ایضاً.

مشترک کورکې به زکات کله واجب وي

سوال: زموږ په کورکې داطريقه ده چې ټول وروڼه تنخواه راوړي اومورته يې ورکوي، چې دکورخرچې چلوي. هرکله چې څه کالي او زياتې پيسې زموږسره دي. نويايزکات ورکول زموږپه ذمه دي يادمور؟

جواب: که هغه سره زر اوسپماشوې پيسې دومره وي چې په هغوی باندې تقسيم کړل شي اوتول وروڼه دنصاب خاوندان کېدای شي، نو زکات واجب دی که نه، نه دی واجب.^{۱۱}

مشترک خاندان کې دبنځې، لور، انگورانوزکات به څنګه ورکول کيږي

سوال: زه دکورمشریم. زما دواړه زامن په روزگار باندې دي. اوزما د انگورانو سره ۱۲، ۱۲ ټولې ګينه ده اودبنځې سره مې ۵ ټولې ګينه اوبيغلې لور سره دواده له پاره درې ټولې ګينه ده، کومه چې مو ديوکال راهيسې اخيستي ده، دويم داچې نن سباپه مشترکه کورنۍ کې هم ګينه دهرې متعلقه بنځې ذاتي ملکيت شماريږي اودیوې بنځې ګينه دويمه بنځه په مستقل ډول نه شي اخيستي، ان تردې پورې چې خواښې دخپلې اينګورګينه خپلې لورته نه شي ورکولی، اياپه داسې صورت کې ماته دټولې ګينې دماليت مطابق زکات ورکول پکاردي يافردا فردا حساب سره.

جواب: دزکات په واجبېدو کې دهرکس انفرادي ملکيت معتبر دی،^{۱۲} اوس ستا انگورانو سره چې کومه ګينه ده. دامعلومول پکار دي چې دهغې مالک څوک دی؟ ستا د انگورانو د ګينې ملکيت که دهغوی وي، نو زکات په هغوی باندې واجب دی اوکه دهلکانو ملکيت وي، نو زکات دهغوی په ذمه واجب دی اوکه څه ګينه د انگورانو ملکيت وي مثلاً: کومه ګينه چې هغوی ته دپلار له طرف نه ورکړل شوې ده اوڅه د هلکانوله طرف نه، نوکه دهریوملکيت نصاب ته رسيږي، نو زکات پرې واجب دی، که نه، نه دی واجب. همدغه شان ستا بنځې سره چې کومه ګينه ده اوددې نه پرته دهغې په ملکيت کې نورې روپۍ نشته، نو دهغې په ذمه زکات نشته اوکه هغه ګينه ستا ملکيت وي. نود نورو مالونو زکات سره سره ددې ګينې زکات به هم ستا په ذمه وي، تاچې دلور له پاره کومه ګينه ايښي ده. دهغې په باره کې به داکتل کيږي. چې تادهغې ګينې لور مالکه کړې ده اوکه نه؟ که دلور ملکيت نه وي، نو دهغې زکات ستا په ذمه دی اوکه دلور ملکيت وي، نوکه دهغې سره نغدې پيسې نه وي. نوپه هغې باندې

[۱] تيره شوی حاشيه (الزکوة واجبة على الحر العاقل البالغ... الخ) وگورئ!۔

[۲] الزکوة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملک نصاباً ملکاً تاماً و حال عليه الخول. (هداية/ ج ۱/ ص ۱۸۵) وسيله ای سبب افتراضها ملک نصاب حولي... تام... الخ. (الدر المختار/ ج ۲/ ص ۲۵۹/ کتاب الزکاة)

زکات نشته او که څه روپۍ هم دهغي سره وي، نو زکات دهغي په ذمه واجب دی.^(۱)

د شریک (ګډ) کاروبار زکات به څنګه ادا کړي

سوال: زما یو ورور دی، هغه ته دهغه ورور د شپږو زرو روپو د لوبو د شیانو دوکان خلاص کړی دی، اوس به ددې زکات څوک ادا کوي، هر کله چې په کاروبار کې شراکت شو، یعنې پیسې د یو ورور دي او چلوې یې بل ورور او ګټه برابره ده، هغه کس چا چې دادکان پرانستې دی د ځمکې یو برخه د دکان له پاره په لس زره روپۍ اخیستې ده، اوس دهغه د زکات څه شکل دی؟

جواب: اول په دې پوه شه چې کله چاته د کاروبار له پاره پیسې ورکړل شي، نو په ګټه کې برخه مقررې شي، نو په شرعي اصطلاح کې دې ته «مضاربت» وایي او موږ ورته دلته عام طور سره شراکت وایو. هر کله چې تاهم دغه لفظ استعمال کړی دی، په دې کاروبار کې یواصل رقم (پیسې) وي او بل دهغه منافع، د اصل رقم (پیسو) زکات دهغه په اصلي مالک باندې دی او دهغه په ذمه د منافع د برخې زکات هم واجب دی کومه چې به هغه ته ورکول کيږي^(۲) او څوک چې په ګټه باندې کار کوي که دهغه د نفعې مقدار نصاب پورې رسیږي او په هغه باندې کال تیر شي، نو دخپلې برخې زکات به په هغه باندې وي کومه ځمکه چې تا دکان له پاره اخیستې ده په هغې باندې زکات نشته^(۳) د لوبو شیان که دمجمو په شکل کې وي، نو ددې کاروبار صحیح نه دی.^(۴)

د قرض (پور) زکات د چا په ذمه دی

سوال: لس میاشتې وړاندې زید بکر ته ۲۰،۰۰۰ (شل زره) روپۍ قرض حسنه ورکړې، او د

۱] وتضم قيمة العروض الى الثمنين والذهب الى الفضة قيمة كذا في الكتر. (عالمگیری/ج ۱/ص ۱۷۹)۔
 ۲] من كان له نصاب فاستقاد في اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الى ماله وزكاه..... الخ. (عالمگیری/ج ۱/ص ۱۷۵/كتاب الزكاة/الباب الاول) ايضاً: واعلم ان الديون عند الامام ثلاثة: قوى ومتوسط وضعيف، فتجب زكاتها اذا تم نصاباً وحال الحول لكن لا فوراً بل عند قبض اربعين درهما من الدين القوى كقرض وبدل مال تجارة فكلما قبض اربعين درهما يلزمه درهم..... الخ. (الدر المختار مع الرد/ج ۵/۳۰۵/باب زكاة المال)۔
 ۳] وليس في دور السكنى..... وسلاح الاستعمال زكوة لانها مشغولة بالحاجة الاصلية وليست بنامية ايضاً وعلى هكذا كتب العلم لاهلها واليات المحترفين لما قلنا..... الخ. (هداية/ج ۱/ص ۱۸۶/كتاب الزكاة) وفارغ عن حاجته الاصلية..... تحقيقاً..... او تقديرأ كالعين فان المديون محتاج الى قضائه..... كالات الحرفة واثاث المنزل..... الخ. (شامي/ج ۲/ص ۲۶۲/مطلب في زكاة ثمن المبيع وفاء)۔

۴] وظاهر كلام النووي في شرح مسلم الاجماع على تحريم تصوير الحيوان وقال: وسواء صنعه لما يعتن او لغيره فصنعه حرام بكل حال لان فيه مضاهاة لخلق الله تعالى. (شامي/ج ۱/ص ۶۴۷/مطلب اذا تردد الحكم بين..... الخ)۔

پور پرېکولو وخت معلوم نه دی، بکرلس زره روپۍ په کور اخيستلو باندې اولس زره په کاروبار کې ولگولې، پيسې دمنافعو سره اوس زياتې شوې دي اوديارلس زره ته رسيدلې دي، ايا په دې صورت کې زکات واجب شو؟ او که شوی دی، نو په څه صورت کې؟

جواب: اصول دادي چې کوم رقم (پيسې) چاته قرض ورکړل شي، دهغو زکات دورکونکي په ذمه وي دقرض اخيستونکي په ذمه نه وي، زيد چې کومې شل زره روپۍ بکرته ورکړې دي، دهغو زکات دزيد په ذمه دی.^{۱۱}

دبکرته چې کومه سرمايه ده که هغه په کاروبار کې لگيدلې ده ياد سرو سپينو زرو په شکل کې دهغه سره موجودوي، ددې ټولې سرمايې نه دې شل زره روپۍ وويستل شي کومې چې دهغه په ذمه قرض دي^{۱۲} پاتې سرمايه که ددوه پنځوس نيمې ټولې چاندي (سپين زر) برابر وي، نو د هغه په ذمه ددې زکات واجب دی.^{۱۳}

سوال: که څه پيسې چاته قرض ورکړل شوي وي، نو دهغه رقم (پيسو) به زکات ورکول واجب وي؟

جواب: هو! په دې رقم (پيسو) باندې هرکال زکات واجب دی، خو تاسوته اختيار دی چې هرکال کله دنورمال زکات ورکوي دهغه سره دقرض ورکړل شويو پيسو هم زکات ورکوي اودا اختيار هم درسره دی چې کله قرض وصول شي، نو دټولو کلونو زکات چې په دې قرض باندې واجب شوی و، په يوځای اداکړي.^{۱۴}

سوال: زما والدینودکور جوړولوله پاره شل زره روپۍ قرض اخيستې وې، چې اوسه پورې واپس شوي نه دي، اگرچې هغه پيسې موږ سره جمع نه دي، بلکې دکور په جوړولووغيره باندې خرچ شوي دي، نو ايا په موږ باندې ددې زکات ورکول فرض کېږي؟ ځکه چې په دې سلسله کې موږ ته دا خبره معلومه شوې ده چې دکوم کس پيسې وي، دزکات ورکولو ذمه وار به هغوی وي، په دې سلسله کې موږ دهغه کس نه هم معلومات وکړل دچا چې دا پيسې دي هغه

[۱] ولو كان الدين على مقر..... فوصل الى ملكه لزم زكوة ماضية. (الدرالمختار/ج ۲/ص ۲۶۶، ۲۶۷/كتاب الزكاة). ايضاً: واعلم ان الديون عند الامام ثلاثة: قوي، ومتوسط، وضعيف، فتجب زكاتها اذا تم نصاباً وحال الحال لكن لا فوراً بل عند قبض اربعين درهماً من الدين القوي كقرض، وبديل مال تجارة، فكلما قبض اربعين درهماً يلزمه درهم. (الدرالمختار مع ردالمحتار/ج ۲/ص ۳۰۵/فتاوى هندية/ج ۱/ص ۱۷۵/كتاب الزكاة).
[۲] ومن كان عليه دين يحيط بماله فلا زكوة عليه..... وان كان ماله اكثر من دينه زكى الفاضل اذا بلغ نصاباً. (هداية/كتاب الزكاة/ج ۱/ص ۱۸۶).

[۳] الزكوة واجبة في عروض التجارة كائنة ما كانت اذا بلغت قيمتها نصاباً من الورق والذهب كذا في الهداية. (عالمگري/ج ۱/ص ۱۷۹/كتاب الزكاة/الباب الثالث).

[۴] ولو كان الدين على مقر..... فوصل الى ملكه لزم زكوة ماضية. (الدرالمختار/ج ۲/ص ۲۶۶، ۲۶۷).

په صفا ډول سره د زکات ورکولونه انکار وکړ او ویې ویل چې زکات تاسوپه خپله ادا کړی، ځکه چې د پیسې ستاسوپه کار راغلې دي.

جواب: د قرض رقم (پیسې) زکات په قرض ورکونکي باندې وي ^{۱۱} د قرض اخیستونکي په ذمه نه وي. ^{۱۲} له دې وجې ددې رقم (پیسو) زکات ستاسوپه ذمه نه دی. قرض ورکونکي ته پکار دي چې ددې زکات ادا کړي.

د تجارت له پاره د ورکړل شویو پیسو زکات د چا په ذمه دی

سوال: کوم حده پورې چې زما علم دی، شرعي لحاظ سره که چیرته د یو سړی قابل زکات پیسې کال یا د کال نه زیات د یو بل سړي سره وي او ددې مودې نه وروسته هغه ته هغه پیسې واپس کيږي، نو ددې ټولې مودې زکات به په هغه سړي باندې واجب الاداء وي چې دهغه پیسو مالک شي، یو دکاندار چې پخپله د روژې او لمونځ پابند او رمضان المبارک کې اعتکاف کې کيني، مانه یې پنځوس زره روپۍ پخپل تجارت کې د منقسمه منافعو په شرائطو باندې واخیستلې، خو یو څو میاشتې منافع ادا کولو نه وروسته من جمله پیسې له گټې سره ایسارې کړې دي، د ایسارولو د یونیم کال نه زیات وخت شوی دی او دا سړی په دواړو کې مختلف دروغ او حیلې جوړولو سره څه ادا کولو له پاره تیار نه دی. سوال دادی چې داسې پیسې چې بلا معاوضه د بل چا په قبضه کې وي او په هغه سره هغه سړی که ټول تجارتي فوائد حاصلوي، په هغه ټولو پیسو کې د زکات ادا کول به د چا په ذمه باندې وي؟ دلته دا خبره کومه چې ترڅو پورې گټه ملاویدله، ما دهغه زکات پخپله ادا کولو.

جواب: دهغو پیسو زکات، خو ستا په ذمه باندې واجب دی، ځکه چې هغه پیسې ستا په ملکیت کې دي او هغه سړي سره امانت دي، زکات د مالک په ذمه باندې واجب وي. د امین په ذمه نه. خو تاته دا اختیار دی چې دهغو پیسو زکات کال په کال ادا کوه او یا کله چې هغه پیسې وصول شي، نود تیر شویو ټولو کلونو زکات (په یوځای) ادا کړه. ^[۳]

[۱] د تیرمخ حاشیه (ولو کان الدین علی مقر..... الخ) وگورئ!.

[۲] الاستقرض الفا فکفل عنه عشرة ولكل الف فی بیتة وحال الحول فلا زکوة علی واحد منهم لشغله بدین الکفالة..... الخ. (البحر الرائق/ج ۲/ص ۲۲۰/کتاب الزکاة).

[۳] ولو کان الدین علی مقر..... فوصل الی ملکه لزم زکوة ما مضی. (الدر المختار/ج ۲/ص ۲۶۶، ۲۶۷) و ایضاً: واعلم ان الديون عند الامام ثلاثة: قوي، ومتوسط، وضعیف، فتجب زکاتها اذا تم نصاباً وحال الحول لكن لا فوراً بل عند قبض اربعین درهماً من الدین القوی کقرض، وبدل مال تجارة، فکلما قبض اربعین درهماً یلزمه درهم. (الدر المختار مع رد المختار/ج ۲/ص ۳۰۵/فتاویٰ هندیه/ج ۱/ص ۱۷۵/کتاب الزکاة).

د مشترک (ګډ) کاروبار زکات

سوال: دوو کسانو مشترک کاروبار په دې شرط باندې وکړ، چې د کوم یو سړي په کاروبار کې پیسې وي. د گټې په پیسو کې به دهغه دوه برخې وي او بل سړی چې یوازې په کاروبار کې محنت کوي هغه ته به د گټې د پیسو نه یو برخه ورکول کیږي. خو کاله وروسته بیا تړون وشو چې د مال خاوند (رب المال) شریک ته وویل چې زه اوس په کاروبار کې پوره ډیوتی نه شم کولی. له دې وجې نه پیسې به زما وي. کاروبار به ته ځانته کوي. د گټې پیسې به زما اوستا ترمنځ نیمايي وي. پوښتنه داده چې موږ به د دکان کرایه، د بجلي وغیره بیل ټول د مشترک کاروبار نه بڼه په خوشالي سره ادا کوو، حالانکې مالک د پیسو د شروع نه دهغه کاروباري پیسو چې دهغو نه هغه گټه کوي، زکات هم د مشترکې کاتې نه ورکوي، سره له دې نه چې په معاهده کې دا خبره نه وه، کوم سړی چې کاروبار کوي هغه ته اعتراض دی چې ته زکات د خپل ځانه ورکوه، دکان نه ورکول وي، نو پخپل نوم باندې هغه پیسې ولیکه، مگر مالک وايي په دې علاقه دا رواج دی چې هم د مشترک کاروبار نه به زکات ادا کیږي.

جواب: دواړو ته دخپلې خپلې برخې زکات ادا کول پکار دي، د پیسو خاوند ته د مشترک کاتې (یعنې مشترکه گټې او کاروبار) نه زکات ادا کول صحیح نه دي. [۱]

شپږ میاشتي پور وړي او شپږ میاشتي څښتن

سره پاتې کیدونکو پیسو باندې زکات

سوال: ما سره څه پیسې دي، چې هغه ماچا ته په قرض ورکړي دي. د زکات مسئله په یو کال ساتلو باندې ده، اوس که چیرته شپږ میاشتي ماسره هغه پیسې وي او شپږ میاشتي قرض دار سره، دهغو زکات څنگه ادا کړم؟

جواب: کومې پیسې چې چاته قرض ورکړل شوي وي، دهغو زکات د قرض ورکونکي په ذمه دی، له دې وجې دهغو پیسو زکات ادا کړه. [۲]

څلور کاله وروسته د پور په هغو پیسو باندې

چې ماته رسېدلي دي څومره زکات دی

سوال: څلور کاله وړاندې موږ یو کس ته څه پیسې پور ورکړې وې، اوس هغه پیسې موږ

[۱] اولیس لکل واحد من الشریکین ان یؤدی ذکوة مال الاخرة الا یأذنه (الجوهرۃ النيرة/ ص ۲۹۲/ ۲۸۲/ کتاب الزکاة)
[۲] ان تجب الزکوة فی الدین مع عدم القبض (بدائع/ ج ۲/ ص ۹/ کتاب الزکاة/ ایضاً حاشیة رد المحتار/ ج ۲/ ص ۲۶۷).

ته رسېدلي دي. غرض دادی چې کله پوره پیسې موږ ته ورسېږي، نو په هغو کې به موږ زکات ادا کوو؟ که چیرته یې په موږ ادا کول ضروري وي، نو څومره ادا کړو؟
جواب: په هغو پیسو باندې د څلورو کلونو زکات ورکول واجب دي. [۱]

پور نه پرې کونکي ته په ورکړل شوي قرض باندې زکات

سوال: زمانه پنځه کاله مخکې دوستانو یا خپلوانوڅه پیسې قرض اخیستې وې، د کومو د واپسې نېټه چې نه وه ټاکل شوې اونه یې څه تحریر لیکل شوی و، ما په دې کلونو کې څوځله د پیسو د واپسې غوښتنه وکړه، خو جواب به داسې راکول کېده، چې څه درکړو، په داسې کېدو کې پنځه کاله تیر شول، خود پیسو واپس کېدو څه پوخ امید په نظر نه راځي او کېدای شي نور وخت هم پکې ولگېږي، ناامیده کېدو نه وروسته ما هم د واپسې غوښتنه پرېښې ده، مهرباني وکړئ او په دې موخبر کړئ چې ددې پیسو چې د پنځو کلونو راهیسې ماسره نه دي، زکات ورکول واجب دي او که نه؟

جواب: کوم رقم (پیسې) چې چاته قرض ورکړل شوي وي، په هغو باندې زکات لازم دی، البته قرض ورکونکي ته دا اختیار شته چې په خپله خوښه یې هر کال ورکوي او یا د وصول کېدو نه وروسته دې د ټولو کلونو زکات په یوځای ادا کړي^[۱]، خو که پور ورکړی د قرض نه منکر شي او قرض ورکونکي سره گواه هم نه وي، نود وصولیدو نه مخکې په هغه باندې زکات نشته اود وصولیدو نه وروسته پرې هم د تیرو شویو کلونو زکات نشته.^[۲]

سوال: زما یو دوست له نن نه پنځه کاله مخکې یونیم لک روپۍ د کاروبار له پاره له ما نه اخیستې وې. هغه ټولې پیسې ولگولې، پنځه کاله وروسته هغه ماته پنځلس زره روپۍ واپس کړلې. ایا په دې پنځلس زره روپو باندې زکات واجب دی؟ ایا د پنځو کلونو زکات پرې کول به واجب وي یا یوازې ددې کال؟ اوباقی کومې پیسې چې هغه نه دي ادا کړي، دهغو زکات ادا کول هم پکار دي؟

جواب: په دې پنځلس زره روپو باندې د تیرو پنځو کلونو زکات واجب دی، همدغه شان چې کومې پیسې تاته دخپل دوست نه ملاوېږي په هغو باندې د تیرو کلونو زکات ادا کوئ.^[۳]

[۱] ولو كان الدين على مقر..... فوصل الى ملكه لزم زكوة ما مضى. (تنوير الابصار/ ج ۲/ ص ۲۶۶، ۲۶۷) [۲] ايضاً. —

[۳] والدين المجهود اذا لم يكن عليه بينة ثم صارت له بينة بعد سنين بان اقر عند الناس لا تجب عليه الزكوة هكذا في التبيين. (عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۷۵/ كتاب الزكاة/ الباب الاول). —

[۴] ايضاً تیره شوی حاشیه (ولو كان الدين على مقر... الخ) وگورئ! —

دامانت پیسو باندې زکات

سوال: ماسره دچا امانت دی، په هغه باندې زکات ورکول په ماباندې فرض دی یا دارقم (پیسې) چې دچا دي هغه دې زکات ورکړي؟ دویمه خبره داده چې مانه چاقرض غوښتی و او هغه په خپل وخت باندې واپس نه کړي اوامیدهم کم وي، نوپه هغو پیسو باندې زکات فرض دی اوکه نه؟

جواب: دکوم کس امانت چې تاسره دی ستاپه ذمه دهغه زکات نه دی، بلکې دهغه زکات دامانت کینودنکي په ذمه لارم دی، که هغه تاته دزکات ورکولو اختیار درکړی وي، نوتاسوهم ددې پیسو زکات اداکولی شی، دچاپه ذمه چې ستاقرض دی که هغه یې مني چې زه به قرض درکوم، نوستاپه ذمه دهغه زکات ورکول لارم دي، که هرکال یې اداکوي یاچې کله وصول شي، نو دټولو تیرو شویو کلونو زکات اداکړی.^[۱]

که دامانت پیسونه حکومت زکات واخلي

سوال: دنورو ښارونو خلک دخپل تجارت اوامانت په طورچاسره پیسې جمع کړي، نودحفاظت په خیال سره هغه کس داپیسې په بینک په خپل نوم باندې جمع کړي او وخت په وخت دهغو خلکو د وینامطابق پیسې ترې راوباسي هم، نوایاحکومت ددې پیسونه دزکات اخیستلو حقداردی اوکه نه؟

جواب: دکوم کس چې امانت دی دهغه په ذمه به زکات فرض وي^[۲]، خو حکومت ستا د اکاونټ نه په زور سره پیسې اخیستي، له دې وجې امانت کینودنکي ته پکاردي چې تاته دزکات د اداکولو اختیار درکړي، داخیاردرکولونه وروسته دهغو دپیسوچې کوم زکات اخیستل کیږي هغه به دهغه له طرف نه وي^[۳] اوته (دزکات کوم رقم (پیسې) چې کټ شوي دي) هغه به ترې وباسي اوپاتې پیسې به هغوی ته واپس کړي.^[۴]

د(پیشکي) زرضمانت زکات

سوال: کومې پیسې چې موږ سره امانت پرته وي، دهغو زکات به څوک اداکوي؟ موږ به یې

[۱] ايضاً تيره شوى حاشيه (ولو كان الدين على مقر... الخ) وگورئ!.

[۲] وسيله اى سبب افتراضها ملك نصاب حولي..... تام..... الخ. (الدرالمختار مع الرد/ج ۲/ص ۲۵۹).

[۳] اذا وكل رجلاً بدفع زكوة ماله ونوى المالك عند الدفع الى الوكيل لدفع الوكيل بلا نية فانه يجزئه لان الاعتبارية الامر لانه المؤدى حقيقة. (البحر الرائق/ج ۲/ص ۲۲۶/كتاب الزكاة).

[۴] ولو أدى زكوة غيره بغير امره فبلغه فأجاز لم يجز لأنها وجدت نفاذاً على المتصدق لأنها ملكه ولم يصر نائباً عن غيره فنفذت عليه ولو تصدق عنه بأمره جاز ويرجع بما دفع.. الخ (البحر الرائق/ج ۲/ص ۲۲۷/كتاب الزكاة).

ادا کوو یا اصلي مالک؟ د کور په کرایه باندې چې کومې پیسې د پېشگي په ډول له کرایه دار څخه اخیستل کېږي هغه قابل واپسي دي او څو کلو پورې مالک سره امانت پرته وي، د هغو زکات به څوک ادا کوي

جواب: کوم کس چې د پیسو مالک وي زکات دهغه په ذمه دی، د امانت پیسو زکات په امین باندې نه دی، بلکې د امانت کینودونکي په ذمه دی، او د ضمانت مالک کرایه دار دی. د دې زکات هم دهغه په ذمه دی.^[۱]

زرگرتنه په کینودلو شویو پیسو باندې زکات راځي

سوال: د تیر شوي رمضان المبارک نه یوه ورځ مخکې ما دخپل زوی د واده له پاره د سرو زرو سیټ جوړولو له پاره ورکړ. چې په هغې کې پنځه نیمې ټولې سره زر ما دخپلو بنگرو ورکړه. خود سرو زرو سیټ تراوسه پورې زرگر سره دی، حالانکې د پیسو د کینودلو څلور میاشتې شوي دي. زکات به په دې صورت کې ورکول کېږي او که نه؟

جواب: څومره پیسې چې د زکات جوړېږي په هغو ټولو باندې زکات واجب دی. والله اعلم!^[۲]

ایا د یو کال تیریدو نه وروسته د ضمانت په پیسو باندې زکات شته

سوال: کرایه دار (پېشگي) ضمانت په دې شرط باندې جمع کړي دي چې د کور خالي کولو په وخت کې به پیسې واپس کول وي، ایا ضمانت باندې یو کال تیریدو نه وروسته مالک به دهغه زکات ورکوي؟

جواب: پېشگي باندې زکات واجب دی، خو هغه د کرایه دار په ذمه دی،^[۳] د کور مالک سره هغه امانت دی، زکات دهغه په ذمه باندې نه دی.

[۱] ایضاً تیره شوی حاشیه (وسیه ای سبب افتراضها ملک نصاب... الخ) وگورئ!۔

[۲] تجب فی کل مانتی درهم خمسة دراهم ولی کل عشرين مثقال ذهب نصف مثقال. (عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۷۸/ کتاب الزکاة/ باب فی زکوة الذهب والفضة والعروض/ طبع رشیدیہ/ کوئته).

[۳] وسیه ای سبب افتراضها ملک نصاب حولي..... تام..... الخ. (الدر المختار مع الرد/ ج ۲/ ص ۲۵۹)۔

❖ زکات نصاب اوشرطونه ❖

زکات په کومو شيانو باندې فرض دی

سوال: زکات په کوم شي باندې فرض دی؟

جواب: زکات په په لاندې ذکر شويو شيانو باندې فرض دی.

- ۱ سره زر چې اوو نیم تولې یا له دې نه زیات وي.
- ۲ چاندي (سپین زر) کله چې دوه پنځوس نیمې تولې یا له دې نه زیات وي.^{۱۱}
- ۳ روپی. پیسې اود تجارت مال، هرکله چې مالیت یې ددوه پنځوس نیمو تلوچاندي (سپین زر) د مالیت برابر وي.^{۱۲}

(یا دونه) که چاسره لږ شان سره زر وي، څه چاندي (سپین زر) وي، څه نغدي روپی. وي، څه د تجارت مال وي او ټول مالیت یې ددوه پنځوس نیمو تلو چاندي (سپین زر) برابر وي، نو په هغه باندې زکات فرض دی، همدغه شان که څه سره زروي، څه نغدي روپی. وي او څه چاندي (سپین زر) او څه د تجارت مال وي، نویابه هم هغه رایوځای کړل شي او وبه کتل شي چې ددوه پنځوس نیمو تلو چاندي (سپین زر) مالیت ترې جوړېږي او که نه؟ که جوړېږي، نو زکات پرې واجب دی. که نه، نه دی واجب، غرض دا چې سره زر، سپین زر، نغدي روپی. اود تجارت مال کې د هر دوو شيانو مالیت چې کله د چاندي (سپین زر) د نصاب برابر وي، نو په هغه باندې زکات فرض دی.^{۱۳}

۴ له دې نه پرته په څارویو باندې هم زکات فرض دی^{۱۴} او گډه بیزه (پسه چیلی)، غوا، مینه او اوبن باندې بیل بیل نصاب دی. په دې کې تفصیل زیات دی له دې وجې نه یې نه لیکم. کوم کسانوسره چې داسې څاروي وي هغوی دې د عالمانو نه معلومات وکړي.

۱ [الفصل الاول في زكوة الذهب والفضة: تجب في كل مائة درهم خمسة دراهم وفي كل عشرين مثقال ذهب نصف مثقال مضروباً كان اولم يكن. (فتاوى عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۷۸/ كتاب الزكاة/ الباب الثالث).
۲ [الزكوة واجبة في عروض التجارة كائنة ما كانت اذا بلغت قيمتها نصاباً من الورق والذهب كذا في الهداية. (عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۷۹/ كتاب الزكاة، الباب الثاني، الفصل الثاني).]

۳ [وتضم قيمة العروض الى الثمنين والذهب الى الفضة قيمة كذا في الكرحق لو ملك مائة درهم وخمسة دنانير قيمتها مائة درهم تجب الزكوة عنده خلافاً لهما (الفتاوى العالمگیریه/ كتاب الزكاة/ الباب الثالث في زكوة الذهب والفضة والعروض/ ج ۱/ ص ۱۷۹/ وهكذا في زاد المحتاج/ ج ۲/ ص ۳۰۳/ والبحر/ باب زكوة المال/ ج ۲/ ص ۴۰۰).]

۴ [الباب الثاني في صدقة السوانم، وفيه خمسة فصول، الفصل الاول في المقدمة: تجب الزكوة في ذكرورها وانائها ومختلطهما والسائمة هي التي تسام في البراري..... الخ. (الفتاوى الهندية/ كتاب الزكاة/ ج ۱/ ص ۱۷۶).]

۵. د عشرې څمکې په پیداوار باندې هم زکات فرض دی، کوم ته چې (عشر) وایي^{۱۱}، ددې تفصیلات مخکې وگورئ

د نصاب واحد شرط څه دی

سوال: عام طور سره د زکات له پاره د نصاب کوم شرط چې په اوریدل کېږي، هغه دوه پنځوس نیمې تولې چاندي (سپین زر) دی یا اوونیمې تولې سره زر، یاددې مالیت، مسئله داده چې یوکس دهغه سره نه چاندي (سپین زر) شته. اونه سره زر، بلکې پنځه زره نغدې روپۍ ورسره دي. هغه ته په کوم نصاب باندې عمل کول پکار دي؟ په سرو زرو یا په چاندي (سپین زر)؟ او که د مالیت حساب ولگوي، نو څه شي مطابق؟ که د چاندي (سپین زر) په شرط باندې عمل کوي، نو هغه صاحب نصاب جوړېږي، خو که د سرو زرو په شرط باندې عمل کوي، نو زکات پرې نه واجبیږي. لهذا هغه به د زکات دادا کولو ذمه دار نه گرځول کېږي؟ وضاحت وکړئ چې داسې کس ته کومه لاره اختیارول پکار دي؟

نن سبا د نصاب دوه معیاره ولې چلیږي؟ هرکله چې د حضور ﷺ په زمانه کې یو نصاب و، یعنې دوه سوه درهم (چاندي (سپین زر)) مالیت به د شل دینارو (سرو زرو) د مالیت برابر و، نن ددې په مالیتونو کې د څمکې اسمان فرق دی، لهذا په کوم شرط باندې عمل کول لازم دي، د نصاب واحد شرط څه دی؟

جواب: ستاسو د سوال په اړه خو خبرو باندې پوهیدل ضروري دي:

اول: په کوم مال باندې څومره مقدار واجب الادا دی؟ په کوم مال کې څومره نصاب باندې زکات واجبیږي؟ دا خبره یوازې عقل او قیاس سره نه شي معلومیدای، بلکې ددې له پاره موږ ته د حضور ﷺ د ارشاداتو طرف ته رجوع کول لازمي دي، حضور ﷺ چې په کوم مال باندې کوم نصاب ټاکلی دی، دهغه قائم ساتل ضروري دي او په دې کې د تحول او بدلېدو گنجائش نشته، صحیح همدغه شان ده څنگه چې د لمانځه په رکعتونو کې رد بدل نه شي کیدای.^{۱۲}

دویم: حضور ﷺ د چاندي (سپین زر) نصاب دوه سوه درهم (یعنې دوه پنځوس نیمې تولې یعنې تقریباً ۲۱۲،۳۵ گرام) او د سرو زرو نصاب شل مثقاله (اووه نیمې تولې سره زر یعنې

۱) (وقوله تعالی) ومما اخرجنا لكم من الارض: عموم في ايجابه الحق في قليل ما تخرجه الارض وكثيره في سائر اصناف الخارجة منها ويحتج به لأبي حنيفة رحمه الله في ايجابه العشر..... مما تقصد الارض بزراعتها. (احكام القرآن للجصاص / باب المكاسبة / ج ۱ / ص ۴۵۸ / طبع سهيل اكيدي لاهور. وايضاً في اللباب في شرح الكتاب / ج ۱ / ص ۱۴۶ / كتاب الزكوة / باب زكاة الزروع والثمار).

۲) في شرح المنار ان مقادير الزكاة ثبت بالتواتر كنقل القرآن واعداد الركعات..... الخ. (البحر الرائق / باب زكاة المال / ج ۲ / ص ۲۴۳ / طبع دار المعرفة / بيروت).

تقریباً ۵، ۸۷ گرام، مقرر کړی دی^{۱۱}، اوس د سرو زرو او چاندي (سپین زر) په هغه تناسب چې د حضور له پاره زمانه کې و قائم وي او که نه وي د سرو زرو او چاندي (سپین زر) په نصابونو کې د تبدیلی موږ ته هیڅ حق نشته، څنگه چې دسهار په لمونځ کې د دوو رکعتو په ځای څلور رکعت او ماښام په لمانځه کې د دریو په ځای د څلور رکعتو کولو هیڅ اختیار نشته.

دريم چاسره چې نغدي روپۍ پیسې وي یا د تجارت مال وي، نوښکاره ده چې ددې له پاره په سرو زرو یا چاندي (سپین زر) کې د یو نصاب جوړول به معیار وي، پاتې شوه دا چې د چاندي (سپین زر) نصاب معیار جوړ شي یا د سرو زرو نصاب؟ ددې له پاره د امت فقهاوو چې په حقیقت کې د امت حکیمان دي دافصله کړې ده چې په دې دواړو کې د کوم یوسره چې هم نصاب پوره شي هماغه دې معیار جوړ شي مثلاً: د چاندي (سپین زر) قیمت سره نصاب پوره کیږي، خو د سرو زرو نصاب سره نه پوره کیږي (او همدغه ستاسو د سوال بنیادي نکته ده)، نو د چاندي (سپین زر) قیمت سره دې حساب ولگول شي او ددې دوه وجې دي: یوه دا چې زکات د فقیرانو د دفع له پاره دی او په دې کې د فقیرانو نفع زیاته ده، دویم دا چې په دې کې احتیاط هم زیات دی، هر کله چې د یو نقد د چاندي (سپین زر) سره نصاب پوره کیږي او دویم نقد (سرو زرو) سره نه پوره کیږي، نو د احتیاط غوښتنه به دا وي چې کوم نقد سره نصاب پوره کیږي، هماغه دې معتبر شي^{۱۲}.

د زکات د نصاب حد (اندازه)

سوال: نن سبا د ډیرو ښځو په ملکیت کې دوه یا درې، څلور یا پنځه یا شپږ ټولې سره زر وي. د اونیمو ټولو نه کم او ورسره دهغوی په ملکیت کې څه سپین زر یا څه مال تجارت یا څه نغدي روپۍ هم خامخا وي، سپین زر یا مال تجارت ډیر نه وي، خو نغدي روپۍ، خو

[۱] (قوله يجب في مائة درهم، وعشرون مثقالاً ربع العشر وهو خمسة دراهم في المائتين ونصف مثقال في العشرين..... الحديث مسلم: ليس فيما دون خمس اوراق من الورق صدقة والأوقية اربعون درهماً كما رواه الدار قطنی والحديث على وغيره في الذهب..... الخ. (البحر الرائق/باب زكاة المال/ج ۲/ص ۲۴۲/طبع دار المعرفة/بيروت).

[۲] وفي عروض تجارة قيمة نصاب..... من ذهب او ورق اي فضة مضروبة..... مقوماً باحدهما ان استويا فلو احدهما اروج تعين التقويم به ولو بلغ باحدهما نصاباً دون الاخر تعين ما يبلغ به ولو بلغ باحدهما نصاباً وخمساً بالاخر اقل قومها بالانفع للفقير. (در مختار/ج ۲/ص ۲۹۹/كتاب الزكاة). وفي اللباب في شرح الكتاب/ج ۱/ص ۱۴۵/الزكاة واجبة في عروض التجارة كآنية ما كانت.... اذا بلغت قيمتها نصاباً من الورق او الذهب يقومها صاحبها بما هو انفع للفقراء والمساكين منهما اي النصابين/احتياطاً لحق الفقراء/حتى لو وجبت الزكاة ان قومت باحدهما دون الاخر قومت بما تجب فيه دون الاخر. (اللباب/باب زكاة العروض/ج ۱/ص ۱۴۵/طبع قديمي).

یقینا وي. یو ښځه هم داسې نشته. چې دهغې په ملکیت کې دوه یا درې سوه روپۍ یا ددې نه کمې پیسې موجودې نه وي. یقیناً موجودې وي او داسې ډیرې ښځې دا خیال کوي چې زموږ په ملکیت کې د اوو نیمو ټولو سرو زرو نه کم دي. له دې وجې نه په موږ باندې زکات فرض نه دی او هغوی د خپلې یوې ټولې، دوو یا څلورو یا پنځو یا شپږو ټولو زکات نه وباسي. حالانکې ماته د یو معتبر عالم دین نه معلومه شوې ده او ما «معارف القرآن» کې د سورت توبې په تفسیر کې هم ددې مسئلې ذکر لوستلی دی؟

جواب: د چا په ملکیت کې چې سره زر د اونیمو ټولو نه کم وي او هغه سره څه سپین زر، نغدې روپۍ یا مال تجارت هم وي او سرو زرو سره ملاویدلو سره دهغه ټول قیمت د دوو پنځوس نیمو ټولو برابر وي. په هغه باندې زکات فرض دی. داسې ښځوته زکات ادا کول پکار دي. ^{۱۱}

زکات کله واجب شو

سوال: ماسره ټول کال څه پیسې وې. کومې چې ماخرچ کولې هم، دشوال دمياشتې نه تر رجب پورې ماسره لس زره روپۍ پاتې شوې او په رجب کې د (۳۵) زره روپیو امدني وشوه. اوس راته دا ووايي چې په رمضان المبارک کې په ما دلسوزرو روپوزکات ويستل دي یا (۳۵) زره به هم دې کې شاملیږي. هرکله چې په ۳۵ زره باندې درمضان پورې یوازې درې میاشتې تیرې شوې دي؟

جواب: کوم کس چې یوځل دنصاب مالک شي، نوکله چې په هغه نصاب باندې کال تیر شي، نو دټول کال په دوران کې حاصلیدونکې سرمایې باندې زکات واجبېږي، هررقم (پیسې) باندې جدا جدا کال تیریدل شرط نه دي. له دې وجې په رمضان کې به په تاباندې د هغو ټولو پیسو زکات واجب وي چې دغه وخت کې تاسره وي. ^{۱۲}

^۱ [ولو ضم احدا لنصابين الى الاخر حتى يؤدي كله من الذهب او من الفضة لا بأس به لكن يجب ان يكون التقويم بما هو انفع للفقراء قدرًا ورواجًا. (عالمگیری/ج ۱/ص ۱۷۹/ کتاب الزکاة/الباب الثالث في زکاة الذهب والفضة والعروض/طبع رشيدیه). الزکاة واجبة في عروض التجارة كائنة ماكانت..... اذا بلغت قيمتها نصاباً من الورق او الذهب يقومها صاحبها بما هو انفع للفقراء والمساكين منهما ای النصابين احتياطاً لحق الفقراء، حتى لو وجبت الزکوة ان قومت باحدهما دون الاخر قومت بما تجب فيه دون الاخر. (اللباب في شرح الكتاب/ ج ۱ / ص ۱۴۵/ باب زکاة العروض/طبع قديمي).

^۲ [ومن كان له نصاب فاستفاد في اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الى ماله وزكاه سواء كان المستفاد من غنائه اولاً وبأى وجه استفاد ضمه سواء كان بميراث او هبة.... الخ. (فتاوي عالمگیری/ج ۱/ص ۱۷۵/ کتاب الزکاة/الباب الاول)

سوال: که چاسره (۲۸) زره روپی او (۲) تولې سره زروي، نوپه دې سرو زرو به هم زکات واجب وي او که يوازې دروپیو زکات به واجب وي؟

جواب: په دې صورت کې په سرو زرو هم زکات واجب دی. دکال دپوره کېدو له ورځې نه چې کوم قیمت د سرو زرو وي دې حساب سره د (۲) تولو مالیت هم دی په دې رقم (پيسې) کې شامل شي او زکات دې ورکړل شي^{۱۱}

د نقد او تجارت د مال له پاره د چاندي (سپینوزرو) نصاب معیاری

سوال: نصاب اوونیمې تولې سره زر اودوه پنځوس نیمې تولې چاندي (سپین زر) دي، په دې سلسله کې پوهیدل غواړم چې دغندو اود تجارت د مال حساب په کوم معیار سره وشي چاندي (سپینوزرو) سره یا سرو زرو سره؟

جواب: د چاندي (سپین زر) د نصاب اعتبار دې وکړل شي^{۱۲}

(یا دونه): اوونیمې تولې سره زر د ۸۷۴۷۹ ګرام مساوي دي اودوه پنځوس نیمې تولې چاندي (سپین زر) د ۲۱۲۳۵ ګرام برابره.

سوال: نن سبا د کم نه کم څومره رقم (پيسو) په ملکیت باندې زکات واجبېږي؟

جواب: ددوه پنځوس نیمو تولو چاندي (سپین زر) څومره قیمت چې په بازار کې وي دهغه په مالیت باندې. د چاندي (سپین زر) نرخ بدلېږي، ددې له وجې نه ددې مالیت لیکل فضول دي. په کومه ورځ چې زکات واجب شي، دهغې ورځې د قیمت اعتبار دی.^{۱۳}

که له نصاب نه کم یوازې سره زروي، نو زکات واجب نه دی

سوال: که یوې ښځې سره اوونیمې تولې سره زراو دوه پنځوس نیمې تولې چاندي (سپین زر) وي، نوپه هغې زکات واجب دی، ددې په کم باندې واجب نه دی، که یوښځې سره ۵۷۲ تولې سره زر وي، چاندي (سپین زر) اونغدي ورسره هیڅ نه وي اوزکات نه ورکوي، نو داصحیح ده او که نه؟

جواب: که یوازې سره زر وي، ددې سره چاندي (سپین زر) یانغدي روپی یابل قابل زکات شی نه وي، نو د اوونیمې تولې (۷۸۵ ګرام) نه کم سرو زرو باندې زکات نشته.^{۱۴}

[۱] تیره شوی حاشیه (ولوضم احد النصابین... الخ) وگورئ! —

[۲] تیره شوی حاشیه (ولوضم احد النصابین... الخ) وگورئ! وايضا: وتضم قيمة العروض الى الثمنين والذهب الى الفضة قيمة كذا في الكثر (عالمگيري/ج ۱/ص ۱۷۹/كتاب الزکوة/الباب الثالث في زکاة الذهب والفضة)

[۳] تعتبر القيمة يوم الوجوب اجماعاً... الخ. (عالمگيري/ج ۱/ص ۱۸۰/كتاب الزکوة/الباب الثالث في زکاة العروض)

[۴] باب زکوة الذهب: ليس فيما دون عشرين مثقالاً من الذهب صدقة لانعدام النصاب فاذا كانت عشرين مثقالاً شرعياً..... وحال عليها الحول فيها ربع العشر. (اللباب للميداني/ج ۱/ص ۱۴۴/باب زکاة الذهب)

د اوونیمو ټولو نه کموسرو زرو سره چې نغدې

روپی پیداشي، نوزکات پرې واجب دی

سوال: زما څلور لونه پیغلې دي، دهرې یوې سره د ۴ ټولونه زیات یا کم سره زردي، ماده میشته له پاره هر یوې ته ورکړي دي او دهرې یوې سره څلور سوه ریاله شپږ سوه ریاله اوزر ریاله جمعه وي، ایا په دې ټولوباندې زکات، قرباني او صدقه فطر (سرسایه) بیل بیل واجبېږي او که نه؟

جواب: تاسو چې کوم صورت لیکلی دی په دې کې ستا په ټولو لونیو باندې بیل بیل زکات، قرباني، صدقه فطر (سرسایه) لارم دي، ځکه چې سره زر، اگر چې دنصاب نه کم دي، خودنغدو سره چې د سرو زرو قیمت یوځای شي، نود دوه پنځوس نیمو ټولو (۲۱۲۰۳۵ ګرام) چاندي (سپین زرو) قیمت ترې جوړېږي.^{۱۱}

کینه او پیسې یوځای کېدو سره که چیرته

نه زره روپی شي، نوزکات او قرباني واجب ده

سوال: موږ غریبان خلک یو، زما سره د یوې نیمې ټولې سیت دی او څه روپی یوځای کولو سره تقریباً د نهو زرو سره زر ماسره موجود دي، زما زوی دی، دهغه خرچې زما والدین برداشت کوي، یوازې د سکول فیس دهغه د پلار په ذمه دی، زه په سکول کې نوکري کوم، (۵۰۰) روپی زما تنخوا ده، چې ټوله ختمېږي، زما ستاسونه پوښتنه داده چې ما باندې زکات فرض دی او که نه؟ ځکه چې څه موده مخکې ما ستاسو په کالم کې لوستلي و چې (که چیرته سړي سره دومره پیسې وي چې د دوو پنځوس نیمو ټولو چاندي د مالیت برابر وي، نو هغه باندې زکات فرض دی، او درې زره روپی دهغه مالیت برابرې دي)، ما سره د نهو زرو سره زر دي، له دې وجې نه ما په دې کال کې د دریو دریو زرو حساب کولو سره زکات ویستلی و، اوس ددې له وجې نه هم ویرېږم چې که چیرته په ما باندې زکات فرض نه وي، نو الله تعالی به وایي چې زکات در باندې فرض نه دی او زما طرف نه ازاده یې، نو دهغه فائده

۱۱] وتضم قيمة العروض الى الثمنين والذهب الى الفضة قيمة..... وفي المحيط لو كان له مائة درهم وعشرة دنانير قيمتها اقل من مائة تجب الزكاة عندهما..... فان حاصله اعتبار القيمة من جهة كل من النقيدين لا من جهة احدهما عينا فانه ان لم يتم النصاب باعتبار قيمة الذهب بالفضة يتم باعتبار قيمة الفضة بالذهب..... الخ. (البحر الرائق/ج ۲/ص ۲۴۷/باب زكاة المال) ايضاً تيره شوى حاشيه (تعتبر القيمة يوم الوجوب.. الخ) وگورئ!

ولې نه او چتوې؟ که چیرته زکات فرض دی. نو ایا قرباني هم فرض ده؟ ځکه چې د قرباني هم دا حکم دی. خو کېدای شي زما حالات ددې خبرې اجازه ورنه کړي. د سرو زرو نه پرته نورې پیسې ماسره نشته

جواب: دا د نهو زرو سره زر که چیرته ستا ملکیت وي. نو په تاباندې زکات (پوره د نهو زرو) فرض دي او قرباني هم [۱]

که چیرته چاسره لږ سره زراولږ چاندي

(سپین زر) وي، نو ایا دی صاحب نصاب دی

سوال: که چیرته چاسره نه خو پوره مقدار د سپینو زرو وي اونه د سرو زرو، بلکې لږ غوندي سپین زر او څلور پنځه تولې سره زر وي، نو ایا داسې سړی صاحب نصاب دی؟

جواب: دواړه یوځای کولو سره که چیرته د سپینو زرو نصاب جوړ شي، نو زکات واجب دی. [۲]

که څوک سره زر خرڅ کړي او کاروبار شروع

کړي، نو په هغه باندې به هم زکات وي

سوال: که چیرته زه سره زر خرڅولو سره (دغه پیسې) په خپل کاروبار کې ولگوم چې په هغه سره ماته ډیره فائده وي. ایا داسې کولو سره به زه زکات ورکوم؟ کاروبار کې پیسې څي راځي، په یو ځای نه وي. کله دلته کله بل چیرته، ایا داسې کولی شم؟

جواب: مال تجارت باندې زکات شته، الله تعالی تاته نفع درکړې، نو زکات نه ولې ویریدې؟ [۳]

[۱] ولو ضم احد النصابين الى الاخر حتى يؤدي كله من الذهب او من الفضة لا بأس به لكن يجب ان يكون التقويم بما هو انفع للفقراء. (عالمگیری/ج ۱/ص ۱۷۹/كتاب الزكاة/الباب الثالث). ان احدا لنقدين يضم الى الاخر وان العروض للتجارة تضم الى النقدين للجنسية باعتبار قيمتها (البحر الرائق/ج ۲/ص ۲۲۲/كتاب الزكاة/باب زكاة المال).

[۲] وتضم قيمة العروض الى الثمنين والذهب الى الفضة قيمة. (عالمگیری/ج ۱/ص ۱۷۹/كتاب الزكاة/الباب الثالث). ولو ضم احد النصابين الى الاخر حتى يؤدي كله من الذهب او من الفضة لا بأس به لكن يجب ان يكون التقويم بما هو انفع للفقراء. (عالمگیری/ج ۱/ص ۱۷۹/البحر الرائق/ج ۲/ص ۲۲۲/كتاب الزكاة)، ويضم الذهب الى الفضة للمجانسة من حيث الثمنية. (هداية/ج ۱/ص ۱۹۶/كتاب الزكاة/باب زكاة المال).

[۳] الزكاة واجبة في عروض التجارة كائنة ما كانت اذا بلغت قيمتها نصاباً من الورق والذهب. (فتاوي عالمگیری/ج ۱/ص ۱۷۹/كتاب الزكاة/الباب الثالث في زكاة الذهب والفضة والعروض).

په کومو پیسو باندې زکات دی

سوال: فرض کړه ما د یو لاک روپیو نه کاروبار شروع کړی و او د کال په ختمېدو باندې زما کاروبار پورته تللوسره پنځو لاکو پورې ورسید، نو ایا کاروبار مې چې د کومو پیسو نه شروع کړی و په هغو باندې به زکات وي. یا په اخر کې چې څومره موجودې دي؟

جواب: د کال نه وروسته چې کله د زکات ادا کولو وخت راشي، نو څومره پیسې یا مالیت چې تاسره موجود دی، دهغو ټولو زکات ادا کړه. [۱]

که چا سره د اوونیمو ټولو نه کم سره زر اوڅه پیسې وي، نو زکات واجب دی

سوال: له دې نه مې مخکې هم پوښتنه کړې وه چې نن سبا د ډیرو ښځو په ملکیت کې دوه یا درې یا څلور یا پنځه یا شپږ ټولې سره زر وي، د اوونیمو ټولو نه کم او ورسره دهغوی په ملکیت کې څه مال تجارت یا څه نغدې روپۍ هم وي، یو ښځه هم داسې پیدا کیدل مشکل دي، چې دهغې په ملکیت کې دوه یا درې یا د زرو نه کمې پیسې موجودې نه وي. یقیناً موجودې وي او د ډیرو ښځو دا خیال دی چې زموره په ملکیت کې سره زر د اوونیمو ټولو نه کم دي. نو ځکه په موږ باندې زکات فرض نه دی او هغوی د خپلو یوې یادوو یا دریو یا څلورو یا پنځو یا شپږو ټولو سرو زرو زکات نه ورکوي. حالانکې ماته د یو معتبر عالم نه معلومه شوې ده چې مذکوره صورت کې له شک پرته زکات فرض دی. مهرباني وکړئ تاسو په دې مسئلې باندې په تفصیل سره رڼا واچوئ. د دې له پاره چې ستاسو د جواب په ذریعه بې شمیره ښځې د زکات نه ادا کولو له گناه نه بچ شي، ځکه چې دهغه ځای عذاب ډیر سخت دی. الله تعالی دې تاسو ته ددې جزا درکړي. آمین!

جواب: تاسو ته چا مسئله صحیح ښودلې ده، چا سره چې د اوونیمو ټولو نه کم سره زر وي. خو هغه سره څه نغدې روپۍ، سپین زر یا تجارت مال وي، که هغه څومره په کم مقدار کې ولې نه وي، خو هغه مال د سرو زرو د قیمت سره یوځای کېدو نه وروسته د دوه پنځوس نیمو ټولو سپینو زرو مالیت جوړېږي، نو هغه باندې زکات فرض دی، چا چې ادا کړی نه وي، هغه دې د تیر شویو کلنو حساب کولو سره هغه زکات هم ادا کړي. [۲]

[۱] اومن کان له نصاب لاستفاد فی اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الی ماله وزکاته. (عالمگیری/ج ۱/ص ۱۷۵)
[۲] اولو ضم احد النصابین الی الاخر حتی یودی کله من الذهب او من الفضة لا بأس به لکن یجب ان یکون التقویم بما هو انفع للفقراء. (عالمگیری/ج ۱/ص ۱۷۹/کتاب الزکاة/الباب الثالث). ان احدا لنقدین یضم الی الاخر وان العروض للتجارة تضم الی النقدین للجنسية باعتبار قیمتها (البحر الرائق/ج ۲/ص ۲۲۲/کتاب الزکاة/باب زکاة المال).

د زکات نه د بچ کېدوله پاره د سرو زرو خرڅولو سره ټي وي، پالنک اوداسې نور سامان اخيستل

سوال: ماسره نهه ټولې سره زر دي، چې په هغو باندې زکات هم واجبيږي، هغه زه ورکوم، زه غواړم سره زر خرڅولوسره د کور ډيکوريشن وکړم، مثلاً: ټي وي، پالنک اوداسې نور... په دې شيانو باندې زکات نه وي، ايا داسې کول جائز دي؟

جواب: د ټي وي اخيستل ناجائز دي، [۱] د پاتې شيانو اخيستل جائز دي او په دې باندې به زکات هم نه وي. [۲] خو له ضرورت پرته د سرو زرو په بدل کې دا شيان اخيستل د تاوان سودا ده

پوره مال تجارت باندې زکات دی که کم خرڅيږي يا زيات

سوال: زه د اور مړه کولو الات اخلم او خرڅوم يې، ددې کاروبار کوم، زموره مالي کال د رمضان نه شروع او په شعبان باندې ختميږي، د کال په ختمېدو باندې مو حساب ولگولو، نود ټول سامان ماليت دوه کروړه جوړ شو، څه ډير مال ماسره داسې دی چې ما خرڅولو او هم هغه مال مې بيا اخيستلو، ډير مالونه داسې دي چې ټول کال خرڅ نه شو، دا معلومول غواړم چې موږ له کوم مال نه زکات ورکړو؟

۱: هغه چې دهغو ټول کال خرڅول اخيستل کېدل.

۲: هغه چې ټول کال پروت و او خرڅ نه شو.

۳: دهغه ټول کال د مال، چې دهغه حساب کولو نه وروسته دوه کروړه ماليت جوړ شو.

۴: زکات به د مال داخيستلو په قيمت باندې ادا کيږي، يا د خرڅلاو په قيمت باندې؟

جواب: زکات خو په پوره مال تجارت باندې فرض دی، که هغه خرڅيږي او که نه خرڅيږي، کم خرڅيږي او که زيات خرڅيږي اود زکات په حساب کولو کې نه داخيستلو د قيمت اعتبار دی، نه د د خرڅولو د قيمت، بلکې چې په کومه ورځ باندې زکات ادا کوي، دهغې ورځې د بازار د قيمت اعتبار دی، يعنې دهغه مال نن ورځ په بازار کې څه قيمت دی؟ دهغه مطابق به زکات ادا کيږي، والله اعلم [۳]

[۱] و قد مناعنا ثمة معزياً للنهر ان ما قامت المعصية بعينه يكره بيعه تحريماً. (الدر المختار مع الرد/ج ۶/ص ۳۹۱).

[۲] فليس في دور السكنى وثياب البدن واثاث المنازل..... زكوة. (عالمگوي/ج ۱/ص ۱۷۲/كتاب الزكاة).

[۳] الزكوة واجبة في عروض التجارة كائنة ما كانت اذا بلغت قيمتها نصيباً من الورق والذهب. (عالمگوي/ج ۱/ص ۱۷۹/كتاب الزكاة/الباب الثالث في زكاة الذهب والفضة والعروض) لان الواجب الاصلى عندهما هو ربع عشر العين وانما له ولاية النقل الى القيمة يوم الاداء فمعتبر قيمتها يوم الاداء (بدائع/ج ۲/ص ۲۲/كتاب الزكاة)

په مياشت کې زرړوېي خرچ کونکي باندې زکات

سوال: زما والد صاحب ماته هره مياشت زر روپۍ د کور په کاته کې راکوي، کله نه چې ما دکان ته تگ شروع کړ، نو هغه دا پيسې مقررې کړې، د جيب خرچه ورته وايي يا د کار مزدوري، ايا ما باندې زکات واجب دی؟

جواب: که چيرته تاسو دنصاب خاوند يئ، نو زکات واجب دی، که نه، نو واجب نه دی. [۱]

اياله نصاب نه په زيات مال کې، د نصاب پنځمې برخې پورې معاف دی

سوال: ماسره يوازې د سرو زرو درې گينهې دي، د يوې وزن (۷۸) تولې، د دويمې (۲) تولې او د دريمې يوه توله او (۵) ماشې، ټول ۸۱ تولې او ۵ ماشې زيورات دي، زه غواړم چې يوازې د څلوېښتمې په حساب سره د دوو تولوزکات ورکړم او هغه داسې چې دوه تولې گينه خپلې غريبې ترور ته ورکړم، ايا داسې کېدای شي؟ څه خلک وايي چې په (۱۷) ماشې باندې زکات معاف دی، ځکه چې دنصاب د پنځمې برخې نه کم دی، خو يو صاحب فرمايي چې په موجوده دور کې د زکات شرح دوه نيم فيصده شوې ده. د څلوېښتمې اصطلاح منسوخ شوله، اوس به زه د دوه نيم فيصده په حساب سره ټول نهه سوه اووه اويا ماشې دوه نيم فيصده يعنی ۲۴،۴۲۵ ماشه ورکول وي، نه يوازې د ۲۴ ماشې يعنې د دوو تولو؟ شک مې لرې کړی؟

جواب: دوه نيم فيصده او څلوېښتمه برخه، خويوه خبره ده، اصطلاحات بدليږي رابديږي، منسوخ شوی نه دی، په اصل کې په مسئله کې د حضرت امام ابو حنيفه رحمه الله اود صاحبينو رحمهم الله امام ابو يوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله اختلاف دی، چې دنصاب نه څه رقم (پيسې: زياتې وي، نو په زيات باندې زکات نشته، د حضرت امام صاحب په نزد چې دنصاب نه زيات پنځمه برخه شي، نو په هغه باندې زکات شته. دنصاب او پنځمې برخې په مينځ کې په ماليت باندې نشته، دغه شان په پنځمې برخې نه پنځمې برخې پورې باندې زکات نشته، کله چې نوره پنځمه برخې شي، نو بيا پرې زکات لازميږي.

صاحبين فرمايي چې دنصاب نه زيات څومره ماليت هم وي که کم وي او که زيات، په هغو باندې زکات شته، د حضرت امام صاحب د قول مطابق ستا په ذمه يوازې د (۸۰) تولو زکات دی او زيات مقدار کوم چې ۱۷ ماشې دي هغه دنصاب د پنځمې برخې نه کم دی په هغه باندې زکات نشته، خو د صاحبينو په نزد دا ولسو ماشونه زياتې باندې هم هغه حساب سره زکات واجب دی. [۲]

[۱] واما شروط وجوبها..... الخ (منها كون المال نصاباً) فلا تجب في اقل منه. (عالمگيري/ ج ۱/ ص ۱۷۲).

[۲] قوله ثم في كل خمس بحسابه..... الا ان المصنف انه لا شيء فيما نقص عن الخمس فالغفو من الغفوة بعد النصاب تسعة وثلاثون فاذا ملك نصاباً وتسعة وسبعين درهما فعليه ستة... [بقية حاشيه په راروانه صفحه..]

عواموله پاره زيات په باريکي کې تلل مشکل دي، دهغوی له پاره صحيح خبره داده چې دټول ماليت څلويښتمه برخه (يادوه نيم فيصده) دې اداکوي، لهذاته خپلې ترورته دوه ټولې ورکړه، داد اتيا ټولې زکات شولواويوه ټوله او ۵ ماشې چې زياتې دي دهغه قيمت ولگوه اودهغه څلويښتمه برخه اداکړه.

سوال: زه دبزرگانونه اورم اوپه کتابونوکې لولم چې زکات په سرو زرو او چاندي (سپين زر) باندې دی، که چاسره روپۍ يانوت وي، نوپه هغو باندې هم د سرو زرو، چاندي (سپين زر) حساب وکړئ، اوس بيا وگورئ چې دوه پنځوس نيمې ټولې چاندي (سپين زر)، ياداوتولوسروزرور برابرشواوکه نه؟ که شوې وي، نو دنصاب خاوند شوې اوڅلويښتمه برخه دزکات ورکړه، يعنې په (۴۰) يې تقسيم کړه او پاتې چې څه پاتې شي، نوکه هغه دنصاب دپنځمې برخې نه کم وي، نوهغه پرېږده په هغه باندې زکات معاف دی، ماسره مثلاً د (۱۲۰) ټولې د چاندي (سپين زر) زيورات دي او (۴۵۰) روپۍ مې په بينک کې دي په کوموچې يوکال تيرشوی دی، اوس د ۴۵۰ روپوما نهه ټولې چاندي (سپين زر) د (۵۰) په شرح سره واخيستل، گوياماسره ټوله (۱۲۹) ټولې چاندي (سپين زر) يا ټولې (۲۴۵۰) نغدي روپۍ دي، که يوازې داچاندي (سپين زر) وگنم او څلويښتمه برخه اداکړم، نويوازې درې ټولې چاندي (سپين زر) يعنې (۱۵۰) روپۍ زکات واجب دی، (۹) ټولې زياتوالی چې دنصاب دپنځمې برخې نه کم دی، دې باندې زکات واجب نه دی اوکه په دويمه طريقه يعنې (۲۴۵۰) روپۍ باندې ددوه نيم فيصده په حساب سره وباسم، نو ۱۲۱ روپۍ او ۲۵ پيسې زکات راځي او ووايي چې کوم يورقم (پيسې) ۱۵۰ روپۍ، يا ۱۲۱ روپۍ او ۲۵ پيسې صحيح دي؟

جواب: کوم سره زر يا چاندي (سپين زر) چې دنصاب نه زيات وي، مگردنصاب دپنځمې برخې نه کم وي په هغه باندې دزکات دواجب کېدو يا نه واجب کېدوکې اختلاف دی، داحتياط خبره داده چې داهم واجب وگنې اوزکات پرې اداکړل شي، ددې له وجې نه ستاسو ذکر شوي مثال کې ۱۲۱ روپۍ او ۲۵ پيسې اداکول پکار دي.^(۱)

د نصاب نه په زياتو سرو زرو باندې زکات

سوال: که يوکس سره دنصاب نه زيات سره زر وي، نوپه دې صورت کې ايازکات په پوره مقدار باندې فرض دی يادنصاب نه په زيات مقدار باندې هم؟

...بقية د ترمخ]... والباقي عفو وهكذا ما بين الخمس الى الخمس عفو في الذهب وهذا عند أبي حنيفة وقالا يجب فيما زاد بحسابه من غير عفو..... الخ. (البحر الرائق/باب زكوة المال/ج ۲/ص ۲۴۳/طبع دارالمعرفة/بيروت).

[۱] تيره شوی حاشيه (قوله ثم في كل خمس بحسابه..... الخ) وگورئ!..

جواب: په پوره مقدار باندې^{۱۱} اځينې خلک زکات ته په انکم ټيکس (ماصول) باندې قياس کوي اودا گڼي چې دنصاب په کم مقدار باندې زکات نشته، ددې له وجې نه کله چې دنصاب نه زيات شي، نويوازي په زيات باندې زکات دی اودنصاب مقدار په عدم زکات کې داخل دی، مگر دا خيال صحيح نه دی، هرڅومره چاندي (سپين زر)، سره زري يا روپۍ پيسې وي په دې ټولوباندې زکات لازم دی هرکله چې نصاب ته ورسېږي.

نوت باندې زکات

سوال: په موجوده زمانه کې په ټولوملکونوکې دسکې په ځای کاغذي نوټ رائج دی، چې دهغه حيثيت د اقرارنامې يا وعدې په شان دی، ايا کاغذي نوټ په سکه کې شماريدای شي؟ که په سکه کې شماريدای نه شي، نو په دې باندې زکات هم واجب نه دی، ځکه چې الله تعالی دوخت په مروجې سکې باندې زکات لازم کړی دی.

جواب: نوټ يا خوپه خپله سکه ده يا د ماليت رسيددی، له دې وجې زکات په نوټونو باندې په هرحال کې لازم دی، خو نوټ سره زکات ادا کولو کې لږ شان اختلاف په نظر راځي، د ديرو بزرگانو په نظر دا په خپله سکه نه ده، بلکې رسيددی، له دې وجې نه دې سره زکات نه ادا کېږي اود ځينو اهل علم مطابق په اوس زمانه کې دې ته دسکې حيثيت حاصل دی، دې سره زکات ادا کېږي، په اولني قول کې احتياط زيات دی او په دويم قول کې سهولت زيات دی.^(۲)

زکات په زياتي روپيو باندې وي په تنخواه باندې نه وي

سوال: فوخي (سپاهي) ته تنخواه ورکول کېږي، ددې سره سره د کورکرايه، د ترانسپورټ کرايه، او داسې نور... هم ورکول کېږي (۱۳۰۰) پورې نغدې روپۍ اخلي، ايا په دې رقم باندې زکات شته؟ هرکله چې روپۍ په يوځای هغه ته راځي، خو د پريه مشکله گزاره پرې کېږي.

جواب: زکات په زيات شوي رقم باندې دی، هرکله چې زياتي رقم دوه پنځوس نيمې ټولې چاندي (سپين زر) (۲۱۲.۳۵) گرام ماليت پورې ورسېږي، کله چې څه زيات تېږي نه، نو په دې باندې به څه زکات وي.

[۱] انجب فی کل مائتي درهم خمسة دراهم ولی کل عشرين مثقال ذهب نصف مثقال..... وکذا فی حق الوجوب يعتبر ان يبلغ وزنها نصاباً ولا يعتبر فيه القيمة بالاجماع..... الخ. (عالمگیری/ج ۱/ص ۱۷۸، ۱۷۹/الباب الثالث).

[۲] د موجوده دور اکثر مفتیان په دې خبره متفق دي چه اوس دانوت د قرض دستاويز (د مال درسيد) حيثيت نه لری. بلکې په دې باندې د مروجہ سیکو احکام جاری کیږی، تفصیل دپاره اوگوری (فقهی مقالات/ج ۱/ص ۳۰/طبع مبین اسلامک پبلشرز/لاموس الفقه/ج ۳/ص ۵۷ تا ۶۶)

زکات په میاشتنۍ تنخواه باندې نه دی، بلکې په زیاتې مال کال تیریدو باندې دی

سوال: دخپلې تنخواه څومره فیصده رقم زکات کې ورکول پکار دي؟ زما ټوله تنخواه پنځه سوه روپۍ ده؟

جواب: که زیاتي مال دنصاب برابر شي او په هغه باندې کال هم تیر شي، نودود نیم فیصده زکات پرې واجب دی، که نه، نه دی واجب.^{۱۱}

د تنخوا روپۍ چې تر څو پورې وصول نه شي، زکات پرې نه شته

سوال: زه په یوه کمپنۍ کې کارکوم، په دې کمپنۍ باندې زما څه رقم د تنخواه په مد کې واجب دی، د موجوده ښکاره صورتحال مطابق دهغه د ملایویدو څه خاص امید نشته، څو که د الله تعالی په فضل او کرم سره دارقم ملاو شي، نو زما دا اراده ده چې په دې باندې دخپل ذاتي ضرورت له پاره یو کور یا ځمکه واخلم، (ماسره خپل ذاتي کور نه شته، ایاماته په دې باندې زکات ادا کول پکار دي؟) واضحه دې وي چې زما په کمپنۍ باندې داروپی دیو کال نه واجب الادا دي.

جواب: د تنخوا روپی چې تر څو پورې وصول شوی نه وي، په هغو باندې زکات نه شته.^{۱۲} د تنخواه رقم ملایویدونه وروسته په هغو باندې چې کال تیر شي، نوهلته به پرې زکات واجبېږي.^{۱۳} او که ته دمخکې نه صاحب نصاب یې، نو چې کله کال پوره شي، نودهغه سره به د تنخواه په وصول شوي رقم باندې هم زکات واجب الادا شي.^{۱۴}

زکات کوم حساب سره ادا کړو

سوال: داراته وفرمایئ چې زکات په جمع شوي رقم باندې ادا کیږي مثلاً: یوه میاشت یوکس سره دوه زره روپۍ دي، دریمه یا څلورمه میاشت کې هغه پنځلس سوه پاتې شي او کله چې کال

[۱] تیره شوی حاشیه (تجب فی کل مائتی درهم خمسة دراهم..... الخ) وگورئ!۔

[۲] کتاب الزکوة..... واما شروط وجوبها..... ومنها الملك التام وهو ما اجتمع فيه الملك واليد واما اذا وجد الملك دون اليد كالصداق قبل القبض..... لا تجب فيه الزکوة. (فتاوی عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۷۲)۔

[۳] الزکوة..... هي واجبة والمراد بالوجوب الفرض..... على الحر المسلم البالغ العاقل اذا ملك نصيباً فارغاً عن دين له مطالب وعن حاجته الاصلية نامياً ولو تقدیراً ملكاً تاماً وحال عليه الحول. (اللباب فی شرح الكتاب للمیداني/ کتاب الزکوة/ ج ۱/ ص ۱۳۶). وی الهندیة: ومنها حولان الحول على المال العبرة فی الزکوة للحول القمري کذا فی القنية. (فتاوی هندیة/ ج ۱/ ص ۱۷۵/ کتاب الزکوة/ الباب الاول فی تفسیرها وصفتها)۔

[۴] ومن كان له نصاب لاستفاد فی اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الى ماله وزكاه..... الخ. (عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۷۵/ وايضاً: فی الجوهره النيرة/ باب زکوة الخليل/ ج ۱/ ص ۱۲۳)۔

مکمل شي. نو هغه پیسې ورسره دوه زره پنځه سوه وي، نو په دې باندې په کوم حساب سره زکات ادا کول پکار دي؟ په تفصیل سره خبره وکړئ.

جواب: اول په دې اصولو باندې پوه شئ چې کوم کس لږ لږ پیسې جمع کوي ترڅو پورې چې دهغه جمعه شوې روپۍ ددوه پنځوس نیم تولو چاندي (سپین زر) مالیت پورې ونه رسیږي په هغه باندې زکات واجب نه دی او کله چې جمعه شوې پیسې دومره مالیت پورې ورسیري (اونوموړی د قرض نه فارغ وي)، نو په هغه تاریخ باندې هغه ته صاحب نصاب ویل کیږي، اوس د کال نه وروسته هم په دې قمري تاریخ باندې په هغه باندې زکات واجبیري، دغه رخت کې چې هغه سره څومره جمعه شوی رقم وي په دې شرط چې د نصاب برابر وي په هغه باندې به زکات ادا کیږي^{۱۱} د کال په دوران کې که پیسې کمېدې یا زیاتیدې، نو دهغه اعتبار نشته، د کال په اوله کې او اخره کې د نصاب پوره کېدل شرط دي.^{۱۲}

کاروبار کې لگول شویو روپیو باندې زکات واجب دی

سوال: زه په خپله په یوه کمپنۍ کې نوکري کوم، ددې سره سره مې څه پیسې د شراکت په کاروبار کې لگولي دي، چې هغه سره امدني (گټه) کیږي، چې ورسره زموږ خرچې چلیږي او څه بچت زیات نه زیات لس دولس زره روپۍ سالانه هم پاتې کیږي، ایا په کاروبار کې لگول شوي رقم باندې زکات ورکول واجب دي، هرکله چې موږ په زیات شوي رقم باندې د پوره کال زکات ورکوو؟

جواب: په کاروبار کې لگول شوي رقم باندې هم زکات شته.^{۱۳}

راس المال او گټې باندې زکات

سوال: زید پنځه زره روپۍ په جائز کاروبار کې لگولي دي، د کال تیریدونه وروسته به زید د څومره رقم زکات ورکوي؟ په اصل رقم باندې به زکات ورکوي، یا دهغه مال په ټوله گټه باندې چې په ټول کال کې یې گټلي وي؟

جواب: د کال تیریدونه وروسته راس المال سره چې د گټې څومره روپۍ جوړیږي، هغوتولو باندې زکات واجب دی.^{۱۴}

[۱] د تیری شوی صفحی حاشیه (الزکوة..... هی واجبة والمراد... الخ) او گورۍ!۔

[۲] واذا كان النصاب كاملاً في طرق الحول فنقصانه فيما بين ذلك لا يسقط الزکوة کذا في الهدایة.

(عالمگیری ج ۱/ ص ۱۷۵/ کتاب الزکاة/ الباب الاول)۔

[۳] الزکوة واجبة في عروض التجارة کالنه ما كانت اذا بلغت قيمتها نصاباً من الورق والذهب کذا في الهدایة. (عالمگیری ج ۱/ ص ۱۷۹/ الباب الثالث في زکاة العروض)۔

[۴] ومن كان له نصاب لاستفاد في الناء الحول مالا من جنسه ضمه الى ماله... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه

خرچیدونکی مال او گټې دواړو باندې زکات واجب دی

سوال: زه تقریباً د دریو کلونو را هیسې دکان کوم، د دکان د شروع کولو وخت خوزیات وشو. خو اول د ماشومانو سامان او داسې نور... خیزونه و، زما سوال دادی چې ماکله هم زکات نه دی ورکړی، تاسوماته ووايي چې زه څنگه زکات ورکړم؟ د دکان په پوره مال باندې زکات دی؟ یاددې په کلنۍ گټې باندې؟ ددې نه مخکې مازکات نه دی ورکړي دهغه څه وکړم؟ ځکه چې مادوالد صاحب د حج فارم هم ډک کړی دی او په هغه کې مې هم څه روپۍ ورکړي دي.

جواب: ستا په دکان کې چې څومره د خرڅلاو وړ سامان دی، دهغو حساب ولگوه او گټه هم ورسره یوځای کړه او په کال تیریدو باندې پرې زکات ورکړه او ددې سره سره چې په کور کې کوم قابل زکات شیان وي دهغو زکات هم ددې سره ادا کړه^(۱) د تیرو شویو کلونو زکات هم ستا په ذمه واجب الادای، دهغو هم حساب وکړه او ادا یې کړه^(۲)، د کال په دواړن کې چې څومره روپۍ د کور په ضرورتونو کې خرچ کيږي په هغو باندې زکات نه شته^(۳).

کاروبار کې د قرضې بیلولونه وروسته زکات ورکړه

سوال: صورت حال دادی چې زه د سپیر پارتیس (دموټرو د پرزو) کاروبار کوم، زه د کراچۍ نه مال راوړم او مخکې وړو وړو کلیو ته سپلايي (رسد) کوم، له چانه چې مال اخلم دهغه په ما باندې تقریباً (۳۰۰۰۰) روپۍ قرض دی او په نورو باندې زما قرضه تقریباً (۱۸۰۰۰) روپۍ ده او ما سره تقریباً د (۸۰۰۰۰) روپیو مال موجود دی، سوال دادی چې زه څنگه زکات ادا کړم؟ یوځای کې مالو ستلي دي چې د ټولو روپیو نه چې قرض وویستل شي اوڅه باقي پاتې شي په هغو باندې زکات ورکول پکار وي، خو هغه روپۍ چې زما په نورو باندې قرض وي دهغه له پاره

...بقیه د تیر مخ... وزکاه سواء کان المستفاد من ثمنه او لا وبأی وجه استفاد ضمه سواء کان بمیراث او هبة او غیر ذلک. (الجوهره النيرة/ ج ۱/ ص ۱۲۳/ کتاب الزکاة/ وایضاً فی الفتاوی الهندیة/ ج ۱/ ص ۱۷۵/ کتاب الزکاة/ الباب الاول فی تفسیرها)

[۱] تیره شوی حاشیه (الزکوة واجبة فی عروض التجارة... الخ) او ورپسې حاشیه (ومن کان له نصاب فاستفاد... الخ) او گوري ۱]۔

[۲] وسبب لزوم ادائها توجه الخطاب یعنی قوله تعالى اتوا الزکوة. ای الخطاب المتوجه الی المکلفین بالأمر بالأداء. (شامي/ ج ۲/ ص ۲۶۷). ایضاً: وشرطه ای شرط افتراض ادائها حولان حول وهو فی ملكه وثمنه المال کالدراهم والدنانیر لتعینهما للتجارة بأصل الخلقة فلتزم الزکوة کیفما امسکهما..... الخ. (الدر المختار/ ج ۲/ ص ۲۶۷/ وایضاً فتاوی دارالعلوم دیوبند/ ج ۶/ ص ۴۴/ طبع دیوبند)۔

[۳] وشرط فراغه عن الحاجة الأصلية، لان المال المشغول بها کالمعدوم وفسرها فی شرح الجمع لابن الملک بما يدفع الهلاک عن الانسان..... کالنفقة ودورالسکني..... الخ. (البحر الرائق/ کتاب الزکوة/ ج ۲/ ص ۲۲۲)۔

څه حکم دی؟ او هغه رقم چې ما قرض کړی دی؟

جواب: څومره مالیت چې تاسره دی، که د نغدو په صورت کې وي یا د تجارت د مال په شکل کې او یا هغه قرضې چې ستا دخلکوپه ذمه دي هغه دې ټول جمعه شي، د دې مجموعي رقم نه دې هغه قرضې لرې کړل شي چې ستا په ذمه دي، له دې نه وروسته چې څومره رقم پاتې شي دهغو زکات ورکړه^[۱] په مسنوله صورت کې ستا په ذمه د (۲۸۰۰۰) روپیو زکات واجب دی.

د خرڅېدو وړ مال د قیمت نه دې قرض لرې شي او زکات دې ورکړل شي

سوال: زید د قرض په پیسو باندې یو دکان خلاص کړ، د کال پوره کېدو باندې حساب لگولونه وروسته د (۹۵۰۰۰) روپیو مال موجود دی، هر کله چې په شروع کې د (۱۰۰۰۰) روپیو مال اچولی و او هغه قرض چې په دکان باندې دی (۲۰۰۰) روپیې پاتې دی او نغدې (۲۰۰۰) روپیې پرته دي، نو ایا په نوموړي باندې زکات واجب دی او که نه؟ او که واجب وي، نو څومره؟

جواب: د څومره مالیت د خرڅلاو وړ سامان چې دی، دهغه د قیمت نه دې قرض لرې شي اوله پاتې رقم سره دې (۲۰۰۰) روپیې جمعه شي او دهغو دې زکات ادا کړل شي.^[۲]

د صنعت په هر قابل فروخت مال باندې هم زکات شته

سوال: د صنعت په سلسله کې کوم سامان د زکات نه مستثنی دی او په کوم باندې زکات واجب دی؟

جواب: د صنعت کارو بار کې دوه قسمه مال وي، یو خام مال، چې د شیانو په جوړولو کې په کار راځي او دویم تیار شوی مال، دې دواړه قسمه مالونو باندې زکات شته، خو ماشینري (ماشینونه)، او هغه نور شیان چې د کومو په ذریعه د اموال تیارېږي په هغو کې زکات نه شته.^[۳]

[۱] ومن کان علیه دين يحيط بماله فلا زكوة عليه..... وان كان ماله اكثر من دينه زكى الفاضل اذا بلغ نصاباً بالفراغ عن الحاجة والمراد به دين له مطالب من جهة العباد. (الهداية مع شرح البناية/ ج ۴/ ص ۱۶، ۱۷/ كتاب الزكاة/ طبع مكتبة حقانية/ وهذا في فتح القدير/ ج ۱/ ص ۴۸۶/ كتاب الزكاة/ طبع دار صادر/ بيروت)۔

[۲] ومدیون العبد بقدر دينه، فيزكى الزائد ان بلغ نصاباً..... الخ. (قوله ومدیون العبد) الاولی: ومدیون بدین يطالبه به العبد. (رد المختار مع الدر المختار/ كتاب الزكاة/ ج ۲/ ص ۲۶۳). نیز تیره شوی حاشیه (ومن كان علیه دين يحيط بماله... الخ) او گوری۱۔

[۳] الزكوة واجبة في عروض التجارة كائنة ما كانت اذا بلغت قيمتها نصاباً من الورق والذهب كذا في الهداية. (عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۷۵/ كتاب الزكاة). وكذلك (لا زكوة في) الات المحترفين الا ما بقي اثر عينه كالعصفر لدبيع الجلد ففيه الزكوة. (الدر المختار/ ج ۲/ ص ۲۶۵)، وايضاً: ومنها فراغ المال عن حاجته الأصلية فليس في دور السكنى..... وسلاح الاستعمال زكوة..... وكذا..... الات المحترفين، ولهذا في الات التي ينتفع بنفسها ولا يبقى الرها في المعمول. (الفتاوى العالمگیریة/ ج ۱/ ص ۱۷۲/ طبع رشیدیة/ وايضاً في البحر/ ج ۲/ ص ۲۲۲/ رد المختار/ ج ۲/ ص ۲۶۵)۔

د کال په دوران کې چې هر څومره مال راځي، خو زکات د کال په اخر کې په موجود مال باندې دی

سوال: د زکات له پاره په رقم يا مال باندې پوره کال تيريدل ضروري دي، هر کله چې په مال تجارت کې دگتې سره څومره زيات کيږي په هغو ټولوباندې د پوره کال وخت نه تيريږي، مثلاً يو کس سره د جنوري (۸۴ء) پورې ټوله سرمايه شل زره روپۍ وي، چې درې مياشتې وروسته نږدې دوو شت زره روپۍ شوې، شپږ مياشتې وروسته پنځو شت زره روپۍ شوې، نهه مياشتې تيريدو باندې ۲۸۰۰۰ روپۍ شولې او د دولسمې مياشتې په ختمېدو باندې ۳۰۰۰۰ روپۍ شوې. اوس زکات په کوم رقم باندې واجب دی؟

هر کله چې هغه کس هميشه دخپل زکات اونورې امدني حساب د شمسي کال په اخر کې کوي؟
جواب: دلته دوه مسئلې دي، يوه دا چې زکات کې د قمري کال اعتبار دی، د شمسي کال اعتبار نه دی^{۱۱}، اوس يا خو حساب د قمري کال په حساب سره کول پکار دي او که د شمسي کال په حساب سره حساب کول لازمي وي، نو د لسو ورځو مزید زکات ورکول پکار دي.

دويمه مسئله داده چې د قمري کال په ختمېدو باندې دهغه سره چې څومره مال وي په هغو ټولوباندې زکات واجبېږي، مثلاً: د چاد زکات کال د اول محرم نه شروع کيږي او دراتلونکي کال په اول محرم چې دهغه سره څومره مال وي دهغه دې زکات ادا کړي، که څه هم په هغه کې څه برخه دوه مياشتې وړاندې ملاو شوي وي يا دوه ورځې مخکې: غرض دا چې د ټول کال په دوان کې چې څومره مال راځي په هغه باندې د ټول کال د تيريدو حساب نه لگول کيږي، بلکې کله چې په اصل نصاب باندې کال پوره شي، نو چې د کال په اخر کې څومره سرمايه وي په هغه ټوله سرمايه باندې زکات واجب شي، که څه هم دهغه په څه برخه باندې کال پوره شوی نه وي.^{۱۲}

کله چې د نصاب برابر مال باندې کال تير شي نو زکات پرې واجبېږي

سوال: عمر يوداسې کاروبار کوي چې هغه ته روزانه د سلور روپو پچت کيږي، هغه داسل روپۍ په بينک کې ږدي، مثلاً: عمر د لسم رجب نه روپۍ جمع کول شروع کړي و او په دويم کال په لسم رجب باندې چې کله هغه حساب وکړ، نو تقريباً (۳۲۰۰۰) روپۍ وې، اوس په دې پيسو کې درمضان او شوال پيسې هم شاملې دي، په کومو چې تراوسه پورې لا کال نه دی تير شوی، اوس

۱۱ العبرة في الزكاة للحول القمري كذا في القية. (فتاوي عالمگيري/ ج ۱/ ص ۱۷۵/ كتاب الزكاة)۔

۱۲ ومن كان له نصاب فاستفاد في اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الى ماله وزكاه سواء كان المستفاد من نمائه اولاً، وبأى وجه استفاد، ضمه سواء كان بميراث او هبة او غير ذلك. (الجوهره النيرة/ ج ۱/ ص ۱۲۳/ كتاب الزكاة/ وايضاً الفتاوى الهندية/ ج ۱/ ص ۱۷۵/ كتاب الزكاة/ الباب الاول في تفسيرها وصفها)۔

سوال دادی چې عمر به در (۳۶۰۰۰) روپیو باندې په یوځای زکات ورکوي یاد لسم رجب نه به دوه نیمې روپۍ روزانه باسي؛ ځکه چې دهغه روزانه بچت سل روپۍ دي، ایا په یوځای زکات ورکولو سره به دراتلونکي رجب پورې د زکات مستثنی شي اودغه شان دهغه زکات به اداسي، هرکله چې د زکات په مال باندې کال تیریدل شرط دي؟

جواب: کله چې په نصاب باندې کال پوره شي، نود کال نه وروسته چې هرڅومره روپۍ وي په هغو باندې زکات واجب دی، که څه روپۍ په مینځ کې حاصلې شوې وي اود پوره کال د زکات حساب په یوځای کیږي، دیلو بیلو ورځو حساب نه کیږي^{۱۱} مثلاً: تاسو چې کوم صورت لیکلی دی چې یوکس په لسم رجب باندې سل روپۍ روزانه جمعه کول شروع کړل او اینده کال ته لسم رجب باندې دهغه سره (۳۶۰۰۰) روپۍ شوې، دده کال به هغه وخت شروع کیږي کله چې هغه سره دومره پیسې جمعه شي چې ددوه پنځوس نیمې تولې (۲۱۲۰۳۵ ګرام) چاندي (سپین زر) مالیت برابر شي، په کوم تاریخ باندې چې دومره مالیت جمعه شي دهغه نه وروسته بل کال په همدغه تاریخ په جمعه شوي رقم باندې به زکات دهغه په ذمه واجب شي.

زکات د اټکل له مخې ورکول صحیح نه دي

سوال: د دکان زکات د اټکل له مخې ورکول جائز دي او که نه؟ یعنې که ټوکر وي، نوهغه دي پوره ناپ کړل شي یا د اټکل له مخې دي ناپ کړل شي؟

جواب: زکات پوره حساب کولونه وروسته ورکول پکار دي، که اندازه کمه وه، نود زکات فرض به یې په ذمه پاتې شي او که په پوره طور سره حساب لگول ممکن نه وي، نوزياته اندازه لگول پکار دي.^{۱۲}

یو خاص مقصد له پاره د نصاب په اندازه مال باندې زکات

سوال: که ما د نصاب د مقدار برابر رقم د خاص مقصد له پاره یعنې د خور وغیره دواډه له پاره ایښي وي، نو په هغه باندې هم زکات واجب دی؟

[۱] وشرط کمال النصاب..... فی طرفی الحول فی الابتداء للانعقاد وفي الانتهاء للوجوب. (الدر المختار/ ج ۲/ ص ۳۰۲/ کتاب الزکاة/ وایضاً فی الحاشية الطحطاوی علی الدر المختار/ ج ۱/ ص ۴۰۹/ طبع رشیدیہ). ایضاً: ومنها حولان الحول علی المال، العبرة فی الزکاة للحول القمري، کذا فی القنیة. (عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۷۵).
[۲] المال الذی تجب فيه الزکوة ان ادى زکوة من خلاف جنسه ادى قدر قيمة الواجب اجمالاً. (عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۸۵/ کتاب الزکاة/ وایضاً فتاوی دارالعلوم دیوبند/ ج ۶/ ص ۴۴/ طبع دیوبند). ایضاً: انه يتحرى في مقدار المؤدى كما لو شك في عدد الركعات فما غلب على ظنه انه اداه سقط عنه وادى الباقي..... الخ. (شامي/ ج ۲/ ص ۳۹۵).-

جواب: هو، واجب دی^[۱]

که چاسره پنځه زره روپی اود نصاب نه کم سره زروي، نو د زکات حکم

سوال: زکات په چاباندې فرض دی؟ که یوکس سره پنځه زره روپی اود نصاب نه کم سره زر وي، نوایا په دې باندې به زکات واجب وي؟ او که وي، نوڅومره؟

جواب: پنځه زره روپی اوسره زر چې دواړه یوځای شي، نوددوه پنځوس نیمې تولې (۳۵۰۰۰) ۲۱۲ گرام چاندي (سپین زر) نه د مالیت نه ډیرې زیاتې دي، له دې وجې نه په دې کس باندې زکات فرض دی^[۲] ده ته پکار دي چې د سرو زرو دنن ورځې قیمت معلوم کړي او ورسره پنځه زره روپی جمعه کړي اوددوه نیم فیصده په حساب سره زکات ادا کړي.^[۳]

د کینې زکات د خرڅلاو په قیمت باندې

سوال: واجب زکات د سرو زرو په قیمت باندې څنګه ولګول شي؟ ایا د بازار په موجود د خرڅېدو قیمت باندې (په کوم چې زرګران خرڅوي) یا هغه قیمت ولګول شي چې که موږ خرڅول وغواړو، نوراته ملاو شي (کوم چې زرګرادا کړي)

جواب: په کوم قیمت باندې چې ګینه خرڅیدای شي په هغومره قیمت باندې زکات واجب دی.^[۴]

[۱] (وشرط وجوبها العقل والبلوغ والاسلام والحرية)..... وملك نصاب حولی فارغ عن الدين وحواله الاصلية نام ولو تقدیراً لانه عليه السلام قدر السبب به وقد جعله المصنف شرط للوجوب مع قولهم ان سببها ملك مال معد مرصد للنماء والزيادة فاضل عن الحاجة الاصلية كذا في المحيط. (البحر الرائق/ ج ۲/ ۲۱۸/ كتاب الزكاة/ وكذا في الهندية/ ج ۱/ ص ۱۷۲/ كتاب الزكاة/ تبين الحقائق/ ج ۲/ ص ۱۸/ كتاب الزكاة)۔

[۲] وتضمن قيمة العروض الى الذهب والفضة وكذا يضم بعضها الى بعض وان اختلفت اجناسها وكذلك الذهب الى الفضة بالقيمة حتى يتم النصاب عند ابي حنيفة كما اذا كان معه مائة درهم وخمسة مثاقيل قيمتها مائة درهم فعليه الزكاة عند ابي حنيفة.. الخ. (الجوهر النيرة/ ج ۱/ ص ۱۲۸/ كتاب الزكاة/ كذا في الشامي/ ج ۲/ ص ۳۰۴/ باب زكاة المال)

[۳] وجاز دفع القيمة في زكاة..... وتعتبر القيمة يوم الوجوب وقالا يوم الاداء، وفي السوانم يوم الاداء اجماعاً وهو الاصح، ويقوم في البلد الذي المال فيه (قوله وهو الاصح)..... وفي المحيط يعتبر يوم الاداء بالاجماع وهو الاصح، فهو تصحيح للقول الثاني الموافق لقولهما، وعليه فاعتبار يوم الاداء يكون متفقا عليه عنده وعندهما. (درمختار مع رد المختار/ كتاب الزكاة/ ج ۲/ ص ۲۸۶/ باب زكاة الغنم)

[۴] المال الذي تجب فيه الزكاة ان ادى زكاة من خلاف جنسه ادى قدر قيمة الواجب اجماعاً. عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۸۰/ كتاب الزكاة/ الباب الثالث في زكاة الذهب والفضة)۔

د کينې د زکات شرح

- سوال: ۱** د بنځوپه گينهې باندې د زکات شرح څه ده؟
- ۲** د گينهې قيمت د بازار په موجود په نرخ باندې ولگول شي يابه کوم قيمت چې اخيستل شوي دي؟
- ۳** که داووتولو نه زيات د سرو زرو زيورات وي، نو په پوره گينهې باندې به زکات وي يا اوو تولو به ددې کميږي.

جواب: د سرو زرو او چاندي (سپين زر) قيمت دې ولگول شي او د دوه نيم فيصده په حساب سره دې زکات ورکړل شي، قيمت دې د زکات د واجب کېدو په ورځ په بازار کې معلوم کړل شي^(۱)، په پوره گينهې باندې به زکات وي داووتولو نه په کم باندې نه.^(۲)

استعمالېدونکې کينې باندې زکات

- سوال:** هغه گينهې چې عموماً د بنځې په استعمال کې وي ايا په هغي باندې زکات شته او که نه؟ ځکه د استعمال والا شيانو باندې زکات نه شته، زما يو خپلوان په جده کې اوسيږي دهغه بيان دی چې د جدې عرب خلک د گينهې زکات نه ورکوي او وايي چې دا دروزمره استعمال شى دى.
- جواب:** دامام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد په داسې گينهې باندې هم زکات شته کوم چې په استعمال کې وي د عربو په مسلک کې به نه وي.^(۳)

کينه او اشرفى باندې زکات واجب دى

- سوال:** ما سره د سرو زرو او چاندي (سپين زر) گينهې ده کومه چې زير استعمال ده او څه سره زر او چاندي سپين زر په خپل اصلي حالت يعنې داشرفيو په صورت کې دي او ايا زکات د دواړو قسمه په سرو زرو چاندي (سپين زر) باندې دى يا يوازې داشرفى په شکل کې په سرو زرو چاندي (سپين زر) باندې؟ د ځينو خلکو خيال دى چې په زير استعمال گينهې باندې زکات نه شته؟ اصل صورت حال نه مې خبر کړئ؟

[۱] وان ادى القيمة تعتر قيمتها يوم الوجوب.... الخ. (عالمگيري/ ج ۱/ ص ۱۸۰ / الباب الثالث فى زكاة الذهب)

[۲] تجب فى كل مائى درهم خمسة دراهم وفى كل عشرين مثقال ذهب نصف مثقال مضروباً كان او لم يكن مصوغاً او غير مصوغاً حلياً كان للرجال او للنساء تبرأ كان او سكة كذا فى الخلاصة، عالمگيري ج ۱ ص ۱۷۸ كتاب الزكوة، الباب الثالث/ كذا فى الدر المختار/ ج ۲/ ۲۹۸/ باب زكاة المال.

[۳] وفى تبرالذهب والفضة وحليها والانية منهما زكوة التبر التى اخرجت من المعدن وهو غير المضروب قوله و حليها وقال الشافعى كل حلى معد للباس المباح لا تجب فيه الزكوة. (الجوهرة النيرة/ ج ۱/ ص ۱۲۶ / كتاب الزكاة)

جواب: په استعمالېدونکې ګینې باندې هم زکات شته، له دې په صورت مسئله کې په دواړو باندې زکات واجب دی یعنې په ګینه هم او په اشرفیو هم.^[۱]

د ګینې په غمې باندې زکات نه شته،

خو کوټه (ادنی) سرو زرو کې شمارېږي

سوال: ایا زکات به په خالص سرو زرو باندې لګوو، یا په ګینه کې چې کوم غمې وغیره شامل وي دهغه غمې وزن هم ورسره شاملولوسره زکات ورکول لازم دي؟ همدغه شان د کوټه سرو زرو ادنی، څه مسئله ده؟

جواب: په سرو زرو کې چې کوم غمې وغیره لګول کېږي په هغو باندې زکات نه شته^[۲]، ځکه چې هغه خاتنه کېدای شي، خو څوک چې پکې کوټه (ادنی) هغه به د سرو زرو په وزن کې شمارېږي^[۳]

ددې کوټه سرو زرو چې په بازار کې څه قیمت وي دهغه په حساب سره دې زکات ورکړل شي^[۴]

د سرو زرو زکات

سوال: زکات چې د مال د څلویښتمې برخې په صورت کې ادا کېږي، راتلونکې کال په مال کې اضافه ونه شوه، نو ایا ادا شوي مال باندې کم ورکول کېږي؟ مثلاً: په اوونیم ټولې سرو زرو باندې زکات واجب دی، د موجوده قیمت په حساب سره دوه نیم فیصده ادا کړم، فرض کړئ چې د سرو زرو مالیت ۱۵۰۰۰ دی، او د دوه نیم فیصده په حساب سره ۳۲۵ روپۍ جوړېږي، اوس آئنده کال هرکله چا ماسره سره زر داوونیم ټولو نه زیات نه شول، نو ایا په دې سرو زرو باندې به زکات وي، کوم چې ماد (۳۲۵) روپیو په صورت کې تیر کال ادا کړی

[۱] تیره شوی حاشیه (وفي تبرالذهب والفضة وحليها والانية... الخ) او گوری!۔

[۲] لا زکوة فی اللالی والجواهر وان ساوت الفا اتفاقاً الا ان تكون للتجارة والاصل ان ماعد الحجرین والسوائن انما یزکی بنية التجارة... الخ. (الدرا المختار/ ج ۲/ ص ۲۷۳/ کتاب الزکاة/ وایضاً فی الهندیة/ ج ۱/ ص ۱۸۰/ کتاب الزکاة)

[۳] الدراهم اذا كانت مغشوشة فان كان الغالب هو الفضة فهي كالدراهم الخالصة وان غلب الغش فليس كالفضة كالستوفة فينظر ان كانت رائجة او نوى التجارة اعتبرت قيمتها فان بلغت نصاباً من ادنى الدراهم التي تجب فيها الزکوة وهى التي غلبت فضتها وجبت فيها الزکوة. (فتاوی عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۷۹/ کتاب الزکوة/ الباب الثالث فی زکاة الذهب والفضة)۔

[۴] ایضاً، نیز تیره شوی حاشیه (وان ادى القيمة تعتر قيمتها... الخ) او ورپسی حاشیه (تجب فی کل ماتى درهم خمسة دراهم... الخ) او گوری!۔

دی (ځکه چې د مال څلویښتمه برخه وتلې ده) یادې کال کې هم داوونیم تولو زکات ورکړم؟ زما ترور کونډه ده، دهغې سره داوونیمو تولو نه زیات سره زردي، ایا په هغې باندې زکات واجب دی؟ هغه د زکات روپی اخستلی شي؟ آیا دهغې یتیمې لور (نابالغه) ته د زکات روپی ورکول صحیح دي؟

جواب: د کال پوره کیدونه پس چې سړی سره څومره مالیت وي په هغه زکات لارم راځي.^{۱۱} ستاسو په لیکل شوي صورت کې تا داوونیم تولې سرو زرو (۳۲۵) روپی زکات دا کال ادا کړی دی، خو د سرو زرو دامقدار خوتاسره محفوظ دی او د کال پوره کیدو پورې به محفوظ وي له دې وجې آینه کال به هم ددې په پوره مالیت باندې زکات لارم وي،^{۱۲} خو که د سرو زرو څه برخه په زکات کې ادا کړل شي او پاتې سره زردنصاب دمقدار برابر نه وي، نو په دې صورت کې به دا کتل کیږي چې ددې سرو زرو نه پرته تاسره څه داسې شی خو نه شته په کوم چې زکات فرض دی، مثلاً نغدې روپی، د تجارت مال، د کمپنۍ برخې او داسې نور... که د سرو زرو نه پرته بل څه داسې شی موجود وي په کوم چې زکات راځي او هغه د سرو زرو سره یوځای شي، نصاب ته رسیږي نو زکات فرض کیږي^{۱۳} ستا ترور سره که اوونیم تولې سره زر موجود دي نو په هغې باندې زکات فرض دی، هغې ته زکات ورکول جائز نه دي^{۱۴}، یتیمه نابالغه انجیلی که د نصاب مالکه نه وي، نو هغې ته زکات ورکولی شی.^{۱۵}

د سرو زرو د زکات کال په کال شرح

سوال: فرض کړه ماسره د نصاب سره زر (۸) تولې دي، ماداتو تولو زکات ادا کړي، آینه کال پورې ما په دې کې هېڅ اضافه ونکړله او د تیر کال زکات چې ترې وویستل شي، نواوس دا سره زر کم دي، یعنې موجوده خواته تولې ده، خو ما داتو تولو څلویښتمه برخه ادا کړې ده، نو چې دې

[۱] الزکوة واجبة على الحر المسلم البالغ العاقل اذا ملك نصاباً فارغاً عن دين له مطالب وعن حاجته الأصلية نامياً ولو تقديرأ ملكاً تاماً وحال عليه الحال..... الخ. (الباب في شرح الكتاب/ كتاب الزکوة/ ج ۱/ ص ۱۳۶).

[۲] وشرطه ای شرط افتراض ادائها حولان حول وهو في ملكه و ثنية المال كالدرهم والدنانير ليعينهما للتجارة باصل الخلفة فتلزم الزکوة كيفما امسكهما..... الخ. (الدر المختار/ ج ۲/ ص ۲۶۷/ كتاب الزکوة).

[۳] (قوله عكسه) وهو ضم الفضة الى الذهب، وكذا يصح العكس في قوله وقيمة العرض تضم الى الثمنين. (الدر المختار/ ج ۲/ ص ۳۰۳/ باب زکاة المال).

[۴] ولا (بصرف) الى غنى يملك قدر نصاب فارغ عن حاجة الأصلية..... الخ. (الدر المختار/ ج ۲/ ص ۳۴۷).

[۵] ولا يجوز دفعها الى ولد الغني الصغير كذا في التبيين. (عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۸۹). ولا الى طفله..... الخ. اي الغني فيصرف الى البالغ ولو ذكراً صحيحاً قهستاني، لافاد ان المراد بالطفل غير البالغ ذكراً كان او انثى في عيال ابيه او لا على الاصح لما الله بعد غنيا بغناه فر. (شامي/ ج ۲/ ص ۳۵۰/ باب المصروف).

داڅلويښتمه برخه ترې اوويستل شي، نوبيا به نصاب جوړېږي يا هرکال به په اتوتولوباندې زکات ورکول وي؟ وضاحت وکړئ؟

جواب: تيرکال تاسره اته تولې سره زر و، تادهغو زکات دخپل طرف نه په پيسوکې اداکړو اوسره زردرسره هماغه شان اته تولې محفوظ پاتې شول، نو اينده کال به هم په دې باندې زکات واجب وي^{۱۱} اوکه تا سره زر په زکات کې ورکړي وي اود سرو زرو مقدار داوونيم تولې نه کم شوی وي اوتاسره نوره څه داسې مال نه وي په کوم چې زکات راځي، نوپه دې صورت کې پرې زکات نه واجبېږي.^{۱۲}

په کينه باندې د تيروشويو کلونو زکات

سوال: ماسره لس تولې کينه ده، چې ماته په جهيزکې ملاوشوي وه، اوس موږ سره دومره پيسې نه شته چې موږ ددې زکات اداکړو، زموږ دواده هم تقريبا شل کاله شوي دي په دې دوران کې موږ هيڅ يوکال زکات اداکړی نه دی، اوس زه غواړم چې داسره زر دخپلو زامنو په نوم پنځه پنځه تولې تقسيم کړم، نو ايا دغه شان په پنځوتولوباندې به زکات ورکول واجب وي په دې باره کې په تفصيل سره ځواب راکړئ چې دا جائز دي اوکه نه؟

جواب: د تيروشويو څومره کلونو زکات چې تا نه دی ورکړی هغه سره زر خرڅ کړه او ادايې کړه^{۱۳}، اينده که ته خپلو زامنو ته يې هبه کوي، نوپه هغو باندې به زکات نه وي، ستا زامن که دنصاب خاوندان شول، نو زکات به په هغوی باندې وي، که نه، نه به وي،^{۱۴} خوزامنو ته د هبه کولونه وروسته به ستا دې کينې سره هيڅ تعلق نه وي.

پنځه پنځه تولې سره زر چې د ماشوما نوپه نومونو شي او هغوی

[۱] تيره شوی حاشيه (الزکوة واجبة على الحر المسلم البالغ... الخ) او گورئ!۔

[۲] ومديون للعبد بقدر دينه فيزکی الزائد ان بلغ نصاباً (قوله مديون للعبد) الاولى ومديون بدين يطالبه به العبد يشمل دين دين الزکوة والخراج لانه لله تعالى مع انه يمنع لان له مطالباً من جهة العباد. (ردالمحتار مع الدر المختار/ ج ۱/ ص ۲۶۳)۔

[۳] وسبب لزوم ادائها توجه الخطاب يعنى قوله تعالى اتوا الزکوة. اى الخطاب المتوجه الى المكلفين بالامر بالأداء. (شامي ج ۸/ ص ۲۶۷/ كتاب الزکاة). ايضاً: وشرطه اى شرط افتراض ادائها حولان الحول وهو في ملكه وثنية المال كالدرهم والدنانير لتعيينهما للتجارة باصل الخلقة فتلزم الزکوة كيفما امسكهما... الخ (الدر المختار/ ج ۲/ ص ۲۶۷/ كتاب الزکاة/ طبع ايج ايم سعيد/ وايضاً فتاوي دارالعلوم ديوبند/ ج ۶/ ص ۴۴/ طبع ديوبند)

[۴] ايضاً، نيز الزکوة واجبة على الحر المسلم البالغ العاقل اذا ملك نصاباً فارغاً عن دين له مطالب وعن حاجته الأصلية نامياً ولو تقديراً ملكاً تاماً وحال عليه الحول... الخ. (الباب في شرح الكتاب/ كتاب الزکوة/ ج ۱/ ص ۱۳۶)

سره سپین زراو پیسې هم نه وي نو په هیچا هم زکات نه شته

سوال: که یوکس دخپلولونو په نومونو جدا جدا پنځه، پنځه تولې گینه کیږدي چې دهغوی د واده په کار راشي، نو شرعا دا څنگه ده؟ ایا په مجموعه باندې به زکات واجبېږي یا جدا جدا کېدو په صورت کې پرې نه واجبېږي؟

جواب: گینه د جینکوپه نوم شوې ده له دې له وجې هغوی ددې مالکانې جوړې شوې، ځکه ددې کس په ذمه ددې زکات نه شته او هرې ماشومې ملکیت د نصاب د حد نه کم دی له دې وجې نه دهغوی په ذمه هم زکات نه شته^{۱۱} ځو کومه انجیلۍ چې بالغه وي اود هغې سره ددې گینې نه پرته څه نغدې پیسې هم وي، که څه هم دهغو مقدار کم وي او په هغو باندې کال تیر شي، نو په هغې انجیلۍ باندې به زکات لارم وي، ځکه چې کله د سرو زرو او سپینو زرو سره څه نغدې پیسې یوځای شي اود مجموعې قیمت د دوه پنځوس نیم تولې چاندې (سپین زر) برابر شي، نو زکات پرې فرض کیږي^{۱۲} او کومه انجیلۍ چې نابالغه وي دهغې په ملکیت باندې زکات نه شته، ترڅو پورې چې بالغه شوې نه وي^{۱۳}.

مخکېنی زکات که معلوم نه وي، نو

د اټکل له مخې یې ادا کول جائز دي

سوال: که زکات واجب وي اود کم علمي له وجې نه وي ادا شوی د زکات دنه ادا کیدو وخت څومعلوم وي، هر کله چې د زکات پوره حساب کول گران وي، ځکه چې دهغه وخت د سرو زرو قیمت معلومول ناممکن نه وي، خو گران وي، نو بیا زکات څنگه ادا کېدای شي؟ او که داموده د ۱۹۷۰ نه وي نو بیا؟

جواب: په دې صورت کې تخمین په اندازې سره لگېدای شي چې تقریبا دومره رقم واجب الادا کیږي احتیاطا د اندازې نه لږ شان زیات ورکړئ.

۱ [باب زکوة الفضة: ليس فيما دون مائتي درهم صدقة لعدم بلوغ النصاب فان كانت مائتي درهم شرعي ... وحال عليها الحول ففيها ربع العشر خمسة دراهم. (اللباب في شرح الكتاب/ ج ۱/ ص ۱۴۳/ کتاب الزکوة)
۲ [وتتضمن قيمة العروض الى الذهب والفضة وكذا يضم بعضها الى بعض وان اختلفت اجناسها وكذلك الذهب الى الفضة بالقيمة حتى يتم النصاب عند ابي حنيفة..... الخ. (الجوهرة النيرة/ ج ۱/ ص ۱۲۸/ کتاب الزکوة/ کذا في الشامي/ ج ۲/ ص ۳۰۴/ باب زکاة المال) وجاز دفع القيمة في زکوة..... وتعتبر القيمة يوم الوجوب وقالا يوم الاداء، وفي السوانم... الخ.]

۳ [وشرط افتراضها عقل وبلوغ (در مختار) (قوله وبلوغ) فلا تجب على مجنون وصبي لانها عبادة محضة وليسا مخاطبين بها. (فتاوي شامي/ ج ۲/ ص ۲۵۸/ کتاب الزکوة).]

ايا د خسرگنۍ او پلارگنۍ له طرف نه راكړل شويو دواړو كينوباندي به زكات وي

سوال: ماسره لس ټولې سره زر دي، په هغو کې تقریباً پنځه ټولې زما مور و پلار ماته راكړي دي. او پاتې د خسرگنۍ دي، موږ ټول يوځای اوسېږو، خسرگنۍ چې کومې پنځه ټولې راكړې وې، دا معلومه نه ده چې هغه زما په ملکیت کې دي يا يوازې د استعمال له پاره يې راكړي دي؟ مهرباني وکړئ ماته ووايئ چې دهغو سرو زرو به ماباندې زکات ادا کول وي او که نه؟

جواب: دا خو ډیره اسانه خبره ده، د خسرگنۍ نه دې پوښتنه وشي چې دا سره زر هغوی تاته په ملکیت کې درکړي دي يا يوازې د اچولو له پاره تاته درکړل شوي دي، پرته ددې نه که چیرته پنځه ټولې سره زر تاسره وي او هغې سره څه نغدي روپۍ هم درسره وي، نو په هغو باندې هم زکات واجبېږي، خو که چیرته يوازې سره زر وي او هغې سره نغدي روپۍ نه وي، نو پنځه ټولو سره زرو باندې زکات نه واجبېږي. [۱]

نابالغ باندې زکات نه شته، چې کله بالغ شي زکات به ورکوي

سوال: ماسره د لسو گرامو شپږ د سرو زرو بنگرې اوڅه د ۲۵۰۰ روپيو غوږ والی دي د پنځو کلونو نه هرکله چې زما عمر دولس کاله و زما په ملکیت کې دي، په هغه دوران کې دوه يا درې زره څو ځلې جمع کيدو باندې کال پوره کيدو نه مخکې خرچ شوي اوس ماسره د يومياشتې نه ۲۵۰۰ روپۍ موجودې دي، چې په هغو کې دوه دريو مياشتو کې دننه اضافه کولو سره د څلورو زرو چين (هار) جوړول غواړم، پوښتنه داده چې ماته به د پنځو کلونو څومره زکات ادا کول وي؟ اود څلورو زرو د مالیت د اضافې نه وروسته هرکال به څومره زکات ادا کيږي؟ که چیرته سړی د ماشوموالي نه د نصاب مالک وي، نو څومره عمر رسيدلو باندې به زکات فرض کيږي؟ زما پالنه زما والد صاحب کوي.

جواب: د نابالغه ماشوم په مال باندې زکات نه شته، د نهو کلونو نه وروسته انجيلۍ اود دولسو کلونو نه وروسته هلک بالغ کيدلی شي، په دې شرط چې د بالغيدو علامات ښکاره شي او که چیرته څه ښه ښکاره نه وي، نو پنځلس کاله پوره کېدو نه وروسته هلک او انجيلۍ دواړه شرعاً بالغ گڼل کيږي، که چیرته تاسو د پنځلسو کلونو نه مخکې ځوان شوی يې (مثلاً: حيض شروع شوی وي) نود ځوانېدو د وخت نه کال پوره کېدو باندې زکات فرض

[۱] واما شروط وجوبها منها كون المال نصاباً فلا تجب لي اقل منه ومنها الملك التام وهو ما اجتمع فيه الملك والهد. (عالمگري ج ۱/۱۷۳/ کتاب الزکاة/ الباب الاول في تفسيرها وصفتها/ طبع رشيديه/ کولته).

شو. که نه پنځلسو کلونو نه وروسته به په هرحال کې زکات فرض وي، ځوانیدو نه وروسته چې څومره کلونه تیر شوي دي دهغو مره کلونو زکات ستا په ذمه فرض دی. [۱]

که چیرته (۱۳) ټولې سره زړه دريو زامنو

برابر تقسیم کړم، نو ایا زکات به وي

سوال: ماسره تقریباً ۱۲. ۱۳ ټولې سره زر دي، چې دگینې په شکل کې دي او زما معاشي حالات ددې قابل نه دي چې زه زکات ادا کړای شم، خو ددې باوجود زه په ډیرې پابندي سره زکات هره میاشت ورکوم. دخپل جیب خرچې نه، ځکه چې زه قرآن شریف په ترجمې سره هم وایم او په هغه کې د لمونځ او زکات ځای په ځای ذکر دی، له دې وجې نه ما باندې یوه ویره وي چې خیر دی هرڅه وي. زه به زکات ورکوم، زما خاوند د زکات پیسې نه ورکوي، بلکې کله چې ماته څه ډیرې لږ پیسې د جیب خرچ له پاره راکوي، زه په هغو کې زکات ادا کوم، اوس ما دا خیال کړی و چې څه گینه خرڅولوسره څه د کور د ضرورت شيان واخلم، خو ماسره مسئله داده چې زما درې لورگانې دي، چې پیغلې دي، ټولو ماته دا مشوره راکړې ده چې زه دا گینه درې درې برخې کولوسره یا یو یو سیت د خپلو لونیو په نوم کړم، په دې صورت کې خو زه د زکات نه بچ کیدلی شم، ځکه چې ماته دگینې اچولو دومره شوق هم نه شته. زه یوازې غوږ والی او دوه سپک بنگرې اچومه، ددې نه پرته هیڅ نه استعمالوم، جناب عالي! اوس تاسو دا ووائې چې زه که چیرته گینه دخپلو لونیو په نوم کړم یا یې هغوی ته ورکړم او بیا زکات نه ورکوم، نو زه خو به گنهگار یرېم نه؟

جواب: د سرو زرو نصاب او ونیمې ټولې دی، [۲] ددې له وجې نه د اوونیمو ټولو نه په کم باندې زکات نه شته، په دې شرط چې هغه سره څه نورې نغدې روپۍ یا نور مال چې په هغو باندې زکات راځي، موجود نه وي، که چیرته سره زر د اوونیمو ټولو نه کم وي، خو هغه سره

[۱] بلوغ الغلام بالاحتلام والاحبال والانزال والجارية بالاحتلام والحیض والحبل، فان لم يوجد فیهما شيء لم یتم لكل منهما خمس عشرة سنة به یفتی. (درمختار/ ج ۲/ ص ۱۵۳). وشرط التراضا عقل وبلوغ (قوله وبلوغ) فلا تجب علی مجنون وصی لانها عبادة محضة ولیسا مخاطبین بها. (ردالمحتار مع الدر المختار/ ج ۲/ ص ۲۵۸)، وشرطه ای شرط کیفما امسکهما..... الخ. (الدر المختار/ ج ۲/ ص ۲۶۷) وايضا فتاوی دارالعلوم دیوبند/ ج ۶/ ص ۴۴.

[۲] باب زکوة الذهب ليس فيما دون عشرين مثقالاً من الذهب صدقة لانعدام النصاب، فاذا كانت عشرين مثقالاً شرعاً..... وحال عليها الحول ففيها ربع العشر وهو نصف مثقال. (اللباب/ ج ۱/ ص ۱۴۴)، تجب لی کل مائتي درهم خمسة دراهم ولی کل عشرين مثقال ذهب نصف مثقال. (عالمگیری/ ج ۱/ ص ۱۷۸، الباب الثالث لی زکاة الذهب).

څه سپين زر هم وي، يا څه روپۍ هم ورسره وي او سرو زرو سره يوځای کېدوسره دهغه ټولو قيمت د دوو پنځوس نيمو ټولو چاندي برابر جوړيږي، نو بيا هم زکات واجب دی، [۱] او که چيرته سرو زرو سره نورې نغدې روپۍ نه وي، يا سره زر دومره کم وي چې د ټولو مجموعي قيمت د دوو پنځوس نيمو ټولو چاندي برابر نه جوړيږي، نو هغو باندې زکات نشته، لهذا که چيرته تاسو دا سره زر په لوبو باندې تقسيم کړئ او هغوی سره نورې پيسې نه وي نو هغوی باندې به زکات نه وي.

که چيرته يې د کينې زکات نه وي ورکړی او پيسې هم نه وي نوڅه وکړي؟

سوال: د نن نه لس کاله وړاندې چې کله زما واده وشو، نو زما خاوند لا تعليم حاصلولو، د اتو کالو راهيسې زما خسر صاحب زموږه ټول اخراجات پخپله ذمه باندې اخستي دي، اوس د الله په فضل سره زما څلور زامن دي، زما دوالدينو او خسرگنۍ د طرف نه يوځای کولو سره تقريباً لس ټولې سره زر ملاو شو، لومړی ددې مسئلې پوښتنه کوم چې (ايا په هغه حالاتو کې په ماباندې زکات فرض و؟) چې ذاتي طور باندې ماسره يو روپۍ هم نه وه؟ دويمه مسئله داده چې اوس زما خاوند په بهرملک کې دی او هغه ماته يوازې دومره خرچه رالېږي چې په هغې سره زما د بچيو د تعليم ضروري اخراجات پوره کيږي، زه پخپل ځان باندې څه خاص خرچې نه کوم، ډيرې گزارې سره ما په دوو کالو کې څه پيسې جمع کړي دي اوس ماته دهغه جمع کړل شويو پيسو نه زکات ورکول کيږي؟ او که دخپل خاوند نه د زکات د پاره جدا پيسې واخلم؟ اود تير شويو لسو کالو زکات په ماباندې باقي دی يا يوازې د دې دوو کالو؟

جواب: ستاد پلارگنۍ او خسرگنۍ له طرف نه درکړل شوې گينه که چيرته ستا په ملکيت کې وي، نو په تا باندې زکات هم دهغه وخت نه فرض دی، [۲] او د تير شويو لسو کالو زکات

[۱] وبضم قيمة العروض التي للتجارة الى الذهب والفضة للمجاسة من حيث الثمنية لان القيمة من جنس الدراهم والدنانير وكذلك يضم الذهب الى الفضة لجامع الثمنية بالقيمة حتى يتم النصاب عند أبي حنيفة..... الخ. (الباب في شرح الكتاب ج ۱/ص ۱۴۵/كتاب الزكاة/باب زكاة العروض).

[۲] او في كل عشرين مثقال ذهب نصف مثقال كان للرجال او للنساء (عالمگیری ج ۱ : ص ۱۷۹، كتاب الزكاة) و مواده تمليك جزء من ماله و هو ربع عشر او ما يقوم مقامه (بحر الرائق ج ۲ : ص ۲۱۶، كتاب الزكاة) ايضا : لم يختلفوا ان الحلبي اذا كان في ملك الرجل نجب فيه الزكاة فكذا اذا كان في ملك المرأة كالدرهم والدنانير، و ايضا لا يختلف حكم الرجل والمرأة فيما يلزمها من الزكاة لوجب ان لا يختلفا في الحلبي (احكام القرآن للجصاص ج ۳ : ص ۱۵۸، باب زكاة الحلبي، طبع قديمي)

په ب. ب. ې واجب الادا دی. که چیرته تاسره پیسې نه وي، نو دگینې څلوېښتمه برخه تاته هر کال ادا کول پکار و. په هر حال اوس د لسو کلونو د زکات حساب کولو سره زکات ادا کړه!

ایا جدا جدا گینې باندې به زکات وي یا په یوځای

سوال: زما او زما د مور ټوله گینه یوځای کولو سره تقریباً نهه ټولې سره زر جوړېږي، پوښتنه داده چې په هغې باندې زکات شته او که نه؟ ځکه چې موږ ته خلکو وویل چې د واده نه مخکې انجیلی د مور وپلار په ذمه داري کې وي، له دې وجې نه به زکات هم د مور و لور گینې یوځای کولو سره ورکول کیږي، سره له دې چې خپله گینه هم زه پخپله استعمالوم او جدا جدا زما او زما د مور دگینې مالیت دومره نه جوړېږي چې هغه باندې زکات واجب وي؟

جواب: که چیرته د دواړو جدا جدا گینه داوونیمو ټولو نه کمه وي، نو په دواړو کې چا باندې هم زکات فرض نه دی. خو که چیرته د گینې سره سره د دواړو سره یا یوې سره څه پیسې همي او دگینې قیمت د پیسو یوځای کولو سره د دوه پنځوس نیمو ټولو سپینو زرو برابر وي نو په هغې باندې به زکات فرض وي. [۱]

د زکات د کال شمارلو اصول

سوال: زکات ترکومه وخته پورې ادا کیږي؟ یعنی داختر د لمانځه نه مخکې یا وروسته هم ادا کیدای شي؟

جواب: په کوم تاریخ باندې چې چاسره د نصاب په مقدار مال راشي دهغه تاریخ نه دمیاشتي په حساب سره کال پوره کیدو باندې چې څومره روپۍ دهغه ملکیت وي دهغو زکات واجب دی، په زکات کې داختر نه مخکې یا وروسته سوال نه شته. [۲]

د زکات د ادا کولو وخت

سوال: زکات ایا یوازې په رمضان کې ویستل پکار دي؟ او که موږ چا ضرورت مند ته د زکات پیسې د شعبان په میاشت کې ورکول وغواړو، نو ایا نه شویې ورکولی؟ داځکه پوښتنه کوم چې څه کسان چاته چې زه دارقم ورکوم هغوی وايي چې په رمضان کې تقریباً هر شی گران شي

[۱] شرط وجوبها... الخ منها کون المال نصاباً فلا تجب فی الکل منه (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۲، کتاب الزکاة)، نصاب الذهب عشرون مثقالاً والفضة مائتا درهم (حاشیه رد المحتار ج : ۲ ص : ۲۹۵، کتاب الزکاة) و قيمة العرض للتجارة تضم الى الثمنين (حاشیه رد المحتار ج : ۲ ص : ۳۰۳، کتاب الزکاة)

[۲] و شرط کمال النصاب فی طرق الحول فی الابتداء للانعقاد ولی الانتهاء للوجوب۔ الدر المختار ج : ۲ ص : ۳۰۴، ایضا حاشیه الطحطاوی علی الدر المختار ج : ۱ ص : ۴۰۹۔ العبرة فی الزکاة للحول القمري کذا فی القنیة۔ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۵، کتاب الزکاة، الباب الاول)۔

له دې وجې نه که د رمضان نه مخکې راکړل شي نود ماشومانو له پاره پرې شی په آساني سره اخستل کیدای شي

جواب: د زکات له پاره کومه میاشت مقرر نه ده، له دې وجې په شعبان یا بله میاشت کې زکات ورکولی شی، او د زکات چې کومه میاشت مقرر وي له هغې نه مخکې زکات ورکول هم صحیح دي^(۱)

سوال: کاروباري کس زکات څنگه اوباسي؟ فرض کړئ چې په رمضان (۱۴۰۰ هـ) کې موږ سره یولک روپۍ وې (۲۵۰۰ روپۍ زکات مو ورکړ، اوس رمضان المبارک (۱۴۰۱ هـ) راتلونکی دی، موږ سره یولک شل زره روپۍ دي، په یو کال کې شل زره گټه شوې ده، اود کال په آخره کې شل زره روپۍ خالص گټه شوې ده، اوس زکات په څومره رقم باندې اوباسو؟ اوریدلې مودي چې په رقم باندې کال پوره کیدل پکار دي؟

جواب: د کال په ختمیدو باندې چې څومره روپۍ وي، دهغو دې زکات ادا کړل شي، که څه هم، څه اندازه روپۍ خو ورځې وړاندې حاصلې شوې وي^(۲)، دعوامو خیال دی چې د زکات کال هم د رمضان المبارک نه شروع کیږي او ځینې درجې میاشت د زکات میاشت گڼي، حالانکې دا خیال بالکل غلط دی.

شرعی مسئله داده چې د کال په هرتاریخ باندې څوک د نصاب خاوند شي، د کال په تیریدو باندې به په هماغه تاریخ باندې په هغه زکات واجبېږي، که څه هم د محرم میاشت وي یا بله، دې کس باندې د کال پوره کیدونه وروسته زکات ورکول لازم دي اود کال په دوران کې چې کوم مال حاصل شوی وي د کال د پوره کیدونه وروسته چې کله د اصلي نصاب زکات فرض شي په دغه وخت د کال په دوران کې حاصلیدونکي مال باندې هم زکات فرض کیږي.

سوال: د زکات د ادا کولو له پاره د کال د یو تاریخ معلومول ضروري دي او که دهغې میاشتې د یو تاریخ نه حساب کول پکار دي؟

جواب: اصلي حکم دادی چې د کوم تاریخ نه تاسو د نصاب خاوند شوی، کال تیریدونه وروسته په هماغه تاریخ باندې به په تا زکات فرض شي، بیا هم د زکات پیشگی ادا کول هم

[۱] ويجوز تعجيل الزکوة بعد ملک النصاب ولا يجوز قبله کذا فی الخلاصة - (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۶)
[۲] ومن کان له نصاب فاستفاد فی اثناء الحول من جنسه ضمه الي ماله و زکاه سواء کان المستفاد من ثماله
اولا و باي وجه استفاد ضمه سواء کان بمیراث أو هبة أو غیر ذالک - (الجوهرۃ النيرة ج : ۱ ص : ۱۲۳)،
الفتاویٰ العالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۵، کتاب الزکاة، الباب الأول فی تفسیرها و صفتها) -

جائزدي^{۱۱}، او په دې کې د تاخير هم گنجائش شته،^{۱۲} له دې وجې نه دې تاريخ مقرر کړل شي، که لږ شان مخکې وروسته شي، نو هم څه حرج په کې نه شته.

سوال: زکات عيسوی (ميلادي) کال باندې يا هجري کال باندې ويستل پکار دي؟

جواب: په زکات د قمري کال اعتبار دی، شمسي کال نه دی معتبر^{۱۳}، حکومت که شمسي مقرر کړی وي، نو دا غلط دی.

د کال پوره کيدونه مخکې زکات ادا کول صحيح دي

سوال: جناب موږ زکات په شعبان يا رمضان کې ادا کوو، شرعي نقطه نظر سره معلومول غواړو چې د مجبوري له وجې نه زکات مخکې هم ادا کيدای شي؟

جواب: کله چې بنده دنصاب مالک شي، نو زکات دهغه په ذمه واجب شي او د کال په تيريدو باندې يې ادا کول لازم شي، که د کال د پوره کيدونه مخکې زکات ادا کړي يا د آينده کلونو په يوځای زکات ورکړی نو هم جائز دی.^{۱۴}

د تېر زکات نه ورکولو له وجې د نوي کال حساب

سوال: د تير کال زکات چې فرض و دڅه وجې نه ادا نه کړل شو، دويم کال شروع شو، نو د نوي کال حساب څنگه وکړل شي؟

جواب: په کوم تاريخ باندې چې لومړی کال ختم شو، په هغه ورځ چې څومره ماليت و، په هغه باندې د تير کال زکات فرض دی، دراتلونکې ورځې نه دې دويم کال شروع وگڼل شي.^{۱۵}

د کال په مينځ کې په آمدني باندې زکات

سوال: مالس زره روپۍ په تجارت کې ولگولې، او يو کال وروسته په ستمبر کې مې د زکات

[۱] ويجوز تعجيل الزکوة بعد ملک النصاب ولا يجوز قبله کذا فی الخلاصة _ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۶)

[۲] ونحب علی الفور عنه تمام الحول حتی یأثم بتأخيره من غیر عذر و فی رواية علی التراخي حتی یأثم عند الموت _ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۰، کتاب الزکاة، الباب الأول فی تفسیرها و صفتها) _

[۳] العبرة فی الزکاة للحول القمري کذا فی القنية (عالمگیری ج ۱ ص ۱۷۵، الباب الاول فی تفسیرها و صفتها)

[۴] و لو عجل ذونصاب زکوته لسنين أو لنصب صح لوجود السبب _ (الدر المختار ج : ۲ ص : ۲۹۳، کتاب الزکاة) _ و فی الهندی : و کما يجوز التعجيل بعد ملک نصاب واحد عن نصاب واحد يجوز عن نصب كثيرة کذا فی فتاویٰ قاضی خان _ (فتاویٰ عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۶، کتاب الزکاة) _

[۵] الزکوة واجبة اذا ملک نصابا فارغا عن دين ملکا تاما و حال عليه الحول _ (اللباب فی شرح الکتاب ج : ۱ ص : ۱۳۶)، و أيضا : فان استفاد بعد حوّلان الحول فانه لا یضم و یستأنف له حول اخر بالاتفاق هکذا فی شرح الطحطاوی (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۵، کتاب الزکاة، الباب الأول)

روی وویستلې، زکات ورکولونه وروسته په نومبر کې مایوپلات (خمکه) خرڅه کړله اونورې پیسې مې په تجارت کې ولگولې، اوس په مجموعي رقم (۲۵۰۰۰) باندې آینده کال په کومه میاشت کې زکات ادا کړم؟ یا دجدا جدا روپیو په جدا جدا میاشتو کې زکات اوباسم؟

جواب: زکات د انگریزي میاشتو په حساب سره نه ویستل کیږي، بلکې د قمری میاشتو په حساب سره ویستل کیږي، کله چې په اولني مال باندې کال پوره شی نو پوره رقم چې په مینځ کال کې حاصل شوی وي، دهغه زکات هم لږ میږي، د هریوله پاره جدا جدا حساب نه کیږي، له دې وجې نه چې کله ستاسو د کال د پوره کیدو تاریخ راشي نوته په پنځوشت زره او په هغو باندې چې څومره گټه حاصله شوې وي په ټولو باندې زکات ادا کړه.^[۱]

د تیرو شویو کلونو د زکات ورکولو مسئله

سوال: زما مسئله داده چې زه هر کال په منظم ډول زکات ادا کوم، دا کال هم زمانیت بالکل صفاوچې زکات به ادا کوم، چونکې د زکات ادا کولو له پاره لومړی شرط دادی چې د زکات په میاشت کې دې په هر حال کې حساب کتاب اوکړل شي، خود زکات په اخري ورځو کې په ما باندې یو پولیس کیس راغی چې دهغه له وجې نه د زکات په میاشت کې ما حساب کتاب ونه کړای شو، اوس تاسو نه دا پوښتنه کوم چې اوس هر کله چې د زکات میاشت ختمه شوې ده اوس په دې ورځو کې حساب کولو سره زکات ادا کولی شم او که نه؟ زکات به قابل قبول شي او که نه؟ زه غواړم چې په هر حال کې زکات ادا کول پکار دي، یاد دې نه پرته څه بله طریقه کار که د قرآن اوسنت په رڼا کې وي هغه شان وکړل شي؟

جواب: کله چې هم موقعه پیدا کړې نو حساب وکړه اوزکات ادا کړه! اود زکات څه میاشت مقرر نه ده، بلکې د قمری کال په کومه میاشت کې چې په کوم تاریخ باندې سړی د نصاب خاوند شوی وي آینده کال به هم دهغې ورځې نه شروع شي اود تیر شوي کال زکات به دهغه په ذمه لږم وي.^[۲] ځینې خلک درمضان میاشت او ځینې رجب د زکات میاشت گڼي، دا خبره غلطه ده.

[۱] و منها (ای من شرائط وجوب الزکوة) حولان الحول علی المال، العبرة فی الزکوة للحول القمری و من کان له نصاب فاستفاد فی أثناء الحول مالا من جنسه ضمه الی ماله و زکاه سواء کان المستفاد من ثماله أو لا و بای وجه استفاد ضمه. (الفتاویٰ الهندیة ج : ۱ ص : ۱۷۵، کتاب الزکاة، الباب الأول، طبع رشیدیہ).

[۲] تیره شوی حاشیه (و منها (ای من شرائط وجوب الزکوة) حولان الحول.... الخ) و گورځای.

د مال نه په ويستل شوي زکات باندې که کال

تير شي، نو ايا په هغه باندې به هم زکات راځي

سوال: چا دخپل مال زکات وويستلو، خو چا حقدار ته يې حواله نه کړ او يو کال پورې پروت و، نو ايا په دې رقم باندې به هم زکات واجب وي؟ يعنې په زکات باندې زکات ويستل کيږي؟
جواب: په زکات باندې زکات نه شته،^{۱۱} داروپی په زکات کې ادا کړی، له دې نه وروسته چې کوم مال پاتې شي، دهغه زکات ورکړی.

په کوم پلاټ (ځمکه) باندې زکات واجب دی او په کوم نه

سوال: که خالي پلاټ (ځمکه) پرته وي او هغه زير استعمال نه وي، نو په هغې باندې زکات واجبېږي او که نه؟

جواب: که د پلاټ (ځمکې) داخيستلو په وخت کې يې دانيت و چې په مناسب وخت کې به داخرځه کړي، نو د دې په قيمت باندې زکات واجب دی^{۱۲} او که د ذاتي استعمال په نيت سره يې اخيستی وه، نو زکات واجب نه دی.^{۱۳}

په اخيستل شوي پلاټ (ځمکه) باندې زکات کله واجبېږي

سوال: که يو پلاټ (ځمکه) اخيستل شوي وي او د دې له پاره څه اراده نه وي چې ايا په دې کې به اوسېږو او که به نه اوسېږو، نو په دې سلسله کې د زکات څه حکم دی؟

جواب: پلاټ که دې نيت سره اخيستل شوی و چې د اوبه خرڅوو، نو بيا خو د تجارت مال دی او په دې باندې به زکات واجب دی^{۱۴} او که د ذاتي ضرورت له پاره اخيستل شوی و، نو په دې باندې زکات نه شته^{۱۵} او که داخيستلو په وخت کې يې د خرڅولونيت نه و کړی، خو وروسته

[۱] او شرط صحة ادا لها أو مقارنة بعزل ما وجب كله أو بعضه و لا يخرج عن العهدة بالعزل بل بالأداء للفقراء - (الدر المختار ج : ۲ ص : ۲۷۰، كتاب الزكاة) - دغه شان او گوري : كفاية المفتي ج : ۴ ص : ۲۵۸) -

[۲] و ما اشتراه لها أى للتجارة كان لها لمقارنة النية بعقد التجارة الخ - لأن الشرط في التجارة مقارنتها لعقد ها و هو كسب المال بالمال بعقد شراء الخ - (شامی ج : ۲ ص : ۲۷۲، كتاب الزكاة) -

[۳] ومنها (أى من شرائط وجوب الزكاة) فراغ المال عن حاجة الأصلية فليس في دور السكنى زكاة - (فتاوى عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۲، كتاب الزكاة، الباب الأول في تفسيرها و صفتها) -

[۴] دغه شان او گوري تيره شوی حاشیه (و ما اشتراه لها أى للتجارة كان لها... الخ) -

[۵] دغه شان او گوري تيره شوی حاشیه (ومنها (أى من شرائط وجوب الزكاة) فراغ المال... الخ) -

يې د خرڅولو اراده شوه، نو ترڅو پورې چې خرڅ شوی نه وي په دې باندې زکات نه شته.^(۱)

داستوکنې کور له پاره ځمکه باندې زکات

سوال: ماسره یو پلاټ (۱۵۰) گزه دی، چې څو کاله مخکې ماته مور و پلار اخیستی و، هغه وخت کې پلاټ په (۳۵۰۰۰) روپۍ و، خوتراوسه پورې یې د خرڅلاو قیمت د (۴۰۰۰۰) نه زیات نه دی، هرکله چې د خرڅلولو یې څه اراده نه شته، بلکې د کور و جوړولو اراده ده، ایا په دې پلاټ باندې زکات واجب دی؟ د کوم وخت نه او کوم حساب سره؟

جواب: کوم پلاټ چې درهایشي کور له پاره اخیستل شوي وي په هغه باندې زکات نه شته.^(۲)

تجارتی پلاټ باندې زکات

سوال: که د کورونو د پلاټونو د پېر او پلور (خرید و فروخت) کاروبار وکړل شي، نو ایا دابه د مال تجارت په شان گنل کېږي؟ یعنې ددې په ټول مالیت باندې زکات فرض دی یا یوازې په گټه باندې؟ که پلاټ څو کاله وروسته خرڅ شوی وي، نو هرکال به زکات ورکول واجب وي یا یوازې یوځل د پلاټ خرڅولونه وروسته؟

جواب: که پلاټونو کې د خرید و فروخت کاروبار وکړل شي اود خرڅولو په نیت سره پلاټ واخیستل شي، نو د پلاټونو حیثیت به د تجارت د مال په شان وي، ددې په مالیت باندې به هرکال زکات واجبېږي.^(۳)

سوال: د کاروباري مقصد له پاره اود خپل رهایشي ضرورت نه پرته چې کومه ځمکه او کورونه واخیستل شي اوزیات قیمت باندې خرڅ شي، په دې سلسله کې د زکات څه احکامات دي؟

جواب: کومه ځمکه، کور یا پلاټ چې د خرڅلاو په نیت سره اخیستل شوي وي، په هغه باندې هرکال زکات واجب دی، هرکال څومره چې ددې قیمت وي دهغې څلوېښتمه برخه ترې اوباسی.^(۴)

[۱] لا یبقی للتجارة ما اى عبد مثلاً اشتراه لها فنوی بعد ذلك خدمته ثم ما نواه للخدمة لا یصیر للتجارة وان نواه لها ما لم یبعد بحس ما فیہ الزکوة (الدر المختار ج : ۲ ص : ۲۷۲، کتاب الزکاة)۔

[۲] تیره شوی حاشیه (و ما اشتراه لها اى للتجارة كان لها لمقارنة النية... الخ) او گوري۔

[۳] باب زکوة العروض و هو ما سوانقذ ين الزکوة واجبة في عروض التجارة كائنة ما كانت اى كائنة اى شيء يعنى من جنس ما تجب فيه الزکوة كالسوا نم أو غيرها كالتياب اذا بلغت قيمتا نصابا من الورق أو الذهب يقومها صاحب بما هو انفع للفقراء والمساكين منهما اى النصاين احتياطا لحق الفقراء (الباب في شرح الكتاب، باب زکوة العروض ج : ۱ ص : ۱۴۵)۔

[۴] و ما اشتراه لها اى للتجارة كان لها لمقارنة النية لعقد التجارة [بقیه حاشیه په راروانه صفحه..]

تجارت له پاره په کوریا پلاټ باندې د مارکیت قیمت باندې زکات دی

سوال: کوم کور یا پلاټ چې په خپلو پیسو سره په دې سوچ اخیستل شوی وي چې بیا به گورو که اوسیدلو و، نو په خپله به په کې اوسیږو، که نه خرڅ به یې کړو، ددې پلانونو او کور تعداد که زیات وي یا زکات پرې واجبېږي؟ او زکات به داخیستلو په قیمت وي او که د مارکیت په قیمت باندې؟

جواب: کومه ځمکه یا پلاټ چې واخیستل شي داخیستلو په وخت کې درې قسمه نیت وي، کله خو دا نیت وي چې وروسته به یې خرڅ کړو، په دې صورت کې هر کال په دې باندې زکات فرض کېږي^[۱] او هر کال چې په مارکیت کې ددې کوم قیمت وي دهغه اعتبار به وي مثلاً: یو پلاټ تاپه پنځوس زره باندې واخیسته کال وروسته دهغه قیمت او یا زره شو، نو زکات به په اوویا زره باندې ورکول وي.

اولس کاله وروسته ددې قیمت پنځه لکه شو، نو اوس زکات به د پنځولکورو کول وي، غرض دا چې هر کال څومره د مارکیت قیمت وي دهغه په حساب سره به زکات ورکول واجب وي.^[۲] او کله دانیت وي چې دلته به په خپله کور جوړه وو او اوسیږو به، که دې نیت سره یې پلاټ واخیسته، نو په دې باندې زکات نه شته.^[۳]

هم دغه شان که داخیستلو په وخت کې یې نه د خرڅولونیت کړی وي اونه په خپله داوسیدلو، نو په دې صورت کې هم زکات نه شته.^[۴]

د کاروبار په نیت سره اخیستل شویو پلاټونو باندې زکات شته

سوال: زما د ځمکو اخیستلو خرڅولو کاروبار دی، ما چې کوم پلاټ اخیستی بیا مې همداسې پرېښی دی، ایا په هغو باندې به زکات ورکول واجب وي؟ بله دا چې کوم پلاټ چې ما بېچلو له پاره اخیستلو سره پرېښی دی، ایا په هغو باندې هم زکات شته؟ او زکات به د

... بقیه د ترمخ]... فتجب الزکوة لا قتران النية بالعمل (الدرالمختار ج: ۲ ص: ۲۷۲، ۲۷۳)، وکذا لک فی الاشباه والنظائر ج: ۱ ص: ۳۰ القاعدة الأولى: قالوا و تشترط نية التجارة فی العروض و لا بد أن تكون مقارنة للتجارة الخ (طبع اداره القرآن قدیم)۔

[۱] تیره شوی حاشیه (و ما اشتراه لها أى للتجارة كان لها المقارنة... الخ) او گوري۔

[۲] و جاز دفع القيمة فی الزکوة و تعتبر القيمة يوم الوجوب و قالا يوم الاداء و يقوم فی البلد الذى المال فيه و فی الخیط يعتبر يوم الاداء بالأجماع و هو الأصح (الفتاوى الشامیه ج: ۲ ص: ۲۸۶)

[۳] و منها فراغ المال عن حاجته الاصلية فليس فی دور السكنى زکوة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۲)

[۴] (کما) اشترى خادما للخدمة و هو بنوی أنه لو أصاب ربحا بیعه لبحال علیه الحول لا زکوة فيه۔

(فتاوى قاضی خان علي هامش الهندية ج: ۱ ص: ۲۵۰، أيضا الدرالمختار ج: ۲ ص: ۲۷۲، کتاب الزکوة)

اخيستلو په قيمت باندې وي يا نن چې د ځمکې کوم قيمت دی په هغه باندې؟

جواب: کوم پلاټ چې د خرڅولو په نيت باندې وي، په هغه باندې زکات دی او چې په کومه ورځ زکات ادا کول وي، دهغې ورځې د قيمت اعتبار به وي، [۱] او کوم پلاټ چې د بچيوله پاره وي، که چيرته دهغه خرڅولو نيت نه وي، نو په هغه باندې زکات نه شته. [۲]

که چيرته يې د اوسيدوله پاره اخيستل شوې ځمکه

خرڅه کړه، نو ايا په هغه باندې زکات واجب دی

سوال: ما د اوسيدوله پاره دوه کاله مخکې ځمکه اخيستې وه، چې په هغې کې به کور جوړلو سره اوسېږم، له دې نه پرته زما بل کور او ځمکه نه شته، زه په اول رمضان باندې زکات ورکوم، دهغې ځمکې سودا ما د اول رمضان نه مخکې وکړه او بيانه مې واخيستله او پاتې پيسې د يوې مياشتې په وعدې باندې ملاو شوې، د ځمکې د خرڅولو نه ۲۲ ورځې وروسته ما د اوسيدوله پاره د جوړ شوي کور د اخيستلو سودا وکړه، چې دهغو پيسو نه چې د ځمکې د خرڅولو نه حاصلې شوې وې، په زياتو پيسو باندې وشو او دهغه بيانه مې د کور مالک ته ورکړه، په دې شرط باندې چې د ځمکې د خرڅولو قيمت ملاو شي، زه به هغه تاته سبا درکوم او پاتې د شپږو مياشتو په نيت باندې فيصله وشوه، اوس د مسئلې پوښتنه داده چې کومې پيسې ما په بيانه کې دخپل پلاټ د خرڅولو واخيستلې، هغو باندې يا ټولو پيسو باندې چې د پلاټ په خرڅولو سره ملاو شوې، په هغه باندې زکات ورکول واجب دي او که معاف دي؟

جواب: هغه ځمکه دې خرڅه کړه، نو په هغه ټوله ځمکه باندې زکات واجب دی. والله اعلم [۳]

د اوسيدلوله پاره اخيستل شوي پلاټ باندې زکات شته

سوال: موږه يو څو کاله مخکې يو پلاټ د اوسيدو په غرض اخستې و، د پيسو د کمي له وجې نه موږه په هغه باندې کور جوړ نه کړ، اوس موږه هغه پلاټ خرڅولو سره يو وړوکی کور اخيستل غواړو، دهغه پلاټ ښې روپۍ ملاويږي، ستاسو نه پوښتنه داده چې هغه

[۱] الزکوة واجبة في عروض التجارة كائنة ما كانت اذا بلغت قيمتها نصابا من الورق والذهب (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸)، وأيضاً: وجاز دفع القيمة في الزکوة و تعتبر القيمة يوم الوجوب و قالوا يوم الأداء و في المحيط يعتبر يوم الأداء بالأجاء و هو الأصح (الدر المختار مع الرد المحتار ج: ۲ ص: ۲۸۶، کتاب الزکاة)

[۲] فليس في دور السكنى و ثياب البدن و أثاث المنازل زکوة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۲، الباب الأول)

[۳] ومن كان له نصاب لاستفاد في أثناء الحول مالا من جنسه ضمه الي ماله و زكاه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۵)

کورباندي به هم زکات ورکول وي او که نه؟ حالانکې پلاټ خرڅولوسره چې کوم کور اخلو هغه هم داوسېدو په غرض سره اخلو.

جواب: دا پلاټ که چيرته تاسو د اوسيدلو له پاره يعنې د کور جوړولو له پاره اخيستی و، نو ترڅو پورې چې تاسو هغه خرڅ کړی نه وي هغه وخته پورې په هغه باندې زکات نه شته، خو خرڅولو نه وروسته په هغه باندې زکات راځي، په دې شرط چې ستا د زکات کال دکوم وخت نه شروع کيږي هغه وخت يې خرڅ کړئ، يعنې د زکات په پيسو کې دا هم شامل شي [۱]

کوم کور چې په کرایه ورکړل شوی وي

د هغه په کرایه باندې زکات شته

سوال: زما سره دوه کورونه دي، په يو کور کې خپله اوسېږم او دويم مې په کرایه ورکړی دی، نو ايا زکات به د کور په ماليت باندې وي يا په کرایه باندې؟ الله تعالی دې تاسوته اجر عظيم درکړي.

جواب: په دې صورت کې زکات د کور په ماليت باندې واجب نه دی، خو ددې کرایه چې کله نصاب ته ورسېږي، نو زکات به پرې واجب شي. [۲]

ايا د کور په کرایه باندې زکات شته

سوال: زید خپل ذاتي کور د مياشتې په زر روپۍ په کرایه باندې ورکړ او پخپله د پنځوسو د کرایه په کور کې اوسېږي، نو ايا د پنځو سوو په مياشتني بچت باندې به زکات واجب وي؟

[۱] فليس في دور السكني و ثياب البدن و أثاث المنازل و دواب الركوب زکوة (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۲)، در مختار ج : ۲ ص : ۲۶۵) ومن كان له نصاب. فاستفاد في أثناء الحول مالا من جنسه ضمه الي ماله و زكاه (فتاوي عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۵، كتاب الزكاة، الباب الأول في تفسيرها و صفتها) [۲] اذا اجر داره أو عبده بمائتي درهم لا تجب الزکوة ما لم يحل الحول بعد القبض في قول أبي حنيفة فأن كانت الدار والعبد للتجارة و قبض أربعين درهما بعد الحول كان عليه درهم بحكم الحول الماضي قبل القبض لأن اجرة دار التجارة و عبد التجارة بمزلة ثمن مال التجارة في الصحيح من الرواية. (قاضی خان علي هامش الهندية ج : ۱ ص : ۲۵۳)، و أيضا : فلا زکوة علي مكاتب و لا في ثياب البدن المحتاج اليها لدفع الحر و البرد، و أثاث المنزل و دور السكني و نحوها و كذا لك الكتب وان لم تكن لأهلها اذا لم تنو للتجارة الخ. (الدر المختار ج : ۲ ص : ۲۶۴، كتاب الزكاة).

جواب: که چیرته هغه د نصاب خاوند وي، نو کال تیریدو باندې هغه بچت باندې به هم زکات وي. په دې شرط چې ټول کال پرته وي، خرچ شوې نه وي. [۱]

د کاروبار په نیت سره اخستل شوي دکان باندې زکات

سوال: ما یو دکان د کاروبار په نیت سره په پگړۍ ورکولو باندې اخیستی و، ټول کال تیر شو. خو کاروبار مې ونه کړ، نو ایا چې د څومره پیسو دکان دی دهغه زکات به واجب وي؟

جواب: په هغه باندې زکات نه شته. والله اعلم! [۲]

قرض کې اخیستل شوی کور په کرایه باندې ورکړي، نو ایا دهغه په امدني باندې به زکات وي

سوال: قرض اخیستلو سره کورمې په کرایه باندې ورکړ، د کرایه دار پیسې ماهانه ملاویري.

دهغه نه د قرض قسط ادا کوي، پوښتنه داده چې ایا هغه سړي باندې د کرایه د امدني زکات واجب دی؟ حالانکې د کرایه ټوله امدني د قرض په ادائیګي کې خرچ کیږي.

جواب: په هغه سړي زکات نه شته، خو که چیرته د زکات د مالیت سامان له هغه سره وي، نو هغه باندې به زکات وي. [۳]

کرایه باندې ورکړل شوی له یو نه زیاتو کورونو باندې زکات

سوال: له یو نه زیات داوسیدو والا کورونو باندې به د زکات نصاب وي او که نه؟ چې په کرایه باندې ورکړل شوي وي.

جواب: کوم کور چې د خرڅولو له پاره نه وي، په هغه باندې زکات نه شته. خودهغو نه حاصلېدو کې امدني باندې به زکات وي. [۴]

[۱] (و أما شروط وجوها) منها كون المال نصاباً فلا تجب في أقل منه و منها حولان الحول على المال (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۵، ۱۷۲، كتاب الزكاة، الباب الأول في تفسيرها و صفتها)

[۲] ليس في الدور السكني و ثياب البدن و أثاث المنزل و دواب الركوب زكوة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۳، كتاب الزكاة، الباب الأول)

[۳] من شروط وجوها الخ منها الفراغ عن الدين كل دين له مطالب من جهة العباد يمنع وجوب الزكاة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۲، كتاب الزكاة، الباب الأول في تفسيرها)

[۴] ليس في دور السكني و أثاث المنزل زكوة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۲، كتاب الزكاة، الباب الأول)

رهایشي کور او د کاروبار په دکان باندې زکات

سوال: ماسره د رهایش له پاره یو کور او د کاروبار له پاره یو دکان دی، دا دواړه زما د والد صاحب په نوم باندې دي. چې وفات شوی دی، زما څلور خويندې دي او مورمې هم ژوندۍ ده. چې په دې دواړو کې برخه دار دي. په هغه باندې زکات راځي او که نه؟ حالانکې په دکان کې چې کاروبار کوم هغه پیسې او مال هم پورنگې قرض کې اچوم، موږ ځینې خلک کشت اچوو لومړی کشت هم زما را وځي. بیا دهغه سامان نه روزانه کشت هم ادا کوم. پرته ددې نه زه او یا زړه قرض دار هم یم. ددې نه پرته زما ښځې سره اته یا لس ټولې سره زر دي. ما هغې ته هم ویلي دي چې تاسو زکات ادا کوئ، هغه وایي په دې کې نیم زما د لور دي. په داسې حال کې تاسو ووايئ چې په ما باندې زکات فرض دی او که نه؟ که چیرته دی، نو هغه څنګه ادا کړم؟ هرکله چې ماسره جمع پیسې نه شته، ایا په کشتونو کې یې ورکولی شم؟

جواب: رهایشي کور او د ذاتي کاروبار په دکان باندې زکات نه شته. [۱]

خوپه هغه کې که موجود مال دومره وي چې قرض ورکولو سره که چیرته ستا په برخه کې دومره مال راځي چې ته د نصاب خاوند جوړېږې، نو تا باندې زکات شته، که نه وي، نو بیا نه شته. [۲] همدغه شان د ښځې په ګڼه باندې زکات شته، ښکاره خبره ده چې هغه به یې پخپله ادا کوئ، خو که چیرته ښځې دې نیمه ګڼه دلور په نوم کړې وي او اوس یې استعمالوي هم نه او دواړو ته د اوو نیمو ټولو نه کم رسیږي، نو په دواړو باندې زکات نه شته. [۳]

په کرایه ورکړل شوي کور باندې زکات

سوال: زما په کراچۍ کې یو دی، هغه کور زما په نوم دی، که چیرته زه هغه خرڅ کړم، نو دهغه قیمت به هغه وخت پنځه ویشټ لاک یا ددې نه زیات وي، دیرشو لاکو پورې هم کیدلای شي. هغه ما په کرایه باندې ورکړی دی، په کرایه باندې یې نهه میاشتې شوي دي، دهغه کرایه پنځه نیم زره روپۍ ده، زه دا معلومول غواړم چې دهغه د کرایې په حساب سره په ما باندې زکات ورکول واجب دي او که د کور د قیمت په لحاظ سره؟ او بله دا چې څومره

[۱] فلیس فی دور السکنی و ثياب البدن و أثاث المنزل..... زکوٰۃ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۳، کتاب الزکاة)

[۲] اومن کان علیه دین یحیط بماله فلا زکوٰۃ علیه وان کان ماله اکثر من دینیه زکی الفاضل اذا بلغ نصابها بالفراغ عن الحاجة والمراد به دین له مطالب من جهة العباد (الهدایة مع شرح البنایة ج: ۴ ص: ۱۶، طبع حقانیة، کتاب الزکاة، و کذا فی الفتح ج: ۱ ص: ۴۸۶، کتاب الزکاة)

[۳] و اما شروط وجوبها الخ منها کون المال نصابا فلا تجب فی أقل منه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۳) و فی کل عشرین مثقال ذهب نصف مثقال (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۸، کتاب الزکاة، الباب الثالث فی زکاة الذهب)

زکات په ټول کال کې ورکول پکار دي؟ د یادونې وړ ده چې زما درې لورانې دي، د کور کرایه هغه دریو وارو لورانو ته ځي، دهغه کور زکات ماته ورکول پکار دي، یا مې لورانو ته، ځکه چې کور زما په نوم باندې دی؟

جواب: د کال پوره کېدونه وروسته څلویښتمه برخه زکات ادا کول واجب دي، یعنې څومره چې په کال کې تاته گټه در رسیږي، دهغې څلویښتمه برخه په زکات کې ورکوه اود کور کرایه تاسو ادا کولو سره لورانو ته خپله خپله برخه ورکوه، د کور زکات په هرحال ستاسو په ذمه دی.^{۱۱}

د کور د اخیستلو له پاره خرچ کیدونکو روپیو باندې زکات

سوال: یومیاشت مخکې مو د کور سوداګرې ده، خو موږ ترې دوه میاشتې وخت اخیستی و، چې په رمضان کې ختمیږي، بیانه مومخکې ورکړې ده، اوس د زکات ادائیګي څنگه وکړو، ځکه چې روپیې خواوس زموږ نه دی، د کور د مالک دي، اوس زموږ خپلواکې کوردی، ایا په دې روپیو باندې زکات ورکړو کومې چې مالک ته پکار دي چې زکات یې ورکړي؟

جواب: که د زکات د ادا کولو نه مخکې مو د کور قیمت ورکړی و، نو په دې باندې زکات نه شته^{۱۲} او که کال ختم شوی وي او تراوسه پورې مو د کور پیسې ادا کړي نه وي، بلکې وروسته به یې په ټاکلي وخت ادا کوئ، نو په دې باندې به زکات نه ساقطیږي په دې باندې زکات واجب دی^{۱۳}

د حج له پاره کینودل شویو روپیو باندې زکات

سوال: یوکس سره دخپلې گټې څه پیسې وې، هغه د حج کولو په اراده درخواست ورکړ او روپیې یې جمع کړې، خو په قرعه اندازي کې دهغه نوم راونه ووت اود حکومت له طرف نه هغه ته پیسې واپس شوې، هغه کس بیا اینده کال د حج اراده لري اود درخواست کولو اراده یې ده، تاسوراته ووايي چې د حج کولو له پاره کومې روپیې کینودل شوې دي په هغو باندې زکات

^۱ [وتجب علی الفور عند تمام الحول (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۰، کتاب الزکاة، الباب الأول) و مراده تملیک جزء من ماله و هو ربع العشر أو ما يقوم مقامه (بحر الرائق ج : ۲ ص : ۲۱۶)]

^۲ [و أما شرط وجوبها فمئنها کون المال نصابا فلا تجب فی أقل منه، هکذا فی العینی شرح الکتر (فتاویٰ عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۲)، و اذا کان النصاب کاملا فی طرفی الحول فنقصانه فیما بین ذلک لا یسقط الزکاة لأنه یشق اعتبار الکمال فی أثناءه أی یشق لأنه قد یزید و قد ینقص و أما لا بد منه أی من کمال النصاب فی ابتداءه فی ابتداء الحول للانعقاد أی لانعقاد السبب و

تحقق الغنا (البنایة فی شرح الهدایه ج : ۴ ص : ۱۰۶، کتاب الزکاة)۔

^۳ [وسیه أی سبب افتراضها ملک نصاب حولی نسبة للحول لحولانه علیه (الدر المختار ج : ۲ ص : ۲۵۹)۔

ادا کول ضروري دي ياد داسې روپيو نه به زکات نه ويستل کيږي ياد نورو روپيو په شان ددې زکات ورکول هم واجب دي؟

جواب: په دې روپيو باندې هم زکات واجب دی.^[۱]

د چندي زکات

سوال: موږ د برادري خلکو د يو مشترکه مقصد له پاره (يعنې خدای مه کړه که چيرته هم په دې خلکو کې څوک مړ شي، نودمړي دهغه وارثانو ته حواله کولوله پاره چې کوم اخراجات وغيره کيږي، له پاره چنده راجمع کوو اودغه چنده د جارياتو وي اودچاکمه، لهداحل طلب مسئله داده چې که په دې چنده باندې يو کال تير شي اومجموعي روپۍ د زکات نصاب پورې ورسپري، نو ايا زکات به پرې واجب وي اوکه نه؟ اوکه زکات پرې واجب وي، نوددې داداکولو طريقه به څه وي؟

جواب: کومې روپۍ چې د څه کار خپله پاره په چنده کې ورکړل شي، دهغو حيثيت دوقف د مال په شان شي اودچنده ورکونکي د ملکيت نه ووځي، له دې وجې نه په دې باندې زکات نه شته.^[۲]

د کينې نه پرته چې کوم شيان استعماليري په هغوباندې زکات نه شته

سوال: يوکس سره څه مېنې دي، څه کشتۍ دي (چې په هغو کې هغه دميانو بنکار کوي، او يوجال دی. دجال قيمت شپته اويازره روپۍ دی، اودتولوشيانوماليت تقريباً (۴) لکه جوړيږي. په دې باندې به زکات ورکول واجب وي اوکه نه؟

جواب: دا شيان د استعمال له پاره دي، په دې باندې زکات نه شته.^[۳] خو په گينه باندې زکات شته که څه هم د استعمال له پاره وي.^[۴]

[۱] دا پورته حواله او گوري!۔

[۲] وسيله أي سبب افتراضها ملک نصاب حولی تام الخ (در مختار) (قوله ملک نصاب) لا زکوة فی سوائهم الوقف والخیل المسبلة لعدم الملك _ (در مختار مع رد المختار ج : ۲ ص : ۲۵۹، کتاب الزکاة)۔

[۳] (ولیس فی دور السکنی و ثياب البدن و أثاث المنزل و دواب الركوب و عبید الخدمة و سلاح الاستعمال زکوة لأنها مشغولة بالحاجة الأصلية و ليست بنامية أيضا)۔ الحاجة الأصلية ما یدفع الهلاک عن الإنسان تحقیقا أو تقدیرا (و الات المحترفين لما قلنا) اشارة الى ما قلنا من قوله لأنها مشغولة بالحاجة الأصلية و ليست بنامية، و الات المحترفين مثل قدر الطباخين والصباغين و ظروف الأمتعة _ (البنایة فی شرح الهدایة ج : ۴ ص : ۱۹، کتاب الزکاة)۔

[۴] واللازم فی مضروب کل منهما و معموله و لو تبرأ أو حلیا مطلقا مباح الاستعمال أو لا و لو للتجمل و النفقة لأنها خلقتا أثمانا لیزکیهما کیف کانا الخ _ (قوله أو حلیا) ما تتحلی به المرأة من ذهب أو فضة ... الخ (رد المختار مع الدر المختار ج : ۲ ص : ۲۹۸، کتاب الزکاة، باب زکاة المال)۔

د کينې نه پرته د استعمال په شيانو باندې زکات نه شته

سوال: زکات په کومو خلکو باندې واجب دی؟ آیا دارام او اسانس شيانو (مثلاً: ريډيو، ټي وي (تلویزون)، فريج (يخچال)، واشنگ مشين (د جامو وينځلو مشين)، موټر سائيکل اوداسې نورو باندې زکات ورکول پکار دي؟

جواب: د کينې نه پرته د استعمال په نورو شيانو باندې زکات نه شته.^[۱]

د لائبريري (کتابتون) په کتابونو باندې زکات نه شته

سوال: څه فرمايي علماء احناف دهغه کتابتون په باره کې چې د سړي د پاره دارالمطالعه وي. او غالباً په هغه کې د شلو زرو روپيو کتابونه موجود وي. ايا په هغو کې زکات ورکول لازمي دي؟ په جواب مو خبرکړئ ډيره مهرباني به مو وي.

جواب: د مطالعې په کتابونو باندې زکات نه شته. [۲]

د زکات ادا کولو د ورځې قيمت معتبر دی

سوال: د قانون مطابق حصو (ونډو) باندې د زکات د پاره د ماليت تعين د حصو په اصلي ماليت باندې کيږي. مثلاً: د يوې کمپنۍ حصې د لسو روپو د ماليت دي او چاسره سل حصې دي. نو دهغو ماليت به زر روپۍ وي، همدغه شان به زکات د زرو روپو ادا کيږي. سره له دې چې په مارکيټ کې کمۍ زياتۍ راځي، کله د لسو روپو حصې د څلوېښتو روپو، او کله د لسو روپو نه هم کميږي. ايا لومړۍ صورت صحيح دی يا د دويم صورت مطابق د ماليت تعين کولو سره زکات ادا کړل شي؟

جواب: د زکات ادا کولو په ورځ د حصو چې کوم قيمت په بازار کې وي، دهغه مطابق دې زکات ادا کړل شي. [۳]

[۱] دغه شان او گوري تيره شوي حاشيه (وليس لي دور السکني و ثياب البدن... الخ).

[۲] (اما شروط الوجوب) منها فراغ المال عن حاجة الأصلية و کذا کتب العلم ان کان من اهلہ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۲) (و عليٰ هذا کتب العلم لأهلها أي عليٰ ما ذکرنا من عدم وجوب الزکوة حکم کتب العلم لأهلها) (النهاية في شرح الهدایه، کتاب الزکوة ج: ۴ ص: ۱۹، و کذا في رد المحتار ج: ۲ ص: ۲۶۵، کتاب الزکوة)

[۳] لأن الواجب الأصلی عندهما هو ربع عشر العين و انما له ولاية النقل الى القيمة يوم الأداء فيعتبر قيمتها يوم الاداء (بدائع ج: ۲ ص: ۲۲، و کذا في رد المحتار مع الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۸۶، باب زکاة الغنم)

د شپږو لکو موټر د میاشتي په درې زره روپۍ قسط باندې خرڅونکي باندې څومره زکات راځي؟

سوال: څه فرمایي د دین عالمان د دې مسئلې په باره کې چې یو سړی د شپږو لکو موټر خرڅوي، اود قیمت وصولي درې زره هر میاشت د قسط په صورت کې کوي، نو په کال کې تقریباً شپږ دیرشت زره روپۍ وصولیږي. احتمال د شپږ دیرشت زرو روپیو نه کم راجح دی، په نسبت د زیاتو، نو په دې صورت کې زکات څنګه ادا کیږي؟ ایا د شپږو لکو یاد شپږ دیرش زرو یاد شپږ دیرش زرو نه کم څومره چې په کال کې وصول شي، یو خبره دا هم ده چې کله کله دا شپږ لاک ضائع کیږي هم، یعنې عموماً ملاویږي، خو د ضائع کیدو احتمال هم څه نا څه شته، د قرآن او حدیثو په رڼا کې د مسئلې وضاحت وکړئ!

جواب: چونکې هغه سړي د شپږو لکو موټر خرڅ کړی دی، نو گویا دهغه شپږ لکه روپۍ د اخستونکي په ذمه دي، په هغو کې شپږ دیرش زره خو هغه هر کال وصولوي، او پاتې پیسې د اخستونکي په ذمه باندې دي، اود شریعت اصول دادي چې یو څوک بل ته په قرض پیسې ورکړي، د یو کال له پاره یا د څو کلونو له پاره، نو دهغو پیسو زکات د قرض ورکونکي په ذمه دی، والله اعلم! [۱]

د لسو لکو په قسطونو باندې خرڅ شوي موټر باندې به څومره زکات وي؟

سوال: ما یو موټر په اته نیمو کلونو کې دننه د قسطونو د ادائیګي د معاهدې لاندې په لس لکه روپۍ باندې خرڅ کړ، په دې شرط باندې چې هغه خلک به ماته په یو کال کې یوازې یو لک شل زره روپۍ راګوي، پوښتنه د اده چې ایا زه زکات هر کال د لس لکو روپیو ادا کړم او که د یو لک شل زره روپیو؟

[۱] واعلم ان الدين عند الامام ثلاثة : قوى، ومتوسط، و ضعيف، فتجب زكوة ما اذا تم نصابا و حال الحال لكن لا فوراً بل عند قبض أربعين درهما من الدين القوي كقرض و بدل مال تجارة فكلما قبض أربعين درهما يلزمه درهم و عند قبض مائتين منه لغيرها أى من بدل مال لغير تجارة و هو المتوسط كضمن سائمة و عبيد خدمة و نحوهما..... و يعتبر ما مضى من الحال قبل القبض في الأصح (قوله و يعتبر ما مضى من الحال) أى في الدين المتوسط لان الخلاف فيه ... الخ (در مختار مع رد المحتار ج : ۲ ص : ۳۰۵، مطلب في وجوب الزكاة في دين المرصد، و أيضا خلاصة الفتاوي، الفصل السادس في الدين ج : ۱ ص : ۲۳۸)

جواب: هرکله چې تاسو په لس لکه باندې موټر خرڅ کړ، نو هغه پیسې داخستونکي په ذمه باندې قرض شوې، اود قرض په پیسو باندې هرکال زکات لازم دی، له دې وجې تاسو هرکال زکات ادا کوئ! [۱]

د استعمال په موټر او موټر سایکل باندې زکات نه شته

سوال: داسې موټر او موټر سایکل چې زموږ یې استعماله وو، په هغه باندې به هم زکات ورکول واجب وي؟ که واجب وي، نو قیمت به کوم یو شمیرل کیږي؟

جواب: د استعمال په شیانو باندې زکات نه شته. [۲]

د استعمال په لوښو باندې زکات

سوال: داسې لوښي مثلاً: دیگ او داسې نور چې په کال کې یو یا دوه ځله استعمالیږي ددې زکات به هم داخیستلو په قیمت باندې وي (د تانبې) یا په هغه قیمت باندې کوم چې دکاندار یې د زړو لوښو داخیستلو په بدل کې ادا کوي؟

جواب: داسې لوښي چې د استعمال له پاره کیښودل شوي وي، که څه هم هغه کم استعمالیږي، په هغو باندې زکات نه شته. [۳]

د وایا نو باندې زکات

سوال: دکان کې پرتو د وایانو (درملو) باندې زکات لازم دی او که یوازې ددې په آمدني باندې؟

[۱] واعلم ان الدين عند الامام ثلاثة : قوى، ومتوسط، وضعيف، فتجب زكوة ما اذا تم نصابا و حال الحول لكن لا فوراً بل عند قبض أربعين درهما من الدين القوي كقرض و بدل مال تجارة فكلما قبض أربعين درهما يلزمه درهم و عند قبض مائتين منه لغيرها أى من بدل مال لغير تجارة و هو المتوسط كثمان سائمة و عبيد خدمة و نحوهما..... و يعتبر ما مضى من الحول قبل القبض في الاصح (قوله و يعتبر ما مضى من الحول الخ) أى في الدين المتوسط لان الخلاف فيه أما القوى فلا خلاف فيه لما في المحيط من أنه تجب الزكوة فيه بحول الأصل (رد المختار مع الدر المختار ج : ۲ ص : ۳۰۵، مطلب في وجوب الزكوة في دين المرصد، أيضا خلاصة الفتاوى، كتاب الزكاة، الفصل السادس في الدين ج : ۱ ص : ۲۳۸، طبع رشيدية)

[۲] من شرائط وجوبها الخ فراغ المال عن حاجة الأصلية فليس في دور السكنى و دواب الركوب زكوة (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۲، كتاب الزكاة، الباب الاول في تفسيرها و صفتها) (وليس في دور السكنى و ثياب البدن و أثاث المنزل و دواب الركوب و عبيد الخدمة و سلاح الاستعمال زكوة لأنها مشغولة بالحاجة الأصلية و ليست بنامية أيضا) الحاجة الأصلية ما يدفع الهلاك عن الانسان تحقيقا أو تفديرا الخ (البنية في شرح الهداية ج : ۴ ص : ۱۹)

[۳] پورتنی حاشیه (من شرائط وجوبها الخ) اوگوری!..

جواب: ددوایانو په قیمت باندې زکات لازم دی.^(۱)

د واجب الوصول رقم زکات

سوال: زه یو داسې کارکوم چې په کافي خلکو باندې مې دکارپیسې باقی پاتې کیږي او وصولي راته پنځه شپږ میاشتې وروسته کیږي، دڅه خلکونه دوصولي امیدهم ډیرکم وي، نوآیا په داسې واجب الوصول رقم باندې زکات ورکول پکار دي یا چې کله وصول شي نودهغه نه وروسته؟

جواب: کاریگریته چې کله دکارکولونه وروسته دخدمت بدله ملاوښی، نوهلته دهغه مالک کیږي، نو که ته دنصاب خاوند یې اوستا په زکات باندې کال پوره شوی وي چې څومره روپی وصول شي دهغو زکات اداکړه، اوکوم چې آینه کال وصول شي دهغو زکات دې هم آینه کال ورکړل شي.^(۲)

حصو (ونډو) باندې زکات

سوال: ماسره دیوې کمپنۍ اوو سوه حصې (ونډې) دي، چې دیوې حصې اصلی قیمت لس روپی دی، او دهرې یوې حصې موجوده قیمت (۳۰) روپی دی، زکات به په کوم قیمت باندې واجب وي؟

جواب: دحصو (ونډو) په هغه قیمت باندې چې دزکات دواجبیدو په ورځ وي.^(۳)

سوال: دجمعې په گڼه کې په مې په حصو دزکات باره کې مسئله ولوستله، خو سوال دادی چې ټولې محدود کمپنۍ دشر او زکات آرډیننس (فرمان، ۱۹۸۰ع) دلاندې دکمپنیوپه اثاثاتو باندې زکات کټ کوي (وصول کوي)، اودارقم دارډیننس ددفعه (ماده) ۷ مطابق قائم شوي سنټرل زکات فنډ ته منتقل کیږي، اوبل داچې ادا شوی زکات دحصه دارانو دحصو په تناسب

[۱] و شرطه ای شرط افتراض ادائها حولان الحول و هو فی ملکه و ثنیة المال أو نية التجارة فی العروض اما صریحا و لا بعد من مقارنتها لعقد التجارة کما سیجیء _ (الدراختار علی هامش الطحطاوی ج: ۱ ص: ۳۹۱) _

[۲] واعلم ان الدیون عند الامام ثلاثة: قوی، و متوسط، و ضعیف، فتجب زکوٰة ما عن قبض مانتین مع حولان الحول بعد ای بعد القبض من دین ضعیف و هو بدل غیر مال کمهر و دية و بدل کتابه و خلع الا اذا کان عنده ما یضم الی الدین الضعیف _ و فی الشامية: (قوله الا اذا کان الخ) استثناء من اشتراط حولان الحول بعد القبض والحاصل انه اذا قبض منه شیئا و عنده نصاب یضم المقبوض الی النصاب و یزکیه بحوله و لا یشرط له حول بعد القبض _ (رد المختار مع الدراختار ج: ۲ ص: ۳۰۵، ۳۰۶، مطلب فی وجوب الزکاة فی دین المرصد) _

[۳] وان ادى القيمة تعتبر قيمتها يوم الوجوب.. الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۰، کتاب الزکاة، الباب الثالث)

په حساب سره دهغوی د حاصل شوي گټې نه کټ کيږي (وصوليږي) معلومول مې داغوبنښتل چې يوځل د اجتماعي کاروبار نه زکات ورکولونه وروسته په دويم ځل حصه داران ته به په هغه حصو باندې زکات ورکول واجب وي؟

جواب: که د حصه دارانود حصو نه زکات وصول شوی وي، نو هغوی ته په انفرادي طور سره د خپلو حصو نه د زکات ورکولو ضرورت نه شته، خو په دې کې خبرې کيدای شي چې حکومت په کوم انداز سره زکات کټ کوي (وصولی) هغه صحيح ده او که نه؟ اودې سره به زکات ادا شي او که نه؟ ډير علماء کرام د حکومت دا کار صحيح گڼي اود زکات د ادا کيدو فتوا ورکوي، هر کله چې د ډيرو عالمانو رايه د دې خلاف ده، اود حکومت له لوري وصول شوی زکات ادا شوی نه مني، د دې حضراتو په نزد د دې ټولو رقمونو زکات مالکانونه په خپله ادا کول پکاردې، کوم چې حکومت وضع کړي دي.^[۱]

اخستل شوي تخم يا سرې باندې زکات نه شته

سوال: د ځمکې له پاره په کومو پيسو باندې چې تخم اوسره واخستل شي او پرته وي ايا په دې باندې زکات ادا کول پکاردې؟

جواب: کومه سره او تخم چې اخستل شوي او کينډول شوي دي، په هغو باندې زکات نه شته.^[۲]

پراویدنت فند باندې زکات

سوال: زه په يو مقامی بینک کې نوکر یم، چیرته چې زما د فند مبلغ ۲۹۰۰۰۰ روپۍ جمع شوی دی، اوله دې نه ما (۲۷۰۰۰۰) روپۍ بطور قرض اخستې دي، ايا په دې کې به زکات ورکول وي؟ او که ورکول وي نو کله او څومره؟

جواب: پراویدنت فند باندې زکات هلته واجبېږي کله چې وصول شي، ترڅو پورې چې هغه د حکومت په کاته (خزانه) کې جمع وي، په هغه باندې زکات واجب نه دی.^[۳] په دې مسئله کې

[۱] تفصیل د پاره او گوري احسن الفتاوي ج : ۴ ص : ۳۰۳، طبع ایچ ایم سعید، و خير الفتاوي ج : ۳ کتاب الزکاة، و جواهر الفتاوي.

[۲] و منها فراغ المال عن حاجة الأصلية فليس في دور السكفي زکوة و کذا طعام اهله الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۷۲، کتاب الزکاة، الباب الاول في تفسيرها و صفتها و شرائطها).

[۳] الدیون علی ثلاثة مراتب : قوی و وسط کیدل مال لم یکن للتجارة و غلة مال لم یکن للتجارة و انما یخاطب باداء زکوة عند قبض مائین منها، و ضعیف کیدل ما لیس بما هو و هو المهر و انما یخاطب باداء زکوة اذا قبض مائین و حال علیها الجول بعد القبض و هذا قول ابی حنیفة. (خلاصة الفتاوي، الفصل السادس في الديون ج : ۱ ص : ۲۳۸ طبع رشیدیة کوئته، و ایضا في الشامية ج : ۲ ص : ۳۰۵، ۳۰۶ مطلب في وجوب الزکوة في دين المرصد).

حضرت مفتي محمد شفيع صاحب (رحمه الله) رساله دمطالعي وړ ده.^(۱)

کمپنی کې د نصاب برابر جمع شويو روپيو باندې زکات واجب دی

سوال: ماپيسې يوې کمپنۍ ته ورکړې دي چې دگټې اوتاوان په بنياد باندې هره مياشت گټه راکوي چې هغې سره زموږ د کور اخراجات په مشکله پوره کيږي، زما آمدني کله هم دومره نه کيږي چې د ډير ضروري اخراجاتونه وروسته څه جمع کړای شم، ځکه چې بچي مې گڼ دي، اوس پوښتنه داده چې زکات څنگه ادا شي؟ که مياشتنۍ آمدني نه يې ادا کوو نو د لوږې سره مخ کيږو. او که اصل مال راوباسو نو آمدني نوره هم کميږي، اولاس خومې له مخکې نه هم تنگ دي، بيا به د قرض اخيستلو ضرورت راپيښيږي، د کوم نه چې زه ځان هميشه ساتم، او قرض کله هم نه اخلم، رهنمايي مې وکړي!

جواب: کومې روپۍ چې تاپه کمپنۍ کې جمع کړې دي، که هغه د نصاب (دوه پنځوس نيم ټولې چاندي (سپين زرو)، برابروي، نو زکات ستاپه ذمه دی.^(۲) تاسو ته اختيار دی چې د زکات داداکولو کوم صورت اختيار وي.

تجارتی کمپنۍ کې کير شويو روپيو باندې د زکات حکم

سوال: له علماء کرامو نه اورو چې په قرضې باندې زکات فرض دی، گزارش دادی چې که ديو مسلمان په چاباندې لس زره ياکم اوزياته قرضه وي، نو د زکات په وصوليدو باندې د ادا کېدو حکم شته، خو سوال دادی چې که ديو مسلمان ټوله جمواري قرضه وي او دهغه ملاویدل هم گران وي، لکه څنگه چې په کراچۍ کې (کوآپريټيو اسکينډل) ددې ژوندی مثال دی، هلته چې د کومو خلکو پيسې راگير شوي دي، دهغوی نه د ملاویدو اميد شته او نه هغوی ناامیده کيدای شي صبر کوي، لهذا که يو مسلمان ته دخپلې قرضې روپۍ د څلويښتو کالو پورې ملاو نه شي، نو څلويښت کاله دهغه له پاره څه حکم دی؟ ځکه چې دغه شان ددوه نيم فيصده په حساب سره د زکات په مد کې په خلکو باندې چې څومره قرض وي هغه خوبه ټول د زکات په مد ادا شي، اوس که څلويښت کاله وروسته هم رقم نه ملاويږي، نو ايا په څلويښت کاله کې مذکوره رقم کوم چې د زکات په مد کې ختم شوی دی منها وگنړل شي او که د (۴۰) کالو په ځای

[۱] اوگوري جواهر الفقه ج : ۱ ص : ۳۸۵، د حضرت مولانا مفتي محمد شفيع صاحب رحمه الله، طبع

درالعلوم کراچي ”پرايډنټ فنډز کوټه اور سودا مسئلہ“ حضرت مفتي محمد شفيع صاحب رحمه الله (۱۱۷) ->

[۲] و شرطه ای شرط افتراض ادائها حولان الحول و هو فی ملکه و ثنية المال کالدرهم والد نا نیر لتعنيهما للتجارة بأصل الخلقة فتلزم الزکوة کیفما أمسکهما و لو للنفقة (قوله و شرطه) وما هنا شرط فی نفس المال المزکی (قوله و هو فی ملکه) ای التام فخرج الضمار (الدرا المختار مع حاشية الطحطاوی کتاب الزکوة ج : ۱ ص : ۳۹۳ طبع رشیدیة)۔

(۵۴) کاله وروسته دا رقم ملاو شي، نو څه به کول وي؟ لږ په تفصيل سره جواب راکړئ:

جواب: په دې تجارتي کمپنيو کې دخلکوچې کومې پيسې راگير شوي دي، دهغو د زکات څه حکم دی؟ په دې باندې دپوهيدونه مخکې په دې باندې غورکول پکار دي چې په شرعي نقطه نظر سره ددې پيسو څه حکم دی؟

دا خبره خو هر خاص او عام ته معلومه ده چې کومو کسانو په دې کمپنيو کې خپله جمواري جمع کړې وه، داپيسې يې هغه کمپنيو ته دقرض په طور سره نه وې ورکړې، بلکې دايې په کاروبار کې د شراکت اوپه گټه کې په حصه دارې باندې ورکړې وې، دغه کمپنيو دا رقمونه په کاروبار کې ولگول اوددې کاروبار نه حاصليدونکې دگټې په روپيو کې يې مالکان هم شريک کړل.

په دې کې دځينو کمپنيو په باره کې دې خلکو ته معلومه وه چې هغوی دشریعت د اصولو مطابق په دې پيسو باندې مضاربت کوي اودشریعت مطابق دې برخه لرونکو کې دگټې برخې تقسيموي، هغوی ځينو اعتماد وړ عالمانو باندې دشرعي اصولو مطابق دمضاربت دکارکولونقشه تياره کړله اودهغه اصول اوضوابط يې مقررکړل اوبيا هغوی دهغې نقشي مطابق کار شروع کړ اودې حضراتوبه دپرزيات په سختي سره ددې خبرې خيال ساتلوچې په کاروبار کې هم اوپه گټې تقسيمولو کې هم هيڅ يو خبره دشریعت خلاف ونه شي.

غرض داچې داسې کمپنۍ چې دبرخه لرونکو په روپيو باندې دشریعت داصولو مطابق مضاربت کوي اوکومې پيسې چې هغوی ته ورکړل شوي وي هغه قرض نه وي، بلکې دهغوی په لاس کې امانت وي اوداخلک دبرخه لرونکو له لوري دکاروبارکولووکیلان وو اوددوی په گټه کې شريک وو، فقهاء کرام فرمايي:

«مضارب، دکاردشروع کولونه مخکې دراس المال دروپيو امين وي، دکاردشروع کولونه وروسته هغه ددوی له طرف نه وکيل جوړشي اوگټه حاصليدونه وروسته هغه ددوی سره په گټه کې شريک شي»^(۱)

دا کمپنۍ دخپلې مرتب شوې نقشي مطابق کاروبارکوي اوپه برخه لرونکو کې يې بالالتزام دگټې روپۍ تقسيمولې، چې ناڅاپه حکومت ددوی په ټول کاروبارملکيت باندې قبضه وکړله اوهغوی يې دکاروبارکولونه منع کړل اودهغې ورځې نه واخله ترته پورې دا تمام املاک اواثاثي دحکومت په قبضه اوتحويل کې دي، ددې کمپنيو مالکانو حکومت ته دپرزيات اپيلونه (وړاندیزونه) وکړل چې حکومت دې موږ ته په خپله نگراني کې دکاروبار کولو اجازه راکړي او زموږ نه دې ديوې يوې پيسې حساب واخلې ياکم نه کم موږ ته دې دخپلو اثاثو

[۱] ثم المد فوع الى المضارب أمانة في يده لأنه قبضه بأمر مالكة لا علي وجه البدل والوثيقة وهو وكيل فيه لأنه يتصرف فيه بأمر مالكة اذ اربح فهو شريك فيه لتملكه جزء من المال (هداية ج : ۳ ص : ۲۵۷، كتاب البيوع، باب المضاربة).

او املاکو د خرڅولو اجازه راکړي چې موږ متاثرينوته دهغوی پیسې دواپس کولو قابل شو. خوهیچایې خبرې ته غوږ کې نه بنود. دلته داسوال کیږي چې ایادبرخه لرونکو له لوري د حکومت په وړاندې ددې کمپنیو د بد عنواني څه شکایت مخې ته راغلی و؟ او هغوی حکومت ته د مداخلت کولو څه درخواست کړی و؟ یا حکومت اسکینډل جوړ کړ او په دې کمپنیو باندې یې جبري قبضه وکړله، ترڅو پورې چې دبرخه لرونکو تعلق دی دهغوی له لوري څه داسې قسمه شکایت مخې ته نه دی راغلی اونه دا چې هغوی حکومت ته د مداخلت څه درخواست ورکړی و. بلکې ددې برعکس په دې کمپنیو باندې د عوامو اعتماد ورځ په ورځ زیاتېده او خلکو د سرکاري (حکومتي) ادارو او بینکونو نه روپۍ راویستل او په دې ذاتي کمپنیو ادارو کې یې خپل رقمونه جمع کول. بلکې ځینو خو خپلې ګینې او کورونه خرڅ کړي و او په دې ادارو کې یې خپلې پیسې جمع کړې وې او ددې ادارو دا عوامي مقبولیت ددې ادارو له پاره ډیر زیات نقصاني ثابت شو. «اے روشنی طبع تو برمن بلا شدی»

د حکومت، معاشیاتي ماهرینو، اوسرکاري (حکومتي) اونیمه سرکاري ادارو مشرانو سره په یوځای داویره مل شوې وه چې که ددې شخصي ادارو همدغه شان اعتبار زیاتیده او په دوی باندې د عوامو د اعتماد هم دغه حالت و، نو د حکومت مالیاتي ادارې اوسرکاري (حکومتي) اونیمه سرکاري بینک (چې ددې کمپنیو له وجې نه د ژوند او مرګ په کشمکش کې پراته وو) به مفلوج شي او د حکومت سودي نظام باندې به دخلکو اعتماد بالکل ختم شي، ددې سرکاري (حکومتي) ادارو د درد له پاره حکومت دا علاج تجویز کړ، چې شپه په شپه یې په نجی ادارو باندې قبضه وکړله اوله ځانه یې قیصې جوړې کړلې، ددې ادارو چلونکو باندې یې د بې ګناهي د جرم الزامات ولګول او هغوی یې د مجرمانو په کتار کې ودرول، دکوم سره چې حکومت ته دوه فائدې حاصلې شولې، یو دا چې د حکومت کومې ادارې د څنګدن په حالت کې وې، ددې نجی ادارو په مړۍ کیناستلو سره دغه مرګ ته نژدې سرکاري (حکومتي) ادارو ته اکسیجن ورکړل شو او هغوی یې د مرګ نه بچ کړلې، دویمه دا چې نجی ادارو ته دهغوی د ګستاخي داسې سزا ورکړل شوه چې اینده دنوروله پاره عبرت وي او هیڅ یوکس د حکومت د سودي نظام له جال نه د وتلو او شریعت محمدی ﷺ مطابق د ازادانه کاروبار جرات هم ونه کړل شي، حکومت ددې خپل اقدام په ذریعه ددې نجی کمپنیو چې کوم حالت کړو دهغه د لیدونه وروسته انسان خو پرېږده، که بالفرض یوه معصومه فرېسته هم د اسمان نه نازله شي او عوامو سره وعده وکړي چې هغه ددوی پیسې په پوره امانت داري په کاروبار کې لګوي اود شریعت خداوندي مطابق به کاروبار کوي او ښه په پوره دیانت سره حاصل شوی امدن به په برخه لرونکو باندې تقسیموي، نوبیا به هم عوام حوصله او جرات ونکړای شي، چې خپلې اثاثې معصومې فرېستې ته حواله کړي، ځکه چې د حکومت د جبري قبضې توره به همیشه ددوی په سرونو باندې راڅوړنده وي، ددې په مقابله کې به هغوی د حکومت په سودي ادارو کې

خپلو روپیو جمع کولوته ترجیح ورکوي اودهغوی نه سودي کته اخیستل اودخپل دین اوایمان قتل به بهترگنې، دشیخ سعدي رحمۃ اللہ علیہ ارشاد دی چې: «سگهارا کشاده و سگهارا بسته»، خومره ښه تعميل دی؟!

په دې کمپنيوباندې دقبضې کولونه وروسته حکومت عواموته دخوکالوپورې ددروغو خوبونه ښودل، خوهغه ترننه پوره نه شول، په دې غصب کړل شويو اداروکې چې کومې نغدي اثاثې موجودې وې اوریدلي مودي چې په حکومت وخت کې اثر لرونکو کسانودهغه نه خپله برخه وصول کړې ده، پاتې سامان دې پروت وي، برباديزي او غریبان، بوډاگان، پښنيان، کونډې اویتيमान اوناداره خلک دې چيغې وهي، دحکومت اودهغوی دنوکرانو پرې څه.....؟

دبني اسرائیلودمظلومانواوازونه دفرعون اوچتو دنگو محلونو پورې کله رسیدلی شي؟

دریاکواپنی موج طغيانیون سره کام :: کشتی کسی کی پارھویادرميان رھے

غرض داچې دعواموداپيسې دظالم حکومت په لاسوکې راگیر شوې دي اوهغه ددې کمپنيو سره امانت وي اوحکومت داکمپنې په تحويل کې واخیستلې اودعواموپه امانتونوې قبضه وکړله اوداسې مال کوم چې دوخت حکومت په زبردستي سره په خپله قبضه کې اخیستې وې د حضرتو فقهاوو په اصطلاح دې ته، مال ضمار، وایي،^(۱) اودمال ضمارد زکات حکم^(۲) دادی چې ترخوپورې هغه مال په دویم ځل وصول نه شي، نوپه هغه باندې دتیروشويوکلونونه زکات واجب نه دی اوکله چې وصول شي، نوکه مالک مخکې دنصاب خاوند وي، نوچې کله په دې نصاب باندې کال پوره شي، نوهغه وخت کې به په دې مال باندې یوازې دهغه کال زکات واجب وي اوکه ددې وصول شوي مال دملاویدونه مخکې مالک د نصاب خاوند نه و، نوچې کله په مال باندې پوره کال تیرشي، نوهلته به په دې باندې زکات واجب شي.^(۳)

بیاهم که چاته ددې رویو دوصولېدو غالب گمان وي، نوهغه ته دتیروشويو کلونو زکات هم اداکول پکار دي.

مادامسئله دخپلې پوهې مطابق لیکلې ده، که په دې کې څه غلطی شوې وي، نواهل علم ته درخواست دی چې ددې تصحیح وکړي.

[۱] و هوکل ما بقى فى ملکه و لکن زال عن یدہ زوالا لا یرجى عوده فى الغالب (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۴، کتاب الزکاة).

[۲] بشرط أن يتمكن من الاستمنا بكون المال فى یدہ أو ید لائبه فان لم يتمكن من الاستمنا فلا زکوة علیه (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۴، کتاب الزکاة، الباب الاول فى تفسیرها وصفتها، ومنها کون النصاب ناميا).

[۳] الزکوة واجبة على الحر العاقل البالغ اذا ملک نصابا ملکا تاما و حال علیه الحول (ج : ۱ ص : ۱۸۵، کتاب الزکاة هداية لقوله صلى الله علیه وسلم لا زکوة فى مال حتى يحول علیه الحول رواه ابن ماجه عن عائشة (هداية، کتاب الزکوة ج : ۱ ص : ۱۸۵).

بينک چې کوم زکات کت کوي (وصولي) د

انکم ټيکس (ماصول) سره دهغه هيڅ تعلق نه شته

سوال: ديوکس سره په کورکې لس زره روپۍ دي اوپه بينک يې هم لس زره روپۍ دي، دبينک د پيسو حکومت زکات کت کوي او هغه کس انکم ټيکس (ماصول) هم ادا کوي. نو ايا په بينک کې چې کومې روپۍ جمع دي دهغو به دويم ځل زکات ورکوي. هرکله چې حکومت ته انکم ټيکس (ماصول) هم ورکوي يا يوازې هغه روپۍ چې دهغه په کورکې پرتې دي دهغو زکات ادا کول واجب دي؟

جواب: بينک چې کوم زکات کت کوي دځينو علماوو په نزد زکات ادا شي ^[۱] او حکومت ته انکم ټيکس (ماصول) ورکوي هغومره مقدار پرېږده اوپه باقي باندې دې زکات ادا شي ^[۲].

قرضداري ته ورکړل شويو روپيو باندې زکات واجب دی

اوپه زکات کې دقيمتي جامو ورکول

سوال: زما سوال دادی چې ماد کور دخرج نه پنځه زره روپۍ ساتلي دي اوپه هغو کې شپږ سوه روپۍ خومې قرض ورکړي دي، دوه کاله شوي دي او هغه تراوسه پورې نه دي واپس کړي اونه دهغه دواپسي څه اراده شته، پاتې روپۍ هم يوضرورت مند وغوښتلې، نوما هغه ته ورکړې، دهغو هم يو کال شوی دی هغه هم واپس کړي نه دي، نو پوښتنه داده چې ايا په دې روپيو باندې به زکات ورکول واجب وي او که نه؟ جواب ضرور را کړئ! کومې جامې چې ماد خپل ځان له پاره جوړې کړې دي، هغه جامې په زکات کې ورکولې شو او که نه؟

جواب: کومې روپۍ دې چې چاته قرض ورکړي دي دهغو زکات هرکال ادا کول ضروري دي، که د دواپسي نه يې مخکې هرکال ورکوي ياد روپيو ملاويدونه وروسته دټولو کلونو زکات په يوځای ادا کوي ^[۳]، دجامو قيمت لگولونه وروسته هغه په زکات کې ورکولې شي ^[۴] خو داسې

[۱] و اما أخذ اظلمة زماننا من الصدقات و العشر و الخراج و الجبايات و المصادرات فالاصح أنه يسقط جميع ذلك عن ارباب الاموال اذا انوا عند الدفع التصديق عليهم كذا في التارخانية في الفصل الثامن من الزكاة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰، الباب السابع في المصارف).

[۲] و ان كان ماله اكثر من دينه زكى الفاضل اذا بلغ نصابا... الخ (هداية ج: ۱ ص: ۱۸۶، كتاب الزكاة)

[۳] الدينون علي ثلاثة مراتب: قوى كالقرض و بدل مال التجارة وفيهما الزكاة و انما يخاطب بالاداء اذا قبض اربعين منها... الخ (خلاصة الفتاوى، ج: ۱ ص: ۲۳۸، و أيضا في الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۰۵، مطلب في وجوب الزكاة في دين المرصد).

[۴] المال الذي تجب فيه الزكاة ان ادى زكوته من خلاف جنسه ادى قدر قيمة... [بقية حاشيه په راروانه صفحه

نه وي چې هغه جامې دنه استعمال له وجې ستا خوښې نه وي اوتاسوسوچ کوي چې په زکات کې به يې ورکړو.^(۱)

د ټيکسي په ذريعه کرايه کتلو باندې زکات شته په ټيکسي باندې نه شته

سوال: يوکس سره يولک روپۍ دي هغه يوه ټيکسي اخلي اوکال وروسته څلويښت زره روپۍ گټه يې وشوه، اوس زکات دڅومره روپيو ورکړي؟

جواب: که موټر يې دخرڅولوپه نيت سره نه وي اخيستی، بلکې د مزدروي له پاره يې اخيستی وي، نو کال وروسته دې يوازې دڅلويښتو زرو روپوزکات ورکړي، موټر دمزدروي ذريعه ده په هغه باندې زکات نه شته^(۲) اوکه دې کس سره دموتېر دگټې نه پرته نورې روپۍ ياگينه نه وي، نو دزکات کال به يې په هغه ورځ شروع کېږي په کومه ورځ چې دموتېر گټه ددوه پنځوس نيمې ټولې چاندي (سپين زرو) ماليت ته رسيدلې وه.^(۳)

سوال: يوټيکسي موږ په (۴۸۰۰۰) باندې اخيستی وه. مالکانوته موږ د قسطونوپه ذريعه پيسې ورکړې دي، بياداتيکسي موږ په (۵۵۰۰۰) باندې خرڅه کړه، چې موږ لس زره روپۍ نغدې واخيستلې او يونيم زر روپۍ قسط موږ دهغه نه اخلو، تقريبا (۳۲) زره روپۍ موږ ته وصول شوي دي او (۱۳) زره باقي دي، دغه اولنۍ ټيکسي موچې خرڅه کړه، نوهمدغه شان بله ټيکسي موبه (۹۸۵۰۰) باندې په قرض واخيستله، درې زره روپۍ قسط دمياشتې ورکړو، يونيم زرد اولني ټيکسي او يونيم زرد خپلې گټې نه په قسط کې ورکړو، ددې ټيکسي د (۷۰) زره روپيو حساب يعنې زکات موږ څنگه اداکړو؟ اوداچې په څومره پيسوبه موږ باندې زکات ورکول واجب وي؟

...بقیه د ترمخ]... الواجب اجماعاً - (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۰، کتاب الزکاة، الباب الثالث فی زکاة الذهب، الفصل الثاني فی العروض)۔

[۱] "لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون و ما تنفقوا من شيء فان الله به عليم" (ال عمران : ۹۱)۔

[۲] و اصل هذا أنه ليس على التاجر زکوة في مسكنه وخدمته و مركبه و كسوته أو متاع لم ينو به التجارة الخ - (خلاصة الفتاوي، الفصل الخامس في زکوة المال ج : ۱ ص : ۲۳۷) (وليس في دور السكني و ثياب البدن و أثاث المنزل و دواب الركوب و عبيد الخدمة و سلاح الاستعمال زکوة لأنها مشغولة بالحاجة الأصلية و الحاجة الأصلية ما يدفع الهلاك عن الإنسان تحقيقاً أو تقديراً الخ) (البناءة في شرح الهداية ج : ۴ ص : ۱۹ کتاب الزکاة)۔

[۳] و تعتبر القيمة عند حلوله بعد أن تكون قيمتها في ابتداء الحول مائتي درهم من الدراهم الغالب عليها الفضة (فتاوي عالمگیری کتاب الزکاة، ج : ۱ ص : ۱۷۹، الباب الثالث في زکاة الذهب، الفصل الثاني في العروض)

جواب: ددې موټرونه چې کومه ګټه حاصله شي اود نصاب اندازې ته ورسېږي، نود کال تيريدو نه وروسته پرې زکات راځي^{۱۱}، يوازې په موټرو باندې زکات فرض نه دی، ځکه چې دادګتېي الات دي، په دې باندې زکات نه راځي^{۱۲}، خو داخيال ساتئ چې ځينې خلک په دې نيت سره ګاډي اخلي چې که چيرته ښه قيمت يې کاو، نو خرڅ به يې کړو اودادهغوی باقاعده کاروبار دی، داسې ګاډي په حقيقت کې دتجارت مال دی اوددې په قيمت باندې زکات واجب دی^{۱۳}.

❖ د زکات د اداکولو طريقه ❖

په يوځای چاته د نصاب په اندازه زکات ورکول

سوال: زه ستاسونه ديوې مسئلې پوښتنه کوم اوهغه داده چې زه زکات يو کس ته ورکوم اودهغه ماليت تقريباً په زرگونو وي اوزه داسې له دې وجې نه کوم چې دچاحقدارپرې کارپوره شي، نوایا داسې زکات وکول روا دي؟

جواب: زکات ورسره اداکېږي، خوچاته په يوځای دومره زکات ورکول چې هغه د نصاب خاوند شي مکروه دي^{۱۴}.

يوسړي ته څومره زکات ورکول کيږي

سوال: يو سړي ته زيات نه زيات څومره زکات ورکول کيداى شي؟ د دوه پنځوس نيمو ټولو چاندي اود اوونيمو ټولو سرو زرو په قيمت کې زيات فرق دی، د چاندي په حساب سره د (۵۵۰۰) روپۍ نصاب دی، اود سرو زرو په حساب سره د (۴۰۰۰۰) روپيو نصاب جوړېږي، په دې زمانه کې د (۵۰۰۰) روپيو څه حيثيت دی، يو غريب سړی داولاد خاوند ته څنگه پيسې ورکړي؟ ځکه چې که چيرته يوه دوه درې زره په يو ځای ورکړي، نو په مشکله به يوه

[۱] لا بد من ملک مقدارالنصاب لأنه صلى الله عليه وسلم قدر السبب به و لا بد من الحول لأنه لا بد من مدة يتحقق فيها النماء و قدرها الشارع بالحول لقوله صلى الله عليه وسلم لا زكوة في مال حتى يحال عليه الحول (المهذبة مع شرحه البنابة ج : ۴ ص : ۸)۔

[۲] تيره شوى حاشيه (و اصل هذا أنه ليس على التاجر زكوة في مسكنه... الخ) او گورئ!۔

[۳] و ما اشتراه لها أى للتجارة كان لها للمقارنة النية لعقد التجارة الخ لأن الشرط في التجارة مقارنتها لعقدها وهو كسب المال بالمال بعقد شراء ... الخ (شامى ج : ۲ ص : ۲۷۲، كتاب الزكاة)۔

[۴] و كره اعطاء فقير نصاباً أو أكثر إلا إذا كان المدفوع اليه مد يونا أو كان صاحب عيال .. الخ (الدر المختار، باب المصرف ج : ۲ ص : ۳۵۳) و يكره ان يدفع الى رجل مائتي درهم فصاعداً و ان دفعه جاز (فتاوى عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۸)۔

دوه میاشتنې گزاره وکړي او که چیرته زیاتې ورکړي، نو هغه به دنصاب خاوند شي، بله دا چې د غواگانو یاد مینو نصاب (۳۰)، ټاکل شوی دی، ایا یو دنصاب خاوند سړي سره (۵ یا ۷) مینې وي. نو هغه به زکات ورکوي؟ څنگه چې د سرو زرو، سپینو زرو او نغدې روپیو د ټولو قیمت یوځای کولو سره سړی دنصاب خاوند جوړیږي، دغه شان یو ځای کې هم ددې ذکر نه شته چې د سرو زرو او سپینو زرو سره دغواگانو یا مینو قیمت یوځای کولو سره دې نصاب پوره کړل شي.

جواب: د سرو زرو او سپینو زرو په قیمت کې د فرق له وجې داسې کیدلی شي چې د سرو زرو نصاب جوړ نه شي اود چاندي نصاب جوړ شي، په هر حال که چیرته د چاندي نصاب جوړ شي، نو سړی به دنصاب خاوند وي او زکات به پرې واجب وي، که چیرته د هغه نه کم وي، نو هغه ته د زکات اخیستل جائز دي، غواگانې او مینې زموږ سره دومره نه وي چې په هغو باندې زکات واجب شي.^[۱]

د مستحق په اجازې دهغه له طرفه د حج په پیسو کې زکات جمع کول

سوال: که چیرته د یو سړي له طرف نه دهغه په اجازت سره په بینک کې د حج فارم سره دهغه په نوم باندې پیسې جمع کړل شي او زموږ نیت د زکات ورکولو وي، نو آیا دا طریقه مناسب ده؟ آیا په دې طریقه زکات ادا کیږي او که نه؟

جواب: که چیرته هغه مستحق وي او تاسو دهغه په نوم باندې د پیسو جمع کولو په وخت کې هغه مالک جوړ کړی وي، نو زکات به ادا شي که نه، نه.^[۲]

د زکات په پیسو چا باندې حج کول

سوال: د زکات په پیسو یو داسې سړي باندې چې هغه د زکات مستحق هم وي، حج کول جائز دي؟ ما چیرته لوستلي دي چې دا افضل ده، ځکه چې داسې کولو سره زکات هم ادا کیږي او چا باندې د حج کولو ثواب هم ملاویږي.

[۱] و تضم قيمة العروض الى الثمين والذهب الى الفضة قيمة (فتاوي عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۹) الزكاة واجبة في عروض التجارة كائنة ما كانت أى كائنة أى شيء اذا بلغت قيمتها نصابا من الورق أو الذهب يقومها صاحبها بما هو انفع للفقراء والمساكين منهما أى النصاين احتياطا لحق الفقراء، حتى لو وجبت الزكاة ان قومت بأحد هما دون الآخر ان قومت بما تجب فيه دون الآخر الخ (اللباب في شرح الكتاب ج : ۱ ص : ۱۴۵، كتاب الزكاة، طبع قدیمی)

[۲] أما تفسيرها فهي تملك المال من فقير مسلم غير هاشمي ولا مولا به بشرط قطع المنفعة عن المملك من كل وجه لله تعالى هذا في التبيين (فتاوي عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۰، كتاب الزكاة، الباب الاول في تفسيرها وصفها)

جواب: که چیرته هغه مستحق وي، نوهغه ته زکات ورکول جائز دي، خو دومره پیسې یوځای ورکول چې هغه دنصاب خاوند جوړ شي مکروه دي.^[۱]

د مال دخاوند له حکم پرته زکات ادا کول

سوال: یو د مال خاوند د خپل زکات د پیسو له پاره څوک وکیل جوړ نه کړ او بل څوک د مال دخاوند له اجازې پرته زکات ادا کړي، نو ادا کیږي او که نه؟

جواب: که چیرته دویم سړی، د مال دخاوند په حکم یا اجازې سره دهغه له لوري زکات ادا کړي، نو زکات ادا کیږي، که نه، نه ادا کیږي.^[۲]

زکات کله ادا کړل شي

سوال: زکات د دین اهم رکن او فرض دی، د ادا کولو طریقه یې څه ده؟ اودا په څومره موده کې ورکول پکار دي؟

جواب: د کال ختمېدو نه وروسته زکات فرض کیږي، په اول فرصت کې یې ادا کول ضروري دي. او کال ختمېدو نه مخکې یې که چیرته څوک وقفه په وقفه ورکوي اود کال په پای کې حساب وکړي نو بیا هم سهي ده.^[۳]

په مختلفو وختونو کې د زکات په نیت سره ورکړل

شویو پیسو وېستلو سره پاتې زکات ادا کړه

سوال: ما په مختلفو وختونو کې لږ لږ پیسې د زکات په نیت سره ورکړي دي، مثلاً: کله دوه سوه روپۍ، کله څلور سوه روپۍ او کله سل روپۍ، د روژې په میاشت کې د حساب له نگاه نه زما په ذمه باندې دوه زره او پنځه سوه (۲۵۰۰) زکات و، ما د مخکې نه ادا شویو پیسو وېستلو سره پاتې پیسې د زکات په طور باندې ادا کړې، پوښتنه دا ده چې ایا دا طریقه صحیح ده؟

جواب: څومره پیسې چې وقفه په وقفه باندې ادا کړل شوي دي، هغه جدا کولو سره څومره چې باقي دي هغومره زکات ادا کړه!^[۴]

^[۱] ویکره ان يدفع الی رجل مائتی درهم فصاعدا وان دفعه جاز (فتاویٰ عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸ الباب السابع)

^[۲] ولیس لكل واحد من الشریکین ان یؤدی زکوة مال الاخر الا باذنه (الجوهر النيرة، کتاب الوکالة ص: ۲۹۲)

^[۳] وتجب علی الفور عند تمام الحول و اما شرط أدائها فنية مقارنة للأداء أو لعزل ما وجب (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۰، کتاب الزکاة، الباب الأول فی تفسیرها وصفاتها)

^[۴] و اما شرط أدائها فنية مقارنة للأداء أو لعزل ما وجب (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۰ کتاب الزکاة، الباب الأول)

په غلطې سره يې زيات زکات ورکړ، نو د راروان کال په زکات يې شميرلی شي؟

سوال: که چيرته چا دوه چنده زکات په غلطې سره ورکړ، يعنې د دوه نيم فيصده په ځای يې پنځه فيصده ادا کړ، نو آیا هغه سړی راروان کال د نوي زکات د پيسو نه هغه زيات زکات کټ کمولی شي؟

جواب: هو! کمولی يې شي. [۱]

له ويلو پرته زکات ورکول

سوال: په معاشره کې ډيرکسان داسې دي چې زکات اخيستل شرم گڼي، که څه هم دانظريه غلطه ده، خو داسې کسانوته له دوينا پرته دزکات په مدکې ياپه بله څه طريقه زکات ورکول کېدای شي؟ مثلاً: دهغوی د بچيوله پاره پرې جامې جوړې کړل شي يادهغوی د بچيو په تعليم کې پرې مرسته وکړل شي، په داسې صورت کې چې زکات ورکونکي ته نورې روپۍ ورکول ممکن نه وي؟

جواب: دزکات ورکولو په وخت کې داويل ضروری نه دي چې دازکات دی، هديه يا تحفي په عنوان سره دې ورکړل شي اود ادا کولو په وخت کې دې دزکات نيت وکړل شي، نوزکات به ادا شي. [۲]

سوال: که ديو دوست يارشته دارسره موږ دزکات په پيسو مرسته وکړو اود احساس کيدو له وجې نه ورته اونه وايو، نوزکات ادا کېږي؟

جواب: مستحق ته داويل ضروری نه دي چې دازکات دی، که هر عنوان سره زکات ورکړل شي اونيت دزکات وکړل شي، نوزکات به ورسره ادا کېږي. [۳]

دزکات د ادا کولو صورت

سوال: که دزکات پيسې موږ سره په کورکې پرتې وي، دکورنه بهر که څوک ضرورت مند ملاوشي اوموږ ورته دخپل جيب دپيسونه څه ورکړواوچې کورته راشو، نوهمغومره پيسې دزکات دپيسونه واخلو نوزکات به وشي؟

[۱] اوکما يجوز التعجيل بعدم ملك نصاب واحد من نصاب واحد يجوز عن نصب كثيرة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۶)
[۲] و شرط صحة ادا انها نية مقارنة للأداء ... الخ و في شرحه: قوله نية أشار الى أنه لا اعتبار للتسمية فلوسماها هبة أو قرضا تجزئ به في الأصح (شامي ج: ۲ ص: ۲۶۸، كتاب الزكاة).
[۳] ايضاً.

جواب: هو! ادا کیرې.^{۱۱}

د مال د خښتن له حکم پرته وکیل زکات نه شي ادا کولی

سوال: یو د مال خاوند دخپل زکات د پیسو څوک وکیل نه دی جوړ کړی او بل څوک د مال د خاوند له اجازې پرته زکات ادا کړي نو ادا به شي او که نه؟

جواب: که دویم کس د مال د خاوند په حکم یا اجازت سره دهغه له لوري زکات ادا کړي، نو زکات به ادا شي، که نه، نه ادا کیرې.^{۱۲}

د زکات تشهیر

سوال: په جنگ اخبار کې یو تصویر خپور شوی دی چې د زکات دکمیټۍ چیرمین (مشر) په کونډو ماشینونه تقسیموي، یا شریعت ددې اجازه ورکوي، چې داسې دې د زکات تشهیر وکړل شي؟

جواب: فوتو (عکس) چاپ کول خونن سبا دنمائش او ریاکاری تر ټولو غوره مشغله ده، په کونډو باندې د گنډلو ماشینونه تقسیم شول هغوی که د زکات مستحق وي، نو زکات ادا شو، که نه، نه دی ادا شوی،^{۱۳} د زکات تشهیر په دې نیت سره صحیح دی چې زکات ورکونکیو ته ترغیب ورکړل شي او د ریاکاری او ځان بنودنې په غرض د زکات تشهیر جائز نه دی.^{۱۴} بلکې دې سره ثواب هم باطلیرې.

لږ لږ زکات ورکول

سوال: که یوه ښځه دخپلو ټولو روپیو یا سرو زرو چې دهغې سره دي، هغو باندې دکال زکات نه باسي، بلکې هره میاشت څه نا څه چا ضرورت منډته ورکوي، کله نغډې پیسې، کله غله

[۱] و شرط صحة أدائها نية مقارنة له (الدر المختار، ج : ۲ ص : ۲۶۸ کتاب الزکوة)۔

[۲] و شرط صحة أدائها نية مقارنة له أو نوى عند الدفع للوكيل ثم دفع الوكيل بلا نية الخ (الدر المختار، ج : ۲ ص : ۲۶۸) رجل أدى زكوة غيره عن مال ذ لك الغير فأجازة المالك فان كان المال قائما في يد الفقير جاز والا فلا (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۱، کتاب الزکاة، الباب الأول في تفسيرها وصفها)
[۳] انما الصدقات للفقراء و المسكين و العاملين .. الآية (التوبة : ۶۰) أيضا : أما تفسيرها فهي تملك المال من فقير مسلم غير هاشمي ولا مولا به بشرط قطع المنفعة عن المملك من كل وجه لله تعالى (فتاوي هندية ج : ۱ ص : ۱۷۰)

[۴] اذا اراد الرجل أداء الزكاة الواجبة قالوا الأفضل الاعلان والظهار و في التطوعات الأفضل هو الاخفاء و الاسرار (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۱) اذا اراد الرجل أداء الزكاة فالأفضل هو الأظهار و في التطوع الاخفاء (خلاصة الفتاوي، کتاب الزکاة، الفصل الثامن في أداء الزکوة ج : ۱ ص : ۲۴۱، طبع رشيدية كونه)۔

اوداسې نور... اوهغه ددې حساب هم دخان سره نه ساتي، نو ايا داسې كول به په زكات وركولو كې شماريږي او كه نه؟

جواب: د زكات په نيت سره چې څه وركوي هغومره زكات ادا كيږي،^{۱۱} خو دابه څنگه معلوم شي چې دهغې زكات پوره شوی دی او كه نه؟ له دې وجې د حساب لگولونه وروسته چې څومره زكات كيږي هغه ادا كول پكاردې، خو دا اختيار شته چې په يوځای وركړل شي يا لږلږ په ټول كال كې ادا كړل شي، خو حساب ساتل ضروري دي اوداهم ياد ساتل پكاردې چې د زكات وركولوپه وخت كې د زكات نيت كول ضروري دي، كوم شی چې د زكات په نيت سره وركړل شي دهغه سره زكات نه ادا كيږي، خو كه د زكات نيت يې وكړ اوڅه پيسې يې بيلې كينسودې اوبيا يې وخت په وخت دهغو نه زكات وركولو، نو زكات ادا كيږي.^{۱۲}

سوال: كه يو كس دا وغواړي چې د كال په آخره كې د زكات ادا كولوپه ځای هره مياشت څه روپۍ د زكات په طور سره وباسي، نو ايا دا عمل صحيح دی؟ د يو صاحب وينا ده چې دغه شان زكات نه ادا كيږي داسې صدقه ويستل پكاردې؟

جواب: هره مياشت لږلږ زكات وركول هم صحيح دي.^{۱۳}

سوال: عرض دادی چې زما وسيع كاروباردی، خو زه چې كله كلنۍ حساب وكړم، نو په كرار كرار په مختلفو مدرسو او غريبانو باندې په اته مياشتو كې زكات تقسيموم. ما اوريدلي دي چې زكات درمضان په مياشت كې پوره پوره ادا كول پكاردې، مهرباني وكړئ اود قرآن اوسنت په رڼا كې ووايي چې د زكات روپۍ په كومه مياشت كې يا لږلږ وركړو، نوڅه نقصان خوپه كې نه شته؟ په تفصيل سره يې وليكي!

جواب: ته چې له كوم وخت نه د نصاب خاوند شوې، دهماغه تاريخ(قمری) تاريخ ترې مراد دی، په راتلونكې زكات فرض شي^{۱۴}، كه څه هم رمضان وي يا محرم، غوره خوداده چې

[۱] و شرط صحة أدائها نية مقارنة له أي للأداء و لو..... حكما أو مقارنة بعزل ما وجب كله أو بعضه و لا يخرخ عن العهدة بالعزل بل بالأداء للفقراء (الدرالمختار، ج : ۲ ص : ۲۷۰ كتاب الزكاة)۔
[۲] وأما شرط أدائها فنية مقارنة للأداء أو لعزل ما وجب، فإذا نوى أن يؤدي الزكاة ولم يعزل شيئا فجعل يتصدق شيئا فشيئا الى آخر السنة و لم تحضره النية لم يجوز عن الزكاة كذا في التبيين ۱ اذا كان في وقت التصديق بحال لو سئل عما اذا تؤدي يمكنه أن يجيب من غير فكرة فكذا لك يكون نية منه و لو قال ما تصدقت الي آخر السنة فقد نويت عن الزكاة لم يجوز كذا في السراجية (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۱، كتاب الزكاة، الباب الأول في تفسيرها و صفتها)۔

[۳] أيضا)۔

[۴] والمراد بكونه حوليا ان يتم الحول عليه وهو في ملكه و في القنية العبرة في الزكاة للحول القمري (البحر الرائق ج : ۲ ص : ۲۱۹، كتاب الزكاة، طبع دار المعرفة، بيروت)۔

حساب وکړل شي اود زکات روپۍ بيلې کړل شي، خو که لږې لږې د ټول کال په دوران کې ادا کړل شي، نو هم به زکات اداسي، او کله چې کال شروع شي د هماغه وخت نه لږلږ پيشگي زکات ورکوي نو داهم صحيح ده^[۱]، چې دکال په ختميدو باندې زکات هم اداسي، په هر حال څومره مقدار د زکات چې واجب وي دهغه ادا کول ضروري دي.

سوال: که څوک زکات د مياشتې مياشتې په قسطونو کې ادا کول غواړي، نودوه صورتونه کيدای شي، فرض کړئ چې هغه مخکينۍ زکات ادا کړی دی او اوس په هغه باندې زکات واجب نه دی، په اولني صورت کې به هغه دکال په تيريدو باندې حساب لگوي چې په هغه باندې څومره زکات فرض شوی دی اودا روپۍ هغه د مياشتو په قسطونو کې ادا کول شروع کړي، خوددې په دوران کې هغه وفات شو، نو د زکات بوج به په هغه باندې پاتې شي.

۲. په دويم صورت کې هغه حساب ولگوي چې دکال د آخر پورې به په هغه باندې څومره زکات فرض شي او قسطوار ادا کول دې شروع کړي، کوم کمې زياتی چې په کې وی هغه دې په آخري مياشت کې برابر کړي، په داسې صورت کې چې کله هغه مري نو په هغه باندې به د زکات بوج نه وي، خو ايا داسې به زکات اداسي؟

جواب: پيشگي زکات ورکول صحيح دي، له دې وجې دهغه زکات به اداسي.^[۲]

سوال: مادر مضان په مياشت کې چې څومره زکات کيده، هغه پيسې جدا کيښودې، اوس يودوه کورونه چاته چې زه زکات ورکول غواړم هغوی ته هره مياشت دهغو نه ورکوم، ځکه که په يوځای ورکړل شي، نو داخلک يې خرچ کوي او بيا پريشانه وي، تاسو په شرعي نقطه نظر سره راته ووايئ چې زما د اکار صحيح دی او که غلط؟ په دې سلسله کې که د اډوانس (پشگي) زکات ورکولو په سلسله کې هم راته ووايئ، نو ډيره مهرباني به مو وي.

جواب: ستا د اکار صحيح دی، چې د زکات روپۍ مو بيلې ايښې دي، او دوخت مناسب يې را اخلئ^[۳] او کوم کس چې دنصاب خاوند وي، که هغه دکال تيريدونه مخکې زکات ورکړي ياد څو کلونو پيشگي زکات ادا کړی نو داسې کول هم جائز دي.^[۴]

[۱] و لو عجل ذو نصاب زکوٰټه لسنين أو نصب صح لوجود السبب (در مختار) قوله و کذا لو عجل و هي التعجيل لسنة أو لسنين لا نه اذا ملک نصابا و أخرج زکوٰټه قبل أن يحول الحال کان ذلک تعجيلا بعد وجود السبب الخ (شامی ج : ۲ ص : ۲۹۳، أيضا خلاصة الفتاوي ج : ۱ ص : ۲۴۱)۔

[۲] هم دغه شان پورته حواله)۔

[۳] تيره شوی حاشيه (و اما شرط أدائها فنية مقارنة للأداء أو لعزل ما وجب... الخ) او گورئ)۔

[۴] تيره شوی حاشيه (و لو عجل ذو نصاب زکوٰټه لسنين... الخ) او گورئ)۔

د زکات له روپيو نه قرض ورکول

سوال: زه هره مياشت د زکات روپۍ اوباسم، او په رمضان شريف کې يې ورکوم، که څوک په عامو ورځو کې له ما څخه په قرض دا روپۍ وغواړي نو ايا زه يې ورکولى شم؟

جواب: ترڅو پورې چې دا روپۍ تاسره وي ستا ملکيت دى اوته چې پرې څه کول غواړې کولى يې شې.^(۱)

د تيرو شويو کلونو زکات

سوال: په يو کس باندې زکات واجب دى، خو هغه زکات نه ادا کوي، څه موده وروسته هغه د الله تعالى په حضور کې توبه استغفار کوي اود آينده د زکات ورکولو خپل خداى سره وعده کوي، د تير زکات په باره کې دده ته څه حکم دى؟ ايا هغه د تيرو شويو کلونو زکات هم ادا کړي؟ مثلاً: نس کاله پورې يې زکات نه دى ادا کړى، هر کله چې دهغه سره خپل کور هم نه شته اوتنخوا هم يوازې د گزاري وي، دهغه له پاره د زکات څه حکم دى؟

جواب: د لمونځ، روژې او زکات ټولو حکم يو دى، که يو کس د غفلت او کوتاهي له وجې دا فرائض پرېږدي، نو يوازې توبې او استغفار سره به دافرائض معاف نه شي، بلکې حساب کتاب کولونه وروسته چې د څو کلونو لمونځونه دهغه په ذمه وي لږ لږ ادا کول دې شروع کړي. مثلاً: د هر لمونځ سره دې يوقضايي لمونځ هم ادا کوي، تردې پورې چې د تيرو شويو کلونو لمونځونه پوره شي، همدغه شان دې د زکات حساب وکړي او وخت په وخت دې ادا کوي، تردې پورې چې د تيرو کلونو زکات پوره شي او همدغه راز دروژې حکم هم دى، غرض دا چې ددې قضا شويو فرائضو ادا کول هم هغومره ضروري دي، لکه څنگه چې د فرضو ادا کول ضروري دي.^(۲)

د تيرو شويو کلونو زکات څنگه ادا کړو؟

سوال: زما واده ديارلس کاله مخکى و، او ما خپلې بنځې ته شپږ ټولې سره زراوشل ټولې

[۱] و لا يخرج الزكى عن العهدة بالعزل بل بالأداء للفقراء (الدر المختار، ج : ۲ ص : ۲۷۰ كتاب الزكاة، و في البحر ج : ۲ ص : ۳۶۸ طبع رشيديه).

[۲] باب قضاء الفوائت (القضاء لغة الأحكام) (الأولى ان يقول (اسقاط الحكم الواجب بمثل ما عنده) اعلم ان القضاء وجب بالسبب الذى وجب به الأداء فكل من الأداء والقضاء تسليم عين الواجب الا ان الأداء تسليم عن الواجب في وقته والقضاء تسليم عين الواجب بعد خروج الوقت وهذا هو الراجح والتاخير بلا عذر كبيرة لا تزول بالقضاء بل بالتوبة و أفاد بذكره الترتيب في الفوائت والوقية لزوم القضاء و هو ما عليه الجمهور (حاشيه طحطاوى على مراقى الفلاح، باب قضاء الفوائت ص ۲۳۹ طبع مير محمد كتب خانه، و ايضا تيسير الوصول الى علم الأصول ص : ۴۰).

سپين زر په تحفه کې ورکړي و.

الف: په دې ماليت باندې په څومره زکات وي؟

ب: دوه کاله وروسته په دې ماليت کې يوه توله سره زر کم شو، يعنې پنځه تولې سره زر او ۲۰ تولې سپين زر پاتې شو، ددې تقريباً يوولس (۱۱) کاله شوي دي، چې زکات يې نه دی ورکړل شوی، اوس ددې څومره زکات ورکړو، حساب وکړئ اوراته اووايي اوکه سره زر ورکړو نوڅومره ورکړو؟

سوال: زماخورسره نهه تولې سره زر او ۲۰ تولې سپين زر دي اودا د اوولسو کالونه دي، تاسو راته ووايي چې په دې باندې اوس څومره زکات ورکول واجب دي؟

جواب: ددې دواړو مسئلو يو جواب دی، ستادخوراوبنځې په ملکيت کې چې په کوم تاريخ سره زر او سپين زر راغلل، هرکال په دغه قمري تاريخ باندې په دې باندې زکات فرض کيده،^[۱] چې هغوی ادا نکړ، له دې وجې دټولو تيرو شويو کلونو زکات ادا کول په هغوی باندې لازم دی.^[۲] د تيرو شوو کلونو د زکات دادا کولو طريقه داده چې په اول کال د سرو زرو اوسپين زرو

کوم مقدارو، دهغه څلويښتمه برخه دې په زکات کې ورکړل شي، بيا په دويم کال ددې څلويښتمې برخې اندازه دې ترې لرې کړل شي اود پاتې نه دې څلويښتمه برخه وويستل شي، همدغه شان دې داوولسو (۱۷) کالو حساب ولگول شي اوددې پاتې ټولو کلونو د زکات مجموعه چې څومره اندازه سره زر اوسپين زر جوړ شي هغه دې په زکات کې ادا کړل شي،^[۳] ستا دخور سره اولس کاله مخکې ۹ تولې سره زر او (۲۰) تولې سپين زر و، ماد اوولسو کلونو د زکات حساب وکړ، نود سرو زرو د زکات ټوله اندازه (۳۲۷) گرام جوړه شوه، اودسپينو زرو د زکات ټوله اندازه (۸۱۷۰۱) گرام جوړه شوه. لهذا د (۹) تولې سرو زرو او (۲۰) تولې سپينو زرو زکات په پورتنې مقدار سره ادا کول ستادخوړپه ذمه واجب دي اوستادبنځې په ذمه ديولسو (۱۱) کلونو په زکات کې (۱۴۷۹۵) گرامه سره زر او (۲۵۵۰۹) گرامه سپين زر ادا کول لازم دي.

[۱] او شرطه أي شرط افتراض أدائها حولان الحول و هو في ملكه و ثنية المال كالدرهم والدنانير ليعينهما للتجارة بأصل الحلقة فتلزم الزكاة كيفما أمسكهما... الخ (الدر المختار مع الشامى، ج: ۲ ص: ۲۶۷).

[۲] و في القنية العبرة في الزكاة للحول القمري (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۱۹، كتاب الزكاة).

[۳] و ذكر في المنتقى: رجل له ثلث مائة درهم دين حال عليها ثلاثة أحوال فقبض مائتين، فعند أبي حنيفة يزكى للسنة الأولى خمسة وللثانية والثالثة أربعة أربعة من مائة وستين... الخ (فتاوى شامى ج: ۲ ص: ۳۰۵، كتاب الزكاة).

د دوکان زکات څنګه ادا کړل شي؟

سوال: زه دیو دکان مالک یم، چې له نن نه څلور کاله مخکې مې په (۲۰۰) زره روپۍ اخستی و او تقریباً یو کل مخکې مې په کې (۵۰۰) زرو روپیو سامان اچولی و، چې تقریباً د شلو زرو روپیو سامان په ماقرض اخستی و، چې اوس ما ادا کړی دی، ددې دکان نه چې کومه امدني کیري زه هغه پوره په دکان کې په دویم ځل لګوم، د مارکیت په حساب سره زما د دکان قیمت دیولک نه زیات دی او په دې کې چې کوم سامان دی دهغه قیمت هم شپيته یا پنځه شپته زره روپۍ جوړیږي، د رمضان میاشت راتلونکې ده، ستاسونه مې سوال دادی چې زه په دې باندې زکات څنګه ادا کړم؟ د دکان د امدني نه زه څه خرچ کوم نه.

جواب: په دکان کې چې د څومره مالیت سامان دی، دهغه قیمت ولګوه او که ستا په ذمه څه قرض وي، نو هغه ترې لرې کړه او باقی چې څومره مال پاتې شي، دهغه څلویښتمه برخه په زکات کې ورکړه، د دکان په عمارت، الماریو، فرنیچر او داسې نورو... باندې زکات نه شته، یوازې د خرڅلاو مال باندې زکات دی.^[۱]

استعمال شوي شیان په زکات کې ورکول

سوال: یو کس یوشی شپږ میاشتې استعمال کړی، او شپږ میاشتې وروسته هماغه شی په خپل زړه د زکات نیت کولوسره په نیم قیمت باندې له وینا پرته چا مستحق ته په زکات کې ورکړي، نو زکات به اداسي او که نه؟

جواب: که په بازار کې خرڅ کړل شي او دومره قیمت یې ملاویږي نو زکات به اداسي ي.^[۲]

نه خرڅیدونکی شی په زکات کې ورکول

سوال: دیو دکاندار یوشی نه خرڅیږي، هغه په زکات کې ورکولی شي او که نه؟ که ورې کړي قبلېږي او که نه؟

جواب: ردي شی په زکات کې ورکول دا خلاص خلاف دي، بیا هم ددې شي چې څومره مالیت

[۱] الزکاة واجبة فی عروض التجارة کائنة ما کانت اى کائنة اى شيء يعنى من جنس ما تجب فيه الزکوة کالسوانم او غيرها کالذهب اذا بلغت قيمتها نصاباً من الورق أو الذهب..... الخ (اللباب فی شرح الکتاب ج : ۱ ص : ۱۴۵، کتاب الزکاة)، و ان کان حاله اکثر من دینه زکی الفاضل اذا بلغ نصاباً بالفراغ عن الحاجة الأصلية والمراد به دین له مطالب من جهة العباد (المداية مع شرح البنایة ج : ۴ ص : ۱۶، ۱۷)۔

[۲] المال الذى تجب فيه الزکاة ان ادى زکوته من خلاف جنسه ادى قدر قيمة الواجب اجماعاً (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۰، الباب الثالث فی زکاة الذهب والفضة، الفصل الثانى فی العروض، کتاب الزکاة)۔

په بازار کې وي. دهغه په ورکولو سره به دهماغه اندازې مال زکات اداسي^{۱۱}

د شيانو په شکل کې زکات ادا کول

سوال: ايا د زکات روپۍ مستحقينو ته د شيانو په شکل کې ورکول کېدای شي؟

جواب: ورکول کېدای شي^{۱۲} خو دا خيال ساتل پکار دي چې ردي شيان په زکات کې ور نکړل شي

د زکات په روپيو د مستحقينو له پاره کارو بار کول

سوال: د زکات د تقسيم په باره کې يوه نظريه دا مخې ته راغلې ده چې داروېۍ دې مستحقينو ته دوړکونو په ځای د هغوی په حق کې د چاډمه دارکس په نگراني کې د صنعتي نوعيت کړوبار کې ولگول شي، چې دهغو نه گټه هم حاصله شي او غيرببانو ته روزگار هم پيداشي او مستحقين زر تر زره د نصاب لرونکو خلکو په قطار کې ودرول شي، هرکله چې ماديوديني او د نياوې دواړو علمونو لرونکي گوشه نشين بزرگ نه دا اوريدلي دي چې د زکات روپۍ له مخيرو کسانو نه مستحقينو ته مخامخ ورکول پکار دي؟ نه هيڅ يودريم کس ته د دې دواړو افرادو په مينځ کې د حائل کيدو اجازت شته اونه روپۍ حقدار ته له رسيدو مخکې د دې نه دڅه قسمه د فائدي حاصلولو د کوشش کولو اختيار شته، که څه هغه د حقدار په حق کې ولې نه وي؟ د دې دواړو نظريو د صحيح يا غلط کيدو په باره کې ضروري وضاحت وکړئ!

جواب: دبزرگ دا خبره صحيح ده، چې د زکات دروېيو ترڅوپورې څوک فقير او محتاج مالک جوړ شوی نه وي، زکات نه ادا کېږي،^{۱۳} دهغه د مالک جوړولونه وروسته که دهغوی په اجازت سره داسې انتظام وکړل شي کوم چې تاسولیکلی دی، نو صحيح دی.

د زکات په روپيو د غريبانو له پاره کارخانې جوړول

سوال: ايا د زکات په روپيو د غريبانو له پاره کارخانې جوړول صحيح دي؟ چې د غريبانو او محتاجو په مستقل طور سره مدد وکړل شي؟

جواب: د زکات دادائیکي له پاره د فقير مالک جوړول شرط دي^{۱۴}، صنعتی کارخانې لگولو

[۱] ايضاً پورتنی حواله۔

[۲] المال الذي تجب فيه الزكاة ان ادى زكوة من خلاف جنسه ادى قدر قيمة الواجب اجماعاً (عالمگیری ج: ۱ ص ۱۸۰) لن تناولوا البر حتى تنفقوا مما تحبون و ما تنفقوا من شيء فان الله به عليم (ال عمران: ۹۱)

[۳] أما تفسرها فهي تملك المال من فقير مسلم غير هاشمي و لا مولاه بشرط قطع المنفعة عن المملك من كل وجه لله تعالى هذا في التبيين (فتاوي عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۰ كتاب الزكاة، الباب الاول في تفسرها وصفها)

[۴] ايضاً پورته حواله۔

سره زکات نه ادا کيږي^[۱]، که کارخانه جوړه شي اويو غريب يا څو غريبانان ددې مالکان جوړ کړل شي دڅومره ماليت چې هغه کارخانه ده، نودهغومره ماليت زکات به ادا شي.

په قرض ورکړل شويو رږپيو باندې د زکات نيت کولو سره زکات نه ادا کيږي

سوال: ماديو غريب او پريشان حال ضرورت مند مدد وکړ، هغه قرض پيسې غوښتي وي، دهغه د

غريبې له وجې نه موږ دهغه مالي مدد وکړ، اوس هغه په ټاکل شوي وخت باندې قرض واپس نکړای شو او نه يې څه صورت په نظر راځي، اوس که موږ دا په قرض ورکړل شوې روپۍ د زکات په نيت سره پرېږدو، نو زکات به ادا شي؟ هرکله چې موږ هغه ته قرض ورکړې وي او د زکات په نيت مونه وي ورکړې، نه موداخيال و، چې هغه به روپۍ نه واپس کوي او خوري به يې.

جواب: کوم صورت چې تاسو ليکلی دی، دې سره زکات نه ادا کيږي. ځکه چې د زکات داداکولو په وخت کې نيت کول شرط دي.^[۲]

مستحق سړي ته زکات ورکولو سره دا ويل چې هغه دې په چا حج وکړي

سوال: يو مستحق سړي ته چې هرڅوک وي زکات ورکړل شو او هغه ته وويل شو چې ته په چاباندې حج وکړه، نو آيا داسې کولو سره زکات ادا شو؟

جواب: کوم مستحق ته چې تاسو زکات ورکوئ، هغه ددې مالک دی، تاته ددې وينا کولو څه حق دی چې هغه دې په چاباندې حج وکړي؟^[۳]

د کور والو ناخوښه نوې جامه په زکات کې ورکول

سوال: يوه جامه د کور والو له پاره واخستل شوه، خو هغه د کور والو خوښه نه شوه او دکاندار يې هم واپس نه اخلي، هغه جامه کيښودل شوه او سوچ وکړل شو چې دا به د زکات

[۱] او لا يجوز أن يبنى بالزكاة المسجد وكذا القناطر والسقايات و اصلاح الطرقات و كرى الأنهار و الحج و الجهاد و كل ما لا تملك فيه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸ الباب السابع في المصارف)۔

[۲] وأما شرط أدائها فنية مقارنة للأداء أو لعزل ما وجب، هكذا في الكثر (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۰) و في الدرالمختار ج: ۲ ص: ۲۷۰: و شرط صحة أدائها نية مقارنة له أى للأداء و لو حكما أو مقارنة بعزل ما وجب كله أو بعضه و لا يخرج عن العهدة بالعزل بل بالأداء للفقراء (الدرالمختار، ج: ۲ ص: ۲۷۰ كتاب الزكاة)۔

[۳] كتاب الزكاة هي تملك جزء مال عينه الشارع و هو ربع عشر نصاب حولي من مسلم فقير غير هاشمي و لا مولاه مع قطع النفعة عن المملك من كل وجه لكه تعالى (الدرالمختار، ج: ۲ ص: ۲۵۶، ۲۵۸)

په طور باندې ورکړو. آیا هغه جامه د زکات په طور باندې ورکولو سره زکات به ادا شي؟
جواب: کومه جامه چې دکوروالو خوښه نه شوه، آیا په هغې کې څه نقص و؟ په هر حال څه قیمت کمولو سره هغه په زکات کې ورکول جائز دي.

زکات د سکول په ماشومانو باندې خرچ کول

سوال: زموږ جماعت (ډله) دخپلو خپلوانو نه د فلاح وبهבוד له پاره د ممبرانو نه زکات جمع کوي. ددې له پاره چې په حق دارو يې تقسيم کړي، په دې سلسله کې څه پوښتنې په ذهن کې پيدا کېږي، چې دا اختلاف سبب هم جوړېږي:

ایا د زکات پیسې د سکول د ماشومانو د تعلیم، دهغوی د کتابونو، یونیفارم اود بس د کرایې ډله پاره استعمالېدای شي؟ د ځینو خلکو خیال دی چې د دنیاوي تعلیم له پاره د زکات پیسې نه شي خرچ کیدلی. حالانکه یو څو کسان ددې جواب ورکوي چې حدیث دې چې علم حاصل کړئ که څه هم چین کې وي، او چین کې چونکې اسلام او اسلامي حکومت نه و. لهدا د علم په حوالې سره د چین سفر به هم د دنیاوي علم حاصلولو له پاره وي، دویمه خبره داده چې د غزوه بدر نه وروسته قیدیانو نه پیسو اخستلو سره هغوی پرېښودل شوي وو. حالانکې هغه کافران قیدیان چې تعلیم یافته و هغوی پابند کړل شو چې هغوی د مدینې لس ماشومان د علم په زېور سره ښاړسته کړي، اوس مدینه منوره کې دیني علم د حضور ﷺ اود هغه د صحابه کرامو رضی الله عنہم نه ښه چا ورکولی شو! دا کافران قیدیان به یقیناً د مدینې د مسلمانانو خلکو ماشومانو ته د دنیاوي علم ورکولو باندې مامور وي.

جواب: د زکات د پیسو یو مستحق مالک جوړول ضروري دي، د سکول ماشومان چې مسلمانان وي او د زکات مستحق هم وي، هغوی ته ورکولو سره زکات ادا کېږي،^[۱] دا جدا بحث دی چې د زکات له پاره تر ټولو ښه مصرف لټول پکار دي.

دا حدیث چې علم حاصل کړئ! کهڅ څه هم په چین کې وي، صحیح نه دی، د علم حدیث ماهرینو دې ته موضوع او د ځانه جوړ شوی ویلي دي.^[۲]

د کافرو قیدیانو سره دا شرط کول چې هغوی د صحابه وو رضی الله عنہم ماشومانو ته لیکل وښيي، ددې نه د نن سبا د سکول اود کالجونو د تعلیم ذکر څنګه رااووت؟ چې (۹۹) فیصد

^[۱] کتاب الزکوة : أما تفسیرها فهي تمليك المال من فقير مسلم غير هاشمي و لا مولاه بشرط قطع المنفعة عن المملك من كل وجه لکه تعالیٰ هذا فی الشرع (فتاویٰ هندیه : ۱ ص : ۱۷۰، کتاب الزکوة، فتاویٰ شامی ج : ۲ ص : ۲۵۷)

^[۲] اطلبوا العلم و لو بالصين قال ابن حبان : باطل لا اصل له ... الخ (اللالی المصنوعة فی الاحاد یث الموضوعه ج : ۱ ص : ۱۹۳، طبع دار الفکر بیروت)

ماشومان بې دينه جوړوي اودا ماشومان نه د لمانځه پاتې شي، نه د دين، دنياوي علم حاصلول يوازې روا نه بلكې ضروري دي، خو شرط دادې چې دزده كړونكو ماشومانو دين برباد نه شي، كوم تعليم چې مسلمان بچي له دين نه رانده كړي، جائز نه دى، بلكې حرام دى، اوهغه سره مرسته كونكى د حرام فعل مرتكب دى. [۱]

د يوې غريبې انجيلۍ د واده له پاره د زكات په پيسو

دوه ټولې يا ددې نه كم سره زراختل

سوال: آيا د زكات د پيسو نه يوې نهايت غريبې رشته دارې انجيلۍ له پاره دوه ټولې يا ددې نه كم سره زراختل او د واده له پاره وركول كيداى شي؟ او زكات به ادا شي؟

جواب: كه چيرته هغه انجيلۍ د نصاب خاونده نه وي (له مخكې نه هغې سره دگينې يا د نغدو په شكل كې دومره سرمايه نشته چې هغې باندې زكات فرض وي) نو د انجيلۍ ته د زكات د پيسو نه گينه جوړول صحيح دي. [۱]

د زكات په پيسو سره جهيز (سامان) اخستل او وركول

سوال: زما مسئله داده چې زما د خاوند د خور (ايندور) پنځه لورگانې او دوه زامن دي، يوه لور يې واده شوې ده. د دويمې لور واده تيره مياشت كې شوى دى، درې لورگانې يې لاسته. د جينكو والد صاحب په كور كې دهغوى دويما مطابق بالكل خرچې وغيره نه وركوي، ورور يې ملازم دى، مور يې هم اكثره ناروغه وي، اوريدلې مېي چې ورور يې دوه زره روپۍ هره مياشت وركوي، نن سبا په دومره گراني او بيماري كې په دوو زرو باندې گزاره كول مشكل دي، زموره مسئله داده چې زما خاوند هم قرضى دى، دهغه هم دومره حيثيت نه شته چې دهغوى مالي مدد وكړاى شي. زه تپوشن بنودلو سره قسط اچولو سره زكات ادا كوم، ځكه چې ماسره دخپل كور گينه ده، لهدا ما تاسو نه دا پوښتنه كوله چې هغه سالانه زكات كې دهغه جينكو د جهيز (سامان) له پاره سالانه څه پيسې هغوى ته وركولى شم او كه نه؟ دې د پاره چې هغوى دخپلو جينكو له پاره گينه پرې جوړه كړي، داسې كول څومره حده پورې جايز دي؟ مولانا صاحب: د رمضان المبارك نه مخكې زما د خط جواب راكړئ، زه به ستاسو ډيره شكرگزاره شم، هسې يو خبره بله عرض كړم چې د لومړۍ انجيلۍ په واده كې مې د زكات نه دوه زره روپۍ وركړې دي، زما هغه زكات قبول شوى دى.

[۱] وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الاثم والعدوان (المائدة: ۲)

[۲] "انما الصدقات للفقراء والمساكين" الاية (التوبة: ۶۰) المصارف الخ منها الفقير و هو من له ادى شيء وهو ما دون النصاب (عالمگيرى ج: ۱ ص: ۱۸۷ الباب السابع فى المصارف)

او که نه؟ تاسو زما د خط جواب ضرور را کړئ!

جواب: که چیرته هغو جینکو سره دومره سره زړه وي چې هغوی باندې زکات واجبیږي، نو هغوی ته د جهیز سامان اخیستلو سره ورکولی شی، یا نغدې روپۍ ورکولی شی چې هغه جهیز (سامان) واخلي.^[۱]

د قرض ورکړل شویو روپیو هر کال زکات ورکړئ

یا د وصول کیدونو وروسته په یوځای ورکړئ

سوال: ماڅه روپۍ یو دوست ته د قرض حسنه په طور ورکړي دي، ایازه د هغو هر کال زکات ورکړم؟ یا چې کله هغه وصول شي بیا یې ورکړم؟ واضحې دې وي چې قرض ورکولوباندې څو کالونه تیر شول، او اوس دهغه دوست کاروبار روان دی، زما د دوه څلور څله غوښتنې باوجود هم هغه قرض واپس نه کړ، خبرې ته ټال ورکړي چې لا تر اوسه مې یو بل قرض گیري چې کله هغه راوړي نو فوراً به یې ادا کړم.

جواب: د قرض په روپیو باندې هر کال په تا زکات لارم دی، خو تاته دا اختیار شته چې هر کال پرې زکات ادا کوي یا چې کله قرض وصول شي نو د تیرو ټولو کلونو زکات په یوځای ادا کوي.^[۲]

مقروض د سرو زرو زکات څنګه ادا کړي؟

سوال: ماسره نهه ټولې ګینه ده، دهغې د زکات په باره کې پوښتنه کوم چې زکات په څومره ټولوباندې لارمېږي. اود څومره ټولونه وروسته زکات ورکول وي؟ فرض کړئ چې پنځه ټولې باندې زکات لارم دی، نو ما باندې به د بقایا څلورو ټولو زکات هم ورکول وي یا ټولو نهو ټولو ورکول وي؟ زه په سرکاری (حکومتي) اداره کې نوکریم، او کافي اندازه قرض هم ما باندې دی، په دې صورت کې د زکات طریقه څه ده؟ هر کله چې زما تنخواه هم زیاته نه ده، په مشکله مې گزاره کیږي.

جواب: ستا په ذمه چې کوم قرض دی دهغه دلرې کولونه وروسته که تاسره اوو نیمې ټولې سره زر باقی پاتې کیږي، نو په تاباندې د باقی مانده زکات واجب دی.^[۳]

[۱] (۲) المصارف... الخ (منها الفقير) وهو من له ادبي شيء وهو ما دون النصاب أو قدر نصاب غير تام و هو مستغرق في الحاجة (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۷، الباب السابع في المصارف)

[۲] و لو كان الدين على مقر ملي أو على معسر أو مفلس فوصل الي ملكه لزم زكوة ما مضى (الدرا مختار، ج : ۲ ص : ۲۶۷) و في خلاصة الفتاوى (ج : ۱ ص : ۲۳۸) الدين على ثلاث مراتب : قوى كالقرض و بدل مال التجارة وفيهما الزكوة وانما يخاطب بالأداء الخ شامی ج : ۲ ص : ۲۰۶ مطلب في وجوب الزكوة في دين المرصد)۔

[۳] ومن كان عليه دين محيط بماله فلا زكوة و ان كان ماله أكثر ... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه

د زکات نه نوکرته تنخوا ورکول جائز نه دي د امداد له پاره زکات ورکول صحيح دي

سوال: ماسره يونو کړدي. هغه دتنخوا زياتولومطالبه وکړه، نو ما دزکات په نيت سره اضافه اوکړه، اوس هغه داگنې چې په تنخوا کې مې اضافه وشوه، اوزه ددې په بدله کې کارکوم، آیا دې طريقې ورکولوسره به زما زکات اداسي؟

جواب: دنوکرته تنخوا خودهغه دکار بدله ده. اوکله چې تادتنخوا د زياتولو په نامه باندې اضافه وکړه نو هغه هم دکار په معاوضه کې شوه، له دې وجې ستا زکات ادانه شو^{۱۱}، کومه تنخواه چې دهغه سره ټاکل شوې وي، دهغې داداکولونه وروسته که هغه محتاج وگڼل شي اودهغه زکات ورکولوسره مدد وکړل شي. نو زکات به اداسي^{۱۲}.

نوکرته ايدوانس (پيشکي) ورکړل شويو روپيو کې د زکات نيت کول صحيح نه دي

سوال: ما خپل نوکرته څه پيشکي روپۍ دواپسي په شرط ورکړې، خوزه وينم چې هغه به داروپی ادانه کړای شي، که زه دزکات نيت وکړم نو آیا ادا به شي؟

جواب: نيت کول دزکات دورکولوپه وخت کې ضروري دی، وروسته شوی نيت کافي نه دی، له دې وجې نه ته داروپی دزکات له مدنه نه شې لرې کولای^{۱۳} اوداکولی شې چې دزکات په نيت سره هغومره روپۍ ورکړه او هماغه وخت ترې خپل قرض وصول کړه^{۱۴}.

د آينده مزدروي خرچې د زکات نه جدا کول صحيح نه دي

سوال: يوکس کورجوړوي، مزدوران کارکوي، دې وخت کې دزکات ورکولو وخت راځي، هغه ددې مزدورانو اجرت بيل بدي اوزکات اوباسي، يعنې تقريبا پنځوس زره جوړيدې، نو

...بقیه د ترمخ]... من دینه زکی الفاضل اذا بلغ نصابا بالفراغة عن الحاجة (هدایة ج : ۱ ص : ۱۸۶، کتاب الزکاة).

۱] ولو نوی الزکوة بما یدفع المعلم الی الخلیفة و لم یستأجره ان کان الخلیفة بحال لولم یدفعه یعلم الصیان ایضا أجزاء و الا فلا و کذا ما یدفعه الی الخدم من الرجال والنساء فی الاعیاد وغیرها بنية الزکاة کذا فی معراج الدرایة (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰ کتاب الزکاة الباب السابع فی المصارف).

۲] و یجوز دفعها الی من یملك أقل من النصاب وان کان صحیحاً مکتسباً (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۹ فی المصارف).

۳] تیره شوی حاشیه (ولو نوی الزکوة بما یدفع المعلم الی الخلیفة.... الخ) اوگوری.

۴] وحيلة الجواز ان يعطى مديونه الفقير زكواته ثم يأخذها عن دينه ۱هـ (درمختار علی الشامية ج : ۲ ص : ۳۷۱).

پنخوس زره یی ترې بیلې کینودلې اودهغه زکات اونه باسي، ځکه چې مالوستلي دي چې که دچا نوکروې نوهغه دې دهغه تنخوا جدا کړي او بیا دې زکات ورکړي.

جواب: څومره خرچه چې په کور باندې شوې ده، اودهغه په ذمه د مزدورانو مزدوري واجب ده، هغه دزکات نه لرې کولی شي، خو آينده چې کومه خرچه کيږي يامزدوري واجبيږي، دهغې جدا کول صحيح نه دي.^{۱۱}

د زکات په روپيو جومات ته جنريت راخيستل جائز نه دي

سوال: يو کس دخپل زکات په روپيو دجومات له پاره جنريت راخيستلی شي او که نه؟

جواب: دزکات په روپيو دجومات له پاره جنريت نه شي اخيستل کېدای،^{۱۲} خدا کيدای شي چې يو غريب کس په قرض باندې دجومات له پاره جنريت راخلي اودزکات روپۍ هغه ته دقرض ادا کولو له پاره ورکړل شي.

چې پيسې نه وي نوزيورات دې خرڅ کړي اوزکات دې اداکړي

سوال: زکات ورکول يوازې په ښځه باندې فرض دي، هغه خوگټه نه کوي، بيا هغه څنگه زکات ورکړي؟ هرکله چې خاوند هغې ته يوازې دومره روپۍ ورکوي چې دکورد ضرورياتوله پاره وي.

جواب: که پيسې نه وي، نو گينه دې خرڅه کړي اوزکات دې اداکړي، ياکه دگينې څلويښتمه برخه ورکول ممکن وي، نوهغه دې ورکړي.^{۱۳}

سوال: دزیدبنځې سره د سرو زرو گينه ده، چې وزن کړې يې نه ه، ايا ددې زکات به ښځه ورکوي او که خاوند؟ هرکله چې خاوند ټول ضرورتونه پوره کوي، اوبنځې ته ډيرې کمې روپۍ دجيب خرچ له پاره ورکوي، ځينې وخت دکال په آخره کې دخاوند سره دومره روپۍ نه وي چې

[۱] (قوله و ملک نصاب حولی فارغ عن الدين و حوائجه الأصلية نام و لو تقدیرا) والمراد بكونه حوليا أن يتم الحول عليه و هو في ملكه لقوله عليه السلام لا زكوة في مال حتى يحول عليه الحول ... الخ (البحر الرائق ج : ۲ ص : ۲۱۹) و اذا كان النصاب كاملا في طرفي الحول فنقصانه فيما بين ذلك لا يسقط الزكوة لأنه يشق اعتبار الكمال في أثناءه اما لا بد منه في ابتداءه و في انتهائه .. الخ (هداية ج : ۱ ص : ۱۹۶)

[۲] او لا يجوز أن يبنى بالزكوة المسجد و كل مالا تملك فيه (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۸ کتاب الزكاة الباب السابع في المصارف، طبع رشيدیه کوئته)

[۳] تجب في كل مائتي درهم خمسة دراهم و في كل عشرين مثقال ذهاب نصف مثقال مضروباً كان أو لم يكن الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۸، کتاب الزكاة، الباب الثالث) لان الواجب الأصلي عندهما هو ربع عشر العين و انما له ولاية النقل الى القيمة يوم الاداء (بدائع الصنائع ج : ۲ ص : ۲۲، کتاب الزکوة)۔

زکات پرې ادا کړای شي. د خاوند آمدني د سکول تنخوا ده، اوڅه روپۍ يې دگتې او تاوان په کاروبار کې لگيدلې دي، چې زکات يې ورکوي. نو ايا بيا به هم د سرو زرو په گينه باندې زکات ورکول واجب وي؟

جواب: د سرو زرو نصاب اوو نيمې تولې دی، که د زید بنځې سره دومره سره زر وي چې هغه په خپله مالکه وي، نو زکات په هغې په خپله فرض دی او که پیسې نه وي نو گينه دې خرڅه کړي اوزکات دې ادا کړي.^{۱۱}

بنځه دې په خپله زکات ادا کړي که څه هم گينه خرڅه کړي

سوال: زما د ټولې گينې وزن تقريبا اته تولې دی، خو له دې پرته، ماسره نه د قربانۍ له پاره او نه د زکات له پاره پیسې شته، لهذا مایوسیت دخپلې لور په نوم ایښی دی، هغه اوس زیر استعمال هم نه دی او خاوند په زکات ورکولو باندې راضي نه دی او وايي چې ته او گينه دې پوه شه، خو په دې کې زما یوازې دومره ملکیت دی چې استعمالولی يې شم، خو خرڅولی یا بدلولی يې نه شم، اوس د ماشومې د گينې زکات څوک ورکړي؟ د ورور په ورکړل شویو دوه نيم زره روپيو کې زکات ورکوم.

جواب: دکومې گينې چې تاخپله لور مالکه جوړه کړې ده، هغه چې ترڅو پورې نابالغه وي په هغې باندې زکات نه شته،^{۱۲} خو هغې ته ورکولونه وروسته ستاله پاره دهغه استعمال جائز نه دی^{۱۳}، پاتې سره زر که نغدې روپۍ ورسره يوځای کړل شي اود نصاب حد ته رسيږي، نو په هغې باندې زکات فرض دی،^{۱۴} که نغدې روپۍ نه وي، نو گينه دې خرڅه کړل شي اوزکات ورکول ضروري دي، که خاوند ستا په وينا باندې ستاله طرفه زکات ادا کړي، نو زکات به ادا شي^{۱۵}، خود هغه په ذمه فرض نه دي، فرض ستا په ذمه دي، د زکات دادا کولو گنجائش چې نه

[۱] لم يختلفوا ان الحلی اذا كان في ملك الرجل تجب فيه الزکوة، فذالك اذا كان في ملك المرأة كالدرهم والدنا نیر، و أيضا لا يختلف حکم الرجل والمرأة فيما يلزمها من الزکاة، فوجب أن لا يختلف في الحلی (أحكام القرآن للجصاص ج: ۳ ص: ۱۵۸) باب زکاة الحلی، طبع قدیمی (ایضا پورته حواله)۔

[۲] (وشرط وجوبها العقل والبلوغ والاسلام) أى شرط افتراضها لأنها فریضة محكمة قطعية و خرج المجنون والصبي فلا زکوة في مالهما ... الخ (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۱۷) و أيضا فليس الزکوة علي صبي ومجنون الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۲، کتاب الزکوة طبع رشیدیه کوئته)۔

[۳] لا يجوز لأحد أن يتصرف في ملك الغير بغير إذنه (قواعد الفقه ص: ۱۱۰)۔

[۴] تیره شوی. حاشیه (تجب في كل مائتي درهم خمسة دراهم.... الخ) او ورپسې حاشیه (لم يختلفوا ان الحلی اذا كان في ملك الرجل... الخ) وگوری!۔

[۵] و تعتبرية الموكل في الزکوة دون الوكيل کذا في معراج الدراية (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۱، کتاب الزکوة)

وي، نودومره گينه دې نه ساتل کيږي، چې زکات پرې فرض شي، دا جواب خوپه هغه صورت کې دی چې دا گينه ستاملكيت وي، خو تاچې داليكلي دي چې په دې زما يوازې دومره ملكيت دی چې استعمالولی يې شم، بدلولی يا خرڅولی يې نه شم؟ ددې فقرې نه داسې معلومېږي چې دا گينه په اصل کې د خاوند ملكيت دی اوتاته يوازې داستعمال له پاره درکړل شوې ده، که همدا مطلب وي، نوددې گينه زکات ستاپه خاوند باندې فرض دی په تانه دی.

غريبه موردي د نصاب برابر سره زرخڅ کړي اوزکات دې ادا کړي

سوال: زما موربي بي سره د زکات په اندازه گينه ده، دهغې خپله څه امدني نه شته، بلکې په اولاد باندې يې گزاره روانه ده، په دې صورت کې په گينه باندې زکات واجب دی اوکه نه؟

جواب: زکات پرې واجب دی، په دې شرط چې گينه د زکات نصاب ته رسيږي، گينه دې خرڅه کړي اوزکات دې ادا کړي.^(۱)

د خاوند په وفات کېدو باندې زکات څنګه ادا کړل شي

سوال: زموږ يوه خپلوانه ده، دهغې خاوند وفات شوی دی اوپه هغې باندې دولس زره روپۍ قرضه ده، له هغې سره لږ شان سره زر هم شته، اوس پوښتنه داده چې اياپه دې باندې زکات واجب دی اوکه نه؟ که واجب وي، نوڅومره؟

جواب: د خاوند پريښودل شوې ترکه يوازې د ښځې نه ده، بلکې د ټولونه مخکې دې د خاوند قرضه ادا کړل شي، بيادې هغه په شرعي برخوکې تقسيم کړل شي^(۲)، بياپه دې وارثانو کې چې څوک بالغ وي اود هغوی برخه نصاب ته رسيږي، نوپه هغو باندې به زکات وي.^(۳)

که نغدې روپۍ نه وي، نو د تيروي شويو او اينده

کالونوپه زکات کې گينه ورکولۍ شئ

سوال: که يوه اينجلۍ په جهيز کې د ځان سره دومره گينه راوړي، چې د زکات يې ډيرې پيسې

[۱] تيره شوی حاشيه (تجب في كل مائتي درهم خمسة دراهم.... الخ) او ورپسې حاشيه (لم يختلفوا ان الحلۍ اذا كان في ملك الرجل... الخ) او گوري.

[۲] يبدأ عن تركه الميت الخالية عن تعلق حق الغير بتجهيزه ثم تقدم د يونه التي لها مطالب من جهة العباد و يقدم د ين الصحة ثم يقسم الباقي بعد ذلك بين ورثته أي الذين يثبت ارثهم بالكتاب أو السنة الخ (در مختار، كتاب الفرائض ج: ۶ ص: ۷۵۹ تا ۷۶۲).

[۳] و شرط وجوبها العقل والبلوغ والاسلام والحرية و ملك نصاب حولي فارغ عن الدين و حوائجه الأصلية الخ (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۱۷، ۲۱۸، كتاب الزكاة).

جوړېږي اودخاوند په امدني سره په کال کې دومره پيسې نه شي جمع کېدای، نو زکات څنگه ادا شي؟

جواب: ددې گټنې څه برخه دې خرڅه کړل شي، يادې دڅو کلونو په زکات کې ورکړل شي، يعنې ددې قيمت دې ولگول شي او دڅومره کلونوچې برابر وي دهغومره کلونونيت دې وکړي او په زکات کې دې ورکړل شي.^{۱۱}

دکان کې د تجارت په مال باندې زکات اود ادا کولو طريقه يې

سوال: زه د کتابونو او ستیشنري دکان کوم، د سامان ماليت تقريبا د دولسو زرو نه واخله ترېنځلسو زرو پورې وي، دکان د کرایې دی، ایا ددې دکان سامان د زکات ادا کولو قابل دی؟ يعنې ددې تجارت په مال باندې زکات فرض دی؟

جواب: د دکان کوم مال چې د خرڅلاو وي اودهغه ماليت ددوه پنځوس نیمې ټولې چاندي (سپين زرو) ماليت ته رسيږي، نو په دې مال باندې زکات فرض دی.^{۱۲}

سوال: که په دې مال باندې زکات فرض وي، نو د ستیشنري سامان په ډير شيانو باندې مشتمل وي او په دې کې هميشه اخیستل او خرڅول کوم، ددې له وجې حساب لگول ناممکن شي، نو ایا په اټکل سره ددې قيمت لگولو سره زکات ادا کولی شم؟

جواب: دهميشه حساب لگولو ضرورت نه شته، په کال کې يو تاريخ مقرر کړه مثلا: په لومړي رمضان باندې دې د دکان د قابل فروخت سامان جایزه واخیستل شي اوددې د ماليت تعين دې وکړل شي اوددې مطابق يې اداکوه، په کوم تاريخ باندې چې تادکان شروع کړی و، هر کال په دغه تاريخ باندې حساب کوه.^{۱۳}

انکم ټيکس (ماصول) ادا کولو سره زکات نه ادا کيږي

سوال: يوکس د نصاب مالک دی، که هغه د شروع نه دخپل جايداد او مال زکات اداکوي، نو

[۱] الفصل الأول في زكوة الذهب والفضة تجب في كل مائتي درهم خمسة دراهم و في كل عشرين مثقال ذهب نصف مثقال مضروبا كان أو لم يكن مصوغا أو غير مصوغ حليا كان للرجال أو للنساء و يعتبر فيها أن يكون المؤدى قدر الواجب وزنا ولا يعتبر فيه القيمة و توادى من خلاف جنسه يعتبر القيمة بالاجماع (الفتاوى الهندية ج : ۱ ص : ۱۷۸، ۱۷۹، كتاب الزكاة، الباب الثالث في زكاة الذهب)۔

[۲] واللازم في مضروب كل منهما ومعموله و لو تبرا أو حليا مطلقا أو في عرض تجارة قيمة نصاب (الدر المختار، ج : ۲ ص : ۲۹۸، كتاب الزكاة، باب زكاة المال)۔

[۳] الزكاة واجبة في عروض التجارة كائنه ماكانت اذا بلغت قيمتها نصابا من الورق أو الذهب و تعتبر القيمة عند حوّلان الحول بعد أن تكون قيمتها في ابتداء الحول مائتي درهم من الدراهم الغالب عليها الفضة (عالمگیری: كتاب الزكاة، الباب الثالث في زكاة الذهب والفضة ج : ۱ ص : ۱۷۹، طبع رشيدیه)۔

ايا شرعا هغه دملکي نظام دولت وضع شوي انکم ټيکس (ماصول) اداکولونه وروسته بري کيږي؟ او که هغه يوازې انکم ټيکس (ماصول) اداکوي اوزکات نه ورکوي، نو دهغه له پاره څه حکم دی؟ نور دا چې په موجوده نظام کې هغه څه طريقه اختيار کړي؟

جواب: انکم ټيکس (ماصول) دملکي ضرورياتوله پاره دحکومت له طرف نه مقرر دی، هرکله چې زکات ديو مسلمان له پاره فريضه خداوندي اوعبادت دی، دانکم ټيکس (ماصول) اداکولوسره زکات نه اداکيږي، بلکې دزکات جدا اداکول ضروري دي.^{۱۱}

مالک جوړولونه پرته فليټ (کور) دهستوگنې

له پاره ورکولوسره زکات نه اداکيږي

سوال: مسئله داده چې دزکات په مدکې تعميرشوي فليټ په لاندینو شرائطو سره دزکات مستحقینوته ورکړل شوی دی، نو دزکات ورکونکوزکات اداکيږي او که نه؟

شرطونه:

۱..... دافليټ (کواتر) کم نه کم پنځو کلنوپورې ته په چاخرخولۍ نه شي، (دزیات نه زیات هیڅ حد نشته)

۲..... متعلقه فليټ (کواتر) ستادخپل استعمال له پاره تاته درکول کيږي په دې کې به ته کرایه دار نه ساتي، په پگړۍ باندې يې نه شي ورکولۍ اوبل کس ته يې داستعمال له پاره هم نه شي ورکولۍ.

۳..... که تافليټ (کواتر) چاته په پگړۍ باندې ورکړ یا کرایه دار دې وساتلو، نوددې اطلاع جماعت ته ملاویدو باندې ستا په فليټ (کواتر) باندې حق به منسوخ کړل شي.

۴..... د فليټ (کواتر) دمرمت کومې روپۍ چې جماعت ټاکلي دهغو هره میاشت اداکولو نه وروسته دهغې رسید به ضرور حاصلول وي.

۵..... د فليټ (کواتر) وساطت دبل فليټ (کواتر) قبضه دار سره بدلېدای نه شي.

۶..... ددې عمارت چت به دجماعت په قبضه کې وي.

۷..... په مستقبل کې د فليټ (کواتر) دخرخولو یا پرېښودو، نو ابعکشن سرتیفیکيټ (اعتراض درخواست) به دجماعت نه حاصلولونه وروسته نوره کاروایي کېدای شي.

۸..... دپورتنبیان شویو شرطونونه پرته دجماعت له طرف نه په عمل کې نوي راتلونکي

[۱] فالدلیل علیٰ فرضیتها الكتاب والسنة والاجماع والمعقول أما الكتاب فقوله تعالى 'و اتوا الزکوة' و قوله عزوجل خذ من اموالهم صدقة تطهرهم و تزکیهم بها ... الخ (بدائع الصنائع ج : ۲ ص : ۲، کتاب الزکوة طبع سعید).

احکامات او شرائط منل او په هغو باندې به عمل کول وي، ددې بیان شویو شرطونو او پابندیو خلاف ورزي کونکي ممبر نه به جماعت فلیټ (کواتر) خالي کولی شي او په فلیټ (کواتر) کې اوسیدو والا ته په دې باندې عمل کول او قانوني حق به پرېښودل وي. (ذکر شوي پورتنی ټولو شرطونو او هدايات لوستلو نه وروسته دامنظوروم او په رضا او خوښۍ سره په دې باندې دستخط کوم)

مهرباني وکړئ او جواب د جنگ اخبار په ذریعه را کړئ، چې ټولو جماعتونو ته معلومه شي ځکه چې داسلسله په سکهړ، حیدر اباد او د کراچۍ په میمن برادری کې عام طور سره روانه شوې ده او په دې کې د زکات په کروړونو روپۍ د زکات په مد کې دخلکونه وصولیږي او پکې لگول کیږي.

جواب: زکات هغه وخت ادا کیږي، کله چې محتاج د زکات د مال مالک جوړ کړل شي او د زکات ورکونکي دهغه سره هیڅ تعلق او واسطه پاتې نه شي^۱ ستا په شرائط بنامه کې چې کوم شرطونه ذکر شوي دي هغه د عاریت دي، د تملیک نه دي، لهاددې شرطونو سره که د چاد زکات رقم سره فلیټ (کواتر) جوړ کړل شي، نو زکات نه ادا کیږي، د زکات دادا کېدو صورت همدغه دی چې چا فلیټ (کواتر) ورکړل شي هغه مالک جوړ کړل شي او د ملکیت د کاغذونو سره هغه ته مالکانه حقوق ورکړل شي، دغه خلک چې په دې فلیټونو (کواترو) کې څنگه غواړي مالکانه تصرف وکړي او د جماعت له طرفه په هغوی باندې هیڅ پابندي نه وي، که هغوی ته مالکانه حقوق ورکړای شي، نو د زکات ادا کونکو زکات به ادا نه شي او په هغوی به لارم وي چې خپل زکات په دویم ځل ادا کړي.

د زکات په پیسو کور جوړول

سوال: یو سړی عموماً یوې امدادي ادارې ته د زکات پیسې ورکوي، د امدادي ادارې د مشرانو په مشورې سره هغه د زکات په پیسو سره یو کور واخلي او داځای هم هغې امدادي ادارې ته ورکړي، دلته داسې هم کېدلای شو چې هغه پیسې رومي ادارې ته ادا کولو سره دهغه نه وروسته اداره په یو ټېکدار باندې تعمیر وکړي، خو ادارې د داسې قسم مشکلاتو

[۱] أما تفسیرها فهي تمليك المال من فقير مسلم غير هاشمي ولا مولا بشرط قطع المنفعة عن المملك من كل وجه لله تعالى هذا في الشرع كذا في التبيين (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۰) هي لغة الطهارة والنماء و شرعا تمليك جزء مال خرج المنفعة فلو أسكن فقيرا داره سنة ناويا لا يجوز به ... الخ (الدرا مختار مع رد المختار، ج : ۲ ص : ۲۵۷) و أما ركن الزكوة فركن الزكوة هو اخراج جزء من النصاب الى الله تعالى وتسليم ذلك اليه بقطع المالك يده عنه بتمليكه من الفقير وتسليمه اليه أو الى يد من هو نائب عنه وهو المصدق والمالك للفقير يثبت من الله تعالى وصاحب المال نائب عن الله تعالى في التمليك والتسليم الى الفقير (بدائع الصنائع ج : ۲ ص : ۳۹)، ولو دفع اليه دارا يسكنها من الزكوة لا يجوز اذا دفع الزكوة الى الفقير لا يتم الدفع ما لم يقبضها الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰، كتاب الزكاة).

نه د بچ کېدوله پورته ذکر شوي امر ته ترجیح ورکړه، یعنې د مال په صورت حال کې د زکات د ادا کولو، ایا په داسې صورت کې زکات ادا کېږي؟

جواب: داکور چې کله یو محتاج ته ورکړل شي (مالکانه حقوقو سره)، نو هلته به زکات ادا کېږي، ددې نه مخکې نه. [۱]

د زکات د پیسو نه قرض ورکول

سوال: ما زکات اکاونټ (له سود پرته، خلاص کړی دی، په هغه کې کال په کال پیسې جمع کېږي، او زه د ضرورت په اندازه پیسې خلکو او ادارو ته ورکوم، سوال دادی:

۱: ایا هغه اکاونټ نه قرض حسنه ورکولی شم؟

۲: ایا هغه اکاونټ نه ضرورت مندو ته قرض ورکولی شم؟ هغوی که چیرته د وعدې مطابق قرض واپس کړي، نو په اکاونټ کې به واپس پیسې جمع کېږي، که چیرته هغوی واپس نه کړي، نو ایا هغومره د زکات پیسې به زما په ذمه باندې واجب پاتې وي، یا قرض اخیستونکي باندې به (زما) زکات واجب الاداء وي؟ یا موږ دواړو باندې؟ د شریعت مطابق چې څه جواب وي، رايې کړئ!

جواب: تاسو دا پیسې فقیرانو، میسکینانو ته مالک جوړولو سره ورکولی شئ، [۲] خو دا پیسې د قرض په طور باندې ورکول صحیح نه دي. [۳]

[۱] ولو دفع اليه دارا ليسكنها عن الزكاة لا يجوز اذا دفع الزكاة الى الفقير لا يتم الدفع مالم يقبضها (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰، کتاب الزكاة الباب السابع في المصارف)

[۲] "انما الصدقات للفقراء والمساكين والعاملين عليها والمؤلفة قلوبهم و في الرقاب والغارمين و في سبيل الله وابن السبيل فرضة من الله" (التوبة: ۶۰)

[۳] "و اما ركن الزكاة فركن الزكاة هو اخراج جزء من النصاب الى الله تعالى وتسليم ذلک اليه يقطع المالك يده عنه بتمليكه من الفقير و تسليمه اليه أو الى يد من هو نائب عنه و هو المصدق والمالك للفقير يثبت من الله تعالى و صاحب المال نائب عن الله تعالى في التملك والتسليم الى الفقير (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۳۹ کتاب الزكاة)

❖ کومو خلکو ته زکات ورکول کيږي؟ ❖

(د زکات مصارف)

د زکات حق داران

سوال: کومو خلکو ته زکات ورکول جائز دي او کومو خلکو ته ناجائز دي؟

جواب: خپل مور و پلار ته او خپل اولاد ته زکات ورکول روا نه دي، همداغه شان ښځه او خاوند یو بل ته زکات نه شي ورکولی، ^(۱) کوم خلک چې په خپله دنصاب مالک وي هغوی ته زکات ورکول جائزه دي، ^(۲) د حضور ﷺ خاندان (هاشمیانو) ته زکات دورکولو حکم نه شته، ^(۳) بلکې که هغوی ضرورت مند وي، نو د هغوی مدد په غیر زکات سره لازم دی، ^(۴) خپل ورور، خور، تره، خوربي، ماما، وراره، ته زکات ورکول جائز دي ^(۵) نور تفصیل په خپله معلوم کړئ یا یې په کتاب کې ولولئ.

سوال: د زکات تقسیم په کومو کومو قومونو باندې حرام دی؟ هرکله چې زموږ په علاقه پلنډري، بلکې په پوره ازاد کشمیر کې سید، اعوان، لوهار (پښ)، ترکان، قریشي او داسې نور... ددوی له پاره زکات حرام ګرځول شوی دی، البته د سیدانو له پاره خوزکات اخیستل جائزه دي، نوردوه قومونه چې په کې قریشي بلونکي ترکان، لوهار او اعوان، ملک شامل دي د زکات حقدار دي او که نه؟ مهرباني وکړئ اوددې هم وضاحت وکړئ چې د سید کورنۍ نه پرته حاجت مند خلک مثلاً یتیم، کونډه، معذوره، د زکات اخیستلو حقدار دي؟

[۱] او لا الي من بينهما ولا د ولو مملوكا لفقير او بينهما زوجية الخ (الدر المختار كتاب الزكاة، باب المصرف، ج: ۲ ص: ۳۴۶، هداية ج: ۱ ص: ۲۰۶)۔

[۲] ولا يجوز دفع الزكاة من يملك نصاباً أي مالا كان د نانير او دراهم او سوا ثم او عروضاً للتجارة أو لغیر التجارة فاضلاعن حاجته في جميع السنة هكذا في الزاهدي (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹، كتاب الزكاة الباب السابع)

[۳] ولا الى بنی هاشم الا من أبطل النص قرابته وهم بنو هب... الخ (الدر المختار باب المصرف، ج: ۲ ص: ۳۵۰)

[۴] هذا في الوجبات كالزكاة والنذر والعشرو والكفارة فأما التطوع فيجوز الصرف اليهم كذا في الكافي (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹، كتاب الزكاة، الباب السابع في المصارف)۔

[۵] والأفضل في الزكاة والفطر والنذر والصرف أولا الى الاخوة والأخوات ثم اولادهم ثم الى الأعمام والعمت ثم الى اولادهم ثم الى الأخوال والحالات الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰، كتاب الزكاة، الباب السابع)۔

جواب: زکات د حضور ﷺ د خاندان له پاره حلال نه دی اود حضور ﷺ د خاندان نه مراد، آل علي، آل عقیل، آل جعفر، آل عباس او آل حارث بن عبدالمطلب^{۱۱} کوم کس چې ددې پنځو بزرگانو دنسل نه وي هغوی ته زکات نه شی ورکول کېدای، که غریب اوضرورتمند وي، نودنورفنده ددوی خدمت کول پکار دي^{۱۲}.

د سید او هاشمي مدد دې له زکات پرته وکړل شي

سوال: اسلام د مساوات، عدل او حکمت دین دی اسلام د غیرمسلمونه جزیه وصولوي او هغوی ته دخپل سوري لاندې تحفظ ورکوي، اسلام د زکات دورکولو حکم ورکوي او حکم ورکوي چې د امت (دهاشمي نه پرته) په غریبانو، مسکینانو، کونډو باندې دې خرچ کړل شي، خو زما سوال دادی چې زموږ مذهب هاشمي امت د غریبانو، کونډو او یتیمانو، نادارانو، مسکینانو، اومحتاجو غریب طالب علمانو ته څه ډول مالي تحفظ ورکوي؟

جواب: هاشمي د حضور ﷺ د خاندان دی اود حضور ﷺ دخپل ځان او خپلو متعلقینوله پاره زکات ممنوع گرځولی دی^{۱۳} دا حضرات که ضرورت مندوي، نو له زکات پرته له بل فنډه ددوی خدمت کول پکار دي اود حضور ﷺ د قرابت لحاظ ساتلوسره ددوی خدمت کول د ډیرلوی اجر باعث دي^{۱۴}.

ساداتوته ولې زکات نه شي ورکول کېدای

سوال: مولانا صاحب! مایه اکثر وکتا بونوکې لوستلي دي او اوریدلي مې هم دي چې سیدانوته زکات ورکول پکار نه دي، داسې ولې دي؟

جواب: زکات دخلکو د مال خیري دی اود حضور ﷺ آل په دې کې ملوث کول مناسب نه و او که هغوی ضرورت مندوي، نودپاک مال نه دې دهغوی مدد وکړل شي^{۱۵} نورداچې که

۱] ولا یدفع الی بنی هاشم و هم ال علی و ال عباس و ال جعفر و ال عقیل و ال حارث بن عبدالمطلب کذا فی الهدایة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹، کتاب الزکاة، الباب السابع فی المصارف)۔

۲] تیره شوی حاشیه (هذه فی الوجبات کالزکوة والنذر والعشر.... الخ) اوگوری:۔

۳] قوله و بنی هاشم و موالیهم اى لا يجوز الدفع لهم لحدیث البخاری نحن أهل بیت لا تحمل لنا الصدقة (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۶۵، کتاب الزکاة، باب المصارف)۔

۴] وقال المصنف فی الکافی هذه فی الوجبات کالزکوة والنذر والعشر والكفارة فأما التطوع والوقف فيجوز الصرف اليهم لأن المؤدى فی الواجب يظهر نفسه باسقاط الفرض فيتدنس المؤدى كالماء المستعمل وفى النفل تبرع بماليس عليه فلايتدنس به المؤدى كمن تبرع بالماء ۱هـ (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۶۵، کتاب الزکاة، باب المصارف) ۵] ایضا۔

د حضور ﷺ آل ته د زکات دور کولو حکم وي، نويو ناپوه ته شک کېدای شو چې ښکلی نظام دخپل اولاد له پاره خو... معاذ الله... جاري کړی نه دی، اوبل دا چې د دې يونفسياتي اړخ هم دی او هغه دا چې که د حضور ﷺ آل ته زکات ورکول جائز وای، نو خلک به د حضور ﷺ د قربت له وجې نه هغوی ته ترجیح ورکوله، غيړ سید ته په زکات ورکولو باندې به يې زړه نه مطمئن کېده او دې سره به د نورو فقيرانو گيله پيدا شوې وه.

سوال: په سني فرقه کې سيدانوته د زکات، صدقات او خيرات د استعمال ممانعت دی، سوال دادی چې په دې فقه کې غريب سيدان نه وي؟ او که وي نو د هغوی د حاجت پوره کولو له پاره په سني فقه کې کومه طريقه ده؟ او په دې سلسله کې د پاکستان د حکومت په زکات او عشر کې څه گنجائش شته او که نه؟

جواب: دامستله د سني فقهې نه ده، بلکې په خپله د حضور ﷺ ارشاد مبارک دی، چې د حضور ﷺ له پاره او د حضور ﷺ د آل له پاره زکات او صدقات حلال نه دي،^[۱] ځکه چې دخلکو د مال خیري دی، د حضور ﷺ آل الله تعالی د دې کثافت نه پاک ساتلي دي، سید که غريب وي، نو د هغوی په خدمت کې په عزت او احترام سره هدیہ پیش کول پکار دي، حکومت ته پکار دي چې د سيدانو کفالت د غير صدقاتو له فنډ نه وکړي.

د سيد ښځې ته زکات

سوال: زموږ يو خپلوان چې سید دی، جسماني طور سره مکمل معذور دی، له دې وجې دگتې قابل نه دی، دهغه د کور گزاره دهغه د ښځې چې غيړ سیده ده ماشومانوته تپوشن (سبق بنودلو) سره اود څه نژدې خپلوانو په مدد سره چلېږي، سوال دادی چې دهغه ښځه غيړ سیده ده اود کور کفيله ده، دهغې خاوند او ماشومان سيدان دي، دوی ته زکات ورکول کېدای شي؟

جواب: ښځه که غيړ سیده ده اود زکات حقداره ده، نو دې ته زکات ورکولی شئ^[۲]، د دې زکات د مالک کېدونه وروسته که هغه وغواړي، نو په خپلو ماشومانو او خاوندان دې يې خرچ کولی شي.^[۳]

[۱] عن عبد المطلب بن ربيعة قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ان هذه الصدقات انما هي اوساخ الناس و انما لا تحمل محمد و لا لال محمد رواه مسلم (مشکوٰۃ ص : ۱۶۱، باب من لا تحمل له الصدقة)۔

[۲] و يجوز الدفع الى من عداهم من بني هاشم (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۹، المصارف.... الخ منها الفقير وهو من له ادنى شئ وهو ما دون النصاب، عالمگیری : ۱۸۷، كتاب الزكاة، الباب السابع)۔

[۳] عن عائشة رضي الله عنها قالت : كان في برة ثلاث سنن احدى السنن انما عتقت فخيرت في زوجها و دخل رسول الله صلى الله عليه وسلم البرمة تفور بلحم فقرب اليه خبز وادم من ادم البيت فقال : الم اربمة فيها لحم ا قالوا : بلي و لكن ذالك لحم تصدق... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه

د سيدې انجيلي اولاد ته زکات

سوال: د (هندي، واده د (زید) سره وشو، چې دهغه نه ددې دوه ماشومان دي، څه موده وروسته زید هندي ته طلاق ورکړ، بچي دهندي سره دي، نوموړې محنت کوي او دهغوی پرورش پرې کوي، زید د ماشومانو د پرورش له پاره هيڅ نه ورکوي، دهندي تعلق د ساداتو له کورنۍ سره دی، او دهغې دا بچي صدیقان دي، دهندي خپل خپلوان، وروڼه، خویندې او مورپلار ددې ماشومانو د پرورش له پاره د زکات پیسې هندي ته ورکولی شي او که نه؟ چې هغه یې یوازې په ماشومانو باندې خرچ کړي، ځکه چې دهندي له پاره خوزکات اخیستل جائز نه دي، شرعي اعتبار سره په دې مسئله باندې رڼا واچوی!

جواب: د ماشومان سیدان نه بلکه صدیقان دي، له دې وجې دې ماشومانو ته زکات ورکول صحیح دي او هغه دخپلو بچوله پاره زکات وصولولی شي^[۱]، دخپل ځان له پاره نه.^[۲]

علوي (اعوان) ته زکات ورکول

سوال: «بهشتی زیور» کې دي چې بنو عبدالمطلب او بنو هاشم ته زکات ورکول جایز نه دی، سوال دادی چې علوي چې عام طور باندې ورته اعوان ویل کیږي، دهغوی په باره کې څه حکم دی؟

جواب: بنو هاشم ته زکات ورکول جائز نه دي، او اعوان هم د حضرت علي عليه السلام اولاد دی، له دې وجې نه هغوی هم هاشمیان دي.^[۳]

د سيدې ميرمنې اولاد چې د غير سيد نه وي هغوی ته زکات ورکول

سوال: ښځه سيده ده او خاوند غیر سید، هغه وفات شوی دی، دهغه زامنو ته زکات ورکول سهي دي او که نه؟

جواب: ورکول کیدای شي.^[۴]

...بقیه د ترمخ] به علي بريرة و أنت لا تأکل الصدقة، قال: هو علیها صدقة و لنا هدية متفق علیه (مشکوٰۃ ص: ۱۶۱، باب من لا تحمل له الصدقة، الفصل الاول)

- [۱] و يجوز الدفع الى من عداهم من بنی هاشم (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹، کتاب الزکاة، الباب السابع)
- [۲] فان تحريم الصدقة حکم يختص بالقرابة من بنی هاشم... الخ (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۶۵، کتاب الزکاة)
- [۳] و بنو هاشم الذی تحرم علیهم الصدقات ال عباس و ال علی و ال جعفر و ال عقيل و ولد الحارث بن عبدالمطلب کذا ذکره الکرخي (بدائع ج: ۲ ص: ۴۹، کتاب الزکاة، فصل و أما الذی يرجع الى المؤدی الیه)
- [۴] و يجوز الدفع الى من عداهم من بنی هاشم (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹) ... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه

غريبي سیدی خورته زکات ورکول

سوال: زما واده دیو سیدی کورنی له بنځې سره شوی دی، دیوې خور واده مې هم دسید سړي سره شوی دی، د خور مې مالي حالت خراب دی، ایا زه دخپل زکات له پیسو نه خپلې خور یا دهغي د اولاد مدد کولی شم؟

جواب: خور ته یې ورکولای شې، ځکه چې هغه سیده نه ده، [۱] اود هغي اولاد ته یې نه شې ورکولای ځکه چې هغوی سیدان دي. [۲]

د زکات صحیح مصرف

سوال: ایاد زکات او عشر روپی په ملکي دفاع باندې یا اندستري (خدمتي اداره) لگولو باندې خرچ کیدای شي او که نه؟ ترننه پورې موږ همدغه اوریدلي دي چې د عشراوزکات پیسې په دې باندې نه شي خرچ کیدای، خود میا صاحب... یواځباري بیان موږ یوازې حیران نه، بلکې پریشان هم کړو، میا صاحب فرمایي:، شرعي نقطه نظر سره حکومت د زکات او عشر پیسې په ملکي دفاع باندې د خرچ کولو حق لري، د زکات او عشر د مصارفو په باره کې د (جنگ) نمایده د سوال په جواب کې هغه وویل چې مذهبي نقطه نظر سره د ملکي دفاع ضروریات پوره کولو له پاره که وسایل موجود نه وي، یا کم وي، نویاددې مقصد له پاره عشراوزکات استعمالیدای شي، همدغه شان د دین د تبلیغ او د دین داشاعت له پاره عشراوزکات په پوره طریقې سره استعمالیدای شي، ځکه چې په دې سلسله کې، د فې سبیل الله، د موجود دی، هغوی وویل چې د زکات پیسو سره په ملک کې اندستري هم لگیدای شي، په کومو کې چې غریبانو یتیمانو او مستحقو کسانو ته نوکري (وظیفې) ملاویدل پکاردی، خو د دې اندستري د قیام سره یو دا شرط هم ضروري دی، هغوی مالدارنو خلکو ته نوکري (وظیفې) ورنکړي،، بحواله جنگ کراچی ۱۰ د سمبر ۱۹۸۴. ایاد میان صاحب دا نقطه نظر د قرآن او سنت اوفقه حنفي مطابق دی؟ دلالتو سره وضاحت وکړئ!

جواب: زکات د فقیرانو او مسکینانو له پاره دی، په قرآن کریم کې چې کوم د فې سبیل الله، مد موجود دی، فقر ورسره د شرط په طور ملحوظ دی، یعنی کوم مجاهد چې ناداره وي هغه ته

...بقیه د ترمخ] ... المصارف منها الفقير و هو من له أدنى شيء و هو ما دون النصاب (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۷، کتاب الزکاة، الباب السابع)

[۱] الأفضل في الزكاة الصرف الى الأخوة والأخوات (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰، کتاب الزکاة الباب السابع في المصارف)

[۲] ولا يدفع الى بني هاشم (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۹، کتاب الزکاة، الباب السابع في المصارف)

دهغه د ضرورتونو له پاره د زکات د مدنه ورکول کيدای شي، په دې شرط چې هغه يې مالک جوړ کړل شي.^{۱۱} مطلق ملکي دفاع باندې تعليم، صحت اورفاه عامه په مدونوباندې د زکات پيسه خرج کول صحيح نه دي،^{۱۲} کوم کسان چې دا قسمه فتوا لگوي، دهغوی مطابق په زکات او ټيکس، ماصول، کې هيڅ فرق نه شته

د زکات اخستونکي د ظاهراعتبار په کيږي

سوال: عزيزان، رشته دار چې په ظاهره د زکات حقدار په نظر راځي دا تصديق څنگه وکړای شي چې دوی د نصاب مالکان نه دي؟

جواب: د ظاهراعتبار دی، که د ظاهري حال مطابق زړه مني چې دی حقدار دی، نو هغه ته دې ورکړل شي.^{۱۳}

معمولي آمدني والا رشته دار ته زکات ورکول جائز دي

سوال: زما يوه نژدې رشته داره ده، دهغي خاوند يو معمولي کارکوي، آمدني يې دومره نه ده چې د کور گزاره ورسره په ښې طريقې سره وچليږي، داوسيدو کور يې هم د کړايې دی، پوښتنه داده چې په دې حالتوکې، زه د زکات او صدقاتو روږي هغوی ته ورکولی شم؟

جواب: که هغوی د زکات مستحق وي، نو د زکات په مدکې دهغوی مدد کول ضروري پکار دی.^{۱۴}

د کمې گټې لرونکې کورنۍ ماشومانو ته اختر

کې د زکات نه جامې اخيستل او ورکول

سوال: زموږ نژدې رشته داران د ژ چې ملازمت کوږ، دهغوی مياشتنۍ تنخوا دوه زره

[۱] أما تفسیرها فهي تمليك المال من فقير مسلم غير هاشمي ولا مولا به بشرط قطع المنفعة عن المملك من كل وجه لله تعالى هذا في الشرع كذا في التبيين (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۰، كتاب الزكاة)۔

[۲] ولا يجوز أن يبنى بالزكاة المسجد وكذا القناطر والسقايات و اصلاح الطرقات و كرى الأنهار و الحج و الجهاد وكل ما لا تمليك فيه (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۸ كتاب الزكاة، الباب السابع في المصارف)۔

[۳] اذا شك و تحرى فوقع في أكبر رأيه أنه محل الصدقة فلدفع اليه أو سأل منه فلدفع أو راه في صف الفقراء فلدفع فان ظهر أنه محل الصدقة جاز بالاجماع (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰ كتاب الزكاة، الباب السابع في المصارف، طبع رشيدية)۔

[۴] و يجوز دفعها الي من يملك أقل من النصاب و ان كان صحيحا مكتسبا كذا في الزاهدی (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۹ كتاب الزكاة الباب السابع في المصارف)۔

روپی ده. کوری خیل دی. اوو اته ماشومان او دوه ښځه اوځوند دي، یعنې د لسو یولسو کسانو کورنۍ ده. ښځه یې اکثر بیماره وي، تاسو ته معلومه ده چې ددې گراني په دور کې د دوو زرو حیثیت څه دی. ایا داسې خاندان ته زکات ورکول کیدلی شي، سره له دې نه چې هغوی صاحب نصاب هم نه دي؟ هغوی ته نه ویلوسره زکات ورکړل شي، یا ورته وویل شي چې تاسو اختر کې پرې د ماشومانو له پاره جامې واخلي، یاد ماشومانو کتابونه له پاره واخلي. د بجلۍ بل به مونږ ادا کړو. په دې مسئله تفصیل سره رڼا واچوئ!

جواب: ورکول کېدای شي [۱]

پکړۍ باندې اخیستل شوی کور کې اوسیدونکو ته زکات ورکول

سوال: زما د خور زوی په دواړو سترگو معذوره شوی دی. د سترگو په علاج باندې زرگونه روپی خرج کولو سره کېدای شي نظر واپس راشي. د کور کالي وغیره خرڅ شوي دي، ایا د هغه په علاج باندې د زکات پیسې خرج کیدلی شي؟ خپل کور دی چې په هغه کې اوسیدو، اود هغه پکړۍ درې لکه روپی د جایدا مالک ته واپس کولو سره ملاویدلی شي، او په دې وخت کې د گټې ذریعه نه شته

جواب: که چیرته هغه مستحق وي نو ورکول کېدای شي. [۲]

د مستحق تعین به څنګه کیږي؟

سوال: په دې زمانه کې د چا باره کې فیصله کول چې دا سړی د زکات مستحق دی، ډیره مشکل اونااممکن دی. او یا دا پوښتنه کول چې تاسو څنګه مستحق یې؟ نامناسب معلومېږي، مهرباني کولو سره ارشاد وفرمائی چې ددې خبرې تعین په کومه طریقه وکړل شي چې فلانکی سړی د زکات مستحق دی او که نه؟

جواب: څوک د زکات مستحق دی او څوک نه؟ ددې فیصله خو زکات ورکونکی کولی شي، که چیرته د چا په کور کې ټپي وي. یا داسې نور د لغوې سامان دی، نو هغه د زکات مستحق نه دی، څوک چې د اصلي ضرورتونو نه زیاتې پیسې په دنصاب په اندازه لري، هغه د زکات مستحق نه دی. [۳]

[۱] (منها الفقير) و هو من له ادبي شيء و هو ما دون النصاب (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۷) دفع الزكاة الى صبيان أقاربه برسم عيد أو الى مبشر أو مهدى الباكورة جاز (الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۵۶ قبیل باب صدقة الفطر)

[۲] (منها الفقير) و هو من له ادبي شيء و هو ما دون النصاب (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۷)

[۳] أو لا يجوز دفع الزكاة من يملك نصاباً أي مال كان د نانیر أو دراهم أو سوا تم أو عروضاً للتجارة أو لغیر التجارة فاضلاعن حاجته في جميع السنة هكذا في الزاهدی (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹ کتاب الزكاة الباب السابع)

عثماني ته زکات ورکول

سوال: زما خاوند عثماني دی اود نصاب مالک نه دی. آیا زما والدین یا ورور خور زما د خاوند په علم کې د راوستلو نه پرته هغه ته د زکات پیسې دقرض یا عطیې په طور ورکولی شي؟

جواب: که چیرته ستا خاوند د زکات مستحق وي نو ستا والدین هغه ته زکات ورکولی شي وانه اعلم [۱]

غریبې کورنۍ ته دکور جوړولوله پاره زکات ورکول

سوال: هغې کورنۍ ته اوس په کور کې کړکۍ او داسې نور... لگول دي، ځکه چې گرمي زیاته ده. د کوټې په چت باندې فرش لگول دي، دې له پاره چې اوبه لاندې رانه شي، آیا موږ هغوی ته دکور آبادولوله پاره دزکات پیسې ورکولی شو؟ هغوی ته وایو چې دا کار تاسو وکړئ! بل به موږ ادا کړو؟

جواب: هو جناب! کار ورباندې وکړئ، بیا دبل ادا کولو له پاره هغوی ته د زکات پیسې ورکړئ! [۲]

د زکات په پیسوسره د مستحق رشته دار واده کول

سوال: آیا د خپلې وریرې په واده باندې د زکات پیسې لگولی شم؟

جواب: که چیرته هغې انجیلۍ سره یاد هغې والدینوسره دومره پیسې نه وي چې دهغې واده وکړای شي، نو د زکات په پیسو سره دهغې واده جائز دی، خو غوره صورت دادی چې دچانه قرض اخیستلوسره دهغې د واده مصارف برداشت کړئ شی، وروسته د زکات په پیسو سره دهغې قرض ادا شي. [۳]

[۱] المصارف... الخ منها الفقير وهو من له ادبي شيء وهو ما دون النصاب أو قدر نصاب غير تام و هو مستغرق في الحاجة (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۷) و يجوز دفعها لزوجة أبيه و ابنه و زوج ابنته تاترخانية (الدر المختار ج : ۲ ص : ۳۴۶)

[۲] و يجوز دفعها الى من يملك أقل من النصاب (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۹) والغرام من لزومه دين و لا يملك نصابا فاضلا عن دينه (هداية ج : ۱ ص : ۲۰۵) المراد بالغرام في الآية و هو في اللغة من عليه دين و لا يجد قضاء كما ذكره القعنبي و انما لم يقيد المصنف لأن الفقر شرط في الأصناف كلها و في الفتاوى الظهيرية و الدفع الى من عليه الدين أولى من الدفع الى الفقير (البحر الرائق ج : ۲ ص : ۲۶۰، كتاب الزكاة، باب المصارف)

[۳] و لو قضى دين الفقير بركوة ماله ان كان يأمره جاز وان كان بغير... [بقية حاشيه په راروانه صفحه

چې لمسي او لمسي ته زکات ورکول نه دي سهي،

نو اينگور ته څنګه ورکول کېدای شي؟

سوال: که چيرته لمسي او لمسي ته زکات نه شي ورکول کېدای، نو بيا اينگور ته څنګه ورکول کېدای شي؟ حالانکه اينگور ته هم ضرورت د خپل اولاد له پاره وي.

جواب: اينگور ته زکات ورکول سهي کيږي، او هغه مالګه کيدو نه وروسته چاته يې چې خوښه وي ورډې کړي. [۱]

د خور او ورور په صدقه فطر او زکات سره مدد کول

سوال: زید د ضعیف کیدو او زیات عمر په وجه د دوو دریو کالونه روژې نه شي نیولی، نو د صدقه فطر مطابق د تیر شوي کال دوه سوه لس روپۍ دروژو د فديې په طور په غریبانو باندې تقسیم کړې. سر کال اته روپۍ صدقه فطر ښودل کيږي، د دیرشتو روژو دوه سوه څلویښت روپۍ کيږي، د زید حقيقي خور ډیره سخته بیمار ده، کونډه ده، څه ذریعه د آمدني يې هم نشته، یو زوی يې دی چې هغه هم بې کاره دی، هیڅ ګټه نه کوي، له دې وجې چې داسې (زید) د زیات عمر (بوډاوالي) په وجه روژې نه نیسي، که چیرته د روژې د فديې (۲۴۰) روپۍ خپلې کونډې خور ته (چې سخته ضرورت منده اود علاج معالجې هم حاجت منده ده) ورکړي، نو د زید د طرف نه د روژې فدیة ادا کيږي او که نه؟

جواب: زکات، صدقه فطر اود روژو د فديې پیسې ورور او خور ته ورکول جائز دي، [۲] په دې شرط چې هغوی محتاج وي. [۳]

غریب خور، ورور او خپلوانو ته زکات ورکول

سوال: آیا زکات خپل مستحق خور، ورور او خپلوانو ته ورکول روا دي؟ او آیا هغوی ته دا ویل ضروري دي چې دا د زکات پیسې دي؟

...بقیه د تیرمخ] ... امره لا يجوز و سقط الدين ... الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰) و فی الفتاوی الظهیر
یه و الدفع الی من علیه الدین اولی من الدفع الی الفقیر (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۶۰)

[۱] يجوز دفع الزکوة الی من سوی الوالدین و المولودین من الأقارب و من الاخوة و الأخوات و غیرهم
لا نقطاع منافع الأملاک (بدائع ج: ۲ ص: ۵۰، کتاب الزکاة فصل و أما الذی يرجع الی المؤدی الیه)

[۲] أو الأفضل فی الزکوة و الفطر و النذر الصرف أولا الی الاخوة و الأخوات ... الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰)

[۳] أو يجوز دفعها الی من یملک اقل من النصاب (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹ کتاب الزکاة، الباب السابع)

جواب: خور، ورور او خپلوانو ته زکات ورکول یوازې جائز نه، [۱] بلکې په دې کې دوه اجرونه هم دي، یو د فریضې د ادا کولو، او دویم د صله رحمې، [۲] خو والدینو، خپل اولاد او د اولاد اولاد ته زکات نه شي ورکول کېدای، همدغه شان اولاد خپلو والدینو ته، نیکه نیا (آنی) ته او د مور طرف نه نیا نیکه ته زکات نه شي ورکولی، ښځه خاوند هم یو بل ته زکات نه شي ورکولی، [۳]

چاته چې زکات ورکړل شي هغه ته ویل ضروري نه دي، خو د ورکولو په وخت کې نیت کول ضروري دي، [۴]

له وینا پرته کونډې خور ته زکات ورکول

سوال: د زید یو خور کونډه ده، د خاوند په پنشن (تقاعدې) باندې گزاره یې ده، اینګور لمسو او دوو زامنو سره ده، یو په روزگار باندې دی، او دویم چې اولاد والا دی، بې روزګاره دی، د ژوند ګاډۍ په یو طریقو روانه ده، خو مالي تنګي شته، د خاوند پنشن اود زوی ګټه کفایت نه کوي، نو په داسې صورت کې زید که چیرته خپلې کونډې خور ته فدیو، زکات یاد فطرانې د پیسو نه مالي امداد وکړي، نوایا شرعي اعتبار سره به دا جائز وي؟ سره له دې نه چې خور ته د دې علم نه وي چې امداد په کوم صورت سره کیږي؟

جواب: خور که چیرته غریبه وي، نو هغې ته زکات وغیره ورکول جائز دي، د ورکولو په وخت کې چې په زړه کې نیت وکړل شي، هغې ته وینا ضروري نه ده. والله اعلم [۵]

[۱] و الأفضل فی الزکوة أولا إلى الاخوة والأخوات ثم إلى الأعمام و العمات الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰ کتاب الزکاة، الباب السابع فی المصارف)

[۲] روى أن امرأة عبد الله بن مسعود رضى الله عنه سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الصدقة على زوجها عبد الله فقال النبي صلى الله عليه وسلم : لك أجران، أجر الصدقة و أجر الصلة (بدائع الصنائع ج : ۲ ص : ۴۰، کتاب الزکوة، طبع ایچ ایم سعید (وعن سلمان بن عامر رضى الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : الصدقة على المسكين صدقة و على ذوى الرحم ثنتان : صدقة و صلة رواه النسائي والترمذی (الترغيب والترهيب ج : ۲ ص : ۳۷)

[۳] و لا يدفع المزكى زكوة ماله إلى أبيه و جده و ان علا و لا إلى ولد ه و ولد ه و ان سفل و لا تدفع المرأة إلى زوجها (هداية ج : ۱ ص : ۲۰۶، کتاب الزکاة، باب من يجوز دفع الصدقات إليه)

[۴] نوى الزکاة بما يدفع لصبيان أقربائه أو لمن يأتيه بالبشارة أو يأتي بالاكورة أجزاء و كذا ما يدفعه إلى الخدم من الرجال والنساء في الأعياد و غيرها بنية الزکاة، كذا في معراج الدراية (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰ کتاب الزکاة، الباب السابع فی المصارف) وفي شرح الحموى : العبرة لنية الدافع لا لعلم المدفوع إليه (الأشباه والنظائر مع شرح الحموى ج : ۱ ص : ۲۲۱)

[۵] و الأفضل فی الزکوة الصرف إلى الاخوة والأخوات ... الخ... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه

یتیم و ورونو، خویندو او مور باندې د زکات پیسې خرچ کول

سوال: ایا په یتیمو ورونو، خوړیندو او مور باندې د زکات پیسې پرته له دې چې هغوی ته وویل شي خرچ کیدلای شي یا هغوی ته له دې وینا نه پرته چې دا زکات دي ورکول کېدای شي؟
جواب: مور ته زکات ورکول جائز نه دي، [۱] خور، ورور که چیرته محتاج وي، نو هغوی ته زکات ورکول جائز دي، [۲] خو ستاسو یتیم ورور خور چونکې پخپله ستا په کفالت کې دی. له دې وجې نه هغوی ته دې زکات نه ورکول کېږي. [۳]

ورور ته زکات ورکول

سوال: د دین عالمان د دې مسئلې په باره کې څه فرمایي چې که خپل حقیقي ورور معذوره او بیمار وي او د آمدني څه ذریعه یې هم نه وي، نوبل ورور هغه ته زکات ورکولی شي؟
جواب: ورور، خور، ماما او تره ته زکات ورکول جائز دي. [۴]

ورور او پلار ته زکات ورکول

سوال: که یوکس په حساب کتاب کې دخپل پلار او ورونو نه بیل وي، او د حیثیت خاوند هم وي. دی خپل پلار ته داسې زکات ورکول غواړي چې اول یې خپل غریب مستحق ورور ته ورکړي او ورور ته ووايي چې دا روپی ته اوپلار دواړه استعمال کړئ یا ورور ته ووايي داروپی قبولې کړه او پلار ته یې ورکړه، هرکله چې پلار مستحق هم وي، ایا دا صحیح دی؟ یا داسې څه صورت شته چې داروپی پلار ته ورکړل شي اوزکات اداسي؟
جواب: ورور ته زکات ورکول صحیح دي، [۵] خو په دې کې دافرمایش کول چې فلانی کس مثلاً: پلار، باندې یې خرچ کړئ غلط دي، کله چې هغه ورور ته زکات ورکړ، نو هغه دهغه ملکیت

... بقیه د ترمخ] ... (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰) نوی الزکاة الا أنه سماه قرضا جاز فی الأصح لأن العبرة للقلب لا للسان (الدر المختار مع رد المختار ج : ۶ ص : ۷۳۳)

[۱] لا یصرف الی من بینهما ولاد (تنویر الأبصار ج : ۲ ص : ۳۴۶، طبع سعید)

[۲] و الأفضل فی الزکوة الصرف أولا الی الاخوة والأخوات ... الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰)

[۳] و فی رد المختار : قلت والظاهر أنه اذا احتسبه من الزکوة تسقط عنه النفقة المفروضة لاكتفاء الیتیم بما لما صرحوا به أن نفقة الأقارب تجب باعتبار الحاجة قال فی التارخانیة عن الحیظ اذا كان یعول یتیم و یجعل ما یکسوه و یطعمه من ماله ففی الکسوة لا شک فی الجواز لوجود الرکن وهو التملیک و أما الطعام

فما یدفعه الیه یدیه یجوز ایضا لما قلنا بخلاف ما یأکله بلا دفع الیه (رد المختار ج : ۲ ص : ۲۵۷ کتاب الزکاة)

[۴] و الأفضل فی الزکوة الصرف أولا الی الاخوة والأخوات ... الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰)

[۵] و الأفضل فی الزکوة الصرف أولا الی الاخوة والأخوات ... الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰)

شو، اوس دهغه چې څه خوښه وي پرې ودې کړي او که ورورته زکات ورکول مقصود نه وي، بلکې پلارته ورکول مقصود وي او ورور يوازې وکیل وي، نو ورورته ورکول سره به زکات ادا نه شي^[۱]

بې وسه وروڼو او خویندو ته زکات ورکول

سوال: زما پلاريونیم کال کیږي چې وفات شوی دی اوزه په کور کې مشریم، اوشادي شده هم یم فی الحال د ټول کفالت زه کوم، د کور کسان څه داسې دي: یو مور صاحب، یوه خور، اودرې واړه واړه وروڼه، په کومو کې چې یو برسر روزگاردی اودوه اوس تعلیم کوي، زما په ذمه زکات واجب دی، ایا زه هغه زکات خپلو وروڼو او خور ته ورکولی شم؟ ځکه چې دهغوی هیڅ ذریعه معاش نشته، پاتې شوه دمور مسئله مې نو هغه زما فرض دي، او ټوله ذمه واري به قبلومه.

جواب: وروڼو او خویندو ته زکات ورکول جائز دي.^[۲]

د حیثیت خاوند سړي د خپلو والدینو مالي مدد نه کول، همدغه

راز خپل ورور پریښودلو سره نورو خلکو ته زکات ورکول

سوال: یو سړی د جایداد او حیثیت خاوند دی، په ښه تنخوا باندې ملازم دی، هسې خو نیک دی، خو دلته دوه مسئلې دي، له دې ښه حالت او مالی استحکام باوجود هغه خپلو والدینو باندې چې د انتهایي غربت ښکار دي، څه نه خرچ کوي اونه دهغوی څه مالي مدد کوي، د داسې سړي په باره کې څه حکم دی؟

جواب: دا سړی چې پخپله خو خوشحاله ژوند تیروي، خو د بوداگانو والدینو خیال نه ساتي، گناهگار دی، د مرگ نه وروسته به په عذاب کې مبتلا وي.^[۳]

سوال: د دې سړي دویم ورور غریب دی، دومره غریب چې لوږې پورې خبره رسیږي او څه خپلوان ورسره امداد کوي، ورور یې زکات وباسي، مگر نورو خلکو ته یې ورکوپ، ورور ته یې نه ورکوي، نه دهغه په څه بله طریقه مدد کوپ، په وروڼو کې تعلقات خو ښه دي، خو دهغه مدد نه کوي، د اسلامی فقه مطابق دا کار ترکومه حده پورې صحیح دی؟

[۱] و تعتبرية الموکل فی الزکوة دون الوکیل کذا فی معراج الدراية (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۱ کتاب الزکاة)

[۲] أيضا تیره شوی حاشیه (و الأفضل فی الزکوة الخ) او گوری!۔

[۳] عن ابن عباس رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: من أصبح مطیعا لله فی والدیه أصبح له بابان مفتوحان من الجنة، وان کان واحدا فواحدا، ومن أصبح عاصیا لله فی والدیه أصبح له بابان مفتوحان من النار، ان کان واحدا، فواحدا، قال رجل: وان ظلما؟ قال: وان ظلما! وان ظلما! وان ظلما (مشکوٰۃ ص: ۴۲۱، باب البر والصلة)

جواب: د سړي د زکات مستحق د ټولو نه مخکې دهغه ورور، وربرونه او خپل خپلوان دي، کوم سړی چې څومره زیات نژدې وي، هغومره زیات مستحق دی، دا سړی چې خپل ورور اودهغه ماشومانو پریښودلو سره نورو ته زکات ورکوي، غلطې کوي.^[۱]

کونډې خور ته زکات ورکول

سوال: زموږ خور کونډه ده او بیماره هم ده، هغه دخپلو زامنو سره اوسېږي، آیا هغې ته د علاج له پاره د زکات پیسې ورکول کیدای شي؟

جواب: خور ته د زکات پیسې ورکول جائز دي.^[۲]

تره ته زکات

سوال: زما پلار وفات شوی دی، مونږ اوو وروڼه خویندې او یو مور صاحبې ده، دالله تعالی په فضل او کرم سره په موږ باندې زکات فرض دی اوموږ زکات ورکوو، ایا د زکات څه پیسې خپل تره ته ورکړو؟ د تره مالي حالات ښه نه دي، موږ زکات تره ته ورکولی شو او که نه؟ اودا هم غواړو چې تره ته مو دا پته ولگېږي چې دا د زکات روپۍ دي.

جواب: تره ته زکات ورکول جائز دي،^[۳] چاته چې زکات ورکړل شي هغه ته دا ویل ضروري نه دي چې داد زکات روپۍ دي، یوازې د زکات نیت کول کافي دي.^[۴]

وراره یا زوی ته زکات ورکول

سوال: ماسره زما یتیمه وریره اوسېږي، ایا زه د زکات روپۍ په هغې باندې خرچ کولای شم؟ دویم سوال دادې چې ایا زه خپل زوی ته زکات ورکولای شم؟ هغه معمولی نوکر دی.

جواب: زوی، لور، لمسی اولمسی ته زکات ورکول جائز نه دي، وراره او وریرې ته زکات ورکول صحیح دي.

[۱] و الأفضل فی الزکوة الصرف الی الاخوة والأخوات ثم الی اولادهم ... ثم الی ذوی الأرحام ثم الی الجيران الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰ کتاب الزکاة، الباب السابع فی المصارف)

[۲] و الأفضل فی الزکاة والفطر والنذر الصرف اولاً الی الاخوة والأخوات (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰)

[۳] و الأفضل فی الزکوة ثم الی الأعمام والعمت، ثم الی أولادهم .. الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰)

[۴] نوى الزکاة بما یدفع لصبيان أقربا نه أو لمن یأتیه بالبیارة أو یأتی بالباکورة أجزاء الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰) و فی شرح الحموی : العبرة لنیة الدافع لا لعلم المدفوع الیه (الأشباه والنظائر مع شرح الحموی ج : ۱ ص : ۲۲۱، طبع ادارة القرآن).

بنځه خپل خاوند ته زکات نه شي ورکولی

سوال: ۱: عام طور سره د بنځې ټول کفالت د خاوند په ذمه وي، که د بدنصیبي نه خاوند غریب شي او بنځه مالداره وي، نو شرعاً د بنځې په خاوند باندې څه حقوق عائد کیږي؟
۲ دمذکوره خاوند د بنځې نه زکات اخیستل او خوړل به صحیح وي؟

جواب: په بنځه باندې د خاوند چې کوم حقوق دي، هغه د خاوند په مالداري او غریبي دواړو کې یوشان دي، د خاوند د غریب کیدو په صورت کې شرعي حق دادی چې هغه د خاوند غریبي ته په پام یوازې د دومره نان او نفقی مطالبه وکړي چې خاوند یې تحمل لري،^[۱] خو اخلاقاً بنځې ته پکار دي چې هغه دخپل مال نه د خاوند امداد وکړي یا خپل خاوند ته د څه کاروبار کولو اجازت ورکړي.^[۲]

۲.....چونکې د بنځې او خاوند گټه عاده مشترکه وي او دواړه عموماً د یو بل د خیزونو نه استفاده کوي، له دې وجې نه د خاوند او بنځې یو بل ته زکات ورکول جائز نه دي.^[۳]

د مالدارې بنځې غریب خاوند ته زکات ورکول صحیح دي

سوال: د زید د بنځې سره د څلورو زرو روپیو سره زر اوچاندی (سپین زر) دي، خوددې خاوند زیات قرضدار دی. (یاده دې وي چې سره زر د زید د بنځې ملکیت دي) اود زید مور یلار هغه ته په کور کې د برخې ورکولو نه انکار کړی دی، تسلی بخش جواب راکړی چې زید زکات اخستلی شي او که نه؟ قرضداري زید په خپله دی او مال د زید د بنځې سره دی.

جواب: زید د نورو نه زکات اخیستلی شي^[۴]، خودده بنځه ده ته زکات نه شي ورکولی،^[۱] په هر حال که خاوند غریب وي، نو هغه د زکات مستحق دی، د بنځې د مالداري په وجه هغه ته مالدارنه ویل کیږي.

[۱] النفقة واجبة للزوجة علي زوجها..... و تعتبر ذ لك حالهما جميعا و عليه الفتوي و تفسيره انهما اذا كانا موسرين تجب نفقة اليسار و ان كانا معسرين فنفقة الاعسار (هداية ج : ۲ ص : ۴۳۷)۔

[۲] عن زينب امرأة عبد الله بن مسعود قالت : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : تصدقن يا معشر النساء ولو من حليكن، قالت : لرجعت الي عبد الله فقلت : انك رجل خفيف ذات اليد و ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قد امرنا بالصدقة فأتته فاسئله فان كان ذ لك يجزيء عني والا صرفتها الي غيركم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لها أجران أجر القرابة و أجر الصدقة متفق عليه (مشكوة ص: ۱۷۱، باب افضل الصدقة)

[۳] ولا يدفع الى امرأته للاشتراك في المنافع عادة ولا تدفع المرأة الى زوجها عند أبي حنيفة رحمه الله تعالى كذا في الهداية (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۹) كتاب الزكاة، الباب السابع في المصارف۔

[۴] (منها الفقير) و هو من له ادني شيء و هو ما دون النصاب أو قدر نصاب... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه

واده کړې بنځې ته زکات ورکول

سوال: یوه بنځه چې خاوند یې ژوندی دی، خو هغوی محنت مزدوري کوي، ایا دوی ته خیرات صدقه اوزکات ورکول صحیح دي؟

جواب: که هغوی غریبان اومستحق وي نوجائزدي.^{۱۲۱}

مالدار اولاد لرونکې کونډې ته زکات

سوال: یوه بنځه چې کونډه ده، خو دهغې څلور پنځه زامن په روزگار دي اوبنه آمدني یې کيږي که هغه هلکان دخپلې موربالکل امداد نه کوي، نو ایا دې بنځې ته زکات ورکول جائز دي؟ او که بالفرض اولاد څه لېشان امداد ورکوي چې دهغې له پاره ناکافي وي، نو بیا هغې ته زکات ورکول صحیح دي او که نه؟

جواب: ددې بنځې اخراجات ددې د زامنو په ذمه دي^{۱۲۲}، خو که هغه غریبه وي اوزامن دهغې دومره مالي امداد نه کوي چې دروزمره ضروریاتوله پاره کافي وي، نو هغې ته زکات ورکول جائز دي.^{۱۲۳}

د زکات مستحق

سوال: زما کونډه وریندار ده، دهغې سره تقریباً پنځلس ټولې د سرو زرو ګینه ده، سره له دې چې دهغې هیڅ آمدني نه شته، نه یې کور شته اونه یې د آمدني څه ذریعه شته، ایا هغې ته زکات ورکول کیدای شي؟ واضحه دې وی چې کومه ګینه دهغې سره ده هغه ورته خاوند او دهغه مورپلار ورکړې وه، زموږ سره اوسیرې اودهغې یوزوی هم دی چې لاوس سبق وایي اودگټې قابل نه دی.

جواب: ستاد وریندار سره که پنځلس ټولې د سرو زرو ګینه خپله وي، نو هغې ته زکات

...بقیه د ترمخ] ... غیر نام و هو مستغرق فی الحاجة فلا یخرجه عن الفقر ملک نصب کثیره غیر نامیه اذ ا كانت مستغرقة بالحاجة کذا فی فتح القدیر (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۷)۔

[۱] تیره شوی حاشیه (ولا یدفع الی امرأته للاشتراک... الخ) او گوری!۔

[۲] ایضاً تیره شوی حاشیه (منها الفقیر) و هو من له ادنی شیء... الخ) او گوری!۔

[۳] و علی الرجل أن ینفق علی ابویه و أجداده وجداته اذ کانوا فقراء و ان خالفوه فی دینه اما الأبوان فللقوله تعالیٰ و صاحبهما فی الدنیا معروفا (هدایة ج: ۲ ص: ۴۴۵، باب النفقة، فصل فی من یجب النفقة و من لا یجب)

[۴] ایضاً تیره شوی حاشیه (منها الفقیر) و هو من له ادنی شیء... الخ) او گوری!۔

ورکول جائز نه دي، ^(۱) بلکې په هغې پخپله زکات فرض دی ^(۲)، او که دهغې زوی سره خپل څه نه وي، نو هغه ته زکات ورکولی شی ^(۳).

کونډې او ماشوما نوته رسېدونکې ترکه باندې زکات

سوال: یوه کونډه بنځه ده دهغې درې نارینه اولاد دی، هغې ته دخپل خاوند دترکې نه تقریباً څلویښت زره روپۍ ورسېدې، هغې هغه روپۍ دبینک په فکسډ ډیپازټ کې کینودلې، او په هغې باندې چې کوم سودیامنافع ملاوړي په هغې باندې دهغې وخت تیريږي، نوآیا په هغې باندې زکات واجب دی؟ یادلری چې ددې نه پرته دهغې هیڅ دآمدنی ذریعه نشته،

جواب: داروپی دې په شرعي برخوکې تقسیم کړل شي ^(۴) اودهریوپه برخه کې چې څومره روپۍ راشي که هغه دنصاب(دوه پنځوس نیم تولې چاندي(سپین زرو) دمالیت پورې رسیږي، نوپه هغه باندې زکات فرض دی ^(۵) دنابالغه بچیوپه برخه باندې زکات نه شته ^(۶).

سوال: کله چې دپاکستان حکومت زکات اړدیننس نافذکړ اوزکات یې وصول کړ، له دې نه وروسته اعلی افسرانوته رجوع وشوه، نوپه جواب کې هغوی دمحلې کمیټۍ ته دزکات له فنډنه دزکات وظیفه ورکولو له پاره وویل، ایا هغوی دزکات اخیستلو حقداردی، هرکله چې دهغوی په خپلې آمدني باندې گزاره کیږي.

جواب: دنصاب خاوندزکات نه شي اخیستلی ^(۷).

دنصاب خاوندې خومحتاجه کونډې سره څه ډول مدد وکړل شي؟

سوال: یوه ضرورت منده زنانه چې اوس کونډه ده، دهغې خاوندیوه هفته وړاندې وفات شوی دی، ددې زنانه څه ذریعه معاش نه شته، دمرحوم دیوې ماشومي عمر ۹ کاله دی، دکرایي په

۱] ولايجوز دفع الزكاة الى من يملك نصابا الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۹)۔

۲] الزکوة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملك نصابا ملکا تاما وحال عليه الحول (هدایة ج: ۱ ص: ۱۸۵)

۳] ان الطفل يعد غنيا بغنى أبيه بخلاف الكبير فان لا يعد غنيا بغنى أبيه ولا الأب بغنى ابنه ولا الزوجة بغنى زوجها ولا الطفل بغنى امه (رد المحتار ج : ۲ ص : ۳۵۰، مطلب في الحوائج الأصلية)۔

۴] يوصيكم الله في اولادكم للذكر مثل حظ الأنثيين (النساء : ۱۱) ” فان كان لكم ولد فلهن الثمن مما تركتم“ (النساء : ۱۲)۔

۵] ايضاً تيره شوی حاشیه (الزکوة واجبة على الحر العاقل البالغ... الخ) اوگوری۱)۔

۶] ومنها العقل والبلوغ فليس الزکوة علي صبي ومجنون (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۲)۔

۷] ايضاً تيره شوی حاشیه (الزکوة واجبة على الحر العاقل البالغ... الخ) اوگوری۱)۔

کورکې اوسپړې میاشتنۍ کرایه (۵۰۰) روپۍ ده. ددې زنانه سره د سرو زرو یوسیت د واده دوخت دی، وزن یې تقریباً لس تولې دی، کونډه یې دخپلې لور له پاره مخصوص کول غواړي، یعنی ددې ګینې ملکیت د (۹) کلنې ماشومې په نوم کول غواړي، ایاپه موجوده حالتوکې مذکوره کونډه شریعت دزکات حقداره ګرځوي؟ یعنی دهغې ضروریات دزکات نه د میاشتنۍ وظیفې په شکل کې پوره کیدای شي؟

جواب: که د سرو زرو سیت یې دخپلې لورپه نامه هبه کړ، نو یاده کونډه دزکات حقداره ده. اودهغې امداد دزکات نه کیدای شي.^{۱۱}

مفلوک الحال کونډې ته زکات ورکول

سوال: زموږ په محله کې یوه کونډه ښځه اوسپړې، دهغې یوه پیغله لور هم ده، چې په مقامی کالج کې سبق وایي اود کونډې یو ورور دې چې دغلې دلالي کوي، دمیاشتنۍ دوه زره روپۍ ګټی، خو خپلې مور او کونډې خور ته هیڅ نه ورکوي، ددې کونډې ښځې مور بالکل ضعیفه اوبیماره ده، اوددې ټولو خرچ دښځې وراره کوي، اوددې وراره یې هم واده وشو، دهغه یوه لور هم ده اوس هغه وراره وایي چې زه دټولو خرچ نه شم اوچتولی، اوس هغه کونډه ښځه بلکل یواځې شوې ده، اودهغې دمدد کولو والا هیڅوک نه شته، نوآیا په دې حالت کې دهغې له پاره زکات اخيستل جائز دي؟ اوایا موږ برادري والا ددې کونډې ورور سره په روپۍ نه ورکولوباندې زور کولی شو؟

جواب: ورور که قدرت لري، نوورته پکار دي چې دخپلې خوراخراجات برداشت کړي اوکه هغه نه کوي یا طاقت نه لري اود کونډې سره دنصاب برابر سره زر چاندی (سپین زر) یا روپۍ نه وي، نوظاهره ده چې هغه ناداره او غریبه ده، دې صورت کې هغې ته زکات او صدقات ورکول ضروري دي.^{۱۲}

روزگار کونکې کونډې ته زکات ورکول

سوال: زموږ په علاقه کې یوه کونډه اوسپړې، چې په محکمه تعلیم پاکستان کې نوکره ده، میاشتنۍ تنخوا یې پنځه سوه روپۍ ده او دهغې یوزلمی زوی هم سرکاري (حکومتي) نوکر دی، دواړه یوځای دسرکار له طرف نه ورکړل شوې کوارټر (کور) کې اوسپړې، زموږ د علاقې دزکات کمیټۍ ددې کونډې ښځې له پاره پنځوس روپۍ هره میاشت دزکات له فنډ نه وظیفه

[۱] قوله هو الفقير والمسكين ای المصرف الفقير والمسكين والأولى أن يفسر الفقير بمن له مادون النصاب ... الخ (البحر الرائق ج : ۲ ص : ۲۵۸، کتاب الزکاة)۔

[۲] والأفضل في الزكاة المصرف أولا إلى الاخوة والاحوات ... الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰)

ټاکلې ده او هغه ورته هره میاشت ملاویري، نو یاد کونډې کیدویه وجه هرکله چې هغه سرکاري (حکومتي) نوکره ده د زکات مستحق ده؟

جواب: که هغه قرضداره نه وي او برسر روزگار وي، نو هغې له زکات اخستل پکار نه دي، بیا هم که هغه دنصاب خاونده نه وي، نو هغې ته ورکولوسره به زکات اداسي.^[۱]

د خاوند وروڼو او وریرو ته زکات ورکول

سوال: زما د خاوند څلور وروڼه او یوه خورده چې د سابقه خاوندنه طلاق اخیستلونه وروسته په بل ځای کې واده شوې ده، خود سابقه خاوندنه یې درې بچي دي چې زما د بل لیور سره اوسیري او زیرتعلیم دي، په دومره گراني کوم چې د کور خرچې نه پوره کیري هغوی ته خرچې ورکول هم یوه مسئله ده، ددې نه پرته زما مشر لیور وفات شوی دی، او دهغه بچي هم زیرتعلیم دي، پوښتنه داده چې ایاموږ ددې ماشومانو په تعلیم یا واده باندې د زکات په مدکې خرچ کولی شو؟ او زموږ زکات به اداسي؟ خو چې دې ماشومانو ته معلومه نه شي چې دا زکات دی.

جواب: ته دخپل خاوند وروڼو، وریرو ته زکات ورکولی شې، ستا خاوند یې ورکولی شي.^[۲] او د زکات دادایيگي له پاره هغوی ته ویل ضروري نه دي، چې دا د زکات روپی دي، په خپله نیت کول کافي دي، که څه هم هغوی ته د هدیې یا تحفې په نوم سره ورکړل شي، بیا هم زکات ادا کیري.^[۳]

غیر مستحق ته زکات ورکول

سوال: که صدقه، خیرات یا زکات یو چاته مستحق گڼلوسره ورکړل شي او په حقیقت کې هغه مستحق نه وي، بلکې خپله مسکیني ظاهروي، لکه څنگه چې دنن سبا سوال کونکي دي، نو خیرات یا زکات ورکونکی به ثواب ومومي؟

[۱] ويجوز دفعها الي من يملك أقل من ذلك وان كان صحيحا مكتسبا لأنه فقير والفقراء هم المصارف، ولأن حقيقة الحاجة لا يوقف عليها لادير الحكم علي دليلها وهو فقد النصاب (هداية ج: ۱ ص: ۲۰۷، كتاب الزكاة، باب المصروف).

[۲] لا يلا الي من بينهما ولاد الخ وفي الشرح: وقيد بالولاد لجوازه لبقية الأقارب كالأخوة والأعمام والأخوال الفقراء بل هم أولى لأنه صلة و صدقة (شامي ج: ۲ ص: ۳۴۶) و الأفضل في الزكاة الصرف أولا إلى الأخوة والأخوات ثم إلى أولادهم. الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰ كتاب الزكاة، الباب السابع).

[۳] دفع الزكاة إلى صبيان أقاربه برسم عيد أو الي مبشر أو مهدى الباكورة جاز (الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۵۶، قبيل باب صدقة الفطر).

جواب: د زکات ورکولوپه وخت کې که غالب هممان و چې داکس د زکات مستحق دی، نو زکات ادا شو، ^{۱۱}خوسوالگروته ورکول پکار نه دي. ^{۱۲}

د کاروبار نه کونکي کس کفالت زکات سره کول جائز دي

سوال: یوکس چې قصداً کار وبارنه کوي، خپلوانوسره دوکې کوي، هغوی مجبوراً دده کفالت کوي ایا زکات سره دهغه کفالت جائز ده، اوزکات به ادا شي؟

جواب: زکات به ادا شي. ^{۱۳}

د کار نه کونکي سړي ماشومانو او ښځې ته زکات ورکول

سوال: یو سړی چې قصداً کار نه کوي، په کور کې پروت وي، حالانکه دهغه درې زامن او یو دښځه ده، خپل ذاتي کور يې هم نه شته، دهغه د ښځې او ماشومانو څه قصور دی؟ کور د کرایه دی، ایا داسې تنگ لاسو ماشومانو او ښځې ته زکات ورکول کېدای شي؟ دا هم ده چې کله موږ دهغه ښځې ماشومانو ته پیسې ورکړو، نو هغه به يې هم خوري، حالانکې صحت مند کېدو باوجود بې کاره گرځي راگرځي، ښځه او بچي په تنگي سره ژوند تیروي، په دې صورت کې تاسو واضحه کړئ چې د زکات په پیسو سره دهغوی مدد کېدلی شي؟ د بچيو په دې کې څه قصور دی؟

جواب: دهغه بچيو او ښځې ته دې زکات ورکړل شي. ^{۱۴}

گټه نه کونکي ته زکات ورکول

سوال: زما خسر وفات شوی دی او زما د ښځې وروڼه که څه هم ځوانان دي، خو کار نه کوي، حالانکې هغوی سره ځمکه وغیره موجوده ده، خو نغدې پیسې ورسره نه شته، آیا زه هغوی ته زکات ورکولی شم؟

[۱] اما لو تحریرى فدفع لمن ظنه غير مصرف أو شک و لم يتحر لم یجز حق یظهر أنه مصرف فیجز به فی الصحیح خلافا لمن ظن عدمه و تمامه فی النهر : و فيه : واعلم أن المدفوع الیه لو کان جالسا فی صف الفقراء یصنع صنعهم أو کان علیه زبهم أو سألهم فاعطاه کانت هذه الأسباب بمؤلة التحریر .. الخ (رد المختار ج : ۲ ص : ۳۵۲، مطلب فی الحوالج الأصلية)۔

[۲] ولا یحل أن یسأل شیئا من القوت من له قوت یومه بالفعل أو بالقوة کالصحیح المکتسب و یأثم معطیه ان علم بحاله لاعانتة علی المحرم (الدرالمختار ج : ۲ ص : ۳۵۴، ۳۵۵، طبع ایچ ایم سعید)۔

[۳] ایضاً تیره شوی حاشیه (ویجوز دفعها الی من یملک اقل من ذلك... الخ) او ورپسې بله حاشیه (اما لو تحریرى فدفع لمن ظنه... الخ) او گورئ!۔

[۴] (منها الفقیر) و هو من له ادنی شیء و هو ما دون النصاب (عالمگیری باب المصارف ج : ۱ ص : ۱۸۷)

جواب: که چیرته هغوی سره دومره مالیت نه وی چې هغوی باندې زکات واجب شی، نو هغوی ته زکات ورکول جائز دی، خو هغوی ته د خپل محنت گټه پکار ده ^{۱۱}

د نصاب خاوند قرضدار باندې زکات فرض دی اوکه نه؟

سوال: که د نصاب خاوند قرضدار وی، نودهغه له پاره څه حکم دی؟ موږ اوریدلي دي چې په قرضداري باندې په هیڅ صورت کې زکات نه واجبېږي، ترڅو پورې چې قرض ادا نه کړي، که څه هم دهغه سره دومره روپی وی چې قرض پرې ادا کولی شي، خو په قرض کې تال اچونکی وي

جواب: اصول دادي چې که د چا سره مال هم وي او قرضداري هم وي، نو اودې کتل شي چې د قرض پرې کولونه وروسته له هغه سره د نصاب برابر مالیت پاتې کیږي او که نه؟ که د قرض پرې کولونه وروسته ورسره د نصاب برابر مالیت پاتې کیده، نو په هغه باندې ددې پاتې شوي مال زکات واجب دی. برابره ده که هغه قرض ادا کوي یا یې نه ادا کوي او که د قرض پرې کولونه وروسته د نصاب برابر مالیت پورې نه رسیږي، نو په هغه باندې زکات فرض نه دی ^{۱۲}، په دې اصول باندې ښه ځان پوه کړئ!

ایضاً

سوال: زید او بکر دوه وروڼه دي، زید بکر ته په مختلفو وختونو کې د کاروبار ښې کافي روپی د قرض په طور وکړې، خود ځینو وجوهاتو په وجه په کاروبار کې نقصان کیده، زید د دې وروخت نه د خپلو روپیو غوښتونکی دی، خود بکر له پاره دروپیو پرې کول په نظر نه راځي او کاروبار هم یوازې د نامه دی، نو ایا دهغه له پاره زکات اخیستل او په قرض کې ورکول شرعاً مناسب دي؟ نور دا چې په خپلو کې څوک دومره یا ددې نه کمې روپی زکات اوباسي او بکر ته ورکول وغواړي چې هغه پرې خپل قرض خلاص کړای شي، نو ایا دهغوی له پاره شرعاً جائز دي او که نه؟

جواب: که د بکر اثاثه دومره نه وي چې هغه پرې قرض ادا کړای شي، نو هغه ته د زکات روپی ورکول کیدای شي ^{۱۳}

^۱ [و یجوز دفعها الي من يملك اقل من النصاب وان كان صحيحا مكتسبا] (عالمگیری باب المصارف ج: ۱ ص: ۱۸۹)

^۲ [ومن كان عليه دين محبط بماله فلا زكوة] وان كان ماله اكثر من دينه زكى الفاضل اذا بلغ نصابا بالفراغة عن الحاجة (هداية ج: ۱ ص: ۱۸۶، كتاب الزكاة)۔

^۳ [ومنها الفارم وهو من لزمه دين ولا يملك نصابا فاضلا عن دينه او كان له مال على الناس لا يمكنه اخذه كذا في التبيين والدفع الي من عليه الدين اولى من الدفع الى الفقير كذا في المضمرة] (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸)

قرضداري ته زکات ورکول او قرض ترې اخیستل

سوال: زموږ په یوکس باندې (۳۳۰۰) روپۍ قرض و، هغه کس ډیر غریب دی، موږ هغه کس ته بطور زکات دومره روپۍ ورکړې او هغه یې روپۍ په قرض کې واپس کړې، ایا زموږ زکات ادا شو؟

جواب: ستاسو زکات ادا شو او د هغه قرضه ادا شوه.^[۱]

قرضدار سړي ته زکات ورکول که څه هم د هغه زامن ګټه کوي

سوال: یو سړی بهر ملک ته تللو سره د چاسره یې په شراکت باندې کاروبار کړی و. دلته هغه خپل کور او ګینه خرڅ کړي دي او دخلکو نه یې پنځه لکه روپۍ قرض کولو سره په کاروبار کې ولګولې او چیرته یې چې کاروبار کاو هغه دکان دده د شریک په نوم و، چې کله کار وچلیده، نو هغه ملګري ورته وویل چې ستا په دې دکان کې هیڅ برخه نشته، ته پاکستان ته واپس لاړ شه، څه لیکل وغیره شوي نه وو، دکان د ملګري پخپل نوم باندې و، هغه سړی واپس پاکستان ته راغی. حالانکه د هغه په ذمه د لکونو روپیو قرض دی، اخیستلو والا یې شپه او ورځ پریشانه او بې عزته کوي، حالانکه د هغه یو زوی اوس ملازم شوی دی او درې زامن یې معمولي دکانداري کوي او هغه پخپله هم دیوبل چا په دکان کې کار کوي، کور د کرایې دی. چې لږ څه راوړي هغه قرض والا په دروازه باندې ولاړ وي، ایا داسې سړي ته زکات ورکول سهي دي؟ د هغه دکان خپل ذاتی دی چې په هغه کې یې زامن کاروبار کوي، چې د لکونو روپیو سودا پکې کیږي. ددې وجه نه یې نه کوي چې بیا به یې د زامنو د کاروبار څخه جوړشي. داسې کورنی ته زکات ورکول سهي دي؟

جواب: د قرض ادا کولو له پاره زکات ورکول سهي دي.^[۲]

قرضدار ته زکات ورکولو سره د هغه نه خپل قرض واپس اخیستل

سوال: زما ترور چې به امریکا کې مقیمه ده، هغې ماته (۷۰۰۰) روپۍ په زکات کې را اولیرلې چې دا یو مستحق ته ورکړه، څه موده مخکې یوې بنځې څه پیسې ماته قرض اخیستې وې. خو اوس هغه په داسې حالت کې نه ده چې زما پیسې ماته واپس راګرځي شي، تاسو ماته د قران او سنتو په رڼا کې ووايئ که چیرته زه خپلې د قرض پیسې واپس وانه اخلم

[۱] و حيلة الجواز ان يعطى مد يونه الفقير زكوته ثم ياخذها عن دينه (الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۷۱)۔

[۲] و منها الفارم وهو من لزمه دين ولا يملك نصابا فاضلا عن دينه (عالمگیری باب المصارف ج: ۱ ص

ځکه چې دهغې حالت د ورکولو قابل نه دی، او د خپلې ترور په رالېږل شویو پیسو کې زه بدلې کړم نو ایا دا به مناسب وي حالانکې هغه زنانه زکات هم اخل، زه غواړم چې هغې باندې د قرضې بوج هم ختم شي او زه به هم خپل قرض واخلم، یعنې د ترور امانت مستحق کس پورې ورسوم،

جواب: هغې ته د زکات پیسې ورکړه، او بیا یې دهغې نه خپل قرض کې وصول کړه، [۱] د زکات ادا کولو له پاره دا شرط دی چې د زکات ادا کولو په وخت کې د زکات په نیت سره ورکړل شي. [۲] که چیرته پیسې دې بطور قرض ورکړې وي، نو وروسته د زکات نیت کولو سره زکات نه ادا کیږي، کومې زنانه چې تانه پیسې قرض اخیستې دي، دهغې حل دادی چې تاسو د یوې ښځې په ذریعې هغې ته د زکات پیسې ورکړه، (د وینا ضرورت نشته دې چې دا د زکات پیسې دي، چې کله هغه ستا په وړاندې هغې ته د زکات پیسې ورکړي، نو تاسو هغې ښځې ته ووايئ چې هغه ستا قرض ادا کړي.

د یو قرض دار قرض د زکات نه ادا کول

سوال: د زکات د پیسو نه دخپلې ملګرې د خاوند قرض یا د بل خپلوان قرض ورکولی شم؟
جواب... که چیرته هغوی محتاج وي، نو هغوی ته د قرض ادا کولو له پاره د زکات پیسې ورکول صحیح دي. [۳]

په قرض باندې ورکړل شویو پیسو کې د زکات نیت کیدلی شي؟

سوال: څه خلک قرض اخیستلو سره لار شي، کافي وخت تیریدو نه وروسته د ملاویدو امید نه وي، که موږ هغه قرض باندې ورکړل شویو پیسو کې د زکات نیت وکړو، نو زکات ادا کیږي؟ **جواب:** د زکات ادا کیدو شرط دادی چې د پیسو ورکولو وخت کې د زکات نیت وکړل شي، [۴] یا کله پورې چې فقیر سره هغه پیسې بعینه محفوظې وي هغه وخت پورې نیت کیدلی شي، خو که چیرته د قرض په نیت سره دې پیسې ورکړې او قرض اخیستونکي هغه پیسې خرج کړې اوس د زکات نیت کولو سره زکات نه ادا کیږي، خو دا صورت کیدای

[۱] حيلة الجواز ان يعطى المد يون الفقير خمسة زكوة ثم ياخذها منه قضاء عن دینه (بحر الرائق ج : ۲ ص : ۲۲۶ کتاب الزکاة)

[۲] و شرط ادائها نية مقارنة للاداء او لعزل ما وجب... الخ (بحر الرائق ج ۲ ص ۲۲۶، کتاب الزکاة)

[۳] فان كان مد يونا فدفع اليه مقدار ما لو قضى به دینه لا يبقى له شيء أو يبقى دون المائتين لا بأس به (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۸ کتاب الزکاة، الباب السابع في المصارف)

[۴] و اما شرط ادائها فنية مقارنة للاداء او لعزل ما وجب (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۰ کتاب الزکاة)

شي چې که چيرته قرضدار محتاج وي، نو هغه ته دې د زکات پیسې ورکړل شي، او د ورکولو نه دې پخپل قرض کې وصول کړل شي [۱]

د پکړۍ کور او په کور کې د پنځلس شلوزرو روپيو

شیانو لرونکي ته د لور د واده له پاره زکات ورکول

سوال: یو سړي د زکات په پیسو سره د لور د واده له پاره د مدد درخواست کړی دی. دهغه په کور کې د پنځلس شلوزرو روپيو شيان دي، اود پکړۍ کور یې هم دی. خوپه نن سبا دور کې چې د واده له پاره کم از کم کوم ضروريات دي هغه سړی یې د پوره کولو نه قاصر او عاجز دی. مثلاً فرنیچر، لوښي، جامې، د بهر نه د میلنو په راتللو باندې دهغوی له پاره د طعام او قیام بندوبست او داسې نور... ایا دا سړی د زکات مستحق دی؟

جواب: د استعمال شيانو نه پرته که چيرته هغه سره سامان د دوه پنځوس نیمو تولو چاندي مالیت ته رسیدلی وي، که څه هم دگینې اویا روپیوپه شکل کې وي، هغه د زکات مستحق نه دی. داسې چې د لور واده کول غواړي دچانه دې قرض اخیستلو سره خرچه کړي. وروسته د قرض د ادا کولو له پاره هغه ته د زکات پیسې ورکول کېدای شي. [۲]

مستحق ته په زکات کې کور جوړول او د واپسي طمع ترې ساتل

سوال: بحمدالله نن سبا د عشر او زکات د نفاذ اود سودپه خاتمې باندې کار روان دی او په دې سلسله کې شرعي قوانین په عمل کې راوستل کېږي، د زکات او عشر د تقسیم په سلسله کې، د مستحقینو په باره کې صدر صاحب او وزیر خزانه په مختلفو موقعو باندې ويلي و چې د زکات د تقسیمولو بهترینه طریقه داده چې دې سره د مستحق عزت نفس مجروح نه شي او د داسې تقسیم کړل شي چې په مستقبل کې هغه د زکات مستحق پاتې نه شي، یعنی په لږ صورت کې نه، بلکې داسې امداد وي چې د مستحق مستقبل پرې ښایسته شي.

لهذا آیا په داسې کسانو باندې زکات تقسیمیدای شي، چې د غریب الوطن، ژوند تیروي، یعنی دهغوی سره تراوسه پورې د مستقلې هستوګنې له پاره خپل کور نه وي، د زمکې توبه ورسره وي. خو د ملازمت په ژوند کې په کمه آمدني کې یوازې د خوراک خټاک کار پرې په مشکله سره پوره کېږي، یا د بلې څه وجې نه دومره غریب وي، چې دخپل ذاتي کور له پاره حاصل شوې ځمکې باندې د موجوده دور په ګرانۍ کې د جوړولو عملاً تصور هم نه شي کېدای.

[۱] حيلة الجواز ان يعطى مد یونه الفقير زکونه ثم ياخذها عن دینه (الدر المختار ج : ۲ ص : ۲۷۱)

[۲] المصارف : الخ منها الفقير هو من له ادنی شیء و هو ما دون النصاب أو قدر نصاب غیر نام وهو مستغرق فی الحاجة فلا یخرجه عن الفقر (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۷ کتاب الزکاة، الباب السابع فی المصارف)

آيا په داسې صورت کې د کور د جوړولو له پاره د تخمين مطابق په يوځای د زکات روپۍ ورکول کيدای شي چې د پوره کورنۍ سرونه پټه شي؟ د دې نه پرته زکات اخستونکي د تعميراتي مراحلو پوره کولونه وروسته د زکات روپۍ په مناسبو قسطونو کې رضا کارانه طور سره واپس ادا کولی شي؟

جواب: داسې غريب او ناداره خلک چې دنصاب برابر مال نه لري، هغوی ته زکات ورکول جائز دي^[۱]. اود دې صورت دا کيدای شي چې د زکات په روپيو کور جوړ کړل شي او هغوی ته ورکړل شي او داسې غريب او نادار نه د زکات دروپیو د واپسي طمع کول عبث دي، له دې وجې نه درضا کارانه واپسي سوال د بحث نه خارج دی.

د نصاب د خاوند له پاره د زکات د مد نه خوراک کول

سوال: زه په مدرسه کې قرآن پاک حفظ کوم او زما عمر تقريباً شلو کلونو ته رسيدلی دی، او زموږ کورني حالات هم ډير ښه دي او د کور ټول اخراجات او آمدني زمانه مشرانو درې وروڼو په لاسو کې دي. هرکله چې زما په مدرسه کې خوراک څښاک او اوسيدل دي او تاسو ته به معلومه وي چې د ديني مدرسو گزاره اکثر په زکات خيرات او د قرباني په څرمنوباندې وي، مهرباني وکړئ او داراته ووايئ چې د مدرسې خوراک زما له پاره جائز دی او که نه؟

جواب: که د مورپلار د جانداده تاته دومره برخه ملاوشوې وي چې ته دنصاب خاوند يې نود زکات د مدنه ستاله پاره خوراک کول جائز نه دي^[۲].

د معذور هلک پلار ته زکات ورکول

سوال: د يو سرکاري (حکومتي) ملازم گريډ نمبر ۱۰ يو زوی چې عمر يې تقريباً لس کاله دی په دماغي بيماري کې مبتلادی، پلار د هغه کفالت کوي او څومره پورې چې کيدای شي علاج او درملنه يې کوي، د دې هلک د دماغي بيمارۍ په وجه زموږ د زکات کميته د زکات د فنډ نه د هلک له پاره ماهانه وظيفه مقرر کړې ده او هره مياشت ورته ورکول کيږي د مريض هلک پلار د سرکاري (حکومتي) نوکري (وظيفې) سره سره د حکومت د طرف نه ورکړل شوي کوارټر (کور) کې اوسيږي ايا په داسې حالت کې د هلک پلار د زکات مستحق دی؟

[۱] ويجوز دفعها الي من يملك أقل من ذلك وان كان صحيحاً مكنسباً لأنه فقير والفقراء هم المصارف، ولأن حقيقة الحاجة لا يوقف عليها فادير الحكم علي دليلها وهو فقد النصاب (هداية ج: ۱ ص: ۲۰۷، كتاب الزكاة، باب المصروف)

[۲] ولا يجوز دفع الزكاة الى من يملك نصاباً الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹)۔

جواب: که دهلک پلار غریب وي نودزکات حقداردی^{۱۱}، ځینې اولاد داره خلک داسې وي چې هغوی دنصاب خاوندان نه وي اودهغوی روزگار هم دهغوی دخرچې له پاره نه کافي کیږي، داسې خلکو ته زکات ورکول جائز دي^{۱۲}.

غریب ته زکات ورکول اونیت

سوال: زموږ یو پیژندگلودی، مالي اعتبار سره ډیر کمزوری دی، رپړۍ لگوي، بنځه یې دتي بي مریضه ده، هغه ورته په کور کې چنې، کباب اوداسې نور... شیان جوړ وي اوهغه یې خرڅوي او دوه درې واړه واړه بچي یې هم دي، دهغوی ذاتي کوردی، ایاداسې کس ته زکات ورکول کیدای شي؟ او که هغه زکات اخیستل نه خوښوي، نو هغه ته دویلو نه پرته زکات ورکولی شو؟

جواب: ذاتي کور اورپړۍ لگولوباجودکه هغه فقیر اوضرورت مند وي، نوهغه ته زکات ورکول صحیح دي^{۱۳} اودزکات داداکولوله پاره هغه ته داویل شرط نه دي چې دازکات دی، تحفه اوهدیه ویلو سره یې هم ورکولی شی، نیت دې دزکات وکړل شي^{۱۴}.

آیا دنصاب د قیمت برابر مینې لرونکی زکات اخیستلی شي؟

سوال: که دیوکس سره یو ساعت، یا یوه غواوایا یوه مینه وي چې قیمت یې دنصاب له کچې سره برابر وي، ددې کس له پاره دزکات روپۍ اودفطرانې (سرسایې) روپۍ اخیستل جائز دي او که نه؟

جواب: داشیان چې په سوال کې ذکر شوي دي په اصلي ضرورتونو کې شامل دي، له دې وجې نه دا کس زکات اخیستلی شي^{۱۵}.

امام ته زکات ورکول

سوال: دمسجد دامام له پاره زکات اخیستل جائز دي؟

- ۱] تیره شوی حاشیه (ویجوز دفعها الي من يملك اقل من ذلك.... الخ) اوگوري.
- ۲] وکذا لو كان له حوانيت أو دار غلة تساوی ثلاثة آلاف درهم وغلتها لا تكفي لقوته و قوت عياله يجوز صرف الزكاة في قول محمدرحه الله تعالی (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹ کتاب الزکاة، الباب السابع في المصارف)
- ۳] ویجوز دفعها الي من يملك اقل من النصاب وان كان صحيحا مكتسبا کذا في الزاهدی (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹، کتاب الزکاة، الباب السابع في المصارف).
- ۴] قوله فيه أشار الي أنه لا اعتبار للتسمية فلو سماها هبة أو قرضا تجزيه (رد المختار ج: ۲ ص: ۲۶۸).
- ۵] و فارغ عن حاجته الأصلية و هو ما يدفع الهلال من الانسان تحقيقا كالتفقة و دور السكنى و الات الحرب والتهاب المحتاج اليها لدفع الحر أو البرد و كالات الحرفة و أثاث المنزل و دواب الركوب ... الخ (شامی ج: ۲ ص: ۲۶۲).

جواب: که هغه محتاج اوفقيروي، نوجانزدي، که نه، يوازې دمسجد دامام کيدوسره څوک دزکات مستحق کيږي نه^{۱۱} اودامامت داجرت په طورسره هم زکات ورکول جائز نه دي.^{۱۲}

د مسجد امام ته تنخواه دزکات له روپيو نه ورکول جائز نه دي

سوال: زموږ په علاقه کې دادستور دی چې کله يو عالم پيش امام جوړوي، نودهغه له پاره څه تنخواه يانفقه نه ټاکي، بلکې دعلاقې رسم دادی چې خلک يعنې محلي والا امام ته زکات ورکوي، دی مخکې دافيصله نه کوي چې زه امامت کوم، نوتاسوماته زکات راکوي، له دې وجې نه پيش امام ته زکات ورکول امام ته هم معلوم وي چې دادرسم له وجې نه دي اوقوم ته هم، ايا داسې امامت کولوسره دزکات رقم اداکيږي اوکه نه؟ اودپيش امام له پاره داسې امامت کولو کې څه قباحت شته يانه؟

جواب: اگرچې دامام صاحب سره داخبره ټاکل شوې نه ده چې هغه ته به دزکات درقم نه تنخوا ورکړل کيږي، خو چونکه، المعروف کالمشروط، داصولومطابق کوم شی دمخکې په ذهن کې فيصله شوی وي هغه داسې دی لکه چې ددې شرط ولگول شي، چنانچې کله چې دامام صاحب اوزکات ورکونکوپه ذهن کې داخبره دمخکې نه ده چې دامام صاحب تنخوا به نه مقررکيږي اوهغه ته به دزکات روپۍ ورکول کيږي، لهاددزکات په روپيو سره امام ته تنخوا ياپه نورو الفاظو سره دامامت اجرت ورکول جائز نه دي^{۱۳} خو که هغه ته دامامت اجرت جداورکول کيږي اوبيا دغريبۍ له وجې نه هغه ته زکات ورکړل شي، نوصحيح ده.^{۱۴}

په جيل کې زکات ورکول

سوال: جيل کې دننه دجمعې مونځ کول اوزکات ورکول جائز دی اوکه نه؟ اوکه جائز دي نو جيل کې دننه مستحق قيدي ته زکات ورکول کيدای شي اوکه نه؟

جواب: په جيل کې لمونځ خوپه جماعت کول پکاردی، مگردجمعې په ځاب دماسپڅين لمونځ

[۱] منها الفقير هو من له ادبي شيء و هو ما دون النصاب أو قدر نصاب غير نام وهو مستغرق في الحاجة فلا يخرج عن الفقر ملك نصب كثرة غير نامية اذ اكانت مستغرقة بالحاجة كذا في فتح القدير (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۷ کتاب الزکاة، الباب السابع)۔

[۲] ولا تحسب أجرة العمال و نفقة البقر و كرى الأنهار و أجرة الحافظ وغير ذلك .. الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۷ کتاب الزکاة، الباب السادس في زکوة الزرع والثمار)۔

[۳] تيره شوی حاشیه (ولا تحسب أجرة العمال و نفقة البقر... الخ) اوگوری،

[۴] و لو نوى الزكاة بما لم يدفع المعلم الى الخليفة و لم يستأجره ان كان الخليفة بحال لولم يدفعه يعلم الصبيان أيضا أجزاه و الا فلا (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰ کتاب الزکاة، الباب السابع في المصارف)۔

کول پکاردي^{۱۱} دجیل په قیدیانوکې چې کوم کسان دزکات مستحق وي، هغوی ته زکات ورکول صحیح دي^{۱۲}

خير غوښتونکو ته زکات ورکول

سوال: په رمضان المبارک کې کراچۍ ته د ملک دمختلفو برخو نه گڼ شمیر خانه بدوش راځي داخلک د کراچۍ په علاقه کې خیرات زکات غواړي. په شرعی نقطه نظر سره راته ووايي چې دې خلکو ته زکات او فطرانه (سرسایه) ورکول جائز دي او که نه؟

جواب: ډیر خیر غوښتونکي په خپله د نصاب خاوندان وي، له دې وجې نه ترخوپورې چې دا اطمینان نه وي شوی چې دوی واقعي محتاج دي، زکات او صدقه فطر ورکول صحیح نه دي.^{۱۳}

د مدرسې چنده غوښتونکي ته له تحقیق پرته زکات ورکول

سوال: دا چې په کوڅو کې ګرځي اود مدرسې په نوم چنده غواړي، هغوی ته له تحقیق پرته زکات یا څه پیسې ورکول جائز دي او که نه؟

جواب: ماته معلومه نه ده چې دا څنګه خلک وي؟ ترخوپورې چې تحقیق نه وي، څه ویلی شم؟

د څلور نیموزو روپیو سروزرو مالیت مالک ته زکات ورکول

سوال: که چیرته د نصاب مالیت مثلاً ۵۰۰. ۴ روپۍ وي. نو ایا داسې سړي ته زکات ورکول سهي دي چې هغه سره دومره پیسې یا ددې نه زیاته ګڼه وغیره وي؟ له دې پرته فریج، وي سي آر، ټي وي وغیره هم ورسره وي؟

جواب: داسې سړي ته زکات نه ورکول نه سهي کیږي.^۴

چې په کوم کور کې ټي وي، وي سي آر

وي، هغوی ته زکات ورکول جائز نه دي

سوال: نن سبا عام طور باندې چې کومو خلکو ته زکات ورکول کیږي، دهغوی په کورنو کې

۱] ومنها الاذن العام وهو أن تفتح أبواب الجامع فيؤذن للناس حتى ان جماعة لو اجتمعوا في الجامع و أغلقوا أبواب المسجد على أنفسهم وجمعوا لم يجز... الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۴۸ کتاب الصلاة، الباب السادس عشر)

۲] تیره شوی حاشیه (ولا تحسب أجره العمال و نفقة البقر... الخ) او ګوري.

۳] و لا یحل أن یسأل شیئا من القوت من له قوت یومه بالفعل أو بالقوة كالصحيح المكتسب و یأثم معطیه ان علم بحاله لاعانته علی الحرم (الدرالمختار ج: ۲ ص: ۳۵۴، ۳۵۵، طبع ایچ ایم سعید).

۴] المصارف... الخ، منها الفقیر و هو من له ادنی شیء و هو ما دون النصاب أو قدر نصاب غیر نام و هو مستغرق فی الحاجة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۷ کتاب الزکاة، الباب السابع فی المصارف)

ټي وي. فريج، وي سي آر وغيره اونور ډير شيان وي، حالانكې يوازې ټي وي د څلورو پنځو زرو روپيو وي، چې د دوو پنځوس نيمو ټولو چاندي برابر دی، په داسې صورت كې هغو خلكو ته زكات وركول صحيح دي؟

جواب: د چا په كورونو كې چې ټي وي او وي سي آر وي، هغوی ته زكات وركول صحيح نه دي. (۱)

غير مسلم ته زكات وركول

سوال: ايا غير مسلم يعنې عيسايي، بنځي چې په كورونو كې كاركوي د زكات خيرات يا د صدقې مستحق كيدای شي؟ ځكه چې دا خلك هم غريبان وي او محنت مزدوري سره يې په مشكله گزاره كيږي.

جواب: غير مسلم ته زكات وركول صحيح نه دي، نفلی صدقه وركولی شئ^(۲) خو هغه هم په اجرت كې دې نه وركول كيږي. (۳)

غير مسلم ته زكات او صدقه فطر وركول صحيح نه دي

سوال: د ډيروخت نه اخترونو ته نژدې ورځو كې قافلې قافلې غير مسلم خانه بدوش كراچۍ او نورو ښارونو ته د زكات او فطرانې دوو لولوله پاره راځي، په دې خانه بدوشانو كې اكثریت د غير مسلمو وي آیا دې غير مسلمو ته زكات يا فطرانه وركول سهي دي؟ او آیا دا د مسلمانو فقيرانو حق نه دی؟ او آیا ددې زكات او فطرانه ادا كيږي؟

جواب: زكات او صدقه فطري يوازې مسلمان فقير ته وركول كيدايشي^(۴) كومو خلكو چې غير مسلمو ته وركړي وي، هغوی دې دوباره ادا كړي.

غير مسلم ته زكات وركول

سوال: آیا غير مسلم ته زكات او خيرات وركول سهي كيږي؟ ځكه چې نن سبا په جمعه او

[۱] او لا يجوز دفع الزكاة الى من يملك نصبا أي مال كان فاضلا عن حاجته (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۹ كتاب الزكاة، الباب السابع في المصارف)

[۲] و أما أهل الذمة فلا يجوز صرف الزكاة اليهم بالا تفاق و يجوز صرف صدقة التطوع اليهم بالا تفاق و أما الحر بي المستأمن فلا يجوز دفع الزكاة و الصدقة الواجبة اليه بالا جماع و يجوز صرف التطوع اليه كذا في السراج الوهاج (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۸ كتاب الزكاة، الباب السابع في المصارف)۔

[۳] ولا تحسب أجرة العمال و نفقة البقر و كرى الأنهار و أجرة الحافظ وغير ذلك .. الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۷ كتاب الزكاة، الباب السادس في زكاة الزرع و الثمار)۔

[۴] تيره شوی حاشیه (و أما أهل الذمة فلا يجوز صرف الزكاة اليهم... الخ) او گوری۔

اخترولو کې غیر مسلم هم خیرات زکات غواړي.

جواب: غیر مسلم ته زکات ورکول جائز نه دي، خو صدقه او خیرات ورکول جائز دي. [۱]

د زکات نه کرایه، د ډاکټر فیس ادا کولو سره د زکات ادا کول

سوال: زما د یو مفت ډسپنسري خلاصولو اراده ده، چې په هغې کې به ټولې دوايانې، کرایه اود ډاکټرانو تنخواگانې د زکات د پیسو نه ورکول کیږي، یوازې ښه ډسپنسري باندې به لیکل کیږي چې ددې ځای نه به یوازې هغه خلک دوايي اخلي چې د زکات مستحق وي. آیا یوازې دومره لیکل کافي دي؟ ډسپنسري ته هر قسمه خلک راځي، آیا داسې کولو سره به زکات ادا شي؟

جواب: کومې دوايانې چې مستحقو کسانو ته ورکړل شي، په هغو کې د زکات نیت صحیح دی. کرایه اود ډاکټر فیس دې وټاکل شي او غریبانانو ته دې د فیس پیسې په زکات کې نغدې ورکړل شي، هغوی دې ډاکټر ته ورکړي، دا جائز ده، والله اعلم [۲]

که چیرته د ډاکټر فیس د زکات نه ادا کړل شي نو آیا زکات به ادا شي؟

سوال: که چیرته د چا علاج وکړل شي اود هسپتال بل اود ډاکټر فیس په هسپتال کې جمع کړل شي، او مریض ته په ملکیت کې ورته کړل شي نو آیا زکات به نه ادا کیږي؟

جواب: نه جی! مریض دې مالک جوړ کړل شي نو زکات به ادا کیږي، که نه، نه، هغه هم په دې شرط چې مریض د زکات مستحق وي. [۳]

د زکات د فنډ نه مریضانو ته دوايي اخیستل او ورکول

سوال: د انجمن دهلی راعیان زیر اهتمام یو میډیکل سینټر نیو کراچی کې امدادي بنیادونو باندې کار کوي، دلته غریبانو مریضانو ته دوايي د زکات د فنډ نه ورکول کیږي، آیا دا جائز دي؟ هر مریض نه د ټوکن منی په طور باندې ډروپی اخیستل کیږي، آیا هغه پیسو سره د ډاکټر اود کمپاؤنډر تنخواه ورکول کیدای شي؟

جواب: کوم غریبانان چې د زکات مستحق دي، هغوی ته د زکات د پیسو نه دوايانې اخیستلو سره ورکول کیدای شي اود ډاکټر اود کمپاؤنډر د فیس د پاره هغوی ته د نغدې

[۱] ولا يجوز أن يدفع الزكاة إلى ذي مئ و يدفع إليه ما سوى ذلك من الصدقة (هداية ج: ۱ ص: ۱۸۵، کتاب الزکاة).

[۲] إذا دفع الزكاة إلى الفقير لا يتم الدفع ما لم يقبضه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰ کتاب الزکاة، الباب السابع).

[۳] ولا يجوز أن يبنى بالزكاة المسجد..... وكل مالا تملك فيه. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸، کتاب الزکاة).

پيسې ورکړل شي، او بيا دې هغوی ډاکټر او کمپاؤنډر ته فيس ادا کړي. [۱]

غیر مسلمو ته زکات

سوال: ایا غیر مسلم (هندو، سک، عيسايي، قادياني، پارسي او داسې نورو...) ته زکات ورکول جائز دي؟ هر کله چې په سوونو مسلمانان حقدار موجود وي.

سوال: حکومت په بینکونو کې جمع شویو روپیو نه یوازې د مسلمانانو د اکاؤنټونو نه جدا کوي هر کله چې ددې زکات نه څه برخه د کالجونو زده کونکو ته بطور مدد ورکول کېږي په دې طلبانو کې د مسلمانانو زده کونکو نه پرته قادياني، هندو ټول شامل وي، ستاسونه دا پوښتنه کوم چې د زکات د مصرف عین د اسلام مطابق دی یا په دې کې اختلاف دی؟

جواب: د زکات مصرف صرف مسلمانان دي، هیڅ یو غیر مسلم ته زکات ورکول جائز نه دي.^{۱۲} که حکومت د زکات رقم غیر مسلمو ته ورکوي او صحیح مصرف باندې یې نه خرچ کوي، نو د اهل زکات زکات به ادا نه شي.

زکات او څرمنې هغو تنظیمونو ته ورکړئ چې صحیح استعمال یې کوي

سوال: مختلف تنظیمونه زکات اود قربانۍ څرمنې جمع کوي کله چې هغوی ته ددې په ذریعه روپیې حاصلې شي، نو د هغو حساب هم نه پېش کوي، اونه داخراجاتو، نوآیا په دې صورت کې دوی ته د قربانۍ څرمنې او زکات ورکولوسره به زکات اوقرباني اداسي؟

جواب: د زکات اود قربانۍ د څرمنې څوک محتاج مالک جوړول ضروري دي، له دې پرته به زکات ادا نه شي.^{۱۳} اود قربانۍ ثواب به ورسره ضائع شي، نو د کومو تنظیمونو په باره کې چې موږ پوره اطمینان وي چې هغوی د زکات پيسې په صحیحې طریقې په صحیح مصرف باندې خرچ کوي هغوی ته زکات ورکول پکار دي. اود چا په باره کې چې دا اطمینان نه وي هغوی ته ورکړل شوی زکات ادا نه شو دې خلکو ته پکار دي چې خپل زکات په دویم ځل ادا کړي.

دیني مدرسي ته زکات ورکول غوره دي

سوال: مدارس عربیه ته زکات ورکول جائز دي او که نه؟

[۱] اذا دفع الزکوة الى الفقير لا يتم الدفع ما لم يقبضه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰ کتاب الزکاة، الباب السابع)
[۲] و اما اهل الذمة فلا يجوز صرف الزکاة اليهم بالا تفاق و يجوز صرف صدقة التطوع اليهم بالا تفاق و اما الحر بي المستامن فلا يجوز دفع الزکوة و الصدقة الواجبة اليه بالا جماع و يجوز صرف التطوع اليه کذا في السراج الوهاج (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸ کتاب الزکاة، الباب السابع في المصارف)۔
[۳] اما تفسیرها فهي تمليك المال من فقير مسلم غير هاشمي و لا مولاه بشرط قطع المنفعة عن المملك من كل وجه لله تعالى هذا في الشرع کذا في التبيين (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷۰ کتاب الزکاة)۔

جواب: زکات ورکول جائزه بلکې بهتر دي^{۱۱} ځکه چې د غريبانو د مدد سره سره د ديني علمونو سرپرستي هم ورسره وشي.

آيا زکات اود قرباني څرمنې مدرسې ته ورکول جائزي؟

سوال: د زکات مال اوقرباني څرمنې د مدارس عربيې په جوړولو او استاذانو ته تنخوا ورکولو وغيره باندې صرف کيدای شي او که نه؟ ځکه چې دلته يو خطيب صاحب د جمعې دورځې په تقرير کې خلکو ته وويل چې تعمير مدارس او تنخوا مدرسین باندې دامال صرف کول ناجائز دي، چې دهغې له وجې نه د خلکوکش شو، ځکه چې د پيروخت نه خلک د زکات مال او د قرباني څرمنې د دين خدمت له وجې نه مدرسو ته ورکوي او اوس هغوی نورو مسکينانو ته ورکول شروع کړل، دڅه په وجه چې مدرسو ته په ظاهري طور سره نقصان وشو، ددې وجې نه مهرباني وکړئ او وضاحت وفرمائي چې دعوامود زړو نه شک لرې شي او مهتممين حضرات هم په صحيحې طريقې سره دامال صرف کړي.

جواب: زکات، د قرباني څرمنې اوصدقات واجبه نه، نه مدرسې تعمير کيدې شي^{۱۲} اونه ددې نه مدرسینو ته تنخواه ورکول جائزي^{۱۳}.

خو چونکه مدارس عربيې ته زياته آمدني هم ددې نه کيږي ددې وجې نه د تمليک په ذريعه دا رقم استعمالېږي د تمليک صحيح صورت د صاحب علم نه معلوم کړئ.

د زکات په رويو د مدرسې او هسپتال چلولو صورت

سوال: زموږ يودوست په اورنگي ټاون کې يوه مدرسه جوړول غواړي، چې پکې به مقامي ماشومانو ته د قرآن د حفظ اوناظرې درس ورکول کيږي اوددې نه وروسته په دې کې رعايتي مطب (خيراتي هسپتال) جوړولواراده يې ده، پوښتنه داده چې ايا د مدرسې توسيع او تعمير اود معلم تنخوا د زکات اوصدقاتو نه ادا کيدای شي؟ ايا د هسپتال په مد کې د زکات اوصدقات، او عطيات رويې اخيستل کيدای شي؟

جواب: له تمليک پرته د زکات رويې په مسجد، مدرسه، اود مدرسینو په تنخوا کې نه شي استعماليدای، ددې تدبير دادی چې يومحتاج کس دې قرضه واخلي او په جومات کې دې ورکړي اود زکات رويو سره دې دهغه قرضه خلاصه کړل شي، يعنی د زکات رويې دې هغه ته

[۱] التصدق على الفقير العالم افضل من التصدق على الجاهل كذا في الزاھدی (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۷)

[۲] ولا يجوز أن يبني بالزكاة المسجد وكذا القناطر والسقايات و اصلاح الطرقات و كرى الأنهار و الحج و الجهاد و كل ما لا تمليك فيه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸ كتاب الزكاة، الباب السابع في المصارف).

[۳] ولا يجوز أن يبني بالزكاة المسجد..... و كل ما لا تمليك فيه. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸، كتاب الزكاة).

ورکړل شي، چې هغو سره هغه قرض ادا کړي اود مطب (هسپتال) هم دغه حکم دی.^[۱]

د زکات په پیسو برستنې اخیستل او

طلباوو ته یوازې د استعمال له پاره ورکول

سوال: د یوې دیني مدرسې سفیر (ناظم) ماته راغی، او پخپله مدرسه کې یې د یخني له وجې د برستنو ضرورت بیان کړ او د زکات پیسې یې وغوښتلې، ما د هغه نه پوښتنه وکړه چې د زکات پیسې به د برستنو د پاره څنگه استعمالوي؟ نو هغوی وضاحت وکړه چې د زکات په پیسو سره برستنې جوړوو او په مدرسه کې به یې ایزدو، د یخني په موسم کې طلباوو ته د استعمال له پاره ورکول کیږي، بیا واپس اخیستل کیږي، چې کله طلباء د مدرسې نه فارغ شي، نو هغوی ته دخپل ځان سره د برستنو وړلو اجازت هم نه شته.

محترم مولانا صاحب! تاسو وضاحت وکړئ چې آیا په داسې صورت کې به زکات ادا شي؟ ځکه چې ما اوریدلي دي چې د زکات ادا کولو په وخت کې دیوچا مالک جوړول ضروري دي. **جواب:** هو! د زکات د پیسو فقیر مالک جوړول ضروري دي، له دې وجې د برستنو کوم صورت چې تاسو لیکلی دی، په هغه سره به زکات نه ادا کیږي، خو که چیرته غریبان طالبان د هغو برستنو مالک جوړ کړل شي نو زکات به ادا شي.^[۲]

د زکات په روپیو د شفا خانې (هسپتال) جوړول

سوال: دیوې خیریه ادارې خلک د زکات د وصولولو دنده د سپنسرۍ (شفاخانه) جوړول غواړي، دوايانې به د زکات دنده اخیستل کیږي، د ډاکټر فیس، د ځای کرایه، او نور اخراجات به د زکات نه خرچ کیږي، هرکله چې د سپنسرۍ (شفاخانې) نه هرکس امیر او غریب دوايي اخیستلی شي.

یوه مسئله داهم ده چې څنگه چې اداره زکات وصولوي، نو هغه زکات په مستحقینو کې د تقسیمولو وروسته هم پاتې شي، نو باید اداره دې هغه زکات په هماغه کال کې ختم کړي یا

[۱] و لو قضی دین الفقیر بز کوة ماله ان کان بامرہ جاز وان کان بغیر امرہ لا یجوز و سقط الدین (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰) و فی الفتاوی الظہیریۃ: والدفع الی من علیہ الدین اولی من الدفع الی الفقیر (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۶۰) و حیلۃ التکفین لما التصدق علی فقیر ثم هو یکفین لیکون الثواب لهما و کذا فی تعمیر المسجد الخ قوله لیکن الثواب لهما ای ثواب الزکوة للمزکی و ثواب التکفین للفقیر (شامی ج: ۲ ص: ۲۷۱، مطلب فی زکاة ثمن المبیع وفاء).

[۲] اذا دفع الزکوة الی الفقیر لا یتیم الدفع ما لم یقبضه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰ کتاب الزکاة، الباب السابع فی المصارف)

هغه آينده کال هم تقسيمولی شي مهرباني وکړئ اوددې جواب ضرور راکړئ؟

جواب: دزکات په روپيو دچا مستحق مالک جوړول ضروري دي^[۱] له دې وجې نه نه خود ډسپينسري (شفاخانې) تعمير جائز دی^[۲] اونه د ډاکټرانوفيس^[۳]، نه د الاتو خريد^[۴]، اونه حيثيت لرونکو خلکو ته دهغې نه دوايانې ورکول جائز دي^[۵] خو مستحقو خلکو ته دوايانې ورکول کيدای شي^[۶]

ترکومې پورې چې دکال دختيمدوپورې دزکات دروپیو خرچ کولوسوال دی، نودا اصول په ذهن کې ساتل پکار دي چې ترخوپورې داروپې تاسومستحقينوته ورنکړئ ترهغې پورې دمالکانوزکات نه اداکيږي، له دې وجې نه ترکومې پورې چې ممکن وي داروپې زرخرچ کول پکار دي

جومات کې دزکات پيسه لگولوسره زکات نه اداکيږي

سوال: يوجومات دی چې دپوې کميتی د سرپرستي لاندې چليږي، نوددې کميتی دزکات مال قبضه کول اودزکات مال په جومات کې خرچ کول څنگه دي؟

جواب: دزکات روپی په جومات کې لگولوسره به زکات ادا نه شي^[۷].

دتبليغ دله پاره هم ديوچا مالک جوړولونه پرته زکات نه اداکيږي

سوال: دزکات په روپيو دتبليغ په کارونوکې څه معاونت کيدای شي؟

جواب: دزکات په روپيو کې تمليک شرط دی^[۸] يعنې کوم کس چې دزکات مستحق وي

[۱] ايضاً.

[۲] و لا يجوز ان يبنى بالزكاة المسجد وكذا القناطر والسقايات و اصلاح الطرقات و كرى الأنهار و الحج و الجهاد وكل ما لا تمليك فيه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸ كتاب الزكاة، الباب السابع في المصارف).

[۳] ايضاً تيره شوى حاشيه).

[۴] ايضاً.

[۵] و لا يجوز دفع الزكاة الى من يملك نصاباً أى مال كان..... (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹ كتاب الزكاة)

[۶] و يجوز دفعها الى من يملك أقل من النصاب (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹، كتاب الزكاة، الباب السابع)

[۷] و لا يجوز ان يبنى بالزكاة المسجد وكذا القناطر والسقايات و اصلاح الطرقات و كرى الأنهار و الحج و الجهاد وكل ما لا تمليك فيه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸ كتاب الزكاة، الباب السابع في المصارف).

[۸] و أما أهل الذمة فلا يجوز صرف الزكاة اليهم بالا اتفاق و يجوز صرف صدقة التطوع اليهم بالا اتفاق و أما الحر في المستامن فلا يجوز دفع الزكاة و الصدقة الواجبة اليه بالاجماع و يجوز صرف التطوع اليه كذا في السراج الوهاج (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸ كتاب الزكاة، الباب السابع في المصارف).

دهغومره روپیو مالک دې جوړ کړل شي، دتملیک نه پرته دخیرپه کارونوکې خرچ کولوسره زکات نه ادا کیږي.

د زکات روپیو سره د حشراتو یا مرغوله پاره

دانه اخیستلو سره زکات نه ادا کیږي

سوال: آیا د زکات روپیو سره مرغانو چنچرو او داسې نورو... ته دانه اچولی شو؟ ایا د چنچرو (مرغو)، د خوراک شیان د زکات په روپیو اخیستلی او هغوی ته اچولی شو؟ داسې کولوسره زکات ادا کیږي؟

جواب: دې سره زکات نه ادا کیږي، د زکات د ادا کیدو شرط دادی چې د زکات دروپیو څوک مسلمان مالک جوړ کړل شي^[۱]. او که د زکات په روپیو سره خوراک پوخ کړل شي او غربانواو محتاجوته دعوت ورکړل شي چې د چاڅومره خواهش وي ودې خوري، مگردځان سره وړلو اجازت نه وي دې سره هم زکات نه ادا کیږي^[۲].

د حکومت په ذریعه د زکات تقسیم

سوال: موجوده حکومت چې د زکات په نامه کومې روپۍ تقسیموي شرعاً ددې څه حیثیت دی؟ ځینې وخت نصاب لرونکي خلک هم ځانونه مسکینان ظاهر کړي اودا روپۍ حاصلې کړي، دهغوی له پاره څه حکم دی؟ جناب عالی! مهرباني وکړئ او ووايئ چې ددې روپیو اخیستل د چاله پاره جائز او د چاله پاره ناجائز دي؟

جواب: صاحب نصاب خلک د زکات مصرف نه دي^[۳] هغوی ته زکات اخیستل حرام دي^[۴] او که څوک فقیر وگڼل شي او زکات ورکړل شي، وروسته معلومه شي چې هغه مالدارو، نو زکات ادا شو^[۵].

[۱] ایضاً.

[۲] قوله تملیکاً فلا یکفی فیها الاطعام الا بطریق التملیک و لو اطعمه عنده ناویا الزکوة لا تکفی (شامی ج: ۲ ص: ۳۴۴، کتاب الزکاة، باب المصارف).

[۳] ولا يجوز دفع الزکوة الى من یملک نصاباً اى مال کان (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹ کتاب الزکاة) [۴] قوله فادفع عن حاجته فان کان له فضل عن ذالک تبلغ قیمته مائت درهم حرم علیه اخذ الصدقة (شامی ج: ۲ ص: ۳۴۷، کتاب الزکاة، باب المصارف).

[۵] اذا شک و تحری لوقع فی اکبرایه أنه محل الصدقة فادفع الیه أو سأل منه فدفع أو راه فی صف الفقراء فدفع فان ظهر أنه محل الصدقة جاز بالاجماع و کذا ان لم یظهر حاله عنده و أما اذا أظهر أنه غنی أو هاشمی فانه يجوز و تسقط عنه الزکوة... الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰ کتاب الزکاة الباب السابع فی المصارف)

د وزیر اعظم ریلیف فنډ کې زکات ورکول

سوال: د وزیر اعظم صاحب په ریلیف فنډ کې د زکات پیسې ورکول کیدای شي؟

جواب: که چیرته ددې خبرې اطمینان وي چې د زکات پیسې مستحقینو ته رسیدلې، نو صحیح ده. که نه، پخپله ادا کول یې ضروري دي.

د زکات پیسې په ملکي قرض او مهم کې ورکول

سوال: د قرضدار قرض خلاصولو له پاره په زکات سره مدد کیدلی شي، نو ایا د نواز شریف قرض خلاص کړئ او ملک بنائسته کړئ په مهم کې د زکات په پیسو سره عطیه ورکول کیدای شي؟

جواب: د هغه له پاره دې د زکات نه پرته نورې پیسې ورکړل شي، اود زکات پیسې دې د غریبانو او محتاجو له پاره پرېښودل شي. [۱]

د زکات مال دیني جماعتونو ته ورکول

سوال: یو سړی د زکات مال دیني جماعتونو (ډلو) ته ورکولی شي؟

جواب: د زکات د پاره ضروري ده چې یو محتاج د هغه مالک کړل شي، د کومو ادارو په باره کې چې اطمینان وي چې هغوی به د زکات پیسې په صحیح مصرف کې خرچ کړي، هغوی ته زکات ورکول جائز دي اود کومو په باره کې چې اطمینان نه وي، هغوی ته د زکات ورکول جائز نه دي. [۲]

زکات اود مدرسې تعمیر

سوال: د یو صاحبې تمنا او خواش و چې هغه یوه دیني مدرسه د طالباتو له پاره د حیدرآباد په ښار کې جوړه کړي، چې په هغې کې جینکۍ د قرآن شریف حفظ او ناظره ووايي، یادې میرمنې خپلې ذاتي خرچې باندې یو پلاټ واخیست اود مدرسې د تعمیر له پاره یې پخپل لاس باندې بنیاد کېښود او مدرسه تراوسه پورې زیرتعمیر ده، ځینې اهل خیر حضرات په هغه مدرسه کې دخپل زکات په پیسو سره اعانت کول غواړي، د پوښتنې خبرې دا ده چې د مدرسې نگران د زکات دا پیسې په کومه طریقه باندې قبولې کړي او په کومه طریقه دا پیسې د مدرسې په مزید تعمیر باندې خرچه کړي، دې د پاره چې د زکات

[۱] المصارف الخ منها الفقير و هو ما دون النصاب ومنها المسكين وهو من لاشيء له ... الخ ولا يجوز أن يبنى بالزكاة المسجد وكل ما لا تملك فيه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۷، ۱۸۸ کتاب الزکاة)
[۲] إذا دفع الزكاة إلى الفقير لا يتم الدفع ما لم يقبضها أو يقبضها للفقير من له ولاية عليه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰)

ورکونکیو زکات هم ادا شي اود مدرسي تعمیر هم مکمل شي؟

جواب: د زکات پیسو یو محتاج کس مالک جوړول ضروري دي، [۱] په تعمیر کې د زکات پیسې خرچ کولو سره زکات نه ادا کیږي، په تعمیراتو کې دې د غیرزکات پیسې وصول کړل شي. [۲]

د زکات په پیسو سره د کوهي جوړول

سوال: د کچي په علاقه کې یو مسجد دی، د مسجد له پاره د کوهي د جوړولو ضرورت دی، دې له پاره چې خلک په آساني سره اودس وکړل شي، ایا د زکات په پیسو سره د کوهي جوړول جائز دي؟

جواب: د زکات په پیسو سره د کوهي جوړول جائز نه دي. [۳]

مستحقینو ته د زکات په پیسو عینکې (چشمې) جوړول او ورکول

سوال: طارق دخپل د زکات پیسې الف، ب، ج کمپنۍ ته ورکړې چې دا پیسې د زکات مستحقینو په علاج باندې خرچ کړي، یا د زکات مستحقینو ته چشمې جوړولو سره ورکړي الف، ب، ج کمپنۍ پخپلو کارکنانو باندې دا کار وکړ، مهرباني وکړئ خبر راکړئ چې ایا زکات ادا شو؟

جواب: د کومې ادارې په حواله کې چې د زکات دا پیسې ورکړل شوي دي، که چیرته هغوی واقعي مستحقینو ته ادا کوي، نو زکات به ادا شي، او چې مستحقینو ته نه ورکول کیږي، نو زکات نه ادا کیږي. [۴]

واجب صدقات په غلطو مصارفو باندې خرچ کول

سوال: کراچی کې نن سبا الهي عذاب راغلی دی، قرآن مجید کې ډیرو ځایونو کې تیرشویو قومونو باندې د الهي عذاب یادونې موجودې دي، چې کله قومونه د الله تعالی نافرمانی کوي، نو په هغوی باندې عذاب رالیږل کیږي، موږ هم نافرمان یو او شپه ورځ د الله تعالی په نافرمانیو کې مصروف یو، خو د تیرو ډیرو کلونو راهیسې موږ په اجتماعي

[۱] اذا دفع الزکوة الى الفقير لا يتم الدفع مالم يقبضها (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰ کتاب الزکوة)

[۲] و لا يجوز ان يبنى بالزکوة المسجد و کذا القناطر و السقایات و اصلاح الطرقات و کرى الأثمار و الحج و الجهاد و کل ما لا تملک له (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸ کتاب الزکاة، الباب السابع فی المصارف)

[۳] ایضا۔

[۴] اذا دفع الزکوة الى الفقير لا يتم الدفع مالم يقبضها (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰ کتاب الزکوة)

نافرمانی کې مصروف یو، تیرشوو خو کلونو راهیسي مختلفو سیاسي پارټیانو خپلو ملگرو نه چندی سره سره، فطرانه، صدقه، زکات، خیرات وغیره هم وصولول شروع کړي دي او دهغي لږ برخه مستحقینو ته او لویه برخه خپلو فضول خرچو اود اسحلي وغیره اخیستلو باندې صرف کول شروع کړي دي، د کراچی هغه خلک چې په پردي وطن یعنی دبی، سعودی عرب، مسقط کې دي، هغوی هم دې کار خیر گنلوسره په دې کې برخه واخیسته او اوس هم په دې باندې عمل کوي، حالانکې د صدقې، زکات، خیرات وغیره د پاره الله تعالی اود هغه رسول ﷺ باقاعده احکامات واضح طور باندې بیان کړي دي، په دې فعل باندې یو عالم هم څه توجه ورنه کړه، ستاسو نه درخواست دی، تاسو ددې په باره کې واضحه طور باندې ووايئ او تیرشوي عمل باندې به د توبې او استغفار څه طریقه وي؟ بله داچې هغه زکات، خیرات، صدقه، فطرانه ایا دوباره به ورکول کیږي؟

جواب: صدقه، زکات، اود خرمنو پیسې که چیرته په صحیح مصرف باندې صرف نه کړل شي، نو هغه زکات او صدقات واجبه نه ادا کیږي، اود صدقې ثواب نه ملاویږي. ستاسو دا خبره صحیح ده چې د څه مودې راهیسې د زکات، صدقاتو اود قربانی د خرمنو پیسې د نااهلو په لاسونو کې ورکول کیږي او هغوی یې په بې دردي او بې پرواهي سره بې ځایه خرچ کوي حدیث شریف کې دې ته د قیامت په علامو کې شمیر کړل شوي دي، [۱] ښکاره خبره ده چې ددې بې احتیاطۍ په نتیجه کې الهي عذاب خو به نازلېږي، ددې نه پرته نور ډیر گناهونه دي چې په هغو کې موږ اجتماعي طور باندې مبتلا یو، دهغو نه په خاص طور باندې توبه وکړئ.

د زکات پیسې د جومات خانې په تزیین باندې خرچ کول

سوال: زه د یو کلي د جومات خانې انچارج (مشر) یم، جومات خانه کې د خاندان د واده او غم پروگرامونه کیږي، په هغې کې د څه وخت له پاره د قرآن ناظره هم قائمه ده، د قوم خلک د چندی نه پرته زکات، صدقات، د قربانی خرمنې هم په هغې کې ورکوي، چې دهغي د پاره د اکثرو علماوو په نزد جائز نه ده، دهغو پیسو استعمال د جومات خانې به تزیین کې خرچ کیږي، ماته د خرچ کولو پوره اجازت دی، او څنگه چې وغواړم هغسې یې خرچ کولی شم، دا د قوم اعتماد دی، زه غواړم چې د زکات پیسې مسکینو او مستحق خلکو ته د مدد په طور باندې ورکړم، خو قوم به ماته په دې سلسله کې اجازت رانه کړي، آیا زه پخپله د قوم له اجازې پرته دا پیسې مستحق خلکو ته ورکولی شم؟

[۱] عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إذا اتخذ الفنى دولا والأمانة مغنما والزكوة مغرماً.... الخ (مشكوة، باب اشراط الساعة ص: ۴۷۰، طبع قدیمی کتب خانه)

جواب: زکات اود قرباني څرمنې د جومات خانې په تزيين باندې استعمالول جائز نه دي، د خلکو زکات او قربانيانې به صحيح نه وي، تاسو خپل خاندان ته مسئله وښايئ، که چيرته هغوی نه مني نو د جومات خانې د کار نه استعفاء ورکولوسره بري الذمه شی، دې له پاره چې د جومات د خلکو سره د قيامت په ورځ تاسو هم ونه نيول شی. [۱]

د زکات په پیسو اخیستل شوي پلاټ باندې پلازه جوړولو

سره څه پلاټ غریبا نانو ته ورکول او څه خرڅول

سوال: زموږ ډلې له نن نه درې کاله مخکې یو پلاټ په یوولس (۱۱) لکه روپۍ باندې واخست، چې په هغې کې رجسټري خرچې او مزید ورکړل شوې پیسې یوځای کولو سره تقریباً ۱۹ نه ۲۰ لکه روپۍ دي چې ټولې پیسې هم د زکات د فنډ نه ورکړل شوې وې، واخستل شونن د هغه پلاټ قیمت (۴۰) نه (۴۵) لکو روپیو پورې دی،

اوس هغه پلاټ باندې زموږ ډله یوه پلازه جوړوي، چې په هغې کې به ټول ۹۰ کورونه جوړوي. چې څلویښت کورونه به د زکات مستحقو افرادو ته په زکات کې د جمع شویو پیسو نه جوړولوسره ورکول کیږي، او پنځوس کورونه به داسې کسانو ته ورکول کیږي چې هره میاشت به د قسطونو په صورت کې زموږ ډلې ته پیسې ادا کوي اود هغوی په هغه پیسو سره به د هغوی پنځوس کورونه جوړیږي.

محترم! تاسو نه دا پوښتنه ده چې کوم پلاټ ټول د زکات په پیسو سره اخستل شوی دی اود هغه قیمت هم د اول په دوه چنده شوی دی، درې کاله مخکې د (۱۹) نه تر (۲۰) پورې واخستل شو پلاټ نن د (۴۰) نه تر (۴۵) لکو روپیو نه زیات دی، په داسې صورت کې د هغو (۵۰) فلیټونو چې د هغو پیسې به مالکان ادا کولو سره بیا قبضه حاصلوي، د زکات نه د حاصل شویو پیسو ځمکه د هغوی د تعمیر مسئله او د خرچې مسئله چې آیا (د پلاټ د دریو کالو مخکې پیسې به لگېږي یا ننې پیسې به لگېږي) ځکه چې د ځمکې خریداری د زکات د پیسو نه شوې ده، په دې صورت کې به د (۵۰) فلیټونو د مالکانو به ذمه څه پیسې وي؟ حالانکه د جماعت عهدیدارانو (۴۰) کورونه په زکات کې او (۵۰) کورونه به پیسې ادا کولو والو ته ورکوي.

جواب: د زکات په پیسو سره که د اخستل شویو شیانو محتاج خلک مالکان جوړ کړل شي، نو زکات ادا کیږي، که نه، زکات نه کیږي، ستاسو جماعت چې د (۱۹) نه تر (۲۰) شلو

[۱] او لا يجوز أن يبنى بالزكاة المسجد وكذا القناطر والسقايات وكل ما لا تملك فيه (عالمگیری ج ۱ : ص ۱۸۸ کتاب الزکاة، الباب السابع فی المصارف)

لکو پورې چې کوم پلاټ د زکات په پیسو سره اخستی دی، چونکې محتاج دهغه مالکان جوړ نه کړای شو، ددې وجې نه د زکات ادا کونکو زکات ادا نه شو. [۱]

د امدادي ټولې په ذریعې د زکات تقسیم

سوال: زموږ یو وړوکی غوندې خانداني ټولې دی، موږ دخپلو ممبرانو نه زکات وصولولو سره د خاندان په ضرورت مندو خلکو کې تقسیموو، زیات خلک په رمضان المبارک کې زکات وباسي، اودهغوی خواهش هم دا وي چې دا زکات هم په دې میاشت ضرورت مندو ته ورکړل شي. فی الحال هم دا طریقه اختیاریري، خو ځینې خلک دا غواړي چې دیوځای ورکولو په ځای د هغوی له پاره میاشتنۍ پیسې مقرر کړل شي.

لومړی سوال د قرآن کریم اود شریعت په رڼا کې ددې چې که چیرته موږ په زکات کې جمع شوي پیسې خپل ځان سره یعنې انجمن سره کینودوسره پوره کال تقسیم کړو نو په داسې کولو سره به رمضان المبارک کې ثواب ملاویدلو باندې څه اثر نه پریوځي؟ ځکه چې د زکات ادا کونکو خو یوځای پیسې په رمضان المبارک کې ادا کړي دي.

جواب: زکات ادا کونکو زکات ویستلو سره انجمن وکیل جوړ کړی دی، له دې وجې نه هغوی ته ثواب ملاو شو، وړاندې د انجمن ذمه داري ده چې هغوی یې صحیح خرچ کړي. [۲]

د زکات پیسې په کاروبار کې لکولوسره

دهغې په گټې د غریبانو مدد کول

سوال: آیا دا به صحیح ددشریعت مطابق وي، چې د زکات پیسې یو مناسب ځای کې په کاروبار کې ولگول شي، یا این ائي تي یونټس واخستل شي او حاصل شوې گټې سره د مستحقینو مدد وکړل شي؟

جواب: د یو سړي زکات به هغه وخت ادا کیږي چې کله هغه پیسې په مستحقینو باندې تقسیم کړل شي، [۳] د زکات پیسې که چیرته په یو اداره کې کینودل شي نو په هغې سره زکات نه ادا کیږي ترڅو پورې چې په مستحقینو باندې تقسیم نه شي، او که چیرته دا سړی د

[۱] او لا يجوز أن يبنى بالزكاة المسجد وكذا القناطر والسقايات وكل ما لا تملك فيه (عالمگیری ج ۱ : ص ۱۸۸ کتاب الزکاة، الباب السابع في المصارف)

[۲] فلو دفع الزكاة الى رجل وامرأة ان يدفع الى الفقراء فدفع ولم ينو عند الدفع جاز (عالمگیری ج ۱ : ص ۱۷۱)

[۳] اذا دفع الزكاة الى الفقير لا يتم الدفع ما لم يقبضها (عالمگیری ج ۱ : ص ۱۹۰ کتاب الزکوة)

زکات د تقسیم نه مخکې مړ شي، نو زکات به دهغه په ذمه باندې پاتې وي، او وروسته د وارثانو له اجازې نه پرته هغه زکات نه شي ادا کېدای، خو وارث که چیرته عاقل بالغ وي، نو دهغه د تقسیم اجازه ورکولی شي، چونکې دا مسئله ډیره نازکه ده، له دې وجې نه زما په خیال کې د زکات د فرضیت نه ازادیدو د پاره ضروري دي چې د زکات پیسې مستحقینو ته فوراً ورکړل شي.

زکات او صدقات وصولونکې امدادې ادارې څخه سید ته شیان اخیستل

سوال: زموږ په علاقه کې یو ویلفیئر شاپ دی چې هلته د خوراک څښاک اود ژوند د ضروریاتو نور شیان خرڅیږي، داشیان چې عام دکان دار خرڅوي، دهغې په مقابله کې نهایت کمې گټې باندې خرڅیږي، داسې وگنئ چې دا خلک ددې گراني په دور کې نهایت کمې گټې باندې شیان خرڅولوسره دخلکو خدمت کوي، هغه ویلفیئر والو ته فنډ، ډونیشن، خیرات او زکات هم ملاویږي، د زکات مسئله هم ده، او زما تعلق چونکې د سید کورنۍ سره دی، نو ایا موږ هم هغه ویلفیئر شاپ نه سامان اخستلی شو؟ زیات سامان که واخستل شي نو د عام دکان دارو په نسبت کافي بچت کیږي، موږ هم په دې نیت سره رمضان المبارک کې سامان واخست، حالانکه د والد صاحب وینا ده چې موږ دهغه ویلفیئر شاپ نه سامان اخستلی شو، ځکه چې موږ دهغه مال قیمت ادا کوو، دهغوی وینا ده چې که چیرته دا ویلفیئر والا هم هغه قیمت باندې مال خرڅوي په کوم قیمت چې هغوی پخپله اخیستی دی، نو بیا موږ ددې مال د اخیستلو مستحق نه وو، زما ستاسو نه دا پوښتنه ده چې موږه هم د هغه ویلفیئر شاپ نه سامان اخستلی شو او که نه؟ که چیرته یې نه شواخستی نو د کوم مال په اخیستلو سره چې موږ گناهگار شو دهغې کفاره څنگه ادا کړو؟

جواب: د زکات پیسې که چیرته په هغه اداره کې جمع کیږي، نو سیدانو ته دهغه ځای نه شیان اخیستل صحیح نه دي، [۱] او داسې ادارو کې پیسې جمع کول هم صحیح نه دي، یعنې د زکات او واجبو صدقاتو پیسې په داسې ادارو کې جمع کول صحیح نه دي. [۲]

فلاحی ادارې اود زکات پیسې

سوال: زیاتې فلاحی ادارې د زکات او صدقو ملاو شوې پیسې په بینکونو کې جمع کوي او په هغه پیسو کې د سود اضافه هم کیږي، دا خبره موږ ته داسې معلومه شوه چې په اخبارونو کې دا خبر راغی چې دهغو ادارو په بینک کاتو کې چې کوم سود ملاویږي په هغې

[۱] او لا یدفع الی بنی هاشم (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۹ کتاب الزکوة، الباب السابع فی المصارف)

[۲] او لا يجوز أن یبني بالزکوة المسجد وکل ما لا تملیک فیہ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۸)

باندې حکومت ټيکس نافذ کړی دی، له دې وروسته معلومه شوه چې خبرو اترو باندې انکم ټيکس ختم شو، آیا داسې ادارو ته د زکات او صدقو پیسې ورکول صحیح دي، حالانکې دا فلاحی ادارې پیسې په بینک کې کینودو باندې سود سره دا فلاحی ادارې چلوي؟

جواب: دلته د یو څو مسائلو پیژندل ضروري دي:

۱ د زکات له پاره تمليک شرط دی، چې د زکات د پیسو یو محتاج مالک جوړ کړل شي. که نه زکات نه ادا کیږي. بلکې د مالک په ذمه باندې به باقي پاتې وي، نوکه چیرته یو سړی قرضدار مړ شي، نو د مرګ نه وروسته دهغه قرضه د زکات د پیسو نه ادا کیږي، ځکه چې مړی د مالک جوړیدو اهل نه دی، همدغه شان که چیرته د زکات په پیسو سره هسپتال جوړ کړل شي، یو ابادۍ یې جوړه کړه، یا یوې امدادي ادارې ته یې ګاډی اخیستو سره ورکړ، یا نور سامان یې هغه ته اخیستو سره ورکړ، نو زکات نه ادا کیږي.

۲ کومو امدادي ادارو ته چې زکات ورکول کیږي، هغوی دهغو پیسو خپله نه مالک کیږي، بلکې هغوی د زکات ادا کونکو وکیلان دي، که چیرته دا ادارې محتاج او مستحق افراد دهغو پیسو مالک جوړوي نو زکات ادا شو، اوکه چیرته هغوی فقیرو او محتاجو خلکو ته دا پیسې نه ورکوي، بلکې خپل سرباندې یې یو امدادي کار کې خرچ کوي، مثلاً: د امدادي ادارې له پاره ګاډی یا امبولانس یې واخیست، چیرته یې هسپتال جوړ کړ، چیرته یې کور جوړ کړ، نو زکات نه ادا کیږي، بلکې زکات به د مالک په ذمه باندې باقي پاتې وي.

۳ همدغه شان که چیرته امدادي ادارې د زکات پیسې په بینک کې کینودې نو ترڅو پورې چې هغه پیسې په بینک کې دي، ترهغې پورې زکات نه دی ادا شوی، هغه مهال به ادا کیږي چې کله دا پیسې د بینک نه راخیستلو سره یو مستحق محتاج ته حواله کړل شي. [۱]

د زکات پیسې په امدادي کارونو کې استعمالول

سوال: تقریباً د سلو نه زیاتو کسانو په یو ځای یو ویلفیئرسوسائتي جوړ کړی دی، دا په قریش او شیخ خاندان باندې مشتمله ده، دا خالصتاً سماجي تنظیم دی او هم د خپل خاندان دهغو کسانو له پاره چې معذور، فقیر، کونډې، یتیم وي، زکات، صدقات، د قرباني څرمنې او فطرانه (سرسایه) اخلي او هره میاشت یې دوظیفې په طور باندې د مستحقینو کورونو ته رسوي، علاج معالجه هم کوي اود واده په موقع باندې مالي امداد هم کوي.

[۱] اذا دفع الزکوة الى الفقير لا يتم الدفع مالم يقبضها (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۰ کتاب الزکوة) و لا يجوز ان يبي بالزکوة المسجد و کذا القناطر... وکل ما لا تمليک فيه و لا يقضى بها دين الميت (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸)

طریقه کار دادی چې عهده داران کورپه کور گرځیدوسره دا عطیات وصولوي او همدغه شان د محتاط اندازې مطابق او یا زره روپۍ په دې اوس وختونو کې جمع شوي دي، اوس نوی صورت دا مخې ته راغلی دی چې خلک زموږ نه کور اخیستلو له پاره یا وړوکی کاروبار له پاره د زکات کمیټۍ اراکینو باندې د خاندان د بااثر افرادو د باو هم اچوي، ایا موږ د زکات په پیسو سره تجارت، کاروبار یا کور اخیستو له پاره قرض حسنه میاشتنی قسطونو باندې ورکولی شو؟

جواب: د زکات پیسې دې په قرض کې ورنه کړل شي، بلکې چاته چې ورکول کیږي او هغه ضرورت مند وي، هغه دې د زکات د پیسو مالک جوړ کړل شي، که چیرته وړوکی کور اخیستوسره هغه مالک جوړ کړل شي. نو هم صحیح ده، په هر حال د زکات پیسې دې په قرض کې نه ورکول کیږي. والله اعلم! [۱]

فلاحي ادارې د زکات وکیل دی ترڅو پورې چې مستحق ته ادا نه کړي

سوال: څه خدمتي اداره یا وقف ترسټ یا فاونډیشن ته زکات ورکولو سره به زکات اداسي؟

جواب: کومې فلاحي ادارې چې زکات جمع کوي، هغوی د زکات د روپیو مالکان نه وي، بلکې د زکات ورکونکو وکیل او نماینده وي، ترڅو پورې چې دهغوی سره د زکات پیسې جمع وي، هغه به دمخکې په شان د زکات ورکونکو ملکیت وي [۱] که هغوی یې په صحیح مصرف باندې خرچ کړي، نو د زکات ورکونکو زکات به اداسي، که نه، نه ادا کیږي، له دې وجې نه ترڅو پورې چې دیوې فلاحي ادارې له طرف نه درته مکمل اطمینان نه وي چې هغوی د زکات روپیۍ د شریعت مطابق په صحیح مصرف باندې خرچ کوي، ترهغه وخته پورې دې هغوی ته زکات نه ورکول کیږي.

سوال: دغه شان د زکات راجمع کونکې ادارې د زکات د جمع شویو روپیو په خپله مالکان جوړ شي او که نه؟ همدغه شان جمع شوې د زکات روپیۍ هغوی په خپله خوښه د داقسمه خلکو په خیربنیګره باندې خرچ کولی شي مثلاً: د دې مال نه صاحب مال اوصاحب زکات کس ته او د درمیانې طبقې صاحب مال کس له پاره دکور داخیستویا کاروبار کولوله پاره په منافع باندې په اسان قسطونو کې واپس کولوسره بطور قرض ورکولی شو؟ ځکه چې د درمیانې طبقې صاحب مال د زکات مستحق نه وي او هغوی زکات اخیستل هم نه غواړي د دې مطابق هغوی

[۱] او لا يجوز أن يني بالزكاة المسجد و كذا القناطر..... و كل ما لا تملك فيه (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۸) و لو دفع اليه دارا ليسكنها عن الزكاة لا يجوز (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰ كتاب الزكاة) [۲] و اما اذا لم يكن الاخذ و كيلا عنهم لتجزى و ان بلغ المقبوض نصابا كثيرة لأنهم لم يملكوا شيئا مما في يده (شامی ج : ۲ ص : ۲۶۹، كتاب الزكاة، باب المصروف)۔

ته د زکات روپۍ د قرض په طور سره ورکول مناسب دي؟

جواب: دا ادارې په دې روپيو کې د مالکانه تصرف مجازنه دي، بلکې يوازې په فقيرانو او مسکينانو کې د تقسيمولو مجاز دي، له دې وجې نه د قرض ورکولو مجازنه دي^(۱)، خو که د مالکانو له طرف نه اجازه وي، نو صحيح ده، خو صاحب مال ته د کور داخيستوله پاره روپۍ ورکولو سره به زکات ادا نه شي،^(۲) خو د اصورت کېدای شي چې هغه دې له چانه قرض واخلي او کور دې پرې واخلي اوس هغه ته د قرض د ادا کولو له پاره زکات ورکول صحيح دي.^(۳)

د زکات نه چنده راټولونکو ته ټاکلې برخه ورکول جائز نه دي

سوال: د ديني مدرسو د چنډې له پاره ځينې ماشومان وړې وړې صندوقچې واخلي، په نورو ښارونو کې چنده غواړي، په دوی کې اکثر کسان د چنډې دروېيو نه په ټاکلې برخه کې چنده غواړي د ځينو تنخوا وي، که څوک د زکات روپۍ دوی ته ورکړي، نو ايا د زکات فرض به ادا شي او که نه؟ ځکه چنده جمع کونکو کې د ځينو برخه (نيمه، دريمه او څلورمه برخه) وي، نو پوره روپۍ مدرسې ته نه رسيږي، د دې له وجې نه مهرباني وکړئ او په تفصيل سره په دې مسئله باندې رڼا واچوئ.

جواب: د چنډې په روپيو باندې سفير مقررول جائز نه دي^(۴) مدرسوته چې کوم زکات ورکول کيږي که هغوی يې په صحيح مصرف باندې خرچه کوي، نو زکات به ادا شي، که نه، نه ادا کيږي له دې وجې نه زکات دې يوازې هغو مدرسو ته ورکړل شي د چا په باره کې چې اطمینان وي چې هغوی په صحيح مصرف باندې خرچه کوي، د کومو مدرسو په نوم چې ماشومان چنده جمع کوي هغوی يې د زکات په صحيح مصرف کې نه خرچه کوي د دې له وجې نه داسې مدرسوته دې د زکات روپۍ نه ورکول کيږي.

[۱] تيره شوی حاشیه (و اما اذا لم یکن الاخذ وکیلا... الخ) او گورئ!۔

[۲] و لا یملک دفع الزکوة الی من یملک نصابا ای مال کان.... (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹ کتاب الزکاة)

[۳] و منها الغارم و هو من لزمه دین و لا یملک نصابا فاضلا عن دینه او کان له مال علی الناس لا یمکنه اخذه کذا فی التبین (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸ کتاب الزکاة، الباب السابع فی المصارف)۔

[۴] او گورئ: نظام الفتاوی ج: ۲ ص: ۳۶۱ طبع مکتبه رحمانیه۔

❖ د پيداوار عشر ❖

د عشر تعريف

سوال: ۱. د عشر تعريف څه دی؟ ۲. ايا د زکات په شان د عشر هم نصاب وي؟

۳. ايا عشر په ټولو زميدارو باندې برابر وي؟ ۴. دا کومو خلکو ته ورکول کيږي؟

۵. يو کس که دخپل مال زکات ادا کړي، نو ايا عشر به هم ورکوي؟

۶. ايا دا په کال کې يو ځل ورکول کيږي يا په هرنوي فصل باندې؟

۷. ايا د څارويو له پاره کرل شوي فصل باندې هم عشروي؟

جواب: عشر د ځمکې د پيداوار زکات دی، ^(۱) که ځمکه باراني وي چې د باران اوبو سره اوبه کيږي، نو د پيداوار اخيستوبه وخت کې د دې لسمه برخه د الله تعالى په لاره کې ورکول واجب دي ^(۲) او که ځمکه په خپل محنت اوبه کوي، نو د هغې د پيداوار شلمه برخه صدقه کول واجب دي. ^(۳)

۲. زموږ دامام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد د دې هيڅ نصاب نشته، بلکې پيدا ورکړم وي يا زيات په دې کې عشرو واجب دی. ^(۴)

[۱] الباب السادس في زكاة الزرع والثمار، وهو فرض وسببه الأرض النامية بالخارج حقيقة الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۵ کتاب الزکاة، الباب السادس في زکاة الزرع والثمار)۔

[۲] و ما سقى بالدولاب والد الية ففيه نصف العشر وان سقى سيحا و بد الية يعتبر اكثر السنة الخ (فتاوي عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۶ کتاب الزکاة، الباب السادس) و أيضا: وما سقى بغرب أو د الية أو ساقية ففيه نصف العشر، الد الية، الدولاب والسانية البعر الذى يستقى به الماء (الجواهر النيرة ج: ۱ ص: ۱۵۴، باب العشر)۔

[۳] يجب العشر في مسقى سماء و سيج و نصفه في مسقى غرب ود الية (شامی ج: ۲ ص: ۳۲۷، باب العشر أيضا ج: ۲ ص: ۳۲۵) أيضا: ثم ماء العشرى ماء السماء والأبار والبحار التى لا تدخل تحت ولاية أحد (هداية مع فتح القدير ج: ۲ ص: ۱۹۹، باب الزکاة الزرع والثمار، وكذا في رد المحتار ج: ۲ ص: ۳۳۰ باب العشر)

[۴] ويجب العشر عند أبي حنيفة رحمه الله تعالى في كل ما تخرجه الأرض من الحنطة والشعير قل أو كثير الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۶) والحجة لأبي حنيفة في إيجاب الحق في جميع الأصناف خلا ما ذكرنا، قول الله تعالى: يا أيها الذين آمنوا أنفقوا من طيبات ما كسبتم وما أخرجنا لكم من الأرض وعمومه يوجب الحق في كل خارج الا ما قام دليله، و يدل عليه أيضا قوله تعالى: والنخل والزرع مختلفا أكله واتوا حقه يوم حصاده، و ذالك عام في كل ثمرة في جميع ما يقع فيه الحصاد، والدليل أن هذا الحق هو العشر، اتفق الجميع من فقهاء الأمصار علي أنه لا حق يجب في الخارج من الأرض عند الحصاد الا العشر (شرح مختصر الطحاوى ج: ۲ ص: ۲۸۸، ۲۸۹، باب زكاة الثمار والزرع)۔

۳. هوا کوم کس چې هم د ځمکې نه پیداوار اوچت کړي دهغه په ذمه عشرو واجب دی.^(۱)
۴. د عشر حق دار هغه خلک دي کوم چې د زکات حق دار دي.^(۲)
۵. عشر د پیداوار زکات دی، ددې له وجې نه د نور مال زکات ادا کولو باوجود په پیداوار باندې عشرو اجبيري.^(۳)
۶. په کال چې څومره فصلونه راشي په هر نوي فصل باندې عشر واجب دی.^(۴)
۷. هوا د څارویو له پاره کرل شوې گيا په فصل باندې هم د حضرت امام ابوحنيفه رحمته الله په نزد عشر واجب دی.^(۵)

د ځمکې په هر پیداوار باندې عشر شته زکات نه شته

سوال: د عشر نصاب څه دی؟ اود کومو کومو شيانو عشر ورکول کيږي؟ په زرعي پیداوار باندې ۵ فیصده زکات ورکول کيږي، نوایا په زرعي پیداوار باندې عشرو زکات دواړه ادا کول وي؟

جواب: د حضرت امام ابوحنيفه رحمته الله په نزد باندې د عشري ځمکې په هر پیداوار باندې عشر واجب دی، که کم وي او که زیات^(۶) که ځمکه باراني وي، نودهغه په پیداوار باندې لسمه برخه

- [۱] أن ملك الأرض ليس بشرط لوجوب العشر و إنما الشرط ملك الخارج لأنه يجب في الخارج لا في الأرض فكان ملكه لها و عدمه سواء بدائع (شامي ج : ۲ ص : ۳۲۶، باب العشر).
- [۲] مصرف الزكاة والعشر هو فقير و هو من له أدنى شيء أى دون نصاب ... الخ (الدر المختار ج : ۲ ص : ۳۳۹ باب مصرف).
- [۳] الباب السادس في زكاة الزرع والثمار، وهو فرض وسببه الأرض النامية بالخارج حقيقة الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۵ کتاب الزكاة، الباب السادس في زكاة الزرع والثمار).
- [۴] بلا شرط نصاب و بلا شرط بناء و حولان حول الخ وفي الشرح : حتى لو أخرجت الأرض مرارا وجب في كل مرة لاطلاق النصوص عن قيد الحول... الخ (شامي ج : ۲ ص : ۳۲۶، باب العشر).
- [۵] (و في الخضروات التي لا تبقى وهذا قول الأمام وهو الصحيح كما في التحفة (شامي ج : ۲ ص : ۳۲۶، باب العشر) أما الخطب والقصب والحشيش لا تستتبت في الجنان عادة بل تنقى عنها حتى لو اتخذها مقصبة او مشجرة أو منبتا يجب فيها العشر (هداية ج : ۱ ص : ۲۰۱ کتاب الزكاة، باب زكاة الزروع والثمار).
- [۶] قال أبو جعفر : كان أبو حنيفة يقول : في قليل الثمار والزروع، وفي كثيرها الصدقة، فان كانت مما سقته السماء أو سقى فتحا، فالعشر، وان سقى بدالية أو سانية : فنصف العشر والحجة لأبي حنيفة في إيجاب الحق في جميع الأصناف خلافا ذكرنا، قوله الله تعالى : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمَا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَعَمومته يوجب الحق في كل خارج الا ما قام دليله، و يدل عليه أيضا قوله تعالى : والنخل والزروع مختلفا أكله والزيتون والرمان مشتها وغير متشابه كلوا من ثمره اذا أثمر وأتوا حقه يوم حصاده، و ذلك عام في كل ثمرة في جميع ما يقع فيه الحصاد (شرح مختصر الطحطاوى ج : ۲ ص : ۲۸۷، ۲۸۸، باب الزكاة).

واجب ده او که دکوهي په اوبو باندې اوبه کيږي يانهرې اوبو باندې اوبه کيږي، نو په هغه کې شلمه برخه واجب ده.^[۱] د حضرت امام صاحب په نزد په ميوو، سبزيو، ترکاريو او څارويو په گيا (وابنه) باندې هم کوم چې کرل کيږي عشر واجب دی، په زرعي پيداوار باندې زکات نه وي يوازې عشر واجب دی دکوم تفصيل چې پورته ذکر شوی دی.

عشر په څومره امدني باندې دی

سوال: گزارش دادی چې تاسو د یو سوال په جواب کې ویلي دي چې کوم کس چې د ځمکې نه پیداوار اوچت کړي که کم وي یا زیات دهغه په ذمه عشر واجب دی، په دې سلسله دا وضاحت هم وکړئ چې که د یو کس سره لږه شان ځمکه وي او په هغه باندې کښت کوي، فصل هم ښه نه کيږي، دسري، اوبو اوچینجو وژلو دوايانو باندې اخراجات په مشکله سره پوره کيږي، کوم فصل چې راځي دهغه د ضروریاتونه ډیر کم دی، دغه شان هغه صاحب نصاب نه دی او مستحق زکات دی، نوایا په داسې صورت کې هغه دخپل فصل عشر په خپله استعمالولی شي؟

جواب: دهغه ذاتي پیداوار عشر دهغه په ذمه واجب دی دا هغه په خپله نه شي استعمالولی.^[۲]

عشر د چا په ذمه دی

سوال: که چیرته د ځمکې مالک خپله ځمکه دهقان ته ورکړي، نو عشر به د چا په ذمه باندې واجب الاداء وي؟ که چیرته د مالک په ذمه وي، نو کوم وخت؟

جواب: عشر دهغه سري په ذمه دی د چا کورته چې غله لاره شي، ددې له وجې نه به د ځمکې عشر د مستاجر په ذمه وي.^[۳]

د پیداوار عشر څومره وي

سوال: له ځمکې نه پیدا کیدونکي فصل باندې څومره عشر فرض دی؟

جواب: که چیرته ځمکه په اوبو سره اوبه کيږي، نو شلمه برخه فرض ده او که چیرته د باران په اوبو اوبه کيږي، نو لسمه برخه فرض ده.^[۴]

[۱] ويجب العشر عند أبي حنيفة رحمه الله تعالى في كل ما تخرجه الأرض من الحنطة والشعير والبطيخ القثاء والخيار والباذنجان والعصفرو أشباه ذلك مما له ثمرة باقية أوباقية قل أو كثر هكذا في فتاوى قاضيخان (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۶، كتاب الزكاة، الباب السادس في زكاة الزروع والثمار).

[۲] د تير مخ حاشي اوگوري، أيضا: ولا يأكل شيئا من طعام العشر حتى يؤدي عشرة كذا في الظهيرية (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۷، كتاب الزكاة، الباب السادس في زكاة الزروع والثمار).

[۳] أيضا، نزدی تیری شوی دری حاشی اوگوری!

[۴] قوله يجب العشر ثبت ذلك بالكتاب والسنة والاجماع والمقول: أي يفترض... [بقية حاشيه په راروانه صفحه

سوال: په فصل باندې چې کومه خرچه کيږي هغه خرچ ويستلوسره عشرادا کرل شي يا پرته د خرچه ويستلونه؟

جواب: له خرچ ويستلونه دې پرته ادا کرل شي. ۱۱

د پيداوار د عشر نه وروسته د هغه په روپيو باندې د زکات مسئله

سوال: د باغ خرڅولونه يوه مياشت وروسته څوک خپل سالانه زکات وباسي ايا د باغ په روپيو باندې دکوم چې هغه عشر ورکړی دی زکات راځي او که نه؟

جواب: په دې روپيو باندې زکات راځي، کله چې دنور روپيو زکات ورکوي، نودهغه سره دې هم ورکړي. ۱۲

د غلې او ميوې په پيداوار باندې د عشر ادائيگي

سوال: ايا د غلې يا ميوې په بدله کې دهغه قيمت د زکات په شکل کې وصوليدای شي يا هم جنس وصولول ضروري دي؟ يو صاحب فرمايل چې که د جنس قيمت ورکړل شو، نوزکات ادا نه شو، حالانکې د عشر په اړه يننس کې هم قيمت وصوليږي.

دويمه خبره دا چې ايا په زرعي پيداوار کې څه نصاب شته؟ څه خلک وايي چې په دې کې د نصاب قيدنه شته، څه خلک وايي چې دکم نه کم يووسق کېدل ضروري دي، ديووسق څومره وزن وي، موږ ته معلوم نه دی، مهرباني وکړئ او په فقه حنفي سره جواب راکړئ موږ به ستاسو ډير شکرگزار يو.

جواب: د عشر پيداوار که باراني وي، نو په هغه باندې عشر (يعنې لسمه برخه واجب ده) اودهغه په پيداوار باندې داو بوخر چې راځي، نوشلمه برخه واجب ده ۱۳ اصل واجب د پيداوار برخه ده،

... بقیه د ترمخ] ... لقوله تعالیٰ: واتوا حقه يوم حصاده، فان عامة المفسرین علیٰ أنه العشر أو نصفه وهو مجمل بینہ قوله صلی الله علیه وسلم: ماسقت السماء ففیه العشر، وما سقی بغرب أو د الیه ففیه نصف العشر (ردالمحتار ج: ۲ ص: ۳۲۵، باب العشر)

۱] و لا ترفع المذن ای لا تحسب أجرة العمال و نفقة البقروکری الأثمار وأجرة الحافظ وغير ذالک (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۵۶)

۲] ومن كان له نصاب لاستفاد فی أثناء الحول مالا من جنسه ضمه اليٰ ماله و زکاه سواء كان المستفاد من غانه أو لا وبأی وجه استفاد ضمه سواء كان بمیراث أو هبة أو غیر ذالک (الجواهر النيرة ج: ۲ ص: ۱۲۳، باب زکوة الابل)

۳] قوله يجب العشر ثبت ذالک بالکتاب والسنة والاجماع والمعقول: ای يفترض لقوله تعالیٰ: واتوا حقه يوم حصاده، فان عامة المفسرین علیٰ أنه العشر أو نصفه وهو مجمل بینہ قوله صلی الله علیه وسلم: ماسقت السماء ففیه العشر، وما سقی بغرب أو د الیه ففیه نصف العشر (ردالمحتار ج: ۲ ص: ۳۲۵، باب العشر)۔

خو داهم اختيارشته چې ددومره غلې قيمت دې ورکړل شي^{۱۱} حکومت چې کوم دفي ايکړ په حساب سره عشروصولوي داصحيح نه دی داپکارده چې خومره پيداواروي دهغه لسمه ياشلمه برخه واخيستل شي دپوره علاقې له پاره دعشرفي ايکړ قيمت مقررول غلط دي.^{۱۲}

د عشر ادا کولونه وروسته تر خرڅېدو پورې په غلې نه عشر شته اونه زکات

سوال: دغنمو نه موبه وخت باندې عشرويستلی دی، غله پوره کال پرته وه يعنې نه په خپل څه ضرورت باندې استعمالېږي اونه په مارکيت دهغه طلب شته، ايا دکال په تيريدو باندې په هغو باندې عشر ورکول واجب دي يا ځلوينستمه برخه زکات؟

جواب: يوځل عشر ادا کولونه وروسته چې ترخوپورې يې هغه خرڅه کړې نه وي په هغي باندې دويم ځل نه عشر شته اونه زکات^{۱۳} اوکله چې يې دعشر ادا کولونه وروسته غله خرڅه کړه، نودهغه نه حاصل شويو روپيو باندې به هغه وخت زکات واجب شي کله چې په هغه باندې کال تير شي. ياکه داکس دمخکې نه دنصاب خاوند وي، نوچې کله په نصاب باندې کال پوره شي هغه وخت به په دې روپيو باندې زکات اداکوي.^{۱۴}

د کروندې په ځمکه باندې عشر

سوال: زه ديوزميدار ځمکه کرم اوسر کال په ټوله ځمکه باندې دلسوزرو کپاس (پنبه) شوې ده او زما په برخه کې پنځه زره راغلې ده، اوس ايا دپوره لسوزرو عشر يا زکات وباسم يا دخپلې برخې دپنځوزرو عشر يا زکات وباسم؟

جواب: ته دخپلې برخې دپيداوار عشر وباسه، ځکه چې اصول دادي چې د ځمکې پيداوار دچا کورته راشي دځمکې عشر به دهماغه په ذمه وي، دکرونده گر (زميندار) په برخه کې چې خومره پيداوار راشي عشر دهغه په ذمه دی، دمالک په برخې ته چې خومره لارشي دهغه عشر به هغه باندې لږم دی.^{۱۵}

[۱] المال الذي تجب فيه الزكاة ان أدى زكاته من خلاف جنسه أدى قدر قيمة الواجب اجماعا (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۰، كتاب الزكاة، الباب الثالث في زكوة الذهب والفضة والعروض).

[۲] لانه في الخارج لا في الأرض (شامي ج : ۲ ص : ۳۲۶، باب العشر).

[۳] ووقته وقت خروج الزرع وظهور الثمر عند أبي حنيفة رحمه الله تعالى كذا في البحر الرائق (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۶، كتاب الزكاة، الباب السادس في زكوة الزرع والثمار).

[۴] ومن كان له نصاب لاستفاد في أثناء الحول مالا من جنسه ضمه الي ماله و زكاه سواء كان المستفاد من ثمنه أو لا وبأى وجه استفاد ضمه سواء كان بميراث أو هبة أو غير ذلك (الجواهر النيرة ج: ۲ ص: ۱۲۳، باب زكوة الابل).

[۵] تیری شوی حاشیې (بلا شرط نصاب.. الخ) او ورپسې حاشیه (ولی الخضروات التي لا تبقى.. الخ) او گوری!

تريکټر او داسې نور... چلولوسره د زراعت عشر شلمه برخه دی

سوال: په مخکیني زمانه کې خلکو زمینداري کوله، نويوازي يوي به يې پکې وکړه او اوبه کولونه وروسته به پيداوار حاصلولو، خو په موجوده دور کې د تريکټرونو په ذريعه پکې يوي کيږي او په ځمکه کې سرې اچول وي او گوډو وغيره هم پکې کول وي، نو د داسې ځمکې عشر ورکول خوچې په ځمکه باندې څومره خرچې راځي دهغه نه عشر وويستل شي ياد تېل پيداوار پرته د خرچې وويستلو عشر به ادا کول وي؟ نور دا چې د عشر وويستلو په وخت کې تخم ترې وباسو او ياد تخم وويستلو نه پرته ادا کړو؟

جواب: د داسې ځمکې په پيداوار باندې نيم عشر يعنې د پيداوار شلمه برخه واجب ده^(۱) اخراجات به نه وضع کيږي، بلکې د پوره پيداوار شلمه برخه به ادا کيږي، تخم به هم په اخراجاتو کې شماريږي.^(۲)

د کټي قابل د ميوې باغ خرڅول جائز دي او د دې عشر به د مالک په ذمه وي

سوال: يو کس خپل باغ د ميوو قابل کېدونه وروسته خرڅ کړ، ايا عشر هغه ورکړی يا اخيستونکي باندې به عشر راځي؟

جواب: په دې صورت کې په اخيستونکي باندې عشر نه شته، بلکې د باغ په خرڅونکي باندې دی.^(۳)

د عشر روپۍ د رفاه عامه له پاره نه دي، بلکې د فقيرانو له پاره دي

سوال: د پاکستان حکومت چې کومې دزکات او عشر کميټۍ جوړې کړي دي، دهغوی سره د عشر کافي روپۍ جمع دي، ايا عشر په رفاه عامه باندې خرچ کېدای شي؟ مثلاً: د سکول په عمارت، يا چار ديواري يا کوڅو وغيره باندې؟

جواب: دزکات او عشر روپۍ يوازې د فقيرانو ته ورکول کېدای شي^(۴) رفاه عامه باندې يې خرچ

[۱] حوالی دپاره او گوري تيره شوی حاشیه (قال أبو جعفر: كان أبو حنيفة يقول: في قليل الثمار... الخ) او ورپسې حاشیه (قوله يجب العشر ثبت ذلك بالكتاب والسنة... الخ)۔

[۲] قوله بلا رفع مؤن أي يجب العشر في الأول ونصفه في الثاني بلا رفع أجرة العمال و نفقة البقرو كرى الأنهار وأجرة الحافظ ولحوذالك بل يجب العشر في الكل (شامي ج: ۲ ص: ۳۲۸، باب العشر)

[۳] و اذا باع الأرض العشرية و فيها زرع قد أدرك مع زرعها أو باع الزرع خاص فعشره على البائع دون المشتري (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۷، كتاب الزكاة، الباب السادس في زكاة الزرع والثمار)۔

[۴] مصرف الزكاة والعشر (هو فقير و هو من له أدنى شيء) ... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه...]

کول جائز نه دي.^[۱]**قرض دار ته د قرض پیسې په عشر او زکات کې پریښودل**

سوال: ایا قرض دار ته د قرض روپۍ (قرض باندې ورکړل شوې روپۍ) عشر یا زکات کې پریښودل کېږي او که نه؟

جواب: د عشر او زکات ادا کولو په وخت کې نیت کول ضروري دي، ددې له وجې هغه قرضه چې مخکې دې ورکړې وه، هغه ته په عشر، زکات کې نه شي پریښودل کېدلی،^[۲] البته دا کېدلی شي چې هغه ته زکات ورکولو سره دا پیسې پخپل قرض کې دهغه نه واپس واخیستل شي.

که چیرته حکومت کم عشر اخیستی وي، نو پاتې سره څه وکړو

سوال: په زید باندې لس زره روپۍ عشر جوړېږي اود حکومت د قوانینو مطابق درې زره روپۍ عشر جوړېږي، زید حکومت ته درې زره روپۍ ادا کړې، اوس به زید اوو زره روپۍ ادا کوي یا لس زره؟ او حکومت ته یې چې کوم عشر ادا کړ، هغه جائز دی او که ناجائز؟

جواب: څومره چې پاتې دی، هغه دې پخپله ادا کړي.^[۳]

د عشر د ادائیګې په باره کې متفرق مسائل

سوال: ایاد عشر د زکات په شان نصاب دی؟ ځکه چې حکومت یو مقدار مقرر کړی دی، که فصل دهغه مقدار نه زیات وي، نو ورکول لازمي دي، که نه، نه دي لازم.

جواب: د حضرت امام ابوحنیفه رحمته الله علیه په نزد باندې د عشر نصاب نه شته، بلکې په هرقلیل او کثیر باندې عشر واجب دی^[۴] حکومت په یو خاص مقدار باندې عشروصولوي، ددې دکم عشر مالک ته په خپله ادا کول پکار دي.

... بقیه د ترمخ] ... ای دون نصاب (ومسکین، من لاشيء له) علی المذ هب الخ (در مختار ج ۲: ص ۲۳۹ باب المصرف، ایضا: الباب فی شرح الکتاب ج ۱: ص ۱۴۸)۔

[۱] ولا يجوز أن يبنى بالزكاة المسجد وكذا القناطر والسقايات (عالمگیری ج ۱: ص ۱۸۸)۔
[۲] وأما ركنه فالتملك كالزكاة وشرائط الأداء ما قد منه في الزكاة (البحر الرائق ج ۲: ص ۲۵۵ باب العشر)
[۳] فيجب اخراج الواجب من جميع ما أخرجه الأرض عشرا أو نصفها البحر الرائق ج ۲: ص ۲۵۶ باب العشر
[۴] كان أبو حنيفة يقول: في قليل الثمار والزروع، وفي كثيرها الصدقة والحجة لأبي حنيفة في الإيجاب الحق في جميع الأصناف خلافا ذكرنا، قوله الله تعالى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفَقُوا مِنْ طِبْتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمَا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَعَمومه يوجب الحق في كل خارج ... الخ (شرح مختصر الطحاوي ج ۲: ص ۲۸۷) قال أبو حنيفة رحمه الله تعالى: في قليل ما أخرجه الأرض وكثيره العشر الخ (اللباب في شرح الكتاب ج ۱: ص ۱۴۶، باب زكاة الزروع)۔

سوال: حکومت ته عشور ورکول جائز دي او که نه؟ ځکه چې تصرف ډیر مشکوک دی.

جواب: که اعتماد نه وي، نومه یې ورکوی، خویا داسې ممکنه هم ده چې حکومت عشور وصول کړي او کسان ادا نه کړي؟

سوال: د باراني ځمکې په پیداوار باندې د عشر لسمه برخه ده او په نیهرې او کوهي وغیره باندې شلمه برخه ده، ایا شلمه برخه ځکه مقررده چې په مؤخرالذکر باندې اخراجات ډیر شي، که داصحیح ده، نون سبا دچینجو وژلودوایانې او سرې اضافي خرچې په کروندې برداشت کول وي، ایا د سرې وغیره خرچې د فصل د امدني نه کمولو سره عشور ورکول دي یا به د ټول پیداوار عشور ورکول وي؟

جواب: شریعت په اخراجاتو باندې نصف عشر (یعنې لسمې برخې په ځای شلمه برخه) کړې ده، ددې له وجې اخراجات به ترې نه ویستل کیږي، بلکې د تمام پیداوار عشر به ورکول کیږي.^[۱]

سوال: فرض کړئ چې دوه نیم ایکره ځمکې نه (۱۰۰) منه غنم پیدا کیږي، ددې ځمکې د کتایي خرچې تقریبا پنځه منه ده، د غنمو کتایي دوه منه في ایکره حساب سره کوي اود تریشر خرچې ۱۵ منه وي، بچت امدني (۸۰) منه شوه، ایا عشر به په (۱۰۰) منو ورکول وي یا په ۸۰ منو کې.

جواب: عشر په (۱۰۰) منو راځي.^[۲]

سوال: د غنمو د فصل درې لولو (مزدوري په غنمو کې ورکول جائز دي او که نه؟ ځکه چې د غنمو د فصل د کتایي مزدوري مزدوران یوازې د غنمو په صورت کې اخلي.

جواب: د صاحبینو په نزد جائزه اوفتوا هم په دې ده.^[۳]

[۱] و کل شيء أخرجه الأرض مما فيه العشر لا يحتسب فيه أجر العمال ونفقة البقر، لأن النبي صلى الله عليه وسلم حكم بتفاوت الواجب لتفاوت المؤنة فلا معنى لرفعها (هداية ج : ۱ ص : ۲۰۳، كتاب الزكاة، باب زكاة الزروع والثمار، أيضا : فتاوى شامی ج : ۲ ص : ۳۲۸ - باب العشر) دغه شان او گوری تیره شوی حاشیه (قال أبو جعفر: كان أبو حنيفة يقول... الخ) او بله حاشیه (قوله بلا رفع مؤن أى يجب العشر... الخ).

[۲] بلا رفع مؤن بلا رفع أجره العمال و نفقة البقر و كرى الأثمار وأجرة الحافظ ونحو ذلك بل يجب في الكل (شامی ج : ۲ ص : ۳۲۸، باب العشر) و كل شيء أخرجه الأرض مما فيه العشر لا يحتسب فيه أجر العمال ونفقة البقر لأن النبي صلى الله عليه وسلم حكم بتفاوت الواجب لتفاوت المؤنة فلا معنى لرفعها (هداية ج : ۱ ص : ۲۰۳، كتاب الزكاة، باب زكاة الزروع والثمار).

[۳] ولا تصح عند الامام لأنها كقفيز الطحان وعندهما تصح وبه يفتى للحاجة وقياسا على المضاربة (الد المختار ج : ۶ ص : ۲۷۵، كتاب المزارعة، طبع سعيد).

❖ د زکات متفرق مسائل ❖

زکات ورکونکی چې په کوم ملک کې

وي دهماغه ملک د کرنسي اعتباروي

سوال: څوملگري په يوځای دخپل ملک د مستحقينوله پاره دزکات په مد کې څه پيسې راليرېل غواړي، خو دهغه ځای اوزموږ په کرنسي کې فرق دی مثلاً: دلته (۵۰۰۰۰) روپۍ راوليرې، نو دوی ته به (۴۰۰۰۰) روپۍ ملاوشي، اوس پوښتنه داده چې دزکات (۵۰۰۰۰) روپۍ اداشولې يا (۴۰۰۰۰) اداشوې؟ ځکه چې دهغه ځای اوددې ځای په قيمت کې دغه فرق چليږي، همدغه شان موږ خپل ملک ته زکات راوليرودکوم ځای دکرنسي قيمت چې ددې ځای نه کم وي يعنې که موږ دلته (۵۰۰۰۰) روپۍ راوليرو، نو هلته به (۲۰۰۰۰) روپۍ ملاوشي، نو په دې صورت کې زکات د (۵۰۰۰۰) روپيو شو که د (۲۰۰۰۰) روپيو؟ ددواړومسئلو جواب ډير ضروري دی، ځکه چې په دواړو ملکونو کې زموږ دبرادري څه کسان اوسېږي دا که په جنگ اخبار کې شائع کړئ، نو د ډيره ښيگړه به ورسره وشي، ځکه چې ډير کسان داسې پيسې ليرې راليرې، نو هغوی ته به هم ددې مسئلې معلومات وشي.

جواب: زکات ورکونکی چې دکوم ملک په پيسو کې زکات اداکړي، دهغه ځای دپيسو اعتبار به وي، دهغه ملک په کرنسي کې چې څومره زکات اداکړ، دهماغومره مال زکات به شماريږي، ددويم ملک کرنسي (روپۍ) که کمې وي يا زياتې.

په نورو الفاظو کې په دې باندې پوه شئ چې کومې روپۍ چامحتاج يا محتاجانوته ورکړل شوي وي هغه دزکات ورکونکي دمال څلويښتمه برخه کېدل پکار دي، په کومه کرنسي کې چې زکات ادا شوی وي دکرنسي په حساب سره دڅلويښتمې برخې اعتبار به وي.^[۱]

امريکا کې اوسېدونکي کومې کرنسي سره زکات ادا کړي

سوال: امريکا کې اوسيدونکي خلک په کومې کرنسي سره زکات ادا کړي؟

جواب: هغوی به د ډالرو په حساب سره د زکات تعين کوي، که د هغه نه وروسته دهغه ماليت ته په پاکستاني روپيو کې بدلولوسره زکات ورکړي.^[۲]

[۱] المال الذي تجب فيه الزكاة ان أدى زكاته من خلاف جنسه أى قدر قيمة الواجب اجماعاً (عالمگیری ج :

۱ ص : ۱۸۰، كتاب الزكاة، الباب الثالث فى زكاة الذهب والفضة والعروض طبع رشيديه كونه).

[۲] هم دغه پورته حواله.

د زکات په کینودل شویو پیسو کې لوټ ماتول، د ضرورت له پاره اخیستل

سوال: ایا د زکات په جدا کینودل شویو پیسو کې لوټ ماتولی شو؟ یا عارضی ضرورت له پاره دهغه نه پیسې ویستلی شو؟

جواب: کومې پیسې چې تا د زکات له پاره جدا اینې وي، هغه چې ترخو پورې فقیر ته ادا نه کړې، هغه پیسې ستا په ملکیت کې دي، هغه بدلولی هم شئ، خرچه کولی یې هم شئ، خو کله چې فقیر ته ورکول کیږي، نو د زکات نیت به ضروري وي. [۱]

د زکات له پاره ویستل شوې روپۍ یا د سود استعمال

سوال: یوکس د زکات روپۍ یا د سود روپۍ مستحق ته ورکولوله پاره وویستې، خو په عین وخت باندې هغه ته دڅه روپیو ضرورت پېښ شو، نو ایا هغه د زکات یا سود پیسونه د قرض په طور سره اخیستی شي؟

جواب: د زکات روپۍ خود هغه ملکیت دی ترخو پورې چې یې ادا کړې نه وي دهغه له پاره ددې استعمال صحیح دي، د سود روپیو استعمال صحیح نه دی. [۲]

د سود په روپیو باندې زکات

سوال: دیوکس په بینک کې اکاونټ دی اود کال په اخره کې چې دهغه په اکاونټ کې څومره منافع ملایوړې صحیح هم هغومره چیک کټ کړي او یې باسي او بیا غریبانو کې داسې گڼلو سره یې تقسیم کړي چې ثواب به ملایوړې یا زکات تقسیموم، نو ایا هغه ته به واقعی ثواب ملایو شي او که نه؟ په اسلامي شریعت کې جائز دي او که نه؟

جواب: د سود روپۍ د صدقې په نیت سره چاته هم ورکول پکار نه دي، بلکې د ثواب ذنیت نه پرته چا محتاج ته ورکول پکار دي. [۳] صدقه خود پاک شي ورکول کیږي، د سود نه وروسته د سود روپیو سره زکات نه شي ادا کېدای. [۴]

[۱] اذا دفع الزکوة الى الفقير لا يتم الدفع ما لم يقبضها (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۰ کتاب الزکوة الباب السابع في المصارف) و اما شرط ادائها فنية مقارنة للاداء او لعزل ماوجب (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۷۰، شامی ج : ۲ ص : ۲۷۰)

[۲] عن جابر رضي الله عنه قال : لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم اكل الربا و موكله و كاتبه و شاهد به و قال هم سواء رواه مسلم (مشکوٰۃ ص : ۲۴۴، طبع قدیمی) أيضا : أن ما وجب التصدق بکله لا یفید التصدق ببعضه لأن المفسوب ان علمت أصحابه أو ورثتهم وجب رده عليهم و الا وجب التصدق به (شامی ج : ۲ ص : ۲۹۱، باب زکاة الغنم)۔

[۳] انما یکفر اذا تصدق بالحرام القطعی، اى مع رجاء الثواب الناشئ استحلاله (شامی ج : ۲ ص : ۲۹۲)

[۴] عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه.

❖ صدقه فطر (سرسايه) ❖

د صدقه فطر مسنایې

سوال: صدقه فطر په چا باندې واجب ده؟ اود دې مسئلې څه دي؟

جواب: د صدقه فطر مسائل په لاندې ډول دي:

- ۱ صدقه فطر په هر مسلمان باندې چې دنصاب په کچه د مال مالک وي واجب ده.^[۱]
- ۲ دکوم سره چې دخپل استعمال اوضرورياتونه زيات دومره شيان وي چې که دهغو قيمت ولگول شي ددوه پنځوس نيمې تولې چاندي (سپين زر) اندازې ته ورسېږي، نو دې کس ته دنصاب خاوند ويل کيږي اودهغه په ذمه صدقه فطر واجب ده (د چاندي (سپين زر) قيمت دې دبازار نه معلوم شي).^[۲]
- ۳ هرکس چې دنصاب خاوند وي هغه ته دخپل طرف نه اودخپل نابالغه اولاد له طرف نه صدقه فطر ادا کول واجب دي او که دنابالغو خپل مال وي، نو دهغو نه دې ادا کړل شي.^[۳]
- ۴ کومو کسانو چې د سفر له وجې نه يا هسې د غفلت او کوتاهي له وجې نه روژې نه وي نيولي صدقه فطر په هغوی باندې هم واجب ده، چې کله دنصاب خاوند وي.^[۴]
- ۵ کوم ماشوم چې داختر په شپه د صبح صادق نه مخکې پيداشي، دهغه صدقه فطر لارمه ده او که صبح صادق نه وروسته پيداشو، نو لارمه نه ده.
- ۶ کوم کس چې داختر په شپه د صبح صادق نه مخکې وفات شي، دهغه صدقه فطر نه شته او که د صبح صادق نه وروسته وفات شو، نو صدقه فطريې واجب ده.^[۵]

... بقیه د ترمخ]... ان الله طيب لا يقبل الا طيبا الخ (مشکوٰۃ ص : ۲۴۱)، أيضا : فی القنية لوکان الخیث نصابا لا یلزمه الزکوة لأن الکمل واجب التصدق علیه فلا یفید ایجاب التصدق ببعضه ۱ هـ و مثله فی البزازیة (رد المختار ج : ۲ ص : ۲۹۱، باب زکاة الغنم)۔

۱ [وهی واجبة علی الحر المسلم المالك لمقدار النصاب فاضلا عن حوائجه الأصلية (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۱)
۲ [و لا يعتبر فيه وصف النماء ويتعلق بهذا النصاب وجوب الأضحية (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۱،
کتاب الزکاة، الباب الثامن فی صدقة الفطر) ذی نصاب فاضل عن حاجته الأصلية کدینه وجوایح عیاله
الخ (الدر المختار ج : ۲ ص : ۳۶۰)۔

۳ [وتجب عن نفسه وطفله الفقير کذا فی الکافی ثم اذا کان للولد الصغير أو المجنون مال يخرج صدقة فطر من مالهما ... الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۹۲، کتاب الزکاة،
الباب الثامن فی صدقة الفطر)۔

۴ [وهی واجبة علی الحر المسلم المالك لمقدار النصاب فاضلا عن حوائجه الأصلية (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۱)
۵ [وقت الوجوب بعد طلوع الفجر الثاني من يوم الفطر فمن مات قبل ذالک... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه

۷... داخترپه ورځ داخترلمونځ ته دتللونه مخکې صدقه فطر اداکول غوره دي،^{۱۱} خو که اول يې ادا نه کړ، نو وروسته اداکول يې هم جائز دي او ترڅوپورې چې يې اداکړې نه وي دهغه په ذمه به واجب الاداوي.^{۱۲}

۸... صدقه فطر دهرکس له طرف نه پاوکم دوه سيره غنم يا دهغو قيمت دی اودهمدومره قيمت نور شيان هم ورکولی شي.^{۱۳}

۹... ديو کس صدقه فطر د يو نه زياتو فقيرانو او محتاجو ته ورکول هم جائز دي او د څو کسانو صدقه

يو فقير محتاج ته ورکول هم صحيح دي.^{۱۴}

۱۰... کوم خلک چې دنصاب خاوندنه وي، هغوی ته صدقه فطر ورکول صحيح دي.^{۱۵}

۱۱... خپل سکه ورور، خور، تره، ترور، ته صدقه فطر ورکول جائز دي، بنځه خاوند يوبل ته صدقه فطر نه شي ورکولی، همدغه شان مورو پلار اولاد ته او اولاد مور وپلار ته نيانيکه ته صدقه فطر نه شي ورکولی.^{۱۶}

۱۲... د صدقه فطر څوک محتاج او فقير مالک جوړول ضروري دي، له دې وجې نه د صدقه فطر رويي په جومات کې لگول اوبل څه د بنسټگرې په کار کې لگول صحيح نه دي.^{۱۷}

محتاجې دتره بنځې ته صدقه فطر (سرسايه) ورکول

سوال: بله خبره داده چې وړوکی اختر تير شو په هغه اختر چې ماباندې فطرانه (سرسايه) ورکول و، هغه ما خپلې دتره بنځې ته ورکړه، اوس کلي وال وايي چې ستا ورکړل شوې

... بقیه د ترمخ] ... لم تجب علیه الصدقة ومن له ولد أو أسلم قبله وجبت ومن ولد أو أسلم بعده لم تجب .. الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۲، کتاب الزکاة، الباب الثامن)

[۱] والمستحب للناس أن يخرجوا الفطرة بعد طلوع الفجر يوم الفطر قبل الخروج إلى المصلى كذا في الجوهرة النيرة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۲، کتاب الزکاة، الباب الثامن في صدقة الفطر)۔

[۲] وأما وقت أدائها فجميع العمر عند عامة مشائخنا رحمهم الله كذا في البدائع (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۲)

[۳] وهي نصف صاع من بر أو صاع من شعير أو تمر و دقيق الخنطة والشعير وسو يقهما مثلهما والخبز لا يجوز الا باعتبار القيمة وهو الأصح (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۱، کتاب الزکاة، الباب الثامن في صدقة الفطر)۔

[۴] ويجوز أن يعطى ما يجب في صدقة الفطر عن أنسان واحد جماعة مساكين و يعطى ما يجب عن جماعة مسكينا واحدا لأن الواجب زكوة فجاز جمعها وتفر يقها كزكوة المال (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۷۵، أيضا الدر المختار مع الرد ج: ۲ ص: ۳۶۷، باب صدقة الفطر)۔

[۵] ومصرف هذه الصدقة ما هو مصرف الزكوة كذا في الخلاصة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۴، کتاب الزکاة)۔

[۶] أيضا۔

[۷] أيضا۔

فطرانه ناجائز ده. ځکه چې دهغې خاوند ژوندی دی، ما مخکې هم عرض وکړ چې دهغې خاوند بالکل څه نه ورکوي، اوس تاسو ووايئ چې دا ورکړل شوې فطرانه جائز ده او که ناجائز؟

جواب: که چیرته ستا دا تره ښځه محتاجه وي، نو هغې ته صدقه فطر ورکول صحيح دي. [۱]

داختر نه وروسته فطرانه (سرسايه) ادا کول

سوال: څه موده وړاندې مې دخپلې ښځې سره جگړه وشوه او هغه ناراضه کيدو سره د مور کور ته لاړه، په رمضان کې چې کله ما زکات، صدقه اوداسې نور... ورکول شروع کړه، نو په غوسه کې مې د ښځې په نوم فطرانه ورنه کړه، باقي د ټولو بچيو وغيره مې ادا کړه، زما ميرمن شپږ مياشتې وروسته کور ته بيرته راغله او په دې وخت کې ماسره اوسپږي، اوس زه په کومه طريقه دهغې غلطۍ تدارک کولی شم؟

جواب: د ښځې خاوند په مينځ کې خو جنگ جگړه راځي، خو تاسو په ناراضتيا کې د ماشومانو خبره وکړه، په هر حال د ښځې په اجازت سره صدقه فطر اوس ادا کړه. [۲]

صدقه فطر غير مسلم ته ورکول جائز دي

د مسئلې تصحيح او تحقيق

سوال: جناب مولانا صاحب!، اپ کړه مسائل اوران کاحل، ۱۲۱ اگست د جمعې په ايډيشن کې ستاسونه په يوه مسئله کې خطاشوې ده، چونکه ستاسوپه واسطې سره عوام د ديني مسائلونه خبرداري حاصلېږي اوزه ددې مسائلو د تصحيح له پاره تاسوته تکليف درکوم چې عواموته صحيح خبر حاصل شي او تاسوته گزارش دی چې مسائل د تحقيق او تدقيق نه وروسته زیر قلم راولی، ذمه داري او فرض پوره کوی، په کومه مسئله کې چې خطا شوې ده هغه وگورئ:

صدقه فطر غير مسلم ته ورکول صحيح دي، زه په اول کې د بهشتي زيور حواله راوړم،، زکات کومو خلکو ته ورکول جائز دي، په بيان کې سوم بهشتي زيور مسئله نمبر ۸ داسې ده:

مسئله: د زکات پيسه کافرت ته ورکول صحيح نه دي، هر مسلمان ته دې ورکړل شي، زکات او عشر او صدقه فطر او نذراو کفارې نه پرته خير خيرات کافرت ته ورکول صحيح دي،،،

هغه کتابونه کوم چې ماسره موجود دي هغوی هم دې قول ته مختار ويلي دي، درمختار، بهار شريعت، قانون شريعت، عمدة الفقه، شامي.

[۱] ومصرف هذه الصدقة ما هو مصرف الزكاة (عالمگیری باب صدقة الفطر ج: ۱ ص: ۱۹۴ کتاب الزکوة)

[۲] وان اخروها عن يوم الفطر لم تسقط وكان عليهم اخراجها. (عالمگیری، باب صدقة الفطر ج: ۱ ص: ۱۹۲)

جواب: دجناب تصحيح ډيره ډيره مننه، الله تعالى دې ډير جزاء خير درکړي، زه تاسو ته هم اونورو دعلم خاوندانو ته هم درخواست کوم چې زما په تحرير کې که څه غلطې په نظر راشي، نوپه هغې ضرور خبر راکوئ، اوس په دې مسئله کې خپل تحقيق درته عرض کوم، دکومو حضراتو چې دې تحقيق سره اتفاق نه وي هغوی په خپل تحقيق باندې عمل کولی شي.

فتاوی عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸ جدید کوټه، کې دي: ..

ذمي کافرانو ته زکات ورکول بالاتفاق جائز دي، نفلي صدقه ورکول بالاتفاق جائز دي، خوپه صدقه فطر، نذراو کفاراتو کې اختلاف دی، امام ابوحنيفه رحمته الله او امام محمد رحمته الله فرمايي چې جائز دی، مگر مسلمانانو فقيرانو ته ورکول موږ ته زيات محبوب دي، په شرح طحاوي کې داسې دي ^{۱۱}

.. درمختار مع شامي (ج: ۲ ص: ۳۵۱ طبع جديد مصر) کې دي: ..

.. دزکات، عشاوخراج نه پرته نور صدقات، که څه هم واجب وي لکه نذر، كفاره، قطر ذمي ته ورکول جائز دي، په دې کې دامام ابويوسف رحمته الله اختلاف دی، اوهم دهغه په قول باندې فتوا ده، .. حاوي قدسي ^{۱۲}

علامه شامي رحمته الله په دې باندې ليکي:

.. په هدايه وغيره کې تصريح ده چې دادامام ابويوسف رحمته الله يو روايت دی، دکوم نه چې ظاهر يې چې دامام ابويوسف رحمته الله مشهور قول دامام ابوحنيفه رحمته الله او محمد رحمته الله مطابق دی، ..

.. خير رملی دحاشيه طحاوي نه چې کوم نقل کړی دی، هغه دادي چې دامام ابويوسف رحمته الله قول اخستل کيږي (خو دهدايه وغيره دکلام مفاد دادي چې دامام ابوحنيفه رحمته الله قول راجح دی، او عام متون په دې باندې دي ^{۱۳}

.. فتاوی قاضي خان بحاشيه عالمگیری (ج: ۱ ص: ۳۲۱) کې دي.

.. چې صدقه فطر ذمي ته ورکړل شي روا دي، خومکروه دي، ^{۱۴}

[۱] وأما أهل الذمة فلا يجوز صرف الزكاة اليهم بالا اتفاق و يجوز صرف صدقة التطوع اليهم بالا اتفاق واختلفوا في الصدقة الفطر والنذر والكفارات قال أبوحنيفة ومحمد رحمهما الله تعالى يجوز الا أن فقراء المسلمين أحب الينا كذا في شرح الطحاوي (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۸ كتاب الزكاة، الباب السابع في المصارف)

[۲] و جاز دفع غيرها وغير العشر والخراج اليه أي الذمي ولو واجبا كنذر وكفارة وفطرة خلا فاللثاني و بقوله يفتي حاوي القدسي (الد المختار مع الشامي ج: ۲ ص: ۳۵۱، باب المصرف)۔

[۳] وصرح في الهداية وغيرها بأن هذا الرواية عن الثاني، وظاهر أن قوله المشهور كقولهما (قوله وبقوله يفتي) الذي في حاشية الخير الرملی عن الحاوي وبقوله ناخذ، قلت لكن كلام الهداية وغيرها يفيد ترجيح قولهما وعليه المتون (شامي ج: ۲ ص: ۳۵۲)۔

[۴] و يجوز أن يعطى فقراء أهل الذمة ويكره (فتاوی قاضي خان بر حاشيه عالمگیری ج: ۱ ص: ۳۲۱)۔

له دې عبارتونه دا لاندې نتائج حاصل شول . . .

۱. امام اعظم ابوحنيفه رحمته الله او امام محمد رحمته الله په نزد صدقه فطراو داسې نور صدقات ذمي کافرتو ورکول جائز دي، خو بهتر دادي چې مسلمان ته ورکړل شي، ذمي ته ورکول غوره نه دي.
۲. امام ابويوسف رحمته الله مشهور قول همدغه دی، خود هغوی نه يو روايت دادی چې صدقات واجبه کافرتو ورکول صحيح نه دي.
۳. حاوی قدسي امام ابويوسف رحمته الله روايت اخستی دی، خو هدايه اودحنفي فقهي تمام متون امام محمد رحمته الله قول اخستی دی.
۴. کومو حضراتو چې د عدم جواز فتوا ورکړه، هغوی غالباً د حاوي قدسي په قول باندې اعتماد وکړ، بهستي زيورپه متن کې هم هغه اخستل شوي ده، او ما هم د،، جنگ،، په يوتير شوي اشاعت کې هماغه اختيار کړی و، خو امام ابوحنيفه رحمته الله او امام محمد رحمته الله فتوا د جواز ده اود حاوي قدسي نه پرته ټولو اکابرو دغه اختيار کړی دی، بهستي زيورپه حاشيه کې همدغه نقل کړی دی، له دې وجې نه ما خپلې مسئلې ته رجوع کول ضروري وگڼل . . .

❖ نذر او صدقه ❖

د صدقي تعريف او قسمونه

سوال: د صدقي تعريف څه دی؟ اود دې څومره قسمونه دي؟

جواب: کوم مال چې د الله تعالی درضاله پاره د الله تعالی په لاره کې غريبانو او مسکينانو ته ورکول کيږي، دخبرپه څه کار کې خرچ کړل شي هغه ته، صدقه،، وايي^(۱)، د صدقي درې قسمونه دي. ۱. فرض، لکه زکات. ۲. واجب، لکه نذر، صدقه فطراو قرباني وغيره. ۳. نفلي صدقات لکه عام خير خيرات.

خيرات، صدقه او نذر کې فرق

سوال: خيرات، صدقه او نذر نیاز کې څه فرق دی؟

جواب: صدقه او خير خيرات خوځيږي، يعنی کوم مال چې د الله تعالی درضاله پاره د څه خبرپه کار کې ولگول شي هغې ته صدقه او خيرات ويل کيږي^(۲) اود څه کارپه کيدو باندې د څه

[۱] الصدقة : هي العطية التي تبغى بها التوبة من الله تعالى (قواعد الفقه ص : ۳۴۸) والصدقة العطية التي يراد بها التوبة عند ه تعالى سميت بها لأنها تظهر صدق رغبة الرجل في تلك التوبة (حاشية الطحطاوي على الدر المختار ج : ۱ ص : ۴۳۲، طبع رشيدية كونه).

[۲] ايضاً.

صدقه کولو یا دڅه عبادت د کولو نذر وکړي، نو هغه ته نذرویل کیږي^[۱] د نذر حکم د زکات حکم دی. دایوازې غریبان خوړلی شي، غني یې نه شي خوړلی^[۲]، او دنیا زمنا هم د نذر ده.

په صدقه او نذر کې فرق

سوال: صدقه او نذر کې څه فرق دی؟

جواب: نذر او دڅه څیز په خپله ذمه د کولو نامه ده،^[۳] مثلاً: یوکس نذر وکړي چې که زما فلانی کار وشو، نوزه به دومره صدقه کوم، په کار کیدو باندې منل شوی شي واجب شي او که یوکس له لارم کولو پرته د الله تعالی په لاره کې خیر خیرات وکړي هغې ته صدقه وایي، گویا منډ هم صدقه ده، خو هغه صدقه واجب ده، هر کله چې عام صدقات واجب نه وي.

د نذر او منښتې تعریف

سوال: د نذر او منښتې تعریف څه دی؟ او که په دې کې څه فرق وي، نو واضحه یې کړئ؟

جواب: د نذر معنا داده: په څه شرط باندې څه عبادت په خپله ذمه اخیستل^[۴]، مثلاً: که فلانی کار وشو، نوزه به دومره نفل کوم، دومره روژې به نیسم، دبیت الله شریف حج به کوم، یا دومره روپی به فقیرانو ته ورکوم او داسې نور... دې ته منښته هم وایي. د نذر غوښه نه په خپله استعمالیږي او نه مالدارانو ته ورکول کیږي، بلکې ددې غوښه په فقیرانو کې تقسیمول ضروري دي.^[۵]

د نذر شرطونه

سوال: زموږ په مذهب کې نذر کول څنګه دي؟ او ددې الفاظ څنګه پکار دي؟ او په کومو کومو صورتونو کې نذر کول جائز دي؟

[۱] ومن نذر نذراً مطلقاً أو معلقاً بشرط وکان من جنسه واجب لزم النذر لحد یث من نذر وسمى فعلیه الوفاء بما سمي کصوم وصلاة وصدقة الخ (الدر المختار مع الرد ج : ۳ ص ۷۳۵، کتاب الأیمان).

[۲] ولا يجوز لهم النذور والكفارات ولا صدقة الفطر ولا جزاء الصيد لأنها صدقة واجبة ... الخ (الجوهر النيرة ج : ۱ ص : ۱۳۳، کتاب الزکاة، باب من يجوز دفع الصدقة اليه ومن لا يجوز).

[۳] ولو جعل عليه حجة أو عمرة أو صوما أو صلاة أو صدقة أو ما أشبه ذلك مما هو طاعة ان فعل كذا ففعل لزمه ذلك الذي جعله على نفسه (عالمگیری ج : ۲ ص : ۶۵ کتاب الأیمان، الباب الثاني فيما يكون يمينا ولا يكون يمينا).

[۴] أبيض.

[۵] ولا يجوز لهم النذور والكفارات ولا صدقة الفطر ولا جزاء الصيد لأنها صدقة واجبة ... الخ (الجوهر النيرة ج : ۱ ص : ۱۳۳، کتاب الزکاة، باب من يجوز دفع الصدقة اليه ومن لا يجوز).

جواب: شرعاً نذر منل جائز دي، خو د نذر منلو خوشرطونه دي اول دا چې نذر د الله تعالى په نوم ومنل شي، د غير الله په نامه نذر منل جائزه دي، بلکې گناه ده، ^{۱۱} دويمه دا چې نذر يوازې د عبادت د کار صحيح ده، کوم کار چې عبادت نه وي دهغه نذر منل صحيح نه دي ^{۱۲} دريم دا عبادت هم داسې وي چې ددې په شان عبادت کله فرض وي او کله واجب وي، لکه: لمونځ، روژه، حج، قرباني او داسې نور. داسې عبادت چې دهغې جنس کله فرض يا واجب نه وي دهغه نذر هم صحيح نه دی، دبېلگې په ډول که يو چا قرآن خواني ومنله، نو هغه نه لازميږي ^{۱۳}.

يوازې خيال راتلوسره نذر نه لازميږي

سوال: محترمه! زما يو دوست دی، واده يې نه دی کړی، دهغه د ترور واده ډيره موده شوې ده او تراوسه پورې دا ولاد د نعمت نه محرومه ده، يوه ورځ زما د دوست په ذهن کې دا خيال راځي چې ترورمې دا ووايي چې ما کره (ترور کره) اولاد وشو، نوزه به د ماشومانو سامان چاته ورکړم، له دې نه وروسته دهغه په ذهن کې خيال راځي چې دانذر تا دخپل ځان له پاره منلی دی، خو دا خيال راتلوسره زما د دوست الله تعالى ته توبه وايستله او دهغه ذهن دا ټول شيان نه قبلوي، زما دوست نن سبا ډير زيات پريشان دی، مهرباني وکړئ مولانا صاحب! تاسودا وفرمايئ چې يوازې په ذهن کې خيال راتلوسره نذر کيږي او که نه؟ هرکله چې خلک وايي چې يوازې خيال راتلوسره نذر نه کيږي.

جواب: يوازې دڅه خبرې خيال راتلوسره نذر نه کيږي، بلکې په ژبې سره ادا کول ورسره ضروري دي. ^{۱۴}

د ماشومتوب په حالت کې د روژه نيولو نذر ومانه

نو د بلوغ نه ورسته واجب نه دي

سوال: ما باندې د پنځلسو کلونو په عمر کې روژې فرض شوې. ما د ديارلسو کلونو په عمر کې هرکله چې ما باندې روژې نه وې فرض شوې، نو نذر مې منلی و چې زما د پيشو

[۱] (قوله باطل وحرام) بوجوه، منها أنه نذر لمخلوق والنذر للمخلوق لا يجوز لأنه عبادة والعبادة لا تكون لمخلوق (شامي ج : ۲ ص : ۴۳۹، مطلب في النذر الذي يقع للأموات من أكثر العوام ... الخ).

[۲] وفي البدائع : ومن شروطه أن يكون قربة مقصودة فلا يصح النذر بعبادة المريض والوضوء والغتسال ... الخ (شامي ج : ۳ ص : ۷۳۵، كتاب الإيمان).

[۳] وكان من جنسه واجب أي فرض كصوم وصلاة وصدقة ولم يلزم الناذر ما ليس من جنسه فرض ... الخ (الدر المختار مع الرد ج : ۳ ص : ۷۳۵، كتاب الإيمان).

[۴] واجب بالنذر بلسانه قوله بلسانه فلا يكفي لإيجابه النية (شامي ج : ۲ ص : ۴۴۱، باب الاعتكاف).

ورک شوی بچی بستره بیدا شي. نو روزې به نسیم. دا نذر پوره شو، خو ما روزې ونه نولې او اومې وبل چې څه مې نولې دی به هغه کې به حساب شي، راروان رمضان کې هم روزې فرض نه وې. خو ما نو خو روزې ونولې، خو د روزو نولویه وخت کې مې د نذر نیت ونه کړ. اوس بېوسنه داده چې د نذر روزې ادا شوې یا به یې دوباره نېول ضروري وي؟

جواب: د نذر ساتنه باندې لازم نه دی ۱۱

ماشومتوب کې منل شوی نذر بالغ کیدو نه وروسته واجب نه دی

سوال: که جبر نه نابالغه هلک نذر ومني او هغه کار وشي، نو هغه نابالغه باندې د نذر پوره کول لازم دي او که نه؟ که چیرته د نابالغه نذر شرعاً معتبر وي، خو هغه پوره نه کړ، نو بالغ کیدو نه وروسته یې هم پوره کول ضروري دي او که نه؟

جواب: د نابالغه نذر لازم نه دی. او بالغ کیدو نه وروسته هم دهغه پوره کول ضروري نه دي ۱۲

نذر منل شرعاً څنګه دي او تعریف یې څه دی؟

سوال: یو اهمه خبره داده چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي چې نذر مه منئ. ځکه چې نذر تقدیري امورو کې هیڅ ګټه ورکوونکې نه دی. بس په هغه سره یوازې دومره کیږي چې د بخیل نه مال ځي. حواله صحیح مسلم. کتاب النذر. او صحیح بخاري. کتاب الایمان والنذر. له دې احادیثو معلومه شوه چې داسې قسم نذر بې معنا او ممنوع دی. مهرباني وکړي په اسلامی صفحې د راروانې جمعې په ایډیشن کې صحیح جواب شائع کړئ. او که چیرته زما په خبرو کې څه غلطی وي، نو زما اصلاح وکړئ!

جواب: د نذر معنا دیو داسې عبادت پخپله ذمه باندې لازمول دي چې په هغه باندې لازم نه و. او «پخپله ذمه باندې لازم کول»، د ژبې فعل دی. یوازې زړه کې خیال کولو سره هغه شی دهغه په ذمه لازمېږي نه، ترڅو پورې چې په ژبې سره الفاظ ادا نه کړي. هم دا وجه ده چې د لمونځ نیت کولو سره لمونځ شروع کیږي نه، ترڅو پورې چې تکبیر تحریمه ونه وایي. د حج او عمرې په نیت سره حج او عمره شروع کیږي نه. ترڅو پورې چې د تلبیې الفاظ ونه وایي.

۱۱ عن علی رضی الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : رفع القلم عن ثلاثة : عن النائم حتى يستيقظ. وعن الصبي حتى يبلغ. وعن المعتوه حتى يعقل (رواه الترمذی و أبوداؤد ورواه الله ارمی عن عائشة وابن ماجه عهما (مشکوٰۃ ص : ۲۸۴، باب الخلع والطلاق، الفصل الثانی)

۱۲ اما الذي يتعلق بالنذر فشرائط الأهلية منها العقل ومنها البلوغ فلا يصح نذر المجنون والصبي الذي لا يعقل لأن حكم النذر وجوب المنذور به وما ليس من أهل الوجوب وكذا الصبي العاقل لأنه ليس من أهل وجوب الشرائع (بدائع الصانع ج : ۵ ص : ۸۱، طبع ايج ايم سعيد)

د طلاق خيال په زړه کې راتلو سره طلاق نه واقع کېږي، ترڅو پورې چې د طلاق الفاظ په ژبې سره ونه وايي اود نکاح په نيت کولو سره نکاح نه کېږي، ترڅو پورې چې د ايجاب او قبول الفاظ ونه ويل شي، همدغه شان د نذر خيال په زړه کې راتلو سره نذر هم نه کېږي، ترڅو پورې چې د نذر الفاظ په ژبې ونه ويل شي، چنانچې علامه شامي رحمته الله عليه په کتاب الصوم کې نقل کړي دي چې نذر د ژبې عمل دی، [۱]

تاسو چې د قرآن پاک کوم آيت نقل کړ، په هغه وويل شو چې: «چې تاسو نذر ومنئ» ما ويلي دي چې د نذر منل په ژبې سره کېږي، ددې وجې نه دا آيت ددې مسئلې خلاف نه دی، تاسو چې کوم حديث نقل کړی دی چې: «د اعمالو دارمدار په نيت باندې دی» په هغه کې عمل او نيت جدا جدا ذکر شوي دي، چې دهغه نه معلومېږي چې يوازې نيت کولو سره عمل نه کېږي، بلکې عمل کې د نيت صحيح کيدل د قبوليت شرط دی، لهذا دهغه حديث په رڼا کې هم يوازې په نيت او خيال سره نذر نه کېږي، ترڅو پورې چې د ژبې عمل موجود نه شي. بل حديث کې هم زړونه او عملونه جدا جدا ذکر کړل شو، چې دهغې نه معلومېږي چې يوازې د زړه د خيال نوم عمل نه دی، خود عمل د پاره د زړه د نيت صحيح کيدل ضروري دي، او تاسو چې کوم حديث نقل کړې دي چې: «نذر مه منئ» دا حديث صحيح دی، خو تاسو چې ددې نه څه نتيجه اخذ کړې ده چې: «داسې قسم نذر بې معنا او ممنوع دی» دا نتيجه غلطه ده، ځکه چې که چيرته د حديث شريف همدا مطلب وي چې نذر بې معنا او ممنوع دی، نو په شريعت کې به د نذر پوره کولو حکم نه ورکول کيدای، سره له دې چې ټول د امت اکابر متفق دي چې د مقصود عبادت نذر صحيح دی، اود هغه پوره کول لازم دي.

په حديث کې د نذر نه چې کوم ممانعت شوی دی، علماو دهغه څه ډير توجهيات کړي دي: يودا چې ځينې جاهل دا گڼي چې نذر منلو سره هغه کار ضروري شي، حديث کې ددې خيال دترديد له پاره فرمايل شوي دي چې په نذر سره د الله تقدير نه بدليږي، دويم دا چې د بنده دا ويل چې که چيرته زما مريض ته شفاء ملاو شي، نوزه به دومره روژې نيسم، يا دومره مال به صدقه کوم، په ښکاره صورت کې د الله تعالی سره سودا کول دي، اودا د عبدیت شان نه دی. [۲]

[۱] واجب بالنذر بلسانه قوله بلسانه فلا يكفى لا يجاب النية (شامي ج : ۲ ص : ۴۴۱، باب الاعتكاف)
[۲] لأن غير البخيل يعطى باختياره بلا واسطة النذور قال القاضى عادة الناس تعليق النذور على حصول المنافع و دفع المضار فهى عنه فان ذالك فعل البخلاء اذ السخى اذ اراد أن يتقرب الى الله تعالى استعجل فيه و أتى به فى الحال والبخيل لا تطاوعه نفسه باخراج شيء من يده الا فى مقابلة عوض يستوفى اوله فيلتزمه فى مقابلته..... قال ويحتمل أن يكون سببه كونه يأتى بالقرابة التى التزمها... [بقية حاشيه په راروانه صفحه..]

حلال مال صدقه کولو سره بلا کاني لري کيږي نه د حرام مال صدقې سره

سوال: د عالمانو نه مو اوريدلي دي چې صدقه د هر مرض درمل دی، ايا دا صحيح دی؟

په يو کس باندې د سوري دوره راځي، د جادو تکليف دی، نو ايا صدقه کولو سره به دهغه تکليف بيا په دوره کې فرق راشي؟ دڅه تکليف له پاره څنگه صدقه کول پکار دي؟ ايا د صدقې نذر کول هم جائز دي؟ مثلاً اې الله! که فلانی تکليف په دومره موده کې لري شو، نوزه به دومره صدقه کوم. جائز دي؟ که صدقه د هر مرض علاج وي، صدقه کولو سره تکليف پرېشاني لري کيږي، نو پکې توب، هم يوه بيماري ده، نو ايا د صدقې کولو سره به په سرباندې وينسته راوخيږي؟ صدقه يوازې د غريبانو خلکو حق دی، که په جومات کې هم ورکول کيداى شي؟ مهرباني وکړئ او د صدقې په باره کې د پورتنو سوالونو په تفصيل سره جواب راکړئ، صدقې سره کومې بيمارۍ او تکليفونه لري کيداى شي او څنگه کول پکار دي؟

جواب: صدقه د رد بلا ذريعه ده، خو د هر مرض علاج ده، دامې نه دي اوريدلي چې کوم مصيبتونه او تکليفونه چې د الله تعالى د ناراضتيا له وجې راپېښيږي، هغه صدقې سره لري کيږي، ځکه چې صدقه د الله تعالى غوسه لري کوي^(۱)، نذر منل جائز دي، خو حضور ﷺ ناخوښه گرځولى دى^(۲) له دې وجې نه د نذر منلو په ځاى صدقه کول پکار دي، د غريبانو محتاجو خدمت هم صدقه ده او د جومات خدمت هم صدقه ده، مخصوصه د پاک مال نه پکار ده. ناپاکه او حرام مال نه شوې صدقه د الله تعالى په دربار کې قابل قبول نه ده.^(۳)

د غير الله د نياز مسئله

سوال: آيا دامام جعفر عليه السلام نياز او د يو لسمې خوراک خوړل حرام دي؟ ځکه چې د الله تعالى نه

... بقيه د ترمخ] ... في نذره على صورة المعارضة للأمر الذى طلبه لينقض أجره و شان العبادة أن تكون متمحضا لله تعالى ١ هـ (مرقاة شرح مشکوٰة ج : ٣ ص : ٥٦٣ طبع بمبئي)

١] و روى عن رافع بن خديج رضى الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : الصدقة تسد سبعين بابا من السوء رواه الطبراني في الكبير و عن أنس بن مالك رضى الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : باكروا بالصدقة فان البلاء لا يتخطى الصدقة رواه البيهقي مرفوعا وموقولا (الترغيب والترهيب ج : ٢ ص : ١٩) و عن أنس رضى الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ان الصدقة لنتفيع غضب الرب و تدفع ميتة السوء رواه الترمذى (مشکوٰة ص : ١٦٨)

٢] عن أبي هريرة وابن عمر رضى الله عنهما قالا : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : لا تنذروا فان النذر لا يغنى من القدر شيئا و انما يستخرج به من البخيل متفق عليه (مشکوٰة ص : ٢٩٧، باب النذر، الفصل الأول)

٣] عن أبي هريرة رضى الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ان الله طيب لا يقبل الا طيبا ... الخ (مشکوٰة : ٢٤١، كتاب البيوع، باب الكسب و طلب الحلال، الفصل الأول)۔

پرته دغیرنیازنه کیږي.

جواب: دغیرالله په نامه کې چې کوم نیازورکول کیږي، که دهغې نه مقصود دهغه بزرگ روح ته ایصال ثواب وي یعنی دالله تعالی درضا له پاره چې کومه صدقه ورکړل شی دهغې ثواب هغه بزرگ ته بنسټ مقصودوي، نودا صورت جائز دی^{۱۱} اوکه یوازې دهغه بزرگ درضا حاصلول له پاره دهغه دنامې نیازورکړل شي، چې هغه خوشحال شي اوزموږ کارونه جوړکړي، نودانا جائز اوشرک دی^{۱۲}

دغیرالله نذرمنل جائز نه دي

سوال: اکثر خلک په معمولی خبرو باندې هم نذر مني او خپل مسائل اولیاوو او انبیاءو ته سپاري. آیا داسې کول د گناه باعث خو به نه وي؟ ځکه چې د الله تعالی نه پرته دهیچا له پاره هم نذر منل نه دي پکار، او نذر منل یو ولي ته د لالچ ورکولو مترادف خو نه دي، مثلاً: په نذر کې ویل کیږي چې که چیرته فلانکی کار پوره شي، نو دا به کوو، هغه به کوو او داسې نور....

جواب: دغیرالله نذر منل گناه اوشرک دی، ددې نه توبه ویستل پکار دي، اود الله تعالی په نوم نذر منل جائز دي.^[۳]

وزه (چیلی) د چاژوندي یا وفات شوي په نامه کول

سوال: آیا دا صحیح ده چې یوه بیزه دژوندی یا وفات شوي په نامه کړل شي، اویا هغه ذبح کړل شي نودهغې خوړل جائز دي؟ یا داسې وویل شي چې که زما فلانی کاروشونوزه به دا بیزه ددې ولی الله په نامه ذبح کومه؟

[۱] صرح علماؤنا فی باب الحج عن الغير بأن للانسان أن يجعل ثواب عمله لغيره صلاة أو صوما أو صدقة أو غيرها کذا فی الهدایة (شامی ج : ۲ ص : ۲۴۳، مطلب فی القراءة للمیت و اهداء ثوابها له)۔

[۲] واعلم أن النذر الذي يقع في الأموات من أكثر العوام وما يؤكد من الدراهم والشمع ونحوهما إلى ضرائح الأولياء الكرام تقرر با فهو بالأجماع باطل وحرام مالم يقصدوا صرفها لفقراء الأنعام وفي رد المحتار : قوله باطل وحرام بوجوه منها أنه نذر للمخلوق والنذر للمخلوق لا يجوز لأنه عبادة والعبادة لا تكون للمخلوق، ومنها أن المنذور له ميت والميت لا يملك ومنها أنه ظن أن الميت يتصرف في الأمور دون الله تعالى و اعتقاده ذالك كفر (الدرالمختار مع الرد المختار ج : ۲ ص : ۴۳۹)۔

[۳] واعلم أن النذر الذي يقع للأموات من أكثر العوام وما يؤكد من الدراهم والشمع والزيت ونحوهما إلى ضرائح الأولياء الكرام تقرر باليهم فهو بالأجماع باطل وحرام وفي الشرح : بوجوه منها أنه نذر للمخلوق والنذر للمخلوق لا يجوز لأنه عبادة والعبادة لا تكون للمخلوق (الدرالمختار مع الرد المختار ج : ۲ ص : ۴۳۹، فصل في العوارض المبيحة لعدم الصوم)

جواب: که دبزرگ په نامه کولونه که دامرادوي چې ددې صدقې ثواب دې هغه بزرگ ته ورسېږي، نوصحيح ده، اوددې بيزې غوښه حلاله ده، هرکله چې هغه دالله تعالى په نامه ذبح شوې وي^{۱۱} اوکه دهغه بزرگ په نامه ورکول مقصودوي، نوداشرک دی او هغه بيزه حرامه ده، تردې پورې چې هغه نذرمنونکي دخپل فعل نه توبه وباسی اودخپل نذر نه منع شي.^{۱۲}

د جنتي ښځې کيسه له ځان نه جوړه شوې ده او دهغې نذر منل جائز نه دي

سوال: که يوه زنانه دا نذروکړي چې که زما فلانې کار پوره شي، نو د جنتي ښځې کيسې به اورم، ماهم درې سوه ځله د جنتي ښځې کيسې نذر کړې ده، خو درې سوه ځله اوريدل راته گران شوي دي تاسو ددې حل وښايئ!

جواب: د جنتي ښځې کيسه ځان نه جوړه شوې ده، نه ددې نذر صحيح دی او نه ددې پوره کول جائز دي، ددې نذر نه توبه اوباسه، اوددې پوره کولوباندې مه پريشانه کيږه.^{۱۳}

نه خوپه مزاريا ندي د سلامي نذر جائز دی او نه ددې پوره کول

سوال: زما مور نيت کړی و چې زما واده وشي، نو هغه به ما اوزماناوي دلعل شهباز قلندر مزار ته د سلامي له پاره بيایي، اوس واده شوی دی، خو زه د ښځو مزارونو ته د تگ خلاف یم، د شريعت په رڼاکې ماته څه کول پکار دي؟

جواب: داسې نذر منل صحيح نه دي اوددې پوره کول صحيح نه دي، له دې وجې ته د سلامي له پاره خپله ښځه هيڅ کله مزار ته بونه ځي.^{۱۴}

د قرآن مجيد په هره کرښه باندې ګوته کيښودو

سره د ((بسم الله الرحمن الرحيم)) ويلو نذر منل

سوال: د بسم الله قرآن ختمول څنگه دي؟ چې په هغې کې د قرآن مجيد په هره کرښه باندې

[۱] اللهم الا ان قال يا الله اني نذرت لك ان شفيت مريضى او رددت غائبي او قضيت حاجتى ان اطعم الفقراء الذين بباب السيدة نفيسة او الامام الشافعى او الامام الليث او اشترى حصير المساجد او زيتا لوقودها او دراهم لمن يقوم بشعائرها الى غير ذلك مما يكون فيه نفع للفقراء والنذر لله عز وجل (رد المحتار ج: ۲ ص: ۴۳۹، فصل في العوارض المبيحة لعدم الصوم).

[۲] ايضاً تيږه شوى حاشيه (واعلم ان النذر الذى يقع فى الاموات... الخ) او گورئ!.

[۳] وفي البحر شرائطه خمس فزاد ان لا يكون معصية لذاته الخ قال في الفتح واما كون المنذور معصية يمنع انعقاد النذر فيجب ان يكون معناه اذا كان حراما لعينه او ليس فيه جهة قربة (شامى ج: ۳ ص: ۷۳۶، مطلب في احكام النذر).

[۴] هم دغه پورته حواله او گورئ!.

گوته گرځولو سره «بسم الله الرحمن الرحيم» ویل کیږي، ایا دا د قرآن مجید بې حرمتي نه ده چې په قرآن مجید کې لیکلي څه دي او موږ بسم الله وایو، اکثر خلک دا نذر مني چې زما فلانکې کار وشي نو زه به د بسم الله ختم کوم.

جواب: بسم الله شریف سره د ختم کولو چې کوم صورت په سوال کې لیکلی دی دا طریقه صحیح نه ده، او ددې نذر منل باطل دي. [۱]

له ناروغۍ نه د صحت له پاره نذر منل

سوال: زه په یو حادثه کې سوځیدلی وم، او چې کله زما ښځې ته ددې اطلاع ملاو شوه، نو هغوی نذر ومانه، چې که زما خاوند په خیریت سره کور ته راشي، نو یو عدد نوې قرآن مجید به په جومات کې ایږدم، او (۴۱) ځله به یسن شریف وایم، او چې کله زه د هسپتال نه کور ته په خیر خیریت سره راغلم، نو زما ښځې ماته د نذر منلو وویل، او چې کله ما خپلو بزرگانو ته د نذر مسئله وویل، نو هغوی وویل چې د مرګ نه پس د مرحوم ایصال ثواب د پاره خو قرآن مجید په جومات کې کیښودل کیږي، له وفات مخکې نه، زما دا پوښتنه داده چې ایا زه قرآن مجید په جومات کې کیږدم یا بیا دهغه کفار ادا کړم؟ که چیرته کفار وي نو څومره به وي؟ ایا زه (۴۱) ځلې یسن شریف چا باندې ووايم؟ په دې کې څه خرج خو نه شته؟

جواب: په جومات کې قرآن مجید کیښودل خو د نذر له وجې نه لازم دي، [۲] او دا تصور غلط دی چې قرآن مجید یوازې د مړي له پاره کیښودل کیږي، د سورت یسن په چا باندې د وئیلو نذر منل لازم نه دي، او که چیرته پخپله د ویلو نذر وي، نو ویل به یې لازم وي، [۳] خو بیا هم که چا باندې یې ووايې نو ښه ده.

د انشورنس (بیمه کونکې کمپنۍ) ملازمت ملاویدلو باندې نذر

سوال: که چیرته یو سړي یو ځای کې د ملازمت ملاویدو په باره کې نذر منلی وي، نو آیا هغه ملازم ته د انشورنس کمپنۍ ملازمت ملاویدو باندې به هغه نذر واجبیږي او که نه؟

[۱] ولی القیاس لا یلزمه شیء لأنه التزم مالیس بقربة واجبة ولا مقصودة فی الأصل (هدایة ج : ۲ ص : ۵۰۲، باب الیمین فی الحج والصلاة والصوم)، ولی البدایع : ومن شروطه أن يكون قربة مقصودة فلا یصح النذر بعیادة المریض و تشییع الجنائز والوضوء والغتسال و دخول المسجد و مس المصحف .. الخ (رد المختار ج : ۳ ص : ۷۳۵، کتاب الایمان)

[۲] ومن نذر نذرا مطلقا لزم الناذر کصوم وصلاة وصدقة و وقف .. الخ (الدر المختار ج : ۳ ص : ۷۳۵، کتاب الایمان)

[۳] قوله لم یلزمه وکذا لو نذر قراءة القرآن، قلت وهو مشكل فان القراءة عبادة مقصودة ومن جنسها واجب وکذا الطواف فانه عبادة مقصودة أيضا (رد المختار ج : ۳ ص : ۷۳۸، کتاب الایمان)

جواب: نذر واجبيږي، ^۱خو حلال مال سره دې ادا کړي. ^[۲] والله اعلم!

نهم اولسم محرم باندې د خپليو نه اچولو نذر

سوال: مسئله داده چې زما دوست نذر منلی و چې که چیرته الله تعالی زما فلانکې کار وکړي، نو زه به ټول ژوند ترخوپورې چې زه ژوندی یم په (۹) او (۱۰) محرم باندې خپلې او خپلې نه اچوم. او دا دواړه ورځې به پېښې ابله یم، ایا دهغه دا نذر منل صحیح دي او که نه؟

جواب: دا نذر صحیح نه دی، او ددې پوره کول هم ضروري نه دي. ^[۳]

سوال: د پورته ذکر شوي سوال په رڼا کې یو سوال داهم دی چې هغه ته کتو سره ما هم نذر ومانه چې که چیرته الله تعالی زما فلانکې فلانکې کار وکړي، یا فلانکې فلانکې شی ماته ملاوشي، نو زه به ان شاء الله په دې کال د محرم الحرام په (۹) او (۱۰) تاریخ باندې له خپليو پرته ګرځم. او الله تعالی زما دعا قبوله کړه، ما د محرم الحرام په (۹) او (۱۰) تاریخ باندې له خپليو پرته ورځ تیره کړه او په هغه کال ما نذر ومانه چې که چیرته الله تعالی زما دا کار وکړي، نو زه به ټول عمر ترخوپورې چې ژوندی یم ترهغې پورې به د محرم الحرام په (۹) او (۱۰) تاریخ له خپلي پرته ورځ تیرومه، اوس مسئله داده چې ماته ډیرو خلکو دې طرف ته توجه راکړه چې دا نذر منل جائز نه دي، اوس تاسو ووايئ چې زما د پاره څه حکم دی؟ او ایا ددې نذر پوره کول ضروري دي؟

جواب: پورته مې لیکلی دی چې دا نذر صحیح نه دی، او ددې پوره کول هم ضروري نه دي. ^[۴]

د صحت له پاره له الله تعالی نه نذر منل جائز دي

سوال: که دناروغۍ دشفاله پاره نذر دالله تعالی له پاره ومنل شي، نو ایا داصحيح او جائز دي؟ آیا دابه دالله تعالی سره شرط کول نه وي؟

جواب: دصحت له پاره دالله تعالی نه نذر منل جائز دي ^[۵] خو ددې نه غوره داده چې له نذر پرته

^[۱] و ان علق النذر بشرط فوجد الشرط فعليه الوفاء بنفس النذر لا طلاق الحديث (فتح القدیر ج : ۴ ص : ۲۷، طبع دار صادر بیروت، کتاب الايمان، فصل فی الکفارة)

^[۲] عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ان الله طيب لا يقبل الا طيبا ... الا الخ (مشکوٰۃ : ۲۴۱، کتاب البیوع، باب الکسب وطلب الحلال، الفصل الأول)

^[۳] وفي القياس لا يلزمه شيء لانه التزم ما ليس بقربة مقصودة ولا مقصودة في الأصل (هداية ج: ص: ۵۰۲)

^[۴] وفي القياس لا يلزمه شيء لانه التزم ما ليس بقربة مقصودة ولا مقصودة في الأصل (هداية ج : ص : ۵۰۲)

^[۵] و قد روى عن محمد رحمه الله تعالى قال : ان علق النذر بشرط يريد كونه كقوله ان شفى الله مريضاً او رد غائباً يلزمه عين ماسمى (عالمگیری ج : ۲ ص : ۶۵، ...) [بقیه حاشیه په راروانه صفحه ...]

صدقه او خيرات ورکړل شي اودالله تعالى څخه دصحت دعا وغوښتل شي.

پردو لرگيو باندې پوخ شوی شی جائز نه دی

سوال: موږ دالله تعالى په نامه څه پخول اودهغو دتقسيمولو اراده وکړه، هغه دالله تعالى په حکم سره پوره شو، دپخولو په دوران کې لرگي کم شول، دپريشاني يا بل څه وجې نه لرگي ملاونه شو، نو د يوميدان نه مو څه لرگي راواخيستل اوکارپوره شو، دلرگيو مالک معلومول گران و، له دې وجې نه دلرگيو دوزن برابرچې څومره قيمت جوړېده هغه موخيرات کړ، نو ايا داتقسيم شوی شی حرام شو؟

جواب: دالله تعالى په نامه چې څه شی ورکول وي، هغومره پيسې دې په خاموشي سره چامستحق ته ورکړل شي، دپخولو اوخوړلو څه ضرورت نه شته^[۱]. اوپردي لرگي راوړل اودالله تعالى دنامې شی پرې پخول جائز نه دپ^[۲] دلرگيو خاوندولتوي اودلرگيو قيمت دې اداکړل شي يادې له هغه نه معافي وغوښتل شي^[۳].

د حرام مال صدقه ناجائزه اودوبال سبب دی

سوال: دیرخلک موليدلي دي چې هغوی رشوت، سود، ناجائزه تجارت، حرام کاروبارو سره روپی جمع کوي اوبيا دهغه مال نه صدقه، خيرات اوحج هم کوي، پوښتنه داده چې حرامې روپی گټل خو گناه ده، اوبيا له دې روپيو صدقه وغيره جائز دي.

جواب: د حرام مال صدقه قابل قبول نه ده، بلکې برعکس (چپه) د وبال موجب ده.

حديث شريف کې دی چې: «الله تعالى پاک دی اوهم پاک شی قبلوي»،^[۴]

دحرام اونا جائز مال صدقه کولومثال داسې دی، لکه يو کس چې دگندگي توکری دبادشاه په خدمت کې پيش کړي، ظاهره ده چې بادشاه په دې نه خوشحاليږي بلکې ناراضه کيږي.

...بقیه د تیر مخ... کتاب الايمان، الباب الثاني فيما يكون يمينا و ما لا يكون يمينا، الباب الثاني، طبع رشيدية

[۱] و جاز دفع القيمة في زكوة وعشر وخراج و لغيره و نذر... الخ (الدر المختار مع الرد ج : ۲ ص : ۲۸۵)۔

[۲] عن أبي حرة الرقاشي عن عمه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ألا لا تظلموا ألا لا يجل مال أمرء الا بطيب نفس منه رواه البيهقي (مشكوة ص : ۲۵۵، باب الغصب والعارية، الفصل الثاني)۔

[۳] و قسم يحتاج الى التراد وهو حق الادمي والقرار ما في الدنيا بالاستحلال أو رد العين أو بدله (مرواة المفاتيح، باب الكبائر ج : ۱ ص : ۱۰۲)۔

[۴] عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ان الله طيب لا يقبل الا طيبا... الا الخ (مشكوة : ۲۴۱، كتاب البيوع، باب الكسب وطلب الحلال، الفصل الأول)۔

د یولاس سره صدقه ورکړل شي چې بل لاس ته معلومه نه شي ، مطلب

سوال: د صدقې په باره کې مودعالمانو صاحبانونه اوریدلي دي چې داسې دې ورکړل شي چې بل لاس ته معلومات ونه شي، د دویم لاس نه مراد دویم کس دی؟ یا که یوکس صدقه ورکول غواړي او په خپله هغه د ملک نه بهر کاروبار کوي، کوم کس ته چې صدقه ورکول غواړي د هغه څه معلومات ورسره نه شته. (کونډه بنځه ده) هغه به څنگه ادا کوي؟ که د صدقې روپی د خپلې بنځې په ذریعه ورکول غواړي، نو په داسې صدقه کې څه نقصان خونه شته؟ هرکله چې د بنځې خاوند حقوق یوشان دي، داسې به صدقه وشي او که نه؟ اود دې متبادل حل راته ووايي!

جواب: کوم صورت چې تاسو لیکلی دی د هغه مطابق د بنځې په ذریعه صدقه ورکولو کې هیڅ نقصان نه شته. ، په یولاس چې ورکړل شي او بل ته معلومات ونه شي، نه مقصود دادی چې نمود او نمائش او ریاکاری پکې پکار نه ده^(۱). اود کور د قابل اعتماد کس په ذریعه صدقه کول ریاکاری نه ده.

په صدقه کې ډیر قیدونه لکول صحیح نه دي

سوال: آیا په صدقه کې د توررنگ چرګ ورکول یا د څه رنگ اونسل چرګ ورکول جائز دي؟ د دې شرعی حیثیت څه دی؟

جواب: کوم شی چې د الله تعالی درضاله پاره فی سبیل الله ورکړل شي، هغه ته صدقه ویل کیږي، نفلي صدقه کمه یا زیاته بنده د خپل وس مطابق ورکولی شي، صدقې سره بلاګانې لرې کیږي^(۲)، په صدقه کې د چیلې یا چرګ ذبح کول شرط نه دي اونه د څه رنگ اونسل قید شته، ځینې خلک څوک چې دا ډول قیدونه لګوي، هغوی اکثر بدین وي.

نذریوره کول ضروری دي او مستحق یې غریب خلک اود مدرسي طالبان دي

سوال: زما موربي بي زما دنوګری (وظیفې) په سلسله کې نذر کړی و چې که زما زوی ته په مطلوب ځای کې نوکري ملاو شوه، نوزه به د الله تعالی په نوم قرباني کوم، الحمد لله نوکري ملاو شوه، د الله تعالی شکر دی، خو ډیر وخت تیر شو او تراوسه پورې مو نذر پوره نه کړ، په دې

[۱] عن أنس رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : نعم ابن آدم تصدق صدقة يمينه يخفيها من شماله رواه الترمذی (مشکوٰۃ ص : ۱۷۰) وفي شرح المشکوٰۃ : حيث منعها عن اظهار الصدقة ايثار للسمة وحبا للثناء أو باعتبار أنه قهر الشيطان أو باعتبار أنه حصل رضا الرحمن (مرقاۃ المفاتيح، باب فضل الصدقة ج : ۲ ص : ۴۸۳)۔

[۲] عن علي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : بادروا بالصدقة فان البلاء لا يتخطاها (رواه رزين (مشکوٰۃ ص : ۱۶۷، باب الانفاق وكرهية الامساك، الفصل الثالث)۔

کې سستي ضرور شوې ده، خو دې کې زموږ په نيت کې څه فتورنه شته، يوازې مطلوب مودادې چې ددې طريقه کار څه وي؟ چې صحيح او عين اسلامي وي او په دې کې اختلاف رايه داده چې د کوم ځناور قرباني وکړل شي دهغه غوښه رشته دارانو، دکورکسانوله پاره ناجائزده، داپوره پوره په غريبانو او مسکينانانوته ورکول پکار دي.

جواب: ستاد مور په ذمه د قرباني په ورځو کې قرباني کول واجب دي^[۱]. اود دې غوښه په فقيرانو کې تقسيمول لازم دي، د نذر شي غني او مالداره کسان نه شي خوړلی، څنگه چې زکات او صدقه فطر، سرسايه، د مالدارانو له پاره حلاله نه ده.^[۲]

د يو کار نذر منلو سره هغه کار ونه شو، نو نذر نه لازميږي

سوال: که چيرته څوک نذر ومني چې که دهغه کار وشي، خو دهغه کار ونه شي، بيا هغه د هغه کار له پاره يو عمل وکړي او عمل د پاره هم نذر ومني، خو هغه عمل د څه وجې نه بند شي، آيا داسې صورت کې نذر پوره کول واجب دي؟

جواب: چې کار وشي، نو د نذر پوره کول لازم دي، که نه، لازم نه دي.^[۳]

سوال: بيا هم دا عمل هغه اضافي کار سره وکړي، خو عمل مکمل کيدو نه وروسته هم دهغه کار ونه شي، نو آيا په هغه صورت کې نذر پوره کول واجب دي؟

جواب: کار ونه شي، نو نذر واجب نه دی.^[۴]

سوال: د کوم کار له پاره چې عمل کيده، که چيرته هغه کار د پوره کولو له پاره لومړی عمل پريښودل شي او بل روحاني عمل يا بله طريقه شروع کړل شي او هغې دويمې طريقې سره کار وشي، نو آيا نذر پوره کول واجب دي؟

جواب: چې کار وشي، نو نذر پوره کول واجب دي.^[۵]

[۱] في الدر المختار : من نذر وسمى فعليه الوفاء بما سمي الخ وفي شرحه : والمراد أنه يلزمه الوفاء بأصل القرية التي التزمها (شامي ج : ۳ ص : ۷۳۵، مطلب في أحكام النذر).

[۲] في الدر المختار : مصرف الزكاة هو الفقير... الخ وفي رد المختار : وهو مصرف أيضا لصدقة الفطر والكفارة والنذر وغير ذلك من الصدقات الواجبة كما في الفهستان (شامي ج : ۲ ص : ۳۳۹، باب مصرف) [۳] إذا نذر شيئا من القرابات لزمه الوفاء به لقوله تعالى : وليؤتوا نذرهم، وقوله صلى الله عليه وسلم : من نذر أن يطيع الله فليطعه ومن نذر أن يعصى الله فلا يعصه رواه البخاري والاجماع على وجوب الإيفاء به وبه استدلل القائلون بالفراضه (حاشية طحطاوي على مراقي الفلاح ص : ۳۷۸)

[۴] هم دغه پورته حواله او گوري

[۵] فان نذر مكلف نذرا بشيء مما يصح نذره وكان مطلقا غير مقيد بوجود شيء كقوله : لله على أو نذر لله على صلاة ركعتين أو معلقا بشرط يربط كونه كقوله : ان رزقني الله غلاما... [بقية حاشية په راروانه صفحه..]

سوال: د کار نه مخکې یې ډیر نذرونه منلي وي، ایا دهغو ټولو پوره کول لازم دي؟

جواب: کار کیدو باندې د نذر پوره کول ضروري دي، خو که چیرته یې میعاد (وخت) مقرر کړی و او په هغه میعاد کې کار ونه شو، نو نذر لازم نه شو. [۱]

د کار کیدو د پاره د کوم شي نذر چې شوی و که هغه هیرشي نوڅه وکړي

سوال: ما نذر کړی و چې که زما مراد پوره شو، نوزه به روژې نیسم او صدقه به ورکوم وغیره په، پوښتنه داده چې ماته صحیح طریقې سره یادنه دي چې مادوڅومره روژو نذر کړی و، او په صدقه کې څه ورکول دي؟ نوایازه دوباره دڅه شي نیت کولی شم؟ (یعنی صدقه وغیره یا نفل لمونځ یا روژې وغیره چې تعداد یا پیسې یا مقدار دوباره متعین کولی شم او که نه؟) دادې واضحه وي چې زما تراوسه پورې مراد پوره شوی نه دی، زه غواړم چې ما کوم نذر کړی هغه پوره کړم، له دې وجې نه دځان سره لیکل شوې کیرېدم، چې راته یادوی، یا به بیا هم په ما دلومړي نذر پوره کول لازم وي؟

جواب: د کوم کار له پاره چې تا نذر منلی و، که هغه پوره شوی نه وي، نو نذر لازم نه دی. که تا داسې ويلي و چې دومره روژې به نیسم، یا دومره صدقه به ورکوم، نو بیا د کار پوره کیدو په صورت کې به تا باندې خپلې روژې نیول لازم وي، او صدقه به ورکول وی [۲]، او که درته یادنه وي نود غور او فکر کولونه وروسته چې کوم مقدار دې په ذهن کې راشي دهغه پوره کول به وي او که داسې دې ويلي و چې څه روژې به نیسم یا صدقه به ورکوم نو اوس تعین کولی شې.

که د صدقې امانت ورکړ شو نو ادا کول یې لازم نه دي

سوال: څو ورځې مخکې زما مشرې خور (چې واده شوې نه ده) ماته څلور سوه روپۍ د چیلې صدقه کولوله پاره راکړې وې، او ورسره یې راته دا نصیحت کړې و چې داروپی ستا په روپیو کې شاملې نه شي، ما دا روپی د جدا کینودو په نیت سره راتاو کړلې او په جیب کې مې کینودلې، چې سحر به پرې چیلې صدقه کړم، خو اتفاق سره داروپی په هماغه شپه زما د جیب نه ووتلې، زما د اندازې مطابق داروپی په موټر سائیکل باندې د تلوبه وخت کې زما د جیب نه وغوځېدې او ورکې شوې، دغه شان زما خور چې کومې روپی د صدقې له پاره ویستلې وې

... بقیه د ترمخ] ... فعلى اطعام عشرة مساکين و وجد الشرط لزمه الوفاء به (حاشیه طحطاوی علی مراقی الفلاح ص: ۳۷۹، باب ما يلزم الوفاء به)

[۱] ایضا۔

[۲] ومن نذر نذرا مطلقاً و معلقاً بشرط و وجه الشرط المعلق به لزم الناذر الحدیث من نذر وسمي فعليه الوفاء بما سمي (الدر المختار مع الرد ج: ۳ ص: ۷۳۵، کتاب الايمان، طبع سعید)۔

هغه دهغه مقصدله پاره استعمال نه شوې، ستاسونه پوښتنه داده چې په داسې صورت کې صدقه وشوه او که نه؟ هرکله چې نیت بالکل صفا و او په حدیث کې دې چې الله تعالی ستاسو نیتونو ته گوري، که زه وغواړم نوهمدومره روپۍ دخپل جیب خرچې نه بچ کولی شم او دومره روپۍ جمع کولی او صدقه کولی شم، مهرباني وکړئ او په دې سلسله کې زما رهنمائي وکړئ، ځکه چې دکومې ورځې نه رانه روپۍ ورکې شوې دي په ډیره ذهني پریشاني کې گیریم.

جواب: ستا په ذمه د پیسو ادا کول لازم نه دي^{۱۱} که ستا خور د نفلي صدقې له پاره درکړې وي، نودهغې په ذمه هیڅ لازم نه دي او که نذریې منلې و، نودهغې په ذمه ددې نذریوره کول لازم دي^{۱۲}

که د شیریني نذر منل شوي وي، نوهمدومره روپیو صدقه صحیح کیږي

سوال: ما په یو مشکل وخت کې د الله تعالی په حضور دکامیابي له پاره د یوولسو روپیو د شیریني نذر منلې و. اوس زه هغه روپۍ د جومات په تعمیر کې خرچ کول غواړم آیا دا صحیح دی، یا ماته متیایي وغیره تقسیمول پکار دي؟

جواب: چا محتاج ته دې همدومره روپۍ ورکړل شي.^{۱۳}

د مړي د ثواب له پاره شوې صدقه په جومات کې استعمالول

سوال: زموږ علاقه کې چې مړی وشي، نوهغې پیسې وروسته چې کومه صدقه کیږي، هغه په جومات کې استعمالوي. آیا داسې کول جائز دي او که نه؟ موږ دا صدقه د جومات په ضروریاتو باندې خرچ کولی شو؟

جواب: که مړي په جومات کې دخرج کولو وصیت کړی وي، یاد هغه وارثان (په دې شرط چې عاقل او بالغ وي) په خپله دمړي له طرف نه په جومات کې خرچه کوي، نودا صحیح دی او په صدقه جاريه کې شمار یږي.^{۱۴}

نذریوره کول د کار کیدو نه وروسته ضروری دي له کیدو مخکې نه

سوال: که یوکس نذر ومني چې که زما فلانی کار وشو، نوزه به روژې نیسم، یا به نفل کوم،

[۱] قال : فی المنح ان الأمانة علم لما هو غیر مضمون، فشمّل جمیع الصور التي لا ضمان فیها کالعارية والمستأجرة الخ (رد المحتار ج : ۵ ص : ۶۶۲، کتاب الایداع، طبع ایچ ایم سعید).

[۲] تیره شوی حاشیه (ومن نذر نذرا مطلقا أو معلقا... الخ) او گورئ!.

[۳] تیره شوی حاشیه (فان نذر مکلف نذرا بشيء لما یصح نذره... الخ) او گورئ!.

[۴] بوصيته من الثلث وان لم یوص وتبرع ولیه به جاز ان شاء الله ویكون الثواب للولی ..

الخ (الدر المختار مع الرد ج : ۲ ص : ۴۲۴، فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم).

نوهغه کس خپل نذر د کار پوره کیدونه مخکې پوره کړي که وروسته؟

جواب: د الله تعالی په نوم نذر کول جائز دي او کار کیدونه وروسته د نذر پوره کول لازم دي له کار کېدو وړاندې نه. اود کار د پوره کیدونه مخکې ددې نذر ادا کول صحیح نه دي، که د نذر روژه یې مخکې ونیوله او کا وروسته پوره شو، نو د کار کیدونه وروسته به دویم ځل روژه نیول لازم وي^[۱]

د نذر به یوه روژه نیول وي او که دوه؟

سوال: یو کس نذر کړی و چې که زما فلانی کار وشو، نوزه به هر کال د محرم په میاشت کې یاپه بله میاشت کې روژه نیسم، دهغه کار پوره شوه، روژه خوهر کال په خپل مقرر وخت باندې نیسم، خود ځینو خلکو وینا ده چې د نذر روژه یوه نه نیول کیږي دوه مسلسل نیسه! مهرباني وکړه او په دې سلسله کې د شریعت له مخې پرې رڼا واچوه چې زما شک لرې شي او که دوه پرله پسې روژې نیول وي، نو چې د تیر شویو کلونو څومره روژې نیول شوي دي دهغو کفاره څنګه ادا کړل شي؟

جواب: که دیوې روژې نذر دې کړی و، نویوه روژه واجب ده^[۲] دویمه مستحب ده، ددې د قضایو لوی ضرورت نه شته

په نذر کې تاخیر کول بد دی

سوال: ما یو دوه میاشتې وړاندې د دوو روژو نذر منلې و، چې تراوسه پورې ما د مختلفو مصروفیاتو له وجې نه دي نیولي، ستاسو نه پوښتنه داده چې ماته دا ووايي چې که چیرته زه روژې اوس ونیسم نو څه گناه خو به نه وي؟

جواب: تر څو چې ممکن وي، هغه زر اونیسه، په نذر کې تاخیر کول بد کار دی.^[۳]

د روژو نذر پوره کول ضروري دي

سوال: مولانا صاحب! زما د خور د واده تقریباً یوولس کاله وشو، دهغې اولاد نه شته، هغې د نن نه تقریباً څلور کاله مخکې نذر منلی و چې که چیرته زما اولاد وشو، نو زه به

[۱] بخلاف النذر المعلق فانه لا يجوز تعجيله قبل وجود الشرط (شامي ج: ۳ ص: ۴۱ ۷ مطلب النذر غير معلق .. الخ)

[۲] ولو جعل عليه صوما أو صلاة أو صدقة لزمه ذلك الذي جعله علي نفسه (عالمگیری ج: ۲ ص: ۶۵، کتاب الايمان، الباب الثاني فيما يكون يمينا وما لا يكون يمينا)۔

[۳] لو مات قبل الأداء یاثم بتركه و هو الصحيح، لأن الأمر بالفعل مطلق عن الوقت فلا يجوز تقيده الا بدليل فكذلك النذر (بدائع الصنائع ج: ۵ ص: ۹۴، کتاب النذر، فصل و أما أحكام النذر، طبع سعید)

خلوینست روژې نیسم، د الله په فضل سره لومړۍ یې یو هلک پیدا شو چې نامکمل و، دهغې نه وروسته یې یو بل زوی پیدا شو چې صحیح نه و، او اوس یې لور شوې ده، هغه هم صحیح نه ده، زما خور اوس وویل چې کوم نذر مې منلې و هغه ما نه هیر شو، مولانا صاحب هره پریشاني مې لیدلې ده، اوس پوښتنه داده چې د کومو خلوینستو ورځو نذر مې منلې و دهغې کفار ه څنگه ادا کړل شي؟

جواب: د خلوینستو ورځو نذر پوره کول ضروري دي. [۱]

د نذریاوباندي یوې میاشتې روژې که پرلپسې

نه شي نیولي نو وقفه په وقفه دي ونیسي

سوال: زما د ملګري مور دخپل خاوند په مصیبت باندې پاو باندې یوه میاشت د روژو نیولو نذر منلې و، د الله تعالی لوی احسان دی چې هغه صحیح شو، اوس تاسو نه پوښتنه داده چې هغه روژې پرلپسې ونیسي یا وقفه په وقفه باندې یې هم نیولی شي؟ ځکه چې هغه د بلډ پریشتر مریضه ده اودهغې په ګردو کې انفکشن (درد) هم دی، چې په وجه یې د رمضان په روژو کې هم په ګردو کې تکلیف وي.

جواب: هغې محترمې چې څومره روژې نذر منلې وې، هغه یې په ذمه لازمي دي، که چیرته د پرلپسې نیولو طاقت نه لري، نو وقفه په وقفه باندې دي ونیسي. [۲]

د قرباني منل شوې غوا د لوی اختر په ورځ

ذبحه او غوښه یې په فقیرانو باندې تقسیم کړه

سوال: ما نذر منلې و چې که چیرته الله تعالی زما مراد پوره کړ، نوزه به یوه غوا قرباني کوم، الله تعالی زما هغه مراد پوره کړ، اوس چونکې خبره ډیره زړه شوې ده، نو ماته یاد نه دي چې ما د صدقې غوا په نذر کې منلې وه یا د خیرات، یعنې پخپله غوښه خوړلې شم او که نه؟ اوس اصل مسئله داده چې ایا زه دهغې غوا قیمت په قسطونو کې ورکولی شم چې په یو ځای باندې د کولو استطاعت نه شته؟ یعنې زه دا غواړم چې هرکال په لوی اختر کې په غوا

[۱] النذر الذی لا تسمیه فیہ فحکمه وجوب مانوی أن کان الناذر نوی شیئا سواء کان مطلقا عن شرط أو معلقا بشرط بأن قال لک علی نذر أو قال ان فعلت کذا فلک علی نذر فان نوی صوما أو صلاة أو حجا أو عمرة لزمه الوفاء به فی المطلق للحال ولی المعلق بالشرط عند وجود الشرط ولا تجزیه الکفارة (بدائع الصنائع ج: ۵ ص: ۹۲، کتاب النذر)

[۲] ایضا۔

کې یوه برخه ونیسم او نیت د نذر شوې غوا وکړم. داسې به په چاباندې یعنې کور والو باندې ښکاره نه شي او نذر به هم پوره شي.

جواب: عید الاضحی کې د غوا قرباني وکړئ. ۱ او هغه پخپله مه خوره. بلکې دهغې غوښه مسکینانو او فقیرانو ته ورکړه، او دهغې څرمنه یوې دیني ادارې ته ورکړه. [۱]

آیا د الله په نوم د نذر شوې چیلې خرڅولوسره غریب ته پیسې

ورکول سهي دي؟ بله دا چې دهغې غوښه څوک خوړلی شي؟

سوال: ما د الله تعالی په نوم باندې نذر منلې و چې اې الله که زما فلانکې کار وشي. نو زه به ستا په لاره کې یوه چیلې ورکوم، اوس الله تعالی زما هغه خواش پوره کړی دی. نو زه دا نذر څنگه پوره کړم؟

۱. آیا د چیلې غوښه په خلکو کې تقسیم کړل شي؟

۲. آیا دهغې غوښه پخپله هم خوړل کیدای شي؟

جواب: د نذر غوښه دې په فقیرانو تقسیم کړل شي. پخپله دې هم نه خوري او مالدارو ته دې هم نه ورکوي.

سوال: چیلې زما سره ده. هغې خرڅولوسره روپۍ په غریبانو کې یا یو زیر تعمیر جومات کې ورکړل شي؟

جواب: هماغه چیلې دې یو فقیر محتاج ته ورکړل شي. [۲]

د صدقې غوښه په کور کې استعمالول ناجائز دي

سوال: یوکس په صدقه کې چیلې ذبحه کړه او هغه غوښه په خواش ګاونډیانو (همسایه ګانو) کې ویشي ایا هغه غوښه په کور کې هم خوړلې شي او که نه؟ تاسو شرعي دلیل پیش کړئ چې د صدقې د چیلې غوښه په کور کې استعمالیدای شي او که نه؟

جواب: چیلې ذبحه کولوسره صدقه نه کیږي، بلکې فقیرانو او مسکینانو ته ورکولوسره صدقه کیږي. له دې وجې څومره غوښه دې چې په محتاجو کې تقسیم کړله دهغې صدقه وشوه.

[۱] الأضحية اسم لما يذبح في وقت مخصوص لم يكن فيها الغاء الوقت فإذا أنذرها يلزم فعلها فيه والا لم يكن اتيا بالندور الخ (رد المحتار ج : ۶ ص : ۳۳۳، كتاب الأضحية)

[۲] اذ مصرف النذر الفقراء الخ (البحر الرائق ج : ۲ ص : ۲۳۱، قبيل باب الاعتكاف)

[۳] اذ مصرف النذر الفقراء ولا يجوز أن يصرف ذلك لغنى غير محتاج ولا لشريف منصب لأنه لا محل له الأخذ ما لم يكن محتاجا فقيرا (البحر الرائق ج : ۲ ص : ۲۳۱، قبيل باب الاعتكاف)

او کومه دې چې په کور کې وخوړه دهغې ونه شوه^(۱)، خو که نذر دې منلې و، نو ددې پوره چيلې په محتاجو باندې صدقه کول واجب دي، نه مالداره گاونډيانو (همسايه گانو) ته ورکول جائز دي او نه په خپله کور کې خوړل جائز دي^(۲).

کومه غوښه دې چې په فقيرانو کې تقسيم کړه هغه صدقه ده او کومه چې دې په کور کې کيښوده هغه صدقه نه ده

سوال: د فرتيږ په کلي والو علاقو کې رسومات جاري دي، په کومو کې چې تعليم يافته خلک هم شامل دي. زموږ په کلي کې چې کوم خلک په بهرملکونو کې نوکري کوي ياد نوکري وظيفې نه بېرته په رخصتي باندې راتلوپه دوران کې يوه يادوه غواگانې يا غويان صدقه کوي. خو هغوی وايي چې ماگشتي منلې وه، چې ددې تقسيم دغه شان وي چې غوښه په دريو برخو وویشل شي، چې څه پيمانه او وزن يې مقرر نه ده، اندازې سره وي، يوه برخه دکورله پاره کيښودل شي، او پاتې دوه برخې يوځای کړل شي او وړه وړه کتې کړل شي. او په خپلوانو کې په هرکس ته ديو کس نيم کلويه حساب سره ورکوي، ديو نژدې خپلوانوته له حساب پرته ورکول کيږي، دغه وخت کې چې کوم غير خلک موجود وي هغوی ته صرف دنيم کلويه حساب سره ورکول کيږي. باقي غوښه دکورله پاره کيښودل شي، هرکله چې دغوا يا غويي خرمن (پوستکې)، سر او دتنه غوښه مثلاً زړه، کليجې (ينه)، گردې، سڼی، کولمې اولږه شان بڼه غوښه دمخکې نه دخپل کورله پاره کيښودل کيږي، زموږ اختلاف دی که هغه صدقه ده نو دې ته دگشتې نامه ولې ورکول کيږي؟ او بيا که صدقه خيال کولوسره ورکول کيږي نو ياد دې دا طريقه صحيح ده؟ الله تعالی به دا منظوره کړي؟

جواب: ،، گشتی، ، مطلب باندې خوزه په خپله هم پوه نه شوم، که دا نذروي نوبيا پوره صدقه کول ضروري دي^(۳) په خپله خوړل او مالدارانو ته ورکول جائز نه دي^(۴) او که دغه شان صدقه وي

[۱] عن عائشة رضي الله عنها أنهم ذبحوا شاة فقال النبي صلى الله عليه وسلم : ما بقي منها؟ قالت ما بقي منها الا كتفها قال : بقي كلها غير كتفها رواه الترمذی (مشکوٰۃ ص : ۱۶۹، باب فضل الصدقة، الفصل الثاني)
[۲] مصرف الزكاة هو الفقير والمسكين الخ وهو مصرف أيضا لصدقة الفطر والكفارة والنذر وغير ذلك من الصدقات الواجبة (رد المحتار على الدر المختار ج : ۲ ص : ۳۳۹ و في البحر ج : ۲ ص : ۳۲۱ مثله)۔

[۳] النذر الذي لا تسمية فيه فحكمه وجوب مانوى أن كان النذر نوى شيئا سواء كان مطلقا عن شرط أو معلقا بشرط بأن قال لله على نذر أو قال ان فعلت كذا فلله على نذر فان نوى صوما أو صلاة أو حجا أو عمرة لزمه الوفاء به في المطلق للحال وفي المعلق بالشرط عند وجود الشرط ولا تجزئ به الكفارة (بدائع الصنائع ج : ۵ ص : ۹۲، كتاب النذر)۔

[۴] اذ مصرف النذر الفقراء ولا يجوز أن يصرف ذلك... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

نو چې خومره غوښه يې فقيرانوته ورکړې وي هغه صدقه ده او کومه يې چې په کورکې کيښودله هغه صدقه نه ده ^{۱۱}

د نذر غوښه يوازې غريبان خوړلی شي

سوال: زما خور دا نذر کړی و چې که زما کاروشو، نوزه به دالله تعالی په نامه چيلی ذبحه کوم. لهدا اوس کارشوی دی او هغه خپل نذر پوره کول غواړي او دالله تعالی دنامه چيلی ذبح کول غواړي. نوایا ددې چيلی غوښه خپلوان او کوروالا استعمالولی شي او که نه؟ مهرباني وکړئ او رهبري مو وکړئ!

جواب: د نذر شی يوازې غريبان خوړلی شي. خپلو خپلوانو او مالدارو خلکوته يې خوړل جائزه دي، که نه، نذر به موبوره نه شي. ^{۱۲}

سوال: تاسو د جمعې په ايديشن (چاپ شوي مضمون) کې د يو سوال په جواب کې فرمايلي و چې د نذر غوښه ټول په ټوله دالله تعالی په لار کې تقسيمول پکار دي، په خپله يا خپلوانو باندې خوړل يې جائزه دي. ايا دنورو شيانو په باره کې هم دغه حکم دی؟ مثلاً: که يو کس د چيلی نه پرته د بل شي نذر وکړي، نوایا هغه به هم ټول دالله تعالی په لاره کې تقسيمول لارم وي؟

جواب: هو! د نذر د ټولو شيانو همدغه حکم دی. هغه دې په غريبانو باندې تقسيم کړل شي، مالدارانو ته يې خوړل جائزه دي او د نذر منونکي او د هغه کورنۍ يې هم نه شي خوړلې. ^{۱۳}

د نذر نفلونه پوره کول واجب دي

سوال: زما مورسخته ناروغه وه. مانذر کړی و که دموراپريشن (عمليات کيدل) مې صحيح وشو نو سل رکعاته نفل به کوم. خو ما (۴۸) نفل وکړل. اوباقی مې ونه کړل، اوس دا ووايئ چې زه څه وکړم؟

جواب: که ستاد دموراپريشن صحيح شوی وي، نو سل نفلونه ستا په ذمه واجب شول، خپل نذر پوره کول واجب دي. له دې وجې نه باقي نفل هم وکړه. ^{۱۴}

... بقیه د ترمخ] لغنی غیر محتاج ولا لشر یف منصب لأنه لا یحل له الأخذ ما لم یکن محتاجا فقیرا (البحر الرائق ج : ۲ ص : ۳۲۱، قبیل باب الاعتکاف)۔

[۱] عن عائشة رضی الله عنها أفهم ذبحوا شاة فقال النبی صلی الله علیه وسلم : ما بقی منها؟ قالت ما بقی منها الا کتفها قال : بقی کلها غیر کتفها (مشکوٰۃ ص : ۱۶۹، باب فضل الصدقة، الفصل الثاني)۔

[۲] تیره شوی حاشیه (ادمصرف النذر الفقراء.... الخ) او ورپسې حاشیه (مصرف الزکاة.... الخ) او گوری، [۳] ایضاً۔

[۴] ومن نذر نذرا مطلقا أو معلقا بشرط..... و وجد الشرط المعلق به لزوم الناذر لحدیث من نذر وسمي فعليه الوفاء بما سمي كصوم وصلاة وصدقة.... الخ (الدر المختار مع الرد ج : ۳ ص : ۷۳۵، کتاب الأیمان)۔

د نذر نفل چې څومره یاد وی هغومره دې اوکړې شی

سوال: که څه مشکل کې نفل منلې شوې وی اود انسان داهیرشی چې معلوم نه ده چې څومره نفل مې منلې وو؟ اود څه مقصدله پاره مې منلې وو؟ او که اوس کول وی نودهغې نیت څنگه اوکړې شی او تعداد به څنگه معلوم شی؟ آیا مونږ ددې نفلونوپه ځانې څه صدقه وغیره کولې شو؟

جواب: هم هغومره نفل دې اوکړې شی لگ شان په خپله حافظه باندې زور واچولې شی او یا ددې کړې شی چې دڅومره نفلوغالب خیال وی هم هغومره کول واجب دی. دهغې په ځانې صدقه ورکولوسره به هغه منځته پوره نه شی.^{۱۱}

د قرآن مجید د ختمولو منځته لازم نه ده

سوال: کله چې مونږ دڅه کار دپوره کیدوله پاره منځته کوو چې فلانې کارپوره کیدوباندې به مونږ دقرآن کریم ختم کوو. ددې وجې دمحلې واله راوغوښتلې شی اوپه حافظانوباندې دقرآن شریف ختم اوکړې شی. زه ستاسونه دامعلومول غواړم چې یواځې (ځانله) کس قرآن پاک ختمولې شی؟ په څومره ورځو کې دننه دننه قرآن پاک ختمول پکار دی؟

جواب: دنذر دپوره کیدو فقه اوو (رحمهم الله) خاص شرطونه لیکلي دي، که هغه شرطونه په کې ونه موندل شي، نو نذر لازم نه وي. ددې شرطونومطابق که چادانذر وکړ چې زما فلانې کار وشي، نوزه به دقرآن شریف ختم کوم. نودې سره نذر نه لارمیري او پوره کول یې واجب نه دي،^{۱۲} ځکه که هغه دا وایي چې زه به قرآن وایم، نوبیا خو واجبیږي،^{۱۳} خو چونکې په نورو باندې قرآن ویل یو داسې امر دی چې دا پخپله عبادت نه دی، ددې مثال داسې دې لکه چې څوک دبل چا د روژې نیولو نذر ومني نوبه هغه باندې نذر نه واجبیږي.

د قرآن کریم او نفل کولو نذر پوره نه شي، نو کفار یې

سوال: ما څه نذر د کار پوره کیدو له پاره منلی و، اوس هغه مانه هیر شوی دی، نو زه هغه نذر څنگه پوره کړم؟ ځکه چې زما کار شوی دی، بله دا چې نذر کې د قرآن مجید ختم،

[۱] هم دغه پورته حواله.

[۲] و لم يلزم الناذر ماليس من جنسه فرض كعبادة مريض وتشييع جنازة و دخول مسجد ... الخ (الدر المختار ج: ۳ ص: ۳۶، كتاب الايمان).

[۳] ولونذر التسيحات دبر الصلاة لم يلزمه وفي الشرح: قوله لم يلزمه وكذا لو نذر قراءة القرآن وعمله القهستاني في باب الاعتكاف بأنها للصلاة وفي الحاشية و لو قال على الطواف بالبيت والسعي بين الصفا والمروة أو علي أن قراءة القرآن ان فعلت كذا لا يلزمه شيء قلت وهو مشكل فان القراءة عبادة مقصودة ومن جنسها واجب وكذا الطواف لانه عبادة مقصودة أيضا (رد المختار ج: ۳ ص: ۳۸ كتاب الايمان).

نفلونه وغيره هم شامل دي. ايا دهغو كفاره هم وركول كيدای شي او كه پوره كول يې ضروري دي؟

جواب: د نذر منلو نه وروسته دهغه پوره كول لازميږي.^[۱] د قرآن مجيد ويلو چې كوم نذر دی منلې و هغه خو لازم دی، [۲] همدغه شان د نفل كولو يا د روژو نيولو چې كوم نذر دي منلی و دهغه پوره كول هم لازم دي. تاسو سوچ كولو سره هغومره نفلونه ادا كړئ. له دې پرته يې څه كفاره نه شته [۳]

د چاپه وفات باندې ټينكې ارادې سره ويل چې زه به يو ختم كوم خو ونه شي نوڅه حكم دی؟

سوال: ما د يو سړي په وفات باندې مضبوطې ارادې سره ويلي و چې زه به د هغه له پاره د يو قرآن كريم ختم كوم، خو اوس يې زه نه شم ويلي. نو ايا دا ويل په ما باندې واجب شو، حالانكه مايوازې اراده كړې وه، نذر وغيره مې نه و منلي؟

جواب: واجب خو نه شو. [۴] خو د مسلمان د خولې نه يو خبره وځي، نو دهغې نه پوره كول ډيره د كمزوري خبره ده. يو ځلې قرآن كريم ختمول څه مشكل كار نه دی؟ لږ د همت نه كار اخيستل پكار دي....!

قرآن مجيد ختميدو باندې د چيلۍ د ذبحې نذر منل كه د قرآن ختمولو نه مخكې پوره شي، نو آيا دويم ځل به يې پوره كول واجب وي؟

سوال: يو سړي نذر منلی و چې كله زما وړوکی ورور قرآن كريم ختم كړي، نو زه به د الله له

[۱] ومن نذر نذرا مطلقا أو معلقا بشرط و وجد الشرط المعلق به لزوم الناذر لحد يث من نذر وسمي فعلي الوفاء بما سمي كصوم وصلاة وصدقة الخ (الدرالمختار مع الرد ج : ۳ ص : ۷۳۵، كتاب الايمان)

[۲] ولونذر التسيحات دبر الصلاة لم يلزمه وفي الشرح : قوله لم يلزمه وكذا لو نذر قراءة القرآن وعمله القهستاني في باب الاعتكاف بأنها للصلاة وفي الحاشية ولو قال على الطواف بالبيت والسعي بين الصفا والمروة أو علي أن قراءة القرآن ان فعلت كذا لا يلزمه شيء قلت وهو مشكل فان القراءة عبادة مقصودة ومن جنسها واجب وكذا الطواف فانه عبادة مقصودة أيضا (رد المحتار ج : ۳ ص : ۷۳۸ كتاب الايمان).

[۳] ومن نذر نذرا مطلقا أو معلقا بشرط و وجد الشرط المعلق به لزوم الناذر لحد يث من نذر وسمي فعلي الوفاء بما سمي كصوم وصلاة وصدقة الخ (الدرالمختار مع الرد ج : ۳ ص : ۷۳۵، كتاب الايمان).

[۴] لركن النذر هو الصيغة الدالة عليه وهو قوله عز شأنه على كذا أو على كذا أو هذا هدى أو هذا صدقة أو مالى صدقة أو ما أملك صدقة ونحو ذلك (بدائع الصنائع ج : ۵ ص : ۸۱ طبع ايچ ايم سعيد)

پاره يوه چيلی ذبح کوم. يوه ورځ هغه د وړوکی ورور نه پوښتنه کوي چې قرآن کریم به کله ختمیږي؟ نو وړوکی ورور د مشر ورور د خوشحالي له پاره وايي چې قرآن کریم خو ختم شوی دی، حالانکې ختم ته دوه سپارې پاتې وي او وړوکی ورور ته د مشر ورور د نذر منلو علم هم نه و. نو خبر راکړی چې د قرآن شریف د ختم نه مخکې نذر قبول شو يا د قرآن کریم د ختم نه پس يوبله چيلی ذبح کړي؟

جواب: د وړوکی ورور په وينا باندې چې کله دې گمان سره چيلی ذبح کړه چې زما ورور قرآن مجید په حفظ پوره کړی دی، خو هغه نه وي خلاص کړی، او زه نذر پوره کوم، نو نذر پوره نه شو. وروسته به دوباره چيلی ذبح کول ضروري وي. ^{۱۱}

يوولسمه دولسمه باندې نذر نیاز کول

سوال: ... ايا په يوولسمه دولسمه باندې رڼاگاني کول، په دغو ورځو کې فاتحه کول، ياندر نیاز کول و ثواب او خير و برکت سبب دی؟ او که نه وي، نو گناه خوبه نه وي؟

جواب: لنډه دا چې شريعت د صدقې خيرات او ايصال ثواب ترغيث ورکړی دی، خود اطرقي خلکو دخپل ځان نه جوړې کړې دي، نو ځکه ددې کارونو کول جائزه دي ^{۱۲} او ناجائز شى نذر منل هم گناه ده اود غلط نذر پوره کول هم گناه ده. ^{۱۳}

خيرات د فقير په ځای سپي ته اچول جائزه دي

سوال: زه روزانه هر ماښام يوه روټی، او يو پليټ وريژې سپي ته اچوم، فقير ته يې نه ورکوم، ځکه چې دنن سبا فقيران ټول دروغ وايي، زه چې سپي ته دا خوراک اچوم نوښه کوم؟

جواب: کوم فرق چې په انسان اوسپي کې دی، هماغه فرق سپي او انسان ته ورکړل شوي خيرات کې هم دی اوستاد اخیال چې دنن سبا فقيران بناوتي دي بالکل غلط دی، د الله تعالی ډير بندگان محتاج او ضرورت مند دي، خود چاپه وړاندې دخپلې حاجت مندي اظهار نه کوي،

^۱ [أجمع أصحابنا أن النذر بالعبادات إذا كان معلقاً بالشرط وأدائها قبل وجودها لا يجوز سواء كانت العبادة بدنية أو مالية (فتاوى تاتارخانية ج : ۵ ص : ۵۰، طبع إدارة القرآن کراچی)

^۲ [وفى البزازیة : و يكره اتخاذ الطعام فى اليوم الأول والثالث و بعد الأسبوع ونقل الطعام الى القبر فى المواسم واتخاذ الدعوة لقراءة القرآن و جمع الصلحاء والقراء للختم ... الخ (رد المختار على الدر المختار ج : ۲ ص : ۲۴۰، باب صلاة الجنائز، مطلب فى كراهية الضيافة من أهل الميت، طبع سعيد کراچی)۔

^۳ [وفى البحر شرائطه أن لا يكون معصية لذاته الخ قال فى الفتح : وأما كون المنذور معصية يمنع انعقاد النذر فيجب أن يكون معناه إذا كان حراماً لعينه أو ليس فيه جهة قربة (رد المختار على الدر المختار ج : ۳ ص : ۷۳۶ كتاب الأيمان، طبع ايج ايم سعيد)۔

داسې خلکو ته صدقه ورکول پکار دي، د دې مدرسي طالبانو ته ورکول پکار دي، همدغه شان دې سبيل الله ډير صورتونه دي، خو ستا د صدقې مستحق يواز سبي پاتې شوي دي؟

❖ نخلي صدقي ❖

د صدقې او خيرات تعريف

سوال: صدقه او خيرات د يو شي دوه نومونه دي او که څه فرق په کې شته؟

جواب: په اردو محاوره کې دادواړه لفظونه په يوه معنا استعمالېږي په قرآن پاک کې د صدقې لفظ د زکات له پاره ويل شوی دی^{۱۱}، او خيرات ټولونيکو کارونو ته ويل شوی دی.

د صدقې طريقه

سوال: ۱ د صدقې څه معنا ده؟

۲ ځينې خلک دخپل سرو مال صدقه ورکوي، د دې څه مقصد دی؟

۳ آیا صدقه څه خاص قسم خيرات دی کوم چې ورکول کېږي؟

۴ په صدقه کې څه ورکول پکار دي او کومو خلکو ته ورکول پکار دي؟

۵ آیا سیده صدقه ورکول جائز دي؟ که موږ دهغوۍ مالي خدمت کول غواړو، نو څه نيت کول پکار دي؟

۶ ډير خلک لږه شان غوښه راوغواړي او په مارغانو باندې يې وخورۍ او وايي چې دادس صدقه ده، آیا دا طريقه صحيح ده؟ که نغدي روپۍ غريبانو ته ورکړل شي، نو دا عمل څنگه دی؟ يا هغه غوښه په غريبانو کې تقسيم کړل شي

۷ اکثر ليدل شوي دي چې ډير خلک يوازې توره چيلۍ يا توره چرگه د صدقې په طور ورکوي، ايا د تور شي ورکول ضروري دي؟

جواب: د صدقې معنا د الله تعالی درضا او خوشحالي له پاره دخير په کارونو کې مال خرچ کول دي^{۱۲}، د صدقې په قرآن پاک او احاديثو کې ډير لوی فضيلت او ترغيب راغلی دی^{۱۳}،

۱] انما الصدقات للفقراء والمساكين والعاملين عليها (التوبة : ۶۰)۔

۲] الصدقة : هي العطية التي تبغى بها المثوبة من الله تعالى (قواعد الفقه ص : ۳۴۸)۔

۳] خذ من أموالهم صدقة تطهرهم وتزكيهم بها (التوبة : ۱۰۳) عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : من تصدق بعدل ثمرة من كسب طيب ولا يقبل الله الا الطيب فان الله يقبلها بيمينه ثم يربها لصاحبها كما يربي أحدكم فلوه حتى تكون مثل الجبل رواه البخاري ومسلم (الترغيب والترهيب ج : ۲ ص : ۳ طبع بيروت)۔

د مصیبتونو او تکلیفونو د لرې کولو له پاره صدقه ډیر موثر شی دی.^[۱]

دالله تعالی په لار کې چې کوم مال هم خرچ کړل شي هغه صدقه ده، هغه چا محتاج ته نغدې روپۍ ورکول، یا خوراک پرې خوړل، یا جامې ورکول یا بل څه شی ورکول، د تورچیلې یا چرګې څه خصوصیت نه شته، نه د صدقې له پاره د تورچیلې یا تورې چرګې ذبح کول څه خاص شرط دی، بلکې دهغې نغد قیمت که چا محتاج ته ورکړل شي نو هغومره ثواب یې دی، مرغانو ته غوښه اچول او هغه د سر صدقه گڼل فضول خبره ده.

او که یو ځناور وږی وي، نو هغه باندې خوراک څښاک کول دا جرسبب دی، خو ضرورت مندا انسان له نظره غوځول او غوښه مرغانو ته اچول بې فیدې حرکت دی، صدقه غریبانو او محتاجو ته ورکول کیږي، سید ته صدقه ورکول پکار نه دي، بلکې د هدیه او تحفې په نیت سره دهغه مدد کول پکار دي، بیا هم هغوی ته نفلی صدقه ورکول جائز دي، زکات او صدقه فطر نه شی ورکولی^[۲]، همدغه شان عالمانو او صالحانو ته هم د صدقې په نیت سره نه بلکې د هدیه په نیت سره ورکړه پکار ده.

د صدقې یو قسم صدقه جاریه ده، کومه چې د بنده د مرګ نه پس هم جاري وي، مثلاً یو ځای کې د اوبو کمې و، هلته یې کوهی وکنیسته، یا مسافرو له پاره یې مسافر خانه جوړه کړه، جومات یې جوړ کړ، یا په جومات جوړلو کې یې برخه واخیسته، یا څه دیني مدرسه یې جوړه کړه، یا په څه دیني مدرسه کې د لوستونکو له پاره یې د خوراک، لباس، او کتابونو وغیره انتظام وکړ، یا د یوې دیني مدرسې ماشومانو له پاره یې د قرآن مجید نسخې واخستلې، یا اهل علم ته یې دهغوی د ضرورت له پاره دیني کتابونه واخیستل او ورپې کړل او داسې نور... تر څو پورې چې ددې شيانو فیض جاري وي، دې کس ته به د مرګ نه وروسته هم ددې ثواب ملاوېږي.^[۳]

د زکات مستحق ته صدقه هم ورکول کیږي

سوال: چاته چې زکات ورکول کیږي، هغه ته د صدقې پیسې هم ورکول کیږي؟

جواب: چاته چې زکات ورکول جائز دي، هغه ته عامه صدقه په اولی درجه ورکول جائز دي.^[۴]

[۱] عن رافع بن خديج رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : الصدقة تسد سبعين بابا من السوء - رواه الطبراني في الكبير (الترغيب والترهيب ج ۲: ص: ۱۹ طبع احیاء التراث العربی).

[۲] ولا يدفع الى بني هاشم هذا في الواجبات كالزكاة والنذر والعشر والكفارة فاما التطوع فيجوز الصرف اليهم كذا في الكافي (عالمگیری ج ۱: ص ۱۸۹ الباب السابع في المصارف).

[۳] عن انس بن مالك رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : سبع تجرى للعبد بعد موته وهو في قبره من علم علما أو حفر بئرا أو غرس نخلا أو بنى مسجدا أو ورث مصحفا أو ترك ولدا يستغفر له بعد موته رواه البزار (الترغيب والترهيب ج ۲: ص: ۷۲، دار احیاء التراث العربی، بیروت).

[۴] انما الصدقات للفقراء والمساكين والعاملین علیها (التوبة : ۶۰)

صدقه کله لازميږي؟

سوال: صدقه په کومو وختونو کې لازميږي؟ او هغه شی چې په صدقه کې ورکول کېږي، دهغه صحيح مصرف څه پکار دی؟

جواب: زکات، عشر، صدقه فطر، قرباني، نذر، کفاره، یا خوفرض دي یا واجب دي، له دې نه پرته هېڅ صدقه لازمي نه ده^{۱۱} او که یوکس ډیر زیات ضرورت مند وي او تاسو سره گنجائش وي، نو دهغه مدد کول لازمي دي، عام طور سره نفلي صدقه مشکلات او مصیبتونه لرې کولو له پاره ورکول کېږي، ځکه چې په حدیث کې دي چې صدقه مصیبت لرې کوي.^{۱۲}

د خیرات د خوراک د ورکولو صحیح طریقه

سوال: زموږ په محله کې جومات دی، دې ته دمحلې خلک دهرې جمعې په شپه دماښام په وخت کې ډوډۍ راوړي، د خیرات په نیت سره، ملونځ گزار گوله دوه واخلي او پورته شي، همدغه شان هریو لمونځ گزار گوله دوه واخلي او روان شي، څوک یې هم په مړه خيټه نه شي خوړلی، ځکه چې هغه دومره نه وي چې دټولو لمونځ کونکو پرې خيټه ډکه شي آیا غوره نه ده چې هغوی په یوځای کورته (۵)، کسان راوغواړي او په مړه خيټه پرې ډوډۍ وخوري؟

جواب: له دې نه غوره داده چې که په محله کې څوک غریب وي، نو دهغه کورته دې ډوډۍ ولیږل شي، یا دومره بغدې پیسې دې ورکړل شي^{۱۳} ځینې خلک یوازې خوراک خوړل صدقه گڼي، که ضرورت منده نغد مال ورکړل شي یا ورته غله ورکړې شي، دا بالکل صدقه نه گڼي، همدغه شان ځینې خلک دهرې جمعې په شپه جومات ته ډوډۍ لیږل ضروري گڼي، حالانکې د صدقې له پاره نه د جمعې شپه شرط ده اونه جومات ته لیږل، چې ترخوږوږې په خوراک باندې دعا ونه کړې شي هغه سره ایصال ثواب نه کېږي، داهم غلطه ده. تاچې په اخلاص سره د الله تعالی په لار کې هرڅه ورکړل هغه قبلېږي او که تاسو ددې ثواب چا عزیزیا بزرگ ته رسول غواړئ، نو دا ایصال ثواب په نیت سره هغه ته ثواب رسیږي.^{۱۴}

[۱] ولا يدفع الى بني هاشم هذا في الواجبات كالزكاة والنذر والعشر والكفارة فاما التطوع فيجوز الصرف اليهم كذا في الكافي (عالمگیری ج: ۱ ص ۱۸۹ الباب السابع في المصارف)۔

[۲] عن انس بن مالك رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: باكروا بالصدقة فان البلاء لا يتخطى الصدقة رواه البيهقي (الترغيب والترهيب ج: ۲ ص: ۱۹)۔

[۳] ذكر في الفتاوى ان أداء القيمة أفضل من عين المنصوص عليه وعليه الفتوى كذا في الجوهر النيرة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹۲، الباب السابع في المصارف)۔

[۴] وفي التارخانية عن المحيط الأفضل لمن يتصدق نفلا أن ينوي لجميع... [بقية حاشيه به راوانه صفحه...]

د غلام مال واپسي يا دهغه برابر صدقه

سوال: يو كس څه شى پټ كړ او د غلام كولو وروسته خيال ورته راغى چې داسې كول نه و پكار . خود كوم ځاى نه چې هغه شى په ناجائزې طريقې سره حاصل كړى و ، هلته دهغه شى رسول هم ممكن نه وي . نو ايا دهغه د قيمت مساوي روپۍ خيرات كولوسره وروسته په هغه مال كې تصرف كې كولى شي؟

جواب: كه دهغه كس ځاى معلوم وي ، نو هغه شى يا دهغه قيمت هغه ته رسول لارمې دي ، په روپۍ ليرلو كې خوڅه شك نشته . په هر حال كه دهغه كس پته معلومه وي ، نو دهغه له طرف نه قيمت صدقه كول كافي نه دي ، بلكې هغه ته رسول ضروري دي . او كه هغه كس مړ شوى وي او دهغه وارثان معلوم وي ، نو هروارث ته دهغه برخه رسول لارم دي او كه دهغوى پته معلومه نه وي . نو دهغه له طرف نه دې هغه شى صدقه كړل شي.^(۱)

د داسې شي صدقه چې مال كې نامعلوم وي

سوال: د څو ورځو مخكې خبره ده چې سخت باران شروع و ، په هغه كې يوه بيزه په منډه موږ كړه راغله اوزموږ دبيزې سره ودرېده كله چې باران ودرېد ، نوموړې هغه بهر ووهستله ، چې له كوم ځاى نه راغلې وي هلته لاره شي ، خو هغه به بار بار موږ كړه راتله اوزموږ بزي (چيلۍ) سره به يوځاى كېده ، اخر موږ مجبور شو او هغه موبهروويستله او دروازه موبنده كړله ، داسې حالت كې زموږ دمحلې هر كس داغونېتل چې بيزه موږ ته ملاوشي او دهغوى اصرار هم دغه و ، چې بيزه دې هغوى ته وركړل شي ، خوموږ ورنه كړله ، هغه موځان سره كړه په علاقه كې مو تر ليرې ليرې پورې وگرځوله . چې د مال ك پته يې ولگيرې ، خو پته يې ونه لگيده ، په اخر كې موږ بيزه له خان سره كړه ، چې كه مال ك يې راشي ، نو هغه ته به يې وركړو ، ددوه مياشتې كېدو باوجود د مال ك پته ونه لگيده اونه هغه په خپله راغى ، اوس موږ بيزه خرڅول غواړو او د خرڅولو نه وروسته روپۍ دمطلوبه كس په نوم سره خيرات ياديني ادارې ته وركول غواړو ، پوښتنه داده چې زموږ دا عمل صحيح دى او كه غلط؟ او كه غلط دى ، نوموړې څه وكړو؟

... بقيه د ترمخ] ... المؤمنين والمؤمنات لأنهما تصل إليهم ولا ينقص من أجره شيء (ردالمحتار على الدر المختار ج : ۲ ص : ۳۵۷ . مطلب الافضل على أن ينوى بالصدقة جميع المؤمنين والمؤمنات) .

۱] عليه ديون ومظالم جهل اربابها و آيس من عليه ذالك من معرفتهم فعليه التصديق بقدرها من ماله وان استغرقت جميع ماله هذا مذهب أصحابنا وسقط عنه المطالبة من أصحاب الديون في العقبى وفي الشرح قوله جهل اربابها يشمل ورثتهم فلو علمهم لزمه الدفع إليهم لأن الدين صار حقهم (شامى ج : ۴ ص : ۲۸۳ ، كتاب اللقطه) .

جواب: ستاسو عمل صحيح دى، همدغه كول پكاردې، خو چې دا نيت هم ورسره وي چې كه وروسته ددې مالک معلوم شواو زموږ نه يې د بيزې دقيمت مطالبه وكړي، نوموړ به هغه ته روپۍ واپس وركوو او دا صدقه به زموږ له طرف نه شماريږي.^(۱)

ورك شوى شى صدقه كول

سوال: عرض دادى چې ماته د دفترپه تشناب (بيت الخلاء) كې يوه گڼې (ساعت) لاس ته راغله. ماد هغې گڼې اطلاع نژدې ټولو دفترنو ته وكړه. نژدې جومات كې مې اعلان وكړ، له دې نه پرته مې اشتهار وليكه او مناسبو ځايونو كې مې ولگاؤ، چې خلكوته معلومه شي اود ساعت اصلي مالک پيداشي، چې امانت يې ورته وسپارم، ددې واقعي تقريبا يوه نيمه مياشت شوې ده. خو مالک يې پيدانه شو، تاسوته خواست دى چې د شريعت مطابق ددې حل وښيي چې په دې ساعت څه وكړم؟

جواب: كه چيرې دهغې د مالک د پيدا كېدو امكان نه وي، نو د مالک له طرف نه يې صدقه كړه، بيا كه چيرې مالک پيداشو، نو هغه ته اختيار دى چې هغه ددغې صدقې اجازه وكړي او يا تاسونه دگړۍ قيمت حاصل كړي، دغه صدقه بيا به ستاسو له طرف نه گڼل كيږي.

دوكان كې د پريښودل شويو شيانو سره څه وكړو

سوال: زما دوكان ته گاك راځي، كله ناكله يو څوك زموږ په دوكان كې د خوراك څښاك شيان چې هغه ميوې وغيره وي دهيريدو له وجې پرېږدي، پوښتنه داده چې دغو شيانو باندې څه وكړو؟

(۱) كه چيرې دغه شيان د امانت په طور كيښودل شي، د ديروخت كيښودو له وجې هغه خراب شي. (۲) ايا يو غريب ته يې وركول جائز دي او كه پخپله يې اخيستلى شو؟ (۳) يا هغه خرابيدو ته پريښودل پكاردې؟

جواب: ددغو ميوو د خرابيدو پورې دهغه د مالک انتظار كول پكار دي، كله چې د خرابيدو ويره وي. نو د مالک له طرف نه يې محتاج ته وركول پكاردې، كه چيرته يې بيا مالک راشي، نو هغه ته صحيح خبره كول پكاردې، كه چيرته مالک دهغې صدقې اجازه وركړي خو صحيح ده. كه نه، مالک ته دهغو ميوو قيمت وركړئ او دغه صدقه به ستاسو له طرف نه گڼل كيږي.

[۱] فيتنع الرافع بها لوفقيرا والا تصدق بها علي فقيرولو علي اصله وفرعه وعرسه ... فان جاء مالکها بعد التصدق خيرين اجازة فعله ولوبعد هلاکها وله ثوابها أو تضمينه . الخ (الدرا المختار مع الرد ج : ۴ ص : ۲۷۹، ۲۸۰)

د چيلی په ورک شوي بچي باندې څه وکړو

سوال: يو پلار ته د سهار په وخت کې د چيلی يو بچی چې عمر يې تقريبا دوه مياشتې دی، راغی. هغه څو څو وارې وشرل شو، خونه ځي، د گاونډيانو نه پوښتنه وشوه، خوده يې چاهم نه و، دهغې علاقې د شپونکي نه پوښتنه وشوه، هغه هم انکار وکړ، جومات کې په لاوډ سپيکرياندي اعلان وشو. څو څوک ورپسې رانغلل، اوس هغه تقريبا د لسو مياشتو شوی ده، د شريعت مطابق څه قانون پرې لار ميري؟

جواب: که چيرته د پلار نه مالک نه پيدا کيږي، نو د هغه حکم دورک شوي شي دی. چې د مالک له طرف نه د صدقې په نيت باندې غريب محتاج ته ورکړل شي او که چيرته مالک يې پيداشي، نو هغه ته به اختياروي چې صدقه جاري وساتي يا له تاسو نه د هغه نقد قيمت واخلي. دويم صورت کې به دا صدقه ستاسو له طرف نه وي.

❖ د صدقې او فقيرانو متعلقې مسئلې ❖

د مجبوري له وجې خلکونه د غوښتنې باره کې شرعي حکم

سوال: زه د شپږم ټولگيزده کونکی وم، چې زما پلار ناروغ شو او د گټې کولو قابل پاتې نه شو، زمانه مشر ورور شته اونه مې خاندان کې څوک مدد کونکي، چې د هغو په ذريعه باندې زموږ د کور نظام وچليږي، زموږ مور د خلکو په کورونو کې کارونو کولو سره موږ ساتي، خو زموږ کور کې اته کسان وو او د گراني له وجې موگذاره نه کېده، نو د مجبوري له وجه زموږ مور خلکو کره کار کولو سره خپل حالات ورته بيانولو او د مدد خواست به يې ورته کاو، زما پلار درې کاله ناروغ و او بيا وفات شو، ماسبق پرېښود او مزدوري مې شروع کړه، اوس د الله تعالی فضل او کرم دی چې ما د دوو خويندو و دونه هم وکړل، خپل واده مې هم کړی دی، د مور خدمت هم کوم، اوس مسئله داده چې ما د خلکو نه اوريدلي دي چې د خير ټولونکي په تندي باندې به د خير غوښتلوداغ وي او خير ټولونکي جنت ته نه شي تللی، زه دخپلې مور باره کې ډير زيات خفه يم، ځکه چې څه ورځې هغې هم د مجبوري له وجې د خلکو نه خير غوښتی و، مهرباني وکړئ او وضاحت وکړئ چې دا خبره صحيح ده چې خير غوښتونکی جنت ته نه شي تللی؟

جواب: کوم خلک چې خير غوښتل د پيشې په ډول خپل کړي، د هغوی باره کې سخت وعيد راغلی دی^{۱۱}. څوکوم شريف خلک چې د مجبوري له وجې سوال کوي، هغه ددې وعيد

۱۱ [عن قبيصة ابن مخارق رضى الله عنه قال : تحملت حمالة فأتيت ... [بقية حاشيه په راروانه صفحه ...]

مستحق نه دي. ستاسو مور که چیرته سوال کړی دی، نو د پېشې په ډول باندې یې نه دی کړی. بلکې د مجبوري له وجې یې کړی دی، له دې وجې دهغې باره کې دخفه کېدو ضرورت نه شته. الله تعالی دې توفیق درکړي چې خومره مودخلکونه اخیستي دي چې دهغو نه یې زیاتو خلکو ته ورکړي.

ایا صدقې سره مرگ وروسته کیږي

سوال: حضرت امام جعفر صادق عليه السلام ته یو روایت منسوب دی چې د صدقې له وجې مرگ هم وروسته کیږي. ایا دا صحیح دی؟ او په ام الكتاب کې د مرگ وخت مقرر اونه بدلیدونکی بنودل شوی دی، نو دا څنگه ممکن دي؟ وضاحت وکړئ!

جواب: دروایت کوم الفاظ چې تاسو نقل کړي دي، هغه خو چیرته په نظرنه دي راغلي، خو د ترمذي شریف روایت کې دي چې صدقه د الله تعالی غضب منع کوي او غلط مرگ وروسته کوي^۱ او د طبراني روایت کې دي چې د مسلمان عمر د صدقې له وجې زیاتېږي او غلط مرگ یې وروسته کیږي او الله تعالی د صدقې د برکت له وجې کبر، فقر او فخر لرې کوي^۲ کله چې د مرگ وخت راشي، نو بیا هغه نه وروسته کیږي، خو ځینې اعمال او اسباب د عمر زیاتولو والا بنودل شوي دي، که چیرته څوک دغه اعمال شروع کړي، نو عمر به یې ضرور زیاتېږي او د الله تعالی په علم کې دا خبره دمخکې نه وي چې دا کس به دغه عملونه کوي او که نه؟ د الله تعالی په علم کې د مرگ وخت مقرر دی.^۳

۴

... بقیه د ترمخ] ... رسول الله صلی الله علیه وسلم أسئلہ فیہا، فقال أقم حتی تأتینا الصدقة فنامرک بها ثم قال : یا قبیصة ! ان المسئلة لا تحل الا لأحد ثلاثة رجل تحمل جمالة فحلت له المسئلة حتی یصیبها ثم یمسک و رجل اصابته جانحة اجتاحت ماله فحلت له المسئلة حتی یصیب قواما من عیش او قال سدادا من عیش و رجل اصابته فاقة حتی یقوم ثلاثة من ذوی الحجة من قومه لقد اصاب فلانا فاقة فحلت له المسئلة حتی یصیب قواما من عیش او قال سدادا من عیش فما سواهم من المسئلة یا قبیصة سحت یا کلها صاحبها سحتا (مشکوٰۃ ص : ۱۶۲، باب من لا تحل له المسئلة من تحل له، طبع قدیمی کتب خانہ)۔

[۱] عن انس بن مالک رضی الله تعالی عنه قال : قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : ان الصدقة لتطفي غضب الرب وتدفع ميتة السوء (ترمذی ج : ۱ ص : ۱۴۴، باب فضل الصدقة)۔

[۲] صدقة المرء المسلم تزيد في العمر وتمنع ميتة السوء ويذهب بها الله الفخر والكبر (کترالعمال ج : ۶ ص : ۳۶۱)

[۳] عن انس رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : من احب ان يبسط له في رزقه وينسأله في أثره فليصل رحمه متفق عليه (مشکوٰۃ ص : ۴۱۹، باب البر والصلة) وفي شرحه : انه بالنسبة الي ما يظهر للملائكة في اللوح المحفوظ ونحو ذلك فيظهر لهم في اللوح ان عمره ستون سنة ألا ان يصل رحمه فان وصلها زيد له اربعون وقد علم الله تعالی ما يسقعه له من ذلك وهو من معنى قوله تعالی : يحوالله ما يشاء ويثبت الخ (المراقبة ج : ۴ ص : ۶۶۷)۔

ايا په سر کونو سوال کونکيو ته صدقه ورکول غوره دي او که نه

سوال: دېری په سر کونو او بازارو کې باڅای په ځای ناست فقيران په نظر راځي او هغوی د هر يو کس نه سوال کوي. هغوی کې څه ضرورت مندوي او اکثرېکې دپيشې په ډول خیر غواړي. خو مسافرو اولزو يانو ته ددې معلومات نه وي چې اصلي کوم دي او نقلي کوم دي؟ له دې وجې ځينې خيرات ورکونکي غير حق دارو خلکو ته ورکړي، له همدې وجې ځينې خلک خيرات ورکوي او ځينې يې نه ورکوي، نودې صورت کې د خيرات ورکونکي ثواب کيږي او که نه؟ اوس که هغه ضرورت منده ورکړي وي او که پيشه دار ته، ځکه چې دې باره کې خيرات کونکي نه معلوم نه وي او ځينې خلک خيرات نه ورکوي، که هغه ضرورت مندوي او که پيشه دار، ځکه چې نه ورکونکي ته هم دا معلومات نه وي، نو يادې صورت کې به هغه ته عذاب وي؟

جواب: د خيرات ټولولو کسب کونکي ته خيرات ورکول جائزه دي^۱، هغوی کې اکثر مالدار وي. د هغوی له پاره سوال کول حرام دي او هغوی ته خيرات ورکولوسره د هغوی په پيشه کې د هغوی مدد کيږي. له دې وجې داهم جائزه دي او هغوی ته زکات ورکولوسره زکات هم نه ادا کيږي^۲ که چيرته د يو کس باره کې دايقين وي چې دی په رښتيا باندې مستحق دی، نو هغه ته خيرات ورکولی شئ او د ورکولو ثواب به هم وي، خو زکات هم هغو خلکو ته ورکول پکار دي کوم چې رښتيا باندې محتاج وي، د خير غوښتلو پيشه يې نه وي.

پيشه ور خير مارو ته خيرات ورکول نه دي پکار

سوال: تاسو نه معلومول غواړم چې د شريعت لحاظ سره خيرات ورکول جائز دي؟ ځکه چې دنن سبا دور کې داسې خلک هم خيرات غواړي کوم چې بالکل جوړ وي او هغوی ته خيرات ورکول جائز دي او که ناجائز؟ که چيرته ورکړل شي، نو څه گناه خويه نه وي؟ ځکه چې موږ ته دا معلومه نه وي چې دوی کې یتيمان، مسکينان يا کونډې شته او که نه؟ ايا دوی کې یتيمان، مسکينان او کونډې کېدای شي؟ په شکل باندې نه ښکاري او که چيرې ورنه کړل شي، نو ويره وي چې چيرته موږ دالله تعالی د حکم نافرمانی خوونه کړه، چې دهغه له وجې به موږ ته سزا را کړل شي

۱] ولا یخل أن یسال شیئا من القوت (من له قوت یومه) بالفعل او بالقوة کالصحيح المكتسب الخ وفي التامية و یاتم معطیه... الخ قال الاكمل فی شرح المشارق: وأما الدفع الي مثل هذا السائل علما بحاله فحکمه فی الناس الاثم به لانه اعانة علی الحرام لکنه یجعل هبة وباهبة للفقير أو لمن لا یكون محتاجا اليه لایکون اثما. ای لان الصدقة علی العنی هبة کما ان الهبة للفقير صدقة (شامی ج: ۲ ص: ۳۵۵، مطلب فی الحوائج الاصلية).
۲] ولا یجوز دفع الزکوة الي من یملک نصابها ای مال کان دنانیر أو دراهم أو سوانم... الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹، الباب السابع فی المصارف).

جواب: پيشه ور خير ماروته نه دي ورکول پکار او که چيرته دهغوی نه پرته يقين وي چې يوکس په رښتيا باندې محتاج دی. نو ورکول پکار دي. که نه، نه [۱]

ايا د پيشه ور خير گر په باره کې تنبيه راغلي ده

سوال: ما په يو کتاب کې لوستلي دي چې د پيشه ور سائل په اعانت باندې تنبيه راغلي ده. په دې صورت کې ماته د سائل اعانت کول پکار دي او که نه؟

جواب: د پيشه ور سائل په باره کې چې کومه تنبيه ده، هغه صحيح ده، خو که چيرته څوک په رښتيا حاجت مند وي، نو د هغه اعانت ضرور کول پکار دي. خو که چيرته د حالاتو نه څرگند يږي چې دا سړی پيشه ور سائل دی، نو د هغه اعانت دې ونه شي [۲]

پيشه ور سائل ته خيرات ورکول، بل دا چې

په جومات کې سوال کول او هغه ته ورکول

سوال: د خيرات متعلق د حضور ﷺ فرمان دی چې خيرات مه بندوئ تاسو نه به رزق بند کړل شي. يو عالم د تې وي پروگرام کې وويل چې عامو خيرگرو ته خيرات ورکول جائز نه دي او يوازې داسې سړي ته ورکول کېدای شي چې هغه سره د يو وخت خوراک له پاره څه نه وي او هغه هم تصديق شده خبره وي. حالانکې د نن سبا د خيرگرو متعلق دا معلومول ناممکن دي. بلکې شايد يو خيرگر او غوښتونکی داسې نه وي چې هغه سره د يو وخت د خوراک له پاره څه نه وي. تاسو مزيد وضاحت وکړئ چې خيرات چا چا ته ورکول کېدلی شي ددې له پاره چې خيرات ورکونکي د ثواب په ځای گناهگار نه شي؟

په جوماتونو کې د فرض جمعې نه فورا وروسته ځينې خلک په لوړ اواز سره امداد او خيرات غواړي او په تفصيل سره خپل حالات بيانوي. چې په هغه سره ځان ته لمونځ کوونکو

[۱] عن أبي هريرة رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: ليس المسكين الذي يطوف على الناس ترده اللقمة واللقمتان والتمر والتمران ولكن المسكين الذي لا يجد غنى يغنيه ولا يفطن به فيصدق عليه ولا يقوم فيسال الناس بخارى ج: ۱ ص: ۲۰۰، كتاب الزكاة) ايضا: ويجوز دفعها الي من يملك أقل من النصاب وان كان صحيحا مكتسبا كذا في الزاهدى (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸۹، الباب السابع في المصارف)۔

[۲] ولا يحل ان يسأل شيئا من القوت (من له قوت يومه) بالفعل أو بالقوة كالصحيح المكتسب ... الخ وفي الشامية: ويأثم معطيه ... الخ قال الأکمل في شرح المشارق: وأما الدفع الي مثل هذا السائل علما بحاله فحكمه في القياس الاثم به لانه اعانة على الحرام لكنه يجعل هبه و بالهبة للغنى أو لمن لا يكون محتاجا اليه لا يكون اثما، اى لان الصدقة على الغنى هبة كما ان الهبة للفقير صدقة (شامی ج: ۲ ص: ۳۵۵، مطلب في الحوائج الاصلية)

په لمونځ کې خلل واقع کيږي، ايا په جومات کې خير غوښتل جائز دي؟ او هغه ته ورکولو والا گناهگار خوبه نه وي؟

جواب: پيشه ور خيرگر عام طور باندې محتاج نه وي. هغه ته خيرات ورکول نه دي پکار، که په جومات کې يې غواړي يا بهر، خو د چا په باره کې چې زړه گواهي ورکړي چې بېچاره ضرورت مند محتاج دی، هغه ته ورکول پکار دي. [۱]

د پيشه ور خيرگرو مستحق کيدل به څنګه معلومېږي

سوال: اکثره وختونو کې خاص طور باندې د زيارت او جمعې په ورځ فقيران راځي، چې مختلفو تکليفونو بيانولو سره خير او امداد غواړي او د ځينو خلکو نه مې اوريدلي دي چې دا فقير خو د پيشې په طور باندې خير غواړي، دی زموږ نه هم ښه ژوند تيروي، خير د زړونو له حاله خو الله خبر دی. پوښتنه داوه چې ديو عام مسلمان ته دهغو فقيرانو په اوازونو باندې څه ردعمل پکار دی؟ ايا هغوی ته خيرات ورکول پکار دي او دهغه اوازونه اوريدلو سره زړه ته څه سوچ کول پکار دي؟ يا په زړه کې تمنا پيدا کېدل پکار دي؟ تفصيل سره د قرآن او حديث په رڼا کې ووايئ!

جواب: په هغوی کې ځينې په رښتيا ضرورت مند هم کېدای شي، خو عام طور باندې دا خلک پيشه ور وي او خير غوښتو سره نشه کوي. په هغوی کې ډير خلک د پوډرو وغيره عادي شي، له دې وجې پيشه ور خيرمارو ته صدقه ورکول جائز نه دي، خو که چيرته د چا په باره کې زړه گواهي درکړي چې دی په رښتيا مستحق دی، هغه ته ضرور ورکول پکار دي. [۲]

پيشه ورسائل ته ورکول

سوال: ما د علماء کرامو نه اوريدلي دي چې حضور ﷺ کله هم يو سائل واپس کړی نه دی، خود مولانا اشرف علي تهانوي رحمته الله عليه تصنيف «دين ودنيا» کې د پيشه ور سائل په اعانت باندې تنبيه راغلې ده، په دې صورت کې ماته د سائل اعانت کول پکار دي او که نه؟

جواب: د پيشه ورسائل په باره کې حضرت تهانوي رحمته الله عليه چې څه ليکلي دي، هغه صحيح دي. د دې له وجې که چيرته په رښتيا څوک حاجت مند وي، نودهغه اعانت ضرور کول پکار

[۱] ايضاً تيره شوی حواله

[۲] ولا يحل ان يسأل شيئا من القوت (من له قوت يومه) بالفعل أو بالقوة كالصحيح المكتسب ... الخ وفي الشامية : ويأثم معطيه ... الخ قال الاكمل في شرح المشارق : وأما الدفع الي مثل هذا السائل علما بحاله فحكمه في القياس الاثم به لانه اعانة على الحرام لكنه يجعل هبه و بالهبة للغنى أو لمن لا يكون محتاجا اليه لا يكون اثما، اي لان الصدقة على الغنى هبة كما ان الهبة للفقير صدقة (شامي ج: ۲ ص: ۳۵۵، مطلب في الحوائج الاصلية)

دي. خو كه چيرته د حالاتونه محسوسه شي چې دا سړی پيشه ورسائل دی. نودهغه اعانت دې ونه شي^[۱]

په خيرات كې د مالدارو شامليدل

سوال: هريو خيرات چې وي چې د غريبانو حق دی، كه چيرته امير شامل شي. نو ايا خيرات به صحيح وي؟

جواب: صدقه و خيرات د فقيرانو حق دی، مالدارو ته تلل نه دي پكار. [۱]

ايا خيرات او نذر، گاونډي ته ورکول کېدای شي

سوال: خيرات. نذر، گاونډي يا عام سړي ته ورکول کېدلی شي او كه نه؟

جواب: يوازې مستحقو غريبانو ته ورکول کېدلی شي. [۲]

له نفلي صدقې شوي دعوت كې د مالدار سړي شركت

سوال: له نفلي صدقې شوي دعوت كې د مالدار شركت د مالک په اجازې سره جائز دی؟

جواب: نفلي صدقه كې د مالدار سړي شركت جائز دی اود ثواب فيصله به د قيامت په ورځ الله تعالى كوي. [۴]

كه چيرته د شپې خوراك د كمپنۍ په ذمه وي، نو

ملازمينو با نډې به خوړل شوې غوښه صدقه نه وي

سوال: تاسو ماته د شرعي صدقې د حيثيت په باره كې ووايئ، يعنې د صدقې په غوښه كې د چا چا حق دی؟ زه چې په كومه كمپنۍ كې كار كوم، هلته موږ خلكو ته د شپې خوراك راکول كيږي. اوس څه موډې راهيسې دا سلسله شروع شوې ده، د كمپنۍ مالكان چيلۍ راغواړي او ذبح كوي يې او دا غوښه د شپې په خوراك كې مزدورانو ته ورکول كيږي،

[۱] ولا يحل ان يسأل شيئا من القوت (من له قوت يومه) بالفعل أو بالقوة كالصحيح المكتسب ... الخ وفي الشامية : ويأثم معطيه ... الخ قال الكمل في شرح المشرق: وأما الدفع الي مثل هذا السائل علما بحاله فحكمه في القياس الاثم به لانه اعانة على الحرام لكنه يجعل هبه و بالهبة للغنى أو لمن لا يكون محتاجا اليه لا يكون اثما، اي لان الصدقة على الغنى هبة كما ان الهبة للفقير صدقة (شامي ج: ۲ ص: ۳۵۵، مطلب في الخوانج الاصلية)

[۲] انما الصدقات للفقراء والمساكين الخ (التوبة : ۶۰)

[۳] ايضاً

[۴] لأن الصدقة على الغنى هبة (شامي ج: ۲ ص: ۳۵۵، مطلب في الخوانج الاصلية، طبع ايج ايم سعيد)

ځينې خلکو نه مې پوښتنه کولو سره پته ولگیده چې دا د صدقې غوښه ده او ځينې وايي دا د الله له پاره ده

سوال دادی هرکله چې د شپې خوراک په کمپنۍ والا دی. نو داسې د صدقې غوښه په استیاف والو (مزدورانو) باندې خوړل جائز دي او که نه؟ اود استیاف (مزدورانو) چې په هغوی کې سید حضرات هم شامل دي. دا خوراک خوړل جائز دي؟ زموږ د ملگري وينا ده ځکه چې د شپې روټۍ د کمپنۍ په ذمه ده. نو ددې له وجې دهغوی صدقه نه ده شوې او زموږ دا خوراک جائز دی

جواب: ستاسود ملگري دا وينا صحيح ده د شپې روټۍ د کمپنۍ په ذمه ده. له دې وجې دا ډوډۍ هم گویا په مزدوري کې شامله ده او په مزدوري کې د ورکړل شوي شي صدقه نه کيږي [۱] له دې له وجې تاسو ته دهغه خوړل جائز دي

صدقۀ نغدي ورکړل شي يا د خوراک په شکل کې

سوال: د صدقې ورکولو اصل صورت څه دی؟ د خوراک په صورت کې صدقه ورکړو يا يو ضرورت مند ته نغدي روپۍ ورکړل شي؟ په دې دواړو صورتونو کې ثواب په کوم يو کې زیات دی؟

جواب: که نغدي ورکړل شي. نو ډیره ښه ده. پخولو سره يې هم ورکولی شئ. [۲]

ايا خارويو باندې صدقه کول غوره دي که انسانا نوباندې

سوال: صدقه څنگه ادا کول پکار دي؟ ايا مرغانو باندې غوښه خوړل جائز دي؟

جواب: مرغان خپل رزق پخپله لټوي. انسانانو باندې خوړل غوره دي. [۳]

د صدقې خاروي نه پخپله خوراک کول

سوال: که چيرته يو سړی يو خاروی صدقه کړي او هغه ذبح کولو سره دهغه غوښه په خلکو کې تقسيم کړي. نو ايا هغه پخپله يا دهغه دکورنۍ کسان په هغه غوښه کې غوښه اخيستلی شي او که نه؟

[۱] ولا تحسب أجره العامل ونفقة البقروکری الأثمار وأجر الحفاظ وغير ذلک (عالمگیری ج : ۱ ص : ۱۸۷)

[۲] ودفع القيمة أى الدراهم أفضل من دفع العين على المذهب المقتضى به جوهرة .. الخ (وفى الشامية : لأن العلة فى أفضلية القيمة كونها أعون على دفع حاجة الفقير لاحتمال أنه يحتاج غير الحنطة الخ (شامی ج : ۲ ص : ۳۶۶)

[۳] انما الصدقات للفقراء والمسکين الخ (التوبة : ۶۰)

جواب: څاروي ذبح کولو سره صدقه نه کیږي. بلکې چې څومره برخه خیرات کړل شي هغه به صدقه وي او څومره یې چې خپله وخورله هغه به صدقه نه وي. [۱]

د صدقې له پاره د تورې چیلۍ تخصیص

سوال: زموږ په معاشره کې ځینې رسوماتو باندې عمل ضروري ګڼل کیږي. مثلاً: د صدقې له پاره باید توره چیلۍ ورکړل شي، بله دا چې د چا له طرف نه چې صدقه ورکول کیږي. هغه دې د صدقې په څاروي باندې لاس راکاږي، ایا ددې یو شرعي حیثیت شته؟

جواب: د صدقې کولو حکم شته او صدقې کولو سره افتونه او مصیبتونه لیرې کیږي. خو دا نورې خبرې چې تاسو لیکلي دي چې چیلۍ توره وي. په هغې باندې لاس راکاږل کیږي، هغه ټولې خبرې له ځانه جوړې شوي دي. [۲]

د الله تعالی د نوم په ځای د سر صدقه ورکول

سوال: یو عامل صاحب ویلي دي چې کوم خلک په مصیبتونو کې مبتلا وي، هغوی ته پکار دي چې په ځای د یو نوم طرف ته منسوب کولو یوازې دخپل سر صدقه ورکړي، صدقه ادا کولو سره مصائب لیرې کیږي او هغه وایي چې صدقه یوازې دخپل سر کیږي. خو موږ تراوسه پورې چې کله صدقه ورکوو، نو د الله په نوم باندې یې ورکوو اې الله! دا خیرات ستا د نوم دی. زموږ په حال باندې رحم وکړه

حضرت! ایا د عامل وینا صحیح ده که غلطه؟ صحیح طریقه څه ده؟ او که چیرته غلطه ده څنګه چې زموږ ګمان دی. نودهغه وضاحت وکړئ. ډیره مهرباني به مو وي.

جواب: دخپل سر د صدقې مطلب هم د الله په نوم باندې وي. له دې وجې صحیح دی. خپل طرف نه صدقه کول. دا صدقه هم فی سبیل الله وي. [۳] د عامل دا وینا هم صحیح ده چې صدقې سره مصیبتونه لیرې کیږي. [۴]

[۱] كما في الحديث : وروى عن عائشة رضى الله عنها أنهم ذبحوا شاة، فقال النبي صلى الله عليه وسلم : ما بقى منها قالت مابقى منها الا كتفها، قال: بقى كلها غير كتفها رواه الترمذى، و قال : حديث حسن صحيح، ومعناه أنهم تصدقوا بها الا كتفها (الترغيب والترهيب ج : ۲ ص : ۶، طبع دار احياء التراث العربى)

[۲] وروى عن ابي بكر الصديق رضى الله عنه قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم على اعداد المنبر يقول : اتقوا النار ولو بشق تمرة فانما تقيم العوج و تدفع ميتة السوء وتقع من الجائع موقعها من الشعبان رواه أبو يعلى والبخاري (الترغيب والترهيب ج : ۲ ص : ۱۱، طبع دار احياء التراث العربى، بيروت)

[۳] وروى عن ميمونة بنت سعد أنها قالت : يا رسول الله ! افتنا عن الصدقة؟ فقال : انها حجاب من النار لمن احتسبها يتغى بها وجه الله عز وجل رواه الطبرانى (الترغيب والترهيب ج : ۲ ص : ۱۷، طبع دار احياء التراث العربى، بيروت)

[۴] او روى عن رافع بن خديج رضى الله عنه قال : قال... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

د صدقې پیسې چیرته خرجه شي

سوال: زه اکثر د صدقې پیسې جدا کوم او خان سره یې رډم، چې کله یو فقیر راشي، نویو دوه روپۍ هغه ته ورکوم او سل پنځوس روپۍ یو امدادي ادارې ته لیرم، ایا دا طریقه صحیح ده؟ ځکه چې فوري طور باندې څوک نه پیدا کیږي چې پیسې ورکړل شي، د کور والوو وینا ده چې د صدقې پیسې هغه وخت ورکول پکار دي، کوم وخت چې صدقه ادا کوي.

جواب: هر کله چې تاسو سره د صدقې پیسې جمع شي، نو یوې دیني مدرسې ته یې لیږه؛ دې له پاره چې تاته د دیني علومو ویلو او ښودلو ثواب ملاو شي.^(۱)

د قرآن کریم د ختم نه وروسته صدقه او خیرات کول

سوال: ایا ختم قرآن او ایت کریمه ختمولو نه وروسته صدقه و خیرات یا زکات ادا کول ضروري دي او هغه په کومو خلکو باندې خرجه کېدلی شي؟

جواب: د ختم قرآن یاد ایت کریمې په ختم باندې زکات ویستل ضروري نه دي، هغسې صدقه او خیرات سړی چې کله هم کوي ښه خبره ده.^(۲)

پخپل ژوند کې د صدقه جاريه اهتمام کول

سوال: که چیرته یو سړی د آخرت ذخیره کولو په خیال یو نیک کار وکړي، مثلاً: یو جومات یې جوړ کړ، په یو مدرسه کې یې برخه واچوله، سپارې یې په جومات کې کینودلې، همدغه شان دیو غریب اعانت یې وکړ، نو ایا دهغه له پاره جائز ده؟ ځکه چې د وارثانو نه خو توقع نه شته چې دهغه په مال کې د صدقه جاريه له پاره څه خرجه کړي.

جواب: دا نه یوازې جائز ده، بلکې غوره او افضل ده چې سړی پخپل ژوند کې دخپل ځان له پاره د آخرت ذخیره جمع کولو اهتمام وکړي.^(۳)

... بقیه د ترمخ [رسول الله صلى الله عليه وسلم : الصدقة تسد سبعين بابا من السوء رواه الطبرانی فی الکبیر (الترغیب والترهیب ج: ۲ ص: ۱۹ طبع احیاء التراث العربی بیروت)

^(۱) وفی المعراج : التصدق علی العالم الفقیر أفضل (الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۵۴، باب المصرف)

^(۲) وفی روایة : من استطاع منکم أن یستتر من النار ولو بشق تمرة فلیفعل رواه البخاری ومسلم (الترغیب والترهیب ج: ۲ ص: ۱۰ طبع احیاء التراث العربی بیروت)

^(۳) [حدثنا أبوهريرة قال : جاء رجل الى النبی صلى الله عليه وسلم فقال : یا رسول الله ! ای صدقة أعظم أجراً؟ قال : أن تصدق و أنت صحيح شحيح تخشى الفقر و تأمل الغنى و لا تمهل حتى بلغت الحلقوم ... الخ (بخاری ج: ۱ ص: ۱۹۱)

د حکومت نه غلا شويو پاتې پيسو باندې خيرات کول

سوال: هر څوک چې وي چې د حکومت نه غلا کوي، لکه بجلۍ شوه يا بل کوم يو شی وي چې حکومت ته معلوم نه دی، مگر الله تعالی يې ويني، نو تاسو ووايئ چې دا پيسې چې کومې بچ کړي، هغه جائز شوي؟ صفا صفا وليکئ او حلال رزق هم گڼئ. هغه سره خو يو ځای کېږي نه؟ او درود، فاتحه وغيره هم په اهتمام سره وايي، نو ايا دا ټول ثواب هغه خلکو ته رسيږي د چا په نوم چې کوي؟ او کولو والا ته هم ثواب ملاويږي او که نه؟

جواب: د حکومت د غلا پيسې ناجائز دي، په هغه کې چې کومه صدقه وکړل شي، دهغه ثواب نه ملاويږي. [۱]

د رشوت د پيسو او د ځمکې د پيداوار د خاوند صدقه او خيرات کول

سوال: زید خپله ځمکه چې په هغې کې زید کرونده کوي خپل نژدې خپلوان ته په اجاره باندې ورکړه، د زید هغه خپلوان د پوليس ډي ايس پي عهدې باندې دی. هغه ته په کثرت سره د رشوت پيسې راځي، خو هغه سره دخپلې کروندې له پاره ځمکه هم شته چې تقريباً ۱۲۰۰ ايکړه ده چې هغه ته خپل پلار پخپل ژوند کې د جدارخې په طور ورکړې ده، او هغه د رشوت په پيسو باندې نه ده اخستې، اوس د غالب گمان مطابق هغه سره يعنې د زید د رسته دار سره حرام مال زيات دی په نسبت د حلال مال، ځکه چې رشوت زيات ملاويږي. اوس پوښتنه دا ده چې ايا زید ته چې د اجارې پيسې دخپلې حلالې ځمکې په عوض کې ملاويږي هغه حلالې دي يا حرامې؟ هغه زید پخپل ذاتي استعمال کې راوستلی شي او که نه؟ يو ديني مصرف يعنې جومات کې چنده يا مدرسه کې چنده ورکولی شي او که نه؟ او زید ته ددې پوره علم و چې دهغه خپلوان سره حرام مال زيات موجود دی، نو د زید دا عمل صحيح دی او که غلط؟

جواب: د کوم سړي گټه چې د حلالو او حرامو نه مخلوطه وي، په هغه کې د غالب اعتبار دی. حلال غالب وي، نو دهغه د کور خوراک جائز دی که نه، نه، همدا حکم دهغه سره د معاملې کولو هم گڼل پکار دي، ځينې خلک خپله حلاله گټه جدا ايرېږي، له دې وجهه نه که چيرته زید خپله ځمکه هغه ته په اجاره باندې ورکوي، نو هغه ته دې ووايي چې ماته دې دا

[۱] عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن الله طيب لا يقبل إلا طيباً... الخ (مشکوٰۃ ص: ۲۴۱) وعن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من تصدق بعد له ثمرة من كسب طيب ولا يقبل الله إلا الطيب... الخ (مشکوٰۃ ص: ۱۶۷، باب فضل الصدقة، الفصل الأول، طبع قديمي)

اجاره د حلال مال نه را کړل شي، که چيرته هغه داسې نه کوي، نو هغه ته دې نه ورکول کيږي، په هر حال که چيرته حرام مال نه اجاره ادا کړل شوې ده نو زید ته پکار دی چې دهغې نه صدقه نه کوي، بلکې د يو غير مسلم نه دې قرض اخيستلو سره په هغې کې خرچ کړي او دا پيسې دې غير مسلم ته په قرض کې ورکړي، [١]

د خيرات کونکي په زړه کې دخپل تعريف

خيال راتلل او توبه کول

سوال: که چيرته يو انسان نیک کار کوي، مثلاً: خيرات وغیره ورکوی، دهغه په زړه کې دا خيال راشی چې خلک به زما تعريف کوي، خو سمدلاسه د الله د ويرې نه دا خبره دخپل زړه نه اوباسي او توبه وکړي، نو دهغه سړي نیک عمل قبلېږي او که نه؟

جواب: ضرور به قبلېږي. ان شاء الله! [٢]

❖ د حج او عمري فضيلت ❖

حج سره د گناهونو معافي او نيکۍ باقي پاتې کيدل

سوال: اوريدلی مودي چې د حج ادا کولونه وروسته چې دکوم کس حج قبول شي، هغه دگناه نه داسې پاک شي، لکه دپيدا کيدونه وروسته ماشوم، ايا دا خبره صحيح ده؟ که چيرې دا خبره صحيح وي، نو ايا دهغه کس نيکي چې هغه اوسه پورې کړي دي هغه هم ختمې شوې؟

جواب: دگناهونو معاف کيدونه تاسوداڅنگه وگڼل چې نيکي به يې هم ختمې شي، حج ډير غټ عبادت دی چې دهغه په ذريعه باندې گناهونه معاف کيږي، خود عبادت په وجه باندې نيکي نه ضائع کيږي او دا چې فرمايل شوي دي لکه چې هغه ماشوم نن دمور دخيټې نه پيدا شو [٣] دا دگناهونو نه پاکيدو باندې پوهاوي له پاره ويل شوي دي، چې څنگه يو ماشوم دگناهونو نه پاک اوصفاوي، دغه شان دقبول شوي حج نه وروسته انسان دگناهونو نه پاک اوصفاشي. [٤]

[١] اهدى الى رجل شيئا أو أضافه ان كان غالب ماله من الحلال فلا بأس الا أن يعلم بأنه حرام فان كان الغالب هو الحرام ينبغي لا يقبل الهدية ولا يأكل الطعام الا أن يخبره بأنه حلال و رثته أو استقرضته من رجل كذا في الينابيع (عالمگیری ج : ٥ ص : ٣٤٢، كتاب الكراهية، الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات)

[٢] انما الأعمال بالنيات الحديث (مشکوٰۃ ص : ١١، مقدمة)

[٣] عن أبي هريرة قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : من حج لله فلم يرفث ولم يفسق رجع كيوم ولدته امه متفق عليه (مشکوٰۃ ص : ٢٢١، كتاب المناسك، الفصل الأول، طبع قديمي).

[٤] قال الطيبي: أي مشابها في البراءة عن الذنوب بنفسه في يوم ولدته امه فيه (مرقات ج: ٣ ص: ١٦٨ طبع بمبي)

آيا حاجي ته قضا شوې روژې او لمونځونه هم معافيري؟

سوال: آيا د حاجي قضا لمونځونه او روژې هم معافيري؟

جواب: حج سره فرائض او حقوق العباد نه معافيري. بلکې څوک چې د فرائضو د پريښودو اود حقوق العباد د تلف کولو توبه ونه باسي دهغه حج نه قبليري، داسې سړی د دنيا به نظر کې حاجی دی. خو د الله په دفتر کې حاجی نه دی بلکې فاسق دی [١]

د حج د ادا کولو نه مخکې د واجب حقونو ادا کول

سوال: ځينې نارينه دخپلې ښځې، ورور، والدينو يا نورو محارمو له خفگان سره، او همدغه شان ځينې زنانه دخپل خاوند، والدينو يا نورو محارمو خفگان سره، له معافي غوښتلو پرته د حج مبرور اود زيارت رسول ﷺ د سعادت د حصول اود فريضې د ادا کولو له پاره حرمين شريفين ته ځي، ايا داسې ناراضگي اود معافي غوښتلو نه پرته اود صله رحمي سلوک نه کولو سره د حديث شريف خلاف ورزي کولو سره دهغو خلکو د داسې مقدسې فريضې د ادا کولو له پاره تلل تر کومه جده پورې صحيح دي، اودهغوی د حج اود نورو عباداتو په قبوليت څه فرق پريوځي او که نه؟

جواب: کوم څوک چې د حج په سفر ځي، که څه هم حج فرضي وي يا نفلي، دهغه له پاره ضروري ده چې د ټولو متعلقينو واجب حقوق ادا کړي اوله ټولو نه معافي وغواړي [٢] ځکه چې اوږد سفر دی اود واپسي پته نه شته. له دې وجه داسې تلل پکار دي گويا د آخرت په سفر روان دی، خو کوم خلک چې د حقوقو ادا کولو نه پرته اود والدينو له اجازې پرته ځي، يا ښځه د خاوند د اجازې نه پرته ځي، نودهغوی حج خو به وشي، خو دا به حج مبرور نه وي او الله تعالی ښه پوهيږي چې په دې باندې څه سزا ملاويږي....؟

[١] ان من جملة بعض حقوق الله كترك الصلوة والصوم مما أجمع العلماء علي أنه لا بد من قضائهما ولو بعد التوبة التي هي أقوى أنواع الكفارة، ومن جملتها بعض حقوق العباد كقتل النفس و أخذ مال الناس ظلما في البلاد ولاريب في أن مجرد أداء الحج لا يكفر نحوها من غير تمكين للنفس ورد مال المظلومين أو الاستحلال من أصحابهما الموجودين (ارشاد الساری ص: ٣٢٢) ويجب أن يتوب من جميع الذنوب توبة نصوحا ... وان كانت عما ترك فيه من حقوق الله تعالی كصلاة فلا تنفعه التوبة ما لم يقض ما فاته ثم يندم و يستغفر الله تعالی وان كانت عن ذنب يتعلق بالعباد فان من مظالم الاموال فتوقف التوبة منها مع قدمنا في حقوق الله تعالی على الخروج عن الاموال وارضاء الخصم اما بأن يتحلل من أهلها أو يردها اليهم أو الي من يقوم مقامهم من وكيل أو وارث ... الخ (ارشاد الساری ص: ٣، طبع دارالفکر بيروت)

[٢] ايدا بالتوبة و اخلاص النية ورد الظالم والاستحلال من خصومه ومن كل عامله ويتجرد عن الرياء والسمعة (عالمگیری ج: ١. ص: ٢١٩، كتاب المناسک، الباب الاول، طبع رشيديه کوئته)

د قبول شوي حج پيژندنه

سوال: له ډېرو خلکو نه مو اوريدلي دي چې موږ حج خوادا کړو خودا راته معلومات نه شته چې الله تعالى قبول کړ او که نه؟ ما اوريدلي دي که چيرې مسلمان د حج کولونه بيرته راشي او واپس راتلونکي پس بيا گناه کوي، يعنې دروغ، غلا، غيبت د چارو ازارول او داسې نور...، نو دادهغه خلکو نښه ده د چا عبادت چې الله تعالى نه وي قبول کړی، ځکه چې انسان کله حج کولونه وروسته راشي، نو الله تعالى دهغه زړه د موم (شمعې) په شان نرم کړي او دنیکيونه پرته هغه بل کړنه کوي، دا تر کومه حده پورې صحيح دي؟

جواب: قبول شوی حج هغه وي چې د هغه په ذريعه باندې ژوند بدل شي، د بيا له پاره ځان د گناهونو ساتل او د طاعتو پابندي کول پکار دي، د حج نه وروسته چې د کوم سړي په ژوند کې انقلاب رانه شي دهغه معامله شک کې ده.^{۱۱}

ډير خپلې د ((عمرې)) په ادا کولو باندې د اعتراض جواب

سوال: په موږ کې اکثر د مال خاوندان په کال کې د يو دوو عمرو کولو معمول لري، دا حنبل د هر عقلمند پاکستاني په علم کې دی چې د عمرې د سفر د پاره د زر مبادلې (هغه سکه چې دهغې په ذريعه سره بين الاقوامي تجارت کيږي) ضرورت وي، او دا زر مبادلې حکومت پاکستان مختلفو ادارو نه په سود باندې حاصلوي، زما د معلوماتو مطابق د فرض حج نه وروسته څومره حجونه او عمرې چې وکړل شي دهغې شمير په نفلي عباداتو کې کيږي، زموږ په ملک کې د زر مبادلې د حصول چې کوم صورت حال دی دهغې پيش نظر آيا نفلي عمره بار بار جائز ده؟

جواب: سرکاري افسران او ارباب حل و عقد که چيرته ټول مصارف بند کړي، غير ملکي دورې ونه کړي او د يوې يوې پيسې بچت وکړي، نو زه به هم خلکو ته مشوره ورکوم چې هغوی دې عمرو يا نفلي حج باندې پيسې نه خرچ کوي، خو هرکله چې دا خلک په عيش و عشرت کې زر مبادلې خرچ کوي، نو الله او رسول سره څه دښمني ده چې دهغوی د پاره خرچ نه کړل شي...؟^{۱۲}

[۱] أن الحج المبرور علي ما نقله العسقلاني عن ابن خالويه المقبول وهو كما ترى أمره مجهول وقال غيره هو الذي لا يخالطه شيء من المعاصي ورجحه النووي وهذا هو الأقرب وإلى قواعد الفقه أنسب لكن مع هذا لا يخلو عن نوع من الإهمام لعدم الجزم أحد بخلوه عن نوع من الآثار، وقيل الذي لا رياء فيه ولا سمعة ولا رلت ولا فسوق وهذا داخل فيما قبله، وقيل الذي لا معصية بعده، وقال الحسن البصري: الحج المبرور أن يرجع زاهدا في الدنيا راغبا في العقي (ارشاد الساري ص: ۳۲۲، باب المتفرقات، طبع دار الفكر بيروت)۔
[۲] العمره في العمر مرة سنة مؤكدة فلا يكره الاكثار منها ... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

نفلی حج زیات ضروري دی اوکه د غربیا نومد د کول

سوال: حج د اسلام یواهم رکن دی، د حج په دوران کې د اسلامی یووالي او اجتماعیت یوه عظیم الشانه مظاهره کیږي. چې دهغې د فائدونه څوک هم انکار نه شي کولي، خود پوښتنې کولومسئله داده چې نن سبا نفلي حج جائز دی اوکه نه؟ خاص طور باندې دهغه ملکونو اوسیدونکو له پاره دکوم ځای نه چې حج ته تلوله پاره په زرگونو روپۍ خرج کیږي او یو مولانا صاحب روزنامه جنگ ته اترو یو ورکولو کې وفرمایل چې کمیونزم اوسوشلزم یعنی لادینیت د حملو د مقابلې له پاره ضروري دی چې دانسان د وېدې مسئله حل کړل شي، پاکستان او نور ډیرو مسلمانو ملکونو کې په لکونو خلک یوازې د خیتې د مجبوري په وجه باندې عیسائیت اختیاروي، که نه داخلک هم زموږ په شان مسلمانان دي او ضرورت راتلوسره د اسلام له پاره خپل ځان هم قربانولی شي، په نفلي حج باندې پیسې خرج کولو په ځای د پاکستان په غربیانو کې تقسیم کړل شي، نو زما خیال دی چې د ملک د غربت مسئله به ډیر حد پورې حل شي اود اسلامی نظام په لاره کې چې کوم بندونه دي هغه به پخپله ختم شي، تیر شوي کال کې مې دې باره کې یوبل مولانا صاحب ته لیکلي و، نو هغوی زما په تاید کې لیکلي و چې اوسنیو حالاتو کې نفلي حج له پاره تلل گناه ده، داپیسې د ملک په یتیمانو او غربیانو تقسیم کولو باندې به زیات ثواب ملایږي، تاسوته خواست دی چې دې باره کې نور وضاحت هم وفرمائی او د پاکستان د کروړونو مسلمانان د دې حقیقت نه خبر کړئ چې د اسلامی نظام لار آسانې نه آسانه شي.

جواب: دیو مولانا صاحب دفتوا نه وروسته دبل مولانا د تایید او تصدیق نه وروسته زموږ د لیکلو څه ضرورت پاتې شو، خو زما په خیال کې نفلي حج ته حرام ویل نه دي پکار^۱، خو زکات که چیرې د مالدارونه په صحیح طریقه باندې وصول کړل شي او په مستحقینو کې په صحیح طریقه باندې تقسیم کړل شي نو د غربت مسئله حل کیدای شي، خودا څوک وکړي؟

... بقیه د ترمخ ... (حاشیه رد المحتار ج : ۲ ص : ۴۷۲، مطلب احکام العمرة، طبع ایچ ایم سعید) يجوز تکرارها في السنة الواحدة (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۳۷، طبع رسیده کوته)

۱ [ذکر فی القبة ان ابا حنیفة کان یقول الصدقة الفضل من حج التطوع وللمأجور وعرف مشاقه لقال : الحج الفضل (وقبل الحج الفضل) وهو رواية عن أبي حنیفة ان الحج تطوعا الفضل من الصدقة والصدقة الفضل من العتق والوصية بالصدقة الفضل ثم بالحج ثم بالعتق وفي النوازل ان الحج الفضل من الصدقة عند الامام وعند محمد الصدقة الفضل منه انتهى وتبين بما ذكرنا ان ما عند المصنف عنه بقيل هو الاولى كما لا يخفى (ارشاد الساری ص : ۳۱۶، طبع دار الفکر بیروت)

د حج او عمرې په شان مقدس عملونه د گناهونو نه پاک ساتل پکار دي

سوال: دلته په سعودي عرب کې کورويو کې وي سي اړ باندې گنده فلمونه کتل کيږي او هره مښت عمرې او مسجد نبوي ﷺ په حاضري هم کيږي، اياددي په وجه د عمرې اود مسجد نبوي ﷺ فندي په ځمکيږي! خلک عمره د ثواب په نيت او مسجد نبوي ﷺ ته د حضور ﷺ د قبر مبارک د زيارت په غرض ځي، فلمونه کتل بد نه گڼي، عام خيال دی چې د مدک په نړۍ والي په وجه باندې د وخت پاس کولو له پاره يې گورو او دلته دوخت تيرولوبله د رڼا په شته

جواب: عمرې او مسجد نبوي ﷺ په زيارت کې خلک داسې غلطې کوي چې د الله تعالی پناه ددس د مسئلو نه له چانه پوښتنه کوي اونه ددې ضرورت گڼي^{۱۱} کوم کس چې دتې وي سيرون په شان حرام څيزنه پرهيز نه کوي، الله تعالی ته دهغه د عمرې اوحج څه ضرورت دی؟^{۱۲} د يو عارف قول دی

بضواف كعبه رفتم ز حرم ندا برآمد كه بيرون درچې كردی كه درون خانه آنی

تر هغه چې زه د كعبې طواف ته لاړم نو د حرم نه آواز راغی چې تا بهرڅه وكړل، چې په دروازه دننه راځي

خلک بیره خړيلونه وروسته روضې مبارکې ته ځي او هغوی ته لږ شان شرم هم نه ورځي چې حضور ﷺ سره د مينې کولو د عوه کوي، خوشکل د حضور ﷺ د دښمنانو په شان جوړوي له دې نيکلونه مې مقصودانه دی چې خلک دې عمرې او حج نه کوي، بلکې مقصودادې چې د مقدس عملونه د گناهونو او غلطيو نه پاک ساتل پکار دي دغه شان حج او عمرې باندې پوره ثواب ملاويږي^{۱۳}

آيا د لمانځه اهتمام سره نه کونکي په عمره کې څه نقص پيدا کيږي؟

سوال: زموږ کور والا په کال کې يو ځل او ځينې وخت دوه ځلې د عمرې سعادت حاصلوي، خو دلته راتلو سره د لمونځ اهتمام نه کوي اود سحر خو داسې حال معلوم کيږي چې زموږ په

^{۱۱} اړي علم منحتاج اليه في سفره من أمر الصلاة وكذا لك يتعلم كيفية الحج وصفة المناسك (ارشاد الساري ص: ۴)

^{۱۲} لانه مشروط بعدم وحوذ الفسق سابقا ولاحقا وحالا ... ولا شك ان المصر على المعصية لاسق وصاحب كبرية فلا يكون داحلا في اجراء على أداء الحجّة (ارشاد الساري ص: ۳۲۳، باب المتفرقات، طبع دارالفكر بيروت)

^{۱۳} ايضا

دمه باندې بالکل فرض نه دی. پوښتنه داده چې دهغوی د لمونځ اهتمام نه کولو له وجې نه په عمره کې خو څه نقص نه راځي؟ که چیرته یې نودهغې ضمان څه دی او آیا دا عمره به قبوله وي او که نه؟

جواب: لمونځ فرض دی. ۱۱ او عمره سنت ده، ۱۲ کوم سړی چې د فرض تارک وي او هیڅ پروایې نه کوپ، هغه ته به د یو سنت په ادا کولو سره څه فائده وي...

د عمرې د ادا کولو تقاضې

سوال: زموږه کور والا هر کال د الله په فضل او کرم سره رمضان المبارک کې عمرې ته ځي. او اکثر د ماښام پنځه بجې د طیارې پرواز وي، دهغه سفر په بناء باندې دهغې ورځې فرض روژه کوروالا نه نیسي، او وایي چې په سفر کې روژه نه وي، سفر خو د شپې وي او روژه د سحر نه. نه نیسي، پوښتنه داده چې آیا دهغوی دا عمل ترکومه حده پورې صحیح دی؟ آیا دهغوی باندې به د روژې قضا وي او که نه؟ دا هم ووايي چې په سفر کې چې کومه روژه معاف ده هغه کوم یو سفر دی؟ ځکه چې د هوايي جهاز سفر خو د مشقت نه بالکل خالي وي.

جواب: څوک چې د صبح صادق نه مخکې د سفر په حالت کې وي هغه ته د روژې نه نیولو رخصت دی، خو د چا چې سفر وروسته شروع کیږي، په هغه باندې روژه نیول فرض دي، او پریښودل یې حرام دي. [۱] عجیبه خبره ده چې ستاسو کورنۍ د نفلو له وجې فرض پریږدي، اود حرامو ارتکاب کوی او بیا..... چشم بدور...! د حج او عمرې شوقین هم ویل کیږي، څومره روژې چې ستا کور والو پریښي دي، دهغو قضا لازمه ده، د روژې نه نیولو رخصت هر مسافر د پاره دی، خو په کوم سفر کې چې مشقت نه وي، په هغه کې روژه نیول غوره دي،

[۱] عن عبادة الصامت رضى الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : خمس صلوات افترضهن الله تعالى، من احسن وضوئهن وصلاهن لوقتھن واتم ركوعھن وخشوعھن كان له عهد أن يغفرله، ومن لم يفعلہ فليس على الله عهد ان شاء غفرله وان شاء عذ به رواه أحمد و أبوداؤد و روى مالك والنسائي وغيره (مشكوة ص : ۵۸ طبع قدیمی) عن أبي هريرة رضى الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : الصلوات الخمس والجمعة الى الجمعة كفارات لما بينهن ما لم يغش الكبائر (ترمذی، باب في فضل صلوات الخمس ج : ۱ ص : ۳۰)

[۲] عن جابر رضى الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم : سئل عن العمرة أ واجبة هي؟ قال : لا : وان يعتمروا هو أفضل (ترمذی ج : ۱ ص : ۱۱۲، أبواب الحج، طبع د هلي) العمرة في العمر سنة مؤكدة... الخ (رد المحتار ج : ۲ ص : ۴۷۲)

[۳] بخلاف اليوم الذي سافر فيه لأنه كان مقيما في أول اليوم فدخل تحت خطاب المقيمين في ذلك اليوم فلزمه اتامه حتما (بدائع الصنائع ج : ۲ ص ۹۵) فلو سافر ثم أراح لا يباح له الفطر في ذلك اليوم (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۰۶)

که نه وروسته به قضا راوړل وي. [۱]

د مکې اوسېدونکو ته طواف غوره دی که عمره؟

سوال: مکه مکرمه کې طواف کول افضل دي اوکه عمره، چې دعائشې دجومات (مسجد عائشه رضی الله عنها) نه احرام ترلوسره کیږي؟ ځکه چې زموږ امام وايي چې مکه مکرمه کې طواف دټولونه افضل دی اودلیل دا بیانوي چې قرآن کې دبیت الله شریف دطواف حکم دی نه د عمرې په دې وجه باندې مکې کې داوسیدونکوله پاره د عمرې نه طواف افضل دی. پوښتنه دا کول غواړم چې دامام دا خبرې صحیح دي اوکه نه؟

جواب: طواف کول ډیر افضل دي، خو شرط دادی چې عمره کولوباندې څومره وخت خرچ کیږي، هغومره وخت یاد هغې نه زیات وخت په طواف باندې خرچ کړل شي، که نه، د عمرې په ځای باندې یو یادوه طوافونه کولو ته افضل نه شی ویل کیدایر. [۲]
کوم خلک چې د مدینې منورې نه د مکې مکرمې ته د تلواراده کوی هغوی ته ذوالحلیفه نه (کوم چې د مدینې شریفې په خواؤشا کې دی) احرام ترل لازم دی اودهغوی دمیکات دمقام نه بغیر د احرام نه تیریدل جائز نه دی [۳]، اوکه چیرې د مدینې منورې نه مکې مکرمې ته د تلوقصد نه وی کړې بلکه جدې ته تلل غواړي نو دهغوی له پاره احرام ترلوسوال نشته. [۴]

کعبې باندې لومړي نظر پریوتو نه څه

مراد دي؟ ایا هغه وخت دعا خامخا قبلیري

سوال: لومړی نظر کعبې شریفې باندې پریوتوسره کومه دعا چې وغوښتل شي قبلیري، سترگې رپولوسره لومړی نظر ختمیري، (الف) د لومړي نظر نه څه مراد دي؟ (ب) دا موقع به ژوند کې یوازې یو ځل راځي یا هر ځل؟ مثلاً: په دویم ځل حج ته لاړو یا منی نه طواف زیارت له پاره راغلو بیا نظر پریوتو، یا پنځه وخته لمونځ ته حرم شریف ته داخل شو لومړی نظر پریوت، وضاحت وکړئ ډیره مهرباني به مو وي.

[۱] ولكن الصوم افضل ان لم يضره (حاشیه رد المحتار ج: ۲ ص: ۴۲۱، کتاب الحج)

[۲] ونظيره ما اجاب به العلامة القاضي ابراهيم بن طهيم المكي حيث سئل هل الأفضل الطواف أو العمرة ان الأرجح تفضيل الطواف على العمرة اذا شغل به مقدار من العمرة (فتاوي شامي ج: ۲ ص: ۵۰۲، طبع ایچ ایم سعید)

[۳] المواقيت التي لا يجوز أن يجاوزها الانسان الا محرمات خمسة لأهل المدينة ذوالحليفة ... الخ (هداية ج: ۱ ص: ۲۳۴، کتاب الحج، طبع شرکت علمیه ملتان).

[۴] ولوجاوز الميقات و يرد بهستان بنی عامر دون مكة فلاشيء عليه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۵۳، طبع رشیدیة کوئته)

جواب: د لومړي نظر نه مراد دادی چې څنگه بیت الله شریف باندې نظر پریوځي دعا وکړئ. ۱۱ هغه ته په عمر کې یو ځل باندې ولې حمل شي؟ چې کله هم لومړی نظر په بیت الله شریف باندې پریوځي دعا دې وکړل شي اود قبولیت یقین دې وساتل شي.

ایا غریبان خلک به د حج اود زکات د ثواب نه محروم پاتې وي

سوال: د اسلام په پنځو ارکانو کې دوه ارکانه زکات او حج په غریبانو باندې فرض نه دي. خو دهغه له وجې هغه غریب سړی د دې دواړو د بې انتها ثواب او فضیلت نه محروم وي. د اسلام نظام انصاف ایا ددې له وجې متاثره کیږي نه؟

جواب: الله تعالی د ثواب او فضیلت د حاصلولو له پاره بې شمیره صورتونه ښودلي دي او هغه صورتونو یې پخپلو بندګانو باندې تقسیم کړي دي. دچاله پاره یې یو صورت خوښ کړ او دچا د پاره بل. د ټولو شیانو په یو وخت کې په یو انسان کې جمع کیدل ډیر مشکل دي، چې کله دا مقدمه په پوهه کې راغله، نو که چیرته د مالدارو له پاره الله تعالی د مالي عباداتو صورتونه پیدا کړي دي چې دهغه نه غریب خلک محروم دي، نو دغریبانو له پاره یې هغه صورتونه پیدا کړي دي چې دهغو نه مالدار محروم دي، مثلاً یو سړی مالدار دی او هغه خپل مال د الله تعالی د رضا له پاره په نیکو کارونو کې خرچ کوي، څومره ثواب چې ده ته ورکول کیږي هغومره ثواب به هغه غریب ته هم ورکول کیږي چې دا نیت ساتي چې که چیرته ماسره مال وای، نو ما به هم ددې سړي په شان په نیکو کارونو کې خرچ کاو. وګورئ یو سړی له پاره الله تعالی د قرب الهي لاره د مال خرچ کول وګرځوله اود دویم له پاره یې یوازې ددې نیت کول. ۱۲

یوازې مالدار سړی حج له وجې د جنت مستحق نه دی بلکې غریب

انسان هم د نیک عملونو له وجې د جنت مستحق کېدای شي

سوال: حج کولو سره یوازې مالدار سړی جنت اخیستی شي، چې هغه سره حج ته دتلو پیسې

^۱ [فاذا دخل مكة ووقع بصره على الكعبة و وصل المسجد، استحب له أن يرفع يديه ويدعو، فقد جاء أنه يستجاب دعاء المسلم عند رؤية الكعبة، ويقول اللهم زد هذا البيت تشريفا وتعظيما وتكريما الخ (الأذكار النووية ص: ۱۶۵)]

^۲ [عن أبي كبشة الانصاري رضى الله عنه أنه سمع رسول الله عليه وسلم يقول: عبد رزقه الله مالا وعلماً فهو يتقى فيه ربه ويصل رحمه ويعمل لله منه بحقه فهذا بأفضل المنازل، وعبد رزقه الله علماً ولم يرزقه مالا فهو صادق النية يقول: لو أن لي مالا لعملت بعمل فلان فأجرهما سواء ... الخ (مشكوة، باب استحباب الاعمال والعمر للطاعة ص: ۴۵۱ طبع قديمي)]

موجودې وي او هغه د زرگونو اولكونو لومونځو ثواب حاصلولى شي او غريب محروم دى اود الله تعالى فضل په مالداروباندې دى، په نن سبا زمانه كې دهیچاهم حج نه قبلېږي، ځكه چې د عرفات په ميدان كې په لكونو مسلمانان (خاص طور باندې اسرائيل، امريكې اورووس) د تباه كېدوله پاره ډيرپه خشوع او خضوع باندې دعاگانې كوي، خو حقيقت كې هغوى ته هيڅ نقصان هم نه شي رسولى. دنيانه د غلطيو د ختميدو دعاكوي، خو غلطې زياتېږي، دادهغوى ددې دعاگانودنه قبلېدونې دي؟

جواب: حج يوازې په مالدارو خلكو باندې فرض دى^{۱۱} خو جنت يوازې په حج كولو باندې نه ملاوېږي، ډير عملونه داسې دي چې غريب سړى دهغه په ذريعه باندې جنت گټلى شي، حديث شريف كې خو دا راغلي دي چې فقيران او مهاجرين به د مالدارو نه نيمه ورځ مخكې جنت ته ځي^{۱۲} حج د چا قبلېږي اود چانه قبلېږي؟ دافصله خويوازي قبلونكې كولى شي، دا كار زما او ستاسو د كولو نه دى، خو موږ داويلى شو چې چاد شرطونو او پابندي سره د حج اركان ادا كړل دهغه حج وشو^{۱۳} پاتې شو د دعاگانو قبلېدل اونه قبلېدل، دادحج د قبلېدواونه قبلېدونې نه ده، اكثر دينكانو خلكو دعاگانې نه قبلېږي اود بدكارو خلكو دعاگانې قبلېږي، ددې حكمتونه او مصلحتونه هم الله تعالى ته معلوم دي او كله داسې هم كيږي چې دېدي او د شر د غلبې له وجې دينكانو خلكو دعاگانې هم نه قبلېږي حديث كې راځي چې يووخت به راځي چې نيك سړى به د عامو خلكوله پاره دعاكوي، الله تعالى به فرمايي چې كه ته دخان له پاره څه غواړې وغواړه، زه به تاته دركړم خود عامو خلكوله پاره نه، ځكه چې هغوى زه خفه كړى يم. (كتاب الرقائق صفحه ۱۵۵، ۳۸۴)

اودامضمون هم احاديثو كې راځي چې تاسو دينكيو حكم كوى اود بديو منع كوى، كه نه. نژدې ده چې الله تعالى به تاسو باندې عام عذاب نازل كړي، بيا به تاسو دعاگانې كوى اوستاسو دعاگانې به نه قبلېږي. (ترمذى صفحه ۳۹ جلد ۲)^{۱۴}

دې وخت كې امت كې گناهونه ډير عام شوي دي اود الله تعالى نېك بندگان ډير كم پاتې دي،

۱] والله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا (ال عمران : ۹۷)۔

۲] عن ابى هريره رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله وسلم: يدخل الفقراء الجنة قبل الاغنياء بخمس مائة عام نصف يوم رواه الترمذى (مشكوة ص: ۴۴۷، باب فضل الفقراء وماكان من عيش النبي صلى الله وسلم، طبع قديمى)

۳] الامكان قبوله حيث وجدت شرائطه واركانه (ارشاد السارى ص: ۳۲۴ طبع دار الفكر بيروت)۔

۴] عن حذيفة بن اليمان رضى الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: والذى نفسى بيده ! لتأمرن بالمعروف و لتنهون عن المنكر او ليوشكن الله ان يبعث عليكم عذابا منه فتدعونوه فلا يستجيب لكم (ترمذى ج: ۲، ص: ۳۹، ابواب الفتن، باب ما جاء فى الامر بالمعروف والنهي عن المنكر، طبع كتب خانه رشيديه دهلي)

چې دگناهونونه منع کوي، له دې وجې که چيرې دې زمانه کې دنيکانو خلکو دعاگانې هم نه قبليرې. نو دې کې قصور دهغه نيکو خلکويادهغه دعاگانونه دي، بلکې دامت د بدو عملونه قصور دي، الله تعالى دې موږ معاف کړي

❖ حج او عمري فرضيت ❖

ايا دنصاب په خاوند حج فرض دی

سوال: يو مولانا صاحب وايي، چې چاسره اوونيم تولې سره زريادوه پنځوس نيم تولې سپين زروي، هغه مالدار دی او هغه باندې حج فرض کيږي، يعنې کوم کس باندې چې زکات وي هغه باندې حج فرض دی، داسلام په رڼاکې جواب راکړئ!

جواب: دې باندې حج نه فرض کيږي، بلکې حج هغه کس باندې فرض دی چاسره چې د حج د سفر خرجه وي او دهغه په غير موجودگي کې دکور والو خرجه هم وي^{۱۱} نور تفصيل په .. معلم الحجاج .. کې وگورئ!

د حج فرضيت اود کوروالو کفالت

سوال: زید دنوکري (وظيفي) نه ريتائريډ (متقاعد) شو، لس زره روپۍ ورته په يوځای باندې حکومت ورکړې، اوس داپيسې د حج کولوله پاره او دهغه وخت له پاره دهغه کوروالو د خرچ له پاره کافي دي، څو کله چې د حج نه واپس راشي، نودروزگار له پاره به زید سره هيڅ نه وي، ايا داسې صورت کې زید باندې به حج فرض وي او که نه؟

۲ د قاسم دوکان دی او هغه کې داته زرو روپيو سامان دی، هغه د تجارت په ذريعه باندې خپل ځان او خپل بچي ساتي او که چيرته قاسم دوکان خرڅ کړي او حج ته لاړ شي، نو وروسته دهغه د بچيو له پاره هم د دغې پيسونه دهغه د بچيو د خوراک څښاک بندوبست هم کېدای شي، ايا داسې صورت کې به هغه باندې حج فرض وي او که نه او هغه ته حج له پاره تلل پکار دي او که نه؟

جواب: د دواړو سوالونو جواب يودی چې د حج نه واپس هغه سره دومره پيسې پکار دي چې هغو باندې دهغه کوروالو ضرورت مطابق کفالت وشي.^{۱۲}

۱۱ عن ابن عمر رضي الله عنهما قال : جاء رجل الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال : يا رسول الله ! ما يوجب الحج؟ قال الزاد والراحلة رواه الترمذی و ابن ماجه (مشکوٰۃ ص: ۲۲۲) الحج واجب على الاحرار الاصحاء اذا قدروا على الزاد والراحلة فاضلا عن المسكن و ما لا بد منه، و عن نفقة عياله الى حين عوده الخ (الهداية مع البنایة ج: ۵ ص: ۲۰۱)۔

۱۲ [ومنها القدرة على الزاد والراحلة) بطريق الملك أو الاجازة دون الاعارة والإباحة وتفسير ملك الزاد والراحلة أن يكون له مال فاضل عن حاجته وهو ما سوى مسكنه... [بقية حاشية به راروانه صفحه...

پورته ذکر شويو دواړو حالتونو کې به حج فرض نه وي، ښه به داوي چې تاسو نورو عالمانو ته هم پوښتنه وکړئ

په فرض حج کې تلوار وکړئ !

سوال: زما والد محترم چې دهغه عمر تقريبا (۷۰)، کلونو ته نژدې دی، د حج ته د تللو خواهش نه لري. حالانکه زموره او د مور خواهش دی چې هغه حج ادا کړي، مور مې د نن نه دیارلس کاله مخکې د ماما سره د حج فريضة ادا کړې ده، د والد صاحب موقف په دې سلسله کې دادی چې د الله له طرف نه په قسمت کې وي، نو هغه به پخپله ماباندې حج وکړي ددې نه پرته په نورو معاملو کې مثلا د رشتو وغیره په سلسله کې هم د والد صاحب دا وينا ده چې الله به پخپله څه اسباب پيدا کړي، د انسان په طاقت هېڅ نه شته، لهذا انسان ته په کلاره باندې کيناستوسره دهغه د رحمت انتظار کول پکار دي، حالانکې موره پلار ددې پوهولو کوشش کوو چې مخکې انسان ته کوشش کول پکار دي بيا دعا کول پکار دي اودهغه نه وروسته د الله تعالی د رحمت انتظار کول پکار دي او بيا دا پوره اميد ساتل پکار دي چې الله تعالی هماغه څه د بنده له پاره مقرر کړي چې دهغه په حق کې غوره وي.

جواب: په چاباندې چې حج فرض وي او ادایې نه کړي دهغه په باره کې حديث کې فرمايل شوي دي چې الله تعالی ته پروا نه شته چې هغه يهودي مړ شي يا عيسايي کېدو سره مړ شي. [۱] که چيرته ستا پلار محترم باندې حج فرض وي، نو هغه ته فورا ادا کول پکار دي او که چيرته پخپله د تللو طاقت نه لري، نو پخپل ځای دې بل څوک د حج بدل له پاره وليږي، الله تعالی پخپل رحمت سره پيسه ورکړې ده، پخپل رحمت سره حج ته د تلو له پاره يې د سورلي انتظام کړی دی، له دې نه وروسته هغه د کوم رحمت په انتظار کې دی...؟

...بقیه د ترمخ] ... ولبسه وخدمه وأثاث بيته قد رما يبلغه الي مكة ذاهبا وجائيا راكبا لا ماشيا و سوى ما يقضى به ديونه ويمسك لنفسه عياله ومرة مسكنه ونحوه الي وقت انصرافه كذا في المحيط السرخسي (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۱۷، كتاب المناسك، الباب الأول) قال بعض العلماء ان كان الرجل تاجرا يعيش بالتجارة فملك مالا مقدارا مالورفع منه الزاد والراحلة لذهابه وايابه ونفقة أولاده وعياله من وقت خروجه الي وقت رجوعه ويبقى له بعد رجوعه رأس المال مال التجارة التي كان يتجرها كان عليه الحج والا فلا الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۱۸، كتاب المناسك، رد المحتار ج : ۲ ص : ۴۶۲، كتاب الحج)۔

[عن علي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : من ملك زاد وراحلة تبلغه الي بيت الله ولم يحج فلا عليه أن يموت يهوديا أو نصرانيا وذلك ان الله يقول في كتابه ولكل على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا (ترمذی، باب ما جاء في التغليظ في ترك الحج ج : ۱ ص : ۱۰۰)

حج مخکې دې که د لور واده

سوال: یو سړی سره دومره پېسې دي چې هغه باحج وکړي یا دخپلې پیغلې لور واده، مهرباني وکړئ زه د دواړو په اړه چې هغه مخکې حج وکړي او که د لور واده، که چیرته هغه دخپلې لور واده وکړي، یو د هغه حج به شې کولی؟

جواب: هغه باندې حج فرض دی، که چیرته یې نه کوي، نو ګناهګار به وي.^{۱۱}

مخکې د خور او وروڼو ودونه وکړم که حج

سوال: زه دخپل کور مشر یم. زما والد صاحب وفات شوی دی، ما واده کړی دی او زما دوه زامن دي. زه خپلې مور باندې په راروان کال د حج کولو اراده لرم، حالانکې زما خور خاونه ده چې دهغې عمر (۲۴)، کاله دی او دوه وروڼه مې بالترتیب د (۲۷)، (۳۰)، کلونو دي. دا درې واړه تراوسه نا واده دي، یو ورور مې په کور کې دی او بل ما سره په دبې کې کار کوي. زموږه خپل دکان دی. زه ستاسو نه پوښتنه دا کوم چې لومړی په مور باندې حج وکړم یا د خور او وروڼو ودونه وکړم؟ ایا که په مور باندې لومړی حج وکړم، نو هغه حج به قابل قبول وي؟ ځکه چې زه په یو کال کې دواړه کارونه یوځای نه شم کولی، یا د وروڼو ودونه کولی شم یا په مور باندې حج کولی شم. اکثر خلک وايي چې مخکې د خور او وروڼو ودونه وکړه. که نه، حج به نه قبلېږي. د مور عمر مې (۵۵) کاله دی، تاسو ووايئ چې دا مسئله څنګه حل کړو؟

جواب: که چیرته ستا په مور باندې حج فرض نه وي، یعنې دهغې ذاتي ملکیت دومره نه وي چې په هغې باندې حج فرض وي، نولومړی د ودونو مسئله حل کول غوره دي، خو ودونه دې په سادګي سره وشي، په هغه باندې دې بې ځایه پیسې نه خرچ کړي.

په لېشان ګټه کې د جینکو د واده نه مخکې حج

سوال: یو کس مالدار دی او هغه باندې حج فرض دی، خود هغه سړي اولاد دی، دهغوی ودونه نه دي شوي، هغوکې دوه پیغلې لوڼه هم دي، پیسې دومره دي که چیرته هغه دې باندې حج وکړي، نو بیا دیوې انجیلې واده هم ممکن نه دی، ځکه چې نن سبا په ودونو باندې تقریباً دیرش څلوېښت زره روپۍ خرجه کېږي، داسې صورت کې چې یو سړي داسې حالات وي هغه

۱۱ | وهو فرض على الفور وهو الأصح فلا يباح له التأخير بعد الامكان الى العام الثاني كذا في خزنة المفتين (عالمگیری ج ۱ ص ۲۱۶، کتاب المناسک) و في التجريد عنده دراهم يبلغ بها الحج او يبلغ ثمن مسكن وحادم وطعام وقوت فعليه الحج فان جعلها في عمر الحج أثم كذا في الخلاصة (عالمگیری ج ۱ ص ۲۱۷، کتاب المناسک) ..

باندې څه فرض دي؟ حج که واده؟

جواب: فقهاوو ليکلي دي که چيرته يوکس سره دومره پيسې وي چې هغه يا خپل واده کولی شي يا حج کولی شي، نو که چيرته د حج ورځې وي، نو دهغه په ذمه حج فرض دی^[۱] ددې نه دخپلې مسئلې په جواب باندې پوه شئ، دې باره کې نورو عالمانو ته هم رجوع وکړئ!

د پنشن په پيسو باندې حج کول ضروري دي يا کور جوړول

سوال: په پنشن باندې د تلو په وخت موږ ته پنشن خرڅولو سره تقريبا درې نيم يا درې لاکه روپۍ ملاوېږي، زموږ څه جائداد (ځمکه وغيره) نه وي، بېچيو له پاره مو کور جوړول هم وي او نورې خرچې هم وي، ايا په دې پيسو کې به حج ضروري وي؟

جواب: که د حج موقع وي، نو حج وکړئ که نه يو وړوکی شان کور جوړ کړئ^[۲]

د کرايې کور، مهر مؤجل والا باندې د حج فرضيت

سوال: د حج په مسائلو باندې مبني چې کوم کتاب د حج د وزارت له لوري ورکول کېږي په هغه کې يې ليکلي دي چې چاسره دخپل حاجت نه زيات مال وي، يعنې د اوسيدو کور، جامې، د کور د اسبابو نه پرته د تلو راتلو اود اهل عيال خرچه وي او دا سرمايه دهغه د قرض مستثنی کولو نه وروسته وي، که څه هم هغه قرض مهر معجل يا مهر مؤجل ولې نه وي. په هغه باندې حج فرض دی؟

الف... سوال دادی چې که چيرته کور د کرايې وي، نو هغه باندې حج فرض دی او که نه؟
ب.... له مهر پرته يو قرض هم نه وي او مهر دومره زيات وي چې دهغه ادا کول ناممکن وي، ښځه يې نه معاف کوي، نو هغه حج ته لار شي او که نه؟

ج.... که چيرته ښځه مهر پرته د معاف کولو نه مړه شوي وي، نو هغه باندې هم ايا حج فرض نه دی؟ که چيرته جائداد دومره وي چې هغې ته خرڅولو سره مهر ادا کېږي، خو وخت کم وي چې دهغې له وجې نه فوري خرڅول ناممکن وي، نو هغه حج ته تللی شي او که نه؟ که چيرته لار شي، نو دهغه به حج کېږي او که نه؟

[۱] اذا وجد ما يحج به و قد قصد التزوج بحج به ولا يتزوج، لأن الحج فريضة أوجبه الله تعالى علي عبده كذا في التبيين (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۷، كتاب المناسک، طبع رشيدية كوتته، رد المختار ج: ۲ ص: ۴۶۲، كتاب الحج)

[۲] من شرائط الحج القدرة على الزاد والراحلة وهو أن يكون له مال فاضل عن حاجته و هو ما سوى مسكنه وأثاث بيته (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۷، كتاب المناسک، الباب الأول، طبع رشيدية)

جواب: د کرایه کور وي. نو د کرایه پیسې به په حوائج اصلیه کې شماروي، هغومره پیسې مستثنی کولو نه وروسته به وکتل شي چې هغه باندې حج فرض دی او که نه؟ [۱]
مهر معجل خو بالاتفاق مانع وجوب دی اود مهر مؤجل مانع کېدو کې اختلاف دی. داکثرو حضراتو فتوا داده چې دا هم مانع دی. [۲]
د ښځې دین مهر چې ترڅو پورې وصول نه وي هغه باندې حج فرض نه دی. [۳]

د حج فريضة اود ښځې مهر

سوال: زما يودوست دی هغه دې کال کې د حج کولو اراده لري، هغه دمور و پلار نه اجازه اخیستې ده، خود هغه په ذمه باندې دهغه د ښځې دمهر (۵۰۰۰۰) روپۍ قرض دی، ايا هغه به د ښځې نه اجازه اخلي يا معاف به يې کړي، ځکه چې دهغه ښځه په پاکستان کې ده او هغه په دبی کې دی. اوس به دهغه مهر څنگه معاف کېږي؟
جواب: ستاسو دوست دې ضرور حج وکړي [۴] د ښځې نه مهر معاف کول د حج له پاره څه شرط نه دي [۵]

د کاروبار په نيت باندې حج کول

سوال: هر مسلمان باندې ژوند کې يو ځل حج فرض دی، اوسني دور کې ځينې حضرات داسې دي کوم چې تقريباً هر کال حج ته ځي او يوازې دانه چې هر کال حج ته ځي، بلکې دهغوی حج يوقسمه کاروباري حج وي، ځکه چې دغه خلک مختلف دوايانې اونور سامانونه له ځان سره وړي اوسعودي عرب کې هغه په گټه باندې خرڅوي، دغه شان سعودي عرب نه واپسي کې دهغوی د ځان سره ټيپ ريکارډر، وي سي آر (ويسيار)، وکپړې وغيره ډيرزيات راوړي اودلته يې

[۱] وأما تفسير الزاد والراحلة فهو أن يملك من المال مقدار ما يبلغه إلى مكة فاضلا عن مسكنه وخادمه و فرسه وسلاحه وثيابه... الخ (بدائع الصنائع ج : ٢ ص : ١٢٢، كتاب الزكاة، طبع سعيد)
[۲] وفي الدر المختار فضلاً عما لا بد منه كما مر في الزكاة و في رد المحتار : قوله كما مر في الزكاة أي من بيان ما لا بد منه من الحوائج الأصلية كفرسه وسلاحه وقضاء ديونه وأصدقته و لو مؤجلة كما في اللباب وغيره والمراد قضاء ديون العباد رد المحتار، كتاب الحج ج : ٢ ص : ٤٦١) فارغ عن دين له مطالب من جهة العباد سواء كان لله كزكاة ولو صداق المؤجل (الدر المختار، كتاب الزكاة ج : ٢ ص : ٢٦٠، ٢٦١ طبع سعيد)

[۳] في الدر المختار : لأن الدين ليس بمال بل وصف في الذمة لا يتصور قبضه حقيقة (الدر المختار ج : ٣ ص : ٨٤٨)
[۴] الحج واجب على الأحرار . إلى حين عوده.. الخ (الهداية مع البناية ج : ٥ ص : ٢١، كتاب الحج، حقانيه)
[۵] وقضاء ديونه أي المعجلة والمؤجلة و أصدقة نسائه أي ومهورهن ولو مؤجلة أي فضلا عن المعجلة وقيل لا يشترط كونه فاضلا عن أصدقة نسائه يعني المؤجلة دون المعجلة (ارشاد الساري ص : ٢٩، طبع دار الفكر، بيروت)

خرخوي، تاسونه دا پوښتنه کول غواړم چې ددې کاروباري حج څه حیثیت دی؟ ایا هرکال پخپله باندې حج ته تلونه به د ابهتره وي چې څوک خپلوان په خپله خرچې باندې حج ادا کولو ته ولیږي، کوم چې د حج خرچې نه شي برداشت کولی

جواب: د حج دوران کې د کاروبار کولو اجازه، خو قرآن مجید ورکړې ده^{۱۱}، خو که د حج د سفر نه مقصد کروباروي، نویا ښکاره خبره ده چې هغه ته به دخپل نیت مطابق بدله ورکول کیږي^{۱۲} پاتې شوه دا خبره چې په خپل ځای باندې نورو خلکو باندې حج وکړي، دا دخپلې حوصلې او ذوق خبره ده، ددې په فضیلت کې خو هیڅ شک نه شته، خوموږ ددې حکم چاته نه شو کولی.

د غریبي نه وروسته مالداري کې دویم حج

سوال: ما باندې حج بیت الله فرض نه و او چا ما باندې د ځان سره حج بیت الله وکړ، اوس چې کله واپس وطن ته راغلم، نواله تعالی ماته مال را کړ او غني یې کړم، اوس تاسو ووايئ چې په دویم حج ته لاړ شم، نو دا حج به زمانفلي حج وي او که فرضي؟

جواب: لومړی حج ادا کولو سره د حج فرضیت ختم شو^{۱۳} او د مالداره کېدو نه وروسته چې کوم دویم حج وکړل شي هغه به فرضي حج نه وي، بلکې نفلی به ګڼل کیږي^{۱۴}. (فتاوی دارالعلوم ص ۵۳۱ ج ۶)

ښځې باندې د حج فرضیت

سوال: ایا حج یوازې سړیو باندې فرض دی او که په ښځو باندې هم؟

جواب: ښځو باندې هم فرض دی که چیرته ورسره محرم وي^{۱۵} او که چیرته محرم ورسره نه

[۱] "یس علیکم جناح ان تبغوا فضلا من ربکم" (البقره: ۱۹۸) ويستحب ان یفرغ قلبه من طلب التجارة فان احتاج اليها ولم یکن له غنی عنها فلا بأس بها لکن لا یجعلها مقصوده الاکبر بل یجعلها ضمنا وتبعاً (ارشاد الساری ص: ۴)۔

[۲] عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: انما الأعمال بالنیات، وانما لامري مانوي، فمن كانت هجرته الى الله ورسوله فهجرته الى الله ورسوله، ومن كانت هجرته الى دنیا یصیبها أو امرأة يتزوجها فهجرته الى ماهاجر اليه متفق عليه (مشکوٰۃ ص: ۱۱، کتاب الايمان، طبع قدیمی کتب خانه) [۳] انه لا یجب فی العمر الا مرة واحدة (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۱۹)، فالحج فريضة محكمة ثبتت فرضيتها بدلائل مقطوعة حتى یکفر جاحداها و أن لا یجب فی العمر الا مرة کذا فی محیط السرخسی (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۶)۔

[۴] الفقیر فانه لا یجب علیه ابتداء لکن ان أداه صح منه وسقط عنه فرضه حتى لو صار غنيا بعده لا یجب علیه ثانياً (ارشاد الساری ص: ۲۱)۔

[۵] ويعتبر فی ان المرأة تكون محرم تحج به أو زوج (فتح القدير مع الهدایة ج: ۲ ص: ۱۲۸، کتاب الحج)۔

وي. نودمرگ نه مخکې دې د حج بدل وصيت وکړي^{۱۱}

ايا بنځې ته پخپلو پيسوسره حج کول پکاردې

سوال: زه په يوه اداره کې ملازمه يم. خپله تنخوا پخپلې مرضي سره خرچه کوم. د خاوند په گټه کې نه شاملومه. د خاوند وينا ده چې زه ملازمت پرېږدم. خو زه اوس ملازمت پرېښودل نه غواړم. زه حج ته تلل غواړم. خاوند وايي چې خپلې خرچې باندې لاره شه زموږ له پاره د قرآن اوسنت څه حکم دی؟

جواب: ستا د خوراک څښاک مصارف د خاوند په ذمه دي. [۱] حج ته د تلو له پاره که چيرته تاسره پيسې وي. نو خپلې پيسې خرچ کړه. [۲]

د کويژدن شوې انجيلۍ حج ته تلل

سوال: که چيرته د حج تياري مکمل وي اودانجيلۍ کويژدن وشي، نو ايا هغه دخپل مورويلارسره حج کولی شي؟

جواب: ضرورتللی شي^{۱۴}

کونډه څنکه حج وکړي

سوال: خاوندکه چيرته داسې وخت کې مړشي چې د حج وخت پورې دهغې عدت نه پوره کيږي، نوهغه د حج باره کې څه وکړي؟

جواب: د عدت پوره کېدونه مخکې دې د حج سفر نه کوي^{۱۵}

[۱] واختلفوا الخ ثمرته تظهر في وجوب الوصية بالحج اذا مات مثلاً قبل أمن الطريق أو هي قبل وجود المحرم ومن قال بأنها شرط الأداء قال يجب لأن الموت بعد الوجوب (فتح القدیر ج: ۲ ص: ۱۳۰، کتاب الحج، عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۹، کتاب المناسک، الباب الأول، طبع رشيدية).

[۲] النفقة واجبة للزوجة علي زوجها مسلمة كانت أو كافرة اذا سلمت نفسها الي منزله فعليه نفقتها وكسوتها وسكنائها (هداية: ۱ ص: ۴۳۷، باب النفقة، طبع شرکت علميه ملتان).

[۳] وتجب عليها النفقة والراحلة في مالها للمحرم ليحج بها (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۹) ولی الدر المختار: مع وجوب النفقة محرمها وفي رد المحتار: أي فيشترط أن تكون قادرة علي نفقتها ونفقته (رد المحتار ج: ۲ ص: ۴۶۴، طبع سعيد).

[۴] ولها أن تخرج مع كل محرم الا أن يكون مجوسياً لأنه يعتقد اباحه مناعتها (هداية ج: ۱ ص: ۲۳۳ طبع ملتان).

[۵] ومن شرائط وجوب الحج عليها خلوها عن العدة أي عدة كانت ... الخ (البنایة في شرح الهداية ج: ۵ ص: ۲۰، کتاب الحج، طبع حقانيه).

خپله حج نه کونکي زوی له لوري والدينو حج ته ليرل

سوال: زوی خپل مور و پلار پخپله خرچه باندې د حج د سعادت له پاره ليرېلی شي او که نه؟ حالانکه زوی پخپله د حج سعادت نه دی حاصل کړی او ایا داسې د والدينو حج به وشي؟

جواب: که چيرته زوی والدين د پيسو مالکان جوړ کړي، نو د هغوی حج به وشي او که چيرته هلک سره مزید نور گنجائش وي، نو هغه ته هم د والدينو سره تلل پکار دي. [۱]

د لورپه گټه باندې حج کول

سوال: که چيرته لورپه خپله گټه خپلې مور باندې حج کول غواړي، نو ایا دا جائز دي، چې د هغې زامن د دې قابل نه وي.

جواب: بې شکه جائز دي، خود بنسټې د محرم نه پرته حج ته تلل جائز نه دي، حرام دي. [۲]

د حاملې بنسټې حج

سوال: ایا حامله بنسټې حج ته تللی شي؟ که چيرته هغه حج کولی شي، نو ایا هغه ماشوم یا ماشومه کوم چې د هغې په خيټه کې دی د هغه هم حج وشو؟

جواب: حامله بنسټه حج کولی شي [۳] او د هغې په خيټه کې د ماشوم حج ونه شو. [۴]

د طاقت لرلو باوجود د حج نه مخکې عمره کول

سوال: واپسې نه وروسته حالات مناسب نه و او درې کاله تيرولونه وروسته هم بې روزگاريم او يو بزړگ راته يوه خاص خبره وکړه، د هغه له پاره تاسوته رجوع کوم، فرمايي چې د عمرې شرطونه دادي، لومړی خود حج نه مخکې عمره جائز نه ده او که چيرته وکړل شي، نو هغه کال باندې حج هم لازم شي او که چيرته ونه کړل شي، نو گناهگار به وي او هم له دې وجې زه خفه يم، مهرباني وکړئ او دا راته ووايئ چې عمره د حج نه پرته نه کيږي، زمادې ويلوسره چې

[۱] وفي الدر المختار: ولو وهب الأب لابنه مالا يحج به لم يجب قبوله وفي رد المختار: وكذا عكسه... ومراده افاده أن القدرة على الزاد والراحلة لابد فيها من الملك دون الإباحة والعارية كما قدمناه (رد المختار ج: ۲ ص: ۴۶۱)

[۲] قال ويعتبر في المرأة أن تكون لها محرم تحج به أو زوج ولا يجوز لها أن تحج بغيرهما (الهداية مع البنائة ج: ۵ ص: ۱۳، ۱۴، كتاب الحج، طبع حقانية).

[۳] لأن النبي صلى الله عليه وسلم فسر الاستطاعة بالزاد والراحلة لا غير قال ويعتبر في المرأة أن يكون لها محرم تحج به أو زوج (هداية ج: ۱ ص: ۲۳۳، كتاب الحج).

[۴] وانما شرط الحرية والبلوغ لقوله عليه السلام ايما صبي حج عشرين حجج ثم بلغ فعليه حجة الاسلام (البنائة مع الهداية ج: ۵ ص: ۵، كتاب الحج).

حضور ﷺ خوځوځله عمره كړې وه او حج يې يوازې يوځل په اخر كې كړی و، داهغه برزگ ونه منل ويې ويل چې حضور ﷺ عمره نه وه كړې.

جواب: كوم كس چې دحج په ورځو كې بيت الله شريف ته ورسېږي، نودحج پورې ورته دهغه ځای كې داوسيدو طاقت وي، نوهغه باندې حج فرض دی^[۱] اودافرضيت هغه باندې هميشه قائم وي، له دې وجې داسې كس كوم چې يوځل بيت الله شريف ته درسيدو طاقت لري، حج ته تلل پكار دي، عمرې له پاره سفر كول اود فرضيت باوجود حج نه كول ډيره غلطه خبره ده، په هرحال تاسو باندې حج فرض دی، حضور ﷺ د حج نه مخكې دحديبيه په كال باندې عمره كړې وه، خودمكې كافرانو مخكې تلوته نه وپريښی، بل كال يې عمرة القضاء اداكړه.^[۲]

حج يا د مور خدمت

سوال: زه حج كول غواړم، خو زما مور كمزورې ده او زما نه پرته دهغې څوك نه شته، كومو خلكو سره چې زه د تللو اراده لرم هغوی بالكل پردي دي، زما تسلي وكړئ چې زه څه وكړم؟

جواب: كه چيرته ستا په ذمه باندې حج فرض وي، نو مور الله ته وسپاره اوخپله ضرور حج ته لاړه شه او كه چيرته تاباندې حج فرض نه وي، نو ستا له پاره د مور خدمت افضل دی.^[۳]

د پلار د نافرمان زوی حج

سوال: زما مشر زوی ماته ډيريد وايي، داسې خبرې كوي لكه چې زه دهغه زوی يم او هغه زما پلار وي، زما زړه دهغه له وجې ډير كمزوری شوی دی اوماته ډير سخت تكليف دی، زه هروخت هغه ته بد دعا كوم او خاص طور باندې دهر اذان په وخت كې هغه ته بد دعا كوم، چې الله تعالى دې هغه باندې فالج راوړي اودهغه بېره دې غرقه كړي، دهغه دكارو نوله وجې ډير سخت خفه يم، دروغ ډير زيات وايي، جواب راكړئ چې دهغه به دالله تعالى په كور كې څه حال وي؟ اودی حج كولوله پاره هم روان دی، نوزه به هغه معاف كوم او كه نه؟ دپلار د خفگان له وجې به

[۱] عن علي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : من ملك زادا وراحلة تبلغه الي بيت الله ولم يحج فلأعليه أن يموت يهوديا أو نصرانيا وذاك ان الله تبارك وتعالى يقول : ولله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا رواه الترمذی (مشكوة ص : ۲۲۲، كتاب المناسك، الباب الأول) وهو فرض على الفور وهو الأصح فلا يباح له التأخير بعد الامكان الى العام الثاني كذا في خزائن المفتين (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۱۶، كتاب المناسك، طبع رسيدي كونه).

[۲] ان رسول الله صلى الله عليه وسلم وأصحابه أحصروا بالعمرة بالحديبية فقصوها من القابل وكانت تسمى عمرة القضاء (البنية شرح الهداية ج : ۵ ص : ۳۷۹، كتاب الحج، باب الاحصار).

[۳] حج الفرض أولي من طاعة الوالدين وطاعتها أولي من حج النفل (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۱ كتاب الحج).

ايادهغه حج وشي اوکه نه؟ اوريدلې مې دادې که چيرته پلاريې معاف نه کړي، نوحج يې نه کيږي؟ زه به هغه کله هم نه معاف کوم.

جواب: که چيرته دهغه په بډمه باندې حج فرض وي، نوهغه ته حج له پاره تلل لازم دي^{۱۱} اودهغه فرض به هم داشي، خو حج ته تلونکي له پاره ضروري ده چې حج ته تلونه مخکې دټولو خپلوانو حقونه اداکړي اودټولونه حقونه معاف کړي^{۱۲} ستاسوزوی ته پکار دي چې هغه تاسوراضي کړي او معافي وغواړي، که چيرته تاسوهغه معاف نه کړئ، نوله دې وجې به دهغه نقصان وشي اوتاسوته به هم څه فائده ونه شي اوکه چيرته يې معاف کړئ، نو کېدای شي چې دهغه حالات صحيح شي، دې سره ستاسوهم فائده اودهغه هم.

عمره اداکولو سره حج نه لازميږي کله چې دوه شرطونه وي

سوال: يوکس دخپل پلار صاحب دحج له پاره شل زره روپۍ جمع کړې وې، دحج دپاليسۍ مطابق دسمندري جهاز (طياره) دټيک کرایه (۲۴۹۸۰) روپۍ تقريباً پنځويشت زره روپۍ ده، عالمانوسره مشوره وشوه چې څومره پيسې کمې دي هغه قرض اخيستلوسره فارم ډک کړل شي؟ نو عالمانوبه قرض باندې دحج اداکولونه منع وکړه، بيا ترې نه پوښتنه وشوه چې عمره وکړي؟ نوجواب ملاوشو چې د عمرې کولونه وروسته حج اداکول ضروري گرځيږي، پوښتنه داکول غواړم که چيرته دحج په اداکولو کې دحکومت دقانون مطابق بنديز وي چې پيسې نه پوره کيږي، خو په موجوده پيسو باندې عمره کېدای شي، نو ايا داصحيح ده اوکه غلط؟ اوايا عمره کولونه وروسته به حج لازم وي اوکله چې فرضيت کې کمی وي؟ داسې صورت کې څه کول پکار دي؟ په ژوند هيڅ اعتبار نه شته، تاسوته خواست دی چې دې پيسو باندې عمره وشي، نوحج به لازم وي اوکه نه؟ څنگه چې شريعت اجازه ورکوي، جواب راکړئ، چې راتلونکې روژې کې عمره وکړل شي؟

جواب: که چيرته دحج په ورځو کې سړی مکې مکرمې ته ورسېږي او هلته دحج پورې اوسيدای شي، نوحج به فرض شي اوکه چيرته دا دواړه شرطونه پکې نه وي، نوحج نه فرض کيږي.^{۱۳}

[۱] او هو فرض على الفور وهو الاصح فلا يباح له التأخير بعد الامكان الى العام الثاني كذا في خزائن المفتين (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۶، كتاب المناسك، الباب الاول)۔

[۲] اذا اراد الرجل أن يحج.... يبدأ بالتوبة وإخلاص النية ورد المظالم والاستحلال من خصومه ومن كل من عامله كذا في فتح القدير (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۹، كتاب المناسك، الباب الاول)۔

[۳] ومن كان داخل المواقيت فهو كالملك في عدم اشتراط الراحة أى اذا قدروا على المشى و أما الزاد فلا بد منه في أيام اشتغالهم بنسك الحج كما صرح به غير واحد ففى ينباع لا بد لهم من الزاد و قدر ما يكفيهم وعيالهم بالمعروف وزاد في السراج الوهاج الى عودهم... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

سوال: که یوسری دحج په میاشت کې داخل شي یعنی په روژه کې عمرې ته لارې اودشوال میاشت شروع شي، نوایاهغه کس باندې حج لازم شو؟ که چیرته هغه کس مخکې حج کړی وي، نوڅه حکم یې دی او که چیرته حج یې نه وي کړی، نویایې څه حکم دی؟

جواب: که چیرته حج یې کړی وي، نوپه دویم ځل باندې حج فرض نه دی^{۱۱} او که یې نه وي کړی، نو هغه باندې حج فرض شو، دې شرط سره چې هغه دحج پورې هلته اوسیدای شي اویا واپس راتلوسره بیا حج ته دتلو طاقت لري، په دواړو شرطونو کې که چیرته یو شرط هم نه وي، نو هغه باندې حج فرض نه دی^{۱۲}.

د چاله طرف نه چې عمره وکړل شي هغه باندې حج نه فرض کیږي

سوال: ایاسعودي عرب کې اوسیدوسره دخپلو خپلوانوله طرف نه چې ژوندي وي، مثلاً د ووبوله پاره، موریلارله پاره، دښځې بچیوله پاره عمره کیږي؟ اوریدلی مودي چې دچاپه نوم باندې عمره و شی هغه باندې حج فرضیږي. ایاداصحیح دي چې یوازې دمروله پاره عمره کیدای شي؟

جواب: عمره دژوندیودطرف نه هم کیدای شي^{۱۳} دچاله طرف نه چې وکړل شي، هغوی باندې حج نه فرضیږي، ترڅوپورې چې هغوی طاقت ونه لري^{۱۴}.

چې حج فرض وی نوښځې ته دخپل خاوند نه اوهلک

ته دخپل پلار نه اجازه اخیستل ضروري نه دي

سوال: زما پلار دحج فریضه ادا کړې ده، زه اوزما مورده یروخت راهیسي پلار نه دحج ادا کولو اجازه غواړو، خو هغه په دې وجه باندې انکار کوي چې پیسې به خرچ شي، په دې وجه باندې

... بقیه د تیرمخ] ... (ارشاد الساری ص : ۳۲، مبحث فی تحقیق الرحلة، عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۱۷)۔

۱] ولا يجب في العمرة مرة واحدة..... فما زاد فهو تطوع (الهداية مع البناية ج : ۵ ص : ۳، کتاب الحج)۔

۲] أيضا پورته حاشیه (ومن كان داخل المواقیت... الخ) او گوری]۔

۳] وفي الحج النفل تجوز الانابة حالة القدرة لأن باب النفل أوسع (هداية ج : ۱ ص : ۲۷۷) أيضا : وفي البحر: من صام أو صلى أو تصدق وجعل ثوابه لغيره من الأموات والأحياء جاز، ويصل ثوابها اليهم عند أهل السنة والجماعة كذا في البدائع ثم قال : وهذا علم أنه لا فرق بين أن يكون المجمعول له ميتا أوحيا، والظاهر أنه لا فرق بين أن ينوي به عند الفعل للغير أو يفعل لنفسه ثم بعد ذلك يجعل ثوابه لغيره (رد المحتار ج : ۲ ص : ۲۴۳، باب صلاة الجنازة، مطلب في القراءة الخ)۔

۴] الحج واجب اذا قدروا على الزاد والراحلة (هداية ج : ۱ ص : ۲۱۱، کتاب الحج)۔

هغه خبره وروسته کړي، موبته الله تعالی دومره طاقت راکړی دی چې موبدپلارنه پیسې غوښتلونه پرته حج ته لاړ شو، یوازې دهغوی اجازه ضروری ده، ایا مونږ د حج تیاری وکړو او که نه؟
جواب: که چیرې تاسو باندې اوستاسو مور باندې حج فرض وي، نو تاسو حج ته ضرور لاړ شئ! د فرض حج له پاره ښځې ته د خاوندنه اجازه اخیستل (دې شرط باندې چې هغې سره محرم روان وي)^{۱۱} او زوی ته له پلارنه اجازه اخیستل ضروري نه دي.^{۱۲}

د مور پلار اجازه او حج

سوال: آیا حج کولونه مخکې د مور پلارنه اجازه اخیستل ضروري دي؟
جواب: د فرض حج له پاره د مور پلارنه اجازه اخیستل شرط نه دي، خود نفل حج له پاره د مور پلارنه د اجازې اخیستونه پرته تلل نه دي پکار.^{۱۳}

د ناواده کس له پاره د مور پلار د له اجازې پرته حج ته تلل

سوال: کوم کس چې واده نه وي کړی او دهغه مور پلار ژوندي وي او مور پلار یې حج نه وي ادا کړی، اودغه سرې حج کول غواړي، نو دهغه حج کیږي؟
 ۲. که چیرې مور پلار هغه ته حج ته د تللو اجازه ورکړي نو ایا هغه حج ته تللی شي؟
جواب: که چیرې دغه سرې مالدار وي، برابره خبره ده که دهغه مور و پلار حج هم نه وي کړی، دهغه په ذمه باندې حج فرض دی^{۱۴} او د فرض حج له پاره د مور پلار اجازه شرط نه ده.^{۱۵}

[۱] و ليس لزوجها منعها عن حجة الاسلام وفي رد المختار: أي إذا كان معها محرم والافله منعها كما يمنعها من غير حجة الاسلام (فتاوى شامى ج : ۲ ص : ۴۶۵، مطلب في قولهم يقدم حق العبد الخ) وعند وجود المحرم كان عليها أن تحج حجة الاسلام وان لم يأذن لها زوجها (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۱۹، كتاب المناسك، الباب الاول)۔

[۲] ويكره الخروج الى الحج اذا كره أحد أبويه ان كان الوالد محتاجا الى خدمة الولد وان كان مستغنيا عن خدمته فلا بأس (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۰، كتاب المناسك، الباب الاول)۔

[۳] ويستأذن أبويه الخ أي إذا لم يكونا محتاجين اليه والا فيكره (رد المختار ج : ۲ ص : ۴۷۱ كتاب الحج) في الملحق حج الفرض أولي من طاعة الوالدين وطاعتهمما أولي من حج النفل (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۱، كتاب المناسك) و في المضمرات الاتيان بحج الفرض أولي من طاعة الوالدين (ارشاد السارى ص : ۳، مقدمة، طبع دار الفكر)۔

[۴] وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا، (ال عمران : ۹۷)۔

[۵] تیره شوی حاشیه (و يستأذن أبويه الخ أي إذا لم يكونا محتاجين اليه... الخ) او گوری!۔

د بالغ حج

سوال: که چیرې یوکس په خپلې بالغې لور یا زوی باندې حج وکړي، نو یا دا حج به دهغه نفلي وي؟

جواب: که پیسې دلور یا زوی ملکیت جوړې شوې وي، نو هغوی باندې هم حج فرض شو اود هغوی فرض حج هم ادا شو.^[۱]

د نابالغ حج نفل وي

سوال: زه د حج کولو اراده لرم. ماسره زما دوه بچي، د دیارلسو کلو زوې، او دیوولسو کلو لورده. تاسونه زه دا پوښتنه کول غواړم چې زما بچي چې نابالغ دي، دهغوی له پاره به دا حج فرضي وي او که نفلي؟

جواب: د نابالغ حج نفلي وي، د بالغیدونه وروسته که چیرې دهغوی طاقت وي، نو هغوی باندې به حج فرض وي.^[۲]

که چاته څلور لکه روپۍ په یوځای ملاوشي نو هغه باندې حج فرض دی

سوال: ماته د ایتر فورس نه تقریباً څلور لکه روپۍ راروانه میاشت باندې د ملاویدو امید دی. ایا ماته فوراً حج ته تلل پکار دي؟ یا هغه پیسې په کاروبار باندې لگولوسره چې کله دهغې گټه ملاؤ شي، نو بیا حج ته تلل پکار دي؟

جواب: حج خو تا باندې فرض شو. د حج د پیسو نه چې زیاتې کومې روپۍ دي هغه په کاروبار کې ولگوه!^[۳]

سعودی عرب کې د نوکري کونکیو حج او عمره

سوال: کوم خلک چې دنوکري له پاره جده یا د سعودي عرب نورو ځایونو ته ځي، دهغه ځای نه هغوی حج او عمرې ادا کولوته ځي، د حدیث شریف په نزد باندې ددې ثواب څه دی؟ اود لرې نه خلک یعنې پاکستان نه خلک عمرې او حج ادا کولوله پاره ځي، یا غریب سړی چې پیسې

[۱] ولو وهب الأب لابنه ... الخ وكذا عكسه و مراده افادة أن القدرة على الزاد والراحلة لابد فيها من الملك دون الأباحة والعارية (رد المحتار ج: ۲ ص: ۴۶۱)۔

[۲] و انما شرط الحرية والبلوغ لقوله عليه السلام ايما صبي حج عشر حجج ثم بلغ فعليه حجة الاسلام (البنية مع الهداية ج: ۵ ص: ۵ كتاب الحج)۔

[۳] من شرائط الحج القدرة على الزاد والراحلة أن يكون له مال فاضل عن حاجته قدر ما يبلغه الى مكة ذاهبا وجائيا (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۷، كتاب المناسك، الباب الاول)

جمع کوي اونیت یې هم وی چې زه به د عمرې یا حج ثواب حاصلوم، دویم کس چې هغه دنو کړی په سلسله کې سعودي عرب ته تللی وي. هغه هم د حج سعادت حاصل کړ. آیا دواړو صورتونو کې څه فرق نه شته؟

جواب: کوم خلک چې دنو کړی په سلسله کې سعودي عرب ته تللي وي اود حج په ورځو کې بیت الله شریف ته رسیدای شي، هغوی باندې حج فرض دی^{۱۱} اودهغوی حج او عمره وغیره صحیح دي، که چیرې اخلاص وي اود حج او عمرې ارکان هم صحیح ادا کړي، نوان شاء الله هغوی ته به هم د حج او عمرې هغومره ثواب ملاوېږي څومره چې د وطن نه تلونکو ته ملاوېږي او کوم غریب سړی چې پیسې جمع کولوسره د حج تلواراده کوي، خودومره پیسې جمع نه کړای شي چې د حج له پاره لاړ شي، ان شاء الله هغه ته به په نیت کولوباندې د حج ثواب ملاوېږي^{۱۲}.

حج باندې ډیوتی ته تلونکی که چیرې حج هم ادا کړي نو د هغه حج به وشي؟

سوال: زه دلته ریاض کې د حج په مقاماتوباندې ډیوتی له پاره حکومت رالیږلی یم، زما افسرماته وویل چې ته ډیوتی سره سره حج هم ادا کولی شي، دغه شان دخپل افسر سره ماهر د حج ارکان ادا کړل اوس واپس راتلووخت کې ماته خپلوڅه دوستانووویل چې داسې ډیوتی کولوسره حج ادا نه شو اوموږ سره ډیر ملایان حضرات هم وو، هغوی هم په ډیوتی وو، کوم کار چې موږ ته حکومت حواله کړی و، هغه موږ پوره کړ اود افسرانو د اجازې نه وروسته مو د حج ارکان ادا کړل، ستاسو په خیال کې د داسې حج شرعي حیثیت څه دی؟

جواب: ستاسو حج هم خرما او هم ثواب په شان (مصدق) دی، تاسو ته دوه چنده ثواب ملاو شو، د حج هم اود حاجیانو د خدمت کولو هم^{۱۳}.

د سیل (سیاحت) په ویزه باندې حج کول

سوال: دیندار حضرات خپلې ښځې عمرې او حج ادا کولوله پاره په ویزت (د سیل په ویزه باندې) راغواړي چې دلته به هم راشي او حج یا عمره به هم ادا کړي، کله ناکله د ویزې حاصلولوله پاره

[۱] و فی النایع یجب الحج علی أهل مكة ومن حولها ممن كان بینہ وبين مكة أقل من ثلاثة ایام اذا كانوا قادرین علی المشی وان لم یقدروا علی الرحلة ولكن لا بد أن یكون لهم من الطعام مقدار ما یکفهم وعیالهم بالمعروف الی عودهم کذا فی السراج الوهاج (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۷، کتاب المناسک، الباب الأول).

[۲] وقد روى أيضا من حديث أبي موسى الأشعري رضى الله عنه نية المؤمن خير من عمله ان الله عز وجل لیعطى العبد علی نیتہ ما لا یعطیه علی عمله وذلك ان النية لا رياء فیها والعمل یخالطه الریاء (تحف السادة ج: ۱۰ ص: ۱۵ طبع دار الفكر بیروت).

[۳] الحج المبرور لیس له جزاء الا الجنة، قالوا یا رسول الله! ما بر الحج؟ قال: اطعام الطعام وإفشاء السلام (کثر العمال ج: ۵ ص: ۱۳، حدیث نمبر: ۱۱۸۳۴، طبع مؤسسة الرسالة بیروت).

رشوت هم ورکړل شي، نو آیا دا حج کول صحيح دي او که نه؟

جواب: د سيل (سياحت) په ويزه باندې حج کول صحيح دي، خودې له پاره رشوت ورکول صحيح نه دي.^{۱۱}

د فوج له طرف نه د حج ادا کونکي فرض حج به اداسي

سوال: که يو کس د فوج له طرف نه حج ادا کولو ته لارښی، نودهغه فرض ادا کيږي؟ فوجيان هر کله د حج ادا کولو له پاره خي،

جواب: هو! فرض حج ادا کيږي.^{۱۲}

آيا د بنځې په گټې سره حج کول جائز دي؟

سوال: زه او زما خاوند ډاکټران يو. کور سره ذاتي کلينک هم دي، د ليدې ډاکټر د زيات ضرورت کيدو د وجې نه زما گټه زما د خاوند د گټې نه زياته ده، اوس زموږ حج ته د تللو اراده ده. د کور اخراجات درميانه چال سره د پوره کولو نه وروسته زما د خاوند په گټې سره د حج اخراجات پوره کول ممکن نه دي. ماچيرته ويلي و چې د بنځې زامنو اود کور ټول اخراجات د خاوند په ذمه وي، نن سبا د گراني په دور کې که چيرته خاوند ايمانداري سره گټي. نو په عزت سره خو ژوند تيريدای شي. خو نور سهولتونه مثلاً: ذاتي کور اود حج اخراجات تقريباً ناممکن دي، زما د زړه نه خواهش و چې زه دخپل خاوند د گټې نه حج وکړم. خو فی الحال دا ممکنه نه ده. کيدای شي څو کاله پس دا ممکن وي. آیا زه او زما خاوند، زما د گټې نه په دې کال حج ته تللي شو، حالانکه ماته په دې باندې هيڅ اعتراض نه شته؟ آیا د بنځې په گټې سره حج جائز دی؟ او آیا موږ ته به د حج ثواب ملاويږي او که نه؟

جواب: که چيرته تاسو دواړه بنځه خاوند، ستاسو په گټې سره حج ته لار شئ، نوله شک پرته جائز دی او تاته به دوچنده ثواب ملاويږي.^{۱۳}

[۱] عن عبدالله بن عمر وقال: لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم الراشئ والمرتشئ رواه ابو داؤد و ابن ماجه و رواه الترمذی (مشکوٰۃ ص: ۳۲۶، باب الربا، طبع قديمی کتب خانه).

[۲] ولو تكلف هؤلاء الحج بأنفسهم سقط عنهم (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۸) أيضا الفقير اذا حج ماشيا ثم أيسر لا حج عليه هكذا في فتاوي قاضيخان (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۷) فاذا بلغ مكة وهو ملك منافع بدنه فقد قدر على الحج بالمشي وقليل زاد فوجب عليه الحج فاذا أدى وقع عن حجة الاسلام (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۲۰ طبع سعيد)

[۳] ومنها القدرة على الزاد والراحلة بطريق الملك أو الاجارة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۷)

د پلار او خاوند شريك دكان خرڅولوسره د دواړو حج ته تلل

سوال: زما په صدر کې يو دكان دی. چې ما د پلار په پیسو سره واخیست په هغې کې مې د خاوند پیسې هم لگیدلي دي. هغه خرڅولوسره حج کولی شو؟ هغه دكان زما په نوم باندې دی. او پیسې به جدا جدا کوو،

جواب: دا هم صحیح ده. «هیڅ خبره نشته حج ته لاره شه» [۱]

د حج پیسې په بل کار باندې لکول

سوال: ما خپلې مور ته دوه کاله مخکې دهغې له پاره اودخپل پلار له پاره د حج پیسې ورکړې، او هغه پیسې هغوی په څه بل کار باندې ولگولې، دهغه نه پیسې په کال دووکې په یوځای باندې نه شي واپس کیدای، ماهغوی نه د حج تقاضا وکړه نو هغوی وویل چې که چیرې قسمت کې مو و نو وبه شي، ستا فرض ادا شو، مولوی صاحب راته ووايي چې ما په کوم نیت باندې هغوی ته پیسې ورکړې وې دهغې ثواب ماته ملاؤ شو؟ او مور مې د حج نه ادا کولوبه وجه باندې گناهگاره خونه ده؟

جواب: تاسو ته ثواب ملاؤ شو او ستاسو مور باندې حج فرض شو، که چیرې د حج ادا کولونه پرته هغه وفات شوه نو گناهگاره به وی، او هغې باندې لزم دي چې مرگ نه مخکې وصیت وکړي چې دهغې د طرف نه حج ادا کړل شي [۲]

د فرض حج له پاره قرض اخیستل

سوال: قرض اخیستلوسره زید حج کولی شي او که نه او قرضه ورکونکی په خوشحالي باندې دا وایي چې تاسو حج ته لاړ شئ! زه پیسې درکوم، بیا به یې را کړئ!

جواب: که چیرې حج فرض وي او قرض ملاویدای شي نو خامخا تلل پکار دي او که فرض نه وي نو بیا هم قرض اخیستوسره حج ته تلل جائز دي [۳]

[۱] «ومنها القدرة على الزاد والراحلة بطريق الملك أن يكون له مال فاضل عن حاجته وقدر ما يبلغه الى مكة ذاهبا وجائيا (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۷، كتاب المناسك، الباب الأول، طبع رشيدية كونه)

[۲] من عليه الحج اذا مات قبل أدائه فان مات من غير وصية يأثم بلاخلاف وان أحب الوارث أن يحج عنه حج وأرجوا أن يجزئه ذلك ان شاء الله تعالى كذا ذكر أبو حنيفة رحمه الله تعالى وان مات عن وصية لا يسقط الحج عنه وان حج عنه يجوز عندنا (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۵۸، كتاب المناسك، الباب الخامس عشر في الوصية بالحج)

[۳] ولذا قلنا لا يستقرض لحج الا اذا قدر على الوفاء كما مر (فتاوي شامي ج: ۲ ص: ۴۶۲، كتاب الحج، مطلب في قولهم يقدم حق العبد على حق الشرع، طبع ايج ايم سعيد)

قرض اخيستوسره حج او عمره كول

سوال: زما اراده د عمرې كولو ده، مايوه كميتى اچولې وه، خيال مې و چې ددې پيسې به راووخې خو هغه راونه ونې. امېددې چې بله مياشت پورې به راووخې، پوښتنه داده چې ايا زه دچنه پيسې اخيستو سره عمره كولى شم، واپس راتلوسره به يې ورته واپس وركړم، نو تاسو ووايئ چې قرض حسنه باندې عمره ادا كيداى شي؟

جواب: كه چيرې د قرض سهولت سره د واپس كيدو اميدوي، نو قرض اخيستو سره عمرې و حج ته تلل صحيح دي^{۱۱}

د قرض دارسري حج كول جائز دي، خو

د قرضې ادا كولو ته دې هم فكر كوي

سوال: يوسري باندې قرض دى، خو پيسې راتلوسره د قرض ادا كولو په جاي باندې هغه دپاكستان (يا افغانستان) نه خپل مورپلار راوغوښتل او پخپله ورسره هم حج ته لاړ، دداسې حج په شريعت كې څه حيثيت دى؟

جواب: حج خو وشو خود چا قرض نه وركول ډيره بده خبره ده، دكبيره گناهونو نه وروسته دتولونه غټه گناه ده چې انسان قرض دار له دنيا نه لارشي او دومره مال پرېنږدي چې دهغه نه دهغه قرض اداسي، دمري قرض چې ترخو پورې ادا نه شي هغه بندوي، په دې وجه باندې د قرض ادا كول ډير زيات ضروري دي^{۱۲}

مخكې قرض ادا كړم او كه نفلي حج؟

سوال: ما په (۱۹۹۶ء) كې د حج بيت الله سعادت حاصل كړ، ما هلته خصوصي طور باندې دا دعا وكړه: اي الله ماته توفيق راكړې چې اينده كال زه د حضور ﷺ د طرف نه حج كولو له پاره راشم. چونكې زه يو معمولى ملازم يم، او زما خپل حيثيت هيڅ نه دى، په دې كال، (۱۹۹۷ء) كې ما يو كور اخستى دى، چې د درې نيمولكو روپيو دى، يوه نيم لك مې ادا كړي دي، او بيا قې پيسې دوه كاله پس ادا كول دي (دوه لكه روپۍ)، شپږ مياشتې مخكې ما د كور ادائيكې له پاره قسط اچولى و، چې په دې اگست مياشت (۱۹۹۷ء) راوتى دى، دهغه ماليت شپته زره روپۍ دى او اوس ماته شپږ مياشتې مزيد د قسط ادائيكې كول دي،

[۱] ايضاً پورتنۍ حاشيه)۔

[۲] عن أبي هريرة رضى الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : نفس المؤمن معلقة بدينه حتى يقضى عنه (ترمذى باب ماجاء ان نفس المؤمن معلقة بدينه ج : ۱ ص : ۱۲۸، طبع رشيدية)۔

مسئله داده چې اوس زه څه وکړم؟ هغه شپته زره روپۍ د حج بدل له پاره جمع کړم؟ يا د کور په قرضه کې يې ورکړم؟

جواب: د نفلي حج په ځای قرضه ادا کول غوره دي. ۱۱ کله چې الله تعالى توفيق درکړي، نو د حضور ﷺ د طرف نه حج ادا کړه.

د قرض په پیسو سره، صدقه، حج او قرباني کول

سوال: ما د بچیو له وجې نوکري پرېښوده اوس کور کې د ښځې د مدد له پاره اوسېږم. موږ هره میاشت قرض اخلو، چې هغې باندې سود وغیره به نه وي، چې کله زه واپس په نوکري باندې شم. نو ادا به یې کړم، پوښتنه داده چې ایا ددې (قرض په پیسو سره) ۱: موږ قرباني کولی شو او که نه؟ ۲: خیرات (د جومات په چنده، یا یو سړي ته) موږ ورکولی شو او که نه؟ ۳: مورپلار باندې په دې پیسو سره حج کولی شو او که نه؟ ۴: په دې پیسو کې زکات ورکولی شو؟ ۵: که خیرات ورکړو نو قبلېږي او که نه؟

جواب: هرکله چې تاسره خپلې پیسې نه شته نو ښکاره خبره ده چې تاباندې نه زکات واجب دی، نه قرباني، خو ته د قرض پیسو دخپل مصلحت مطابق دخرچ کولو اختیارمند یې، قرباني غواړې نو قرباني کولې شې، صدقه خیرات کولی شې، حج کولې شې والدینو باندې یې هم کولی شې! ۱۲

❖ په ناجائزه ذریعه حج کول ❖

غصب شویو پیسو باندې حج کول

سوال: دچا ذاتي شي باندې بل سړی قبضه وکړي، دهغه شي قیمت پنځوس زره روپۍ وي اوځان دهغې مالک کړي، نوایا هغه حج کولی شي؟ دالله تعالى اودحضور ﷺ دې باره کې څه حکم دی؟

جواب: دبل په شي باندې دپه ناجائزطریقې سره قبضه کول اودهغې مالک جوړیدل کبیره گناه او سخت جرم دی ۱۳ که چیرې داسې کس حج ته لاړشي، نودحج نه چې کومې فائدې

۱[اذا اراد الرجل أن يحج قالوا ينبغي أن يقضى ديونه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۹، کتاب المناسک)

۲[من شرائط الحج القدرة على الزاد والراحلة أن يكون له مال فاضل عن حاجته قدر ما يبلغه الى مكة ذاهبا وجائيا (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۷، کتاب المناسک الباب الأول)

۳[عن أبي حرة الرقاشي عن عمه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ألا لا تظلموا! ألا لا يحل مال امرئ الا بطيب نفس منه (مشکوٰۃ ص: ۲۵۵ باب الغصب والعارية، طبع قدیمی) ... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه ...

حاصلیږي. هغه به هغه ته حاصلې نه شي. حج ته تلونه مخکې انسان ته ددې خبرې اهتمام کول پکار دي چې دهغه په ذمه باندې دچا واجب حق وي دهغه به دې ځان خلاص کړي، که چیرې دچا امانت هغه سره وي، نو هغه دې واپس کړي، که دچا څه شی یې غصب کړی وي، نو هغه دې ورته واپس کړي. که چیرې دچا حق یې نیولی وي هغه دې ادا کړي. له دې نه پرته که چیرې هغه حج ته لاړ شي، نویوازې دنوم حج به وي^{۱۱}، حدیث شریف کې دي چې یوکس دلرې نه دبیت الله په سفر باندې ځي. دهغه دسروینسته گډو وې، بدن یې خیرن خچن وي، هغه په چیغو چیغوباندې الله تعالی ته یارب یارب وایي، حالانکې دهغه خوراک حرام، جامې حرامې، دهغه خوراک څښاک حرام وي، نو دهغه دعابه څنگه قبوله شي؟^{۱۲}

درشوت اخستونکي په حلاله کټه حج کول

سوال: زه چې کوم ځای کارکوم هلته درشوت پیسې ډیرې زیاتې دي، خو خپله تنخواه کومه چې حلاله ده جدا اېږدم، ایا زه په دغه گټه باندې پخپله اوپه خپلې ښځې باندې حج کولی شم. اوزماتنخوا کې یوه پیسه هم حرامه نه شته

جواب: کله چې ستاسو تنخواه حلاله ده نویباحج کولو کې څه مشکل دی؟ که دپورته آمدن نه ستاسو مراد دحرامو گټه وي، نو دې باره کې تاسوته دا پوښتنه کول پکارو وچې حلالې پیسې خوزه جمع کوم او حرامې پیسې خورم. زمادا کار څنگه دی؟

حدیث شریف کې دي چې دکوم بدن خوراک دحرامو وي، د دوزخ اورد هغه زیات مستحق دی^{۱۳} یوبل حدیث شریف کې دي چې یوکس دلرې نه دبیت الله په سفر باندې ځي، دهغه د سر وینسته گډو وې، بدن یې خیرن خچن وي، هغه په چیغو چیغوباندې الله تعالی ته یارب یارب وایي حالانکې دهغه خوراک حرام، جامې حرامې، دهغه خوراک څښاک حرام وي، نو دهغه دعابه څنگه قبوله شي؟^{۱۴} غرض دا چې حج باندې تلل غواړې نو د حرامې گټې نه توبه اوباسه!

...بقیه د ترمخ] ... وعن عمران بن حصین رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال: ومن انتهب نهبه فليس منا رواه الترمذی (مشکوٰۃ: ص ۲۵۵)

[۱] کمالو صلی مرانیا وصام واغتتاب فان الفعل صحيح لكنه بلا ثواب والله تعالی أعلم (رد المختار: ج ۲ ص: ۴۵۶)

[۲] عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان الله طيب لا يقبل الا طيبا ثم ذكر الرجل يطيل السفر أشعث أغبر يمد يديه الى السماء: يارب! يارب! ومطعمه حرام ومشربه حرام وملسه حرام وغذى بالحرام فاني يستجاب لذلك رواه مسلم (مشکوٰۃ: ص: ۲۴۱، باب الكسب والحلال. ص قديمي).

[۳] عن جابر رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يدخل الجنة لحم نبت من السحت، وكل لحم نبت من السحت كانت النار أولى به (مشکوٰۃ، باب الكسب وطلب الحلال ص: ۲۴۲، طبع قديمي)

[۴] عن أبي هريرة رضي الله عنه رجل يطيل السفر أشعث أغبر يمد يده... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه...]

آيا درشوت اخيستونكو په جائزو پيسو سره حج، حج مقبول دي؟

سوال: آيا د هغو حضراتو حج او عمره كړلو سره مخكيني او وروستني گناهونه معاف كيږي چې پاك وطن پاکستان كې د حكومت په ملازمت كې پاتې كيدو سره ټول عمر د عوامو په جیبونو باندې ډاكې اچوي، په رشوتونو باندې خپته ډكوي، بنگله، موټر، بينك بيلنس، جائيدادونه جوړوي؟ ريتائر كيدو نه پس د پنشن پيسې ملاؤ شوې يا زوى، ورور، وراره د بهر ملك نه پيسې رااوډولې چې دا پيسې حلالې دي، حرامې نه دي، د حج عمرې د بارد لار شي دي له پاره چې ټول عمرمې حقوق العباد هضم كړي دي، رشوتونه مې خوړلي دي چې الله تعالى يې راته معاف كړي اود «حاجى» لقب هم حاصل كړم، آيا د الله په دربار كې دهغه حج او عمره قبليري؟

جواب: د الله تعالى په دربار كې د چا حج قبليري اود چا نه؟ دا خو هغه مالک ته معلومه ده، موږ ته دهغه په معاملاتو كې د وينا كولو حق نه شته، خو رسول الله ﷺ د «حج مقبول» څه نښې بيان كړي دي. هغه مخامخ كولو سره هر سړي ته فيصله كول پكړ دي چې دهغه په حج كې د «حج مقبول» نښې موندل كيږي او كه نه؟

يوه نښه داده چې په حج كې يې حلال مال خرچ كړى وي، حرام مال سره چې كوم حج وكړل شي هغه قبول نه دى. بلكې مردود دى. د صحيح مسلم په حديث كې دي چې حضور ﷺ وفرمايل چې «الله تعالى پخپله هم پاك دى او پاك شى هم قبلوي، او الله تعالى ايمان والاو ته هم هغه حكم كړى دى چې رسولانو ته يې وكړ، ځكه د الله تعالى ارشاد دى. (اې رسولانو! پاك شيان خورئ او نيك عمل كوئ) (المؤمنون: ۵۱)، او ويې فرمايل: دهغو پاكو شيانو څخه خوراك كوئ چې موږه تاسو ته دركړي دي (البقرة: ۱۷۲)، بيا حضور ﷺ دهغه سړي ذكر وكړ چې په اوږد سفر (حج ته) ځي، دهغه د سروينستان بېر وي، بدن او جامې يې گنده وي. هغه اسمان طرف ته لاس نيولوسره وايي: «اې زما ربه! اې زما ربه!! حالانكې دهغه خوراك حرام وي. دهغه څښاك حرام وي. دهغه د جامې د حرامو نه وي، اود حرامو په غذا سره دهغه پالنه وشوه. نو دهغه دعا به څنگه قبوله وي؟! [۱]

بغه د بزمح | يديه الى السماء : يارب ! يارب ! ومطعمه حرام ومشربه حرام وملبسه حرام وغذى بالحرام فانى يستجاب لذلک رواه مسلم (مشکوٰۃ ص: ۲۴۱ باب الکسب)
[۱] عن أبى هريرة رضى الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ان الله طيب لا يقبل الا طيبا، وان الله تعالى أمر المؤمنين بما أمر به المرسلين فقال: يا أيها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحا انى بما تعملون عليم وقال: يا أيها الذين آمنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم ثم ذكر الرجل يطيل السفر أشعث أغبر يمد يديه الى السماء : يارب ! يارب ! ومطعمه حرام ومشربه حرام وملبسه حرام وغذى بالحرام فانى يستجاب لذلک رواه مسلم (مشکوٰۃ ص: ۲۴۱ . باب الکسب وطلب الحلال)

نو کوم سړی چې غواړي چې هغه ته د «حج مقبول» سعادت نصیب وي، هغه باندې لازم دي چې حلال او پاک مال سره حج وکړي. یوه علامه دادې چې حج ته د تللو نه مخکې د ټولو گناهونو نه یې توبه ویستلې وي. اود کومو خلکو چې مالي، جانی حقوق دهغه په ذمه دي هغه خو یا ادا کړي یا یې ورباندې معاف کړي، چې دخلکو حقوق یې په ذمه باندې وي نو حج نه قبلېږي [۱]

یوه علامه یې داده چې د حج ارکان یې صحیح ادا کړي وي، که چیرته یې د حج ارکان صحیح ادا کړي نه وي نو قبولیت د حج یې مشکل دی. [۲]

په حرامو پیسو باندې حج

سوال: داخو متفقہ فیصله ده چې په حرامو پیسو باندې حج قبول نه وي، خو مادیو ملا صاحب نه اوریدلي دي، که چیرې دغه کس دیو غیر مسلم نه قرض واخلي اود حج واجبات دهغې نه ادا کړي نو امید دی چې الله تعالی به دهغه حج قبول کړي، پوښتنه داده چې د غیر مسلم مال خومخکې نه حرام دی، دا حج به څنگه ادا شي، مهربانی وکړئ ددې وضاحت وکړئ!

جواب: غیر مسلم خود حلال او حرام قائل نه وي، په دې وجه باندې حلال او حرام دهغه په حق کې یوشان دي او کله چې مسلمان دهغه نه قرض واخلي، نو هغه پیسې به د مسلمان له پاره حلالې وي. دهغې نه صدقه کولی شي، حج کولی شي، بیا که دهغه قرض د حرام پیسونه ادا کړي نو دا گناه به وي خو حج کې به حرامې پیسې استعمال نه شي. [۳]

حرامو پیسو باندې حج ته تلل

سوال: آیا حرامو پیسو باندې حج ته تلل پکار دي؟ حالانکې د یو جومات د امام فتوا ده چې تلل پکار دي؟ خود ډیرو خلکو په دې کې اختلاف دی.

جواب: حرامو پیسو سره شوی حج نه قبلېږي. والله اعلم! [۴]

حرامې کټې نه چابا ندې حج کول نه قبلېږي

سوال: که چیرته یو مالدار سړی یو غریب باندې حج کوي، دهغه مالداره سړي گټه په ناجائزې طریقې سره وي، نو دهغه غریب سړي حج کیږي او که نه؟

[۱] يبدأ بالتوبة ورد المظالم واستحلال من كل خصومه ومن كل عامله (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۱۹)

[۲] قال النووي : انه (ای الحج المبرور) الذي لا يخاطبه شيء من الاثم (معارف السنن ج : ۶ ص : ۱۲)

[۳] والحلية لمن ليس معه الامال حرام اوفيه شبهة أن يستدين للحج من مال حلال ويحج به ثم يقضى دينه من ماله (غنية الناسك ص : ۲۱. باب شرائط الحج، طبع ادارة القرآن)

[۴] فان الله لا يقبل الحج بالنفقة الحرام مع انه يسقط الفرض معها (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۰، كتاب المناسك)

جواب: حرامو پیسو باندې شوي حج نه قبلېږي ^{۱۱}

د تحفي يا رشوت په پیسو باندې حج کول

سوال: مسئله داده چې زه یو مقامي دفتر کې نوکر یم. زما گټه دومره نه ده چې زه اوزمانښخه بچت سیمه وکړو او حج ته لاړ شو، د هر مسلمان دا خواهش وي، بلکې فرض دی، موږ زرتزره حج ادا کول غواړو، که چیرې ما سره څه پیسې جمع شي کومې چې ماته دفتر کې په تحفو کې لږ لږ ملا وشوي وي. نو ایا هغه پیسې موږ حج باندې خرچ کولو سره دافرض ادا کولی شو؟ یقین وکړئ چې ما کله هم د حکومت سره بې ایماني یادو که کولوسره پیسې نه دي اخستي. بلکې په زور باندې راته پیسې را کړل شوي دي یا د تحفي په طور باندې. آیا داسې پیسو باندې حج کول جائز دي؟ مهرباني وکړئ دې مسئلې ته مو خبر کړئ!

جواب: حج یوه مقدسه فريضة ده، خو په هغه کس باندې فرض دی، چې طاقت یې لري ^{۱۲} تاسوته چې کومې پیسې په تحفه کې ملاو شوي دي که چیرې تاسو نوکر نه وئ نوبیا به هم تاسوته هغه پیسې ملاو شوې وې؟ که چیرې جواب په نه! (نفي) وي، نو د تحفه نه ده، بلکې رشوت دی او دې باندې حج کول جائز نه دي. بلکې د کومو خلکو نه مو چې اخستي دي هغوی ته د پیسې واپس کول ضروري دي ^{۱۳}

د سود پیسې که نوروسره یوځای شوې وي نو دې باندې حج کول څنګه دي؟

سوال: مهرباني وکړئ د شرعي اصولو مطابق دا ووايئ چې حلال او جائز پیسې د سود پیسوسره په قصد باندې ګډې کړل شي. نو آیا داسې پیسو باندې حج کیدای شي او که نه؟

جواب: حج یوازې په حلالو پیسو باندې کیدای شي ^{۱۴}

[^۱] یجتهدفی تحصیل نفقة حلال فان الله لا یقبل الحج بالنفقة الحرام (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۰، کتاب المناسک)
 [۲] وهو واجب أى فرض فى العمرمة على الأحرار البالغين العقلاء الأصحاء اذا قدروا على الزاد ذهابا وإيابا والراحلة..... فاضلا أى زاندا ذالک عن مسکنه ومالابدله منه کالتیاب وأثاث المنزل والخدام ونحو ذالک.... عن نفقة عیاله.... الخ (الباب فى شرح الكتاب ج: ۱ ص: ۱۶۴، کتاب الحج، طبع قدیمی)
 [۳] عن أبی أمامة أن رسول الله صلى الله علیه وسلم قال: من شفع لأحد شفاعة فاهدى له هدية علیها فقبلها فقد أتى بابا عظیما من أبواب الربا (مشکوٰۃ ص: ۳۲۶، باب رزق الولاة وهداياهم).
 [۴] ولا ینال حرام، ولو حج به سقط عنه الفرض لكن لا تقبل حجته (غنية الناسک ص: ۲۱، باب شرائط الحج)، عن أبی هريرة رضى الله عنه.. ان الله طيب لا یقبل الاطیبا (مشکوٰۃ ج: ۱ ص: ۲۴۱، باب الکسب وطلب الحلال)

د زوی د سودي کاروبار په پیسو سره حج کيږي؟

سوال: د بینک سره د کاروبار کیدو په وجه زما د زوی په گټه کې د سود گډون دی. عالمان وایي چې سودي پیسو سره حج او عمره نه کیږي. دهغوی فرمان دی چې دیو غیرمسلم نه قرض اخستلو سره دې حج او عمره ادا کړل شي او بیا دې په سودي پیسو سره قرض ادا شي. خو اول اشکال دادی چې د قرضدار حج نه کیږي. دویم دا چې زما زوی قرض غوښتی و. قرض ورکونکی غیرمسلم د قرض په پیسو باندې سود غواړي. زما زوی ماته نغدې روپی راکړې دي. دې ویلو سره چې ته پوهه شه او ستا کار، دهغه دا هم وینا ده چې په دې سودي پیسو سره زموږ ټول کاروبار چلیږي. نو دهغې تدارک به څه وي؟ ماته د جواب تلوار ځکه ده چې په دې کال د حج په نیت سره دلته لندن ته زوی ته راغلي یو، اود حج درخواست مو ورکړی دی. رهنمايي وکړئ. بله دا چې همدا زوی زموږ واحد کفیل دی او موږ د شلو پنځه ویش کالو راهیسې د زوی د گټې نه زکات ادا کوو او قربانی کوو، آینده څه وکړو؟

جواب: هرکله چې ستا په ذمه باندې حج فرض نه دی، نو تاسو مهرباني وکړئ مه ځئ! تاته به په نه تللو باندې ثواب ملاویري، او پیسې خپل زوی ته واپس کړه! [۱]

د کوم دکان د بجلۍ بل چې کله هم نه وي

ورکړل شوی، دهغه په گټې حج کول

سوال: زما په کلي کې دکان دی. په هغه کې له میټر پرته بجلۍ ده، د بجلۍ بل کله هم نه دی ورکړل شوی، دهغه دکان په گټې سره حج ته تلل غواړم، ایا هغو پیسو سره به زما حج وشي؟

جواب: تراوسه پورې دې چې څومره بجلۍ غلا کړې ده، دهغې قیمت ادا کړه. او آینده د غلا نه توبه وکړه، بیا شوق سره حج ته لاړ شه! که نه، هماغه مثال به وي چې: نهه سوه مږې یې وخوړې. نو پيشو حج ته لاړه. [۲]

د حاجیا نوله پاره د بینک تحفي

سوال: د کوم بینک په ذریعې چې موږ د حج پیسې جمع کړې اود حج له پاره مو کار وکړ، له هغه وروسته بینک موږ ته د تحفې په طور د اوبو یو ترماس (ترموس) او یو عدد بیگ راکړ، چونکې د بینک کار سودي وي، ایا دا تحفې موږ له پاره حج ته وړل جائز دي؟ یا بیا موږ دا تحفې واپس کړو؟ مهرباني کولو سره ددې مسئلې په باره کې خپلې رایې سره مو مستفید کړئ!

[۱] وأما شرائط وجوبه الحج منها القدرة على الزاد والراحلة بطريق الملك والاجارة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۷)

[۲] لان الله لا يقبل الحج بالنفقة الحرام (فتاویٰ عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۰ کتاب المناسک)

جواب: د حاجيانو چې کومې پيسې جمع کيږي، بينک په هغو باندې سود اخلي اودا سود د حکومت په کار راځي ياد بينک والا، ددې ماته علم نه شته اوهم دهغه سود په پيسو سره څه تحفي هم ورکول کيږي، اوس پخپله غور وکړئ چې دهغې اخستل به د حاجيانو د پاره ترکومه حده پورې صحيح وي...؟^[۱]

د بينک له طرف نه حاجياتو ته تحفه ورکول

سوال: د کومو درخواست کوونکو چې د حج درخواست قبول شي، هغوی ته متعلقه بينک د تحفي په طور باندې څه خيزونه ورکوي، مثلاً: د اوبو له پاره ترماس، هينديک (لاس بيگ)، او داسې نور... په دې کال يو بينک والا احرامونه راليږلي دي، پوښتنه داده چې ايا داپه سود کې راځي او که نه؟ او په هغه احرام سره په حج کې خو څه نقص نه راځي؟

جواب: ددې وضاحت بينک والا ته کول پکار دي، که چيرته د حاجيانو د پيسو نه څه برخه بطور تحفه پيش کيږي نو جائز دي، او که چيرته د بينک له طرف نه تحفه ورکول کيږي (ځکه چې بينک څلور پنځه مياشتې د حاجيانو د پيسو سود خوړلی وي، له دې وجې نه بينک د شکر په طور باندې د حاجيانو په خدمت کې دا وړوکې تحفه پيش کوي، نو دا حلال نه دي، ځکه چې دا د سود د پيسو نه درکړل شوي دي.^[۲]

آيا د عربو شيخانوپه ذريعې سره شوی حج قبليري؟

سوال: زموږ خلک د عربو شيخانوپه توسط سره حج کوي. عرب حضرات چونکې بلوچستان ته د ښکار په غرض راځي، دلته د معتبرو خلکو سره واسطه وي، دهغه معتبرو خلکو په ذريعې سره دسلو دوه سوو کسانو له پاره د هوايي سفر دوه طرفه تکت راليږي. له دې پرته دهغو کسانو له پاره د قيام او طعام خرجه هم ورسره راليږي، حالانکې هغه خرچ معتبرين اخوا ديخوا کړي، يوازې تکت متعلقه سړي ته ورکوي، الا ماشاء الله کله کله يو نيم غريب سړي ته تکت ملاويږي، دهغه ځای قيام، طعام، خرچې، اود پاسپورټ وغيره خرچې متعلقه سړي ته پخپله برداشت کول وي، سوال دادی چې داسې حج کول جائز دي او که ناجائز؟ ځينې شتمن کسان همدا طريقه اختياروي چې دهغوی حج به ادا کيږي او که نه؟

^[۱] عن علي رضي الله عنه قال: لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم اكل الربوا ومؤكله (مسند امام اعظم ص: ۱۶۴)

^[۲] عن أبي جحيفة ان النبي صلى الله عليه وسلم قال: لعن اكل الربوا ومؤكله والواشمة والمستوشمة والمصور رواه البخاري (مشکوٰۃ ص: ۲۴۱، باب الكسب وطلب الحلال) عن جابر قال لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم اكل الربوا ومؤكله وكاتبه وشاهديه وقال هم سواء رواه مسلم (مشکوٰۃ ص: ۲۴۴)

جواب: دهغوی حج ادا کيږي، خو کومو خلکو چې پیسې خوړلي دي، هغوی باندې به دددې گناه راځي او آخرت کې به هغوی ته دا پیسې ورکول وي [۱]

سعودی عرب نه ډیرو پیسو باندې ډرافت

(تحریري درخواست) راغوبنتلو سره حج ته تلل

سوال: د حج سپانسر سکیم (حج ته د لیږلو پروگرام) ۱۹۸۷ء تر لومړۍ می پورې وغځول شو. حاجیان صاحبان د سعودي عرب نه ډرافت راغواړي، د کومو حضراتو خپلوان چې هلته موجود دي، هغوی ته د قانون مطابق ډرافت ملاو شي، له دې پرته ډیر پاکستاني حضرات دخلکونه ۲۸ زرو پاکستاني روپیو ډرافت راغواړي او دهغه له پاره هغوی ته (۳۲) زره یادې نه زیاتې پیسې ورکوي یعنې تقریباً څلور زره روپیۍ زیاتې ورکوي، اوس پوښتنه داده چې دغه شان زیاتې پیسې ورکولو سره ډرافت راغوبنتل جائز دي؟ که یو څوک داسې ډرافت راغوبنتلو سره حج ته لاړ شي او حج ادا کړي، نو ایا فرض به اداسي؟ دې کې څه نقص خوښته عام طور باندې پاکستانۍ روپیۍ ورکول کيږي او هغه هلته دریال په شکل کې ملاوېږي، بیا هم هغه بینک کې ورکول کيږي او د پاکستانی پیسو ډرافت ملاو شي، هغه دلته د حج درخواست سره یوځای کړل شي، نو بیا د حج درخواست منظور شي، نو داسې به حج اداسي که څه نقص یا کراهت به پکې وي؟

جواب: په (۳۲) زره روپیۍ باندې د (۲۸) زرو روپیو ډرافت اخیستل خود کارو بار دی [۲] او که د (۳۲) زرو په بدله کې دریالونو ډرافت راغوبنتل شي، نو هغه کرنسۍ (روپیۍ) چونکې جداده، نویایې گنجائش کیدای شي [۳] او که څوک ډرافت راغواړي، نو اضافی پیسې د محنت په طور باندې اخلي، نو بیا د اهام جائز دی. [۴]

[۱] عن أبي هريرة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : اتدرون من المفلس؟ قالوا المفلس فينا من لا درهم له ولا متاع ! فقال ان المفلس من امتي من يأتي يوم القيامة بصلوة وصيام و زكوة، ويأتي قد شتم هذا، وقذف هذا، وأكل مال هذا، وسفك دم هذا، وضرب هذا، فيعطى هذا من حسناته، وهذا من حسناته، فان فنيت حسناته قبل أن يقضى ما عليه، أخذ من خطاياهم فطرحت عليه، ثم طرح في النار رواه مسلم (مشكوة ص : ۴۳۵، باب الظلم، الباب الأول)

[۲] الربا.... وفي الشرع فضل مال بلا عوض في معاوضة مال بمال (البنية ج : ۱۰ ص : ۳۸۶، باب الربا).

[۳] واذا اختلف هذا الأَصناف فبيعوا كيف شئتم اذا كان يدا بيد (البنية ص : ۴۲۷، باب الربا).

[۴] والبيعان أى المراجعة وبيع التولية جائزان لاستجماع شرائط الجواز ماراه المسلمون حنابلة وعند الله حسن (البنية مع الهداية ج : ۱۰ ص : ۳۵۰، باب المراجعة والتولية، كتاب البيوع).

حج د پاره په ډرافټ باندې زیاتې پیسې اخیستل

سوال: نن سبا د حج له پاره د ډلال په ذریعه ډرافټ راغوبستل کیږي، هغه د دیرش زرو وي، خو راغوبستونکي ته دهغه له پاره پنځه زره روپۍ اضافی ورکول وي، یعنی په پنځه دیرش زره باندې غورزځیري، پوښتنه داده چې ایاداپنځه زره روپۍ دکمیشن یاذهغه دمزدورۍ په طور باندې ورکول کیدای شي اوکه نه؟ ایاداسې معامله حلاله ده او که حرامه؟ دغه شان که چیرې هغه ته دپاکستاني پیسوپه ځای باندې ډالر یاد بل ملک پیسې ورکړل شي، نوآیا دابه جائزوي اوکه ناجائز، ځکه چې دې کې خوجنسیت بدل شو.

جواب: د ډرافټ راغوبستلو کوم صورت چې تاسو بیان کړی دی یعنې د دیرش زرو ډرافټ په پنځه دیرش باندې راغوبستل داخو مې عقل ته نه پریوځي او که چیرې پنځه زره روپۍ ایجنټ ته دکمیشن په طور باندې ورکړل شي، نویاڅه گنجائش شته^{۱۱}، دروپیۍ په بدله کې ډالریابله کرنسۍ (روپیۍ) ورکړل شي، نو جائز دي.^{۱۲}

د حج له پاره جمع شوې د حج کمیټې پیسې دې واپس کړل شي

سوال: موږ دیوې ادارې ملازمان یو، چې په هغې کې د ټولو ملازمینو له پاره یو قسط (کشت) اچول شوی ده، چې په هغه کې (۲۰۰) روپیۍ هره میاشت ورکوي، چې په هغو سره هر کال په دولسو ملازمینو باندې د قرعه اندازی په ذریعې سره حج کیږي. دا سلسله د پنځه کلونو راهیسې جاري ده، په دې کې د شمولیت په وخت ویل شوي و چې کوم ملازمین ریتاثرې (متقاعد) شي هغوی باندې به عمره کیږي (که چیرته په هغه موده کې دهغوی نوم په قرعه اندازی کې راووځي) خواوس د گولډن شیک هینډ په ذریعې ډیر ملازمین ریتاثرې شوي دي. نو په هغوی باندې عمره وکړل شوه اونه دهغوی پیسې واپس کړل شوې، د حج کمیټې انتظامیه دا جواب ورکوي چې هغه ملازمینو ته پنځه ځلې چانس ورکړل شوی وو، دهغوی نوم راونه ووت، لهذا اوس دهغوی ممبرشپ (دنمبربرخه) ختمه گڼل کیږي، زموږ سوال دادی چې آیا داسې صورت کې دنورو کسانو حج به جائز وي هرکله چې د ریتاثرې (گوبنه) ملازمینو پیسې په هغې کې شاملې وي او هغوی ته نه وي واپس شوې؟

جواب: د کومو ملازمینو چې د حج په سلسله کې پیسې جمع وې، د ادارې د حج دکمیټې په ذمه فرض دي چې کوم ملازم دهغه اسکیم (پروگرام) لاندې ریتاثر (گوبنه) شوی دی، هغه باقاعده د حج په اسکیم (پروگرام) کې شامل وساتي اوچې کله دهغه نوم راشي، نو هغه د حج

۱ [اولی التحفة وأما أجرة السمسار في ظاهر الرواية تلحق برأس المال الخ (البنایة ج : ۱۰ ص ۳۵۵)۔

۲ [أيضا بوزته حاشیه (واذا اختلف هذا الاصناف فيعوا... الخ) او گوری۱]۔

له پاره وليرې. او که چيرته ممکن نه وي. نودهغه چې خومره پيسې د حج د پاره جمع شوي دي. هغه ته واپس کړل شي، دادحقوق العباد معامله ده. که نه، دهیچا حج به هم نه قبليرې [۱]

د پنځوس روپيو ټکټ خرڅولوسره په قرعه اندازی سره يوکس حج ته دليرلو د پروگرام شرعي حيثيت

سوال: زموږ يودوه دوستان د يو پروگرام افتتاح کوي. چې دهغه مطابق به څه ټکټونه خرڅيرې. فې ټکټ پنځوس روپۍ. په هغه کې چې خومره ممبران ټکټ اخلي. د هغو ټولو د نومونو پرچې جوړولوسره يوه پرچه له کتلوپرته راخيستل کيږي، دچا نوم چې راووت هغه به حج ته ليرل کيږي. چې دهغه خرچ به د ملاو شويو پيسو نه وي او باقی پيسې به زموږ ملگري چې دپروگرام چلوي. هغوی اخل

جواب: ما دا پروگرام مطالعه کړی دی. دابنکاره سود دی، که څه هم ستا دوستانو دا جاري کړی وي. يا دبنمانو. [۲]

د حج له پاره داخستل شوي قرض د بوند انعام په پيسوسره د ادا کولوپه حج باندې اثر

سوال: د يو سړي د حج د درخواست سره پيسو جمع کولو کې دشلو پنځه ويشتو زرو روپيو کمۍ راته. هغه سره د بوندانعام پيسې وې. هغه يې محفوظ کړې اودچانه يې قرض اخستوسره پنځه ويشت زره روپۍ پوره او فارم يې جمع کړ او حج ته ولاړ. د حج نه په واپسي باندې جائزپيسو نه د قرض د واپسي کوشش کوي، جائز پيسې نه پيدا کيدو په صورت کې د بوند د انعام په پيسو سره قرض ادا کوي، پوښتنه داده چې دهغه حج به ادا شي يا حج نه واپسي باندې هم په جائز پيسو سره قرض ادا کولو باندې به حج جائز شي؟

جواب: دهغه حج صحيح دی. اوبس قرض ادا کول په جائزو پيسو سره کوي يا ناجائزو سره؟ دهغې گناه او ثواب به جدا وي، دحج سره ددې هيڅ تعلق نه شته، والله اعلم [۳]

[۱] يبدأ بالتوبة..... ورد المظالم واستحلال من كل خصومه ومن كل عامله (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۹)
[۲] عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان الله طيب لا يقبل الا طيبا.... الخ (مشکوٰۃ باب الکسب وطلب الحلال ج: ۱ ص: ۲۴۱ فان الحج عبادة مركبة من عمل البدن والمال كما قدمناه، ولذا قال في البحر ويجهت في تحصيل نفقة حلال، لانه لا يقبل بالنفقة الحرام كما ورد في الحديث (رد المحتار ج: ۲ ص: ۲۵۶)
[۳] فان الله لا يقبل الحج بالنفقة الحرام مع أنه يسقط الفرض معها (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۰، کتاب المناسک)

د بینک د نوکرانو نه په زوره چنده اخیستل اود حج قرعه اندازي کول

سوال: موږ په مسلم کمرشل بینک کې نوکران یو، زموږ یونین (اتحادیه) یو حج سکیم (منصوبه) شروع کړې ده اود هر ممبر نه پنځویش روپۍ هره میاشت اخلي اودغه پیسوباندې د قرعه اندازي په ذریعه باندې دوه ممبران حج له پاره لیرې، ایادې چنډې باندې هغه هم دیو کال له پاره، دې پیسو باندې حج کول جائز دي؟ اکثر ممبران دا خلاص نه چنده نه ورکوي، خود یونین له ویرې نه هغوی پنځویش روپۍ میاشت کې ورکوي، ایاداسې کله چې یو کار له زړه نه کیږي د چادویرې نه چنده ورکوي، نو داسې حج جائز دی؟

جواب: کوم صورت چې تاسو لیکلی دی داسې حج کول جائز نه دي، اول خود بینک نه حاصلیدونکې تنخوا حلاله نه ده^(۱) اویا په زور باندې پیسې جمع کول اوهغې باندې قرعه اندازي کول، دادواړه شیان ناجائز دي^(۲).

د باندې (انعامی رسید) په انعام باندې حج کول

سوال: د تې وی (تلویزون) په یو پروگرام کې پروفیسر حسنین کاظمي صاحب دکوربه په حیثیت باندې د پروفیسر علي رضا شاه نقوي اومولانا صلاح الدین صاحب جورنالست سره یوڅو مسئلو باندې خبرې کولې، په هغو سوالونو کې یو سوال دا و چې ایادپرائز باندې (انعامی باندې) په انعام باندې حج یا عمرې ته تلل جائز دي او که نه؟ ددې جواب پروفیسر علي رضا شاه نقوي صاحب دا ورکړ، چې د پرائز باندې (انعامی باندې) د انعام په پیسوباندې حج او عمرې ته تلل جائز دي، ددې تشریح هغوی داسې وکړه:

که چیرې څوک د لسورو پوښاندې اخلي، نو هغه سره لس روپۍ دي، هغه هروخت هغه بینک ته وړلی شي او خپلې لس روپۍ حاصلولی شي، له دې پرته یې داسې تشریح وکړه چې مثلاً: زر کسان د لس لس روپیو باندې اخلي، د قرعه اندازي (پچې) په ذریعه باندې چې کله یو کس ته انعام ملاویري، خو باقی (۹۹۹) کسان دخپلو پیسونو نه محرومیږي، بلکې دهغوی پیسې هغوی سره محفوفې وي او هغه انعام اداره ورکوي دکومې په سرپرستي کې چې باندې ونوسکیم (منصوبه) شروع وي، نو دې پیسو باندې حج او عمره ادا کول جائز دي، دا پروگرام به ډیرو خلکو ته وي (تلویزون) باندې کتلی او اوریدلی وي، مولانا صاحب تاسوته خواستی چې تاسو د قرآن او حدیث رڼا په دې مسئله باندې واچوئ چې ایاد باندې په ذریعه باندې د حاصل شوي

[۱] عن جابر قال لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم اكل الربا وموكله وكاتبه وشاهديه وقال هم سواء رواه مسلم (مشکوٰۃ ص: ۲۴۴ باب الربا، طبع قديمی کتب خانه)۔

[۲] عن أبي حرة الرقاشي عن عمه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ألا لا تظلموا! ألا لا يجل مال امرئ الا بطيب نفس منه (مشکوٰۃ ج: ۱ ص: ۲۵۵، باب الفصب والعارية)۔

انعام په پيسو باندې عمره يا حج كول جائز دي او كه نه؟

جواب: پرائز باندې (انعامى باندې) باندې چې كومې پيسې ملاويږي هغه جواړي (قيمار) ده او سود هم دى. جواړى داسې ده چې باندې اخستونكو كې چاته هم معلومه نه وي چې ددې باندې په بدله كې به هم لس روپۍ ملاويږي او كه مثلاً پنځوس زره اوسود داسې دى چې پرائز باندې (انعامى باندې) اخيستوسره هغه سړى لس روپۍ دغې ادارې ته قرض وركړي او هغه اداره د لسو روپيو په بدله كې هغه ته پنځوس زره روپۍ واپس كړي. اوس دا اضافي پيسې كومې چې هغه ته د انعام په شكل كې ملاو شوې، خالص سود دى^۱ او د سود په پيسو باندې حج كول جائز نه دي.^۲

د سرکاري حج شرعي حکم

سوال: زموږ په ملک کې هر کال صدر صاحب، وزیر اعظم صاحب، ايم اين اي، افسران او داسې نور چې پخپله دومره مالداره دي چې په سوونو غريبانو باندې حج کولى شي، خو پخپله سرکاري خرچې باندې سره د باډي گارډ حج ته ځي، ايا د الله په دربار کې به داسې حج د قبوليت شرف حاصل کړي؟

۲. کوم خلک چې زموږ سره ځي او پخپله د حج اخراجات برداشت کوي، آيا دهغوی حج به قبلېږي؟

۳. ډير عام کلي وال چې هغوی پيسې جمع کړي وي، هغوی لاړ نه شي، بلکې دهغوی په ځای نور مخور کسان حج ته وليږل شي، آيا د صحيح صورت حال تللو والا حج به قبلېږي؟

۴. د ناقص په رايه موږ په دين، بلکې په هر ډول معاملاتو کې دومره پاتې يو چې دومره موږ په اهمو ديني معاملاتو کې هم بدگمانې کوو.

جواب: ستاسو داستفتاء او زما د فتوا ورکولو په هغو کسانو باندې هيڅ اثر نه پريوځي او دا ښکاره خبره ده چې هرکله چې په ناجائزو پيسو سره حج وکړل شي، نو د الله تعالى د نژدې والي ذريعه نه شي جوړېدای.

۲. کوم خلک چې د نورو مال خوري او بيا حج ته هم ځي، دهغوی حج هم موجب د رضا الهي نه شي کيدلى.

سرکاري خرچې باندې حج کول

سوال: سړکال يو ځل بيا سرکاري محکومونه خلک سرکاري سطحه باندې حج ته وليږل شو، حالانکې سرکاري خزاني کې د پاکستان د څوارلسو کروړو عوامو برخه ده، ستاسو نه دا

[۱] کل قرض جرنفعا لهوږبا (فتاويٰ شامی ج : ۵ ص : ۱۶۶، ج : ۶ ص : ۳۹۴).

[۲] يتهدل تحصيل نفقة حلال فان الله لا يقبل الحج بالنفقة الحرام (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۰، کتاب المناسک)

پوښتنه ده چې

۱ دغه شان د یوې محکمې له لوري خپل ملازمین سرکاري حج ته لیږل جائز دي؟

۲ ایا داسې به دهغو خلکو حج ادا شي؟

۳ که چیرته شرعاً دا جائز نه وي، نو ایا اینده کال حکومت ته دا سلسله بندول پکار دي؟

جواب: محکمې دوه قسمه دي، یو نجی او بله سرکاري، نجی محکمو کې که چیرته ځینې خلک د فرعه اندازې په ذریعې حج ته لیږل کیږي، نو دا لیږل هم صحیح دي اودهغوی حج به هم ادا کیږي شرط دادی چې دحج له پاره چې کومې پیسې جمع کړل شي، هغه یوازې دهغوی په ملکیت کې ورکړل شي او بل شرط دادی چې هغه قرعه اندازې کې غښ ونه کړل شي. که نه. دهغوی حج به صحیح نه وي.

۲: او دویمه طریقه د سرکاري ملازمینو حج ته لیږل دي، که چیرته حکومت سره داسې فنډ موجود وي چې په هغه سره هغوی یو داسې ځای کې پیسې خرچ کړل شي، بیا خو صحیح ده، د داسې خلکو حج به ادا شي، که چیرته سرکاری خزانه نه د حج د عازمینو مصارف برداشت کیږي. نو د داسې خلکو حج نه کیږي او هغوی به پخپله هم گناهگاریږي او هغوی حج ته لیږونکي دا اختیار خاوندان هم گناهگاریږي، خو دا چې څوک سړی خپلو پیسو باندې د حج خرچه وکړي. والله اعلم!

د حج داراده کونکو بيمه کول

سوال: حکومت یوې مقامي کمپنۍ ته د حاجیانو د پاکستان نه بوولو سره صحیح سلامت واپسي پورې د بیمې ژوند اجازه ورکړې ده، عازم حج ته شاید د زرو روپیو په عوض د حادثاتي مرگ په صورت کې دهغه وارثانو ته تقریباً پنځه لکه زوپیۍ د بیمې پیسې ادا کیږي. مسئله داده چې د حاجیانو په داسې طریقې بیمه کول، ترغیب ورکول، یادشت کول، شرعاً څنگه دي؟

جواب: د بیمې ژوند ناجائز او حرام دی، خصوصاً د حج په شان مقدس عبادت هغې گندی سره ګنده کول نور هم ګنده دی، له دې وجې حاجیانو ته پکار دي چې هغوی په دې سلسله کې زر روپیۍ ورکولو سره ژوند بیمه نه کړي، که نه دهغوی حج کول د نیکی بربادولو اود گناه لازم کیدو مصداق جوړ نه شي، د حکومت دا کار کول او حاجیانو ته ددې ترغیب ورکول ناجائز دي، اود گناه د دعوت ورکولو مرادف دی، له دې وجې سرکاري کسانو ته ددې نه ډډه (پرهیز) پکار ده [۱]

[۱] کل قرض جرنفعا فهوربا (لفه السنة ج: ۳ ص: ۱۴۸، طبع دارالکتاب العربي، بیروت) ایضا: کل قرض جرنفعا فهوربا (فتح القدیر ج: ۹ ص: ۲۴۸ طبع ریاض القرض...) [بقیه حاشیه په راروانه صفحه...]

د حج له پاره دروغ ويل

سوال: سعودي حکومت تير کال د حج نه مخکې يوقانون نافذ کړی و چې هغه غيرملکي کس چې سعودي کې نوکري کوي، که چيرې هغه يوخل حج ادا کړ، نو هغه په دويم ځل باندې د پنځو کالو پورې حج نه شي کولی.

زموږ کمپنۍ هر هغه کس ته يوفارم ورکوي چې هغه باندې ليکل شوي وي چې ماتير شويو پنځو کالو کې حج نه دی کړی، ماته دې د حج ادا کولو اجازت راکړل شي، لاندې دهغه کس د دستخط نه پرته د دو گواهانو نومونه اود دستخطونه هم وي.

اوس که چيرې زه په خپله موريابنځه باندې دې کال حج کول غواړم، نوماته به هغوی سره دمحرّم په طور باندې حج ادا کول وي، او هغې له پاره به ماته پورته ذکر شوی فارم کولوسره دروغ ويل وي او خپل دفتر کې به يې جمع کوي، ځکه دوه کاله مخکې ماحج ادا کړی و، تاسونه پوښتنه داده چې دروغ ليکلوسره حج ادا کول جائز دي؟ اوداسې به حج ادا شي ياداسې حج کونکی به گناهگار وي؟

جواب: تاسو دروغ ولې وايئ تاسودا وليکئ چې ماخو حج کړی دی، خو خپلې موريابنځې باندې حج ادا کول غواړم ددې له پاره اجازت راکړئ.^{۱۱}

د افغانستان په پاسپورټ باندې حج او عمره کول

سوال: زموږ دلته ځينې خلک د افغانستان په پاسپورټ باندې د حج او عمرې له پاره ځي، هغه خلک ددې دا تاويل پيش کوي چې دا ټول د انگرېزانو قانون دی، د مسلمان د پاره سرحدبندي وغيره نه شته اود تاريخ په کتابونو کې پيښور هم د افغانستان يوه برخه ده، د افغانستان په جوړ شوي پاسپورټ باندې د افغانستان پته ليکل شوې وي، حالانکې تلونکی د پيښور اوسيدونکی وي، ايا دا طريقه صحيح ده؟

جواب: که چيرته دهغه صاحب دا تقرير نور حکومتونه تسليموي نو سبحانه الله! (بيا خو ډيره ښه ده، که نه، ددروغو ويلوسره د حج د پاره تلل جائز نه دي.

... بقیه د ترمخ] ... بالشرط حرام والشرط ليس بلازم (خلاصة الفتاوى ج : ۳ ص : ۵۴) وان تأجيله لا يصح (الي قوله) وعلى اعتبار الانتهاء لا يصح لأنه يصير بيع الدراهم بالدراهم نسبة وهو ربوا (هداية ج : ۳ ص : ۷۲) "وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الاثم والعدوان" (المائدة : ۱)
 ۱ [وف الصحيحين عن أبي بكرة قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ألا أنبئكم بأكبر الكبائر؟ ثلاثاً، قلنا : بلى يا رسول الله ! قال : الشرك بالله وعقوق الوالدين، وكان متكئاً فجلس فقال : ألا وقول الزور، ألا وشهادة الزور، فما زال يكررها حتى قلنا : ليته سكت (تفسير ابن كثير ج : ۴ ص : ۶۱۵، طبع رشيدة كوتنه)

له اجازې پرته د حج له پاره د عزت او نوکري خطر

سوال: ان شاء الله زما مور او پلار دې کال ته حج له پاره راروان دي، سعودي حکومت قانون جوړ کړی دی که چیرې دلته کار کونکو یو ځل حج کړی وي، نویابه دویم حج پنځه کاله پس کوي، ما څلور کاله مخکې حج کړی دی، یو کال پاتې دی اوس زما مور پلار بوډاگان دي، ایا چې زه حج ته لاړ شم نو ګناه به وي؟ زما په خیال چې زه د اطلاع ورکولونه پرته لاړ شم اوزه چې کوم خای کې کار کوم هغوی به ماته اجازه هم رانه کړي، دې معامله کې به د سعودي حکومت خلاف ورزي وي، خوبل طرف ته زما د مور پلار مجبوري ده.

جواب: ستاسو مور پلار سره حج کول له څه شک پرته صحیح دي، خو د قانون خلاف ورزي کولو کې د عزت او نوکري (وظیفې) خطر کیدای شي، دا تاسو پخپله باندې وګورئ! دې باره کې درته مشوره نه شم درکولی، خو شرعي طور باندې به داسې حج ادا شي او ثواب به هم ملاوېږي.

حج له پاره رخصتي حاصلول

سوال: زه د قطر په حکومت کې نوکریم، د حج باره کې د مسئلې پوښتنه کول غواړم، د قطر حکومت د حج له پاره هریو نوکرته کال کې یوه میاشت رخصتي دتنخواه سره ورکوي، او لومړی حج فرض وي. زه د حج کولو طاقت لرم او حج کول غواړم، ایا زه د قطر د حکومت د حج رخصتو کې یا خپلو سالانه رخصتو کې حج ته لاړ شم؟ ایا دې دواړو رخصتو کې د فرق په وجې باندې به ثواب کې فرق راځي؟ زما دوست د قطر د حکومت په رخصتیاو کې حج کړی دی که چیرې ثواب کې فرق وي، نو په دویم ځل باندې حج کولو ته تیاریم؟

جواب: که چیرې د قانون په نږدې باندې رخصتي ملاوېږي او هغه له پاره دې دروغ نه وي ویلي^{۱۱} نو د حج په ثواب کې هیڅ کمی نه دی راغلی.

د حکومت له اجازې پرته حج ته تلل

سوال: د حکومت د پابندي باوجود کوم خلک چې په غلا یعنی په غلطو لارو باندې حج ته ځي او حج هم نفلي کوي، د هغوی باره کې ستاسو څه خیال دی؟

جواب: د حکومت د قانون خلاف کولو کې یو طرف ته د عزت ویره ده که چیرې ونیول شي، نو بې عزتي به یې وشي، دویم اکثر د شرعي حکمونو خلاف ورزي هم کېږي، مثلاً اکثر میقات نه له احرام پرته تیریدل وي، دهغه په وجه باندې دم لار میږي، که چیرې د قانون د نیولو (گرفت) او د شرعي حکمونو خلاف کولو ویره نه وي، نو هیڅ بده خبره نه شته، که نه، د نفلي حج له پاره

[۱] ”یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله و قولوا قولا سديدا“ (سورة ۳۳، الأحزاب : ۷۰)۔

ګناه په سرباندي اخيستل صحيح نه دي^{۱۱}

د عمرې په ويزې باندې تللو سره حج کولو سره راتلل

سوال: که چيرته يو څوک د عمرې په ويزه باندې لارشي او حج کولو سره راشي. نو داسې کول به صحيح وي او که نه؟

جواب: که د عزت خطر نه وي نو جائز ده.

د رشوت په ذريعه باندې سعودي عرب کې

د نوکرسري خپل مور پلار باندې حج کول

سوال: يو کس د ملک نه بهر دگټې کولو کوشش کوي او يوې (ريکروټنگ ايجنسي) يا (داخله ورکولو) ادارې ته د رشوت په طور باندې لس دولس زره روپۍ ورکړې او سعودي ته کار کولو له پاره لارشي. هغه يو يادوه کاله پس د اسپانسر شپ اسکيم په ذريعه باندې په خپل پلار يا مور باندې حج کوي. دې باره کې ووايي چې داسې حج د اسلام مطابق دی؟ ځکه چې هغه کس محنت کولو سره خويستې گټې، خوپه کومه طريقه باندې چې هغه بهر تللی دی، يعنې رشوت ورکولو سره. نو د هغه د مور پلار حج به قبول شي او که نه؟

جواب: رشوت ورکولو سره نوکري اخيستل ناجائز دي^{۱۲}، خونوکري ملاويدو نه وروسته چې هغه په خپل محنت باندې کومې پيسې گټې هغه خلالي دي او په هغو باندې پخپله يا په مور پلار، يا نورو خپلوانو باندې حج کول جائز دي.

خان د بل چا بڼه بنودلو سره حج کول

سوال: زما مسئله داسې ده چې زما نوم محمد اکرم دی زما يو دوست چې دهغه نوم محمد اشرف دی، زما د دوست محمد اشرف دخپل کفيل سره لږه شان جگړه وه، هغه خپله بڼه دلته حج کولو له پاره راغونښته. هغه زما په نوم باندې خپله بڼه حج کولو ته راوغوښته، هغه په نکاح نامه باندې هم زما نوم وليکه او کاغذونو کې هم هغه زما بڼه جوړه شوه، هغه ائيرپورټ (هوايي ميدان) نه راوستوله پاره هم زه لارم، ائيرپورټ (هوايي ميدان) باندې زما د اقامې کاغذونه وکتل شواو هغه زما بڼه گڼل کيدو سره د ائيرپورټ (هوايي ميدان) نه بهر راپرېښودل شوه، اوس هغه بڼه خپل اصلي خاوند سره ده، او هغې حج هم اوکړ، اوس تاسو ووايئ چې دا حج

[۱] افاقی مسلم مکلف اراد دخول مكة أو الحرم جاوز اخر مواقيته غیر محرم اثم ولزمه دم “
(غنية الناسک ص : ۶۰، فصل في مجازة الافاقی وقته، طبع ادارة القرآن).

[۲] عن عبدالله بن عمرو لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم الراشی والمرثی (مشکوٰة ص: ۳۲۶ باب الأقضية)

صحيح دى او كه نه؟ او كه چيرې داصحيح نه وي. نودې گناه كې زه تركومه حده پورې شريك يم؟
جواب: دحج فريضة خودهغي محترمي اداشوه، خودجعل سازي په گناه كې درې واړه شريك يى، هغه بنځه. خاونديي اوتاسو^{۱۱}

مكه كې اوسيدوسره عمره

سوال: د حج په دوران كې مكه مكرمه كې كې زياتې عمرې كيداى شي. هر كله چې څلور پنځه ورځې وروسته مدينې منورې ته تلل وي. هغه ځاى نه بيرته راتگ باندې د حج فريضة ادا كول هم دي؟
جواب: جائز ده.

❖ عمره ❖

عمره د حج بدل نه ده

سوال: داسلام پنځم ركن (دمالداركس له پاره)، دحج فريضة اداكول دي، خواكثرسوداگران حضرات كله چې هغوى يورپ يا امريكې ته دسوداگري له پاره لاړ شي، نوهغوى واپسي كې مكې مكرمې ته لاړ شي او عمره اداكړي او همدغه حال دپاكستان داعلى افسرانوهم دى، كوم چې دحكومت په خرچې باندې يورپ ته دټريننگ (تربيت) يا دحكومت څه دكار له پاره لاړ شي. نوهغه حضرات هم واپسي كې عمره اداكړي، خودحج اداكولو كوشش نه كوي، غالباً چې دهغوى خيال وي چې عمره اداكول دحج نعم البدل دى، دعرض كولو مقصد ددى چې د عمرې كولو شرعي حيثيت څه دى؟ ايا عمره كول دحج نعم البدل كيداى شي؟

جواب: يورپ او امريكې ته تلو وخت كې كه چيرې د عمرې سعادت نصيب شي، نو عمره خو كول پكار دي، خو عمره دحج بدل نه ده،^{۱۲} په كوم كس باندې چې حج فرض وي، دهغه له پاره

[۱] ان الاعانة على المعصية حرام مطلقا بنص القرآن، أعنى قوله تعالى: "ولا تعاونوا على الاثم والعدوان" (أحكام القرآن، مفتى محمد شفيع ج: ۳ ص: ۷۴) عن أبي هريرة رضى الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: من غشنا فليس منا (الترغيب والترهيب ج: ۲ ص: ۵۷۱، الترهيب من الغش، طبع بيروت) وعن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: أية المنافق ثلاث، زاد مسلم: وان صام وصلى وزعم أنه مسلم، ثم اتفقا: اذا حدث كذب، واذا وعد أخلف، واذا أتمن خان (مشكوة ص: ۱۷، باب الكبائر وعلامات النفاق).

[۲] ان العمرة واجبة ولكنها ليست بفرضية وتسميتها حجة صغرى في الحديث يحتمل أن يكون في حكم الثواب (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۲۲۶، كتاب الحج، فصل وأما العمرة، طبع سعيد كراچي).

حج کول ضروري دي، يوازې عمره کولو سره فرض نه ادا کېږي^{۱۱}

د عمرې او قرباني له پاره عقیقه شرط نه ده

سوال: آیا هغه کس عمره کولی شي چې عقیقه یې نه وي شوې؟ اودغه شان ایا هغه کس قرباني کولی شي چې عقیقه یې نه وي شوې؟ خکه چې موږ د تیرو څلورو کالو راهیسې د الله تعالی په فضل او کرم باندې قرباني کوو او موږ کې یوکس هم عقیقه نه وي شوي، او زما مشر ورور تیرکال سعودي عرب ته وځليفي له پاره تللی و، نو الله تعالی په هغه باندې رحم وکړ اودځنه کعبې زیارت او عمره یې هماغه اخترباندې وکړل

جواب: عقیقه کول د قرباني او عمرې له پاره شرط نه دي، نو د کوم کس چې عقیقه نه وي شوې، دهغه قرباني او عمره صحیح ده

احرام تر لونه وروسته که د ناروغی په وجه

عمره ادا نه شي نو د عمرې قضا اودم واجب دی

سوال: عمرې له پاره مایه او ویشتمې روژې باندې د جدې نه احرام وټاړه، خوزما طبیعت ډیر زیات خراب شو، زه بالکل گرځیدای نه شوم او ماته به ټول عمرافسوس وي چې مایه او ویشتمې روژې عمره ادا نه شوه کړای او ما هغه احرام د عمرې کولونه پرته خلاص کړ، ما د مجبوري په وجه باندې عمره ادا نه کړه، ددې گناه معافي به څنگه کیږي؟

جواب: ستاسو په ذمه باندې د احرام خلاصول په وجه باندې دم هم واجب دی^{۱۲} او د عمرې قضا هم لازم ده^{۱۳}

ذی الحجه کې د حج نه مخکې څو عمرې ادا کیدای شي؟

سوال: د حج دورځونه مخکې (ذی الحجه د لومړي تاریخ نه اتم تاریخ پورې) خلک چې وطن نه احرام تر لوسره ځي، نویوې عمرې کولونه وروسته فارغ شي، سوال دادی چې دغه دوران کې نورې عمرې کیدای شي او که نه؟

جواب: حج پورې نورې عمرې کول نه دي پکار، حج نه فارغیدونه وروسته دې وکړل شي، د حج نه مخکې چې څومره طواف کول غواړي ودې کړي^{۱۴}

[۱] والله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا “ (ال عمران : ۹۷)۔

[۲] اذا احصر المحرم بعدد أو أصابه مرض فمعه من المضي جازله التحلل ويقال له ابعت شاة تذبح في الحرم الخ (هداية، كتاب الحج، باب الاحصار ص : ۳۱۲ طبع رحمانيه)۔

[۳] وعلى المحصر بالعمرة القضاء (هداية ص : ۳۱۳، كتاب الحج، باب الاحصار)۔

[۴] وأما شرائط الركن فمأذونا في الحج الا الوقت فان السنة كلها ... [بقية حاشيه په راروانه صفحه ...]

د عرفې له ورځې نه تر ۱۳ ذی الحجه پورې عمره کول مکروه تحریمي دي

سوال: زما دوستان وايي چې د حج يواهم رکن د عرفې دورځې نه تر ۱۳ ذی الحجه پورې عمره کول منع دي. که چيرې منع وي. نو ددې څه وجه ده؟ د قرآن او حديث په رڼا کې ددې سوال جواب راکړئ

جواب: د عرفې له ورځې نه تر ۱۳ ذی الحجه پورې پنځه ورځې د حج دي. دې ورځو کې د عمرې اجازه نه شته. په دې وجه باندې دې ورځو کې عمره کول مکروه تحریمي دي.^(۱)

د عمرې ثواب بېنل

سوال: که چيرې يو کس د عمرې کولو وخت کې نيت وکړي چې ددې عمرې ثواب دې زما فلانکې دوست يا خپلوان ته ورسېږي، يعنې زما دا عمره دې د فلانکې خپلوان په نوم وليکل شي، نو آيا داسې کيدای شي؟

جواب: څنگه چې دنورونیکو کارونو ثواب بل کس ته بېنل کيدای شي، دغه شان د عمرې ثواب هم بېنل کيدای شي.^(۲)

مرحومي مورته د عمرې ثواب څه ډول رسېږي؟

سوال: د سوال په مياشت کې مې دمور له طرف نه د يوې عمرې ادا کولو اراده ده، زه دخپل طرف نه عمره کولو سره ثواب هغې ته وبښم. يا عمره دهغې له طرف نه وکړم؟ ددې به څه طريقه وي او نيت يې څنگه دی؟

... بقیه د ترمخ... وقت العمرة وتجاوز في غير اشهر الحج وفي اشهر الحج. لكنه يكره فعلها في يوم عرفة ويوم النحر وأيام التشريق، أما الجواز في الأوقات كلها فلقوله تعالى: وأتموا الحج والعمرة لله، مطلقاً عن الوقت، وقد ورد عن عائشة رضي الله عنها أنها قالت: ما اعتمر رسول الله صلى الله عليه وسلم عمرة الا شهدتها، وما اعتمرا الا في ذى القعدة وعن عمران بن حصين رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم اعتمر مع طائفة من أهله في عشر ذى الحجة فدل الحديثان على أن جوازها في أشهر الحج، وما روى عن عمر رضي الله عنه أنه كان ينهي عنها في أشهر الحج فهو محمول على هي الشفقة على أهل الحرم لتلا يكون الموسم في وقت واحد من السنة بل في وقتين لتوسع المعيشة على أهل الحرم (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۲۲۷ فصل في العمرة، طبع ايج ايم سعيد) ۱] العمرة وجازت في كل سنة وكرهت تحريمها يوم عرفة وأربعة أيام بعدها ... الخ (درمختار ج: ۲ ص: ۴۷۳، كتاب الحج، طبع ايج ايم سعيد كراچی).

۲] الأصل أن كل من أتى بعبادة ماله جعل ثوابها لغيره الخ (وفي الشامية) أي سواء كانت صلاة أو صوماً أوحجا أو عمرة (الفتاوى الشامية ج: ۲ ص: ۵۹۵، باب الحج عن الغير، مطلب في اهداء ثواب الأعمال للغير).

جواب: دواړه صورتونه صحيح دي، ستاسوله پاره آسان دادی چې عمره دخپل طرف نه وکړئ او ثواب هغې ته وېښئ^{۱۱} او که چيرې دهغې دطرف نه عمره ادا کول وي، نو دا حرام ترلووخت کې دانيت وکړئ چې دخپلې مرحومې مورد طرف نه احرام تړم، اې الله! دا عمره زماله پاره آسانه کړه اوزماد مور له طرف نه يې قبول کړه^{۱۲}

د نوکري سفر او عمره

سوال: موږ دنوکري (وظيفې) له پاره سعودي عرب ته راغلواو جده کې کوز شو اوبيا تقرباً زرميله لرې کار کولوله پاره لاړو، دې کې موږ ته مخکې عمره کول پکار و او که وروسته؟

جواب: چونکه ستاسودا سفر د عمرې له پاره نه و، بلکه دنوکري (وظيفې) له پاره و، په دې وجه چې تاسو کله عمره کول غواړئ کولی يې شئ، مخکې تاسوله پاره عمره کول ضروري نه و، خاص طور باندې کله چې تاسوته مکې مکرمې ته د تلوا جازت نه درکول کېده^{۱۳}

آيا د حج په مياشت کې عمره کونکي نورې عمرې کولی شي؟

سوال: يوکس د حج په مياشت کې عمره وکړه، اوس هغه د حج تروخته هلته اوسيږي، نو آيا هغه دغه وخت کې نورې عمرې ادا کولی شي؟

جواب: د تمتع له پاره د حج او عمرې په مينځ کې نورې عمرې کول جائز دي^{۱۴}

[۱] ايضاً.

[۲] ولجواز النيابة في الحج شرائط ومنها نية المحجوج عنه عند الاحرام والافضل أن يقول بلسانه ليك عن فلان (الفتاوى الهندية ج : ۱ ص: ۲۵۷، كتاب المناسك، الباب الرابع عشر في الحج عن الغير).

[۳] وقتها أي العمرة جميع السنة الا خمسة أيام... الخ (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۳۷، الباب السادس في العمرة)

[۴] العمرة وجازت في كل سنة وكرهت تحريمًا يوم عرفة وأربعة أيام بعدها ... الخ (درمختار ج : ۲ ص : ۴۷۳، كتاب الحج، طبع ايچ ايم سعيد کراچی).

❖ د حج او عمرې اصطلاحات ❖

.....

د حج په مسئلو کې ځينې د عربي الفاظ استعمالیږي، د ځينې دوستانو غوښتنه ده چې شروع کې دهغو معنا وليکي، په دې وجه باندې د، معلم الحجاج،^(۱) نه نقل کولوسره ديوڅو الفاظو معنا دلته ليکل کيږي:

استلام حجر اسود بنکلول اولاس ور وړل، يا حجر اسود اورکن يمانې ته يوازې لاس وړل.^(۲)

اضطباع د احرام څادر د ښي ترخ (څنگ) نه لاندې ويستلوسره په گسه (چپه) اوږه باندې اچول.^(۳)

آفاقي: هغه کس دی چې دميقات د حدودونه بهروي. لکه: هندوستاني، پاکستاني، مصري، شامي، عراقي (افغاني)، ايراني او داسې نور.^(۴)

ايام تشریق: د ذالحجه يوولسم، دولسم او ديارلسم تاريخونو ته ايام تشریق ويل کيږي،^(۵) ځکه دې کې هم د نهم اولسم ذی الحجه په شان، دهرلمونځ نه وروسته تکبيرات تشریق ويل کيږي. يعنې: الله اکبر الله کبر لا اله الا الله والله اکبر الله اکبر والله الحمد.

ايام نحر: دلسمې ذې الحجه نه دولسمې پورې.^(۶)

افراد: يوازې د حج احرام تړل او يوازې د حج رکونه ادا کول.^(۷)

تسيح: سبحان الله، ويل.^(۸)

[۱] معلم الحجاج ص: ۷۳ تا ۷۹، مؤلفه مولانا سعيد احمد مظاهري، طبع مکتبه قهناوی.

[۲] (واستلمه) أي مس الحجر باليد والقبلة (جامع الرموز ج: ۲ ص: ۴۵۵، طبع ايران) وأيضاً: الاستلام: صفته أن يضع كفيه على الحجر الأسود ويضع فمه بين كفيه يقبله من غير صوت ان تيسروا لا يمسه بالكف ويقبل كفه بدل تقبيل الحجر كذا في شرح المناسك (قواعد الفقه، التعريفات الفقهية ص: ۱۷۵، طبع صدف پبلشرز)

[۳] الاضطباع: أن يجعل رداءه تحت ابطة الأيمن ويلقيه على كتفه الأيسر (هداية ج: ۱ ص: ۲۴۱، باب الاحرام)

[۴] الافاقي: أريد به الخارجى أى خارج المواقيت (فتاوى شامى ج: ۲ ص: ۴۶۸ مطلب في فروض الحج و واجباته)

[۵] و أيام النحر ثلاثة، وأيام التشریق ثلاثة ويمضى ذالك كله في أربعة أيام، فاليوم العاشر من ذی الحجة للنحر خاصة. واليوم الثالث عشر للتشریق خاصة واليومان فيما بينهما للنحر والتشریق جميعاً (بدائع الصنائع ج:

۱ ص: ۲۷۶، فصل في صلاة العيدين).

[۶] ايضاً پورتنی حاشیه).

[۷] الافراد أن يحرم بالحج وحده (الفقه الاسلامى وأدلته ج: ۳ ص: ۲۱۵).

[۸] التسيح: هو أن يقول سبحان الله (قواعد الفقه ص: ۲۳۸).

تمتع د حج په مياشتو کې مخکې عمره کول او بيا هماغه کال د حج له پاره هم احرام تړل^(۱)

تلبیه لبيک پوره لوستل^(۲)

تهليل لا اله الا الله لوستل^(۳)

جمرات باجمار منی کې درې ځايونه دي چې هغو کې دانسان د قد برابرستنې جوړې شوي دي. دلته کښي ويشتل کيږي، دلته کې مسجد خيف چې د مشرق طرف ته دی، هغې نه جمره لړۍ ويل کيږي اوله هغې نه وروسته دمکې مکرمې د مينځ والاته جمره الوسطی اوله هغې نه وروسته ته جمره الكبرى او جمره العقبه او جمره الاخری ويل کيږي.^(۴)

رمل د طواف په لومړيو دريو چکرونو کې اوږې خوځيږي، او واپه واپه قدمونه ايښودوسره تيز تيز تلل وي^(۵)

د مې کاني (تيرې، ويشتل)^(۶)

د زمزم مسجد حرام کې بيت الله شريف ته نژدې يوه مشهوره چيینه ده، هغې اوس دکوهي شکل اختيار کړی دی، دغه چشمه الله تعالی په خپل قدرت باندې د حضرت اسماعيل عليه السلام اودهغه مور له پاره جاري کړې وه.^(۷)

[۱] التمتع هو الجمع بين أفعال الحج والعمرة في أشهر الحج في سنة واحدة باحرامين بتقديم أفعال العمرة من غير يلم بأهله الماما صحيحا (قواعد الفقه ص: ۲۳۷، و أيضا هداية ج: ۱ ص: ۲۴۱)۔

[۲] التلبية: هي لبيك اللهم لبيك، لا شريك لك لبيك، ان الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك لبيك (قواعد الفقه ص: ۲۳۵) التلبية: هي لبيك اللهم لبيك، لا شريك لك لبيك، ان الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك (الجوهرية النيرة ج: ۱ ص: ۱۵۵، طبع مجتبائي دهلي)۔

[۳] التهليل: هو أن يقول لا اله الا الله، وهو مأخوذ من الهبلا (قواعد الفقه ص: ۲۴۲، صدف پبلشرز کراچي)
[۴] الجمار والجمرات: هي الحصاة يعني الصغار من الأحجار جمع الجمره وسموا المواضع التي ترمى جمارا وجمرات الجمار الثلاث: هي العقبة والوسطى والقصوي بمعنى (قواعد الفقه ص: ۲۵۱ طبع صدف)۔

[۵] الرمل بفتحين سرعة المشي مع تقارب الخطى وهزال الكفين مع الاضطباع (الجوهرية النيرة ج: ۱ ص: ۱۵۸، طبع مجتبائي دهلي) الرمل: في الطواف هو أن يمشی في الطواف سريعا ويهز في مشيته الكتفين كالماززين بين الصفيين (قواعد الفقه ص: ۳۱۰، وكذا التعريفات ص: ۹۹)۔

[۶] فرمى الجمار في اللغة هو القذف بالأحجار الصغار و هي الحصى (البدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۳۷)۔

[۷] زمزم: بير عند الكعبة غير منصرف، وماء زمزم أى كثير (قواعد الفقه ص: ۳۱۴) وأيضا: و زمزم: بن مشهورة بمكة بجوار الكعبة يترك بها ويشرب مالها وينقل الى الجهات (المعجم الوسيط ج: ۱ ص: ۴۰۰) دغه شان د تفصيل دپاره اوگورئ: فتح الباري، كتاب الأنبياء ج: ۶ ص: ۳۹۶ و ۴۰۷، طبع دار نشر الكتب الاسلاميه لاهور پاکستان)۔

- سعی** د صفا او مروه تر منځ په خاي طريقې باندې اووه خله چکړو هل^{۱۱}
- شوط** دبیت الله شریف څلور و طرفو نه یو چکر لگول^{۱۲}
- صفا** بیت الله سره خواه کې دشمال طرف ته یو وړوکی شان غردی، دهغه نه سعی شروع کېږي^{۱۳}
- طواف** دبیت الله څلور و طرفو ته خاي طريقې باندې اووه چکړونه لگول^{۱۴}
- عمره** حل یا میقات نه د احرام تر لوسره دبیت الله طواف کول او د صفا مروه سعی کول^{۱۵}
- عرفات یا عرفه** دمکې مکرمې نه مشرق طرف ته تقریباً نهه میله لرې یو میدان دی. هلته حاجین صاحبان په نهم ذی الحجه باندې قیام کوي^{۱۶}
- قران** د حج او عمرې احرام دواړه په یوځای باندې تړل او مخکې عمره او بیاحج کول^{۱۷}
- قارن** د حج قران کونکي ته وايي
- قرن** مکې مکرمې نه تقریباً دوه څلوېښت میله لرې یو غردی، نجد، یمن او نجد، حجاز او نجد ته مامه نه راتلونکوله پاره میقات دی^{۱۸}

- ۱ | سعی . الاسراع في المتى وهودون العدو قال الراغب وخص السعى فيما بين الصفا والمروة (قواعد الفقه ص : الفقه : ۳۲۲) _
- ۲ | الشوط : هو الجرى مرة الى الغاية ويراد به عند الفقهاء الطواف مرة جمعه اشواط (قواعد الفقه ص : ۳۴۲) وفي الجوهر النيرة ج : ۱ ص : ۱۵۸ فيطوف بالبيت سبعة اشواط، الشوط من الحجر الى الحجر) _
- ۳ | ثم يخرج الى الصفا فيصعد عليه فيطوف سبعة اشواط يبدأ بالصفا ويختم بالمروة (هداية ج : ۱ ص : ۲۴۳ ۲۴۲ - كتاب الحج) _
- ۴ | الطواف : لغة : الدوران حول الشيء، وشرعا : هو الدوران حول البيت الحرام (قواعد الفقه ص : ۳۶۵)
- ۵ | العمرة . اسم من الاعتماد، هي لغة الزيارة والقصد الى مكان عامر، وشرعا قصد بيت الله بالفعال مخصوصة. وتسمى بالحج الأصغر، وأفعالها أربعة : الاحرام، والطواف، والسعى، والحلق ... الخ (قواعد الفقه ص : ۳۹۰) _
- ۶ | العرفات : اسم للموقوف المعروف ويتم الحج بالوقوف بها (المنجد ص : ۶۴۵، وقواعد الفقه ص : ۳۷۸)
- ۷ | صفة القرآن. أن يهل بالعمرة والحج من الميقات، قدم العمرة لأن الله قدمها ولأن أفعالها مقدمة على أفعال الحج (الجوهر النيرة ج : ۱ ص : ۱۶۷ طبع دهلي) وأيضا : القرآن هو الجمع بين العمرة والحج باحرام واحد في سفر واحد (قواعد الفقه ص : ۴۲۶) _
- ۸ | والمواقيت ولاهل لحد قرن المنازل. يسكون الرءاء. مغرب علي مرحلتين من مكة، وفي الحاشية (۴) تبعد عن مكة ۹۴ كيلومترا وهو جبل شرفي مكة بطل على عرفات (اللباب في شرح الكتاب. كتاب الحج. ج : ۱ ص : ۱۶۵ طبع لديني كتب خانة) _

قصر وینسته کمول^{۱۱}

مهرم احرام تړونکی^{۱۲}

مفرد هغه حج کونکی چا چې دمیکات نه یوازې د حج له پاره احرام تړلی وي^{۱۳}

میقات هغه ځای له کوم ځای نه چې مکې مکرمې ته تلونکي له پاره احرام تړل واجب دي^{۱۴}

جحفه رابع سره نژدې دمکې مکرمې نه درې میله لرې یو ځای دی، دشام نه راتلونکوله پاره میقات دی^{۱۵}

جنت المعلی دمکې مکرمې هديره (مقبره).

جبل رحمت عرفات کې یو غردی^{۱۶}

حجر اسود تور کانی، دادجنت کانی دی، جنت نه راتلو وخت کې دا د پیو (شیدو) په شان سپین و، خود انسانانو د گناهونو په وجه باندې دا تور شو. دادبیت الله شریف جنوب شرق طرف ته دانسان د اوږدوالي والي په برابر دبیت الله په دیوال کې خښ کړل شوی دی، ددې څلورو واړو طرفوته د سپینو زرو حلقه جوړه شوې ده^{۱۷}

حرم دمکې مکرمې څلورو طرفوته دڅه لرې پورې ځمکې ته حرم ویلی کیږي، ددې په حدودو باندې نښې لگول شوي دي، دې کې ښکار کول، ونه کت کول، او څاروي څرول حرام دي^{۱۸}

۱ [التقصیر فی الحج : أن یقطع رؤس شعر رأسه قدر أغلّة ولحوه عند الاحلال (قواعد الفقه ص : ۲۳۴، طبع صدف پبلشرز کراچی، المنجد ص : ۸۰۸ طبع دارالاشاعت کراچی).]

۲ [المحرم : من أحرم بالعمرة أو بالحج أو بهما (قواعد الفقه ص : ۴۷۰).]

۳ [الاحرام أربعة أوجه : ۱- احرام الحجة المفردة أما الاحرام بحجة مفردة فهو أن يقول عندالمیقات : اللهم انی أريد الحج والعمرة فیسره لی وتقبله منی (خزانة الفقه، کتاب وجوه الاحرام ص : ۸۸) وأیضا : المفرد بكسر الراء هو من أفرد باحرام الحج (قواعد الفقه ص : ۴۹۹).]

۴ [المواقیت : جمع میقات وهی المواضع التي لا یجاوزها مرید مكة المحرما الخ (قواعد الفقه ص : ۵۱۲، الجوهرة النيرة ج : ۱ ص ۱۵۴).]

۵ [جحفة : موضع بین مكة المكرمة والمدينة المنورة، وهی میقات أهل الشام (قواعد الفقه ص : ۲۴۶) وأیضا ولأهل الشام الجحفة، علی ثلاث مراحل من مكة بقرب رابع (اللباب فی شرح الکتاب ج : ۱ ص : ۱۶۵).

۶ [اللباب فی شرح الکتاب، کتاب الحج، فصل يوم الترویة وعرفة ج : ۱ ص : ۱۷۱، طبع قديمی کتب خانة]

۷ [وعنه (أى ابن عباس رضى الله عنهما) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : نزل الحجر الأسود من الجنة وهواشد بياضا من اللبن، فسودته خطايا بنى ادم (مشکوٰة باب دخول مكة، والطواف، الفصل الثاني ص : ۲۲۷، طبع قديمی، وكذا فی البحر العمیق ج : ۱ ص : ۱۷۳، طبع مؤسسة الريان، المكتبة المكية، مصر).]

۸ [الحرم : بالتحريك اذا أطلق أريد به مكة المكرمة وهو مواضع ... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه ...]

حل د حرم څلورو وارو طرفو ته میقات پورې چې کومه ځمکه ده، هغې ته حل ویل کیږي، ځکه چې دې کې هغه شیان حلال دي کوم چې په حرم کې حرام وو.^(۱)

حلق: سر خریل (گنجی کول)^(۲)

حطیم دبیت الله شریف شمال طرف ته بیت الله سره نژدې د انسان د قد برابر دیوال نه څه برخه ځمکه کې خښه شوې ده، دې ته حطیم او حظیره هم ویل کیږي،^(۳) جناب رسول الله ﷺ ته د بڼو ملاویدونه لېشان مخکې کله چې قریشو خانه کعبه جوړه کړه نو ټولودا اتفاق وکړ چې یوازې حلاله گټه به دې کې استعمالیږي، خو پيسې کمې وې په دې وجه باندې د شمال طرف ته اصل پخواني بیت الله کې تقریباً شپږ شرعي گزه ځای پرېښودل شو، دې پرېښودل شوي ځای ته حطیم ویل کیږي^(۴). اصل حطیم تقریباً شپږ شرعي گزه دی، اوس څه ځای پکې زیات رانیول شوی دی.

هم دا حرام په حالت کې د ځینې منع شویو کارونو کولو په وجه باندې چې د چیلۍ وغیره ذبح کول واجب شي، دې ته دم ویل کیږي.^(۵)

ذوالحلیفه: دا دیو ځای نوم دی، مدينې منورې نه تقریباً شپږ میلې لرې دی، د مدينې منورې نه دمکې طرف ته راتلونکوله پاره میقات دی، دې ته نن سبا بیرعلي ویل کیږي.^(۶)

... بقیه د تیر مخ] ... معروفة محددة بنوع من العلاقة، وخارجها الحل (قواعد الفقه ص: ۲۶۳)۔

[۱] الحل: بالفتح ضد العقد وبالكسر، ماجاوز الحرم من أرض مكة ويقابله الحرم (قواعد الفقه ص: ۲۶۷)۔

[۲] المنجد مترجم ص: ۲۳۳)۔

[۳] الحطيم: ويسمى الحجر و حظيرة اسماعيل عليه السلام وهي البقعة التي تحت الميزاب به حاجز كنصف دائرة بينه وبين البيت فرجه ستة ذراع (قواعد الفقه ص: ۲۶۶)۔

[۴] عن عائشة رضي الله عنها قالت: سألت النبي صلى الله عليه وسلم عن الجدار من البيت هو؟ قال: نعم! قلت فما هم لم يدخلوه في البيت؟ قال: ان قومك قصرتم بهم النفقة قلت: فما شان بابه مرتفعاً؟ قال: فعل ذلك قومك ليدخلوا من شاءوا ولولا ان قومك حديث عهدهم بالجاهلية لأخاف أن تنكروا لهم أن ادخل الجدار في البيت وأن الصق بابه بالأرض (الصحيح للبخاري، باب فضل مكة وبنائها ج: ۱ ص: ۲۱۵) وفي الفتح: (قصرتم بهم النفقة) ويوضحه ما ذكر ابن اسحاق في "السيرة" عن عبد الله بن أبي نجيح أنه أخبر عن عبد الله بن صفوان بن أمية أن أبا وهب.... قال لقریش: لا تدخلوا فيه من كسبكم الا الطيب. ولا تدخلوا فيه محصرين ولا بيع ربا ولا مظلومة أحد من الناس عن عبد الله بن أبي يزيد عن أبيه أنه شهد عمر بن الخطاب..... فسأله عمر عن بناء الكعبة فقال: ان قریشا تقربت لبناء الكعبة - أي بالنفقة الطيبة - فمعجرت فتركوا البيت في الحجر، فقال عمر: صدقت (فتح الباری ج: ۳ ص: ۵۶۶ طبع قديمی کتب خانہ کراچی)۔

[۵] الدم في جنابة الحج: هو ذبح حيوان من الابل والبقر والغنم، وحيثما أطلق فالمراد به ذبح شاة... الخ (قواعد الفقه ص: ۲۹۴، طبع صدف پبلشرز (کراچی)۔

[۶] ولاهل المدينة ذوالحلیفه، بضم الفتح، موضع على ستة أميال من المدينة... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه.

ذات عرق دیوخای نوم دی چې نن سبا ویران (شار) دی. دمکې مکرمې نه تقریباً د دریو ورځو د سفر مطابق لرې دی، د عراق نه مکې طرف ته راتلونکوله پاره میقات دی.^[۱]

رکن یماني دبیت الله شریف جنوب غرب برخي ته وایي، دادیمن طرف ته دی.^[۲]

مطاف دطواف کولوخای چې دبیت الله شریف څلورو واړو طرفوته دی، اودې کې سنگ مرمر لگیدلي دي

مقام ابراهيم جنتي کانی دی، حضرت ابراهيم عليه السلام دې باندې دریدوسره بیت الله جوړه کړې وه دمطاف مشرق طرف ته منبر اود زمزم په مینځ کې یوه جالی داره قبی کې ایښودل شوې ده.^[۳]

ملتزم دحجر اسود اوبیت الله شریف په مینځ کې یودیوال دی چې هغه سره ځان یا غاړه لگول اودعاغوبنستل سنت دي.^[۴]

مسجد خیف د منی د غټ جومات نوم دی، چې د منی شمال طرف غرسره خواکې دی.^[۵]

مسجد نجره د عرفات په خواکې یوجومات دی.

مدعي د دعاغوبستلوخای، ددې نه مرادمسجد حرام اودمکې مکرمې د هدیرې (قبرستان) په مینځ کې یوخای دی، دلته مکې مکرمې ته داخلیدو په وخت کې دعاغوبنستل مستحب دي.

...بقیه د تیرمخ] ... وعشر مراحل من مكة، وتعرف الان بآبارعلى (اللباب في شرح الكتاب، كتاب الحج، المواقيت ج : ۱ ص : ۱۶۵، طبع قديمي کتب خانه)۔

۱] ذات عرق ميقات أهل العراق (قواعد الفقه ص : ۲۹۸) أيضا : ولأهل العراق ذات عرق، بكسرفسكون، على مرحلتين من مكة، وفي الحاشية ۲: تبعد عن مكة ۹۴ كلومترا، وهي في الشمال الشرقي لمكة (اللباب في شرح الكتاب ج : ۱ ص : ۱۶۵، كتاب الحج، المواقيت، طبع قديمي، خزائن الفقه ص : ۸۹، طبع المكتبة العاصمية الغفورية)۔

۲] وعن ابن عمر أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : مسح الحجر والركن اليماني يحط الخطايا حطا ... وإنما سمي الركن اليماني فيما ذكر القعني : لأن رجلا من اليمن بناه (البحر العميق ج : ۱ ص : ۱۷۷ - ۱۷۸ طبع مؤسسة الريان، المكتبة المكية)۔

۳] عن سعيد بن جبير : ” واتخذوا من مقام ابراهيم مصلى “ قال : الحجر مقام ابراهيم نبي الله، قد جعله الله رحمة، فكان يقوم عليه ويناوله اسماعيل الحجرارة (تفسير ابن كثير، سورة البقرة اية : ۱۲۵، ج : ۱ ص : ۳۶۱ طبع رشيدية) أيضا تفسير مدارك ج : ۱ ص : ۱۲۸ طبع دار ابن كثير، بيروت)۔

۴] المتزم : هو ما بين الحجر الأسود الى باب الكعبة الشريفة من حائط الكعبة الشريفة (قواعد الفقه ص : ۵۰۵، أيضا البحر العميق ج : ۱ ص : ۱۸۵ طبع مكة)۔

۵] قال ابن فارس اللغوى : الخيف ارتفع من الأرض والمحد من الجبل، ومسجد منى يسمى مسجد الخيف لأنه في سفح جبلها (البحر العميق، فصل مسجد الخيف، ج : ۱ ص : ۲۳۶ طبع مؤسسة الريان، المكتبة المكية)

مزدلفه د منى او عرفات په مينخ کې يوميدان دى، داد منى نه د مشرق طرف ته درې ميله لرې دى.^{۱۱}

محسر: مزدلفه سره نژدې يوميدان دى، دلته تيريدو وخت کې منډه وهل وي، دې ځاى کې په اصحاب فيل باندې، کوموچې په بيت الله شريف باندې حمله کړې وه عذاب نازل شوى و.^{۱۲}

مروه دبیت الله شمال مشرق طرف ته يووړوکی شان غردى، دلته سعې ختمیږي.^{۱۳}

ميلين اخضرين د صفا او مروه په مينخ کې د مسجد حرام په ديوال کې دوه شنه ميلونه لگيدلى دي. ددې په مينخ کې د سعې له پاره په منډه تلل وي.^{۱۴}

موقف داد دريدو ځاى دى. د حج په کارونو کې ددې نه مراد د عرفات ياد مزدلفې ميدان کې د دريدو ځاى دى.^{۱۵}

ميقاتي: دميقات اوسيدونکي.

وقوف: دووقف معنا دريدل دى، او د حج په کارونو کې ددې نه مراد د عرفات او مزدلفه په ميدان کې خاص وخت کې دريدل دي.^{۱۶}

هدى: هغه څاروي چې حاجي يې حرم ته د قرباني له پاره ځان سره بيايي.^{۱۷}

۱ [المزدلفة: موضع بين منى و عرفات و فيها المشعر الحرام و هو المعلم أى موضع علامة الحرم (قواعد الفقه ص: ٤٨٠)]

۲ [قوله: الابطن محسر وهو واد باسفل مزدلفة عن يسارها، وقف فيه ابليس متحسرا (الجوهرة النيرة، كتاب الحج ج: ١ ص: ١٦٢) وأول محسر من القرن المشرف من الجبل الذى على يسار الذهاب الى منى، سمي به لأنه قيل أصحاب الفيل أعيافيه (فتح القدير، كتاب الحج ج: ٢ ص: ١٧٣ طبع دارصادر، بيروت).]

۳ [المروة..... وفي الحج جبل بمكة (قواعد الفقه ص: ٤٧٩، طبع صدف پبلشرز كراچي).]

۴ [قوله: فاذا بلغ الى بطن الوادى سعى بين الميلين الأخضرين) وهما علامتان لموضع المروة، وهما شيان منحوتان من جدار المسجد لا انفصلا عن الجدار، سماها أخضرين على طريق الأغلب والا فأحدهما أخضر والاخر أحمر... فجعل هناك ميلان علامة لموضع المروة. ليعرف أنه بطن الوادى (الجوهرة النيرة، كتاب الحج ج: ١ ص: ١٥٩)]

۵ [الموقف: الموقف اثنان، ١- وقوف بعرفات: يقف الحاج بقرب الجبل بعد الظهر والعصر الى أن تغرب الشمس... ٢- وأما الموقف الثاني فبالمزدلفة، يقف الامام والناس معه بعد ما صلى صلاة الفجر من يوم النحر بغلبس الى أن ترتفع الشمس... الخ (خزانة الفقه لأبي الليث ص: ٩١ كتاب الحج، الموقف، طبع المكتبة العاصمية).]

۷ [الهدى: بالفتح... اسم لما أهدى الى الحرم من النعم أو ما ينقل للذبيح من النعم الى الحرم، والهدى من ثلاثة، من الابل والبقر والغنم (قواعد الفقه ص: ٥٥١، وأيضا فتاوى شامى ج: ٢ ص: ٦١٤، باب الهدى)]

يوم عرفه نهم ذى الحجه په كومه ورځ چې حج وي او حاجي صاحبان د عرفات په ميدان كې قيام كوي^{۱۱}

يلملم دمكې مكرمې نه جنوب طرف ته دوه منزله باندې يو غردى، دې ته نن سبا سعيديه هم ويل كيږي، داديمن، هندوستان او پاكستان نه راتلونكوله پاره ميقات دى^{۱۲}

حج كونكيوله پاره هدايات

سوال: د اسلام په اركانو كې د حج څه اهميت دى؟ په لكونو مسلمانان هر كال حج ته ځي، بيا هم دهغوى په ژوند كې ديني انقلاب نه راځي، ددې څه وجه ده؟ دې موضوع باندې رڼا واچوى؟

جواب: حج د اسلام يو عظيم الشان ركن دى، د اسلام دمكمل كيدو اعلان د حجة الوداع په موقع باندې شوى و او هم په حج باندې د اسلام اركان مكملي كيږي، په احاديثو كې د حج او عمرې فضيلتونه ډير زيات فرمايل شوي دي:

يو حديث شريف كې دې چې **قال رسول الله ﷺ من حج لله فلم يرفث ولم يفسق رجع كيوم ولدته أمه متفق عليه**، (مشكوه ص ۲۲۱)

ترجمه: چا چې يوازې د الله تعالى درضاله پاره حج وكړ او هغه كې يې نه څه فحش خبره وكړه او نه يې نافرمانې وكړه، نو هغه دهغه ځاى نه داسې پاك او صفراځي، لكه څنگه چې د پيدائش په ورځ باندې وي.

يو بل حديث شريف كې دې چې:

سئل رسول الله ﷺ أى العمل افضل، قال ايمان بالله ورسوله، قيل، ثم ماذا؟ قال الجهاد فى سبيل الله، قيل، ثم ماذا؟ قال: حج مبرور، متفق عليه (مشكوه ص ۲۲۱)

د حضور ﷺ نه پوښتنه وشوه چې د ټولونو غوره عمل كوم يودى؟ حضور ﷺ وفرمايل الله تعالى اودهغه په رسول ﷺ باندې ايمان راوړل، عرض وشو: له هغه نه وروسته، حضور ﷺ وفرمايل: د الله تعالى په لار كې جهاد كول، عرض وشو: له هغه نه وروسته، حضور ﷺ وفرمايل: مبرور حج.

۱ | يوم الحج يوم العرفة : هو التاسع من ذى الحجة، وسمى يوم عرفة لأن ادم وحواء بعد ما أبطا الى الأرض وافترقا فلم يجتمعا سنين ثم التقيا يوم عرفة بعرفات قاله النسفى - الخ (قواعد الفقه ص : ۵۵۸، المنجد ص : ۶۴۵)

۲ | يلملم : ميقات أهل اليمن ومن في جنتهم من أهل باكستان والهند والتونيسية وغيرهم (قواعد الفقه ص : ۵۵۵)، وأيضا : وهو جبل من جبال قامة مشهورة في زماننا بالسعدية (حاشية هداية ج : ۱ ص : ۲۱۴، طبع ملتان)۔

قال رسول الله ﷺ: العمرة الى العمرة كفارة لما بينهما والحج المبرور ليس له جزاء الا الجنة. متفق عليه. (ايضا) ديوې عمرې نه وروسته بله عمره ددې په مينځ کې دشويو گناهونو كفاره ده اود مبرور حج جزا له جنت نه پرته بل څه نه شي كيداى

يوبل حديث شريف كې دي چې وعن ابن مسعود قال قال رسول الله ﷺ تابعوا بين الحج والعمرة فانهما ينفيان الفقر والذنوب كما ينفي الكير خبث الحديد والذهب والفضة و ليس للحجة المبرور ثواب الا الجنة. (مشكوه ص ۲۲۲)

پر نېسې حجونه او عمرې كوى ځكه چې دادواړه د فقراو گناهونو داسې صفايي كوي، څنگه چې بټۍ د اوسپنې، سروزرو او سپينوزرونه گندلرې كوي اود مبرور حج ثواب يوازې جنت دى. حج د الله تعالى سره د عشق اظهار دى او بيت الله شريف د تجلياتو مركز دى، په دې وجه باندې د بيت الله شريف زيارت او د حضور ﷺ په بارگاه كې حاضري كول د هر مسلمان خواهش وي. كه چيرې د چاپه زړه كې دا خواهش نه پيدا كيږي، نو پوهيدل پكار دي چې دهغه د ايمان جرړې وچې دي.

يوبل حديث شريف كې دي چې وعن علي قال قال رسول الله ﷺ من ملك زاد اوراحلة تبلغه الى بيت الله ولم يحج فلا عليه ان يموت يهودياً او نصرانياً الخ. (مشكوه ص ۲۲۲) كوم كس چې بيت الله ته رسيدوله پاره زاد اوراحله لري اوددې باوجود دهغه حج ونه كړي نو دهغه په حق كې هيڅ فرق نه پريوځي چې هغه يهودي يا نصراني مړ شي. يوبل حديث شريف كې دي چې

وعن ابي امامة قال قال رسول الله ﷺ من لم يمنعه من الحج حاجة ظاهرة او سلطان جائر او مرض حابس فمات ولم يحج فليمت ان شاء يهودياً وان شاء نصرانياً. (مشكوه ص ۲۲۲) د كوم كس په حج كولو كې چې نه ظاهري طور باندې څه بنديز وي، نه ورته ظالم پاچا اونه د بيمارۍ عذروي، نو هغه ته اختيار دى چې هغه يهودي مړ كيږي او يا نصراني. د سفر د سهولت او د زيات مال په وجه به هر كال په حاجيانو صاحبانو كې اضافه كيږي. خو د بريد غم او تكليف خبره ده چې د حج نور او برکت ختم كيږي او د حج چې كومې گټې دي دهغو نه امت محروميږي، د الله تعالى د پير كم بندگان داسې پاتې شوي دي چې د حج فريضه ددې شرائطو او آدابوسره پوره پوره ادا كوي، كه نه، اكثر حاجيان صاحبان خپل حج برباد كړي اود نيكي برباد گناه لازم، په شان شي، نه د حج صحيح مقصد دهغوى مطلب وي اونه د حج د مسئلو او حكمونو نه هغه خبروي اونه دازده كوي چې حج څنگه كيږي؟ اونه دهغه پاكو مقاماتو د عظمت او حرمت پوره لحاظ ساتي، بلكې اوس خوداسې مناظر ليدل كيږي چې د حج دوران كې حرام كارونه كول فيشن جوړ شوي دي اودا امت د گناه گناه گڼلو له پاره تيار هم نه

دی، انا لله وانا اليه راجعون) ښکاره خبره ده چې دالله تعالی اودهغه د رسول ﷺ د حکمونونه بغاوت کولوسره چې کوم حج وکړل شي، هغه کې به نور او برکت څنگه وي؟ اودالله تعالی رحمت دځان طرف ته څنگه متوجه کولی شي؟

دټولونه مخکې خود حکومت دطرف نه په حج درخواست کې د فوتو(عکس) لگولو حکم شوی دی اودې باندې غټ غضب اوستم داچې پرده کونکې ښځې مخکې ددې قیدنه ازادې وې، خوداسلام نافذکولو د جذبې په وجه باندې هغوی باندې هم دفتو(عکس) لگولوپابندي ولگول شوه، بیادحاجیانود تربیت له پاره هغوی ته دحج فلمونه ښودل کیږي، دکوم عبادت شروع چې دفتو (عکس) اود فلم په شان لعنت نه وشي، دهغه انجام به څه وي یاڅنگه به وي؟ اوچونکې حاجیان صاحبان پخپله باندې دحج فلمونه کتلوسره حج کول زده کوي په دې وجه باندې هغوی ته دحج دمسنلو د کتاب دلو ستلو ضرورت یا احساس نه وي اونه دعالم نه دمسنلو د پوښتنې کولو ضرورت محسوسوي، نتیجه داچې دچاپه زړه کې څه راځي هغه کوي.

دحاجیانو صاحبانوقافلې چې کله دکورنه رخصتیږي، نود گلونو هارونه هغوی ته اچول لکه چې دحج لارمه برخه وي، اوددې نه پرته دحاجي صاحب تلل بدگڼل کیږي، دتلویه وخت کې چې کوم خشیت اوتقوی، دحقونو اداکول، دمعاملاتوصفایي اودسفرشروع کولو دآدابواهتمام کول پکاروي هغه دلرې لرې پورې په نظرنه راځي، دمبارک سفرشروع دآدابونه پرته یوازې ځان ښودنې اورپا په ماحول کې وشي، اوس دڅه وخت نه دصدر مملکت، گورنر (والي) یا د مشرانو دطرف نه په جهاز (طیاره) کې حاجیانوصاحبانوته دالوداع ویلو رواج شروع شوی دی، دې موقع باندې بیند، باجې (ډهول، توله)، تصویران ویستل اونعري وهل سرکاري (حکومتی) طور باندې کیږي. غور وکړئ چې دا د څومره حرامو مجموعه ده.

دحج په سفر کې دجماعت سره لمونځ کول خوڅه چې په زرگونو کې به یوحاجی داسې وي چې هغه سره دلمونځ کولوخیال وي، چې ددې مقدس سفردوران کې کوم لمونځ قضانه شي، که نه، حاجیان صاحبان خود کورنه ځان ته لمونځونو معاف کولوسره روان شي، اواکثروخت به وخته چې څنگه ورته آسانه وي لمونځونه کوي، خود لمونځونو اهتمام دهغوی په نزد باندې هیڅ اهمیت نه لري، اوځینې خو حرمین شریفین ته رسیدونه پس هم دلمونځونوپه وخت کې بازارونو کې گرځي، قرآن کریم کې چې دحج باره کې کوم هدايات ورکړل شوي دي هغه دادې ۱. دحج دوران کې فحش خبرې نه وي، نه نافرمانی اونه جنگونه کول.^{۱۱}

اواحاديثوکې هم دقبول شوي حج همدانښې ښودل شوي دي چې هغه دفحش خبرو او نافرمانی نه پاک وي، خو حاجیانوصاحبانوکې ډیر کم خلک داسې وي چې دې هداياتو باندې عمل کوي اودخپل حج دبربادولو نه ځان ساتي، بدلې ویل (ساز او سرود) او ډیره خریل، له څه

[۱] "فمن فرض لهن الحج فلارث ولافسوق ولاجدال فی الحج" (البقرة: ۱۹۷).

اختلاف پرته حرام او کبیره گناهونه دي. خو حاجيانو صاحبانو د ابالکل د گناه د فهرست نه ويستلي دي. د حج سفر شروع کيږي او ډير اهتمام سره ډيري خريل کيږي او ريډو (رادو) او تپپ ريکارډ باندې نغمې او ريډل کيږي **انالله وانا اليه راجعون**.

دغه شان ډير کبیره گناهونه نور هم دي د کوموچي حاجيان صاحبان عادت وي او د الله تعالی بارگاه ته تلو وخت کې يې هم هغه نه پريږدي. د حاجيانو صاحبانو د حالت ليدو سره راته دومره تکليف وي چې دهغه د ليکلوله پاره راسره الفاظ نه شته، دغه شان د حج د سفر دوران کې د ښځو بې پردگي هم عامه ده، ډيرو سپړوسره ښځې هم بربنډسره نظر راځي، او غضب دادی چې ډيري ښځې د شرعي محرم نه بغير د حج په سفر روانې وي، او د دروغو څوک محرم وليکي، ددې نه چې کومه گندگي پيدا کيږي، هغه ټکه څه وایم نوږبه مې سوزي، په شان دی.

د کوم حد پورې چې ددې ارشاد تعلق دی چې د حج دوران کې جنگ جگړه کول نه دي پکار. ددې مقصد دادی چې دې سفر کې چونکې خلک ډيرزيات وي او سفر هم ډيرزيات اوږد وي، په دې وجه باندې د سفر دوران کې يو بل سره خفگان راتلی شي او خپلو کې د جذباتو جنگ کيدای شي او د سفر تکليفونه برداشت کول او د خلکو په مصيبتونو باندې خفگان نه کول بلکې د صبر نه کار اخيستل هم ددې سفر د ټولونه غټ کرامت دی، ددې حل همدا کيدای شي چې هر حاجي دخپلو جذباتو احترام وکړي، دنورو د طرف نه خپل زړه د شيشې په شان صفا کړي او په لاره کې چې کومه ناخوښي (تکليف) راشي، هغه خوشحالي سره برداشت کړي، پخپله ددې اهتمام وکړي چې دهغه د طرف نه چاته څه تکليف ونه رسيږي او دنورو د طرف نه چې هغه ته څه تکليف ورسېږي، هغه باندې غوسه ونه ښيي، د نورو له پاره دخپلو جذباتو قرباني ورکول ددې مبارک سفر د ټولونه غټه تحفه ده، او ددې دولت حاصلولوله پاره د ډيري غټې مجاهدې اولورې حوصلې ضرورت دی او داسې د الله تعالی د بندگانو د صحبت نه پرته نه شپ نصيب کيدای.

د حج کونکو په خدمت کې ډير خيرخواهي او دل سوزي سره خواست دی چې خپل دا مبارک سفرزيات نه زيات د برکت او سعادت ذريعه جوړولوله پاره دامعروضات نظر کې ساتل پکار دي.

۱. چونکې تاسو د حقيقي محبوب په لار کې وتلي يئ، په دې وجه باندې ستاسو ددې مقدس سفر هره يوه لمحې قيمتي ده، او شيطان به ستاسو د وخت ضائع کولو کوشش کوي.

۲. څنگه چې د حج د سفر له پاره د سامان او ضرورياتو له پاره اهتمام کيږي، دې نه ډيرزيات د حج د حکمونو او مسئلو زده کولو اهتمام کول پکار دي او که چيرې د سفر نه مخکې ددې موقع ملاونه شي نو کم از کم د سفر دوران کې ددې اهتمام کول پکار دي، چې د يو عالم نه هروخت ددې مسئلو پوښتنه کول او هغې باندې عمل وکړل شي، دې باره کې د اکثابونه خان سره ساتل پکار دي او دا بار بار لوستل پکار دي. خاص طور باندې په هر موقع باندې دهغو خاصه برخه غور

سره لوستل پکار دي، کتابونه دادی

۱ فضائل حج از حضرت شیخ الحدیث حضرت مولانا محمد زکریا نور الله مرقدہ

۲ آب حج کیسے کریں از مولانا محمد منظور نعمانی مدظلہ

۳ معلم الحج از مولانا مفتی سعید احمد مرحوم

۴ مسائل حج از مولانا مفتی محمد فرید صاحب نور الله مرقدہ

۵ مجموع الفتاوی از مولانا مفتی محمد رفعت قاسمی صاحب مدظلہ

ددې مبارک سفر دوران کې د ټولو گناهونو نه پر هیزو کړئ او د ټول عمر له پاره د گناهونو نه د بچ کېدو عزم وکړئ او دې له پاره د الله تعالی په دربار کې خاص طور باندې دعا گانې وغواړئ دا خبره خاص طور باندې ذهن کې ساتل پکار دي، چې د قبول شوي حج نښه داده چې د حج نه وروسته دانسان په ژوند کې دیني انقلاب راشي، کوم کس چې د حج نه وروسته هم فرائض نه ادا کوي او ناجائز کارونه کوي، دهغه حج قبول نه دی، ستاسو زیات وخت په حرم شریف کې تیریدل پکار دي او د سخت ضرورت نه پرته بازارونو کې بالکل گرځیدل نه دي پکار، د دنیا سامانونه تاسو ته گران اوازان، ښه او خراب په خپل ملک کې هم پیدا کېږي، خود حرم شریف نه ملاویدونکي سعادتونه تاسو ته بل ځای کې نه شي پیدا کېدای، هلته اخیستل مه کوئ، خاص طور باندې دهغه ځای نه ریدئ، ټی وی (تلویزون)، اوداسې شیان راوړل چې د افسوس خبره ده، چې یوه زمانه کې به حج او عمره کې، کجورې (خرما)، او آب زم زم د حرمین شریفین تحفې وې او اوس ریدئ، ټی وی (تلویزون)، اوداسې نور... ناپاک شیان د حرمین شریفین نه د تحفې په طور باندې راوړل کېږي.

چونکې د حج دوران کې د مختلف طرفونو نه د مختلف مسلکونو خلک جمع شوي وي، په دې وجه باندې یو عمل لیدو سره هغه عمل شروع کول نه دي پکار، بلکې تحقیق کول پکار دي چې آیا دا عمل ستاسو د حنفی مسلک مطابق صحیح دی او که نه؟ دلته د مثال په طور باندې دوه مسئلې ذکر کوم:

۱ د سحر د لمونځ نه وروسته اشراق پورې اود ما زیگر د لمونځ نه وروسته د لمر پر یوتوپورې دوگانه طواف لمونځ کولو اجازه نه شته،^۱ دغه شان په مکروه وختونو کې هم اجازه نه شته، خود یر خلک نورو ته کتلوبه وجه باندې کوي.

۲ احرام خلاصولونه وروسته سر خریل افضل دي اود داسې خلکو له پاره حضور ﷺ درې ځله دعا کړې ده^۲ اوقینچي یا مشین باندې دویښتو کمول هم جائز دي، احرام نه د وتو له پاره

۱ [او کله تحریمًا صلاة ولوقضاء او واجبة أو فلا مع شروق واستواء، وغروب الا عصر یومه (الدر المختار، کتاب الصلاة ج: ۱ ص: ۳۷۰، ۳۷۱، کتاب الصلاة، طبع سعید)]

۲ [اللهم ارحم المخلقین، قالوا: والمقصرون یا رسول الله! قال: اللهم ارحم... [بقیه حاشیه په راوړانه صفحه...]]

د سرکم از کم څلورمه برخه صفا کول ضروري دي، له دې نه پرته احرام نه خلاصیږي^{۱۱}. خوږې شمیره خلک چې هغوی ته د صحیح مسئلې علم نه وي، هغوی نور وروته کتلوسره د غوږونو نه پورته لېشان وینسته کت کړي اوداگني چې هغوی احرام خلاص کړ، حالانکې دې سره احرام نه خلاصیږي. اوجامې اغوستلو او احرام خلاف کار کولوپه وجه باندې هغوی باندې دم واجب شي^{۱۲} اغرض دا چې یوازې خلکو ته دکتوپه وجه باندې څه کارنه دي کول پکار. بلکې د عالمانو نه د مسئلې باره کې تحقیق کول پکار دي.

د حج د قسمونو تفصیل او اسان حج

سوال: ما یو د مولانا صاحب نه اوریدلي دي چې د حج درې قسمونه دي: (۱) قران، (۲) تمتع، (۳) افراد پوښتنه داده چې ددې دریو وارو څه تعریف دی؟ دا کوم قسمه حجونه دي اودې کې افضل او اسانه حج کوم یو دی؟ چا باندې چې حج فرض وي هغه کوم ادا کړي؟ مهرباني وکړئ تفصیل سره د دریو وارو حکمونه هم واضح کړئ!

جواب: حج قران دادې چې میقات نه تیریدو وخت کې د حج او عمرې دواړوله پاره په یوځای باندې احرام وتړل شي. مخکې د عمرې کارونه وشي اوبیا حج ادا کړل شي. اوبه لسم ذی الحجه باندې درمي او قرباني کولونه وروسته د دواړو احرام په یوځای باندې خلاص کړل شي^{۱۳}. حج تمتع دادې چې د میقات نه د عمرې احرام وتړل شي اود عمرې کولونه وروسته احرام خلاص کړل شي اوا تم تاریخ باندې د حج احرام وتړل شي اولسم ذی الحجه باندې درمي او

... بقیه د ترمخ]... الخلقین! قالوا: والمقصرون یارسول الله! قال: والمقصرون متفق علیه (مشکوٰۃ، باب الخلق ص: ۲۳۲) وعن یحیی ابن الحصین عن جدته أنها سمعت النبی صلی الله علیه وسلم فی حجة الوداع دعا للمحلقین ثلاثا والمقصرون مرة واحدة رواه مسلم (مشکوٰۃ ص: ۲۳۲، باب الخلق)۔

۱] ثم قصر بأن يأخذ من كل شعر قدر الأملة وجوبا وتقصر الكل مندوب والرابع واجب وحلقه الكل أفضل (قوله ثم قصر) أى أو حلق كما دل عليه قوله وحلقه أفضل ... (قوله بأن يأخذ الخ) قال فى البحر: والمراد بالتقصير أن يأخذ الرجل والمرأة من رؤوس شعر ربع الرأس مقدار الأملة ... الخ (رد المحتار مع الدر المختار، كتاب الحج، مطلب فى رمى جمرة العقبة ج: ۲ ص: ۵۱۵)۔

۲] ما يوجب الدم على المحرم: خمسون شيئا يوجب الدم على المحرم ولبس الثوب المخيط يوما كاملا أوليلة كاملة ... الخ (خزانة الفقه، كتاب مناسك الحج ص: ۹۳، طبع المكتبة العاصمية الغفورية)۔

۳] باب القرآن قوله: وصفة القرآن أن يهل بالعمرة والحج معا من الميقات، قدم العمرة لأن الله تعالى قدمها بقوله: "فمن تمتع بالعمرة الى الحج" ولأن أفعالها متقدمة على أفعال الحج (الجوهرة النيرة، باب القرآن ج: ۱ ص: ۱۶۷) أما الاحرام بحجة وعمرة فهو أن يقول عند الميقات اللهم فيؤديهما جميعا باحرام واحد، ثم يذبح شاة بعد الرمي من جمرة العقبة فى يوم النحر أو من يوم الغد الخ (خزانة الفقه، كتاب المناسك والحج ص: ۸۸)۔

قرباني کولونه وروسته احرام خلاص کړل شي.^{۱۱} حج افراد دادي چې دميقات نه يوازې دحج احرام وتړل شي او لسم ذی الحجه باندې درمي نه وروسته احرام خلاص کړل شي. دې صورت کې قرباني واجب نه ده.^{۱۲} لومړی صورت افضل دی او دویم اسهل دی. اودواړه صورتونه ددریم صورت افضل هم دي او اسهل هم دي. په کوم کس باندې چې حج فرض وي دهغه له پاره همداترتیب دی.^{۱۳}

عمرې نه وروسته حج ته کوم حج ویل کیږي؟

سوال: زه به شوال کې یوه عمره اداکوم، له هغه نه وروسته مې دحج اراده ده، دهغه نیت به څنگه وي او دابه کوم قسمه حج وي؟

جواب: نیت چې څنگه دجدا عمرې او جداحج له پاره وي، هماغه شان به وي، مسئلې هماغه دي، خو دابه حج تمتع شي اولسم ذی الحجه باندې سرخړیلو نه مخکې به قرباني لارمه وي، دې ته دم تمتع ویل کیږي.^{۱۴}

د حج تمتع طریقه

سوال: موږ دواړه ډیر زیات پریشان یو، کله چې ستاسو مشوره راغلې وه چې حاجیانو حضراتو ته دعا لمانونه زده کولونه وروسته حج کول پکار دي، په دې وجه باندې موږ تاسو نه پوښتنه کوو چې تاسو د تمتع طریقه لږ وښیئ چې دحج هغه پنځه ورځې به څنگه تیروو، او مسنونه طریقه څه ده او کوم عمل پرېښودو باندې دم واجب کیږي، ددې وضاحت هم وکړئ!

جواب: د تمتع طریقه داده چې تاسو دمیقات نه مخکې بلکې جهاز (طیاره) ته ختلونه مخکې یوازې د عمرې احرام وتړئ، مکې مکرمې ته رسیدو سره د عمرې ارکان (طواف اوسعی)

[۱] التمتع لغة الجمع بين العمرة والحج باحرامين وهو أن يحرم بعمره من الميقات أو قبله في أشهر الحج ويطوف وليسغى ويحلق أو يقصر كالمفرد بالعمرة، ويقطع التلبية في أول طوافه ثم يحرم بالحج من الحرم إن كان بمكة أو من الحل إن كان بالمواقيت يوم التروية وحج كالمفرد وذبح بعد الرمي في أيام النحر الخ (جامع رموز الرواية في شرح مختصر الوقاية، كتاب الحج، ج ۲: ص ۴۱۸ طبع مکتبه اسلامية گنبد قابوس ایران)۔

[۲] كيفية الافراد : الافراد أن يحرم بالحج وحده، ثم لا يعتمر حتى لا يفرغ من حجه ... الخ (الفقه الاسلامي وأدلته، كتاب الحج ج : ۳ ص : ۲۱۵ طبع دار الفکر)۔

[۳] القرآن عندنا أفضل من التمتع والافراد قال رحمه الله تعالى : التمتع عندنا أفضل من الافراد هذا هو الصحيح (الجوهر النيرة، باب القرآن ج : ۱ ص : ۱۶۷، ۱۶۹ كتاب الحج، طبع مجتبی دهلې)۔

[۴] (فاذا دخل مكة وطاف وسغى) وطوافه وسعيه هذا للعمرة عليه دم وهو دم التمتع فاذا حلق يوم النحر فقد حل ... الخ (الجوهر النيرة ج : ۱ ص : ۱۷۱، كتاب الحج، طبع مجتبی دهلې)۔

ادا کولونه وروسته احرام خلاص کړئ. اوس تاسو باندې د احرام پابندي نه شته. اتم ذی الحجة باندې حج ته تلونه مخکې د حج احرام وتړئ او د عرفات او مزدلفة نه بیرته راتلو سره مخکې د غټ شیطان رمې وکړئ بیا قرباني وکړئ بیا وینسته صفا کړئ او بنځې دې دگوتې د سر برابر وینسته کټ کړئ، او احرام خلاص کړئ، بیا د طواف زیارت له پاره بیت الله شریف ته لاړئ او د طواف نه وروسته د حج سعی وکړئ او که چیرې منی ته تلونه مخکې احرام تر لوسره نفلي طواف وکړل شی اودهغه نه وروسته د حج سعی وکړئ نو د اهرم جائز دي.^{۱۱}

د حج په میاشتو (شوال، ذی القعدة، ذی الحجة)

کې عمره ادا کونکي باندې حج

سوال: شوال، ذی القعدة او ذی الحجة د حج میاشتې دي، مسئله داده که چیرې دې میاشتو کې یو سړی عمره ادا کړي، نودهغه له پاره ضروري دی چې حج هم ادا کړي، که چیرې موږ د شوال یا ذی القعدة په میاشت کې عمره ادا کولونه وروسته ریاض ته راشو (یعنی د حرم د حدودو نه بهر ووځو) او بیا د حج په موقع کې لاړ شو، نوهغه وخت کې به نیت د تمتع حج وي او که دمفرد حج، د تمتع حج له پاره به په دویم ځل د عمرې ضرورت وي او که لومړۍ عمره به کافي وي؟

جواب: آفاقي سړی که چیرې د حج په میاشتو کې عمره کولونه وروسته خپل وطن ته لاړ شي، نو په دویم ځل هغه ته حج یا عمرې له پاره راتلل ضروري نه دي، که چیرې هغه همدغه کال باندې حج وکړي، نودهغه لومړۍ عمرې په وجه باندې به ممتنع نه وي اونه به دهغه په ذمه باندې د تمتع دم لازم وي، که چیرې داسې کس تمتع کول غواړي، نوهغه ته به په دویم ځل د عمرې احرام تړل پکار وي.^{۱۲}

[۱] وصفته (أى التمتع) أن يبتدي من الميقات في أشهر الحج فيحرم بالعمرة ويدخل مكة فيطوف لها ويسعى لها ويحلق أو يقصر وقد حل من عمرته ويقطع التلبية إذا ابتداء بالطواف ويقوم بمكة حلالاً لأنه حل من العمرة، قال : فإذا كان يوم التزوية أحرم بالحج من المسجد، والشرط أن يحرم من الحرم وفعل ما يفعله الحاج المفرد وعليه دم التمتع (فتح القدير مع الهداية ج : ۲ ص : ۲۱۰ تا ۲۱۲) وأيضاً : أما الإحرام بالعمرة في الحج فهو التمتع، وصورته أن يحرم بالعمرة في أيام الحج (شوال وذى القعدة وعشرة من ذى الحجة) ويأتى بأفعال العمرة فإذا حل من عمرته يقيم بمكة حلالاً من غير أن يرجع إلى أهله، ثم يحرم بالحج من المسجد في يوم التزوية ويفعل ما يفعل الحاج المفرد، عليه دم التمتع ۱۰۰ الح (خزانة الفقه ص : ۸۹، كتاب الحج، الإحرام بعمرة في الحج)۔

[۲] ومعنى التمتع الترفق بأداء النسكين في سفر واحد من غير أن يلم بأهله بينهما المأما صحيحاً وفي الفتح : فتحري الضابط للمتمتع أن يفعل العمرة أو أكثر طوافها في أشهر الحج عن إحرام قبلها أو فيها ثم حج من عامة بوصف الصحة من غير أن يلم بأهله بينهما المأما صحيحاً (فتح القدير، كتاب الحج، باب التمتع، ج : ۲ ص :

❖ حج بدل ❖

د حج بدل شرطونه

سوال: د حج بدل څه شرطونه دي؟ آیا سعودي عرب کې نوکرسېری، دیو پاکستانی (یا افغانی) له طرف نه حج بدل کولی شي او که نه؟

جواب: په کوم سړی باندې چې حج فرض وي او هغه د حج داداکولو له پاره وصیت هم کړی وي، نودهغه حج بدل دهغه د وطن نه کیدای شي، د سعودي عرب نه جائز نه دی^[۱] او که چیرې له وصیت پرته یا د فرضیت نه پرته که څوک دخپلوانو له پاره حج بدل کوي، نودهغه حج نفلي د ثواب له پاره دی. هغه دهرځای نه صحیح دی^[۲]

د حج بدل شرعي حیثیت

سوال: د حج بدل نه څه مراد دی؟ اود دې څه حکم دی؟

جواب: د حج درې صورتونه دي:

۱... یو سړی دومره کمزورې دی چې هغه پخپله حج ته نه شي تللی، دهغه سره دومره مال دی چې حج د هغه په ذمه فرض دی. نودهغه په ذمه لازم دي چې بل سړی دخپل ځان په ځای د حج له پاره ولیږي^[۳]

۲... د یو سړي په ذمه باندې حج فرض و. هغه پخپل ژوند کې ونه کړ، خو د مرګ نه مخکې یې وصیت کړ چې زما له طرفه حج وکړي. او په دریمه برخه د مال کې دومره گنجائش و چې دهغه حج کیدای شي، نو کوم سړی چې داسې وصیت کولو سره مړ شي، دهغه د وارثانو په ذمه لازم دي چې دهغه له طرفه حج بدل وکړي^[۴]

[۱] (سنن) فی الحاج عن الغیر هل الأفضل فی حقه أن يعود الی بلده أم؟ (الجواب) نعم علی الأظهر، فیکون أداءه علی طبق أداء المیت لو فرض أداءه، فان الغالب منه أنه کان يعود الی بلده، والمسئلة فی مناسک القاری (الفتاویٰ تنقیح الحامدیه، کتاب الحج ج: ۱ ص: ۱۴ طبع ایچ ایم سعید) و ایضا: الحادی عشر أن یحج عنه من وطنه ان اتسع الثلث. الخ (فتاویٰ شامی، مطلب شروط الحج، ج: ۲ ص: ۶۰۰، ایضا الفقه الاسلامی وأدلته ج: ۳ ص: ۵۵)

[۲] الحج النفل عن الغیر: هذه الشرائط کلها عند الحنفیه فی الحج الفرض، اما الحج النفل عن الغیر، فلا یشرط فیہ شیء منها الا الاسلام والعقل والتمیز (الفقه الاسلامی وأدلته ج: ۳ ص: ۵۶) الحج النفل عن الغیر [۳] قال الحنفیه: من لم یجب علیه الحج بنفسه لعذر کالمريض ونحوه، وله مال، یلزمه أن یحج رجلا عنه، ویجراه عن حجة الاسلام (الفقه الاسلامی وأدلته کتاب الحج، مشروعیه النیابة فی الحج، ج: ۳ ص: ۴۰، ۴۱)

[۴] وان مات عن وصیه لا یسقط الحج عنه إذا حج عنه یجوز عندنا باستجماع شرائط الجواز، وهی نية الحج وأن یکون بمال الموصی.... ویحج عنه من سب ماله سواء قید الوصیه بالثلث.... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه

۳: یو سړي وصیت نه دی کړی، خو دومره مال یې پریښی دی چې دهغه حج بدل کیدای شي، [۱] همدغه شان که چیرته چا مال خو نه وي پریښی، خو دهغه اولاد او نور وارثان ماشاء الله د حیثیت خاوندان وي او حج بدل ورته کولی شي. نو الله تعالی نه امید دی چې د هغه حج قبول کړي [۲]

د حج بدل جواز

سوال: زه دیوې ډیرې ضروري خبرې له پاره دمستلې پوښتنه کوم، ما دخپل پلار صاحب نه حج بدل کړی و، یو صاحب راته وفرمایل چې حج بدل خو هیڅ شی نه دی اودانا جائز دی، ځکه چې قرآن شریف کې د حج بدل هیڅ ذکر نه شته، د کله نه مې چې دهغه صاحب نه دا خبره اوریدلې ده زما زړه ډیر زیات خفه دی چې زما پیسې ضائع شوې اوماته سکون نه ملاوېږي، ستاسو د جواب راته ډیر زیات انتظار دی چې زما فکر ختم شي.

جواب: حج بدل صحیح دی، تاسو ته د پریشانه کیدو ضرورت نه شته او کوم صاحب چې دا وایي چې چونکه په قرآن مجید کې حج بدل نه شته، په دې وجه باندې حج بدل هیڅ شی نه دی. دهغه دا خبره بالکل فضول اوبې کاره ده، حج بدل باره کې احادیث موجود دي [۳] اودامت ددې په صحیح کیدو باندې اجماع ده. [۴]

حج بدل څوک کولی شي؟

سوال: حج بدل کوم کس ادا کولی شي؟ ځینې خلک وایي چې حج بدل یوازې هغه کس کولی شي چې خپل حج یې کړی وي، که چیرې د چاپه ذمه باندې حج فرض نه وي، نو آیا هغه کس حج بدل ادا کولی شي او که نه؟

جواب: د احنافو مسلک باندې کوم کس چې خپل حج نه وي ادا کړی دهغه د بل چاله پاره حج

... بقیه د تیر مخ] ... او اطلق بان اوصی أن یحج عنه (فتاوی عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۵۸، کتاب الحج، الباب الخامس عشر، طبع رشیدیه کونته)

[۱] من علیه الحج اذا مات قبل ادائه فان مات عن غیروصیه یا ثم بلا خلاف، وان أحب الوارث أن یحج عنه، حج وأرجوا أن یجزئه ذلک ان شاء الله تعالی (فتاوی عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۵۸، کتاب الحج، الباب الخامس عشر، طبع رشیدیه)

[۲] ایضا۔

[۳] أتى رجل النبی صلی الله علیه وسلم فقال : ان اختی نذرت أن تحج و انما ماتت، فقال النبی صلی الله علیه وسلم : لو كان علیها دين أكنت قاضیه؟ قال : نعم! قال : فاقض دين الله فهو أحق بالقضاء (مشکوٰۃ ص : ۲۲۱، کتاب المناسک)

[۴] والحاصل أن من قدر علی الحج وهو صحيح ثم عجز لزمه الاحجاج اتفاقا (رد المختار ج : ۲ ص : ۵۹۸)۔

بدل ادا کول له کراهيت سره جائز دي^{۱۱}

حج بدل د چاله طرف نه کول ضروري دي؟

سوال: حج بدل چې د چاله طرف نه کيږي، آیا هغه مرحوم باندې چې حج فرض وي، نوهغه وخت کې حج بدل وکړل شي يا چې کوم مرحوم باندې چې حج فرض نه وي دهغه له طرف نه هم حج بدل کيږي؟

جواب: به کوم کس باندې چې حج فرض وي او هغه دومره مال پريښی وي، چې دهغه په دريمه برخه کې حج کيدای شي او هغه د حج بدل وصيت هم کړی وي، نو دهغه د طرف نه دهغه په وارثانو باندې حج بدل کول فرض دي^{۱۲}

د کوم کس په ذمه چې حج فرض و، خو هغه دومره مال پرې نه ښود يا هغه د حج بدل وصيت نه وي کړی، نو دهغه له طرف نه حج بدل کول په وارثانو باندې لازم نه دي، خو که چيرې وارث دهغه له طرف نه پخپله باندې حج بدل وکړي يا بل څوک د حج بدل له پاره وليږي، نو د الله تعالیٰ درحمت نه اميد دی چې د مرحوم فرض به ادا شي^{۱۳}.

او د کوم کس په ذمه چې حج فرض نه و او وارث دهغه له طرف نه حج بدل ادا کړي، نو دابه نفلي

۱] والذي يقتضيه النظران حج الصرورة (الذى لم يحج عن نفسه) عن غيره فهو مكروه كراهة تحريم ومع ذلك يصح لأن النهى ليس لعين الحج قال في البحر: والحق انها تزيهية على الامر (فتاوى شامى. مطلب في حج الصرورة ج: ۲ ص: ۶۰۳) ايضا: ثم المصنف رحمه الله تعالى لم يقيد الحاج عن الغير بشيء يفيد انه يجوز احجاج الصرورة وهو الذى لم يحج أولا عن نفسه، لكنه مكروه كما صرحوا به ... الخ (البحر الرائق، كتاب الحج، باب الحج عن الغير، ج: ۳ ص: ۱۲۳ طبع رشيديه).

۲] وان مات عن وصية لا يسقط الحج عنه، ويجب أن يحج عنه، لأن الوصية بالحج قد صحت، وإذا حج عنه يجوز عند استجماع شرائط الجواز ويحج عنه من ثلث ماله سواء قيد الوصية بأن يحج عنه بثلث ماله أو أطلق بأن أوصى أن يحج عنه (البدائع الصنائع، فصل وأما بيان حكم فوات الحج عن العمرة ج: ۲ ص: ۲۲۲، طبع ايج ايم سعيد) ايضا: وان مات عن وصية لا يسقط الحج عنه، وإذا حج عنه يجوز عندنا باستجماع شرائط الجواز (الفتاوى العالمگیریة، كتاب المناسك، الباب الخامس عشر في الوصية بالحج ج: ۲ ص: ۲۵۸ طبع رشيديه).

۳] ولومات رجل بعد وجوب الحج ولم يوص به فحج رجل عنه أوحج عن أبيه أو أمه عن حجة الاسلام من غير وصية قال: ابو حنيفة: يجوز ان شاء الله ... لأنه ابصال للثواب، وهو لا يختص بأحد من قريب أو بعيد (فتاوى شامى ج: ۲ ص: ۶۰۰، باب الحج عن الغير، البدائع الصنائع، كتاب الحج ج: ۲ ص: ۲۲۱) ايضا: ومن مات وعليه فرض الحج، ولم يوص به، لم يلزم الوارث ان يحج عنه وان أحب أن يحج عنه، حج وأرجوا أن يجزيه ان شاء الله تعالى (الفتاوى التاتارخانية، كتاب المناسك، الوصية بالحج ج: ۲ ص: ۵۶۴ طبع ادارة القرآن، البدائع ج: ۲ ص: ۲۲۱)

حج وي او مرحوم ته به ددې ثواب ضرور ملاويږي ان شاء الله.^(۱)

له وصيت پرته حج بدل کول

سوال: حج بدل کې دچا وصيت نه شته، يوسړی په خپله خوښه دخپل مرحوم مور، پلار، پير، استاذ يعنې له چا دطرف نه حج بدل کوي، طاقت هم لري، آیا هغه يوازې حج ادا کولی شي؟ اوکه هغه قرباني کول هم غواړي نو کولی يې شي؟ وضاحت کولوسره د شکر يې ادا کولو موقع راکړئ!

جواب: که وصيت نه وي، نو چې څنگه حج کول غواړي کولی يې شي، هغه به حج بدل نه وي، بلکې دثواب بېنلوله پاره به وي اودهغه ثواب به الله تعالی هغوی ته ورسوي، له چاله طرف نه چې حج ادا شوی وي، قرباني همدغه شان دثواب بېنلوله پاره کيدای شي.^(۲)

د مړي له طرف نه حج بدل کېدای شي

سوال: يو مرحوم باندې حج فرض و، خو هغه حج ادا نه شو کړی، آیا اوس دهغه له طرف نه بل څوک حج ادا کولی شي؟

جواب: د مرحوم له طرف نه حج بدل ادا کيدای شي، که چيرې هغه وصيت کړی وي، نودهغه د مال په دريمه برخه کې دهغه له پاره حج بدل ادا کول پکار دي اوکه چيرې دريمه برخه کې ممکن نه وي نو بيا که چيرې ټول وارثان بالغ او حاضر وي او دټول مال نه د حج ادا کولو اجازه ورکوي، نو دټول مال نه هم دې صورت کې حج ادا کيدای شي^(۳) اوکه چيرې هغه وصيت نه وکړی، نو بيا

[۱] الأصل أن كل من أتى بعبادة ماله جعل ثوابها للغير وفي رد المختار: قوله بعبادة ما، أي سواء كانت صلاة أو صوما أو صدقة أو قراء أو ذكرا أو طواطا أو حجاً أو عمرة أو غير ذلك لأنها تصل إليهم ولا ينقص من أجره شيء وبحث أيضاً أن الظاهر أنه لا فرق بين أن ينوي به عند الفعل للغير أو يفعل لنفسه ثم يجعل ثوابه لغيره لا إطلاق كلامهم (رد المختار ج : ۲ ص : ۵۹۵، باب الحج عن الغير، مطلب في اهداء ثواب الأعمال للغير).

[۲] وايضا: باب الحج عن الغير، الأصل أن كل من أتى بعبادة ما له جعل ثوابها لغيره، وفي الشامية (قوله بعبادة ما) أي سواء كانت صلاة أو صوما أو صدقة أو حجاً أو عمرة أو غير ذلك ... الخ (رد المختار مع رد المختار ج : ۲ ص : ۵۹۵) ايضاً : عن أنس رضي الله عنه قال : يا رسول الله ! انا نتصدق عن موتانا ولحج عنهم وندعوا لهم، فهل يصل ذالك لهم؟ قال : نعم ! انه ليصل إليهم، وأنهم ليفرحون به كما يفرح أحدكم بالطبق إذا أهدى إليه (رد المختار ج : ۲ ص : ۵۹۶، باب الحج عن الغير) ايضاً : الحج النفل عن الغير، هذه الشرائط (أي المتقدمة) كلها عند الحنفية في الحج الفرض، أما الحج النفل عن الغير، فلا يشترط فيه شيء منها إلا الاسلام، والعقل، والتميز الخ (الفقه الاسلامي وادلته، كتاب الحج ج : ۳ ص : ۵۶) _

[۳] اشترط الحنفية عشرين شرطاً للحج عن الغير لذكرها [بقية حاشيه په راروانه صفحه ...]

د وارثانو تر خوښې او خوشحالي پوره اړه لري، امید دی چې الله تعالی به دې صورت کې دهغه حج قبول کړي او دهغه گناهونه به معاف کړي.^[۱]

د لور لخوا د مرحومي مور له طرف نه حج کول

سوال: زموږ په محله کې دیو زنانه وفات شوه، نودهغې واده شوې لور دهغې په نوم باندې حج وکړ. واضحه دې وي چې دهغې د مرگ نه وروسته ما اوریدلي دي چې د مړو په نوم باندې عمره کیږي. آیا حج هم ادا کیږي؟ او آیا هغه حج به دهغې د مور په نوم باندې مقبول شي؟ مهرباني وکړئ ددې جواب راکړئ!

جواب: هو! حج او عمره دواړه ادا کیږي.^[۲]

د حج بدل په سلسله کې د سوالونو جوابونه

سوال: دلته عام طور باندې د حج بدل نه دامفهوم اخستل کیږي چې حج بدل دهغه مرحوم له طرف نه کیږي په کوم باندې چې په ژوند کې حج فرض شوی وي، دهغه سره دومره مال جمع وي چې دهغه په ذریعه باندې اساني سره حج کیږي، هغه د حج اراده هم کړې وي، خود حج ادا کولونه مخکې هغه مړ شي، اوس دهغه پریښودل شوي مال کې دهغه څوک خپلوان یا زوی دهغه له طرف نه حج بدل کولی شي، دغه شان د ژوندیوله طرف نه د حج بدل هم دامفهوم وړاندې کیږي، که چیرې هغه باندې حج فرض شوی وي، خو هغه دناروغي یا بې ووالي په وجه باندې داسې حالت ته رسیدلی وي چې د گرځیدو یا سورلی کولونه معذوروي، نو هغه خپل اولاد کې چاته یا بل چاته د حج ټوله خرچه ورکړي او د حج له پاره یې ولیږي، دې له پاره هم د اشراط دي چې حج بدل کونکی کس همدهغه ځای نه لارشي کوم ځای کې چې لېږونکی کس اوسیږي.

ددې ټول صراحت باوجود څه سوالونه په ذهن کې داسې دي چې حل کول غواړي: سوال دادی

...بقیه د ترمخ... ان یحج النائب عن الأصيل من وطنه ان اتسع ثلث التركة في حالة الوصية بالحج، و ان لم يتسع یحج عنه من حیث یبلغ (الفقه الاسلامی وادلته ج : ۳ ص : ۴۹، ۵۵)۔

[۱] قلت : وقد معنا أن الوارث ليس له الحج بمال الميت الا أن تجيز الورثة وهم كبار، لأن هذا مثل التبرع بالمال (فتاوی شامی، باب الحج عن الغير ج : ۲ ص : ۶۰۶) ایضا : لومات رجل بعد وجوب الحج ولم یوص به لحج رجل عنه أو حج عن أبيه أو أمه عن حجة الاسلام من غیروصیة قال : ابو حنیفة : یجزیه ان شاء الله (رد المحتار ج : ۲ ص : ۶۰۰) ولو أوصی الميت أن یحج عنه ولم یزد كان للوارث أن یحج عنه، فان كان الوصی وارث الميت أو دفع المال الى وارث الميت لیحج عن الميت فان أجازت الورثة وهم كبار جاز والا فلا لأن هذا بمقالة التبرع بالمال (فتاوی حامدیه ج : ۱ ص : ۱۴)۔

[۲] فلا یجوز حج الغير بغير اذنه الا اذا حج أو أحج الوارث عن مورثه (حاشیه رد المحتار ج : ۲ ص : ۵۹۹ طبع سعید)

چې مرکيدونکي کس دمرگ په وخت کې ددې قابل نه و چې حج يې ادا کړي واي، يا داسې ووايي چې هغه باندې څه ذمه داري وي، چې هغې نه هغه دخپل مرگ پورې خلاص نه شو اودولت ورسره نه ودځه په وجه باندې چې هغه باندې حج نه شي فرض کيدای، اوس دهغه دمرگ نه شل کاله وروسته دهغه اولاد ددې قابل شواودهغوی دومره طاقت هم شته چې دهر فرض ادا کولو نه وروسته خپل حج هم وکړي اودپلار حج هم، نواوس موږ ته دا ووايي چې دا اولاد له طرف نه دخپل پلار له پاره دحج کول، حج بدل کيدای شي؟ (ياد ساتل پکار دي چې پلار دمرگ په وخت کې ددې قابل نه و چې حج وکړي، اوچونکې چې دحج بدل له پاره دامضبوط ذليل گڼل کيږي چې دچا له پاره حج بدل وکړل شي، چې هغه باندې دې دمرگ نه مخکې حج فرص شوی وي. نوآيا ذکر شوی کس دخپل پلار دطرف نه حج نه شي کولی؟ ځکه چې دمرگ نه مخکې دهغه په پلار باندې حج فرض نه و.

اوس دژوند يو طرف ته راشئ، دژوندود طرف نه هم حج بدل همدې صورت کې کيدای شي چې کله هغوی ددې قابل نه وي چې حج وکړي، يعنی ددولت باوجود دبدني معذوري يا بوډا والي په وجه باندې هغوی گرځيدای نه شي، نوهغوی دحج خرچې خپل اولاد يا بل چا خپلوان ته ورکړي اوهغوی حج ته وليږي اوس که چيرې پلار سره دولت نه وي اوبدني طور باندې معذور هم وي، يعنی هغه باندې دحج فرضيت لازم نه وي، نودهغه زوی چې دهغه نه جدا اوسيدو يا دساتل پکار دي چې دخفگان په وجه باندې نه بلکې دځای دتنگي په وجه باندې جدا اوسيدو باندې مجبور دي، طاقت لري، پخپله يې حج کړی دی، نوآيا هغه دخپل پلار له طرف نه حج کولی شي؟ جناب! اوس دويمه مسئله داده که چيرې مور و پلار سره پيسې نه شته، يا پلار کار روزگار نه کوي (څنگه چې نن سبا عام طور باندې کيږي چې زوی دکار کولو قابل شي، نوداحترام په وجه باندې هغه پلار کار کولو ته نه پرېږدي، بدني طور باندې هم ټيک (صحيح) دی، نوآيا هغه دخپل زوی په خرچ باندې حج ته تللی شي اوکه نه؟ او حج کې دهغه پيسې بالکل نشته.

اوس تاسو مونږ ته دا ووايي چې دزوی په پيسو باندې دمور و پلار حج کيږي اوکه نه؟ مهرباني وکړئ ددې سوالونو جواب راکړئ چې ماته دذهني پرېشاني نه خلاصی پيدا شي اوکه چيرې بچي دطاقت لرلو باوجود دژوندي يامره شوي مور و پلار دطرف نه حج بدل نه کوي، نوهغوی به گناهگار وي اوکه نه؟ اوداهم چې د عمره بدل له پاره هم، هماغه شرطونه دي کوم چې دحج بدل له پاره دي؟

جواب: ۱. په کوم ژوندي يامري باندې چې حج فرض نه وي، دهغه له طرف نه حج بدل کيدای شي، خودابه نفلي حج وي.^(۱)

- ۲ که چیرې پلار سره پیسې نه وي اوزوی هغه ته د حج کولو پیسې ورکړي نوددې پیسو مالک جوړیدو سره. په دې شرط باندې چې هغه باندې څه قرض نه وي، هغه باندې حج فرض شي.^(۱۱)
- ۳ دا ولاد په ذمه باندې په مور پلار باندې حج کول ضروري نه دي، خو که چیرې الله تعالی هغوی ته دولت ورکړی وي، نومور پلار باندې حج کول ډیر لوی سعادت دی.^(۱۲)
- ۴ که چیرې مور پلار غریبان وي او هغوی باندې حج فرض نه وي، نو دا ولاد د طرف نه دهغوی له پاره حج بدل کول ضروري نه دي.
۵. عمره بدل نه وي، خو د چاله طرف نه عمره کول صحیح دي، د ژوندی له طرف نه هم اودمړي د طرف نه هم، ددې ثواب به هغوی ته ملاوړي له چا د طرف نه چې عمره ادا کړل شي.^(۱۳)

د مجبوري په وجه باندې حج بدل

سوال: زه د زړه مریض یم. د ډیروخت نه مې دبیت الله شریف د زیارت خواهش دې، تکلیف د برداشت کولونه بهر دی، ډیر زیات کمزوری یم، اوزما عمر تقریباً پنځه شپيته کاله دی، د وینې بواسیر مې هم دي، دیو څو وجوهاتو په وجه باندې تکلیف کې اضافه کیږي، زه دخپل حالت د مجبوري په وجه باندې یو خپلوان حج بدل له پاره لیرم، آیا زما ثواب کې به کمی خونه کیږي؟ آیا زما د خواهش مطابق به ماته ثواب ملاو شي؟ اوداهم ووايي چې حج ته تلونه مخکې چې کوم فرائض واجب وي دهغو فرائضو ادا کول هم زما په ذمه باندې فرض دي او که نه؟ مثلاً خپلوانو سره ملاویدل، حقوق معاف کول او داسې نور شرعي فرائض ما باندې واجب دي او که نه؟

جواب: که چیرې تاسو پخپله تلونه معذوري، نوبل څوک حج بدل له پاره لیرلی شئ، ستاسو حج به اداسی، حقوق معاف کول پکار دي.^(۱۴)

... بقیه د ترمخ] ... ونحج عنهم وندعوا لهم، فهل يصل ذالک لهم؟ قال : نعم ! انه ليصل اليهم الخ (رد المختار ج : ۲ ص : ۵۹۶، باب الحج عن الغير، مطلب فيمن أخذ بعبادته شيئا من الدنيا) _

۱] وأما شرائط وجوبه ومنها القدرة على الزاد والراحلة بطريق الملك أو الأجارة وتفسير ملك الزاد : الراحلة أن تكون له مال فاضل عن حاجته الأصلية وهو ما سوى سكنه وسوي ما يقضى به د يونه الخ (فتاوي عالمگیری، كتاب المناسك ج : ۱ ص : ۲۱۷) _

۲] عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم : لمن حج عن أبويه أو قضى عنهما مغرمًا بعث يوم القيامة مع الأبرار (فتاوي شامي ج : ۲ ص : ۶۰۹، باب الحج عن الغير، مطلب العمل على القياس دون الاستحسان)

۳] الأصل أن كل من أتى بعبادة مَّا له جعل ثوابها لغيره وفي الشامية (قوله بعبادة ما) أي سواء كانت صلاة أو طوافًا أو حجاجًا أو عمرة قوله لغيره أي من الأحياء والأموات ... الخ (فتاوي شامي ج : ۲ ص : ۵۹۵، ۵۹۶)

۴] (سنن) في المعذور الذي لا يرجى برؤه إذا أمر بأن يحج عنه غيره، ... [بقيه حاشيه په راروانه صفحه ...

له وصیت پرته د مرحوم مورپلار له طرف نه حج ادا کول

سوال: که چیرې د زید پلار د دې دنیا نه رخصت شوی وي، نو زید دخپل مورپلار د وصیت نه پرته دهغوی له پاره حج او عمره ادا کولی شي او که نه؟ که چیرې کولی یې شي، نو هغه د حج په دریو واړو قسمونو کې کوم قسم ادا کړي؟

جواب: که چیرې د مورپلار په ذمه حج فرض و او هغوی د حج بدل وصیت نه وي کړی، او زید دهغوی د طرف نه حج بدل وکړي، نو امیددی چې دهغوی فرض به اداسي او دریو واړو قسمونو کې چې کوم قسم حج هم وکړي صحیح دی.^[۱]

سوال: ذکر شوی حاجی د حج نه مخکې عمره هم ادا کولی شي او که یوازې حج به ادا کوي؟

جواب: له وصیت نه پرته چې کوم حج ادا کړي، له هغه نه مخکې عمره هم کيږي.^[۲]

سوال: که چیرې مورپلار باندې حج فرض نه و، یعنی طاقت یې نه و، خودزوی یې طاقت شته، نو هغه د مورپلار د طرف نه حج او عمره ادا کولی شي او که نه؟ که چیرې کولی یې شي، نو حج به فرضي وي او که نفلي؟

جواب: حج کولی شي، خودا حج به نفلي وي.^[۳]

د مور له طرف نه حج بدل ادا کول

سوال: زموږ د مړې مور د زړه خواش و چې حج وکړي، خو شاید چې دهغې په نصیب کې به نه و، څه ورځې مخکې هغه وفات شوه، اوس زموږ غواړو چې پخپلې خور چې کونډه ده، یوازې جینکې یې دي، ځوی یې هم نشته، هیڅ قسمه ذریعه د گټې یې هم نشته، باندې حج وکړو، ایا زموږه داسې کول صحیح دي؟ ایا د دې حج ثواب به زموږ مور ته ملا ويږي؟

جواب: چا چې خپله فرض حج ادا کړی وي، هغه دهغې د طرف نه نفلی حج کولی شي.^[۴]

... بقیه د ترمخ] ... حج عنه فهل سقط الفرض عنه، استمر ذلک العذر أم لا؟ (الجواب) اذا كان لا يرجی برؤه يسقط الفرض عنه، استمر العذر أولا، وان كان يرجی برؤه يشترط عجزه الى موته كما في البحر وغيره (الفتاوى تنقيح الحامدية، كتاب الحج ج ۱: ص ۱۴، طبع رشيدية)۔

[۱] لومات رجل بعد وجوب الحج ولم يوص به فحج رجل عنه أوحج عن أبيه أو أمه عن حجة الاسلام من غير وصية قال: ابو حنيفة: يجوز ان شاء الله.... لأنه إيصال للثواب، وهو لا يختص بأحد من قريب أو بعيد (فتاوى شامی ج: ۲ ص: ۶۰۰، باب الحج عن الغير، قبيل مطلب شروط الحج عن الغير عشرون، طبع سعيد)

[۲] وهذه الشروط كلها في الحج الفرض، وأما النفل فلا يشترط فيه شيء منها الا الاسلام والعقل والتمييز. (رد المحتار ج ۲ ص ۶۰۰، باب الحج عن الغير، قبيل مطلب شروط الحج عن الغير عشرون، طبع سعيد)

[۳] ايضا۔

[۴] والأفضل للإنسان اذا أراد أن يحج رجلا عن نفسه أن يحج رجلا قد حج... [بقيه حاشيه په راروانه صفحه

دمورله طرفه حج بدل ادا كول

سوال: زمامور محترمه تيركال وفات شوي ده، آيا زه دهغي له طرف نه حج بدل كولى شم؟ اوماددي نه مخكي حج نه دي كړي، آيا ماته به مخكي خپل حج اوبيا دمور حج ادا كول وي، يا يوازې دمورله طرف نه حج ادا كولى شم؟

جواب: ښه خبره داده چې حج بدل هغه كس وكړي چې مخكي يې خپل حج كړي وي، كوم كس چې خپل حج نه وي كړي دهغه حج بدل كول مكروه دي.^{۱۱}

دمعذورپلارله پاره جده كې اوسيدونكي زوى حج بدل كولى شي؟

سوال: لس كاله مخكي جده كې زما اوسيدونكي زوى زه د كراچۍ نه خان سره بوتلم اوما باندې يې عمره ادا كړه، تر اوسه پورې د حج د سعادت نه محروم يم، زوى مې ديارلس خوارلس حجونه كړي دي، كه چيرې هغه يو حج ماته وښيي نو آيا زما حج به ادا شي؟ زما عمر ۸۷ كاله دى، بل زوى مې هم دوه درې حجونه كړي دي، جده كې نو كړدى، رخصتي باندې يې كراچۍ ته دراتلو اراده ده، بيرته تلو كې د كراچۍ نه جدي ته رسيدوسره د حج په ورځو كې هغه زما له پاره حج بدل كولى شي؟ يو څوميا شتې مخكي تاسو ديو صاحب د سوال په جواب كې ليكلي و چې د حج بدل له پاره ښه دادي چې هغه خپل حج پخپله باندې كړي وي اوبيا هم دهغه مقام يعنې كراچۍ نه سفر كولوسره جدي ته لاړ شي او حج بدل وكړي، زه دگرځيدو قابل نه يم.

جواب: كه چيرې ستاسو په ذمه باندې حج فرض وي، نو د حج بدل له پاره كراچۍ نه ليرېل ضروري دي^{۱۲} كه ستاسو زوى ځي او كه بل څوك او كه تاسو باندې حج فرض نه وي نو ستاسو.

... بقيه د ترمخ] ... عن نفسه، ومع هذا لو أحج رجلا لم يحج عن نفسه حجة الاسلام يجوز عندنا، وسقط الحج عن الامر كذا في المحيط (فتاوى عالمگیری كتاب المناسك، الباب الرابع عشر في الحج عن الغير ج : ۱ ص : ۲۵۷، طبع رشيديه)

۱] (الجواب) يجوز لمن لم يكن حج عن نفسه أن يحج عن غيره لكنه خلاف الأفضل، ويسمى حج الضرورة (الفتاوى تنقيح الحامدية، كتاب الحج ج : ۱ ص : ۱۳) و أيضا : والذي يقتضيه النظر أن حج الضرورة (الذي لم يحج عن نفسه) عن غيره أن كان بعد تحقق الوجوب عليه بملك الزاد والراحلة والصحة فهو مكروه كراهة تحريم ومع ذلك يصح لأن النهي ليس لعين الحج قال في البحر والحق أنها تبرهية على الامر (فتاوى شامى، مطلب في حج الضرورة ج : ۲ ص : ۶۰۳)۔

۲] (للوأحج الوصى عنه من غيره) أى من غير بلده فيما إذا وجب الاحجاج من بلده لم يصح ويضمن ويكون الحج له ويحج عن الميت ثانيا (رد المحتار ج : ۲ ص : ۶۰۵، باب الحج عن الغير، طبع ايج ايم سعيد) وأما المقصر الذى مات فتصح منه بل تجب الوصية بالاحجاج عنه ويكون من بلده أن لم يعين مكانا آخر (الفقه الاسلامي وادلته، مشروعية في الحج، ج : ۳ ص : ۴۱، طبع دار الفكر بيروت)۔

زوی دجدي نه هم ستاسوله پاره حج بدل کولی شي او که چیرې هغه خپل یوحج تاسوته وېښي، نو بیا به هم تاسوته دهغي ثواب ملاو شي^{۱۱} خو که چیرې تاسو باندې حج فرض وي نو بیا د ادا شوي حج ثواب بېنلوسره هغه فرض نه ادا کیږي، دغه شان هغه زوی چې د کراچی نه جدي ته ځي، که چیرې هغه ستاسوپه خرچې باندې دلته نه احرام تړلونه وروسته د حج په نیت باندې د حج په میاشتو کې لارشي او حج ادا کړي، نو ستاسو حج بدل به د عذر په وجه باندې ادا شي^{۱۲}.

د نیکه له طرف نه حج بدل

سوال: زمنیکه وفات شوی دی، او هغه د حج فارمونه ډک کړي وو او دهغوی نمبر هم راغلی و. خو هغه د مرگ نه مخکې یې خپلې ښځې یعنی زمانیا ته ويلي و که چیرې زه مړ شم، نو ته حج ته لار ده. اوس مسئله داده چې آیا زمانیا د عدت په دوران کې حج ته تللی شي؟

جواب: ستاسو نیاله پاره د عدت په دوران کې حج ته تلل جائز نه دي^{۱۳} د عدت نه وروسته که چیرې محرم سره تللی شي، نو لار ده چې او که چیرې ورسره د تللو له پاره څوک محرم نه وي، نو د حج بدل وصیت دې وکړي^{۱۴} دامسئله هغه صورت کې ده کله چې ستاسو نیاباندې حج فرض وي او که چیرې ستاسو نیکه د مرگ نه مخکې وصیت کړی وي، نو ستاسوپه نیاباندې د نیکه د طرف نه حج بدل کول لازم دي، که هغه پخپله باندې ځي او که بل څوک لیري^{۱۵}.

۱ [باب الحج عن الغير: الأصل أن كل من أتى بعبادة ما له جعل ثوابها لغيره، (وفي الشامية) قوله بعبادة ما له أي سواء كانت صلاة أو صوما أو صدقة أوحجا أو عمرة أو غير ذلك (فتاوي شامي ج: ۲ ص: ۵۹۵) وأيضا: اتفق العلماء على وصول ثواب الدعاء والصدقة والهدى للميت للحديث السابق: إذا مات الإنسان انقطع عمله إلا من ثلث: صدقة جارية، أو علم ينتفع به، أو ولد صالح يدعو له وقال جمهور أهل السنة والجماعة: للإنسان أن يجعل ثواب عمل لغيره صلاة أو صوما أو صدقة أو تلاوة قرآن الخ (قواعد الفقه الاسلامي وأدلته، اهداء ثواب الأعمال للميت ج: ۳ ص: ۳۸، ۳۹)۔

۲ [ولجواز النيابة في الحج شرائط منها أن يكون المحجوج عنه عاجزا عن الأداء بنفسه وله مال وإن كان قادرا على الأداء بنفسه بأن كان صحيح البدن وله مال أو كان فقيرا صحيح البدن لا يجوز حج غيره عنه، ومنها استدامة العجز من وقت الاحتجاج الى وقت الموت كذا في البدائع (فتاوي هندية، الباب الرابع عشر في الحج عن الغير ج: ۱ ص: ۲۵۷)۔

۳ [المعتدة لا تسافر لا للحج ولا لغيره (فتاوي عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۳۵) أيضا: فلا تخرج المرأة الى الحج في عدة طلاق أو موت (فتاوي هندية ج: ۱ ص: ۲۱۹، أيضا الفقه الاسلامي وأدلته ج: ۳ ص: ۳۶ طبع دار الفكر بيروت) (۴) والذي اختاره في الفتح أنه مع الصحة وأمن الطريق شرط وجوب الأداء فيجب الايضاء أن منع المرض وخوف الطريق أو لم يوجد زوج ولا محرم (رد المختار ج: ۲ ص: ۴۶۵)۔

۴ [والذي اختاره في الفتح أنه مع الصحة وأمن الطريق شرط وجوب الاداء فيجب الايضاء أن منع المرض وخوف الطريق أو لم يوجد زوج ولا محرم. (رد المختار ج: ۲ ص: ۴۶۵)۔

۵ [ومنها أن يكون حج المأمور به المحجوج عنه فإن تطوع الحاج عنه... [بقية حاشيه به راروانه صفحه...

د بنځې له طرف نه حج بدل

سوال: زما دمورد حج کولو دیرارمان و. الله تعالى دې هغې ته جنت نصیب کړي، اوس دې کال زما حج ته دتلواراده ده (ان شاء الله) نو آیا زه دا نیت وکړم چې ددې ثواب دې ماسره زما مور ته هم ورسېږي؟ ددې له پاره څه نیت او کړم؟ او ما سره به زما پلار هم ځي، هغوی یوځل حج مخکې هم کړی دی نو آیا هغوی دحج بدل نیت (زموږ دمور له پاره) کولی شي؟

جواب: تاسو دخپل طرف نه حج وکړئ، اودهغې دطرف نه عمره وکړئ که چیرې ستاسو دپلار دهغې له طرف نه حج بدل وکړي، نو دهغې له طرف نه به حج وشي.^{۱۱}

د خسر له طرف نه حج بدل

سوال: آیا زوم دخپل خسر په ځای باندې حج بدل کولی شي؟ او خسر دناروغۍ په وجه باندې دا کار نه شي کولی، هغه مالدار دی اودهغه زوی هم مالدار دی.

جواب: د خسر په حکم باندې زوم حج بدل کولی شي.^{۱۲}

د داسې بنځې له طرفه حج بدل په کومې چې حج فرض نه و

سوال: زما په ترور مرحومې (چې زه یې دمور په شان پاللې یم او ما دهغې هیڅ حق ادا نه کړای شو، ځکه چې زه کله ددې قابل شوم نوهغه وفات شوه) د مالي حالاتو په وجه باندې حج فرض نه و، آیا زه هغې ته ثواب بېنلوله پاره څوک بنځه حج بدل ته لیږلی شم؟ آیا دا حج څوک سړی کولی شي؟

جواب: تاسو دمرحومې له طرف نه حج بدل کولی شئ، خوچونکې ستاسو په ترور باندې حج فرض نه و اونه دهغې له طرف نه څه وصیت و، په دې وجه باندې به چې تاسو دهغې له طرف نه کوم حج کوئ هغه به نفي وي.^{۱۳}

... بقیه د ترمخ] ... بمال نفسه لم یجز عنه حتی یحج بماله وکذا اذا أوصی أن یحج بماله ومات فطوع عنه وارثه بمال نفسه، کذا فی البدائع (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۵۷)۔

۱] ومن مات وعليه فرض الحج ولم یوص به، لم یلزم الوارث ان یحج عنه، وان أحب أن یحج عنه حج، وأرجو أن یجزیه ان شاء الله تعالیٰ (فتاویٰ تاتارخانیة، کتاب المناسک ج: ۲ ص: ۵۶۴ طبع ادارة القرآن کراچی) فلا یجوز حج الغير عنه بغير أمره الا الوارث یحج عن موروثه بغير أمره فانه یجزیه (فتاویٰ عالمگیری باب الحج عن الغير ج: ۱ ص : ۲۵۷)

۲] ومن شرائط الحج الأمر بالحج فلا یجوز حج الغير الا بأمره (فتاویٰ عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۵۷) ثم انما یسقط فرض الحج عن الانسان باحجاج غيره اذا كان المَحْجُّ وقت الأداء عاجزا عن الأداء بنفسه، ودام عجزه الي أن مات... الخ (الفتاوى التاتارخانية، کتاب المناسک باب الحج عن الغير ج: ۲ ص: ۵۴۵ طبع ادارة القرآن)

۳] وان كانت (أى العبادة المركبة) نافلة كحج النفل وعمره التطوع تجزي... [بقيه حاشیه په راروانه صفحه..

۲. د ښځې په ذریعه باندې حج بدل کول ضروری نه دي، د ښځې له طرف نه سپری هم حج بدل کولی شي او د سپری له طرف نه ښځه هم حج بدل کولی شي^{۱۱}

چا چې خپل حج نه وي کړی، هغه په حج بدل باندې لیږل مکروه دي

سوال: دوه وروڼه دي، چې د هغوی د پلار وفات شوی دی، دواړه وروڼه جدا جدا پخپل کور کې د بچیو سره اوسېږي، چې په هغوی کې یو ورور مالدار دی، او بل ورور ډیر غریب دی، وړوکی ورور چې مالدار دی دخپلې مور سره یې حج کړی دی، اوس هغه دخپل مرحوم پلار په نوم حج بدل په چا باندې کول غواړي، مشر ورور چونکې غریب دی او هغه یو ځل هم حج نه د کړی، وړوکی ورور پخپلو پیسو سره خپل مشر ورور د مرحوم پلار په نوم حج بدل باندې لیږل غواړي، نو سوال دادی چې مشر ورور چې تراوسه پورې یې پخپله حج نه دی کړی، ددې باوجود د بل چا د نوم حج بدل کولی شي؟

جواب: چا چې خپل حج نه وي کړی، دهغه په حج بدل باندې لیږل مکروه دي. [۲]

د خپل حج نه کونکي حج بدل کول او د حج بدل نه وروسته د بل حج فرضیت

سوال: زما پلار محترم څه موده مخکې وفات شوی دی، مرحوم ته د حج کولو ډیر خواهش و، همدا وجه ده چې هغه دخپلې گټې نه څه برخه ویستلو سره کینودله چې زه به حج ته ځم، خو مرگ دهغه دا خواهش پوره نه کړ، آخري خواهش زما د مرحوم پلار همدا و، موږ وروڼو مشوره وکړه چې د پلار خواهش په نظر کې ساتلو سره دهغه جمع شویو پیسونو دهغه له پاره حج بدل وکړو، زما مور هم د حج له پاره تیاره شوه، اوس هغې سره د محرم تلل هم ضروري دي، زموږ په خاندان کې د مور په محرم کسانو کې څوک هم حاجي نشته، اوس زه دخپل پلار د حج بدل په طور باندې مور سره حج ته تلل غواړم، اوس مسائل دادی چې:

۱. چې زه د مخکې نه حاجی نه یم، نو ایا حج بدل کولی شم؟

...بقیه د ترمخ] ... فی الحالتین، ولا یشرط فیہ العجز، ولا غیره مما یشرط فی حج الفرض، وعمره الاسلام الأهلية النائب بالاسلام والعقل والتمیز، والنية عنه فی الاحرام ان أمره بالحج، والافجعل ثوابه له بعد الأداء، اذ بدون الأمر، يقع الحج عن الفاعل بالاتفاق، فهو ليس حاجا عنه، بل هو جاعل ثواب حجه له... الخ (غنية الناسك فی بغية الناسك، باب الحج عن الغير ص: ۳۲۰ طبع ادارة القرآن)

۱ | ولوا حج عنه امرأة أو عبدا أو أمة باذن السيد جاز ويكره، هكذا في محيط السرخسي (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۵۷ كتاب الحج، الباب الرابع عشر في الحج عن الغير، طبع رشيدیه كوته).

۲ | الأفضل احجاج الحر العالم بالمناسك الذي حج عن نفسه وذكر في البدائع كراهة احجاج الضرورة لأنه تارك فرض الحج (حاشیه رد المحتار ج: ۲ ص: ۶۰۳) اذا أراد أن يحج رجلا عن نفسه أن يحج رجلا قد حج عن نفسه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۵۷، كتاب المناسك، الباب الرابع عشر في الحج عن الغير)

۲ حج بدل نه وروسته به ما باندې دبل حج فرضيت وي او كه نه؟
 ۳: بله دا چې زما د مرحوم پلار د ترور لور چې دهغې عمر تقريباً ۲۵ كالو ته نژدې دى، هغه هم زما سره حج ته تلل غواړي، ايا هغه ماسره حج ته تللى شي؟ دهغې سره زما رسته به دمحرم وي يا دغيرمحرم؟

جواب: چا چې خپل حج نه وي كړى، دهغه حج بدل باندې تگ مكروه دى، خو كه چيرته تاسولار شئ، نو ستاسو د پلار حج به ادا شي. [۱]
 ۲ ستاسو حج به ستاسو په ذمه باندې پاتې وي، په دې شرط چې تاسو سره دومره پيسې وي چې تاسو حج ته لاړ شئ. [۲]
 ۳: ستاسو مور تاسره په حج ته تللى شي، خو ستا د پلار د ترور لور تاسره حج ته نه شي تللى، ځكه چې هغه ستا محرمه نه ده. [۳] والله اعلم!

آيا حج بدل كې يوازې حج افراد كيږي؟

سوال: ما اوريدلي دي چې حج بدل يوازې (افراد) كيږي، آيا دا صحيح ده؟
 ما او زما ورور حج بدل كړې دى، زموږ مشرتره و، دهغه له وفات نه وروسته ما دهغه د پاره حج بدل وكړ، هغه باندې حج فرض نه و، هغه نه عمره كړې وه او نه يې وصيت كړى و ما دهغه د طرف نه حج وكړ او هغه هم قران.
 مورمې پخپل ژوند كې ډير حجونه كړي و، دهغې له وفات نه وروسته موږ دهغې له پاره حج وكړ، دهغې له وصيت نه پرته، او حج قران مو وكړ، ياد دې وي چې موږ خپل حج مخكې كړى دى، ايا زموږ حج دهغوى له پاره صحيح شو؟ جواب ضرور راكړئ!
جواب: تاسو چې د مشرتره له طرف نه اود مور له طرف نه چې كوم حج بدل وكړ، هغه صحيح دى، ځكه چې هغوى دواړو باندې حج فرض نه و، گويا دا نفلي حج شو، اود نفلى حج له پاره هغه شرائط نشته چې د حج بدل له پاره ضروري دي. [۴]

[۱] والأفضل للانسان اذا أراد أن يحج رجلاً عن نفسه أن يحج رجلاً قد حج عن نفسه ومع هذا لو أحج رجلاً لم يحج عن نفسه حجة الاسلام يجوز عندنا وسقط الحج عن الامر (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۵۷، كتاب المناسك)
 [۲] اتفقوا أن الفرض يسقط عن الامر ولا يسقط عن المأمور (بحر الرائق ج: ۳ ص: ۶۶، ۶۷ باب الحج عن الغير) منها القدرة على الزاد والراحلة سواء كان بطريق الملك أو الاجارة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۷)
 [۳] عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم: ألا لا تحجن امرأة الا ومعهامحرم (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۲۳)
 [۴] وهذه الشرائط كلها في الحج الفرض وأما النفل فلا يشترط فيه شيء منها الا الاسلام والعقل والتمييز (حاشية رد المحتار ج: ۱ ص: ۶۰۱) وان كانت (أى العبادة المركبة منهما) نافلة كحج النفل وعمرة التطوع تجزي في الحالتين، ولا يشترط فيه العجز، ولا غيره مما يشترط في حج الفرض، وعمرة الاسلام الا أهلية النائب بالاسلام والعقل والتمييز النية عنه في الاحرام ان أمره بالحج (غنية الناسك، كتاب الحج، باب الحج عن الغير ص: ۳۲۰)

خپل حج نه کونکی حج بدل ته تلل

سوال: زما پلار صاحب وفات شوی دی او موږ دخپل پلار صاحب حج بدل کول غواړو، موږ چې کوم کس باندې حج بدل کول غواړو دهغه مالي حیثیت داسې نه دی چې هغه پخپله باندې حج وکړي، آیا موږ دغه کس باندې حج بدل کولی شو، کوم چې خپل حج نه یې نه دی کړی؟ یا د حج بدل له پاره مخکې خپل حج کول لازمي دي، یا که بل څه صورت وي د حج بدل کولو؟ ددې تفصیلي جواب راکړئ!

جواب: کوم کس چې خپل حج نه وي کړی، دهغه حج بدل ته تلل مکروه تنزیهي، یعنی خلاف اولی دی، خو که چیرې هغه لارشي نو حج بدل به اداسي.^{۱۱}

سوال: دوه وروڼه دي دهغوی پلار وفات شوی دی، دواړه وروڼه جدا جدا دخپلو کورنیو سره اوسېږي، هغوی کې یو ورور مالدار دی او دویم ورور ډیر زیات غریب، کشر ورور کوم چې مالدار دی دخپلې مور سره حج کړی دی او اوس هغه دخپل پلار په نوم باندې حج بدل کول غواړي، مشر ورور چونکې غریب دی او هغه یوځل هم حج نه دی کړی، کشر ورور په خپلو پیسو باندې خپل مشر ورور د پلار په نوم حج بدل ته لیږل غواړي، سوال دادی چې مشر ورور چې خپل حج یې هم نه دی کړی، ددې باوجود د بل په نوم باندې حج بدل کولی شي؟

جواب: چا چې خپل حج نه وي کړی، دهغه حج بدل ته لیږل مکروه تنزیهي، یعنی خلاف اولی دي.^{۱۲}

سوال: د بل چاپه پیسو باندې حج بدل کیدای شي؟

جواب: هغه حج بدل کوم چې دمړي له وصیت نه پرته وي، کوم ته چې عوام حج بدل وایي څنگه چې سوال کې ذکر شوي دي، د بل چاپه پیسو باندې هم کیدای شي.

سوال: مشر ورور کوم چې حج بدل کولونه بیرته شی، هغه ته به حاجی ویل کیږي؟

جواب: هو! دخپل حج کولونه پرته به هم هغه ته حاجی ویل کیږي.

[۱] (الجواب) يجوز لمن لم يكن حج عن نفسه ان يحج عن غيره لكنه خلاف الأفضل ويسمى حج الضرورة (الفتاوى تنقيح الحامدية، كتاب الحج ج: ۱ ص: ۱۳ طبع رشيدية) وأيضا: والذي يقتضيه النظر أن حج الضرورة (الذي لم يحج عن نفسه) عن غيره ان كان بعد تحقق الواجب عليه يملك الزاد والراحلة والصحة، فهو مكروه كراهة تحريم ومع ذلك يصح لأن النهي ليس لعين الحج قال في البحر: والحق أنها تنزيهية على الأمر (فتاوى شامى كتاب الحج، مطلب في حج الضرورة ج: ۲ ص: ۶۰۳، طبع سعيد)
[۲] تیره شوی حاشیه ((الجواب) يجوز لمن لم يكن حج عن نفسه... الخ) (لو □ وری؟)۔

حج بدل هر څوک کولی شي که مالدار وي او که غریب

سوال: د حج بدل څه طریقه ده؟ کوم کس د حج بدل له پاره تلی شي؟ ډیر خلک وایي چې کوم کس خپل حج نه وي کړی، هغه حج بدل ته لیږل نه دي پکار، ځکه چې غریب سړي باندې حج فرض نه وي نو هغه حج بدل ته څنگه تلی شي؟ د مالدار لیږل غوره دي او که د غریب؟

جواب: کوم کس چې خپل حج نه وي کړی، هغه حج بدل ته لیږلوسره به حج ادا شي. خود داسې کس حج بدل ته لیږل مکروه دي^{۱۱}، داسې کس لیږل پکار دي کوم چې دمخکې نه حج کړی وي، که هغه غریب وي او که مالداره، د غریب یا مالدار بحث دې مسئله کې نه شته.

نابالغ حج بدل نه شي کولی

سوال: زما د زوی عمر د یارلس کاله دی، ایا دی د پلار له طرفه حج بدل کولی شي؟

جواب: نابالغ حج بدل نه شي کولی.^{۱۲}

حج بدل کې قربانی لازمه ده او که نه؟

سوال: حج بدل کې قربانی لازمه ده او که نه؟

جواب: قرباني تمتع او قران کې واجب وي، مفرد حج کې قرباني لازمه نه وي، که د څه غلطی په وجه باندې لازمه شي نو هغه جدا خبره ده.^{۱۳}

د حج درې قسمونه دي: (۱) مفرد (۲) قران (۳) تمتع.

هج مفرد: مفرد حج دادی چې دمیکات نه تیریدو وخت کې یوازې د حج له پاره احرام وتړل شي، دې سره د عمرې احرام ونه تړل شي، د حج نه فارغیدو پورې به دا احرام وي.^{۱۴}

هج قران: قران حج دادی چې دمیکات نه عمرې او حج دواړوله پاره احرام وتړل شي، مکې مکرمې ته رسیدوسره مخکې د عمرې ارکان ادا کړل شي، له هغه نه وروسته د حج ارکان ادا کړل

۱ [أیضا]ـ

۲ [التاسع عشر : تمیز المأمور، فلا یصح احجاج ضی غیر ممیز ویصح احجاج المراهق کما سیأتی (فتاوی شامی کتاب الحج، مطلب شروط الحج عن الفرج : ۲ ص : ۶۰۱) وأیضا : ولما جزاء النيابة فی حجة الاسلام ونحوها عشرون شرطا العشرون : تمیز المأمور لأعمال الحج فلا یصح احجاج الصبی غیر ممیز الخ (غنیة الناسک، باب الحج عن الفیرص : ۳۲۰ تا ۳۳۶ کتاب الحج، طبع ادارة القرآن)ـ

۳ [خمسون شینا یوجب الدم علی المحرم دم التمتع، دم القرآن، وهما دمان، دم لحجته ودم لعمرته (خزانة الفقه کتاب الحج، ما یوجب الدم علی المحرم ص : ۹۳، ۹۴ طبع المكتبة المکیة الففورية العاصمية)ـ

۴ [کیفیه الافراد : الافراد أن یحرم بالحج وحده ثم لا یعتمر حتى لا یفرغ من حجه الخ (الفقه الاسلامی وادلته، کتاب الحج ج : ۳ ص : ۲۱۵ طبع دار الفکر)ـ

شي، لسم ذي الحجة باندې درمي اوقرباني کولونه فارغيدوسره احرام خلاص کړل شي.^(۱۱)

هڅو تمتع: تمتع حج د ادب چې د حج په ورځو کې دميقات نه تيريدو وخت کې يوازې د عمرې احرام وتړل شي، اود دې ارکان ادا کولو سره احرام خلاص کړل شي، بيا په اتم ذي الحجة باندې د حج احرام وتړل شي اود حج ارکان ادا کړل شي، اولسم ذي الحجة باندې د رمي اوقرباني نه وروسته د حج احرام خلاص کړل شي.^(۱۲)

حج بدل کې څومره قرباني ضروري دي؟

سوال: ۱: حج بدل والا که چيرې قرباني کوي نويوه به کوی او که دوه؟ يعنی د آمر او مامور دواړو له طرف نه؟

سوال: ۲: موږ نفلی حج بدل کوو، دې صورت کې قرباني وکړو او که نه؟ که ويې کړو نوڅنگه يې وکړو؟

سوال: ۳: کوم خلک چې د پاکستان (افغانستان) يا نورو ملکونو نه راشي او حج بدل کوي، عمره وکړي او بيا احرام خلاص کړي او بيا تمتع حج کوي، دې باره کې تفصيل سره جواب راکړئ!

جواب: حج بدل کونکي ته دمفرد حج يعنې يوازې د حج احرام تړل پکار دي او مفرد حج کې د حج په وجه باندې قرباني نه وي، په دې وجه باندې د امر د طرف نه د قرباني ضرورت نه شته، مامور که چيرې مقيم او مالدار وي، نودخپل طرف نه دې عامه قرباني وکړي، او مسافر او غير مستطيع (څوک چې طاقت نه لري) باندې قرباني واجب نه ده.^(۱۳)

[۱] باب القرآن قوله : وصفة القرآن أن يهل بالعمرة والحج معا من الميقات، قدم العمرة لأن الله تعالى قدما بقوله : " فمن تمتع بالعمرة الى الحج " ولأن أفعالها متقدمة على أفعال الحج (الجوهرة النيرة، باب القرآن ج : ۱ ص : ۱۶۷، طبع مجتبی دهلې) أيضا : أما الاحرام بحجة وعمرة، فهو أن يقول عند الميقات : اللهم ليك فيؤدى بهما جميعا باحرام واحد، ثم يذبح شاة بعد الرمي من جرة العقبة في يوم النحر أو من يوم الغد (خزانة الفقه، كتاب المناسك والحج ص : ۸۸)۔

[۲] التمتع لغة الجمع بين العمرة والحج باحرامين وهو أن يحرم بعمرة من الميقات أو قبله في أشهر الحج ويطوف ويسعى ويحلق أو يقصر كالمفرد بالعمرة، ويقطع التلبية في أول طوافه ثم يحرم بالحج من الحرم أن كان بمكة أو من الحل أن كان بالمواقيت يوم التروية وحج كالمفرد وذبح بعد الرمي في أيام النحر الخ (جامع الرموز الرواية في شرح مختصر الوقاية، كتاب الحج، ج : ۲ ص : ۴۱۸، طبع مكتبة اسلاميه گنبد قابوس ايران، وكذا في فتح القدير ج : ۲ ص : ۲۱۰، ۲۱۱، طبع دار صادر بيروت، وخزانة الفقه ص : ۸۹، طبع المكتبة الفغورية العاصمية)۔

[۳] وأما الأضحية فإن كان مسافرا لا تجب عليه، والا كان كالملكى فتجب عليه (الفقه الحنفى في ثوبه الجديد، كتاب الحج ج : ۱ ص : ۴۹۴) يجب على الغنى دون الفقير شكرا لنعمة الحياة واحياء الميراث الخليل حين أمره الله يذبح الكبش في هذه الأيام كذا في البدائع (عالمگیری ج : ۵ ص : ۲۹۲، كتاب الأضحية، الباب الأول)

۲ ددي مسئله هم پورته ليكل شوي ده.

۳ څنگه چې پورته ليكل شوي دي، حج بدل كونكي ته دمفرد حج يعني يوازي د حج احرام تړل پكار دي، كه چيري هغوی تمتع وكړي (يعني دميقات نه يوازي د عمرې احرام وتړي اود عمرې نه فارغيدونه وروسته بيا په اتم ذي الحجه باندې د حج احرام وتړي، نود تمتع د قرباني به دهغه د مال نه په هغه باندې لارمه شي، نه د آرمدمال نه او كه چيري امر ورته ددي اجازه وركړې وي، نودهغه د مال نه قرباني كولى شي.^{۱۱}

❖ له محرم نه پرته حج ❖

محرم چاته ويل كيږي؟

سوال: بنځه خاوند يوځای حج ته ځي، سړی صالح او پرهيزگار دی، د بنځې يو خپلوانه بنځه دغه بنځې خاوند سره د حج له پاره تلل غواړي او هغه خپلوانه بنځه داسې ده چې هغې سره نکاح د بنځې په ژوند کې دهغې خاوند سره نه شي کيدای، مثلاً: د بنځې وريره، د بنځې خورځه، د بنځې خپله خور او داسې نور...

جواب: محرم هغه وي چا سره چې کله هم نکاح نه شي کيدای^{۱۲} د بنځې خورځه، وريره او خور د سړي له پاره نامحرم دي. هغوی سره تلل جائزه دي.^{۱۳}

کونډه اينگور د حج له پاره ځان سره بوول

سوال: زما يوه کونډه اينگور ده، زه يې خپل ځان سره د حج بيت الله شريف له پاره د بوولو اراده لرم، زما ميرمن به هم زموږ سره وي. زما د اينگور بل محرم داسې نه شته چې د حج استطاعت لري، زما عمر ۲۵ کاله دی، ايا زه هغه دخپل ځان سره د حج له پاره بوولی شم؟

۱ [ودم القرآن والتمتع والجنایة على الحاج ان اذن له الامر بالقرآن والتمتع والا فيصير مخالفا فيضمن (الدر المختار، باب الحج عن الغير، مطلب العمل على القياس دون الاستحسان هنا، ج ۲ ص: ۶۱۱ طبع سعيد) أيضا : قال : فان أمره غير أن يقرب عنه فالدم على من أحرم لأنه واجب شكرا بما وفقه الله تعالى من الجمع بين النسكين، والمأمور هو المختص، لهذه النعمة لأن حقيقة الفعل منه ... الخ (هداية، كتاب الحج، باب الحج عن الغير : ج ۱ ص: ۲۹۸) أيضا : ودم التمتع والقرآن والجنایات على المأمور، فأما دم التمتع والقرآن فلأنه وجب شكرا وفق لأداء النسكين وهو الذي حصلت له هذه النعمة، وأما دم الجنایات فلأنه هو الجاني ... الخ (الفقه الحنفی، الحج عن الغير : ج ۱ ص: ۴۶۹ طبع بيروت)۔

۲ [والحرم من لا يجوز له مناعتها على التأيد بقراءة أو رضاع أو صهرية... الخ (فتاوي شامي ج: ۲ ص: ۴۶۴)

۳ [ويعتبر في المرأة أن يكون لها محرم تحج به أو زوج ولا يجوز لها أن تحج بغيرهما ... الخ (هداية ج: ۱ ص: ۲۳۳)

جواب: ستاسو کونډه اینګور ستاسو له پاره محرم ده، ^{۱۱} له دې وجې نه تاسو سره دهغې د حج سفر صحیح دی ^{۱۲} والله اعلم!

بښخوله پاره حج کې د محرم شرط ولې ضروري دی؟

او خوله باندې ورور ویلي کس سره حج ته تلل

سوال: یوې انجیلی په خوله باندې ورور ویل شوي کس سره حج ادا کړ. آیا دی دهغې محرم دی؟ هغه سره نکاح جائزه او که نه؟ او د بښخوله پاره حج کې د محرم شرط ولې ضروري دی؟

جواب: یوناپیژانده ته ورور ویلوسره هغه محرم نه جوړیږي ^{۱۳}، په دې وجه باندې نکاح جائزه، زه شرعي مسئله بیانوم، دولې جواب نه ورکوم، خوستاسو د اطمینان له پاره لیکم چې د محرم نه بغير بښخه حضور ^{۱۴} د دریو ورځو یاد دې نه د زیات سفر کولونه منع کړېده ^{۱۵} ځکه چې داسې اوږد سفر کې دهغې عزت او عصمت بچ کول یوه مستقلة مسئله ده او زمانا کاره په علم کې دي چې ځینې بښخې د محرم نه بغير حج ته لاړې او ګندګي کې مبتلا کیدوسره بیرته راغلې، له دې نه پرته په اوږد سفر کې حادثې راتلای شي او د بښخې د کینولو او پاڅولو ضرورت راتلی شي، که څوک محرم ورسره نه وي، نو د بښخې له پاره به داسختي راځي ^{۱۵}.

بښخې له پاره یوازې د عمرې سفر کول جائزه دي، خو عمره به اداسي

سوال: زه د عمرې په اراده باندې وتل غواړم، ائیرپورټ (هوايي میدان) پورې ماسره خاوند شته، جده ایرپورټ (هوايي میدان) باندې به زما ورور موجود وي، بیا به دهغه سره عمره ادا کوم، بیا به مې جدې نه ورور جهاز (طیاره) کې کینوي، او دلته به مې خاوند کوزه کړي، داسې

۱ [”وَحُلِّلْ إِبْنَانُكَ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكَ“ (النساء: ۲۳) والمحرم من لا يجوز له مناكتها على التأييد بقراءة أو رضاع أو صهرية... الخ (فتاوى شامى ج: ۲ ص: ۴۶۴)

۲ [عند وجود المحرم كان عليها أن تحج حجة الاسلام (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۹، کتاب المناسک)

۳ [”وما جعل ادعاءكم إبنانكم ذلكم قولكم بأفواهكم“ (الأحزاب: ۴) وفي التفسير: يعني تبنيكم له قول لا يقتضى أن يكون إبناً حقيقياً فإنه مخلوق من صلب رجل آخر فإمكان أن له أبوان (تفسير ابن كثير ج: ۵ ص: ۱۴۳ طبع رشيدية كوثه)۔

۴ [عن أبي سعيد الخدري رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر أن تسافر سفراً يكون ثلاثة أيام فصاعداً إلا ومعها أبوها، أو ابنها، أو زوجها، أو أخوها، أو ذو محرم منها (صحيح لمسلم ج: ۱ ص: ۴۳۴ طبع بمبئي) أيضاً عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: لا تحج امرأة إلا ومعها محرم (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۲۳، كتاب الحج، طبع سعيد)۔

۵ [لأن المرأة لا تقدر على الركوب والركوب بنفسها فتحتاج إلى من يركبها ويترها ولا يجوز ذلك لغير الزوج والمحرم (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۲۳، كتاب الحج، فصل وأما شرائط فرضيته نوعان)۔

صورت کې به عمره اداسي؟

جواب: عمره به اداسي،^۱ خو ستاسوپه هوايي جهاز (طیاره) کې یواځې سفر کول جائز نه دي.^۲

کراچی نه جدې پورې د محرم نه پرته سفر کول

سوال: که چیرې یوه ښځه د حج له پاره دمکې مکرمې د سفر اراده وکړي اودهغې سره محرم نه شي تلی، خوداچې د کراچی نه جهاز (طیاره) کې کینوي، اودهغې ښځې ورورپه جده ایروپورټ (هوايي میدان) کې موجود وي، داسې ښځې له پاره شرعي څه حکم دی؟

جواب: د کراچی نه جدې پورې له محرم نه پرته سفر کولو ګناه به دهغې په ذمه وي.

مطلقه ښځې باندې د حج فرضیت، بل داچې دهغې محرم څوک وي؟

سوال: یوه ښځه چې مطلقه وي (دهغې د وینا مطابق) دهغې ناواده کړې لورګانې او هلکان هم د گټلو قابل وي، ایا داسې صورت کې په هغې باندې حج واجب دی؟ حالانکې د بچیو کفیل پلار دی، په دې وخت کې صورت حال دادی چې ټول بچي زیرتعلیم دي.

۲. پورتنی صورت کې حج ته د تللو په وخت د ښځې محرم څوک کیدای شي؟

جواب: که چیرته هغې سره د تلو راتلو خرچ شته او یو محرم هم ورسره تلونکی وي، نو بیا خو په هغې باندې حج فرض دی، که چیرته خرچې نه وي، نو حج فرض نه دی، او که چیرته خرچې شته خو محرم نه شته، نو له محرم نه پرته دهغې حج ته تلل جائز نه دي، بلکې وصیت دې وکړي چې دهغې له طرف نه دې حج بدل وکړل شي.^۱

۲. مطلقه ښځه دې د چا سره نکاح وکړي، هغه سره حج ته تللی شي.

دله محرم نه پرته د حج سفر

سوال: د محرم نه پرته د حج د سفر شرعي حکم څه دی؟ د محرم نه پرته د ښځې حج جائز دی او که نه؟ حکومت د حج درخواستونو سره د ښځې د محرم نوم او پته (آدرس) وغیره لیکلو شرط ضروري کړی دی، کومې ښځې چې غیر محرم، محرم ښودوسره حج ته لاړې شي، دهغوی له پاره څه حکم دی؟

[۱] فان حجت بغير محرم أو زوج. جازجها مع الکراهة (الجوهرۃ النيرة ج: ۱ ص: ۱۵۴)۔

[۲] ویوده حدیث الصحیحین: "لا یحل لامرأة تؤمن بالله والیوم الآخر أن تسافر مسیرة یوم وليلة الامع ذی محرم علیها" (فتاویٰ شامی ج: ۲ ص: ۴۶۵)۔

[۳] ومنها المحرم للمرأة اذا كانت بينها وبين مكة مسیرة ثلاثة أيام وعلى القول الآخرین تلزمه الوصية (فتاویٰ عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۹، کتاب المناسک)

جواب: دمحرّم نه پرته دحج سفر جائز نه دی^[۱] او نامحرّم، محرّم بنودوسره دحج سفر کول دوه چنده گناه ده.^[۲]

حج له پاره نامحرّم، محرّم جوړول گناه ده

سوال: يوه ښځه چې هغې دوه ځله حج کړی دی اودهغې عمر هم د شپیتو کالونه پورته دی، په دریم ځل باندې حج کول غواړي، دې صورت کې گروپ لیدر (د جماعت مشر) چې هغه شرعي محرّم نه دی، هغه خپل محرّم ښیي اودغه گروپ کې پنځلس شل نورې ښځې هم دغه گروپ لیدر (د جماعت مشر) خپل محرّم بنودوسره (کوم چې شرعي طور باندې دهغوی محرّم نه دی) حج ته روانې دي. دداسې ښځو حج به صحیح وي او که نه؟

جواب: دمحرّم نه پرته سفر کول جائز نه دي، که څه هم حج به یې اداسي^[۳]، خو د دروغو او د محرّم نه پرته سفر کولو گناه به دهغوی په سروي^[۴].

نامحرّم محرّم بنودوسره حج کول

سوال: زمانیا او ترور په دې کال باندې حج ته تشریف وړی دی، هغوی سره محرّم نه دی تللی، د تلو نه مخکې هغوی دخپل ښار د مولوي صاحب نه پوښتنه کړې ده، پته نه شته مولا صاحب هغوی ته څنگه د محرّم نه پرته د تلو اجازت ورکړی دی، دویم زمانیا او ترور ویلي دي چې هغوی دخپل گروپ یوسړی ورور جوړ کړی دی، حالانکې زه دهغوی وراره او لمسی یم، زه هم هغه سړی په مخ سره نه پیژنم، اوتردې پورې چې دهغوی زوی او ورور یعنې زمانیا پلار صاحب هغه سړی نه پیژني.

جواب: ستا د نیا او ترور حج وشو،^[۵] خو دهغوی دمحرّم نه پرته سفر گناه ده، د گروپ یو سړی خپل ورور یا زوی جوړولو سره هغه محرّم نه جوړیږي،^[۶] او بیا درخواستونو کې هغه

[۱] يکړه تحریر علی المرأة أن تحج بغيرها أي المحرم والزوج (اللباب ج: ۱ ص: ۱۶۵، کتاب الحج، طبع قديمی)
[۲] عن عبدالله بن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من غشنا فليس منا، والمكر والخداع في النار (صحيح مسلم ج: ۱ ص: ۷۰، طبع قديمی، حلیۃ الأولیاء ج: ۴ ص: ۱۸۹، طبع دار الكتب العلمية بیروت، کترالعمال ج: ۳ ص: ۵۴۵ طبع مؤسسة الرسالة، بیروت).

[۳] حوالې دپاره تیره شوې حاشیه (عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال:... الخ) او ورپسې حاشیه (فان حجت بغير محرم أو زوج جاز... الخ) او گوري!.

[۴] حوالې دپاره تیره شوې حاشیه (عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال:... الخ) او ورپسې حاشیه (عن عبدالله بن مسعود رضي الله عنه قال:... الخ) او گوري!.

[۵] فان حجت بغير محرم أو زوج جاز حجها مع الكراهة (الجوهرة النيرة، کتاب الحج ج: ۱ ص: ۱۵۴)
[۶] "وما جعل ادعاءكم ابنائكم ذلكم قولكم بالفوهكم" (الأحزاب: ۴)... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه..]

سړی خپل زوی یا ورور ښکاره کول جدا دروغ دي.

ښځې ته له محرم نه پرته حج ته تلل جائزه دي

سوال: زه د حج سعادت حاصلول غواړم، اودالله تعالیٰ شکر دی چې دومره حیثیت مې شته چې دخپل حج خرچې پخپله باندې برداشت کړم، خومشکل دادی چې ماسره دتلوڅوک نه شته، ماشاء الله زما څلور زامن دي، هغوی کې دوو ودونه کړي دي اوخپل کاروباري اوکورني ژوند کې مصروف دي او یوسرکاري (حکومتي) نوکړدی، هغوی ته رخصتي ملاویدل مشکل بلکې ناممکن دي، اوڅلورم زوی مې اوس د دیارلسوکلودی، اودقرآن پاک حفظ کوي. آیا زه گروپ (جماعت) سره حج کولوته تللی شم یا بله څه طریقه شته؟ مهربانی وکړئ جواب راکړئ!

جواب: دښځې له پاره له محرم نه پرته دحج په سفرياندې تلل جائزه دي،^(۱) ستازامنوته پکاردې چې هغوی دخپل مصروفیات لږ شان اخوا ديخوا کړي اوتاسوسره دې حج ته لاړشي، ټولې به دیریش پنځه دیریش ورځې لگیږي، ستازامنوته ستادحج له پاره دومره قرباني ورکول څه گران دي؟

رضاعي وراهه سره حج کول

سوال: سوال دادی چې زبیدې یو هلک ته خپل تی (سینه) ورکړ او اوس رضعیه له محرم نه پرته حج ته روانه ده، حالانکې دهغې ټول محرم صاحب نصاب دي، یعنی حج ته د تللو استطاعت لري، جهاز کې هغه هلک هم ورسره دی، هغه دواړه جدا جدا اوسیري، یوازې د حج په ورځو کې ملاویري دې له پاره چې د رضعیه حج وشي، ځکه چې د رضاعت په رشتې سره هغه دهغه ترور ده، پوښتنه داده چې داسې د رضعې حج وشو اوکه نه، حالانکې ددغه هلک د رضعې سره بله رسته نه شته؟ موږه اوریدلي دي چې داسې حج نه کیږي او ځینې خلک وایي چې کیږي، جواب راکولوسره به مو ډیره ډیره مهربانی وي.

...بقیه د ترمخ]... وفي التفسیر: یعنی تبنیکم له قول لا یقتضی ان یكون ابنه حقیقاً ان له ابوان (تفسیر ابن کثیر ج: ۵ ص: ۱۴۳ طبع رشیدیه کوئته) ایضاً: عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: لا یحل لامرأة تؤمن بالله والیوم الاخر ان تسافر سفراً... الى... اوذو محرم منها (صحیح لمسلم ج: ۱ ص: ۴۳۴ طبع بمبئی) ایضاً عن ابن عباس عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال: لا تحجن امرأة الا ومعها محرم (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۲۳، کتاب الحج، طبع سعید) ایضاً: لأن المرأة لا تقدر علی الركوب والروول لغير الزوج والمحرم (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۲۳، کتاب الحج، فصل واما شرائط فرضیه نوعان) ایضاً فان حجت بغير محرم أو زوج جازحجها مع الکراهة (الجوهره النيرة ج: ۱ ص: ۱۵۴)۔

[۱] حوالې دپاره تیره شوې حاشیه (وما جعل ادعیاء کم ابنائکم... الخ) او ورپسې درې حاشیې اوگورئ!

جواب: رضعي وراره محرم دی، رضاعي ترور دهغه سره حج ته تللی شي. [۱]

د محرم نه پرته حج

سوال: زما والد صاحب په (۱۹۷۲ء)، کې وفات شوی دی، زه دکور مشر یم، دهغه له وفات نه وروسته ټولې ذمه داری په ماوې، او هغه ډیرې زیاتې وې، دالله تعالی شکر دی مادي دوران کې دپلار صاحب له وفات نه وروسته خپلې ذمه داری پوره کړې، تیرکال مادخپلې کشرۍ خور واده هم وکړ، اوس ما باندې داسې څه ذمه داري نه وه اونه شته، زما مور صاحبه په کراچۍ کې اوسېږي، دې کال خلک په حج اسکیم باندې حج ته ځي، نوزمادوست او دهغه مور هم ځي، هغوی درافت جوړ کړ، کوم چې دهریوکس له پاره (۲۵۱۲۰) روپیو دی، مادخپلې مور له پاره حج درافت (داخله فارم) جوړ کړ او دهغوی سره مې ولیږه، درې واړه درافتونه (داخله فارمې) یوځای جمع شول او دحکومت نه منظوري هم راغله، چې حج ته تللی شي، اومورمې اوکوم صاحب سره چې ځي دیندار دی، یعنی دلمونځ وغیره مکمل پابند دی، زه دحکومت نوکر یم، ماته چونکې رخصتي نه ملاوېږي، زه سوچ کوم چې رخصتي ملاویدوسره به زه دلته ریاض نه دگاډي په ذریعه باندې لار شم او دجدې په ایرپورټ (هوایي میدان) باندې به هغې سره ملاقات وکړم، او حج به هم ورسره وکړم، خومايوه ورځ دلمونځ نه وروسته دامام صاحب نه چې دبنگله دیش دی، پوښتنه وکړه، نو هغوی جواب راکړ چې حنفی مذهب کې له محرم نه پرته سفرباندې نه شي تللی، حج خودلرې خبره ده، اوس زه پریشان یم چې څه وکړم؟ آیا زما دمور حج کیږي او که نه؟ دلته بل عالم دکوم تعلق چې مصر سره دی، هغوی وویل چې کیږي، دهغوی تاریخ پیدائش (۱۹۲۲ء) دې او عمر یې اته پنځوس کاله جوړېږي، ما ځکه هم کوشش کړی وچې په ژوند هیڅ اعتبار نه شته او معلومه نه ده چې حالات به سبا څنگه وي، سبابه نوکري وي یا به نه وي، دې وخت کې زما حالات ښه دي، دالله تعالی شکر دی اوزما داخواش وچې زه په خپلې مور باندې حج وکړم او هم دا دعا کوم او کوله به مې چې دټولو وروڼو خویندو دودونونه فارغ شم، نوبیا به په مور باندې حج کوم، دالله تعالی شکر دی چې مادامه داری پوره کړې، الله تعالی که زما د اخري خواش هم پوره کړي نوښه ده، په هر حال ماته جواب راکړی نو زه به ستاسو ډیر شکر گزار یم، چې زما تسلي وشي.

جواب: دا حنافو په مذهب ښځې له پاره له محرم نه پرته د حج سفر کول جائز نه دي، خو که چیرې لاره شي، نو حج به یې اداسي او دیوازې سفر کولو گناه به وي، دشوافعو په مذهب کې د اعتباري ښځوسره د ښځې له پاره حج ته تلل جائز دي، هغه مصری عالم به دشافعي مذهب وی. [۲]

[۱] یحرم من الرضاع ما یحرم من النسب (هدایة ج : ۲ ص : ۳۰۸، کتاب النکاح، فصل فی بیان الحرمات)
[۲] ويعتبر فی المرأة أن یكون لها محرم تحج به أو زوج ولا یجوز لها أن تحج بغيرهما... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه

له محرم نه پرته حج ته تلل

سوال: مسئله داده چې زما د پلار يونيم کال مخکې وفات شوی دی. زما مور ژوندۍ ده او هغه خپل پنشن او خپلې ذاتي پيسې جمع کولو سره حج کول غواړي. ماشاء الله دوه زامن دي، خو دومره مالي طاقت نه لري چې ددې ځای نه مور ځان سره د حج له پاره بوځي. زما خور، اود خور خاوند مې د ډيرو کالو راهيسې په رياض کې مقيم دي، اوس د مور مې اراده د حج ده. بلکې زيات خواهش دی چې هغه د بيت الله د حج شرف حاصل کړي. نو پوښتنه داده چې ايا لور او زوم سره حج کول جائز دي؟ ددې ځای نه لور او زوم خپلو مورگانې د جاز په ذريعه رياض يا جدې ته د حج له پاره راغونښتلی شي؟ مطلب زما د خور خاوند خپلې مور او خوانې، دواړه له محرم نه پرته جاز کې يوازې غوښتلی شي؟ او هغه ځای نه به زما مور سره لور او زوم وي، ايا په دې صورت کې به حج جائز وي، يا بيا څه صورت حال کيدلی شي؟ تاسو مهرباني وکړئ زر ترزړه ددې جواب راکړئ! ځکه چې حج ته د رابللو د پاره ډيرې مياشتې مخکې انتظام کول وي، يعنې چې د بهر نه راغواړې هغه د مخکې نه پيسې وغيره جمع کوي.

جواب: ددې ځای نه په جهاز کې يوازې سفر کول جائز نه دي، [۱] که چيرته ستا د خور خاوند خپلې مور او ستاسو مور ته راشي او ځان سره يې بوځي او حج ته تلو کې هم ورسره وي، نو جائز ده، که نه، جائز نه دی. [۲]

زړه (بودی) ښځه او بودا سړی يوځای حج ته تلل

سوال: زما کمزورې مور (کونډه عمر ۵۲ کاله) او يو ضعيفه ملگرې (عمر ۲۵ کاله) حج ته د تلو خواهش مندې دي، دواړه زنانه د حنفي مسلک دي، ديو خاندان يو سړی چې دهغه عمر ۷۰ کاله دی، او خپلې مور د پاره حج بدل کوي، سره حج ته تلل غواړي دواړه کمزورې زنانه د عمر په آخري برخه کې دي، يوازې دومره حده پورې صاحب نصاب دي چې حج وکړای شي، ايا هغه دخپلې ملگرې چې کمزورې وي دهغه بزرگ سره حج تلی شی؟

...بقیه د ترمخ]... وقال الشافعي : يجوز لها الحج إذا خرجت في رفقة ومعها نساء ثقة لحصول الأمن بالمرافقة (هداية، كتاب الحج ج : ۱ ص : ۲۱۳، بدائع الصنائع ج : ۲ ص : ۱۲۳، كتاب الحج، طبع سعيد).
[۱] عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : : ألا لا تحجن امرأة إلا ومعها محرم وعن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : لا تسافر امرأة إلا ومعها محرم أو زوج، ولأنها إذا لم يكن معها زوج ولا محرم لا يؤمن عليها إذ النساء لحم على وضئ إلا ما ذاب عنه (بدائع ج : ۲ ص : ۱۲۳، كتاب الحج، وأما شرائط فريضة، طبع سعيد)
[۲] ايضاً.

جواب: زنانه ووته که خه هم هغه هرخومره بودی وي، له محرم نه پرته سفر باندې تلل جائز نه دي. [۱] که چيرته هغوی باندې حج فرض وي او څوک محرم هغو سره تلونکی نه وي، نو وصيت دې وکړي چې دهغې له طرفه حج بدل وکړل شي. والله اعلم! [۲]

له محرم نه پرته د بودی بنځې حج اداشو، خو گناهکاره شوه

سوال: زموږ د يودوست بودی عبادت گزاره نيا د محرم نه پرته د حج ادا کولو له پاره د کراچۍ نه د جهاز (طياره) په ذريعه باندې جدې ته روانه شوه، تاسونه پوښتنه داده چې کراچۍ نه د جدې پورې سفر له محرم نه پرته قبول دی يا داسې حج نه ادا کيږي، او که دې کې خه رعايت شته؟ ځکه چې د محترمې نه زوی شته اونه دهغې خاوند ژوندی دی، اودهغې د حج کولو خواهش دی، نو آیا اسلام کې دې باره کې خه رعايت شته؟ او په زرگونو بنځې چې دهغوی څوک محرم نه وي، نو آیا هغوی دې حج نه کوي؟

جواب: د محرم نه پرته که چيرې بنځه لږه شي، نو دهغې حج به اداسي، [۳] خود محرم نه پرته سفر کول د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد باندې جائز نه دي، نو د دې ناجائز سفر گناه به جداوي، [۴] خو چونکې د بودی بنځې سفر کې دفتنې ډيره ويره نه وي، په دې وجه باندې ممکن ده چې د الله تعالی د طرف نه ورته رعايت وشي، خوهغې ته په دې ناجائز سفر کولو باندې د الله تعالی نه استغفار کول پکار دي، پاتې شوه ستاسو دا خبره چې په زرگونو بنځې چې دهغوی محرم نه وي، نو هغوی دې حج نه کوي؟ د دې جواب دادی چې تر څو پورې محرم نه وي، بنځې باندې حج فرض نه وي، په دې وجه باندې دې نه کوي او که چيرې ډير زيات يې شوق وي نو نکاح دې وکړي، زما علم کې داسې واقعات شته چې بنځه د محرم نه پرته حج ته لږه او هلته دخان شرمولونه وروسته راغله، په ظاهره ماشاء الله حجابی ده (حج يې کړی دې)، خودننه حقيقت دا دی، په دې وجه باندې د الله تعالی قانون يوازې دخپل خيال او خواهش په وجه باندې نه منل

[۱] ويعتبر في المرأة أن يكون لها محرم تحج به أو زوج سواء كانت عجوزة أو شابة ... الخ (الجوهرية النيرة ج : ۱ ص : ۱۵۴، کتاب الحج، طبع مجتبی دهلې)

[۲] أهل المحرم من شرائط الوجوب أو من شرائط الأداء على الخلاف في أمن الطريق (وهو قبل من شرائط الأداء حتى يجب الإيصاء به قال في النهاية وهو الصحيح) (الجوهرية النيرة ج : ۱ ص : ۱۵۴، کتاب الحج، طبع مجتبی دهلې)

[۳] إن حجت بغير محرم أو زوج جاز حجها مع الكراهة (الجوهرية النيرة ج : ۱ ص : ۱۵۴)۔

[۴] عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : ألا لا تحجن امرأة إلا ومعه محرم وعن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : لا تسافر امرأة ثلاثة أيام إلا ومعه محرم أو زوج، ولأنها إذا لم يكن معها زوج ولا محرم لا يؤمن عليها إذ النساء لحم على وضم إلا ما ذاب عنه (بدائع ج : ۲ ص : ۱۲۳، کتاب الحج، وأما شرائط فريضته، طبع سعيد)۔

اويو طرف ته نظر کولو سره نور ټولو طرفونو ته مخ اړول دکوم ځای عقل دی؟ افسوس چې نن سبا داخندا عامه شوې ده

د ضعیفې ښځې د ضعیف نامحرم سړي سره حج

سوال: آیا د پنځوسو کالو، شپیتو کالو، یا اویا کالو نامحرمه ښځه د اویا کالو نامحرم سړي سره حج یا عمره کولی شي؟ که چیرې ښځې عمره وکړه، نوددې کفار به څه وي؟

جواب: نامحرم سره د حج او عمرې سفر کول دېوې ښځې له پاره هم جائز نه دي،^(۱) که چیرې یې وکړ، نو د حج فرضیت ادا شو، خو گناهکاره شوه، توبې او استغفار نه پرته یې هیڅ کفار نه شته.

د مامانې (ماما ښځې) د خاوند له خوري سره حج کول

سوال: مسئله داده چې زما مور سړ کال حج ته تلل غواړي اوزما والد صاحب وفات شوی دی. زما د ترورزوې خپلې مور او ترور سره روان دی اوزما مور هغوی سره تلل غواړي، زما مور په رسته کې زما د ترور د زوی د ماما ښځه ده، شرعي لحاظ سره د قرآن او حدیث په رڼاکې ووايي چې مامانې (د ماما ښځه) د خاوند له خوري سره حج ته تللی شي، یاددې بل څه صورت کیدای شي؟

جواب: مامانې (د ماما ښځه) شرعي محرم نه دی، په دې وجه باندې هغه دخپل خاوند له حقیقي خوري سره حج ته نه شي تللی.^(۲)

اوبني سره حج ته تلل

سوال: داوبني سره د حج یا بل داسې سفر باندې چې د محرم وجود پکې ضروري دی تللی شو او که نه؟ او کله چې خور هم راسره ځي.

جواب: اوبني سره سفر کول شرعي طور باندې صحیح نه دي.^(۳)

سوال: مسئله داده که چیرې ښځه او خاوند یوځای حج ته ځي، نود هغوی سره د ښځې خور هم د محرم په طور باندې تللی شي؟ شرعي طور باندې دیوې ښځې په موجودگي کې دهغې خور سره نکاح جائز نه ده، دې لحاظ سره بښنه محرم شوه، په هر حال که چیرې د پاکستان حکومت ددې

۱ [رمع زوج او محرم لا امرأة حرة ولو عجزوا فی سفر (لتاوی شامی ج : ۲ ص : ۴۶۴، کتاب الحج)، و يعتبر فی المرأة أن يكون لها محرم تحج به أو زوج سواء كانت عجزوا أو شاباً (الجوهره النيرة ج : ۱ ص : ۱۵۴ کتاب الحج)

۲ [و تعتبر فی المرأة أن يكون لها محرم تحج به أو زوج ولا تجوز لها أن تجمع بغيرهما (هدایة ج : ۱ ص : ۲۳۳، کتاب الحج، طبع شرکت علمیه ملتان) دغه شان او گوری تیره شوی حاشیه (عن ابن عباس رضی الله عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم أنه قال: ... الخ)۔

۳ [ایضاً پورتنی حواله]۔

مسئله وضاحت په اخبارونو کې چاپ کړي، نو د یرخلک به د پريشانۍ نه بچ شي.

جواب: محرم هغه دی چا سره چې په هيڅ صورت کې نکاح جائز نه وي،^۱ ښينه محرم نه ده، که چيرې خاوند ښځې ته طلاق ورکړي، يا ښځه مړه شي، نو د ښينې سره نکاح کيدای شي او نامحرم ځان سره بوتلو په وجه باندې حاجي مجرم جوړ شي.

د خور له خاوند سره د حج په سفر باندې تلل

سوال: زه يوه کونډه او سکول استاذه يم، عمر مې تقريباً ۵۰ کاله دی، زه ل هڅپل وړوکی ورور اود ورور د ښځې سره اوسيم، پخپله کفيله يم، صاحب نصابه يم، اوما د عمرې سعادت هم حاصل کړی دی، دا ځل د حج کولو اراده لرم، زما لرې رسته دار او د خور خاوند (عمرونه يې تقريباً ۵۰ او ۶۰ کاله) هم سر کال د حج کولو اراده لري، تاسو پوښتنه داده چې ايا زه د خور خاوند سره حج کولی شم؟ جواب راکړئ! ډيره ډيره مهرباني به مو وي.

جواب: د خور خاوند نامحرم دی، اوله محرم نه پرته حج ته تلل جائز نه دي، خپل ورور ځان سره بوځه!^۲

د ماما زوی، د تره زوی، خور او د خور خاوند سره حج ته تلل

سوال: نن سبا عام رواج دی چې زنانه دخپل يو رسته دار مثلاً: د ماما زوی، تره زوی وغيره (ياد هغوی بچو سره) حج ته ځي، چا سره چې ځی عموماً دهغه ښځه هم ورسره وي، ايا د داسې ښځو په دې طريقې سره حج کيږي؟

جواب: له محرم نه پرته تلل جائز نه دي.^۳

سوال: که چيرته دوه درې خورگانې يوځای حج ته لاړې شي، په هغوی کې د يوې سره خاوند وي نو ايا د پاتې ښځو چې هغوی سره محرم نه شته، د خور او د خورد خاوند سره

[۱] والمحرّم من لا يجوز له مناكحتها على التّأيد ... الخ (فتاويٰ شامي ج : ۲ ص : ۴۶۴، كتاب الحج).

[۲] وتعتبرى المرأة أن يكون لها محرم أن تجمع بغيرهما (هداية ج : ۱ ص : ۲۳۳، كتاب الحج، طبع شركت علمية ملتان) ايضاً (عن ابن عباس رضى الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: ... الخ) ايضاً: والمحرّم من لا يجوز له مناكحتها على التّأيد ... الخ (فتاويٰ شامي ج : ۲ ص : ۴۶۴، كتاب الحج).

[۳] عن ابن عباس رضى الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : ألا لا تحجن امرأة الا ومعهما محرم ومعهما زوج ولا محرم لا يؤمن عليها (بدائع ج : ۲ ص : ۱۲۳، كتاب الحج، وأما شرائط فريضته، طبع سعيد) وتعتبرى المرأة أن يكون لها محرم تحج به أو زوج، ولا يجوز لها أن تحج بغيرهما إذا كان بينهما وبين مكة ثلاثة أيام (هداية، كتاب الحج ج : ۱ ص : ۱۲۳، كتاب الحج، طبع شركت علمية ملتان)

حج کيږي او که نه؟

جواب: د خورخاوند محرم نه دی، له دې وجې د ښځې نه پرته ددې دنورو خورگانو دهغه سره تلل جائز نه دي.^{۱۱}

ليوريا بل نامحرم سره د حج سفر

سوال: زيد او عمر دوه وروڼه دي، دکشر ورور زيد ښځه عمر (دخاوند مشرور سره) حج ته تلل غواړي. شرعي طور باندې څه حکم دی؟

جواب: د ښځې ليور نامحرم دی او نامحرم سره د حج سفر باندې تلل جائز نه دي.^{۱۲}

د خاوند حقيقي تره سره د حج سفر کول

سوال: زما ښځه زما حقيقي تره سره زما په خوښه باندې د حج سفر کول غواړي، کاغذونه يې داخل شوي دي، آیا زما د تره حيثيت خوبه د غير محرم په شان نه وي؟ شرعي طور باندې زما ښځه دهغه سره تللی شي او که نه؟

جواب: که چيرې ستاسو د ښځې ستاسو تره سره نوره څه خپلولي نه وي، نودوی دواړه ديوبل له پاره غير محرم دي، او ستاسو ښځې ته دهغه سره حج ته تلل جائز نه دي.^{۱۳}

د ښځې له پاره دخپلې لور دخسر او خواښې سره د حج سفر کول

سوال: زما او زما د ښځې سر کال حج ته دتلو اراده ده، ماسره زما د اوښې ښځه کومه چې زما د زوی خواښې هم ده، هغه هم حج ته تلل غواړي او دهغې عمر شپيته کاله دي، او زما او ښې دوه کاله مخکې مړ شوی دی، هغه ضد کوی چې تاسونه ماسره تلونکي بل څوک ښه نه شته، ډير زيات خواهش مې دی چې د حضور ﷺ د روضې مبارکې زیارت وکړم، په ژوند هيڅ اعتبار نه شته، زما فارم هم ځان سره جمع کړی، زه به تاسو سره ځم، مسئله داده چې هغه ماسره په کوم صورت باندې حج ته تللی شي؟

[۱] ايضاً _

[۲] عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : : ألا لا تحجن امرأة الا ومعهامحرم وعن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : لا تسافر امرأة ثلاثة أيام إلا ومعهامحرم أو زوج، ولأنها إذا لم يكن معها زوج ولا محرم لا يؤمن عليها (بدائع ج : ۲ ص : ۱۲۳، كتاب الحج، وأما شرائط فريضة، طبع سعيد) وتعتبر المرأة أن يكون لها محرم تحج به أو زوج، ولا يجوز لها أن تحج بغيرهما إذا كان بينهما وبين مكة ثلاثة أيام (هداية، كتاب الحج ج : ۱ ص : ۱۲۳، كتاب الحج، طبع شركت علميه ملتان) _

[۳] ايضاً پورتنی حواله _

جواب: تاسودهغي محرم نه يئ اودمحرم نه پرته دحج سفرجائز نه دي^(۱) که چيرې لاره نوحج به يې اداسي، خوگناهگاره به وي^(۲).

د خورليورسره دحج اوعمري سفر

سوال: زمامسنله داده چې ماحج نه دي کړي، آيا زه عمره کولى شم؟ زما دخورليور سړ کال ته حج ته ځي هغه زموږ خپلوان هم دي اوواده يې هم کړې دي، چونکې ماته دلته دپروخلکو وويل چې پيغله انجيلۍ دپردي سړي سره نه شي تلي، آيا زه هغه سره حج ته تلى شم؟

جواب: دخورليورنامحرم وي، اوله محرم نه پرته حج يا عمري ته تلل جائز نه دي^(۳).

د بنځې خوله باندې ويل شوي ورورسره حج کول

سوال: نامحرم سره حج ته تلل څنگه دي؟ که چيرې بنځه دمحرم نه پرته حج ته لاره شي يا څوک نامحرم، محرم جوړکړي او هغه سره لاره شي، نودهغي دا عمل څنگه دي؟ زموږ ترور سړ کال حج ته لاره، هغي دحج سفرديوخوله باندې ويل شوي ورورسره وکړ او هغه يې محرم بنکاره کړ. حالانکې دهغي لونه اوزامن هم شته، خو هغه يوازې خوله باندې ويل شوي ورورسره لاره، آيا خوله باندې ويل شوي ورور محرم جوړيدای شي؟ آيا هغه سره دحج ارکان ادا کيدای شي؟ آيا دهغوی حج وشو؟

جواب: دبنځې له محرم نه پرته سفرکول گناه ده،^(۴) حج خوبه اداسي، خو بنځه به گناهگاره وي^(۵).

خوله باندې ويل شوي ورورمحرم نه وي، هغه محرم بنکاره کول دروغ دي^(۶).

د بنځې له پاره داسې بنځې سره دحج سفرکول

چې هغي سره خپل خاوند موجود وي

سوال: يوه بنځه حج ته تلل غواړي، خاوند يې وفات شوی دی، بل څوک محرم ورسره نه شي تلی، آيا دغه بنځه دداسې سړي سره تلي شي، چې هغه خپله بنځه وي، ياداسې بنځې سره تلی

[۱] تيره شوی حاشيه (عن ابن عباس رضی الله عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم أنه قال: ... الخ) اوگوري،

[۲] فإن حجت بغير محرم أزواج جاز حجهم الكراهة (الجوهرۃ النيرة ج: ۱ ص: ۱۵۴، کتاب الحج)۔

[۳] تيره شوی حاشيه (عن ابن عباس رضی الله عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم أنه قال: ... الخ) اوگوري،
[۴] ايضاً)۔

[۵] فإن حجت بغير محرم أزواج جاز حجهم الكراهة (الجوهرۃ النيرة ج: ۱ ص: ۱۵۴، کتاب الحج)۔

[۶] ”وما جعل ادعاءكم ابناءكم ذلكم قولكم بالفؤهمكم“ (الأحزاب: ۴)۔

شي چې هغې سره محرم وي؟

جواب: ښځې له پاره له محرم نه پرته حج ته تلل جائزه دي، او ذکرشوي صورت کې تلل جائزه دي^{۱۱}

نوکر محرم جوړولو سره حج کول

سوال: زه سرکاري (حکومتي) نوکر یم اوزمانښځه د حج سعادت حاصلول غواړي، زه دخپل مصروفیاتو په وجه باندې د محرم په طور باندې هغې سره نه شم تلی، آیا زه خپل نوکر (کوم چې ماته سرکاري (حکومتي) طور باندې ملاودی، د محرم په حیثیت باندې دخپلې ښځې سره لیرلی شم؟

جواب: محرم داسې خپلوان ته ویل کیږي، چې هغه سره درشتې په وجه باندې نکاح نه شي کیدای،^{۱۲} لکه: د ښځې پلار، ورور، وراره، خوری، دکور نوکر محرم نه دی اوله محرم نه پرته حج ته تلل حرام دي، تاسو به پخپله باندې هم گناهگاري، ستاسو ښځه او نوکر هم.

که ښځې ته د مرګ پورې محرم پیدا نه شي نو د حج وصیت دي وکړي

سوال: زموږ مور باندې حج فرض شوی دی، او هغې سره حج ته تلوله پاره محرم نه پیدا کیږي، نو آیا دې صورت کې هغه د غیر محرم سره حج ته تلی شي؟ او دهغې عمر تقریباً ۲۳، شپيته کاله دی.

جواب: ښځه له محرم نه پرته حج ته نه شي تلی، دې کې د عمر هیڅ قید نه شته، که چیرې محرم نه وي، نو هغې باندې حج ادا کول فرض نه دي، دې صورت کې نامحرم سره تلل جائزه دي، که چیرې لږه نوحج به یې اداسی، خو گناهگاره به وي، که چیرې د آخري وخت پورې هغې ته محرم پیدا نه شي، نو هغې ته پکار دي چې وصیت وکړي، چې د مرګ نه وروسته دې دهغې له طرف نه حج بدل ادا کړل شي.^{۱۳}

[۱] "وما جعل ادعیاء کم ابنائکم ذلکم قولکم بافوا همکم" (الأحزاب : ۴) وفي التفسیر: یعنی تبنيکم له قول لا یقتضی أن یكون ابنًا حقیقاً فانه مخلوق من صلب رجل اخر فاما یمكن أن له أبوان (تفسیر ابن کثیر ج : ۵ ص : ۱۴۳ طبع رشیدیه کوئته) ایضاً تیره شوی حاشیه (عن أبي سعید الخدری رضی الله عنه قال : قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : لا یحل لامرأة... الخ) او گورئ!۔

[۲] والمحرم من لا یجوز له منا کتحتها علی التأیید بقراة أو رضاع أو صهرية (شامی ج : ۲ ص : ۴۶۴، مطلب فی قولهم یقدم حق العبد علی حق الشرع، کتاب الحج)۔

[۳] (قوله قولان) وهما مبنیان علی أن وجود الزوج أو المحرم شرط وجوب أو شرط أداء والذي اختاره فی الفتح شرط وجوب الأداء لیجب الإیضاء إن منع المرض وخوف الطريق أولم یوجد الزوج، ولا محرم (فتاوی شامی ج : ۲ ص : ۴۶۵، مطلب فی قولهم یقدم حق العبد علی حق الشرع، کتاب الحج)۔

د عدت په ورځو کې د حج ارکان ادا کول

سوال: سړ کال زما اوزما د ښځې حج ته د تلو اراده ده (ان شاء الله) یو سوال په ذهن کې راغلی دی چې که چیرته زه د الله پاک په خوښه او رضا د حج نه مخکې یا د حج په دوران کې وفات شم، د ښځې د پاره څلور میاشتې او لس ورځې عدت لازمیږي، څنگه چې د کونډې د پاره په کور کې تیروول دي، تاسو جواب راکړئ چې:

۱. ایا ښځه د عدت په ورځو کې د حج ارکان ادا کړي؟

۲. له شرعي محرم نه پرته دومره موده په سعودي عرب کې څنگه تیره کړي؟ هرکله چې د حاجیانو د قیام موده یوازې (۳۵) ورځې وي، دهغې نه وروسته یې سعودي حکومت نه پرېږدي، او ګروپ والا به پاکستان ته راشي.

۳. که چیرته حج کولوسره ارکان ادا کوي، نو بیا به مدینې منورې ته حاضري څنگه کیږي، له شرعي محرم نه پرته؟

جواب: که چیرته تاسو حرمین شریفین ته لاړ شئ او هلته ستاسو وفات وشي، نو ښځې ته خو حکم دی چې دهغه ځای نه بیرته راشي، خو د جازونو د وختونو مسئله ده، له دې وجه نه دې د معتبرو زنانه وو سره سفر وکړي. [۱]

عدت به دهغه وخت شروع کیږي کله چې تاسو وفات شئ. [۲]

❖ د احرام تړلومسټلي ❖

له غسل وروسته اوله احرام تړلونه مخکې خوشبويي اورانجه استعمالول

سوال: آیا د غسل نه وروسته د احرام تړلونه مخکې بدن باندې اود احرام په کېږوباندې خوشبويي لګول جائز دي؟ اوتیل اورانجه استعمالولی شي اوکه نه؟

جواب: د احرام تړلونه مخکې تیل اورانجه لګول جائز دي اود خوشبويي باره کې د تفصیل

[۱] (وان كان مات عنها في غير مصر من الأمصار، فإن شاء ت رجعت الى مصرها وإن شاء ت مضت في سفرها) لأنها لا يمكنها المقام هناك، فلم يلزمها الكون، ألا ترى أنها لو طلقت في مصر، ولم يكن المقام في مزلخوف أو عذر كان لها أن تنتقل، فإذا كانت في غير مصر فهي أحرى، لا يلزمها الكون هناك (شرح مختصر الطحاوي ج : ۵ ص : ۲۴۸، باب العدة والإستبراء، طبع دار السراج، بيروت)

[۲] قال : والعدة واجبة من يوم الطلاق، ويوم الموت، وذلك لقول الله تعالى والذين يتوفون منكم ويذرون أزواجاً يتربصن بأنفسهن أربعة أشهر وعشراً، فأوجبها من يوم الموت (شرح مختصر الطحاوي ج : ۵ ص : ۲۴۸، ۲۴۹ باب العدة والإستبراء)

دی که چیرې بدن باندې خوشبویی لگول وي، نو مطلق جائز دي او جامو باندې داسې خوشبویی لگول چې دهغې وجود باقي پاتې نه شي او خوشبویی پاتې شي، هغه جامو باندې لگول منع دي.^(۱)

دمیقات په بورې (لوحه) او تنعيم کې فرق

سوال: دمکې دحدودونه مخکې کوم ځای چې دمیقات بورې لگیدلی وي اولیکل شوي وي چې غیر مسلم مخکې نه شي داخلیدای، هغه ځای نه احرام وتړل شي یا تنعيم ته تلوسره دمسجد عائشه نه احرام وتړل شي، دمیقات په بورې او تنعيم کې څه فرق دی؟

جواب: دادمیقات بورې (علامتي تخته) نه ده بلکهې دحرم دحدودو بورې (علامتي تخته) ده.^(۲)

تنعيم هم دحرم دحدودونه بهر دی، په دې وجه باندې دواړو کې څه فرق نه شته، دمکې اوسیدونکي چې دمسجد تنعيم نه کوم احرام تړي دهغه وجه داده چې هغه دحرم دحدودو نه بهر دټولونه نژدې ځای دی^(۳) او ام المؤمنین حضرت عائشه رضی اللہ عنہا دهغه ځای نه احرام تړلوسره عمرې ته راغلې وه^(۴) او بعضې حضرات د عمرې احرام تړلوله پاره دمکې مکرمې نه جعرانه ته ځي، ځکه چې حضور صلی اللہ علیہ وسلم دغزه حنین نه وروسته دهغه ځای نه احرام تړلوسره عمرې له پاره تشریف راوړی و.^(۵) دمکې اوسیدونکوله پاره د عمرې داحرام له پاره ددې دواړو ځایونو کې هېڅ فرق نه شته، هغوی دحرم دحدودونه بهر دهر ځای نه چې احرام وتړي، صحیح دی.^(۶)

- [۱] ویدهن بای دهن شاء مطيبا كان أو غير مطيب وأجمعوا على أنه يجوز التطيب قبل الإحرام (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۲، طبع مکتبه ماجديه کونته، کذا في فتاوى قاضيخان) ولا يجوز التطيب في الثوب لما تبقى عينه على قول الكل (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۲، هکذا في فتاوى الشامی ج: ۲ ص: ۱۷۱ طبع مکتبه ماجديه کونته)
- [۲] قوله ولداخلها الحل أى الحل میقات من كان داخل المواقيت المواضع التي بين المواقيت والحرم ولا فرق بين أن يكون في نفس الميقات أو بعده كما نص عليه محمد في كتبه (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۳۱۹) وأما الصنف الثالث فميقاتهم للحج الحرم وللعمرة الحل فيحرم المكي من ديرة أهله للحج أوحيث شاء في الحرم ويحرم للعمرة من الحل وهو التنعيم (بدائع ج: ۱، ۲ ص: ۱۶۷) والتنعيم أفضل هو موضع قريب من مكة عند مسجد عائشة (الشامی ج: ۲ ص: ۱۶۹، طحطاوی ج: ۱ ص: ۴۸۹ طبع المکتبه العربیة بیروت)۔
- [۳] والميقات لمن بمكة یعنی بداخل الحرم للحج والعمرة الحل والتنعيم أفضل (وفي الشامية) والتنعيم أفضل وهو موضع قريب من مكة ... الخ (درمختار مع الرد ج: ۲ ص: ۴۷۸، کتاب الحج)۔
- [۴] الأحرام منه أى التنعيم للعمرة أفضل لأمره عليه السلام عبدالرحمن بأن يذهب بأخته عائشة إلى التنعيم الخ (فتاوى شامی ج: ۲ ص: ۴۷۹ کتاب الحج، فصل في الإحرام)۔
- [۵] فإن ميقات المكي للعمرة الحل (رد المختار، مطلب لا يجب الضمان بكسر الهمزة ج: ۲ ص: ۵۸۱ طبع سعيد)
- [۶] والميقات لمن بمكة یعنی بداخل الحرم للحج والعمرة الحل والتنعيم أفضل (وفي الشامية) والتنعيم أفضل وهو موضع قريب من مكة ... الخ (درمختار مع الرد ج: ۲ ص: ۴۷۸، کتاب الحج)۔

د احرام په حالت کې د مخ یاسر خوله اوچول

سوال: آیا د احرام په حالت کې د مخ یاسر خوله اوچول سهی دي، په جامه (توته) باندې یا په لاس باندې؟
جواب: مکروه دي.^[۱]

سوال: آیا د احرام په حالت کې حجر اسود بنسکلول کیدای شي؟ یا ملتزم باندې دریدای شي، خکه چې زموږ مولانا صاحب وایي چې کوم ځای باندې عطر لگیدلی وي هغه ته لاس نه شي ور وړلی.
جواب: حجر اسود یا ملتزم باندې که چیرې خوشبویی لگیدلی وي، نود محرم له پاره هغه ته لاس وړل جائزه دي.^[۲]

د یخني په وجه باندې د احرام په حالت کې سویتر (بنین) یا گرم څادر استعمالول

سوال: که چیرې مکې مکرمې کې یخني وي او یوسړی عمرې ته لاړ شي، نو هغه د احرام د دوو څادرونو نه علاوه گرمه کپړه، مثلاً سویتري یا گرم څادر استعمالولی شي؟ تفصیل سره جواب راکړئ!
جواب: گرم څادر استعمالولی شي، خو سر نه شي پتولی، او کومې جامې چې بدن پورې نښتي وي، مثلاً جرابې او داسې نور... دهغو استعمال جائزه دی.^[۳]

د زنانه وو احرام په کوم شکل وي؟

سوال: د سړیو له پاره احرام د دوو څادرو په شکل وي، د زنانه وو له پاره به د احرام څنگه شکل وي؟ او آیا احرام به زما او زما د بچیو د کور نه تړل وي، هرکله چې زه د برقي په حالت کې یم؟

جواب: د حج احرام د میقات نه مخکې تړل ضروري دي،^[۴] زنانه ووته د احرام په حالت کې د مخ پتولو اجازه نشته.^[۵]

[۱] فصل في مکروهاته.... (وتعصیب شيء من جسده) قال ابن الهمام : ويكره تعصیب رأسه ولو عصب غیر الرأس من بدنه يكره أيضا (إرشاد الساری ص : ۸۳)۔

[۲] وقالوا فيمن إستلم الحجر فأصاب يده من طيه ان عليه الكفارة (بدائع الصنائع ج : ۲ ص : ۱۹۱)۔

[۳] ولا يلبس الجوربين كما لا يلبس الخفين (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۴، كذا في المحيط) ولا يلبس مخطط قميصا أو قباء أو سراويل أو عمامة أو قلنسوة أو خفا إلا أن يقطع الخف أسفل من الكعبين (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۴، الباب الرابع فيما يفعله المحرم بعد الإحرام، هكذا في فتح القدير ج : ۲ ص : ۳۴۶)۔

[۴] [المواقيت التي لا يجوز أن يجاوزها الإنسان إلا محرما خمسة : لأهل المدينة ذوالحليفة وفائدة التاقيت المنع عن تأخير الإحرام عنها (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۱)

[۵] والمرأة في جميع ذلك كالرجل غير أنها لا تكشف رأسها، وتكشف... [بقية حاشية به راروانه صفحه..]

د ښځو په احرام کې مخونه خلاص ساتل

سوال: ما اوریدلې دي چې حدیث شریف کې راغلي دي چې دښځې احرام په مخ کې دی، ددې نه معلومېږي چې مخ ښکاره ساتل پکار دي، حالانکې قرآن او حدیثو کې ښځې دمخ ښکاره کولونه سختې سره منع شوي ده، داسې به څنگه صورت وي چې دې حدیث شریف باندې عمل هم وشي او مخ هم پټ شي، ځکه چې زما میددې چې شریعت به دې باره کې ضرورڅه طریقه ښودلې وي

جواب: داصحیح دی چې داحرام په حالت کې مخ پټول جائز نه دي، خوددې معنا دانه ده چې داحرام په حالت کې ښځې ته دپردې نه ازادي ورکړل شوې ده، ^(۱) بلکې دکوم حدپورې چې ممکن وي، پرده ضروري ده یاخو دې په سر چچ شان ولگول شي اودهغه دپاسه دې کپړه واچول شي، چې پرده وشي خو کپړه دې مخ پورې نه لگوي، یادې ښځه لاس کې پکې وغیره ونیسي اوهغه دې مخې ته کوي، دې کې هیڅ شک نشته چې دحج په اوږدسفر کې دښځې له پاره دپردې پابندي کول مشکل دي، خودکوم حدپورې چې کیدای شي دپردې اهتمام کول ضروري دي اوڅه چې دخپل وس او طاقت نه بهروي الله تعالی دې دهغې معافي وکړي. ^(۲)

د ښځې د احرام څه حالت دی اوهغه به احرام دکوم ځای نه تړي

سوال: سړیوله پاره احرام ددوه څادرونو په شکل کې وي، دښځوله پاره به داحرام څه شکل وي؟ او آیا احرام به زه اوزمابچي دکورنه تړي، اوزه دبرقي په حالت کې یم.

جواب: سړیوته داحرام په حالت کې گنډل شوې جامې (کپړې) منع دي، ^(۳) په دې وجه باندې

...بقیه د ترمخ]... وجهها ولوسدلت علی وجهها شینا وجافته عنه جاز (فتاوی عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۵)

۱ [ولأن المرأة لا تغطي وجهها إجماعاً مع أنها عورة مستورة وفي كشفه فتنه (بحر الرائق ج: ۲ ص: ۳۲۴، هكذا في البدائع الصنائع ج: ۲-۱ ص: ۱۸۶) والمرأة في جميع ذلك كالرجل غير أنها لا تكشف رأسها وتكشف وجهها ولوسدلت علي وجهها شینا وجافته عنه جاز (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۵، کذا في الهدایة، وكذا السنن الكبرى للبيهقي ج: ۵ ص: ۴۸)۔

۲ [والمرأة في جميع ذلك كالرجل..... غير أنها لا تكشف رأسها لأنه عورة وتكشف وجهها..... ولو سدت شين علي وجهها وجافته عنه هكذا روى عن عائشة ولأنه بمنزلة الإستظلال بالحمل (الهداية مع الفتح ج: ۲ ص: ۱۹۳ تا ۱۹۵، باب الإحرام) والمرأة كالرجل غير أنها تكشف وجهها..... وانما لا تكشف رأسها لأنه عورة ولما كان وجهها خفياً لأن المتبادر إلى الفهم لا تكشفه لما أنه محل الفتنة نص عليه (بحر الرائق ج: ۲ ص: ۳۵۴، کذا في فتاوی عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۵، کتاب المناسک، الباب الخامس، کذا في الهدایة وكذا في فتح القدير ج: ۲ ص: ۱۴۳، طبع دار صادر، بيروت)۔

۳ [بحرم بالإحرام أمور..... الثالث لبس المخيط على وجه لبس المخيط (فتح القدير ج: ۲ ص: ۱۴۱)۔

هغوی دا حرام نه مخکې دوه خادرونه واغوندي، بنځوته دا حرام تر لوله پاره څه خاص قسمه جامې اغوستل لازم نه دي. هغوی دې په عام جامو کې احرام وتړي، خو د بنځې احرام دهغې په مخ کې وي، په دې وجه باندې دا حرام په حالت کې دې هغوی مخ داسې نه پټوي چې جامه دهغوی مخ پورې ولگيږي،^{۱۱} خود نامحرمو نه مخ پټول هم لازم دي، په دې وجه باندې هغوی ته پکار دي چې سر باندې څه شی وتړي چې هغه مخې ته راشي، په هغه باندې دې جامه واچوي چې د پردې جامه مخ پورې نه لگيږي او پرده هم وشي^{۱۲} د حج احرام دملاقات نه مخکې ترل ضروري دی، د کورنه ترل ضروري نه دي^{۱۳}

د بنځې دا حرام له پاسه د سرمسح کول غلط دي

سوال: نن سبا لیدل شوي دي چې بنځې کوم احرام تړي، نود هغه په وجه باندې ویبسته بالکل پټ شي اود هغه له سر نه بار بار کوزول مشکل وي، نو آیا د سرمسح هم هغې جامې باندې صحیح دی او که نه؟

جواب: بنځې چې سر باندې کوم دوسمال تړي شرعي طور باندې دهغې احرام سره هیڅ تعلق نه شته. دا رومال صرف دې له پاره تړي چې ویبسته خراب نه شي، بنځوله پاره په دې رومال باندې مسح کول صحیح نه دي، بلکې رومال کوزول سره سر باندې مسح کول لازم دي، که چیرې رومال باندې مسح وکړي او سر باندې مسح ونه کړي، نونه یې اودس کیږي، نه لمونځ، نه طواف اونه حج اونه عمره، ځکه چې دا کارونه داودس نه پرته جائز نه دي او سر باندې مسح کول فرض دي، د مسح نه پرته اودس نه کیږي.^{۱۴}

د بنځې د میاشتني ناروغۍ په حالت کې احرام تړل

سوال: جدې ته روانیدونه مخکې د میاشتني ناروغۍ په حالت کې احرام تړل کیږي او که نه؟

جواب: د حیض په حالت کې بنځه احرام تړلی شي، د دوگانه (دوه رکعت) کولونه پرته د حج یا عمرې نیت دې وکړي او تلبيه لوستلوسره دې احرام وتړي.^{۱۵}

- ۱ [او تکشف وجهها لقوله عليه السلام : إحرام المرأة في وجهها ... الخ (الهداية مع الفتح ج: ۲ ص: ۱۹۳)]
- ۲ [المستحب أن تسدل على وجهها شيئا وتجاهيه ودلت المسئلة على أن المرأة منهية عن إبداء وجهها للأجانب بلا ضرورة (فتح القدير ج: ۲ ص: ۱۹۵، باب الإحرام).]
- ۳ [لا يجوز أحد الميقات إلا محرما ... الخ (الهداية مع الفتح ج: ۲ ص: ۱۳۲، كتاب الحج).]
- ۴ [ولا يجوز مسح المرأة على خمارها لما روى عن عائشة رضي الله عنها أنها أدخلت يدها تحت الخمار ومسحت برأسها وقالت: بهذا أمرني رسول الله صلى الله عليه وسلم (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۵، عالمگیری ج: ۱ ص: ۶).]
- ۵ [انه عليه السلام قال : ان النفساء والحائض تغتسل وتحرم وتقضى المناسك كلها غير أن لا تطوف بالبيت (فتح القدير ج: ۲ ص: ۱۳۵، باب الإحرام، عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۲، كتاب المناسك، الباب الثالث).]

حج کې پرده

سوال: نن سبا خلک حج ته ځي، بنځوسره څوک هم پرده نه کوي، د احرام په حالت کې داجواب ورکول کېږي که چيرې پرده وکړو، نو په مخ باندې جامه لگيږي، نو ددې له پاره څه وکړو؟

جواب: د پردې اهتمام کول خود حج دوران کې هم پکار دي، د احرام په حالت کې دې بنځې دتندې نه پورته څه چجه شان ولگوي چې پرده هم وشي او جامه هم مخ ته ونه لگيږي^{۱۱}

له طواف نه پرته اوږې بنکاره ساتل مکروه دي

سوال: حج يا عمره کې احرام تړل کېږي، اکثر خلک اوږې بنکاره ساتي، ددې له پاره شرعي مسئله څه ده؟

جواب: شرعي مسئله داده چې دحج او عمرې کوم طواف نه وروسته چې دصفا مروه سعي وي، هغه طواف کې رمل او اضطباع کول دي^{۱۲}، درمل نه مراد دپهلوانانو په شان اوږې خوځول او تيز تزلزل او اضطباع نه مراد بڼی اوږې بنکاره کول دي^{۱۳} دداسې طواف نه پرته خاص طور باندې لمونځ کې اوږې بنکاره کول مکروه دي^{۱۴}.

په يو احرام باندې څومره عمرې کيدای شي

سوال: دالله تعالیٰ په فضل او کرم باندې به سړ کال دحج زیارت ته ځم، مکه معظمه کې دقيام دوران کې زه دخپل مورپلاردطرف نه پنځه عمرې ادا کول غواړم، دهغو عمرو له پاره دحرم دحدودونه بهر تنعيم يا جعرانه ته تلوسره دنفلي عمرې احرام وتړل شي، آیا پنځه ځله يعنې دهر يوې عمرې له پاره به جدا جدا يا يوځل احرام ترلوسره ورځ کې يوځل عمره وکړل شي، یا هم هغه احرام باندې ورځ کې دوه درې عمرې کيدای شي؟

جواب: دهر يوې عمرې له پاره جدا جدا احرام تړل کېږي، احرام ترلوسره سعي کولونه وروسته احرام خلاص کړل شي او بيا تنعيم يا جعرانه تلوسره په دويم ځل باندې احرام وتړل شي، په يو احرام باندې ديوې نه زياتې عمرې نه شي کيدای او عمره (يعنې طواف اوسعي) کولونه وروسته کله چې وينسته خړيلوسره احرام خلاص نه کړل شي، ددويمې عمرې احرام تړل جائز نه دي^{۱۵}.

۱ [والمراة في جميع ذلك كالرجل غير ان لا تكشف رأسها وتكشف وجهها ولوسدت علي وجهها شيئا وجأفته عنه جاز (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۵، کذا في الهداية وكذا في السنن الكبرى للبيهقي ج: ۵ ص: ۴۸)

۲ [لقد للإضطباع والرمل لكونهما من سنن طواف بعده سعی (إرشاد الساری ص: ۱۵۸)۔

۳ [الرمل أن يهزئ مشيته الكتفين كالبارز الخ فتح مع الهداية ج: ۲ ص: ۵۲]۔

۴ [يستتر الكتفين لأن الصلاة مع كشفهما أو كشف أحدهما مكروهة (إرشاد الساری للماعلی القاری ص: ۶۸)

۵ [باب الجمع بين النسكين المتحدین ای حجتین أو عمرتین أو أكثر ...] بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

د عمرې احرام د کوم ځای نه ترل پکار دي

سوال: عمرې له پاره دا احرام تر لود مسئلې پوښتنه کول غواړم، یو معتبر کتاب کې د حج او عمرې فرق عنوان سره لیکلي دي چې د عمرې احرام د ټولوله پاره چې د حرم د حدودو نه بهر ځای دی او که چیرې د بهر ملک نه د حج په اراده باندې راشي، نو دمیکات نه به احرام ترل وي.

۱. که چیرې یو کس د حج په اراده نه، بلکې یوازې د عمرې په اراده لرې او د بهر ملک کیدو به وجود د حرم نه بهر مثلاً جده کې احرام ترل کیږي او که نه؟

۲. جده کې یوه دوه ورځې د قیام نه وروسته که چیرې د عمرې عازم وي، نو هغه باندې به حل اطلاق کیږي او که نه؟

جواب: کوم کس چې د حل نه بهرنه مکې مکرمې ته دتلو اراده ساتي، هغه له پاره دمیکات نه له احرامه تیریدل جائز نه دي. بلکې د حج یا عمرې احرام ترل هغه باندې لازم دي^(۱) که چیرې دا احرام نه پرته تیر شي. نو هغه به بیرته دمیکات مقام ته راځي او احرام ترل ورته ضروري دي، که چیرې واپس نه شو، نودم به پرې لازم وي.^(۲) کوم کس چې دمکې مکرمې په قصد باندې د کورنه لار، دهغه په جده کې یوه دوه ورځې قیام د اعتبار قابل نه دی او هغه بهه په دې وجه په اهل حل کې نه شمیرل کیږي او که د چار اراده هم جدې ته دتلو وي، هلته رسیدونه وروسته یې مکې مکرمې ته دتلو اراده وکړه نو هغه باندې به د اهل حل اطلاق کیږي^(۳) والله اعلم.

دې مسئلې باندې پوهیدوله پاره یو څو خبرې ذهن کې وساتئ:

میقات: دمکې مکرمې څلور و طرفوته یو څو ځایونه مقرر دي، مکې ته د بهر نه راتلونکیو کسانو

... بقیه د ترمخ [... من الشنن إحراما والاعلا مکروه مطلقا (ارشاد الساری ص: ۱۹۴) ومن أتى بعمره (الإحلق) فأحرم بأخرى ذبح الأصل أن الجمع بين إحرامين لعمرتين مکروه تحريما فيلزم الدم (الدر المختار ج: ۲ ص: ۵۸۷، کتاب الحج، باب الجنایات)۔

۱] ثم الاتفاق إذا انتهى إليها على قصد دخول مكة عليه أن يحرم (البناءة في شرح الهداية ج: ۵ ص: ۲۸ کتاب الحج، طبع مکتبه حقانيه) أيضا : ولا يجوز للاتفاق أن يدخل مكة بغير إحرام نوى النسك أولا ولودخلها فعليه حجة أو عمرة كذا في محيط المرحسى (فتاوى هندية، کتاب الحج، الباب الثاني في المواقيت ج: ۱ ص: ۲۲۱)۔

۲] فالجواز أحد منهم ميقاته يريد الحج أو العمرة فدخل الحرم من غير إحرام فعليه دم ولوعاد إلى الميقات قبل أن يحرم أو بعد ما أحرم فهو على التفصيل ... الخ (بدائع ج: ۱، ۲ ص: ۱۶۶، إرشاد الساری إلى مناسك الملا على القارى ص: ۵۸) أيضا: ومن جاوز ميقاته غير محرم ثم أتى ميقاتا آخر فأحرم منه أجزاءه ... الخ (فتاوى هندية ج: ۱ ص: ۳۲۱)

۳] ومن كان أهله في الميقات أو داخل الميقات إلى الحرم لميقام للحج والعمرة الحل الذى بين المواقيت والحرم ولو أخرج الإحرام إلى الحرم جاز كذا في المحيط (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۱، الباب الثاني في المواقيت)۔

باندې دغو ځايونو کې احرام تړل لازم دي اود احرام نه پرته دهغو ځايونو نه مخکې تلل منع دي.^(۱)

آفاقې: کوم کس چې دميقات نه بهر اوسېږي.^(۲)

هرم: دمکې مکرمې هغه حدود کومو ځايونو کې چې ښکار کول، ونه کت کول وغيره منع دي.^(۳)

هل: د حرم نه بهر اوميقات کې دننه برخې ته حل ويل کيږي.^(۴)

د مدينې نه مکې ته راتلو سره يا د مسجد

عائشې رضي الله عنها زيارت نه وروسته عمره ضروري ده؟

سوال: مدينې نه يا د مسجد عائشې د زيارت نه وروسته مکې ته بيرته راتگ باندې عمره ضروري ده او که مستحب؟ هرکله چې عام طور باندې خلک د مدينې نه مکې ته تلو نه وروسته لازماً عمره ادا کوي.

جواب: چې د مدينې نه مکې ته راشي نو د عمرې احرام لازم دی [۵] او د مسجد عائشې زيارت ته تگ نه وروسته لازم نه دی والله اعلم [۶]

د مکې، حج يا عمرې احرام کوم ځای نه تړل کيږي؟

سوال: موږ دمکې مکرمې دميقات په حدودو کې اوسېږو، موږ د حج يا عمرې ادا کولو له پاره دخپل کور نه احرام تړلی شو او که دميقات ځای ته به ورځو؟

جواب: کوم خلک چې دميقات او د حرم حدودو کې اوسېږي، دهغوی له پاره حل ميقات دی، هغوی به د حج او عمرې دواړو احرام د حرم حدودو کې داخلېدو نه مخکې تړي^(۷) او کوم خلک

[۱] والمواقيت التي لا يجوز أن يجاوزها الإنسان إلا بمحرمات... قال الجوهرى رحمه الله : الميقات موضع الإحرام (البنية في شرح الهداية ج : ۵ ص : ۲۱، كتاب الحج)۔

[۲] (ثم الافاقي) هومن كان خارج المواقيت (البنية في شرح الهداية ج : ۵ ص : ۲۸، كتاب الحج)۔

[۳] الحرم بالتحريك إذا أطلق أريد به حرم مكة المكرمة وهو موضع معروفة متحدة بنوع من العلامة (قواعد الفقه ص : ۲۶۳، طبع صدف پبلشرز كرجي)۔

[۴] الحل الذى بين المواقيت وبين الحرم (البنية في شرح الهداية ج : ۵ ص : ۳۲، كتاب الحج)۔

[۵] ولوجاوز الميقات قاصدا مكة بغير إحرام مرارا فإنه يجب عليه لكل مرة إحراما أو عمرة (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۵۳) ولوجاوز الميقات يريد دخول مكة أو الحرم من غير إحرام يلزمه إما حجة أو عمرة (بدائع ج : ۲ ص : ۱۶۵)

[۶] [المكى إذا خرج إلى الحل للاحتطاب أو الاحتشاش ثم دخل مكة يباح له الدخول بغير إحرام كذا في محيط السرخسى (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۱، كتاب المناسك، الباب الثاني في المواقيت)

[۷] ومن كان داخل الميقات لوقته الحل أى موضع إحرامه الحل... [بقية حاشيه به رارواه صفحه..]

چې مکه مکرمه کې یاد حرم حدودو کې دننه اوسېږي، هغوی دې د حج احرام د حرم حدودو کې دننه وتړي اود عمرې احرام دې د حرم د حدودو نه بهر دخل نه وتړي، دمکې اوسیدونکي د حج احرام دمکې نه تړي او د عمرې احرام تړلوله پاره تنعیم مسجد عائشه رضی الله عنها ته ځي یا جعرانه نه ځي

یادونه دمفت دننه اود حرم د حدودو نه بهر علاقې ته حل ویل کیږي^{۱۱}

د کراچی نه تلونکي احرام له کوم ځای نه وتړي؟

سوال: تیرکال زه او زما میرمن د عمرې په نیت په جهاز کې سعودي عرب ته تللي وو، جده کې زما خور یی اوسېږي، هغه موږ کور ته بوتللو، د شپې د قیام نه وروسته په دویمه ورځ سحر غسل کولو سره د جدې نه مو احرام وتړلو او بیا مکې ته روان شو، دلاندې پوښتنو ځوابول مطلوب دي.

۱ ایا موږ ته د کراچی نه د روانیدو په وخت احرام تړل پکار و؟

۲ ایا جده ائیرپورټ (هوايي میدان) باندې احرام تړل صحیح دي؟

۳ زه د جدې نه احرام تړلو سره د عمرې له پاره تللی وم؟ آیا زما دهغه ځای نه احرام تړل صحیح و؟ او زما عمره وشوه؟ او که ما باندې به دم لازم وي؟

جواب: ۱- تاسو ته د کراچی نه احرام تړل پکار و^{۱۲}

۲ د جدې نه احرام تړل د ځینې علماوو په نزد جائز نه دي اود ځینو په نزد جائز دي، [۳] په هر حال ستا عمره وشوه، خو تاسو ښه ونه کړل او په دې باندې دم نه لازمېږي.

عمره کونکي کس احرام له کوم ځای نه وتړي؟

سوال: عمرې له پاره له کور نه احرام تړل فرض دي او که جدې ته تلوسره؟

...بقیه د ترمخ]... (البناء فی شرح الهدایة ج : ۵ ص : ۳۲) ایضا : ومن كان أهله في الميقات أو داخل الميقات إلى الحرم فميقامه للحج والعمرة الحل الذي بين المواقيت والحرم ولو آخر الإحرام إلى الحرم جاز (فتاوی عالمگیری، الباب الثاني فی المواقيت ج : ۱ ص : ۲۲۱)۔

۱ [وقت المکی للإحرام بالحج والحرم وللعمرة الحل كذا في الكافي فيخرج الذي يريد العمرة إلى الحل من أي جانب شاء كذا في المحيط والتنعيم الفضل كذا في الهدایة (فتاوی عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۱، ایضا بدائع ج : ۱ - ۲ ص : ۱۶۷ بحر الرائق ج : ۲ ص : ۳۱۹، أرشاد الساری إلى مناسک الملا علی القاری ص : ۱۲۳)۔

[۴] فإن قدم الإحرام على هذه المواقيت (أي الخمسة المتقدمة) جاز لقوله تعالى : " واتموا الحج والعمرة لله " والأفضل التقديم عليها (هدایة، کتاب الحج ج : ۱ ص : ۲۳۵)

[۳] وإن لم يعلم المحاذاة فعلى المرحلتين من مكة كجدة المخرسة من طرف البحر (إرشاد الساری ص : ۵۶، طبع دار الفکر)

جواب: له میقات نه مخکې فرض دي.^{۱۱} که سفر په هوايي جهاز (طیاره) کې وي، نو جهاز (طیاره) کې سوړیدونه مخکې احرام تړل پکار دي. جدې پورې احرام نه تړلو کې د عالمانو اختلاف دی، د احتیاط خبره داده چې احرام جدې نه مخکې تړل پکار دي.^{۱۲}

هوايي جهاز (طیاره) کې سفر کونکي احرام له کوم ځای نه وتړي

سوال: ریاض نه چې کله عمرې یا حج ادا کولو له پاره د هوايي جهاز (طیاره) په ذریعه باندې جدې ته ځي نو د سفر دوران کې جهاز (طیاره) عمله اعلان کوي چې میقات راوړسید احرام وتړئ! ځینې خلک جهاز (طیاره) کې اودس وکړي او احرام وتړي او ځینې خلک جدې انډرپورټ (هوايي میدان) کې کوزیدو سره غسل یا اودس وکړي او احرام وتړي او د احرام نفل کولوسره مکې مکرّمې ته لاړشي. جدې نه چې مکې مکرّمې ته ځي، نولاره کې میقات راځي، کومو خلکو چې د انډرپورټ (هوايي میدان) نه احرام تړلی وي، هغوی د جدې والامیقات باندې احرام وتړي، اوس سوال دایدا کیږي چې جهاز (طیاره) کې د کوم میقات اعلان کیږي، که چیرې هلته احرام ونه تړل شي، نوڅه بده خبره شته؟ ځکه چې جهاز (طیاره) خودمکې مکرّمې په ځای باندې جدې ته ځي، ډیر خلک دې شک کې وي چې احرام په جهاز (طیاره) کې تړل ضروري دي، د میقات نه پرته د احرام نه تیریدل پکار نه دي، او جهاز (طیاره) کې د احرام نفل هم نه شي کیدای، مهرباني وکړئ وضاحت وفرمایئ!

جواب: داسې خلک کوم چې د میقات نه تیریدوسره جدې ته راځي، هغوی ته د میقات نه مخکې احرام تړل پکار دي.^{۱۳} احرام تړلو له پاره نفل کول سنت دي، که چیرې وخت نه وي، نو د نفلونه پرته هم احرام تړل صحیح دي،^{۱۴} جدې نه مکې ته تلو وخت کې په لار باندې میقات نه راځي، خو دې کې اختلاف دی چې جده میقات کې دننه ده او که پخپله باندې میقات دی، کوم خلک چې هوايي جهاز (طیاره) کې سفر کوي، هغوی ته پکار دي چې جهاز (طیاره) ته ختلونه مخکې احرام وتړي او کم از کم څادر په سر کړي او کله چې د میقات اعلان وشي، نو جهاز (طیاره) کې دې احرام وتړي، جدې ته درسیدو انتظار دې نه کوي.^{۱۵}

۱ [وأما الصنف الأول فمما قم ما وقت لهم رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يجوز لأحد منهم أن يجاوز ميقاته إذا أراد الحج أو العمرة إلا محرماً (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۶۴، كتاب الحج، فصل وأما بيان مكان الإحرام)
 ۲ [د تفصيل دپاره او گورئ: فتاويٰ بينات ج: ۳ ص: ۹۸ تا ۱۱۱، طبع مکتبه بينات، جواهر الفقه ج: ۱ ص: ۴۵۹ تا ۴۹۳، طبع دارالعلوم کراچي].

۳ [و كذلك لو أراد بمجاوزة هذه المواقيت دخول مكة لا يجوز له أن يجاوزها إلا محرماً (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۶۴، كتاب الحج، فصل وأما بيان مكان الإحرام)].

۴ [ثم يصلى ركعتين بعد اللبس أى لبس الإزارين ولو أحرم بغير صلاة جاز (إرشاد السارى ص: ۶۸)]

۵ [ومن حج في البحر فلو قته إذا حاذى موضعاً من البر لا يتجاوزة إلا محرماً... [بقية حاشيه په راروانه صفحه..]

که د سمندري بېړۍ نوکران حج کول غواړي نو له کوم ځای نه احرام وتړي؟

سوال: د سمندري بېړۍ نوکران ته د حج کولو اجازت ملاويږي، يللم دغره (ميقات) نه تيريدو وخت کې دخپلو فرائضو ادا کولو په وجه باندې هغوی د احرام تړلو نه معذوروي.

۱. که چيرې د حج اراده لرونکو (د جهاز د نوکرانو) نيت له مخکې نه مکې مکرمې ته دتلو وي چې هغوی حج او عمره ادا کړي.

۲. دوخت د کمې په وجه باندې مخکې مدينې منورې ته دتلو نيت وي.

پورته ذکر شويو کارونو کې د غلطې کيدو په وجه باندې د کفارې ادا کولو به څه صورت وي؟

جواب: په دې باندې پوه نه شوم چې احرام د فرائضو ادا کولو نه څنگه منع کوي؟ په هر حال مسئله داده که چيرې نوکران يوازې جدې پورې ځي اوبيا به بيرته راځي، هغوی مکې مکرمې ته نه ځي نو هغوی به احرام نه تړي.

۲. که چيرې دهغوی اراده د مکې مکرمې نه مدينې منورې ته دتلووه، بيا هم هغوی ته د احرام تړلو ضرورت نشته.

۳. که چيرې هغوی د حج اراده لري اوجدې ته رسيدوسره هغوی مکې مکرمې ته ځي، نو هغوی له پاره يللم نه احرام تړل لازم دي،^[۱] په دې وجه باندې کوم خلک چې په ډيوتي (وظيفه) باندې وي هغوی دې د سفر په دوران کې يوازې جدې ته دتلو اراده کوي، هلته رسيدوسره به هغوی ته مکې مکرمې ته دتلو اجازت ملاوشي، بيا دې هغوی د جدې نه احرام وتړي.^[۲]

آيا د کراچۍ نه احرام تړل ضروري دي؟

سوال: زما اراده چې دروانې مياشې په آخره کې د کراچۍ نه مدينې ته (جدې ته تللو نه پرته) لاړ شم، ايا په دې صورت کې به هم د کراچۍ نه احرام تړل ضروري وي؟

جواب: که چيرته تاسو مکې مکرمې ته لومړی نه ځئ، نو ستا په ذمه باندې احرام تړل لازم نه دي.^[۳]

... بقیه د تیرمخ] ... (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۱، طحطاوی ج : ۱ ص : ۴۸۸، بحر الرائق ج : ۲ ص : ۳۱۸) ومن كان في بحر أوبر لا يمر لواحدة من الميقات المذكور فعليه أن يحرم (فتح القدیر ج : ۲ ص : ۳۳۴) د نور تفصیل دپاره اوگوري : فتاوی بینات ج : ۳ ص : ۹۸ تا ۱۱۱، طبع مکتبه بینات، جواهر الفقه ج : ۱ ص : ۴۵۹ تا ۴۹۳ مکتبه دارالعلوم کراچی)۔

۱] ثم الاتفاق إذا انتهى إليها على قصد دخول مكة عليه أن يحرم (الهداية مع البنایة ج : ۵ ص : ۲۸)۔

۲] ومن كان أهله في الميقات أو داخل الميقات إلى الحرم فميقاتهم للحج والعمرة الحل الذي بين المواقيت والحرم ولو أخرج الإحرام إلى الحرم جاز (فتاوی عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۱، الباب الثاني في المواقيت)۔

۳] لو جاوز الميقات ويريد بستان بنى عامر دون مكة فلا شيء عليه (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۵۳)

کراچی نه عمرې ته تلونکي احرام له کوم ځای نه وتړي؟

سوال: مونږ راروانه میاشت کې عمرې ته تلل غواړو پوښتنه داده چې آیا د کراچی نه احرام تړل ضروري دي، یا جدې ته رسیدوسره تړل کیږي؟ (سړیوله پاره).

جواب: چونکې جهازدمیقات نه تیریدوسره بلکې کله ناکله د حرم حدودوکې جدې ته رسیږي، په دې وجه باندې جهازکې کیناستونه مخکې احرام تړل پکار دي، په هر حال دمیقات حدنه تیریدونه مخکې احرام تړل لازمي دي، جدې ته رسیدوسره نه^[۱] اوکه چیرې جدې ته رسیدوسره احرام وتړل شي نو بیا هم د ځینو عالمانو په نزد باندې صحیح دی.^[۲]

پینټ پتلون اچولوسره د عمرې له پاره تلل

سوال: زموره کورنۍ والا له دې ځای نه چې عمرې باندې ځي، نو پینټ پتلون اچولوسره ځي څنگه چې امریکې ته د سیل کولو له پاره ځي، پوښتنه داده چې دهغوی له احرام نه پرته جدې ته رسیدل څنگه دي؟ که چیرته ناجائز وي، نو تر نن پورې چې یې ډیرې عمرې داسې کړې دي، دهغو تاوان به څه وي؟ آیا هغه عمرې به قبولې وي اوکه نه؟

جواب: حج او عمره چې څومره غټ عمل دی، هغومره نازک هم زیات دی، د چا په حالت کې چې د حج او عمرې سره انقلاب نه راځي او هغه هماغسې د کافرانو وضع قطع او د هغوی لباس وغیره خپل کړي وي، دا دهغه د حج اود عمرې د مردود کیدو علامه ده،^[۳] دا خبرې خو د پینټ شرت اچولوسره عمرې ته د تللو وې، پاتې شوه جدې ته رسیدوسره احرام تړل او نو په دې کې د ځینې اهل علمو رایه داده چې چونکې په مینځ کې دمیقات نه پرته د احرام نه تیریدل دي، له دې وجې نه دا جائز نه دي، او څوک چې د میقات نه احرام تړلو نه پرته مخکې لاړ شي، په هغه باندې دم لازم دی، خو دا چې دوباره میقات طرف ته واپس وگرځي او دهغه ځای نه احرام تړلوسره لاړ شي،^[۴] او ځینې حضراتو فرمایلي دي چې که چیرته جدې ته تللو سره احرام وتړي، نو دم نه لازمیږي، لومړی قول زیات د اعتبار لایق دی، په هر حال جدې ته تللو سره احرام تړل غلط دي، احرام د میقات نه تړل ضروري دي، او چونکې هوایي جهاز کې د میقات پته نه لگیږي، له دې وجې نه په هوایي جهاز سره سفر کونکو ته

[۱] لا يجوز لأحد منهم أن يجاوز ميقاته إذا أراد الحج أو العمرة إلا محرماً (بدائع ج : ۱۲ ص : ۱۶۴)۔

[۲] تفصيل دپاره اوگوری: جواهر الفقه ص : ۴۵۹ یا ۴۹۳)۔

[۳] ومن علامة القبول أن يرجع خيراً مما كان ولا يعاود المعاصي (التعليق الصبيح على مشكوة المصابيح ج : ۳ ص : ۱۷۳) ومن علامات القبول انه إذا رجع يكون حاله خيراً من حال الذي قبله (معارف السنن ج : ۶ ص : ۱۲) [۴] ومن جاوز الميقات.... فإن عاد حلالاً ثم أحرم سقط عنه الدم (فتاوى علمگیری ج : ۱ ص : ۲۵۳ طبع رشديه)

هم په جهاز کې د سوريډو نه مخکې احرام تړل پکار دي.^{۱۱}

د چا سفر چې يقيني نه وي هغه احرام له کوم ځای نه وتړي؟

سوال: زه پي اي اي اے (د پاکستان هوايي شرکت) کې نوکر يم اود عمرې اراده مې ده، سوال دادی چې د پي اي اي اے (د پاکستان هوايي شرکت) نوکرانوته مفت تکت ملاوېږي، خود هغه سيټ (چوکۍ) معلومه نه وي، په کومه ورځ او کوم جهاز کې چې سيټ (چوکۍ) خالي وي، هغه کې نوکر ته سيټ ملاوېدای شي، اکثر دوه درې ورځې ائيرپورټ (هوائی میدان) ته تلل وي، په دې وجه باندې د کراچۍ نه احرام تړل مشکل دي، د داسې مجبوري حالت کې آیا د صحيح دی چې جدې ته رسيدو سره هلته يو ورځ دوه قیام کولونه پس احرام وتړل شي؟

جواب: کله چې منزل جده نه دی، بلکه مکه مکرمه دی، نو احرام د ميقات نه مخکې تړل لازمي دي.^{۱۲} د پي اي اي اے (د پاکستان هوائی شرکت) نوکرانوته پکار دي چې کله دهغوی سيټ (چوکۍ) معلومه شي او هغوی ته بورډنگ کارډ ورکول شي، نو بيا دې احرام وتړي، که انتظار گاه کې د احرام تړلو وخت وي نو هلته دې وتړي، که نه، جهاز کې کيناستو سره دې وتړي.^{۱۳}

ميقات نه له احرام پرته تيريدل

سوال: عمرې ادا کولو له پاره موږ مدينې منورې ته روان شو، اود مازيگروا ماښام لمونځونه مو هلته ادا کړل او واپس جدې ته راغلو، ميقات نه تير شو او شپه مو جده کې تيره کړه او سحر بيا مکې مکرمې ته لاړو اود عمرې د ادا کول له پاره لاړو، مکې مکرمې ته نژدې ميقات نه مو احرام وتړلو او عمره مو ادا کړه، آیا ميقات نه له احرام نه پرته تيريدو سره چې موږ عمره ادا کړه، دې کې څه بده خبره خونه شته؟

جواب: که ميقات نه تيريدو وخت کې تاسو اراده مکې مکرمې ته د تلوکړې وه، نو ميقات باندې تاسو ته احرام تړل لازمي و او د دې د کفارې په طور باندې دم واجب دی.^{۱۴} او که چيرې هغه وخت کې مو اراده جدې ته دراتلووه، جدې ته راتلونو وروسته مو د عمرې اراده وکړه، نو ستاسو په ذمه باندې هيڅ لارم نه دي.^{۱۵}

^۱ [وتقديم الاحرام على الميقات جائز بالاجماع (بدائع الصنائع ج : ۲ ص: ۱۶۴، كتاب الحج)

^۲ [وتقديم الاحرام على الميقات جائز بالاجماع (بدائع الصنائع ج : ۲ ص: ۱۶۴، كتاب الحج)۔

^۳ [ايضا]۔

^۴ [اذا دخل الافاقى مكة بغير احرام وهو لا يريد الحج والعمرة فعليه لدخول مكة اما حجة أو عمرة، فان أحرم بالحج أو العمرة من غير أن يرجع الميقات فعليه دم لترك حق الميقات (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۵۳، كتاب الحج)

^۵ [وحل لأهل داخلها] يعنى لكل من وجد فى داخل المواقيت (دخول مكة غير محرم) ما لم يرد نسكا للحرج كما لو جاوزها حطابو مكة لهذا (ميقاته الحل) الذى بين المواقيت والحرم... [بقية حاشيه په راروانه صفحه..]

سوال: دا ووايي چې کوم پاکستانی خلک په جده او طائف کې نوکران دي، که چيرې هغوی د عمرې په نيت باندې مکې مکرمې (خانه کعبې) ته ځي، نودميقات نه احرام تړل وي، که چيرې يوکس يوازې د طواف په غرض باندې مکې مکرمې ته ځي، نو آیا احرام تړل لارمي دي؟ ځکه چې دلته اوسيدونکي اکثر خلک له احرام تړل پرته طواف کولو له پاره مکې ته ځي، آیا دا طريقه صحيح ده؟ که نه ده؟ نو تاسو موږ ته صحيح مسئله بيان کړئ!

جواب: ستاسو سوال ډير زيات اهم دی، دې باره کې يو څو مسئلو باندې ځان پوه کړئ:

۱. دمکې شريفې څلورو طرفو ته څه علاقې ته حرم ويل کيږي، هلته بنسکار کول او ونه کېت کول منع دي، حرم نه مخکې څه فاصله باندې ځايونه مقرر شوي دي، هغو ته ميقات ويل کيږي اودهغه ځای نه حاجيان صاحبان احرام تړي.^(۱)

۲. کوم خلک چې د حرم په علاقه کې اوسيږي يا ميقات کې دننه وي، هغوی چې کله غواړي مکې مکرمې ته له احرام نه پرته تلې شي،^(۲) څوکوم کس چې د ميقات د بهرنه ورځي، هغه له پاره ميقات باندې د حج يا عمرې احرام تړل لارمي دي،^(۳) داسې کس باندې حج يا عمره کول لارم شي، که دهغه کس مکې مکرمې ته تلل د حج يا عمرې په نيت نه وي، بلکې يوازې د ضروري کار له پاره مکې مکرمې ته تلل غواړي يا يوازې حرم شريف کې د جمعې لمونځ يا طواف کولو له پاره ځي، غرض دا چې که هر مقصد له پاره مکې مکرمې ته ځي، هغه ميقات نه له احرام تړلو پرته نه شي تللی.

... بقيه د ترمخ] ... (الدر المختار ج: ۲ ص: ۴۷۸، کتاب الحج، طبع ايج ايم سعيد، هداية ج: ۱ ص: ۲۳۵، کتاب الحج، طبع مکتبه شرکت علمية)۔

[۱] عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن هذا البلد حرمه الله يوم خلق السماوات والأرض فهو حرام بحرمه الله إلى يوم القيامة لا يعصده شوكه ولا ينفري صيده وفي رواية أبي هريرة: لا يعصده شجرها... الخ (مشکوٰۃ ص: ۲۳۷، ۲۳۸) أن على الحرم علامات منصوبة في جميع جوانبه نصبها إبراهيم الخليل عليه الصلاة والسلام، وكان جبريل يريه مواضعها ثم أمر النبي صلى الله عليه وسلم بتجديدها، ثم عمر، ثم عثمان، ثم معاوية وهي إلى الآن ثابتة في جميع جوانبه الخ (رد المحتار ج: ۲ ص: ۴۷۹، قبيل فصل في الإحرام، طبع ايج ايم سعيد) والمواقف التي لا يجوز أن يجاوزها الإنسان إلا محرماً (هداية ج: ۱ ص: ۲۳۴، کتاب الحج)۔

[۲] ولو خرج من مكة إلى الحل ولم يجاوز الميقات ثم أراد أن يعود إلى مكة له أن يعود إليها من غير إحرام لأن أهل مكة يحتاجون إلى الخروج إلى الحل فلو ألزمناهم الإحرام عند كل خروج لوقعوا في الحرج (بدائع ج: ۱-۲ ص: ۱۶۷ طبع ايج ايم سعيد کراچی، بحر الرائق ج: ۲ ص: ۳۱، عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۱، فتح القدیر ج: ۲ ص: ۳۳۵)

[۳] المکی إذا خرج منها وجاوز المواقف لا يحل له العود بلا إحرام لكن إحرامه من الميقات (رد المحتار ج: ۲ ص: ۴۷۸، مطلب في المواقف، طبع ايج ايم سعيد کراچی)۔

۳. که چیرې یوکس دمیقات نه له احرام نه پرته تیر شو، نوهغه باندې لارم دي چې مکې شریفې ته داخلیدونه مخکې میقات ته واپس شي اودهغه ځای نه احرام وتړي^(۱).
۴. که چیرې هغه کس واپس نه شو، نودهغه په ذمه باندې دم دی^(۲).
۵. کوم کس چې میقات نه له احرام تړلو پرته مکې مکرمې ته لاړ، هغه باندې حج یا عمره لازم شوه او که څوک دیوځل نه زیات دا احرام نه پرته دمیقات نه تیر شو، نوهغه باندې هرځل یوحج یا عمره واجب شوه، ددې مسئلونه معلومه شوه چې کوم خلک دمیقات نه بهراوسیري، هغوی یوازې دطواف له پاره مکې مکرمې ته نه شي تلې، بلکې دهغوی له پاره ضروری ده چې هغوی دمیقات نه د عمرې احرام تړلوسره ځي اوداهم معلومه شوه چې هغوی څومره ځله دا احرام نه پرته تللي وي، هغوی باندې هغومره ځله دم او هغومره عمرې واجب شوې^(۳).
۶. جده دمیقات نه بهرنه ده، نو جدي نه مکې ته له احرام نه پرته راتلل صحیح دي اوطائف دمیقات نه بهر دی، نودهغه ځای نه له احرام نه پرته راتلل صحیح نه دي^(۴).

میقات نه له احرام نه پرته تیریدل صحیح نه دي

سوال: ځینې خلک دروغ ویلوسره له احرام نه پرته دحرم حدودو ته داخل شي او بیا د مسجد عائشه نه احرام وتړي، آیا دې صورت کې دم لارم دی؟

جواب: دا احرام نه پرته دحرم په حدودو کې داخلیدل گناه ده اودداسې کس په ذمه باندې لارم دي چې بیرته میقات ته لاړ شي او احرام وتړي، که چیرې دغه کس بیرته میقات ته لاړ او هلته احرام تړلوسره راغی، نودهغه دذمې نه دم ختم شواو که چیرې بیرته نه لاړ، نوهغه باندې دم واجب دی اودادم به همیشه دهغه په ذمه وي، ترڅوپورې چې هغه ادا نه کړي او واجب نه

[۱] ولوجاوزه میقاتا فی المواقیت الخمسة یريد الحج أو العمرة فجاوزه بغير إحرام ثم عاد قبل أن يحرم وأحرم من الميقات وجاوزه محرما لا يجب عليه الدم بالإجماع (بدائع ج : ۲ ص : ۱۶۵، کتاب الحج، بحر الرائق ج : ۳ ص : ۴۸) أيضا : ومن تجاوز الميقات دون إحرام وجب عليه الدم إلا إذا عاد إليه (الفقه الإسلامي وأدلته ج : ۳ ص : ۷۲، أحكام الحج والعمرة).

[۲] أيضا).

[۳] فإن دخل مكة بغير إحرام ثم خرج فعاد إلى أهله ثم عاد إلى مكة فدخلها بغير إحرام وجب عليه لكل واحد من الدخولين حجة أو عمرة (بدائع الصنائع ج : ۲ ص : ۱۶۶، کتاب الحج، فصل وأما بيان مكان الإحرام).

[۴] وكذا المكي إذا خرج من مكة لحاجة فبلغ الوقت ولم يجاوزه يعني له أن يدخل مكة راجعا بغير إحرام (فتح القدير ج : ۲ ص : ۱۳۳) ولو جاوز ميقاتا في المواقیت الخمسة یريد الحج أو العمرة فجاوزه بغير إحرام ثم عاد قبل أن يحرم وأحرم من الميقات وجاوزه محرما لا يجب عليه الدم بالإجماع (بدائع ج : ۲ ص : ۱۶۵ بحر الرائق ج : ۳ ص : ۴۸) أيضا ومن تجاوز الميقات دون إحرام وجب عليه الدم إلا إذا عاد إليه (الفقه الإسلامي وأدلته ج : ۳ ص : ۷۲).

ادا کولو گناه به هم دهغه په ذمه وي^{۱۱} نفلي حج له پاره کبیره گناه کول عبادت نه، بلکه د نفسي خواهشاتو پوره کول دي

يادونه کوم خلک چې دميقات د بهرنه راغلي وي، هغوی له پاره د مسجد عائشه نه احرام ترل کافي نه دي، بلکه هغوی ته بيرته بهرنی ميقات ته تلل ضروري دي، که چيرې بهرنی ميقات ته واپس نه لاړل اود مسجد عائشه رضی الله عنها نه يې احرام وتړلو، نودم به لازم وي^{۱۲}

ميقات نه له احرام پرته تيريدونکي باندې دم

سوال: يوه واقعه داسې وشوه چې يوسړی د حج په نيت باندې سعودي عرب ته لاړ، خومخکې هغه په رياض کې قيام وکړ او بيا مدينې منورې ته راغی، له دې نه وروسته احرام تړلونه پس مکې مکرمې ته لاړ، عمره يې ادا کړه او واپس رياض ته لاړ، دهغې نه پس د حج نه يوه هفته مخکې د احرام نه بغير مکې مکرمې ته راغې. چاهغه ته او وئيل چې تاغلطی اوکړه، تاته دلته د احرام نه بغير راتلل نه ووپکار، پس هغه تنعيم ته لاړ او عمره ئې ادا کړه. آیا داصحيح شوه اود غلطی کفاره به څه وي؟ يا هغه باندې دم واجب شو؟

جواب: ذکر شوی صورت کې چونکه هغه کس دميقات نه تيريدو وخت کې مکې مکرمې ته دتلونيت نه ووکړې، بلکه رياض او بيا مدينې منورې ته تلوسره هلته د احرام تړلو اراده ئې وه، په دې وجه باندې هغه باندې ميقات نه بغير د احرام نه تيريدو دم واجب نه دي. په دويم ځل باندې چې دغه سړی درياض نه مکې مکرمې ته بغير د احرام نه راغې، دهغې په وجه باندې په هغه باندې دم واجب شوې دي. تنعيم ته راتلوسره عمره ادا کول دهغه غلطی نه ختموی. اودم ختم نه شو. اوکه چيرې دغه کس واپس ميقات ته تلې وې اودهغه ځانې نه ئې د حج يا عمرې احرام تړلې وې نودم به ساقط شوې وې^{۱۳}

له احرام نه پرته که ميقات نه تير شي، نودم واجبيږي، خو

که بيرته ميقات ته راغی او احرام يې وتړلو، نودم ساقطیږي

سوال: زه په اوولسمې روژې باندې درياض نه مکې مکرمې ته روان شوم، هلته زما يو څو ورځې

۱ | ايضاً) _

۲ | اذا تجاوز الميقات بنية الإقامة في مكة غير الحرم جاز له ذلك..... ومن تجاوز الميقات دون إحرام وجب عليه الدم الا اذا عاد اليه (الفقه الاسلامي وادلته ج : ۳ ص : ۷۲) وايضا : ولو جاوز ميقاتا من المواقيت الخمسة يريد الحج أو العمرة فجاوزه بغير إحرام ثم عاد قبل أن يحرم وأحرم من الميقات وجاوزه محرما لا يجب عليه دم بالاجماع لانه لما عاد الى الميقات قبل أن يحرم وأحرم التحقت تلك المجاوزة بالعدم وصار هذا ابتداء إحرام منه (بدائع الصنائع ج : ۲ ص : ۱۶۵) _

۳ | ايضاً) _

ډیوتی وظیفه وه. خود سفر په وجه باندې زما طبیعت خراب شو، په دې وجه باندې ما په میقات باندې احرام ونه شو ترلی. دوه ورځې مکې کې قیام کولونه وروسته زه بیرته د مدینې منورې په روډ (سړک) باندې دمیقات نه مخکې لاړم او د عمرې له پاره مې احرام وتړلو او عمره مې ادا کړه، زما څه دوستان وایي چې احرام په لومړۍ ورځ باندې تړل لازمي و، تاسو دې باره کې ماته صحیح جواب راکړئ. ماته چې کومه غلطې شوې ده دهغې کفاره څه ده؟

جواب: تاسو باندې میقات له احرام پرته تیریدو په وجه باندې دم لاړم شوی و، که چیرې تاسو بیرته دمیقات نه بهر تلوسره احرام کې راغلی یئ، نودم ختم شوی دی،^(۱) خوستاسو د سوال نه داسې محسوسیږي چې تاسو د عمرې ادا کولوله پاره د آفاقي میقات طرف ته نه یئ تللي، بلکې یوازې د حرم د حدودو نه بهر تلوسره مو احرام ترلی دی او هماغه مومیقات گنړلی دی، ځکه چې مدینې روډ باندې میقات یا خو رابغ دی او یا ذوالحلیفه. غالباً تاسو دې دواړو ځایونو کې یو ځای ته هم نه یئ رسیدلي. په هر حال ستاسو په سوال چې زه څنگه پوه شوی یم، که چیرې دا صحیح وي نو ستاسو په ذمه باندې دم نه دی ختم شوی او که چیرې په رښتیا باندې تاسو د آفاقي میقات نه بهر تلوسره احرام ترلی وي. نو ستاسو د ذمې نه دم ختم شوی دی.^(۲)

له احرام نه پرته مکې مکرمې ته داخلیدل

سوال: زه دلته طائف کې نوکري کوم، مایوحج کړی دی او عمرې مې ډیرې زیاتې کړي دي، د تیرو اتو میاشتو نه زه هر د جمعه مکې مکرمې ته ځم، هلته د جمعې لمونځ په بیت الله شریف کې ادا کوم. زم مسر روډ په مکه مکرمه کې کار کوي. هغه سره ملاقات هم وکړم، زما یو ملگری دی هغه وایي چې مکې ته له احرام نه پرته داخلیدو په وجه باندې دم واجبېږي، یعنی ته چې څو ځله تللی یې. هغومره ځله دم ورکول در باندې واجب دی، اوس تاسو ماته ووايئ چې ما باندې به دم ورکول واجب وي؟ ځکه چې زه هم دې ارادې سره ځم چې مکې مکرمې ته به لاړ شم، طواف به وکړم. د جمعې لمونځ به ادا کړم او بیا به خپل رورسره ملاو شم.

جواب: کوم خلک چې میقات نه بهر اوسېږي، که چیرې هغوی مکې مکرمې ته راځي، که دهغوی راتلل د خپل ذاتي (شخصي) کار له پاره هم وي، دهغوی په ذمه باندې دمیقات نه د حج یا عمرې احرام تړل لازم دي، که چیرې هغوی د احرام نه پرته دمیقات نه تیر شول، او بیرته راتلوسره یې دمیقات نه احرام ونه تړلو، نو هغوی به گناهگار وي او دهغوی په ذمه حج یا عمره واجب شوو، دنورو امامانو په نزد باندې دا پابندي یوازې دهغو خلکو له پاره دي چې د حج او عمرې په نیت باندې میقات نه تیر شي، نورو خلکو له پاره احرام تړل لازم نه دي، د احنافو د

[۱] تیره شوی حاشیه (اذا تجاوز الميقات بنية الاقامة في مكة غير الحرم... الخ) او گوري! _

[۲] ایضا _

مذهب مطابق تاسو چې څوځله د احرام نه پرته مکې مکرمة ته تللي یی، ستاسو په ذمه باندې هغومره عمرې لزمې دي او کومه غلطې چې درنه شوې ده هغې له پاره استغفار کوئ. ^(۱)

مکې مکرمة ته د داخلیدو له پاره احرام ضروري دی؟

سوال: زما دوست لاندې فتوا د زیات تحقیق له پاره لیکلې ده، براه کرم د کتاب او سنت په رڼا کې ستاسو فتوا څه ده؟

فتوا رسول کریم ﷺ د میقات په باره کې فرمایلي دي چې دا میقات مقرر دی او دا د هغو خلکو له پاره دی چې د حج او عمرې په ارادې سره راتلل غواړي، (متفق علیه)، خو هغه خلک چې د حج او عمرې له ارادې نه پرته، تجارتي غرض سره یا خپل رسته دار سره د ملاقات له پاره مکې مکرمة ته داخلیدل غواړي، نو هغوی ته له احرام پرته مکې مکرمة ته داخله جائز ده، پخپله رسول الله ﷺ د مکې د فتحې په ورځ مکې مکرمة ته له احرام نه پرته داخل شو، حدیث کې دي چې نبي ﷺ توره پگړۍ په سرمبارک باندې تړلې وه، د احرام تړلو تعلق د نیت سره دی چې د میقات تیریدو والا نیت څه دی؟ که چیرته یې د حج او عمرې نیت وي، نو بیا خو له احرام نه پرته میقات باندې تیریدل جائز نه دي، په دې سره دم لازم راځي، او که چیرته میقات باندې د تیریدونکي نیت د بیت الله د طواف یا حرم کې د لمونځ کولو یا چا سره د ملاقات وي، یا تجارتي غرض وي، نو میقات باندې تیریدو او مکې ته د داخلیدو له پاره احرام تړل ضروري نه دي.

ایا له میقات نه د بهرنه راتلونکي مکې ته له احرام نه پرته داخلیدای شي؟

جواب: دا فتوا دنورو امامانو مطابق ده، زموږ په نزد میقات نه بهراوسیدونکي اگرکه هغوی ذاتي کار له پاره ځي، مکې مکرمة ته له احرام نه پرته داخلیدل جائز نه دي، په دې جواب کې د حضور ﷺ د عمل کومه حواله ورکړل شوې ده، زموږ د امام په نزد صحیح نه ده، ځکه چې هغه ورځ مکه مکرمة د حضور ﷺ لپاره حلاله شوې وه او دا د حضور ﷺ خصوصیت و، نه چې حرم مکه د هغه ورځې نه مخکې د چا له پاره حلاله وه اونه به ترقیامته

۱] او کذلک لو أراد بمجاوزة هذه المواقيت دخول مكة لا يجوز له أن يجاوزها إلا محرما سواء أراد بدخول مكة النسك من الحج أو العمرة أو التجارة أو حاجة أخرى عندنا وقال الشافعي : إن دخلها للنسك وجب عليه الاحرام، وإن دخلها لحاجة جاز دخوله من غير احرام وجه قوله أنه تجوز السكنى بمكة من غير احرام فالدخول أولى لأنه دون السكنى ولنا ما روى عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : ألا إن مكة حرام منذ خلقها الله تعالى لم تحل لأحد قبلي ولا تحل لأحد بعدى وإنما أحلت لي ساعة من نهار ثم عادت حراما إلى يوم القيامة الحديث والاستدلال به من ثلاثة أوجه (بدائع الصنائع، فصل : وأما بيان مكان الإحرام ج : ۲ ص : ۱۶۴ طبع ايج ايم سعيد)۔

پورې وروستو د چا له پاره حلاله شی. الغرض! حنفی مذهب حضراتو ته دهغوی په فتوی باندې عمل کول صحیح نه دی. حنبلی او شافعی حضرات که عمل وکړی نو صحیح ده، [۱]

ایا مدینې نه طائف ته راتلو سره د حرم له حدود

نه تیریدو وخت کې احرام تړل ضروري دي؟

سوال: د مدینې منورې نه بیرته طائف ته راتلو سره مکې باندې تیریدل راځي. ایا د حرم حدودو کې د داخلېدو له پاره احرام تړل او عمره کول هغه وخت هم ضروري دي؟ چې هر کله د سفر دوران وي، شپه تیره شوي وي او پاتې سفر دخپل ښار باقی وي او وخت کم وي او عمره کولو کې ډیر وخت لگېږي.

جواب: احرام تړل دهغه سړي په ذمه لازم دي چې مکې مکرمې ته د داخلېدو اراده لري، څوک چې د حرم له حدودو نه تیرېږي. دهغه په ذمه لازم نه دي. [۲]

جدې ته خاوند ته تلونکې ښځې له پاره احرام تړل ضروري نه دي

سوال: زه د څلور نیمو کلنو راهیسې په جدې کې اوسېږم، هر کال یوه میاشت رخصتي باندې ځم، تیر شوي رمضان کې د معمول مطابق رخصتي باندې پاکستان ته لاړم، خوتلونه مخکې ماښځې ته د ویزې (سیل) ویزه ولیږله، ویزې لپړلو وخت کې زما دوه مقصدونه وو:

(۱) ویزې (سیل، سیاحت)

(۲) حج یعنې زما خیال و چې بچي به مې حج هم وکړي او ما سره به هم څه وخت تیر کړي او ویزه کې به لږ وخت زیات کړم، ځکه چې د ویزې (د سیل) ویزه یوازې د دریو میاشتو وي، په هر حال په ۲۹ شوال باندې زه دخپل کور والو سره روان شوم، زه خودنو کړي (وظیفې) په سلسله کې اوسیدم او کور والو باندې مې حج او سیاحت مقصد و، نو کراچی-اټیرپورټ (هوايي میدان) ته مو احرام ونه تړلو، ۲۹ شوال باندې جدې ته ورسیدو (۳۰) شوال ورځ مو هم جدې کې تیره شوه، یعنې په دریمه ورځ باندې ما بچي عمرې ته بوتلل او بیامو حج هم ادا کړ او بیادوه درې

[۱] لو اراد بمجاوزه هذه المواقيت دخول مكة لا يجوز له أن يجاوزها الا محرما سواء أراد الحج أو العمرة أو التجارة أو حاجة أخرى قال الشافعي إن دخلها لحاجة جاز دخوله من غير إحرام ولنا ما روى عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : ألا إن مكة حرام منذ خلقها الله تعالى لم تحل لأحد قبلي ولا تحل لأحد بعدى وإنما أحلت لى ساعة من فرائض عادت حراما إلى يوم القيامة الحديث والإستدلال به من ثلاثة أوجه (بدائع الصنائع، فصل : وأما بيان مكان الإحرام ج : ۲ ص : ۱۶۴ كتاب الحج)

[۲] لو اراد دخول مكة لا يجوز له أن يجاوزها الا محرما فإذا لم يرد البيت لم يصرم ملتزما للإحرام فلا يلزمه شيء (بدائع الصنائع، ج : ۲ ص : ۱۶۴، ۱۶۶، كتاب الحج، فصل : وأما بيان مكان الإحرام)

مستسي وروسته سرته نكستل، نه راعلل، نه مسحه په غلبه وه او ماخيال ونه كړي، ماويل چې رده ددې كې ورسره وسخه مې نه و، نه د سبل باندې راجي، دا حرام ضرورت نه شته، خو رده ددې كې حج هم وروزي، او ددې مې هم نه د مقصد د حج و، يعني داسې نه و چې ددې رده د سبل نه ورسره باندې، اعلي وي او دلته په حج اراده كړي وي، يعني د نكستل په پرتله رده دده، اوس مسئله داده چې ايا د مسخې باندې دم واجب شو او كه نه؟ وركه خبره ده، سواسه پورې چې خومره وخت سر شوي دي، دهغه نه څه كيږي ايا رده د حبلې سره نه طرف ته دده فريزي كولى شم مكه مكرمه كې، او هغوى ته معلومات هم نه شته

جواب: پورته داسې صورت كې تاسو جده كې اوسيدى اوسناو بنځه حقيقت كې ناسته ددې رده ر غيې وه او د ويزې مقصد هم دا و، اگر چې اصل مقصدي حج ادا كول و، له دې وجې رده د حبل هغې نه دميقات نه احرام ترل لازم نه و او نه هغې باندې دم لازم شوى دى ^{۱۱}

د حج او عمرې په اراده جدې ته دراتلونكي احرام

سوال: كه چيرته يو كس پاكستان، امريكه، انگلينډ يا بل ملك نه حج او عمرې په اراده باندې روان شي او جدې ته دا حرام نه پرته ورسېږي، نو

۱. اوس به هغه كوم مقام ته بيرته تلوسره احرام ترې؟
۲. كه چيرته هغه له جدې نه احرام و ترې، نوبيا به څنگه وي؟

جواب: ۱. كوم كس چې دا حرام نه پرته له ميقات نه تير شي هغه له پاره افضل دادى چې خپل ميقات ته بيرته لاړ شي اوله هغه ځاى نه احرام و ترې او هريوميقات ته واپس تلوسره دهغه ددې نه به دم ختم شي ^{۱۲}

۲. او كه د جدې نه احرام و ترې، نوبيا به هم دم نه لازمېږي.

ايا له جدې نه احرام ترل كيداى شي

سوال: د عمرې دا حرام په سلسله كې يوه ضروري مسئله داده چې د پي ايي اي (دپاكستان هوايي شركت)، نوكرانوته د عمرې مفت تكت ملاوېږي، خوداتكت مستقل (پوخ) نه وي، بلكې د جهاز روانيدونه مخكې كه چيرته جهاز كې سيټ (چوكى) خالي وي، نو دهغه تكت ملاويداى

^۱ | ولوجاور الميقات ويريد بستان بنى عامردون مكة فلاشيء عليه (عالمگيرى ج : ۱ ص ۲۵۳، كتاب الحج، الباب العاشرى مجاوزة الميقات بغير احرام) ايضا : اما لو قصد موزعا من الحل كخليص وجدة حل له مجاورته بلا احرام فاذا حل به التحق باهله فله دخول مكة بلا احرام (درمختار ج : ۲ ص ۴۷۷، كتاب الحج مطلب في المواقيت)

^۲ | ومن جاور ميقاته غير محرم ثم أتى ميقاتا آخر فأحرم منه أحراه إلا أن إحرامه من ميقاته افضل (عالمگيرى ج ۱ ص ۲۲۱، كتاب الحج، كذا في الجوهره البرة، شامى ج : ۲ ص ۱۶۷، عالمگيرى ج : ۱ ص ۲۵۳)

شي، هغه وخت کې دومره موقع نه وي چې احرام وتړل شي، کله خوځوورځې ټکټ نه ملاويږي اود نوکرانو رخصتيانې ختمې شي او هغوی عمرې ته لاړنه شي، داسې صورت کې ايا هغوی جدې کې احرام تړلی شي؟ دجهازپه غسل خانه کې هم دومره گنجائش نه وي چې غسل کولو سره احرام وتړل شي او که چيرته کراچۍ کې احرام وتړي، نودټکټ نه ملاويږي له وجې به احرام خلاصول وي، نوڅه وکړي؟ نوکران بلکې ټول خلک جدې ته رسيدوسره احرام تړي.

جواب: احرام تړلو له پاره غسل اونفل کول شرط نه بلکې مستحب دي، دغذريه صورت کې يوازې گنډل شوې جامې وباسئ او څادرونه واغونډئ^(۱) اود عمرې نيت کولوسره تلبیه ولولئ بس احرام وتړل شو^(۲) اودا کارجهازکې ختلونه مخکې هم کيدای شي اوجهاز کې کيناستونه وروسته هم، جدې ته رسيدونه وروسته احرام تړل صحيح نه دي، ځکه چې اکثرجهازونه دحرم له پاسه تيريږي، له دې وجې جهازکې ختو نه مخکې احرام تړل ضروري دي اوددې طريقه پورته ذکر شوه.^(۳)

جدې ته رسيدوسره احرام تړل صحيح نه دي

سوال: اکثر خلک عمره کولوکې ليدل شوي دي چې پاکستان نه تلونکي خلک په جده ائيرپورټ (هوايي ميدان) باندې احرام تړي، ايا جده کې احرام تړلو سره عمره اداکيږي او که نه؟ که نه کيږي، نوددې بدل څه دی؟ ايا دم ياصدقه چې دهغه له وجې ناقصه عمره صحيح شي.

جواب: که چيرته دپاکستان نه د عمرې په اراده باندې تللي وي، نوبيا جده کې احرام تړل صحيح نه دي، بلکې دکراچۍ نه احرام تړل پکاردي، يا جهازکې احرام تړل پکاردي^(۴) که چا جده کې احرام وتاړه، نودهغه په ذمه باندې دم واجب دی او که نه؟ دې باره کې داکابرینو اختلاف

^(۱) [والغسل هوسنة للإحرام مطلقاً أو الوضوء (إرشاد الساری ص: ۶۳) ویتزع المخیط والخف ویلبس ثوبین إزاراً ورداء جدیدین أو غسلین والجديد أفضل (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۲، کتاب الحج، الباب الثالث فی الإحرام) إذا أراد أن يحرم اغتسل أو توضأ والغسل أفضل (بدائع ج: ۲ ص: ۱۴۳، کتاب الحج، فصل: وأما بيان سنن الحج) والأمر بالإغتسال في الحديثين علي وجه الإستحباب دون الإيجاب (بدائع ج: ۲ ص: ۱۴۴، عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۲)

^(۲) [وأما شرطه فالنية حتى لا يصير محرماً بالتلبية بدون نية الإحرام (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۲، کتاب الحج، الباب الثالث فی الإحرام، إرشاد الساری ص: ۶۲، طبع دارالفکر)

^(۳) [لا يجوز لإحد منهم أن يجاوز ميقاته إذا أراد الحج أو العمرة إلا محرماً (بدائع ج: ۲ ص: ۱۶۴، کتاب الحج)
^(۴) [ومن جاوز ميقاته غير محرّم ثم أتى ميقاتاً آخر فاحرم منه أجزاءه إلا أن إحرامه من ميقاته أفضل (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۱، کتاب الحج، كذا في الجوهرة النيرة، شامی ج: ۲ ص: ۱۶۷، عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۵۳)
لا يجوز لإحد منهم أن يجاوز ميقاته إذا أراد الحج أو العمرة إلا محرماً (بدائع ج: ۲ ص: ۱۶۴، کتاب الحج)۔

دی داحتیاط خبره داده که چیرته چاداسی کړي وي، نوییاله پاره دې ددې نه پرهیز وکړي.^(۱)

جدې نه احرام کله تړل کیږي

سوال: که دیوکس د عمرې اراده وي، خودهغه په جده کې څه کاروي، مثلاً دخپلوانوسره ملاقات یاڅه کاروباري کاریې وي، نو ایا داسې کس د احرام نه پرته جدې ته تللی شي، چې مخکې یې د جدې اوبیایې د عمرې کولو اراده وي؟

جواب: که چیرته هغه د کراچۍ نه د جدې سفر دخپلوانوسره دملاقات له پاره کوي اود کراچۍ نه دهغه نیت د عمرې ادا کولونه وي، نودهغه له پاره دملاقات نه احرام تړل ضروري نه دي^(۲)، جدې ته رسیدوسره که چیرته دهغه نیت د عمرې ادا کولو وي، نوجدې نه دې احرام وتړي، که یوازې د عمرې له پاره سفر کوي، نودملاقات نه مخکې احرام تړل ضروري دي، ذکرشوي صورت کې کله چې مخکې جدې ته دتلو اراده ده، نو احرام تړل ضروري نه دی، دهغه نه وروسته کله چې جدې نه د عمرې اراده وکړي، نودهغه ځای نه دې احرام وتړي.

جدې نه مکې ته دراتلونکو احرام تړل

سوال: ایا جده کې مستقل اوسیدونکي یادچاچې دپنځلسو ورځو د قیام کولونیت وي، یاله دې څخه دکم وخت، نوجدې نه مکې ته له احرام نه پرته راتللی شي اوکه نه؟

جواب: جده کې اوسیدونکو ته د احرام نه پرته مکې ته دراتلوا اجازه شته، کله چې هغوی د حج یا عمرې په اراده باندې مکې مکرمې ته نه راځي^(۳) همدا حکم دهغه ټولو خلکو له پاره دی کوم چې دڅه کار له پاره جدې ته راغلي وي اوبیادهغه ځای نه دهغوی نیت مکې مکرمې ته دتلو وشي، هغوی له پاره هم د احرام نه پرته راتلل جائز دي.

سوال: یوکس جدې ته لاړ، هلته یې یوڅو ورځې قیام وکړ، بیامکې مکرمې ته د عمرې په نیت باندې لاړ، خواحرام یې ونه تاپه، بلکې مخکې یې حرم شریف سره ځواکې هوټل کې کمره واخیستله اوبیا تنعیم ته تلوسره یې احرام وتاپه، داسې کول صحیح دي اوکه غلط؟

[۱] اوگوری: جواهر الفقه ج: ۱ ص: ۴۷۴ - ۴۸۰، طبع دارالعلوم کراچی)۔

[۲] اما لوقصد موضعا من الحل کخلیص وجدة حل له مجاوزته بلا احرام لفاذا حل به التحق باهله فله دخول مكة بلا احرام (الدرالمختار ج: ۲ ص: ۴۷۷، کتاب الحج) وحل لأهل داخلها دخول مكة غیر محرم ما لم یرد نسکا فهذا میقاته الحل الذی بین المواقیت والحرم (الدرالمختار ج: ۲ ص: ۴۷۸، کتاب الحج)۔

[۳] ومن کان داخل المیقات کالبستانی له أن یدخل مكة لحاجة بلا احرام إلا إذا أراد النسک فالنسک لا یتادی إلا بالاحرام کذا فی الکافی (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۱، کتاب المناسک، طبع رشیدیہ)۔

جواب: غلط دي ځكه چې كله د اكس د عمرې په نيت باندې مكې مكرمې ته لاړ، د حرم حدودو ته داخلیدونه مخكې دهغه له پاره د عمرې احرام تړل لازم و او د حرم حدودو كې له احرام نه پرته داخلیدل دهغه له پاره جائز نه و، له دې وجې پرته د احرام نه د حرم په حدودو كې داخلیدو له وجې گناهكار شو او كله چې هغه بیرته له تنعيم نه احرام وټاړه، نودم ختم شو خو گناه پاتې ده، توبه او استغفار دې كوي.^{۱۱}

سوال: كه چیرته دغه كس د عمرې په نيت باندې مكې مكرمې ته لاړنه شي، بلكه هسې لاړشي يا طواف له پاره لاړشي او د حرم شريف نه بهر هوټل كې كمره واخلي او بيا واپس شي، نو بيا يې په هوټل كې له قيام نه وروسته د عمرې اراده پيدا شوه او تنعيم ته لاړ احرام يې وټاړه، نو ايا په دې صورت كې هم گناهكار شو؟

جواب: دې صورت كې به گناهكار نه وي، ځكه چې د اكس د عمرې په نيت باندې مكې مكرمې ته نه و راغلی، مكې مكرمې ته راتلونو وروسته كه چیرته دهغه نيت و چې عمره هم وكړم، له دې وجې د احرام نه پرته حرم ته دراتلو گناه دهغه په ذمه باندې نه شته، اوس كه چیرته دې عمره كول غواړي، نو د مكې داوسیدونكو په شان دې مكې نه بهر تلوسره احرام وټري.^{۱۲}

د احرام خلاصولو طريقه

سوال: د حج يا عمرې احرام چې كله وټړل شي، څنگه چې د احرام تړلو شرطونه دي، دغه شان د احرام خلاصولو هم شرطونه دي، ويښته كټ كول، نودويښتو د كټ كولو د اصل طريقې اواصل مسئلې وضاحت وكړئ.

جواب: د احرام خلاصولو له پاره حلق (يعنې چاړه باندې د سر نه ويښته صفا كول) غوره دي او قصر جائز دی، دامام ابو حنيفه رحمه الله په نزد باندې د احرام خلاصولو له پاره دا شرط دی چې كم نه كم د سردڅلورمې برخې ويښته ديوبند په اندازه كټ كړل شي^{۱۳} او كه چیرته د سرو ويښته واړه وي

۱] وإذا تجاوز الميقات بنية الإقامة في مكان غير الحرم جازله ذلك.... ومن تجاوز الميقات دون إحرام وجب عليه الدم إلا إذا عاد إليه (الفقه الإسلامي وأدلته ج: ۳ ص: ۷۲) وأيضا: ولو تجاوز ميقاتا من المواقيت الخمسة يريد الحج أو العمرة فجاوزه بغير إحرام ثم عاد قبل أن يحرم وأحرم من الميقات وجاوزه محرماً لا يجب عليه دم بالإجماع لأنه لما عاد إلى الميقات قبل أن يحرم وأحرم التحقت تلك المجاوزة بالعدم وصار هذا ابتداءً لإحرام منه (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۶۵)۔

۲] ايضاً پورته حواله)۔

۳] أو الحلق أفضل..... ويكتفى في الحلق برقع الرأس اعتباراً بالمسح وحلق الكل الأولى والتقصير أن يأخذ من رؤوس شعره مقدار الأغلة (بحر الرائق ج: ۲ ص: ۳۸۵، ۳۸۶، بدائع ج: ۲ ص: ۱۴۱، كتاب الحج، فصل: وأما مقدار الواجب)۔

اودیوبندنه کم وي، نوپه چاره باندې یې خریل ضروري دي، له دې نه پرته احرام نه خلاصیږي^(۱۱)

عمرې نه فارغېدوسره حلق نه مخکې جامې اغوستل

سوال: دوه کله مخکې عمرې له پاره تللی وم، تقریباً لس ورځې مې مکه کې تیرې کړې، اخري ورځ باندې مې چې کله عمره وکړه، نو ډیر په بیړه (جلدي) کې وم، خکه چې زما دجهزتلوکې یوازې څلورگنټې پاتې وې، داویره راسره وه چې هسې نه جهاز رانه لاړ شي، دهمدغې بیړې له وجې مې دحلق کولونه مخکې جامې واغوستلې او احرام مې خلاص کړ او حلق مې وکړ

هغه وخت بیړه کې وم یادراته نه و چې ماغلط وکړل، دلته راتلوسره مې یودوست سره خبرو کې ماته یادشو چې ما احرام خلاصولونه وروسته حلق کړی و، مهرباني وکړئ اوماته ووايئ چې ماباندې جزا (دم) واجب دی اوکه نه؟ اوکه چیرته واجب وي، نو ایا زه دمکې مکرمې نه بهردم کولی شم، یاددې له پاره مکې مکرمې کې حاضریدل ضروري دي؟ ان شاء الله دې کال مې دحج اراده ده ایا دحج نه مخکې به دم واجب دی او که دحج قرباني سره به دجزا (دم) په طور باندې یوچیلۍ حلاله کړم، امیددی چې تاسوبه زرجواب راکړئ.

جواب: ددې غلطی له وجې ستاسوپه ذمه باندې دم لازم نه دی، بلکې دصدقه فطر دمقدار صدقه تاسوباندې لازمه ده اودا صدقه تاسو هرځای کې اداکولی شئ.^(۱۲)

احرام خلاصولوله پاره څومره وینسته کټ کول ضروري دي

سوال: دحج یا عمرې په وخت کې وینسته کټ کول دي، څه خلک یوڅو وینسته کټ کړي اودامام ابوحنیفه رحمه الله مقلددی، ایا داسې وینسته کټ کولوسره دهغوی احرام خلاص شي؟ احرام له پاره منع کړل شوي شيان حلال شي؟

جواب: دامام ابوحنیفه رحمه الله په نزد باندې دا احرام خلاصولوله پاره کم نه کم دسردڅلورمې برخې وینسته دگوتې د یوبند په مقدار کټ کول شرط دي^(۱۳) له دې وجې چې کوم خلک یوازې یوڅوړ وینسته کټ کوي، دهغوی احرام نه خلاصیږي او هماغه حالت کې منع شوي کارونه کوي

^(۱) [هذا إذا كان على رأسه شعر، فأما إذا لم يكن أجرى موسى علي رأسه لما روى عن ابن عمر أنه قال: من جاء يوم النحر ولم يكن على رأسه شعر أجرى موسى على رأسه الخ (بدائع الصنائع، فصل وأما الحلق أو التقصير ج: ۲ ص: ۱۴۰).]

^(۲) [إذا لبس المحرم المخيط على وجه المعتاد يوما إلى الليل فعليه دم، وإن كان أقل من ذلك فصدقة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۴۲، فتح القدیر ج: ۲ ص: ۴۴۲، بحر الرائق ج: ۳ ص: ۶، شامی ج: ۲ ص: ۲۲۰).]

^(۳) [إن حلق أقل من الربع الرأس لم يجز وإن حلق ربع الرأس أجزأه ويكره (بدائع، ج: ۲ ص: ۱۴۱، کتاب الحج)]

اودهغه له وجې هغوی باندې دم واجب شي^(۱) دلته یاد ساتل پکار دي چې دسر دڅلورمې برخې پورې وینسته کټ کول شرط دي، خود سرڅه وینسته اخیستل اوڅه پریښودل جائز نه دي، حدیث شریف کې له دې کار نه منع شوې ده^(۲) له دې وجې که چا دسر د څلورمې برخې وینسته کټ کړل، نوا حرام خو خلاص شو، خود پاتې وینستو نه کټ کولو له وجې به گناهگار وي.

سوال: دا ځل مې عمره کې اکثره خلک ولیدل چې عمرې نه وروسته د وینستو کټ کولونه پرته احرام خلاص کړي، یا ځینې خلک دڅلورو طرفو نه معمولي معمولي وینسته کټ کړي اودا وایي چې دڅلورمې برخې کټ کولو حکم دی اوهغه پوره شواو ځینې خلک په مشین باندې کټ کوي، پوښتنه دا ده چې دداسې خلکو بیا به چې څه حکم دی؟ دهغوی احرام خلاصول ایا دم وغیره واجبوي او که نه اوسنت طریقه څه ده؟

جواب: دحج او عمرې احرام خلاصولو له پاره څلور صورتونه اختیار یږي، دهر یو حکم جدا جدا لیکم:

لومړی صورت: دا چې حلق وکړل شي یعنې چاره باندې وینسته صفا شي، داصورت له ټولونه غوره دی^(۳) اود حلق کونکوله پاره حضور ﷺ درې ځله درحمت دعا کړې ده^(۴) کوم کس چې حج او عمرې ته تلوسره دحضور ﷺ ددعانه محروم پاتې شي، دهغه ځای محرومي! څومره د افسوس خبره ده؟! له دې وجې حج او عمره کونکي ټولو خلکو ته مشوره ورکوم چې هغوی ځان دحضور ﷺ ددعانه محروم نه کړي، بلکې حلق کولوسره دې احرام خلاص کړي.

دویم صورت: دادې چې په قینچي یا مشین باندې دټول سرو وینسته کټ کړل شي، داصورت هم له کراهت پرته جائز دی.^(۵)

^۱ [لأن الحلق والتقصير واجب لما ذكرنا ولا يقع التحلل إلا بأحدهما ولم يوجد فكان إحرامه باقيا فإذا غسل رأسه بالخطمي فقد أزال النفت في حال قيام الإحرام فيلزمه الدم والله أعلم (بدائع ج: ۲ ص: ۱۴۰ کتاب الحج)
^۲ [عن نافع عن ابن عمر قال: سمعت النبي صلى الله عليه وسلم ينهى عن القزع، قيل النافع: ما القزع؟ قال: يحلق بعض رأس الصبي ويترك البعض متفق عليه وعن ابن عمر أن النبي صلى الله عليه وسلم رأى صبيا قد حلق بعض رأسه وترك بعضه فنهاهم عن ذلك وقال: إحللوا كله أو تركوا كله رواه مسلم (مشكوة، باب الترجل ص: ۳۸۰)]

^۳ [فأما الحلق فالأفضل حلق جميع الرأس لقوله عز وجل: "محللين رؤوسكم" والرأس اسم للجميع وكذا روى أن رسول الله صلى الله عليه وسلم حلق جميع رأسه (بدائع ج: ۲ ص: ۱۴۱، کتاب الحج، فصل: وأما مقدار الواجب)]

^۴ [الحلق أفضل لأنه روى أن رسول الله صلى الله عليه وسلم دعا للمحللين ثلاثا والمقصرين مرة واحدة فقال: اللهم اغفر للمحللين والمقصرين (بدائع ج: ۲ ص: ۱۴۰، کتاب الحج، فصل: وأما الحلق أو التقصير)۔

^۵ [فالحلق أو التقصير واجب عندنا إذا كان علي رأسه شعر لا يتحلل بدونه (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۴۰، کتاب الحج)۔

دریم صورت دادی چې کم نه کم د سردڅلورمې برخې وینسته کم کړل شي، د صورت مکروه تحریمي اونا جائز دی، ځکه چې یو حدیث شریف کې ددې منع راغلې ده^(۱)، خودې باندې احرام خلاص شي^(۲)، اوس پخپله باندې سوچ وکړئ چې حج او عمرې په شان مقدس عبادت ختمول په یونا جائز کار باندې وشي، نو هغه حج یا عمره به څنگه قبول شي.

څلورم صورت دادی چې اخوادیخوانه وینسته کټ کړل شي کوم چې د سردڅلورمې برخې نه کم وي، دې صورت کې به احرام نه خلاصیږي، بلکې انسان به د احرام په صورت کې وي^(۳) اودهغه باندې به احرام کې دمنع شویو شیانو پابندي کول وي او گنډل شوې جامې اونور منع کړل شوي کارونو کولوپه صورت کې به هغه باندې دم لارم وي^(۴) نن سبا ډیر ناخبره خلک نورو ته کتو سره دې څلورم صورت باندې عمل کوي، دغه خلک همیشې په احرام کې وي اود احرام په حالت کې منع شوي کارونه کوي اود خپلې بې خبري له وجې گنې چې موږ یو څو وینستو کټ کولوسره احرام خلاص کړ، حالانکې احرام خلاص شوی نه وي اود احرام په حالت کې د احرام خلاف کارونه کولوسره دالله تعالی قهراو عذاب ته دعوت ورکوي، همدغه وجه ده چې زرگونو خلکو کې به یوکس نیم داسې وي چې دهغه حج او عمره به د شریعت مطابق وي، نور خلک یوازې د سیل کولوله پاره ځي او خلک ورته حاجی وايي، عواموته پکار دي چې د حج او عمرې مسئلې د عالمانو نه زده کړي اوهغه باندې عمل وکړي، یوازې کتلو سره دې کار نه کوي.

د حج احرام که چیرته د طواف نه وروسته خلاص کړ، نوڅه وکړي

سوال: ماله کراچۍ نه د ټولو خلکوسره د حج احرام وتاړه، مکې شریفې کې مې د طواف کولونه وروسته خلاص کړي، نو اوس ماته څه کول پکار دي؟

جواب: تاسو باندې د حج احرام خلاص کولوله وجې دم لارم دی او د حج قضاء لارم شوه، حج خو

^(۱) [عن نافع عن ابن عمر قال : سمعت النبی صلی الله علیه وسلم ینهی عن القزع، قيل لنافع : ما القزع؟ قال : یحلق بعض رأس الصبی ویترک البعض متفق علیه وعن ابن عمر أن النبی صلی الله علیه وسلم رأى صبیاً قد حلق بعض رأسه وترک بعضه فنهاهم عن ذلک وقال : إحلقوا کله أو ترکوا کله رواه مسلم (مشکوٰۃ، باب الترجل ص : ۳۸۰)

^(۲) [وإن حلق ربع الرأس أجزاءً ویکره (بدائع ج : ۲ ص : ۱۴۱، کتاب الحج، فصل : وأما مقدار الواجب)۔
^(۳) [والحلق المطلق یقع علی حلق جمیع الرأس ولو حلق بعض الرأس فإن حلق أقل من الربع لم یجزه (بدائع ج : ۲ ص : ۱۴۱، کتاب الحج، فصل : وأما مقدار الواجب)۔

^(۴) [لأن الحلق والتقصیر واجب لما ذکرنا ولا یقع التحلل إلا بأحدهما ولم یوجد فکان إحرامه باقیاً فإذا غسل رأسه بالخطمی فقد أزال التفت فی حال قیام الإحرام فیلزمه الدم والله أعلم (بدائع ج : ۲ ص : ۱۴۰ کتاب الحج)

تاسو وکړ، دم ستاسو په ذمه باندې پاتې دي^{۱۱}، دې کار باندې د شرم کولونه پرته توبه او استغفار هم وکړئ، د الله تعالی نه معافي غواړئ.

د عمرې د احرام نه فارغېدونه وروسته د حج احرام تر لوی پورې پابندي نه شته

سوال: پاکستان کې د تمتع حج له پاره احرام تر لوسره لاړو، خومکې ته رسیدوسره مومخکې عمره ادا کړه او احرام مو خلاص کړ، اوس سوال دادی چې احرام خلاصولوسره چې یو طرف ته هغه پابندي ختمې شي کومې چې د احرام په حالت کې وي، ایا هلته د پابندي هم ختمه شي چې ښځه په خاوند باندې حلاله شي، ځکه چې د احرام په حالت کې حرامه وه، حج ته لس ورځې پاتې دي او که چیرته چا داسې وکړل، نو دهغه حج به قبلېږي او که نه؟ او که چیرته وشي، نو هغه به څه کوي؟ که چیرته بل کال په دویم ځل د حج کولو حکم وي او هغه مجبوري له وجې یعنی پیسې نه وي او ونه کړل شي، نو ددې څه حکم دی؟

جواب: د عمرې د احرام فارغېدو نه وروسته د حج د احرام پورې چې څومره وقفه ده، دې کې چې څنګه د بل څه شي پابندي نه شته، دغه شان د ښځې او خاوند د تعلق پابندي هم نه شته، د عمرې نه د فارغېدو نه وروسته ښځې سره ملاویدل جائز دي، له دې وجې د حج ثواب نه ضائع کیږي او نه بل کال حج لازمیږي.^{۱۲}

محرم له پاره ښځه کله حلاله وي

سوال: ایا د اصحیح دي چې طواف زیارت نه کونکي باندې دهغه ښځه حرامه شي؟ حوالې سره جواب راکړئ او ایا د قرباني نه مخکې طواف زیارت کیدای شي؟

جواب: کله چې طواف زیارت ونه کړل شي ښځه حلاله نه وي، د ښځې په حق کې احرام باقی وي^{۱۳}

^۱ [ان المحرم إذا نوى رفض الإحرام فجعل يصنع ما يصنع الحلال من لبس الثياب والتطيب وعليه أن يعود كما كان محرما ويجب دم لجميع ما ارتكب (شامی ج : ۲ ص : ۲۲۴، کتاب الحج)۔

^۲ [وصفة المتمتع الذي لا يسوق الهدى أن يتدي من الميقات فيحرم بعمره ويدخل مكة ويحلق لها ويسعى ويحلق أو يقصر وقد حل من عمرته (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۳۸) ثم يقيم بمكة حلالا (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۳۸ کذا فی الهدایة)

^۳ [ولولم يطف أصلا لم تحل له النساء وإن طال ومضت سنون وهذا باجماع (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۳۲) أربعة أشياء تحل به النساء للمحرمين وللحاج بطواف الزيارة (خزانة الفقه ص : ۹۷، أيضا الفقه الإسلامي وأدلتة : وأما طواف الزيارة ج : ۳ ص : ۱۴۶) (وإذا طاف) أى طواف الزيارة (حل له النساء) (إرشاد الساری ص : ۱۵۵) وتحل له النساء بالحلقة السابق لا بالطواف وإذا طاف أربعة أشواط حلت له النساء (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۳۲، کتاب الحج، الباب الخامس فی كيفية أداء الحج، طبع مکتبه ماجديه کوئته، بدائع ج : ۲ ص : ۱۴۰، کتاب الحج)۔

قرباني نه مخکې طواف زیارت جائز دی، خو غوره داده چې وروسته یې وکړي.^[۱]

احرام تر لونه وروسته د حج کولونه پرته د واپسي مسئلې

سوال: هوایي جاز کې حج ته تلونکي حنفي مذهب والاد کورنه احرام تر لوسره ځي، که چیرته اتفاقي طور باندې یو حاجي (کوم چې کورنه احرام تر لې وي) د څه مجبوري له وجې د ایپر پورته هوایي میدان، نه واپس شي او حج ته لاړنه شي، نوایا هغه احرام نه شي خلاصولی ترڅو چې د قرباني پیسې د حرم حدودو ته ونه لیږي او دهغه ځای نه د قرباني خبر رانه شي، که څه هم دې کې لس پنځلس ورځې تیرې شي؟

جواب: کورنه د احرام خادرونه اغوستل پکاردی، خو احرام تر ل نه دي پکار احرام دې هغه وخت کې وتړي، کله چې سیت (چوکی) ملاو شي، د احرام تر لومطلب دی د حج یا عمرې نیت سره تلبیه لوستل او که چیرته احرام یې تر لې وي او دهغه نه وروسته لا نه پو، نو څنگه چې تاسو لیکلي دي هغه به د قرباني پیسې د چاپه لاس باندې مکې مکرمې ته ولیږي او په خپلو کې به د افیصله وکړي چې په فلانکۍ ورځ به د قرباني څاروی حلالیږي، کله چې د قرباني څاروی حلال شي، دهغه نه وروسته به احرام خلاص کړي^[۲] او بیا به د دې حج قضاء راوړي.^[۳]

له عمرې کولو پرته په احرام خلاصونکي

باندې دم واجب دی او که قضا لازمه ده

سوال: د دویمې عمرې له پاره ما د جدې نه احرام تر لې و، خو زما طبیعت ډیر زیات خراب شوی و، زه بالکل تللی نه شوم، ما د عمرې ادا کولو نه پرته احرام خلاص کړ، ما د مجبوري نه عمره ادا نه کړه، د دې گناه بښنه څنگه کیږي؟

جواب: ستا په ذمه د احرام خلاصولو له وجې دم هم واجب دی او د عمرې قضا هم لازمه ده.^[۴]

[۱] وظاهرانه لا یجب الترتیب بینه وین الرمی والذبح والخلق ولی الدرالمختار عند عد الواجبات والترتیب بین الرمی والخلق والذبح یوم النحر واما الترتیب بین الطواف وین الرمی والخلق فسنه فلو طاف قبل الرمی والخلق لاشيء علیه ویکره لباب اه وبالأولی لوطاف القارن والمتنع قبل الذبح لأن الذبح یجب قبل الرمی وقد علمت أن الطواف قبل الرمی لا یجب فیه شيء لبالأولی قبل الذبح (منحة الخالق علی هامش البحر الرائق ج: ۳ ص: ۲۶، باب الجنایات)۔

[۲] وأراد التحلل یجب أن یبعث الهدی أو ثمنه یشتري به الهدی فیدبح عنه ویجب أن یواعدهم یوما الخ (بدائع ج: ۲ ص: ۱۷۸، عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۵۵) لقوله تعالی: "ولا تحلقوا رؤوسکم حتی یتبلغ الهدی محله"

[۳] والحاصل أن یجب عند الحنفیة علی المحصر قضاء ما حرم به بعد التحلل (الفقه الإسلامی وأدلته ج: ۳ ص: ۲۹۳)

[۴] من أهل فی يوم النحر... لزمته ویرفضها فإن رفضها فعليه دم لرفضها وعمره مکاتها (هدایة ج: ۱ ص: ۲۷۲)

ايا د احرام په حالت کې جنابت باندې دم واجب دی؟

سوال: د احرام په حالت کې که چيرته سړی يا ښځه دڅه عذرله وجې جنبت شي، نودهغوی دپاکۍ طريقه به څه وي، ايا هغوی باندې به دم وغيره وي او که نه؟

جواب: دم وغيره پرې نه شته.^(۱)

که چيرته ناپاک احرام سره له عمرې کولو

وروسته دم ورکړل شي نو ايا عمره وشوه

سوال: ماته د متيازو نه وروسته د څاڅکو ناروغي ده، زه چې کله د عمرې له پاره روان شوم، نو ما د احرام ترلو په وخت دا فيصله وکړه چې اوس عمرې پوره کولو پورې به متيازې نه کوم اودا مې ددې وجه نه فيصله کړې وه چې څاڅکي لار نه شي، حالانکې دومره مدي پورې متيازې ټينگول ممکن نه دي، همدا و چې زما متيازې د احرام په حالت کې ووتلې، بيا ددې گناه د پاسه يوبله گناه وشوه چې په جاز کې د سترگو د زنا له وجې نه ناپاکې قطرې هم ووتلې، مکې ته رسيدوسره لومړی ما غسل وکړ، خو بله گناه داهم شوه چې د غسل نه وروسته ما پرته د پاکوالي نه احرام وتاړه، په دې خيال سره چې هرڅه شوي دي اوچ شوي به وي، غرض ما هم په هغه احرام سره عمره وکړه، بيا د مدينې نه په واپسي باندې دويمه عمره وکړه، نو احرام وينځلو سره مې وکړه، دهغه نه وروسته شيطان ماته وسوسې اچول شروع کړي، دهغه ځای نه د راتللو نه وروسته ما ديو حاجي په لاس د چيلۍ ذبح کولو له پاره پيسې هم وليږلې، سوال دادی چې زما عمره وشوه او که نه؟ اوزه د څومره گناه مرتکب شوم؟

جواب: د پريشانه کېدو ضرورت نشته، ستاسو دواړه عمرې صحيح شوې، ځکه چې تاسو دم هم ورکړ، د شيطان په وسوسو کې رانه شئ، بلکې الله تعالی نه معافي وغواړه. والسلام!

د ناپاکي له وجې د احرام لاندینی څاڅکي بدلول

سوال: ماته ډېر وخت د عمرې سعادت حاصلېږي اوزه دکراچۍ نه احرام ترلو سره ځم، خود ضعيفي له وجې ماته متيازې زر زر راځي اود هوايي جاز د څلورگنټوسفر کې درې ځله غسل خانې ته تلل وي، غسل خانه دومره وړه وي چې احرام پاک ساتل ډير مشکل وي، ايا داسې حالت کې عمره خلاصه کړم يالاندینس احرام بدلولی شم، بل صورت ايا داهم کېدای شي چې

[۱] إذا حاضت المرأة أولفت عند الإحرام اغتسلت للإحرام وأحرمت وصنعت كما يصنع الحاج غير أنها لا تطوف بالبيت حتى تطهر وإذا حاضت المرأة أولفت فلا غسل عليها بعد الإحرام (الفقه الإسلامي وأدلته ج ۳ : ص ۱۶۲، أحكام الحج والعمرة، حج المرأة الحائض، بحر الرائق ج ۲ : ص ۳۷۰، کتاب الحج)۔

جده کې زمايوه لور اوسېږي، هغې کره يوشپه قیام وکړم اوله هغه ځای نه احرام وټرم؟
جواب: احرام خو جازته ختونه مخکې یا وروسته تړل پکار دي، دا احرام نه لاندینی څادر بدلوی^(۱)

که دا احرام په حالت کې وینسته وغورځیږي نو ایا قرباني وکړي؟

سوال: زما دسراو ږیرې وینسته ډیر زیات غورځیږي، اوریدلي مې دي چې دا احرام په حالت کې څومره وینسته وغورځیږي، هغومره قرباني به ورکول وي، د حج په صورت کې اوزه معذوریم، مسئله واضحہ کړی^۱

جواب: چې څومره وینسته غورځیږي هغومره قرباني به کوی، دا مسئله غلطه ده، خو احتیاط له پاره اودس کول پکار دي، چې وینسته ونه غورځیږي او که چیرې وغورځیږي، نو صدقه کول کافی دي^(۲)

ایا دا احرام په حالت کې گزار لکیدوسره دم واجب دی

سوال: که یوکس دا احرام په حالت کې که په گزار ولگید او وینه را ووځي، نو ایا دم واجب دی یا صدقه ورکول به واجب وي؟

جواب: په دې سره دم نه لازمیږي، نه څه صدقه واجب ده. [۳]

له عمرې کولو وروسته د حج له پاره احرام وینځل

سوال: که حج نه مخکې د تمتع احرام تړلوسره عمره ادا کړل شي، (۸) ذوالحجه باندې دا احرام وینځل پکار دي یا د وینځلونه پرته یې استعمالول پکار دي؟

جواب: د تمتع عمره ادا کولونه وروسته دا احرام څادرونه وینځل ضروري نه دي، که چیرته هغه پاک وي، نو هماغه څادرونو کې احرام تړل کیږي.

که دا احرام په حالت کې له غاښونو نه وینه راووځي، نو څه حکم دی

سوال: زه حج ته روان یم او په احرام کې چې کوم احتیاط او ادا ب دی، په هغو کې یو احتیاط داهم دی چې له کوم ځای نه وینه راوونو ځي، زما مسئله داده چې زما د غاښونو نه وینه ځي، خاص طور باندې د ویده کیدو په وخت یا لکیدوسره یا د غاښونو صفا کولو په

^۱ [عن ابن عمر رضی الله عنهما أنه عليه السلام أهل حين استوت بهراجلته قائمة (فتح القدیر ج: ۲ ص: ۳۴۰)]

^۲ [إذا حک المحرم رأسه أوحیته فانتثر منها شعر فعليه صدقة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۴۳، کتاب المناسک، الباب الثامن فی الجنایات، الفصل الثالث فی حلق الشعر، وبدائع ج: ۲ ص: ۱۹۳، کتاب الحج)۔]

^۳ [ولاباس للمحرم أن یحتجم أو یفصد أو یجیر الکسر أو یختن ... الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۴، کتاب المناسک، الباب الرابع فیما یفعله المحرم)]

وخت برش يا گوته ولگيږي. په دې سره هم راووخې، که چيرته د احرام په حالت کې وينه راووخې. نو دهغه څه حکم دی؟

جواب: له دې سره احرام نه خرابيږي. خو کوشش دې وکړل شي چې د احرام په حالت کې برش ونه وهل شي [۱]

د احرام په سرباندي لکيدل، بالبت باندې ويده کيدل، په احرام سره د سترگې اوبه صفا کولو احرام باندې اثر اودهغه ازاله

سوال: د روانيدو په وخت دې احرام وتاړه، سترگو کې اوبه راغلې، احرام سره دې صفا کړې. احرام اينستلو، د سر نه دې کوز کړ، جامه په سرباندي ولگيدله، يوسړی د احرام پيسکې ووهلو، دهغه احرام سرباندي ولگيده، بالبت باندې ويده شو، په مخ باندې يې کپړه ولگيدله، يو صاحب وويل که چيرته سچپه هم څملي، نوسرلاندې لاس ږده، ددې غلطيو ازاله څنگه وشي؟ تاسو ووايې، ما به د ويده کېدو په وخت کله اخبار کله پلاستک خلته بالبت باندې کينودله، دا کار زما صحيح و او که غلط؟

جواب: په دې شيانو سره هيڅ نه کيږي، نه ددې د ازالې څه ضرورت شته. [۲]

ايا هر ځل عمرې له پاره احرام وينځل پکار دي

سوال: هر ځل عمرې له پاره احرام وينځل پکار دي يا هماغه احرام دويم، دريم ځل باندې پنځه ورځونو پرته له وينځلو نه استعمالولی شي؟

جواب: د احرام څاډرونه هر ځل وينځل ضروري نه دي.

د احرام څاډرونه له استعمالولو وروسته هر چاته ورکولی شئ

سوال: يا موږ د حج نه وروسته احرام چا غريب ته ورکړو، چې هغه يې دخپل ضرورت له پاره استعمال کړي؟

جواب: د احرام څاډرونه پخپله باندې هم استعمالولی شئ، او که چاته يې ورکول غواړئ نو هم ورکولی يې شئ.

[۱] ايضاً -

[۲] لا باس بان يستظل بالبيت والمعمل وكذا لودخل تحت سترالكعبة حتى غطاه والسترلا يصيب راسه ولا وجهه لا باس به (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۴، كتاب المناسك، الباب الرابع فيما يفعله المحرم بعد الإحرام)

احرام د توليې (جان پاك) په خای باندې استعمالول

سوال: احرام چې دنوليې جان پاك، ټوكړ دى، عام استعمال كې د توليې (جان پاك) په خای باندې استعماليدای شي او كه نه؟

جواب: هو، كولى شي چې استعمال يې كړي.

د احرام ټوكړ وروسته بل خای كې استعمالول

سوال: حج او عمرې كې چې كوم ټوكړ د احرام په طور باندې استعماليري، آیا هغه د عامو جمو په شن كور كې استعماليدای شي؟ يعنى توليه (جان پاك) د جان پاك په خای او خادر نه قميص پرتوك جوړولو سره اغوستل كيږي او كه نه؟

جواب: د احرام د جامې عام استعمال جائز دى.

❖ طواف ❖

د حرم شريف تحية المسجد طواف دى

سوال: ايا د عمرې ادا كولونه وروسته دمكې مكرمې نه درخصتيدو وخت كې طواف الوداع ضروري دى؟ او ايا عمرې ته تلونكي كس له پاره حرم شريف كې تحية المسجد نفل كول ضروري دي؟

جواب: طواف الوداع يوازې حج كې واجب دى^{۱۱}، عمره كې نه^{۱۲}، د حرم شرف تحية المسجد طواف دى^{۱۳}.

طواف نه مخكې سعي كول

سوال: حرمين شريفين كې لمونځ كولوله پاره د بنځو دمياشتني مرض (حيض) بندولوله پاره درمل استعمالول، آیا دا عمل له څه كراهت پرته صحيح دى او كه نه؟

جواب: هيڅ بده خبره نه ده.

سوال: دويمه مسئله داده چې بنځه په خپلو خاصو ورځو (حيض) كې سعي (طواف نه) مخكې

^۱ [وأما واجبات الحج فخمسة : السعى بين الصفا والمروة وطواف الصدر (بدائع الصنائع ج :

۲ ص : ۱۳۳، كتاب الحج) والطواف الوداع وهو واجب عندنا (فتح القدير ج : ۲ ص : ۳۹۷، كتاب الحج)

^۲ [وأما طواف الصدر فلا يجب على المعتمر (بدائع ج : ۲ ص : ۲۲۷، كتاب الحج) _

^۳ [ان تحية هذا المسجد بخصوصه هو الطواف (شامى ج : ۲ ص : ۱۷۹، إرشاد السارى ص : ۱۲۶) _

کولی شي اوکه نه؟ اوکه نه شي يې کولی، نو عمره به څنگه اداکوي، آیا هغه به دپاکي حالت پورې انتظار کوي آیا احرام به خلاصوي؟

جواب: دې صورت کې سعی دطواف نه مخکې کول صحیح نه دي، پاکيدونه وروسته دې طواف اوسعی کولونه وروسته احرام خلاص کړي او هغه وخت پورې دې احرام کې وي.^[۱]

اذان شروع کيدونه وروسته طواف شروع کول

سوال: ايا اذان شروع کېدونه وروسته طواف شروع کول جائز دي؟

جواب: که چيرته داذان اولمونځ په مينځ کې دومره وقفه وي، چې طواف په کې کېږي، نو داذان په وخت کې طواف شروع کولو کې څه بده خبره نشته.^[۲]

بيت الله کې د ماښام داذان اولما نځه په مينځ

کې د طواف دوه رکعت نفل کول

سوال: حرم شريف کې د ماښام له اذان نه وروسته کافی وخت وي، ايا هغه وقفه کې د طواف دوه رکعت نفل يا قضا لمونځ وغيره کېږي اوکه نه؟

جواب: په هغه وقفه کې د طواف دوه رکعت نفل اود قضا لمونځ صحيح دی.

د طواف په دوران کې تکليف رسول

سوال: ليدل شوي دي چې ځينې خلک دطواف په دوران کې تيز گرځي اومخې ته راتلونکي ته دیکه ورکولوسره دمخکې تلو کوشش کوي، آیا داصحيح دی؟

جواب: دطواف دوران کې خلکو ته دیکې ورکول (تيلو هل) ډيره بده خبره ده.^[۳]

د طواف په دوران کې د زنا نه ووسره لکېدل

سوال: په طواف کې ښځې بالکل احتياط نه کوي او زموږ احتياط کولو نه باوجود مخکې وروسته، اخوا ديخوا جنگيږي.

[۱] ولوحاضت عند الإحرام أتت بغیر الطواف، لقوله عليه السلام لعائشة رضي الله عنها حين حاضت بسرف إفعلي ما يفعل الحاج غير أن لا تطوفي (بحر الرائق ج: ۲ ص: ۳۷۰، طبع دارالمعرفة، والدليل لفقه الإسلام ج: ۳ ص: ۱۶۶)

[۲] ولو أقيمت الصلوة والرجل يطوف أو يسعى يترك الطواف والسعي ويصلي ثم يني بعد الفراغ من الصلوة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۷ کتاب المناسک، الباب الخامس في كيفية أداء الحج، هكذا في فتح القدير)۔
[۳] لقوله عليه السلام: وإيذاء المسلم حرام (بدائع ج: ۲ ص: ۱۴۶، کتاب الحج، شامي ج: ۲ ص: ۱۸۰)

جواب: حتی الوسع دې له احتیاط نه کار واخیستل شي

د حجر اسود د استلام طریقه

سوال: څه حدېن یو چکر پوره کولونه وروسته د حجر اسود استلام کولوسره اووه ځله لاسونه اوچولونه وروسته دویم چکر شروع کوي. ددې له وجې طواف کې بندیز راځي. ایا دهغوی دا عمل صحیح دی؟

جواب: اووه ځله لاس اوچتول غلط دي، یو ځل استلام کافي دی
استلام د طواف کولونه مخکې اود طواف د هر چکر نه وروسته د حجر اسود بنسکول اوکه چیرته حجر اسود بنسکول مشکل وي، نود حجر اسود طرف ته د لاس اشاره کول اودهغه بنسکول دي^{۱۱}

د حجر اسود اورکن یما نی بنسکول

سوال: مسئله داده چې اکثره خلک د طواف دوران کې لیدل شوي دي چې بنځې اوسېي درکن یما نی او حجر اسود د بنسکولو ډیر زیات اهتمام کوي او اکثر ددې عمل ادا کولو کې ډیر زیات رش له وجې داسې حالت وي چې هغه د بیانولو نه دی، یعنې بنځې او سړي گډوډ وي اود دې باوجود دا عمل نه پرېښودل کیږي. پوښتنه داده چې دا عمل سنت دی اوکه واجب؟ چې ددې دومره اهتمام کیږي، که چیرته ادا کول مشکل وي (یعنې د حجر اسود وغیره بنسکول) نو ددې بدل څه دی؟ مهرباني وکړئ تفصیل سره جواب راکړئ!

جواب: د حجر اسود استلام سنت دی، په دې شرط باندې چې ستاسو د بنسکولو له وجې بل چاته تکلیف نه وي اوکه چیرته دې کې غوښل جوړیږي اوبل مسلمان ته تکلیف رسیږي، نودا کار کول حرام دی او طواف کې حرام کار کول اونور خلک خطره کې اچول ډیره دکم عقلي خبره ده، که چیرته څوک اساني سره حجر اسود ته رسیدای شي، نوهغه دې بنسکول کړي، که نه، دلرې نه دې ورته د لاس اشاره وکړي اودا خیال دې وکړي چې ما حجر اسود ته لاس یوړواو بیا دې لاسونه بنسکول کړي، نودهغه په ثواب کې به کمی نه راځي. ان شاء الله!^{۱۲}

۱ [ثم ابتداء بالحجر الأسود (فاستقبله وكبر وهلل) لما روى أن النبي صلى الله عليه وسلم دخل المسجد فابتداء بالحجر فاستقبله وكبر وهلل (ويرفع يديه) أى عند التكبير افتتاح الطواف لقوله عليه السلام : لا ترفع الأيدي إلا في سبعة مواطن وذكر من جهتها إستلام الحجر (واستلمه إن استطاع في غير أن يؤذى مسلماً) يعنى بعد الرفع للإفتتاح والتكبير أن يضع يده ويقبله الخ فتح القدیر ج : ۲ ص : ۳۵۳ ، ۳۵۴ ، بدائع ج : ۲ ص : ۱۴۶ ، عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۵)۔

۲ [الإستلام سنة والتحرز عن أذى المسلم واجب، وإن أمكنه أن يمس الحجر شيئاً في يده أو يمس يده أو يقبل مأمراً به .. الخ (فتح القدیر ج : ۲ ص : ۳۵۳ ، ۳۵۴ ، كتاب الحج بدائع ج : ۲ ص : ۱۴۷ ، بحر الرائق ج : ۲ ص : ۳۲۶)

او درکن یمانی نه بنکلول شته اونه دهغه له طرف ته اشاره، بلکهې که چیرته روانه باندې هغه ته لاس یوړل شي، نوصحیح دی (لاس دې بنکلوي هم نه، که نه له اشارې نه پرته دې ترې تېر شي)^{۱۱}

د حجر اسود توهین

سوال: جذب تاسونه دیوې مسئلې پوښتنه کول دي، هغه داچې یوه مالداره ښځه حج ته ولاړه. پیرته راتلوسره هغې وویل چې دحج دوران کې خلکو حجر اسود څنگه بنکلولو، نوماته دهغه نه کرکه راغله. ما ښکل نه کړ، دې باره کې دقرآن اوحدیث شریف په رڼاکې وفرمایي چې شریعت کې دداسې ښځې له پاره څه حکم دی، هغه اسلام کې ده اوکه داسلام نه خارج شوه؟

جواب: که چیرته هغې ښځې دحجر اسوددې عزتۍ اوتوهین کولوله پاره دا خبره کړې وي اودهغې مقصد دحجر اسودتوهین کول وي اود حجر اسودنه بنکلول دنفرت له وجې و، نودا دکفرکلمه ده^{۱۲} هغې باندې دایمان تجدید کول واجب دي اودخاوندسره دهغې نکاح ماته شوه اوکه چیرته دهغې اراده داوي، چې حجر اسودباندې دخلکولارې وغیره پرتې وي اوهغه لارې دنفرت قابل دي اویادهغې مقصد دکبرله وجې دخلکوتوهین کول و، نودکفرحکم نه دی، خوداکبیره گناه ده، هغې ښځې ته توبه کول واجب دي^{۱۳} اوکه چیرته دهغې ښځې ددې خبرې چې ماته کرکه راغله مطلب داوي چې ښځو اوسړیو یوځای حجر اسودبنکلولواوماته حیا راغله چې په سړیو کې دننه ورشم اوحجر اسودبنکل کړم، نودهغې داکارله څه شک پرته صحیح دی اودیومسلمان کار اوخبرې نه دخپل وس مطابق صحیح مطلب اخیستل پکار دي.

د طواف په هر چکر کې نوې دعا لوستل ضروري نه دي

سوال: طواف کې اووه چکرونه وي، هرچکر کې نوې دعا لوستل ضروري دي اوکه هریوه دعا لوستل کیدای شي؟

جواب: هرچکر کې نوې دعا لوستل ضروري نه دي، بلکهې کومې دعا یا ذکر کې چې خشوع او خضوع زیاته وي، هغه لولئ! حضور ﷺ نه دحجر اسود اورکن یماني په مینځ کې (ربنا اتقانی الدنیا حسنة) دعا لوستل نقل شوي دي، دطواف داوو چکرونو کومې دعا گانې چې کتابونو

^{۱۱} | أما ركن اليمان فإن استلمه فحسن وإن تركه لم يضره في قول أبي حنيفة وأبي يوسف رحمهما الله ... الخ (البناء في شرح الهداية ج : ۵ ص : ۷۷، كتاب الحج، طبع حقانيه ملتان)۔

^{۱۲} | وفي تمة الفتاوى : من استخف بالقران أو بنحوهما يعظم في الشرع كفر (شرح فقه أكبر ص : ۲۰۵)

^{۱۳} | ما يكون كفرا اتفاقا يبطل العمل والنكاح وما فيه خلاف يؤمر بالإستغفار والتوبة وتجديد النكاح (درمختار ج : ۴ ص : ۲۴۶ باب المرتد، طبع ايج ايم سعيد)۔

کې لیکل شوي دي، داد حضور ﷺ نه نقل نه دي. له ځینې بزرگانو نه نقل دي، عام خلک خونه دا صحیح طور باندې ادا کولی شي اونه ددې د معنی او مفهوم نه خبروي او بیا د طواف په دوران کې یې په چیغو چیغو زوره زوره، لولي، له دې وجې نورو خلکو ته هم پریشانی وي او ځینې د قرآن مجید تلاوت په تیز لور، اواز کوي، داسې کول هم مناسب نه دي، دریمه کلمه، څلورمه کلمه، درود شریف یا داسې یوه دعا چې هغه زړه ته ښه لگيږي، په ارام باندې لوستل پکار دي.^{۱۱}

اضطباع اووه واړه چکرونو کې ده

سوال: ماته چې د کوم کتاب لوستلو موقع هم ملا وشوې ده، هغه کې ما داسې لیدلي دي چې اضطباع کوم طواف کې چې اضطباع مسنون ده، پوره طواف یعنې اووه واړو چکرونو کې مسنون ده، خو زموږ د جومات امام صاحب وایي چې درمل په شان داهم یوازې لومړیو دریو چکرونو کې مسنون ده، هغه ته خلکو وویل چې مسئله غلطه بیانوي، خو هغه په خپله خبره باندې قائم دی، مهرباني وکړئ او ووايئ چې حنفي فقه کې داسې څه روایت شته؟

جواب: مناسک ملاعلي قاري رحمته الله علیه کې لیکلي دي چې اضطباع اووه واړو چکرونو کې مسنون ده.^{۱۲} علامه شامي ردالمختار کې لیکي:

وفي شرح اللباب واعلم ان الاضطباع سنة في جميع اشواط الطواف، كما صرح به ابن الضياء. (ردالمختار ص ۹۵ ج ۲) **ترجمه:** اضطباع په اووه واړو چکرونو کې مسنون ده، لکه څنگه چې ابن ضياء ددې تصريح کړې ده.

سوال: ما کتابونو کې هم دالیدلي دي که چیرته یوکس په احرام کې مړ شي، نود غیر محرم په شان هغه ته کفن ورکول پکار دي، دهغه سرپټ کړئ، کافور او خوشبویي وغیره پرې ولگوي، خو زموږ د جومات امام صاحب وایي چې د احرام په کپړو کې یې خښ کړئ! مهرباني وکړئ! او ووايئ چې دې معامله کې حنفي فقه څه وایي؟ ایا په رښتیا باندې سړي له پاره جدا حکم دی او ښځې له پاره جدا؟

جواب: د حنفيه وو په نزد د مرګ له وجې احرام ختم شي، که چیرته یوکس د احرام په حالت کې وفات شي، نو هغه ته د عامو مړیو په شان مسنون کفن ورکول پکار دي، دهغه سرپټول پکار دي

^۱ | عن يحيى بن عبيد عن أبيه أنه سمع عبد الله بن السائب يقول : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : بين الركنين : ربنا اتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة و قناعات النار (السنن الكبرى للبيهقي ج : ۵ ص : ۸۴، شامي ج : ۲ ص : ۱۸۴) يكره أن يرفع صوته بالقراءة ولا بأس بقراءة ته في نفسه وإن الذكر أفضل منها مأثورًا أولًا كما هو مقتضى الاطلاق (شامي ج : ۲ ص : ۱۸۳، باب الكسوف، طبع سعيد)۔

^۲ [واعلم ان الاضطباع سنة في جميع أشواط الطواف كما صرح به ابن الضياء (مناسك لملاعلي القاري ص : ۸۸)]

او خوشبويي ورباندې لگول پکار دي^{۱۱} دا جدا خبره ده چې د قيامت په ورځ به هغه د احرام په حالت کې راپاخولی شي^{۱۲}

د طواف خوارلس چکرونه کول

سوال: موږ عمرې ته لاړو اود طواف داووه چکرونو په ځای موخوارلس چکرونه وکړل، له دې وروسته موسعي وکړه، ايا دا عمل صحيح دی؟

جواب: طواف خو اووه چکرونه دي، تاسو مسلسل دوه طوافونه وکړل، داسې کول مناسب نه و، خو دې باندې کفار يا جرمانه نه شته، خو ستاسوپه ذمه باندې د دوو طوافونو دوه دوه رکعت ته لازم شول، يعنې څلور رکعتونه، که چيرته تاسونه وي کړي، نو اوس يې وکړئ^{۱۳}

د بيت الله شريف ديوال بڼکول مکروه او د ادب خلاف دي

سوال: د بيت الله ديوال بڼکول څنگه دي او که چا بڼکل کړ، نو گناهگار دی او که نه؟

جواب: يوازې حجر اسود بڼکول کيداى شي، له دې نه پرته بل ځای بڼکول مکروه او د ادب خلاف دي^{۱۴}

د عمرې د طواف يو چکر که چيرته حطيم

کې دننه وکړل شي، نودم واجب دی

سوال: زه اوزما دوست يو کال حج ته تلې وو، موږ د قران احرام ترلې وو، کله چې موږ د عمرې طواف کولو، نو خلک ډير زيات وو، له دې وجې موږ په دريم يا څلورم چکر کې په حطيم کې دننه تير شو، مخکې موږ ته معلومه نه وه، خو کله چې د حطيم نه بل طرف ته ووتو، نو موږ ته معلومه

^۱ [والحرم وغير المحرم في ذالك سواء يطيب ويغطي وجهه ورأسه..... هكذا في المحيط (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۶۱، كتاب الصلاة، الباب الحادى والعشرون في الجنائز، الفصل الثالث في التكفين).]

^۲ [عن جابر بن عبد الله قال: سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول: يبعث كل عبد على ما مات عليه وعن ابن عباس أن رجلا كان مع رسول الله صلى الله عليه وسلم محرما فوقصته ناقته فمات، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: اغسلوه بماء وسدر وكفنه في ثوبه ولا تمسوه بطيب ولا تخمروا رأسه فإنه يبعث يوم القيامة ملبيا، وفي رواية: ملبها أخرجه البخاري (التذكرة ص: ۲۱۱ في أحوال الموتى وأمور الآخرة).]

^۳ [ثمانية أشواط أى بزيادة واحدة على سبعة (إن كان) أى الطائف حين فى شرع فى هذا الشوط (على ظن ان الثامن سابع فلا شيء عليه كالمتظنون) (إرشاد السارى ص: ۱۱۳، طبع دار الفكر، بيروت) فعليه لكل اسبوع ركعتان على حدثين فى ضمن فرض أو سنة (إرشاد السارى ص: ۱۱۳).]

^۴ [قوله ويكره إستلام غيرهما) وهو الركن العراقى والشامى لأهما يسر ركنين حقيقة بل فى وسط البيت لأن بعض الحطيم فى البيت (بحر الرائق ج: ۲ ص: ۳۳۰، كتاب الحج).]

شوه، له دې وجې زموږ داچکرنا مکمل شو، خوموږ داچکر بيا ونه کړ، هغه وخت موخبره دذهن نه ووتله، اوس دې باره کې ماته څه تسلي بخش خواب نه ملاويږي، موږ ډير چکرونه وهلي دي، نو فرض خوا داشو، اوس که چيرته د عمرې هريوچکر واجب دی، نو واجب پاتې شو، دم به راځي اود قران له پاره دوه دم دي

په هر حال دا تحقيق ستاسو دی، چې ما باندې دم واجب دی او که نه؟ او که چيرته دی، نو د ادا کولو يې څه صورت دی؟ اميد ساتم چې زرتزره به جواب راکړي، الله تعالی دې ستاسو فيض ټول عمر جاري ساتي امين!

جواب: تاسو استاسوپه دوست باندې د عمرې يو طواف نه مکمل کولو له وجې يو يودم واجب دی^{۱۱}، دقران باره کې چې کوم اصول دي چې دې کې دوه دم وي، هغه دلته نه جاري کيږي، ددم ادا کولو صورت دادی چې څوک مکې مکرمې ته ځي تاسوهغه ته دومره پيسې ورکړي چې هغو باندې يو چيلی اخيستل کيږي، هغه صاحب دې چيلی واخلې او دحرم حدودو کې دې هغه حلال کړي، او غوښه دې فقيرانو او مسکينانو باندې تقسيم کړي، غنيان او مالدار خلک دې هغه غوښه نه خوري.

مقام ابراهيم باندې د طواف لمونځ ادا کول

سوال: ځينې خلک ددې باوجود چې خلک ډيرزيات وي، مقام ابراهيم باندې واجب الطواف لمونځ ادا کول شروع کړي، دهغه له وجې دهغوی دزخمي کيدو ويره وي او د ضعيفانو او د ښځو دزخمي کيدو ويره هم وي، ايا دالمونځ درش نه يو طرف ته کيدوسره نه شي ادا کيدای؟

جواب: ضرور کيدای شي او که چيرته مقام ابراهيم باندې خپل ځان ته يابل چاته د تکليف رسيدو ويره وي، نو مقام ابراهيم باندې دې لمونځ نه کوي، ځکه چې چاته تکليف رسول حرام دي.^{۱۲}

ايا د طواف دوه رکعته نفل مقام ابراهيم باندې کول ضروري دي

سوال: د طواف اخر کې چې کوم دوه رکعته نفل ادا کيږي، ايا هغه مقام ابراهيم کې ادا کول ضروري دي او که نه؟ او چيرته چت (بام) وغيره باندې ادا کيدای شي او که نه؟

^۱ [ولو طاف في داخل الحجر فعليه أن يعيد لأن الخطيم لما كان من البيت فإذا طاف في داخل الخطيم فقد ترك الطواف ببعض البيت والمفروض هو الطواف بكل البيت لقوله تعالى: (وليطوفوا بالبيت العتيق) والأفضل أن يعيد الطواف ... ولو لم يعد حتى عاد إلى أهله يجب عليه الدم لأن الخطيم ربع البيت فقد ترك من طوافه ربعه (بدائع ج: ۲، ص: ۱۳۲، كتاب الحج، عالمگیری ج: ۱، ص: ۲۲۵، كتاب المناسك)۔

^۲ [وإذا فرغ من الطواف يأتي مقام إبراهيم عليه السلام ويصلي ركعتين وإن لم يقدر على الصلوة في المقام بسبب المزاخرة يصلي حيث... إلخ (عالمگیری ج: ۱، ص: ۲۲۶، كتاب المناسك) ثم يأتي المقام (أي مقام إبراهيم عليه السلام) فيصلي عنده ركعتين أو حيث تيسر (هداية ج: ۱، ص: ۲۲۲، كتاب الحج)۔

جواب: که خای وي، نومقام ابراهيم باندې اداکول يې غوره دي، يا حطيم کې که گنجائش وي نو هلته کول پکاردې. که نه، هر خای کې کيدای شي، بلکې د حرم شريف نه بهر که خپل کور کې هم وشي، نوبيا هم جائز دی، څه بکراحت پکې نه شته.^(۱۱)

د هر طواف دوه نفل په غير ممنوع وخت کې ادا کول

سوال: دبیت الله شريف د طواف نه وروسته دوه رکعتہ نفل (واجب الطواف) ممنوع وخت د سهار لمر راختلو پورې اود ماښام د مازيگر نه دمغرب پورې کول پکاردې او که نه؟ دیر عالمان وايي چې ددې نفلو ممنوع وختونه نه شته، د اهر وخت کيدای شي او څه عالمان وايي چې دمنع شويو وختونو نه وروسته کول پکاردې، که چيرته دمنع شويو وختونو نه وروسته وکړل شي، نو هغه وخت کې چې هر څومره طوافونه وشي، دهغو ټولوله پاره يو ځل دوه نفل وکړل شي يا دوه دوه نفل د هريو طواف له پاره جدا جدا کول پکاردې؟

جواب: دامام ابو حنيفه رحمته الله په نزد باندې منع شويو وختونو کې (يعنې د مازيگر نه وروسته تر ماښام پورې اود سهار نه وروسته تر اشراق پورې او د زوال وخت کې) د طواف دوه رکعتہ نفل ادا کول جائز نه دي، دې دوران کې چې هر څومره طوافونه شوي وي، د مکروه وخت ختميدونه وروسته دهغو له پاره دوه دوه رکعتہ جدا جدا ادا کړي.^(۱۲)

د طواف دوران کې که اودس مات شي نو څه وکړي

سوال: د طواف دوران کې يا د حج دنورو ارکان ادا کولو وخت کې که چيرته اودس مات شي، نو ايا په دويم ځل باندې اودس کولوسره به ارکان ادا کول وي، عرفات کې د قيام دوران کې يا سعي کولو وخت کې؟ مهرباني وکړئ تفصيل سره جواب راکړئ!

جواب: طواف له پاره اودس شرط دی، که چيرته د طواف دوران کې اودس مات شي، نو په دويم ځل باندې طواف کول پکاردې او که چيرته څلور يا پنځه چکرونه پوره کړي وي، نو اودس کولوسره دې پاتې چکرونه پوره کړي، که نه، بيا دې د شروع نه طواف وکړي^(۱۳)، البته د سعي

^۱ [وإذا فرغ من الطواف يأتي مقام إبراهيم عليه السلام ويصلي ركعتين وإن لم يقدر على الصلوة في المقام بسبب المراحة يصلي حيث لا يعسر عليه من المسجد كذا في الظهيرية وإن صلى في غير المسجد جاز كذا في فتاوى قاضيخان (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۲۶، فتح القدیر ج: ۲ ص: ۳۵۹، بحر الرائق ج: ۲ ص: ۳۲۱)۔

^۲ [ولو صلاها في وقت مكروه قيل صحت مع الكراهة ويجب قطعها فإن مضى فيها فالأحب أن يعيدها لباب لا تعتقد في ثلاثة من الأوقات المنهية أعنى الطلوع والإستواء والغروب... إلخ (شامي ج: ۲ ص: ۱۸۴)

(ولا يصلي في وقت مكروه) أي للفريض والنوافل لأنهما (إرشاد الساري ص: ۶۸)۔

^۳ [إلا أنه يشترط أن يكون الطواف على الطهارة عن الجنابة والحيض، لأن السعي مرتب عليه ومن توابعه، والطواف مع الجنابة والحيض لا يعتد به حتى إعادته... إلخ... [بقية حاشية به راروانه صفحہ..

دوران کې اودس شرط نه دی، که چیرته له اوداسه پرته سعی وکړل شي، نوادا به شي، همدغه حکم د عرفات د قیام باره کې هم دی^{۱۱}

که په طواف کې باربار اودس مات شي، نو باید څه وکړل شي

سوال: مسئله داده چې زه د شوگر مریضه یمه، د کیس له وجې زما اودس نه ټینګیږي، د لمونځ له پاره زه هروخت تازه اودس کوم، د طواف په دوران کې که چیرته داسې باربار اودس مات شي، نو زما طواف کیږي؟

جواب: کوشش وکړه چې تاسو طواف په اوداسه وکړئ او که چیرته د خلورو چکرو نه وروسته اودس مات شي، نو په دویم ځل اودس کولوسره پاتې چکرې پوره کړه اود یو ډاکټر نه دوا واخله چې په هغې سره ستا اودس نه ماتېږي او که چیرته په یو حالت کې هم ستا اودس نه ټینګیږي، نو تاسو معذوره یئ.^[۲]

د عمرې د طواف کولو دوران کې که انجیلی

ته میاشنتی ناروغي (حیض) راشي، هغه څه وکړي

سوال: یوه انجیلی دخپل مورېلار سره عمرې اودمدینې منورې زیارت له پاره روانه شوه، دتلو وخت کې ماشومه دبلوغ زمانې ته نه وه رسیدلې، دهغې عمر تقریبا دولس کاله و، مکې مکرمې ته رسیدو سره هغې د عمرې طواف وکړ اوبیایې سعی وکړه اودسعی نه وروسته ماشومې خپلې مور ته د حیض راتلو اطلاع د ناواقفیت له وجې ډیر د پریشاني په حالت کې ورکړه، مور ترې پوښتنه وکړه، چې دا د کله نه شروع شوې ده؟ هغې ورته وویل چې د طواف دوران کې شروع شوې ده، هغې د حیض په حالت کې د طواف زیاته برخه ادا کړه اوبیایې هماغه حالت کې سعی هم وکړه، داسې صورت کې هغې ماشومې باندې ددې کار کوم چې دې خبرې په حالت کې وشو، څه شی واجب شو؟ او که واجب وي، نودڅه شي ادا کول واجب دي؟

...بقیه د ترمخ] ... (بدائع ج: ۲ ص: ۱۳۵، فتح القدیر ج: ۲ ص: ۴۵۸) عن عائشة رضی الله عنها، ان اول شيء بدا به حين قدم مكة أن توضع ثم طاف بالبيت (السنن الكبرى للبيهقي ج: ۵ ص: ۸۶، البحر الرائق ج: ۱ ص: ۱۹۷)۔

[وإن سعی جنباً أو حائضاً أو نفساء فسهى صحيح (هندية ج: ۱ ص: ۲۴۷ طبع رشيدية)۔

[والمستحاضة ومن به سلس البول يتوضون لوقت كل صلاة ... وكذا كل من هو في معناها وهو من ذكرناه ومن به إطلاق البطن وانفلات ریح لأن الضرورة بهذا يتحقق وهي نعم الكل (هداية، كتاب الطهارة ص: ۵۰ تا ۵۲)

جواب: هغې ته پکار و چې د عمرې احرام يې نه خلاصولی، بلکې د پاکيدو نه وروسته به يې بيا طواف اوسعې کړي وه، په هر حال چونکې هغې احرام دنابالغي په حالت کې ترلې و له دې وجې هغې باندې د جنابت دم نه شته، مناسک ملاعلي قاري رحمته الله عليه کې دي:

(وان ارتكب) ای الصبي شيئاً من المحظورات (لا شيء عليه) ای ولوبعد بلوغه لعدم تکلیفه قبله (ص ۴۹)

ماشوم که چیرته دا احرام په منع شویو کارونو کې یوکار وکړ، نو دهغه په ذمه باندې څه نه شته، که څه هم له بلوغ نه وروسته وي، ځکه چې هغه ددې نه مخکې مکلف نه و.

معذور کس له طواف او دوه رکعتوسره څه وکړي

سوال: معذور کس له پاره د طواف نه وروسته دوه رکعته نفل کول څنگه دي؟

جواب: څنگه چې فرض لمونځ کوي هغه شان دې د طواف دوه رکعته هم وکړي، یعنې ولاړه باندې، که چیرته دهغه طاقت نه وي، نو بیا دې ناسته باندې وکړي ^[۱] او طواف دې پخپله یا دچا په مرسته باندې وکړي، یا ډولۍ کې څنگه چې عام طور باندې يې هلته معذور څټک کوي ^[۲].

د آب زم زم څښلو طریقه

سوال: د آب زم زم باره کې حدیث شریف کې حکم دی چې په ولاړه باندې يې څښل پکار دي، پوښتنه داده چې ایا دا حکم یوازې د حج او عمرې ادا کولو په وخت کې دی او بل وخت او بل ځای کې په ولاړه باندې قبلي طرف ته مخ کولوسره څښل پکار دي، یا د قبلي طرف ته دمخ کولو باندې نه شته؟ ځکه چې کله حاجیان د ځان سره آب زم زم وړي، نو هلته يې هم څښل خلک په ولاړه باندې څښي او څښل يې په ناسته څښي.

جواب: آب زم زم په ولاړه باندې قبلي طرف ته مخ کولوسره څښل مستحب دي، د حج او عمرې له پاره خاص نه دی. ^[۳]

^[۱] [تعذر عليه القيام أو خاف زيادة المرض صلى قاعدا يركع ويسجد] (بحر الرائق ج: ۲ ص: ۱۱۲، عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۳۶)

^[۲] [أن طأزسا أخبره أن رسول الله صلى الله عليه وسلم مر وهو يطوف بالكعبة برجل يقود رجلا..... ثم أمره أن يقوده بيده] (السنن الكبرى للبيهقي ج: ۵ ص: ۸۸ و ۹۹، عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۶)۔

^[۳] [عن ابن عباس رضي الله عنهما أن النبي رسول الله صلى الله عليه وسلم شرب من زمزم وهو قائم] (ترمذی ج: ۲ ص: ۱۰) وعن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده قال: رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يشرب قائما وقاعدا هذا حديث حسن صحيح (ترمذی ج: ۲ ص: ۱۰) وكيفيته أن يأتي زمزم فيسقي بنفسه الماء

❖ د حج اعمال ❖

د حج په ورځو کې نورو ته تلبیه ویل

سوال: د حج په ورځو کې ځینې خلک لیدل شوي دي چې موټر کې ناست یو کس تلبیه لولي او نورد هغه تکرار کوي، ایاداجانزدي؟

جواب: که چیرته دعوامو خلکو داساني له پاره داسې کوي، نودې کې هیڅ خبره نه شته، که نه، اواز یو ځای کولو سره تلبیه لوستل نه دي پکار.^(۱)

بې تعلیمه موروپلار باندې حج څنګه وکړل شي

سوال: زید حج کول غواړي اوله ځان سره په خپل موراوپلار باندې هم حج کول غواړي، خومور وپلار یې بالکل بې تعلیمه دي، سورة فاتحه هم ورته صحیح نه ورځي، ډکوشش باوجود یې نه شي زده کولی، ایادې صورت کې زید د ځان سره خپل موروپلار بوولی شي؟ حج یوازې دنوم له پاره خونه وي، مهرباني وکړئ تفصیل باندې موبوه کړئ!

جواب: حج کې تلبیه لوستل فرض دي اوددې نه پرته احرام نه شي ترل کیدای^(۲) هغوی ته تلبیه بنودل پکار دي، دهغوی حج به اداسي او که چیرته هغوی دتلبیه الفاظ نه شي یادولی، نوکم نه کم دومره خو کېدای شي چې داحرام ترلووخت کې هغوی باندې دتلبیه الفاظ وویل شي او هغوی به یې تاسوسره ووايي، همدغه شان به دتلبې فرض اداسي.^(۳)

فیشره مستقبل القبلة (عالمگیری ج: ۱ س: ۲۳۰، شامی ج: ۱ ص: ۹۵ طبع مکتبه رشیدیه کوئته) ایضا قوله شرب من ماء زمزم أى قانما مستقبلا القبلة... إلخ (شامی ج: ۲ ص: ۵۲۴)
[(واذا كانوا جماعة) وأقلها هنا اثنان ولذا قال (لا يمشی أحد على تلبية الآخر) لأنه يشوش الخواطر، ويفوت كمال سمع الحاضر (بل كل إنسان يلبى بنفسه) أى منفرد بصوته (دون أن يمشی على صوت غيره) أى على وجه المعية لا الشبهة... إلخ (المسلك المتقسط فى المنسك المتوسط ص: ۷۱ طبع دار الفكر بيروت، أيضا غنية الناسك، باب الإحرام ص: ۷۶)]

[فصل و شرط التلبية أن تكون باللسان ... والتلبية مرة فرض وهو عند الشروع لا غير... إلخ (المسلك المتقسط فى المنسك المتوسط ص: ۷۱) أما فرائض الحج فثلاث: الأول الإحرام قبل الوقوف بعرفة واية ثبوت هذا المعنى نية إلتزام نسك مع التلبية، أو ما يقوم مقامها كذا فى الفتح فله فرضان: النية والتلبية أو ما يقوم مقامها من الذكر (غنية الناسك، باب فرائض الحج ص: ۴۴)]

[ولو كان مكان التلبية تسبيح أو تحميد أو تحليل وما أشبه ذلك ونوي به الإحرام صار محرما سواء كان يحسن التلبية أو لا يحسنها بالإجماع وكذا إذا أتى بلسان آخر أجزاءه سواء كان يحسن العربية أو لا يحسنها كذا فى شرح الطحاوى (فتاوى عالمگیری، كتاب الحج، الباب الثالث فى الإحرام، ج: ۱ ص: ۲۲۲، أيضا غنية الناسك ص: ۷۶ طبع إدارة القرآن)]

حرم اود حرم نه دبهر صفونو شرعي حکم

سوال: حرم کې اود حرم نه بهر د لمانځه د صفونو باره کې څه حکم دی؟ حرم کې هم د صفونو په مینځ کې ښه فاصله وي او حرم کې دخالي ځای باوجود بهر هم لمونځ کېږي، د حرم نه بهر درې څلور سوو گزه بلکې زیاتې فاصلې پورې صف نه وي. په سرنګ مسفله (لاندې سوري) کې صفونه قائم کړل شي، ایا دغو صفونو کې شاملیدو سره لمونځ ادا کېږي؟

جواب: حرم شریف کې که چیرته د صفونو په مینځ کې فاصله وي، نویابا به هم لمونځ ادا شي^[۱]، اود حرم شریف نه بهر که چیرته صفونه نژدې وي، نو لمونځ صحیح دی او که چیرته مینځ کې سرک وي یا ډیره فاصله وي، نویا لمونځ صحیح نه دی.^[۲]

کومو خلکو ته چې د حج دعاگانې یادې نه وي، هغوی څه وکړي

سوال: څوک چې د حج د ارکانو دعاگانې نه شي یادولی، د هغوی له پاره څه حکم دی؟

جواب: دعاگانې یې چې یاد نه وي، نو کومې دعاگانې چې ورته یادې وي هغه دې وایي.

ایا ښځو ته حرم شریف او مسجد نبوي ته تلل جائز دي

سوال: جومات ته خو د ښځو داخلیدل ممنوع دي، حالانکې ښځې په حج او عمره کې مسجد نبوي او حرم شریف ته ځي، حالانکې عامو جوماتونو ته نه ځي، ددې څه وجه ده؟

جواب: غوره داده چې حرم شریف او مسجد نبوی ته دې هم نه ځي، په کور کې دې لمونځ کوي.^[۳]

د حج په دوران کې د ښځې او خاوند خفګان

سوال: یو سړي حج ته دروانیدو نه مخکې خپله ښځه دهغې د مور او پلار کور ته بوتله، خو ښځه دخپلې مور اود وروڼو په وینا باندې د خاوند سره بیرته خپل کور ته د تللو نه انکاري

^۱ [إِنَّ الْمَسْجِدَ مَكَانَ وَاحِدٍ وَلِذَا لَمْ يُعْتَرَفَ بِهِ الْفَصْلُ بِالْخَلَاءِ إِلَّا إِذَا كَانَ الْمَسْجِدُ كَبِيرًا جَدًّا (رد المحتار ج: ۱ ص: ۵۸۶)]

[إِذَا كَانَ بَيْنَ الْإِمَامِ وَبَيْنَ الْمُتَقَدِّ طَرِيقٌ إِنْ كَانَ طَبَقًا لَا يَمُرُّ بِهِ الْعَجَلَةُ لَا يَمْنَعُ، وَإِنْ كَانَ وَاسِعًا يَمُرُّ بِهِ الْعَجَلَةُ يَمْنَعُ إِذَا لَمْ تَكُنِ الصُّفُوفُ مُتَّصِلَةً عَلَى الطَّرِيقِ أَمَّا إِذَا اتَّصَلَتِ الصُّفُوفُ لَا يَمْنَعُ الْإِقْتِدَاءُ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۸۷) أَيْضًا: وَعِنْدَ اتِّصَالِ الصُّفُوفِ بِصُورِ الْمَكَانِ وَاحِدًا حَكْمًا فَلَا يَمْنَعُ كَمَا مَرَّ (رد المحتار ج: ۱ ص: ۵۸۶) —

^۲ [صَلَاةُ الْمَرْأَةِ فِي بَيْتِهَا خَيْرٌ مِنْ صَلَاتِهَا فِي حَجَرَتِهَا، وَصَلَاتُهَا فِي حَجَرَتِهَا خَيْرٌ مِنْ صَلَاتِهَا فِي دَارِهَا وَصَلَاتُهَا فِي دَارِهَا خَيْرٌ مِنْ صَلَاتِهَا خَارِجَ (طرس عن أم سلمة، كثر العمال ج: ۷ رقم: ۲۰۸۶۹) خَيْرٌ مَسَاجِدِ النِّسَاءِ قَعْرِ يَوْهَنَ (ج: ۷ رقم: ۲۰۸۶۸)]

شوه. د ښځې مور يې دهغې خاوند ته وويل چې تاسو سامان يوسئ، زما لور به ورونو سره ايرپورت ته درشي. خاوند خفه کېدو سره لاړ، ښځه دخپلو ورونو سره کراچۍ ته راغله، خو د خاوند خفگان برقراره و. سعودي عرب کې خاوند د ښځې سره ښه سلوک وکړ. رهائش، سفر کې يې هر قسمه خيال وساته، خودهغه په زړه کې د ښځې له پاره خفگان برقراره و، په دې حالت کې د ښځې حج قبلېږي او که نه؟

جواب: د ښځې دا رويه د شريعت خلاف ده اود خاوند د خفگان له وجې هغه گناهگاره ده، د حج فرضيت خوار شو، مگر د برکاتو نه دمحرومه کېدو خطره ده. [۱]

د حج دوران کې د ښځوله پاره حکمونه

سوال: زما سر کال د حج کولواراده ده، خوزه دې خبرې باندې پريشانه يم که چيرته د حج دوران کې د ښځو خاصه ناروغي (حيض) شروع شي، نوڅه کول پکار دي؟ اومسجدنبوي ﷺ کې دخلوبښتو لمونځونو حکم دی، که چيرته دغه دوران کې حيض شروع شي، نوڅه کول پکار دي؟

جواب: ستاسوپريشاني دمسنلې دنه معلوميدوله وجې ده، د حج په کارونوکې دبیت الله شريف دطواف نه پرته بل يوشی هم داسې نه شته، چې هغو کې دښځو دحيض ورځو کې بنديز وي. که چيرته د حج يا عمري احرام تر لونه مخکې حيض شروع شي، نوښځه دې اودس يا غسل کولوسره د حج احرام وتړي^۱، دا احرام تر لونه مخکې چې کوم دوه رکعته نفل کيږي، هغه دې نه کوي. حاجي له پاره مکې مکرمې ته رسيدوسره لومړی طواف (چې طواف قدوم ورته ويل کيږي) سنت دی، که چيرته ښځه دحيض په ورځوکې وي، نو دا طواف دې پرېږدي، منی ته تلونه مخکې که چيرته پاکه شوي وي، نو طواف دې وکړي، که نه، ضرورت نه شته اونه هغې باندې ددې کفاره لازم ده.^{۱۳}

[۱] وأما أدابه.... يبدأ بالتوبة وإخلاص النية واستحلال من خصومه ومن كل عامله (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۱۹)
[۲] مالک عن نافع أن عبد الله بن عمر كان يقول: المرأة الحائض التي قل بالحج أو العمرة إنما تسهل بحجها أو عمرتها إذا أرادت ولكن لا تطوف بالبيت ولا بين الصفا والمروة وهي تشهد المناسك كلها مع الناس غيرها لا تطوف بالبيت ولا بين الصفا والمروة ولا تقرب المسجد حتى تطهر (موطأ امام مالک ص: ۳۵۲ طبع مير محمد کتب خانہ) أيضا: وإذا حاضت عند الإحرام اغتسلت وأحرمت وصنعت كما يصنع الحاج غيرها لا تطوف بالبيت حتى تطهر. لحديث عائشة رضي الله عنها حين حاضت بسرف، ولأن الطواف في المسجد والوقوف في المفازة وهما الإغتسال للإحرام لا للصلاة فيكون مفيدا (الهداية مع فتح القدير، كتاب الحج، قبيل باب الجنائيات ج: ۲ ص: ۲۲۲ تا ۲۲۴)۔

[۳] (ولو تركه) أي طواف القدوم (كله فلا شيء عليه لأنه ليس بواجب إلا أنه كره... الخ) (المسلك المتقسط ص: ۲۳۶) أيضا: ويسقط طواف القدوم عن وقف بعرفة قبل دخول... [بقية حاشية به راروانه صفحه..]

دویم طواف په لسم تاریخ باندې چې کوم طواف کیږي، هغه ته طواف زیارت ویل کیږي، دادحج فرض دی، که چیرته ښځه دې دوران کې په خاصو ورځو حیض کې وي، نودا طواف دې وروسته کړي، پاکيدونه وروسته دې طواف وکړي^(۱۱)

دریم طواف دمکې مکرمې نه درختېدو په وخت کې کیږي، دا واجب دی، خوکه چیرته دې دوران کې ښځه خاصو ورځو حیض کې وي، نودا طواف دې پرېږدي، له دې وجې دا واجب ساقطیږي^(۱۲)

پاتې منی، عرفات او مزدلفه کې چې کوم کارونه کیږي، هغو له پاره دښځې پاکيدل ضروري نه دي^(۱۳) اوکه چیرته ښځه د عمرې احرام تړلی وي، نودپاکېدو پورې دې د عمرې طواف اوسعي نه کوي اوکه چیرته دې صورت کې هغې ته د عمرې دافعالواداکولوموقع ملاونه شوه، چې کله منی ته دروانیدو وخت راغی، نودعمرې احرام دې خلاص کړي اودحج احرام دې وتړي او کومه عمره یې چې ماته کړه، دهغې په ځای دې بیا وروسته عمره اداکړي^(۱۴)

...بقیه د ترمخ]...مکه ولاشيء عليه بترکه او لايجب عليه شيء بترك السنة (شرح الوقاية ج: ۱ ص: ۲۶۷)
[وأما طواف الإفاضة أو الزيارة فهو ركن باتفاق الفقهاء، لا يتم الحج إلا به لقوله عز وجل : وليطوفوا بالبيت العتيق قال ابن عبد البر: هومن فرائض الحج لاخلاف في ذلك بين العلماء (الفقه الإسلامي وأدلته ج ۳: ص : ۱۴۶) أيضا : ولوحاضت في وقت تقدر على أقل من ذلك لم يلزمها شيء فقولهم أى مجملا (لاشيء على الحائض وكذا النفساء لتأخير الطواف أى طواف الزيارة كما في الفتاوى السراجية وغيرها مقيد بما إذا حاضت في وقت لم تقدر على أكثر الطواف أى قبل الحيض إلخ (المسلك المتقسط في المنسك المتوسط ص : ۲۳۵)]

^۱ [وأما طواف الوداع لمن أراد الخروج من مكة وواجب عند باقى المذاهب (غير المالكية) يجبر تركه بلم لما قال ابن عباس : أمر الناس أن يكون آخر عهدهم بالبيت إلا أنه خفف عن الحائض وأخرج الترمذى عن عمر: من حج البيت فليكن آخر عهده بالبيت، إلا الحيض، ورخص لمن رسول الله صلى الله عليه وسلم وليس في سقوطه عن المعذور ما يجوز سقوطه لغيره كالصلاة تسقط عن الحائض، وتجب على غيرها، بل تخصيص الحائض بإسقاطه عنها دليل على وجوبه على غيرها (الفقه الإسلامي وأدلته، الحج والعمرة ج : ۳ ص : ۱۴۷) أيضا : فمن أهم شرائط الوجوب إثنان ۲ - الطهارة من الحيض والنفساء فلا تجب على الحائض والنفساء، ولايجب عليهما الدم بتركه للحديث السابق إلخ (أيضا ج : ۳ ص : ۱۴۸)]

^۲ [حج المرأة الحائض : إذا حاضت المرأة أو نفست عند الإحرام اغتسلت للإحرام وأحرمت وصنعت كما يصنع الحاج غيرها لا تطوف بالبيت حتى تطهر... إلخ (الفقه الإسلامي وأدلته، الحج والعمرة ج: ۳ ص: ۱۶۲) أيضا : ولما لم يأت مالك ص: ۳۵۲ (طبع مير محمد) وهى (أى المرأة الحائض تشهد المناسك كلها مع الناس غيرها لا تطوف بالبيت)

^۳ [إذا حاضت المرأة عند الإحرام صنعت كما يصنع الحاج غيرهما لا تطوف بالبيت ترفض العمرة وقيل بالحج (الفقه الإسلامي وأدلته، ج : ۳ ص : ۱۶۳، ۱۶۴)]

مسجدنبوي ﷺ کې څلويښت لمونځونه کول دسړيوله پاره مستحب دي، دښځوله پاره نه، ښځوله پاره په مکه مکرمه اومدينه منوره کې لمونځونه کورکې کول غوره دي اوهغوی ته به دسړيو برابرثواب ورکول کيږي.^{۱۱}

د ښځې له پاره نري ټيکري په سرکولوسره حرمين شريفين ته راتلل

سوال: زموږ ځينې خويندې په حرمين شريفين کې ليدل شوي دي چې حرم ته لمونځ له پاره داسې حال کې راځي چې نری لويته (ټيکری) په سر کولوسره بې پردې وي. دغه حال کې لمونځ اوطواف وغيره کوي، کله چې هغوی ته وويل شي چې دامنغ دي، نوهغوی وايي چې دلته هيڅ هم منع نه شته، الله تعالی زړونوته گوري، نوپوښتنه داده چې ايا هلته پرده نه شته، ايا هلته داسې لمونځ اوطواف اداکيږي، چې هلته ويښته ښکاري؟

جواب: ستاسودسوال په جواب کې ديوڅومستلومعلومول ضروري دي:

لومړی: دښځې له پاره داسې جامې اغوستلوسره بهر وتل حرام دي، چې هغوکې يې بدن ښکاري يايې ويښته ښکاري.^{۱۲}

دویمه: داسې نری لويته (ټيکري) کې لمونځ نه کيږي، چې هغه کې ويښته ښکاري.^{۱۳}

درېمه: مکې اومدينې ته تلوسره عامې ښځې دجمعې سره لمونځ اداکوي اومسجدنبوي ﷺ کې څلويښت لمونځونه اداکول ضروري گڼي، دې مسئله باندې ځان پوهول پکاردی، چې حرمين شريفين کې دجمعې سره دلمونځ فضيلت يوازې دسړيوله پاره دی، ښځوله پاره هلته هم لمونځ کورکې دادا کولو حکم دی اوکورکې يې لمونځ کول په جومات کې دجمعې سره لمونځ کولونه غوره دي، لېشان غوروکړی، کله چې حضور ﷺ په خپله باندې لمونځ ورکاو، هغه وخت کې يې دافرايل چې دښځې کورکې لمونځ کول په جومات کې دجمعې سره لمونځ کولونه غوره دي، په کوم لمونځ کې چې حضور ﷺ امام اوصحابه کرام رضی الله عنهم مقتديان وي، کله چې دهغې جمعې په ځای دښځې کورکې لمونځ کول غوره وي، نودنن جمعې دښځې له پاره څنگه غوره کېدای شي؟ مقصد داچې مکې مکرمې اومدينې منورې ته تلوسره ښځوته خپلو

^۱ [عن عبدالله بن عباس رضى الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: صلوأة المرأة في بيتها أفضل من صلاتها في حجرتها، وصلاتها في محندعها أفضل من صلاتها في بيتها] (ابوداؤد، باب التشديد في خروج النساء الى المسجد ج: ۱ ص: ۸۴)

^۲ [يدنين عليهن من جلابيهن] قال أبوبكر في هذا الاية دلالة على أن المرأة الشابة مأمورة بستر وجهها عن الأجبيين وإظهار الستر والعفاف عند الخروج (أحكام القرآن للجصاص ج: ۳ ص: ۳۷۲) _

^۳ [والنوب الرقيق الذي يصف ماتحته لاتبجوز الصلاة بالإجماع] (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۸) عن ابن عمر رضى الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا تلتنعوا نساكنكم المساجد، ويوتن خيرهن (أبوداؤد ج: ۱ ص: ۸۴)

کورونوکې لمونځ ادا کول پکار دي اود کور لمونځ هغوی له پاره د حرم د لمانځه نه غوره دی، حرم شریف ته د طواف کولو له پاره ورته راتلل پکار دي^{۱۱}

د حج په مبارک سفر کې د بنځوله پاره پرده

سوال: اکثر لیدل شوي دي چې د حج په سفر کې د څلوېښتو حاجیانو یو ګروپ وي، هغه کې محرم او نامحرم ټول وي، داسې مبارک سفر کې به پردې بنځې خو پر پرده پرده دارې بنځې هم د پردې کولو اهتمام نه کوي، کله چې هغوی ته د پردې کولو وویل شي، نو دا جواب ورکوي چې دې مبارک سفر کې د پردې کولو ضرورت نه شته او مجبوري هم ده، داهم لیدل شوي دي چې حرم کې بنځې د لمونځ او طواف له پاره نرۍ جامې اغوندي اودغه شان د حجر اسود په ښکلولو کې د برخې اخیستو کوشش کوي، پوښتنه داده، چې ایا د مجبوري په داسې حال کې د شریعت په نزد باندې پرده کولو کې څه رعایت شته؟ پکار خود او چې داسې مبارک سفر کې د حرامونه ځان وساتل شي، چې حج قبول شي، داسې جامې اغوستلو سره طواف اولمونځ له پاره راتلل په شریعت کې څه حیثیت لري؟

جواب: دا حرام په حالت کې بنځې ته حکم دی چې جامه دهغې له مخ سره ونه لګیږي، خودغه حال کې هم دخپل وس مطابق، د نامحرمونه پرده کول ضروري دي او کله چې احرام نه وي، نو دهغې مخ پټول لازم دي^{۱۲} دا خبره غلطه ده چې مکه مکرمه یا د حج په سفر کې پرده ضروري نه ده، د بنځې نرۍ جامې اغوستلو سره (چې هغو کې د سرو پښته ښکاري) لمونځ او طواف کولو ته راتلل حرام دي اوداسې جامو کې دهغوی لمونځ نه کیږي^{۱۳} طواف کې بنځوته پکار دي چې دسړپور ش ته ورته نوځي اود حجر اسود د ښکلولو کوشش دې نه کوي^{۱۴} که نه، گناهګار به وي اود نیکی برباد گناه لازم: په شان به وي، بنځوته پکار دي چې د حج دوران کې هم لمونځونه په کور کې ادا کړي، کور کې لمونځ کولو سره به ورته پوره ثواب ورکول کیږي، دهغوی کور کې لمونځ کول په حرم شریف کې د لمونځ کولو نه غوره دي اود طواف له پاره دې د شپې ځي، هغه

^۱ [عن عبدالله بن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : صلوة المرأة في بيتها أفضل من صلاحها في حجرتها، وصلاحها في مخدعها أفضل من صلاحها في بيتها (ابوداؤد، باب التشديد في خروج النساء الى المسجد ج: ۱ ص: ۸۴)۔

^۲ [والمراة في جميع ذلك كالرجل غير انها لا تكشف رأسها وتكشف وجهها ولو سدلتي علي وجهها شيئا وجأفته عنه جاز (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۵، كذا في الهداية، إرشاد الساری إلى مناسك ملاعلى القاری ص: ۳۸، السنن الكبرى للبيهقي ج: ۵ ص: ۴۸) أيضا : قال الله تعالى : ” وليضربن بخمرهن علي جيوهن ولا يبدین زینتهن “ الآية (سورة ۲۴، النور: ۳۱)۔

^۳ [والتوب الرقيق الذي يصف ماتحته لانهجوز الصلاة فيه كذا في التبيين (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۸)۔

^۴ [ولا تستلم الحجر الأسود (عند المزاخرة) أى إذا كان هناك جمع من الرجال (المسلك المتقسط ص: ۷۹)۔

وخت کې رش لېشان کم وي

د حج او عمرې دوران کې حیض د دواپه ذریعه باندې بندول

سوال: ایا شرعي طور باندې د جائزې چې د عمرې یا حج دوران کې ښځې داسې دوايي استعمال کړي چې له امله یې حیض نه راځي او هغوی خپله عمره یا حج صحیح طور باندې ادا کړي؟
جواب: جائز دي، خو کله چې حیض د حج یا عمرې په ادا کولو کې څه بندیزنه جوړوي، نو بیا دهغه د بندولو اهتمام ولې وشي؟ د حیض په حال کې یوازې طواف جائز نه دی، باندې ټول کارونه جائز دي^{۱۱}

حاجي به مکه، منی، عرفات او مزدلفه کې مقيم وي او که مسافر

سوال: حاجي به مکه کې مقيم وي او که مسافر، چې دهغه د پنځلسو ورځو د قیام نیت وي، خو دې قیام کې هغه د پنځو ورځو له پاره منی او عرفات ته لاړ شي اورا شي، داسې صورت کې به هغه مقيم وي او که مسافر؟ او منی او مکه د یو ښار په حکم کې دي، که جدا جدا ښارونه دي؟
جواب: مکه، منی، عرفات او مزدلفه جدا جدا ځایونه دي، دې کې د پنځلسو ورځو اوسیدو نیت کولوسره سړی نه مقيم کیږي^{۱۲} کوم کس چې (۸) ذوالحجه باندې منی ته تلونه پنځلس

^۱ [حج المرأة الحائض : إذا حاضت المرأة أوفست عند الإحرام إغتسلت للإحرام وأحرمت وصنعت كما يصنع الحاج غيرها لا تطوف بالبيت حتى تطهر، وإذا حاضت المرأة أوفست فلا غسل عليها بعد الإحرام، وأما يلزمها أن تشد الحفاظ الذي تضعه كل أنثى على محل الدم لمنع تسربه للخارج، ثم تفعل سائر مناسك الحج إلا الطواف بالبيت، لأن رسول الله صلى الله عليه وسلم أمر عائشة رضي الله عنها أن تصنع ما يصنع الحاج غير الطواف بالبيت (الفقه الإسلامي وأدلته ج: ۳ ص: ۱۶۲ طبع دار الفكر، وكذا في البحر الرائق ج: ۱ ص: ۱۹۶)]
^۲ [فالمسافر يصير مقيما بوجود الإقامة، والإقامة تثبت بأربعة أشياء، أحدها صريح نية الإقامة وهو أن ينوي الإقامة خمسة عشر يوما في مكان واحد صالح للإقامة فلا بد من أربعة أشياء، نية الإقامة، ونية مدة الإقامة، واتحاد المكان، وصلاحيته للإقامة وأما اتحاد المكان فالشرط فيه نية مدة الإقامة في مكان واحد ... وإذا عرف هذا فنقول : اذی المسافر الإقامة خمسة عشر يوما في موضعين فإن كان مصر أو أحدا أو قرية واحدة صار مقيما لأهما متحدا حكما وإن كانا مصرين نحو مكة ومنى أو الكوفة والحيرة، أو قريتين أو أحدهما مصر والآخر قرية لا يصير مقيما، لأهما مكانان متباينان حقيقة ... الخ (البدائع الصنائع، كتاب الصلاة، فصل : وأما بيان ما يصير المسافر به مقيما ج: ۱ ص : ۹۷، ۹۸) أيضا: (قوله لا بمكة ومنى) أو لو نوى الإقامة بمكة ومنى خمسة عشر يوما فإنه لا يتم الصلاة لأن الإقامة لا تكون في مكانين إذ لو جازت في مكانين لجازت في أماكن فيؤدى إلى أن السفر لا يتحقق ... الخ (البحر الرائق، باب المسافر ج: ۲ ص : ۱۴۳ طبع دار المعرفة) أيضا : وذكر في كتاب المناسك : ان الحاج إذا دخل مكة في أيام العشر ونوى الإقامة نصف شهر لا يصح لأنه لا بد له من الخروج إلى عرفات فلا يتحقق الشرط (البحر الرائق، باب المسافر ج: ۲ ص : ۱۴۳، وكذا في البدائع الصنائع، كتاب الصلاة ج : ۱ ص : ۹۸، إرشاد السارى مع المناسك ص : ۱۳۲)]

ورځې مخکې مکې مکرمې ته راغلی وي، هغه مکه مکرمه کې مقیم شو، اوس هغه منی، عرفات اومزدلفه کې هم مقیم دی اوپوره لمونځ به کوي، خوکه چیرته مکې مکرمې ته راتلو کې یې پنځلس ورځې نه وي شوې چې منی ته روان شو، نوداکس به مکه کې هم مسافر وي او منی، عرفات اومزدلفه کې به هم قصرلمونځ کوي، دیارلسم تاریخ باندې منی نه بیرته راتگ سره که چیرته دهغه اراده په مکې مکرمې کې دپنځلسو ورځو قیام کولو وي، نوبیا به داسې په مکه مکرمه کې مقیم شي، خوکه چیرته منی نه واپسي نه وروسته هم مکې کې دپنځلسو ورځو قیام کولو موقع نه وي، نودغه کس مسافر دی.^(۱۱)

اتم ذوالحجه باندې منی ته څه وخت تلل پکاردی

سوال: اتم ذوالحجه باندې منی ته څه وخت کې تلل پکاردی؟ ایا دلمرختلونه مخکې منی ته تلل جائز دي؟

جواب: اتم ذوالحجه باندې هروخت منی ته تلل سنت دي، خو مستحب دادی چې دلمرختلونه وروسته لارښي اود ماسپښین لمونځ هلته اداکړي، دلمرختلونه مخکې تلل خلاف اولی دي، خو جائز دي.^(۱۲)

دلسمې او یوولسمې ذوالحجه شپه د منی نه بهر کول د سنت خلاف دي

سوال: یوکس منی کې د قرباني واحرام خلاصولونه وروسته دلسمې او یوولسمې ذوالحجه مکمل شپه اودیوولسم ذوالحجه نیمه ورځ مکه مکرمه کې تیره کړه اوباتې نیمه ورځ منی کې اوهلته د (۱۲)، ذوالحجه رمې پورې وي، دداسې کس څه حکم دی؟

[^۱] انه إذا نوى الإقامة بمكة شهرا ومن نيته أن يخرج إلى عرفات ومنى قبل أن يمكث بمكة خمسة عشر يوما لا يصير مقيما لأنه يكون ناويا بالإقامة مستقلة فلا تعتبر إذا رجع من منى وعرفات إلى مكة وهو على نيته السابقة صار مقيما لأن الباقي من الشهر أكثر من خمسة عشر يوما كذلك لأن فرض المسئلة انه دخل في أول العشر ومعلوم ان الحاج يخرج في اليوم الثامن إلى منى ويرجع إلى مكة في اليوم الثاني عشر فلما دخل إلى مكة أول العشر ونوى إقامة شهر ثم تصح نيته أول المدة لأنه لا يحصل له إقامة خمسة عشر يوما إلا بعد رجوعه من منى فلذا أمره صاحب الإمام بالقصر أول المدة وبالإتمام بعد العودة (منحة الخالق على هامش البحر الرائق، باب المسافرين : ۲ ص : ۱۴۳ طبع دار المعرفة، البدائع الصنائع ج : ۱ ص : ۹۸ طبع ايج ايم سعيد)۔

[^۲] ثم يروح مع الناس إلى منى يوم التروية بعد صلاة الفجر وطلوع الشمس كذا في فتاوى قاضيخان، وهو الصحيح، ولو ذهب قبل طلوع الشمس جاز والأول أولى كذا في البدائع (عالمگیری، كتاب الحج، الباب الخامس ج : ۱ ص : ۲۲۷) قال المرغيناني : بعد طلوع الشمس وهو الصحيح (شامی ج : ۲ ص : ۱۸۷) وفي المبسوط : يستحب أن يصلى الظهر يوم التروية بمضى (شامی ج : ۲ ص : ۱۸۷، طحطاوى ج : ۱ ص : ۵۰۱، بحر الرائق ج : ۲ ص : ۳۳۵)

جواب: منی کې شپه کول سنت دي، له دې وجې هغه د سنت خلاف وکړل، خودهغه په ذمه باندې دم وغیره واجب نه دی^{۱۱}

که د منی د حدودونه یې بهر قیام وکړ نوح ادا شو او که نه

سوال: جده کې ډیر خلک د گروپ انتظام کوي، هغوی د معاوضې په بدله کې خلکو ته خیمې (رهائش) خوراک او ترانسپورت (موټر) انتظام کوي او حج پرې ادا کوي، دا خل مادخپلې کورنۍ سره یوې داسې ادارې سره په ټاکل شویو پیسویاندي بکنګ کړی دی، منی ته رسیدو باندې راته معلومه شوه چې دهغوی خیمې د حکومت له طرف نه د منی د بندول شوي حدودونه بهر دي، اوس که داسې وخت کې هرڅومره بحث وشي خو پیسې نه واپس کیږي اود کوشش کولو باوجود بل ځای نه شي ملاویدای، موږ د حج ټول ارکان ادا کړل او منی کې موهم هلته قیام وکړ، کوم چې د منی نه لږ شان بهر و، د سعودي او نور قومونو نورو ډیرو خلکو هم هلته قیام کاوو اود حکومت نور سهولیات هم هلته ورکړي وو، څنگه چې منی کې دننه ځایونو کې و، بلکې دڅه ملکونولکه عراق وغیره د حکومت نه منظور شوي معلمانونه پاره هم هلته خیمې وې، اوس تاسو راته خپل خیال بیان کړئ چې داسې حالاتو کې د منی نه یوڅو قدمه بهر قیام کولو سره موږ حج کې څه نقص خویاتې نه شو؟

جواب: د منی د حدودونه بهر اوسیدو په صورت کې منی کې د شپې کولوسنت ادا نه شو، حج ادا شو.^{۱۲}

پاکستاني حاجیان به په منی او عرفات کې پوره لمونځ کوي او که قصر

سوال: د پاکستانیانو له پاره د حج په دوران کې منی اود عرفات په میدان کې پوره لمونځ ادا کول پکار دي او که قصر؟

جواب: که چیرته په مکه کې د منی نه مخکې د پنځلسو ورځو قیام شوی وي، نو مقیم شو، پوره لمونځ به کوي او که چیرته په مکه کې پنځلس ورځې قیام یې نه و شوی چې منی ته روان شو، نو دی مسافر دی، منی، عرفات او مزدلفه کې به قصر لمونځ کوي او مکې مکرّمې ته واپس کېدو نه وروسته که چیرته هلته د پنځلسو ورځو قیام نه وي، نو هلته به هم

[۱] کذلک فی حدیث جابر الطویل وابن عمر مع اتفاق الروایة أنه صلی الظهر یعنی فالبيتوتة بهاسنة والإقامة بها مندوبة. کذا فی المحيط، ولولم یخرج من مکة إلا یوم عرفة أجزاء أيضا ولكن أساء لترك السنة (بحر الرائق ج : ۲ ص : ۳۳۵) ویکره ان بیت فی غیر منی فی ایام منی کذا فی شرح الطحاوی (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۲۷ و ۲۳۲، فتح القدیر ج : ۲ ص : ۳۶۸، إرشاد الساری ص : ۵۱، بحر الرائق ج : ۲ ص : ۲۴۸)۔
[۲] (ایضا)۔

مسافر وي او که چیرته د منی د واپسې نه وروسته مکه مکرمه کې پنځلس ورځې یا دهغه نه زیات ایساریدل وي، نو اوس به مکه کې مقیم وي.^{۱۱}

حاجي منی او عرفات کې قصر لمونځ وکړي او که پوره

سوال: سربکال حاج اداکړ، موږ مخکې د مدینې منورې زیارت وکړ، وروسته د حج وخت شو اوبیا موږ دمکې نه منی ته روان شو، منی کې داوسیدو دوران کې موږ ټول لمونځونه د قصر اداکړل، ایا زموږ لمونځونه قبول شول؟

جواب: که منی ته تلونه پنځلس ورځې مخکې مکه مکرمې ته راغلي وئ، نو تاسو مکه مکرمه کې مقیم شوی او منی، عرفات او مزدلفه کې هم مقیم یئ، تاسو باندې پوره لمونځ کول لازم و، له دې وجې ستاسو دا لمونځونه ونه شول، دا بیا وکړئ او که چیرته منی ته تلونه پنځلس ورځې مخکې نه وئ راغلي، بلکې منی ته تلونه مخکې مومکه کې لږ وخت تیر کړی وي، نو تاسو مکه مکرمه کې هم مسافریئ او منی او عرفات کې هم مسافریئ، له دې وجې ستاسو قصر صحیح دی.^{۱۲}

په حج او عمره کې قصر لمونځ

سوال: یو مسلمان چې کله د حج او عمرې په نیت باندې د سعودي عرب سفر کوي، نو ایا د سفر دوران کې هغه ته :

(الف) د فرض پوره رکعتونه به ادا کوي؟

(ب) قصر کول به ضروري وي؟ د یاد ساتلو خبره داده چې د دې سفر مقصد یوازې حج او عمره کول دي.

(ج) کعبه الله او مسجد نبوي ﷺ کې به هم قصر کول ضروري وي؟

جواب: کراچی نه مکه مکرمې پورې خوسفر دی، له دې وجې به قصر کوي، که مکه مکرمه کې د پنځلسو ورځو یادې نه د زیات وخت قیام کولو موقع ملاوشي، نو مقیم به وي او پوره لمونځ به کوي او که چیرته مکه مکرمې کې د پنځلسو ورځو موقع نه وه، مثلاً په څوارلسمه

[۱] ولا یزال علی حکم السفر حتی ینوی الإقامة فی بلدة أو قرية خمسة عشر یوماً أو أكثر، وان نوى أقل من ذلك قصر لابد من إعتبار مدة الخ (هدایة ج : ۱ ص : ۱۶۶، باب صلاة المسافر)

[۲] قوله أيام العشر أى عشر ذى الحجة وهو تفریع علی عدم صحة الإقامة بمكة ومنى وأما إذا دخلها قبل العشر بحيث يتم له خمسة عشر یوماً قبل الخروج وصحت نية الإقامة ... الخ (حاشیة طحطاوی علی الدر المختار ج : ۱ ص : ۳۳۳، باب صلاة المسافر) انه إذا نوى الإقامة بمكة شهراً ومن نيته أن يخرج إلى عرفات ومنى قبل أن يمكث بمكة خمسة عشر یوماً لا يصير مقیماً (منحة الخالق علی البحر الرائق ج : ۲ ص : ۱۴۳، ایضا بدائع ج : ۱ ص : ۹۸، شامی ج : ۱ ص : ۵۸۱)۔

ورځ باندې به منی ته تلل وي (يادهغه نه مخکې مدينې منورې ته تلل وي)، نومکه مکرمه کې به هم مسافروي او قصر به کوي^{۱۱}

عرفات، منی، مکه مکرمه کې لمونځ قصر کول

سوال: ستاسوپه خدمت کې يوه مسئله ليکم، دامسئله يوازې زمانه ده، بلکې د لکونو انسانانو ده، مهرباني وکړئ تفصيل سره جواب راکړئ، چې دلکونو مسلمانانو مسئله حل شي. د هوايي جازيه ذريعه باندې تلونکوله پاره د حکومت له طرف نه د يوې مياشتې اودوه ورځو دواپسي تاريخ ملاوشوی و، تقريبا نيمو حاجيانوته له روانيدونه وروسته اطلاع ملاوشوه چې مدينې منورې ته دتلوا اجازه دحج نه وروسته ده، مخکې نه شئ تللی، زموږ طياره چې په کومه ورځ باندې مکې مکرمې ته رسيدلې ده، نودهغه جاز تېلولو حاجيانوته منی تلوکې يوازې لس ورځې پاتې وې او هغو تېلولو حاجيانوته (۲۲) ورځې مکې مکرمې کې اودحج په سفر کې تيرول دي اواخري لس ورځې مدينه منوره او جده کې تيرول دي، موږته دحج نه مخکې مدينې منورې ته دتلوا اجازه نه شته اوددې خبر راته دتلونه مخکې کراچۍ کې راکړل شوی و، اوس مسئله داده چې دحج په سفر کې کومې پنځه ورځې تيرې شوې کوم چې دمکې مکرمې نه تقريبا څلور شپږ ميله فاصله باندې دی، نودحج دسفر دوران کې لمونځونه د مقيم په حيثيت باندې کول پکار دي اوکه قصر؟ اومکه شريفه کې که يو لمونځ دمجبوري له وجې دجمعې نه پاتې شي، نوهغه لمونځ به پوره وي اوکه قصر؟ مدينه شريفه اوجده کې خوپه هرحال قصر کول دي، ځکه چې دلته خودپنځلسوورځونه کم قيام دی.

جواب: مقيم کېدو له پاره شرط دادی چې يوځای کې کم نه کم د پنځلسو ورځو قيام کولونيت وکړل شي اومکه مکرمه، منی او عرفات يوځای نه دي، بلکې جدا جدا درې ځايونه دي، له دې وجې چې کومو خلکوته منی ته تلونه مخکې مکه شريفه کې دپنځلسوورځو قيام کولووخت ملاوشي، نوهغه به مقيم وي او منی او عرفات کې به هم پوره لمونځ کوي، دغه شان د منی دکارونونه فارغېدونو وروسته که چيرته مکې کې پنځلس ورځې قيام کول وي، نو بيا هم مقيم دی^{۱۲}، خو کومو خلکوته چې د منی نه واپس راتلوسره هم مکه شريفه کې دپنځلسوورځو قيام کولو موقع ملاونه شي، هغه به مسافروي، تاسو مسافر وئ^{۱۳}.

^۱ [ايضاً]ـ

^۲ [ايضاً]ـ

^۳ [انه إذا نوى الإقامة بمكة شهرا ومن نيته أن يخرج إلى عرفات ومنى قبل أن يمكث بمكة خمسة عشر يوما لا يصير مقيما] حاشية منحة الخالق على البحر الرائق ج: ۲ ص: ۱۴۳، كتاب الحج، شامي ج: ۱ ص: ۵۸۱]ـ

په عرفات ددرېدو (وقوف) نیت کله کول پکار دي

سوال: د عرفې په ورځ باندې دوقوف نیت کوم وخت کې کول پکار دي؟
جواب: دوقوف عرفه وخت له زوال نه شروع کېږي^۱ د عرفې په ورځ باندې زوال نه وروسته چې هروخت د عرفات میدان ته داخل شوی د عرفې نیت وکړی او که نیت ونه کړل شي اووقوف وشي، نو فرض به اداسي^۲.

د عرفات میدان اوقصر لمونځ

سوال: حج کې د عرفات په میدان کې چې کوم امام مسجد نمره کې لمونځ ورکوي، نو اوریدلي مې دي چې هغه بظاهر مقیم وي ددې له وجې دهغه لمونځ قصر کولو سره کول صحیح نه دي، لهذا حاجیان دې جدا جمعه کوي او اوس دا مې هم اوریدلي دي چې سعودي حکومت دا انتظام کړی دی چې هغه پېش امام د مسافر حیثیت لري، مهرباني وکړئ! په دې سلسله کې په تفصیل سره خبره وکړئ!

جواب: د احنافو په نزد که چیرته امام مقیم وي، نو دهغه په اقتداء کې به پوره لمونځ کول وي او د سعودي حضراتو په نزد مسجد نمره کې قصر کول د حج په مناسکو کې دي، له دې وجې امام مسافروي یا مقیم، هر حال کې به قصر کوي، اوریدلي مې دي چې امام د ریاض نه راوستل کېږي، له دې وجې د احنافو هغه پسې قصر کول صحیح دي، خو ددې تحقیق نه شته او ترڅو پورې چې یقیني خبره نه وي په هغه باندې فتوا نه ورکول کېږي، له دې وجې احنافو ته پکار دي چې یاخو دې د امام په باره کې تحقیق وکړي چې هغه مسافر دی او که مقیم؟ یا دې خپل لمونځ جدا کوي، د مسجد نمره امام پسې دې اقتداء نه کوي. [۳]

[۱] ثالثا : زمان الوقوف (أى العرفة) يقف الحاج بالاتفاق من حين زوال الشمس يوم عرفة الى طلوع الفجر الثانى من يوم النحر، لأن النبى صلى الله عليه وسلم وقف بعرفة بعد الزوال وقال : خذوا عنى مناسككم إلخ (الفقه الإسلامى وأدلته، المطلب الرابع الوقوف بعرفة ج: ۳ ص: ۱۷۵) أيضا: ومن أدرك الوقوف بعرفة ما بين زوال الشمس من يومها الى طلوع الفجر من يوم النحر فقد أدرك الحج فأول وقت الوقوف بعد الزوال عندنا (الهداية مع البنايه ج: ۵ ص: ۱۶۰، باب الإحرام، طبع حقانيه)۔
 [۲] ومن وقف بعرفات ولو مرورا أو نانما أو مغمى عليه، أو لم يعلم أنها عرفة فى هذا الوقت، أجزاء ذلك عند الحنفية عن الوقوف (الفقه الإسلامى و أدلته ج: ۳ ص: ۱۷۶ طبع دارالفكر، أيضا فتح القدير، كتاب الحج ج: ۲ ص: ۱۹۲)۔

[۳] وإذا دخل المسافر فى صلاة المقيم مع بقاء الوقت أتم الصلاة سواء أدرك أولها أو آخرها لأنه التزام متابعة الإمام بالإقتداء (الجوهر النيرة ص: ۸۷، كتاب الصلاة، باب صلاة المقيم)

د عرفات په میدان کې د ماسپښین او مازدیګر لمونځ قصرولې کيږي

سوال: د حج په ورځ یعنی نهم ذوالحجې باندې د عرفات په مقام کې مسجدنمره کې چې د ماسپښین او مازدیګر لمونځونه چې یوځای کيږي، هغه همیشه قصرولې کوي؟ اومکې معظمې نه د عرفات د میدان فاصله درې څلور میله ده اود قصر له پاره قیام د مقام نه (۴۸ میله یا دغه شان څه فاصله ضروري ده.

جواب: زموږ په نزد باندې عرفات کې قصر یوازې د مسافر له پاره دی مقیم به پوره لمونځ کوي، د سعودی د اوسیدونکو حضراتو په نزد باندې قصر د حج دارکانونه وچې دی، له دې وچې امام که مقیم هم وي، نو قصر به ادا کوي^{۱۱} (په منی، عرفات او مزدلفه کې امام پسې چې د سعودي حکومت له خوا وي، لمونځ مه کوئ، ځکه هغه ددې باوجود چې مسافر شرعي نه وي قصر کوي، لهذا جدا په خیمه کې جمعه وکړئ)۔ (احسن الفتاوی ج ۴ ص ۵۷۷، حج کې بعض ضروري مسائل)

عرفات کې د ماسپښین او مازدیګر لمونځ یوځای کولو شرط

سوال: د عرفات په میدان کې د ماسپښین او مازدیګر لمونځونه یوځای په جمعي سره ادا کيږي، خو که چیرته یو کس امام سره جمعه کې شریک نه شي او اوس یواځې ځان ته لمونځ کوي، نو هغه ته به دواړه لمونځونه په خپل خپل وخت باندې ادا کول وي، یا دواړه لمونځونه یوازې کولو صورت کې به هم یوځای کوي او که چیرته خپله خیمه کې دبل جمعي سره شریک شي، نو امام ته یوازې ماسپښین لمونځ کول پکار دي او که ماسپښین او مازدیګر لمونځونه په یوځای؟

جواب: عرفات کې د ماسپښین او مازدیګر د لمونځونو یوځای کولو له پاره د امام اکبر سره چې مسجدنمره کې ماسپښین او مازدیګر لمونځ ادا کوي، د هغه جمعي کې شرکت کول شرط دي، کوم خلک چې د مسجدنمره دواړو لمونځونو (ماسپښین او مازدیګر) یا دیو لمونځ په جمعه کې شریک نه وي، هغوی له پاره ماسپښین او مازدیګر په خپل خپل وخت باندې کول لازم دي، که هغوی یې جمعي سره کوي او که یوازې، هغوی له پاره ماسپښین او مازدیګر یوځای کول جائز نه دي.^{۱۲}

۱ [ولا يجوز للمقيم أن يقصر الصلاة، ولا للمسافر أن يقتدى به إن قصر، وقال مالك رحمه الله تعالى: يقصر المقيم ويقتدى به المسافر فهو قصر نسك (غنية الناسك، باب مناسك عرفات ص: ۱۵۰، طبع إدارة القرآن)
۲ [لصل في شرائط جواز الجمع: الثاني: الجماعة فيهما فلو صلاهما، أو إحداهما منفردا لم يجز عند أبي حنيفة والجماعة شرط لازم في حق غير الإمام، فلا تسقط بحال الثالث: الإمام الأعظم أو نائبه فيهما والحاصل أن مكان الجمع هو المسجد وما في معناه اتفاقا ولو ... [بقية حاشية به راروانه صفحه.

ايا عرفات کې د ماسپښين او مازديگر لمونځ ځانته کونکى دواړه جدا جدا وکړي

سوال: د عرفات په ميدان کې په (۹) ذى الحجه باندې د حج خطبه ويل کيږي اود ماسپښين او مازديگر لمونځ په يو وخت ادا کيږي، موږ سره يو څوکسان وو چې دين متعلق يې واقفيت لاره، هغوى موږ ته د ماسپښين د لمونځ د ماسپښين په وخت اود مازديگر د لمونځ د مازديگر په وخت کې د کولو وويل، لهذا پوښتنه داده چې موږ ته دا لمونځونه د عرفات په ميدان کې په يو وخت کې ادا کول پکار وو او که پخپل پخپل وخت باندې ادا کول پکار و؟ ډيره مهرباني به مو وي چې د صحيح طريقې وضاحت وکړئ.

جواب: که چيرته يو حاجي په عرفات کې د «امام الحج» سره په مسجد نمره کې لمونځ وکړي، هغه خو به د امام سره د ماسپښين او مازديگر جمعه کوي او کوم خلک چې پخپلو خپلو خيمو کې لمونځونه کوي، هغوى دې د ماسپښين لمونځ د ماسپښين په وخت کې اود مازديگر لمونځ دې د مازديگر په وخت کې وکړي. [۱]

له مازديگر نه وروسته له عرفات نه وتل څنگه دي

سوال: د رش (ازدحام) له وجې له مازديگر نه وروسته هم خلک د عرفات نه وتلو سره بهر په سرک باندې بس کې د کيناستو له پاره انتظار کوي، حالانکې وخت د ماښام نه وروسته پورې دی، که چيرته د ماښام نه وروسته ووځي، نو د معلم بسونه هغه خلکو وتلو سره تللي وي چې دمخکې نه په سرکونو باندې ولاړ وي، د ماښام نه وروسته بيا په پرائيوټ (شخصي) موټرو کې تلل وي، لهذا مزدلفه کې دخپلو ملگرونه جدا کيږي، بيا دهغه ځای نه منى ته هم ځانته تگ وي.

... بقیه د ترمخ]... فقد شرط منهما یصلی کل صلاة فی الخیمة علیحدة فی وقتها بجماعة أو غیرها (غنية الناسک ص: ۱۵۳، ۱۵۱، فصل فی شرائط جواز الجمع، طبع إدارة القرآن) ایضا: وشرط لصحة هذا الجمع الإمام الأعظم أو نائبه وإلا صلوا وحداناً..... فلا تجوز العصر للمنفرد فی إحداها فلو صلی وحده لم یصل العصر مع الإمام ولی الشامية: أى بل یصلیها فی وقتها ومثله ما لو صلی الظهر فقط مع الإمام لا یصلی العصر إلاً فی وقتها (ردالمحتار مع الدر المختار، مطلب فی الشروط الجمع بین الصلاتین بعرفة ج: ۲ ص: ۵۰۴، ۵۰۵، طبع سعید)۔

[۱] فإذا زالت الشمس من يوم عرفة صلى الإمام بالناس الظهر والعصر بأذان وإقامتين..... ومن صلى في رحله وحده صلى كل واحدة منها في وقتها... إلخ (الجوهرية النيرة ص: ۱۶۰، كتاب الحج، طبع دهلي) ايضا: والحاصل أن مكان الجمع هو المسجد... ولو فقد شرط منها (أى الستة) صلى كل صلاة في الخیمة علیحدة فی وقتها بجماعة أو غیرها (غنية الناسک، فصل فی شرائط جواز الجمع ص: ۱۵۳، طبع إدارة القرآن)

جواب: د ماښام نه مخکې د عرفات پريښودل جائز نه دي، که چيرته څوک د لمر د وبيدو نه مخکې د عرفات نه ووت او بيا بيرته رانغی، نو دم پرې لازميږي. [۱]

عرفات کې د ماسپښين او مازديگر او مزدلفه

کې د ماښام او ماسخوتن لمونځ يوځای کول

سوال: د حج دوران کې يو مقام باندې د دوو لمونځونه د يوځای کولو حکم دی، بيان کړئ چې هغه دوه لمونځونه کوم کوم دي؟ او که چيرته څوک دغه لمونځونه (قصد سره) يوځای ونه کړي، بلکې په خپل خپل وخت باندې يې ادا کړي، نو ايا دهغه کس لمونځونه به قبلېږي؟

جواب: د عرفات په ميدان کې د عرفې په ورځ باندې د ماسپښين او مازديگر لمونځونه، د ماسپښين په وخت کې ادا کېږي، دې شرط سره چې د مسجد نمره امام سره ادا کړل شي، که چيرته هغه سره ادا نه کړل شي، نو د امام ابو حنيفه رحمه الله په نزد باندې دواړه لمونځونه په خپل خپل وخت باندې ادا کول پکار دي او د هر لمونځ جمعې دې دهغه په وخت کې ادا کړل شي [۲] او د عرفې په ورځ باندې د ماښام نه وروسته د عرفات نه مزدلفه ته تلل وي او د ماښام او ماسخوتن دواړه لمونځونه مزدلفې ته رسيدو سره ادا کېږي، که چا د ماښام لمونځ په عرفات کې يا د مزدلفه په لار کې ادا کړ، نو جائز نه دی مزدلفې ته رسيدو سره دې دويم ځل باندې د ماښام لمونځ وکړي، دهغه نه وروسته دې د ماسخوتن لمونځ وکړي [۳]

سوال: ايا مزدلفه کې لمونځونه جمعې سره نه ادا کېږي؟ يوازې يوازې کيږي؟

جواب: نه! بلکې جمعې سره ادا کېږي. [۴]

[۱] قوله: فإذا غربت الشمس أفاض الإمام والناس معه..... ولا يدفع أحد قبل الغروب إن جاوز حد عرفة بعد الغروب فلا شيء عليه وإن جاوزها قبله فعليه دم... إلخ (الجوهرية النيرة، كتاب الحج ص: ۱۶۱، طبع دهلي) فإذا وقف فأرا ودفع قبل الغروب، فإن جاوز عرفة بعد الغروب مع الإمام، أو قبله فلا شيء عليه، وإن جاوز قبل الغروب فعليه دم إماما كان أو غيره، ولو كان يخاف الزحام لنحو عجز، أو كانت امرأة تخاف الزحام، فإن لم يعد أو عاد بعد الغروب لا يسقط عنه الدم في ظاهر الرواية، وعليه الجمهور (غنية الناسك في بغية المناسك، فصل في ركن الوقوف وقدر الواجب ص: ۱۶۰، ۱۵۹)

[۲] إذا زالت الشمس من يوم عرفة صلى الإمام بالناس الظهر والعصر بأذان وإقامتين..... إلخ (الجوهرية النيرة ص: ۱۶۰، كتاب الحج، طبع دهلي) أيضا: والحاصل أن مكان الجمع هو المسجد... إلخ (غنية الناسك، فصل في شرائط جواز الجمع ص: ۱۵۳، طبع إدارق القرآن)۔

[۳] إذا صلى المغرب في يوم عرفة في وقتها في الطريق أو بعرفات يجب عليه الإعادة عندهما (إرشاد الساري ص: ۱۴۴، ۱۴۵، طبع دار الفكر، وأيضا في الفتاوى الهندية ج: ۱ ص: ۲۳۰، الباب الخامس في كيفية أداء الحج) [۴] وإذا أتوا مزدلفه... فإذا دخل وقت العشاء يؤذن المؤذن ويقيم... [بقيه حاشيه په راروانه صفحه..]

مزدلفه اوعرفات کې دلمونځونه يوځای کولو اوداکولو طريقه

سوال: عرفات کې دماسپښين اومازديگرلمونځونه دواړه يوځای کولوسره اداکيږي، دهغه له پاره څه شرطونه دي، ځکه چې مايوخل دعرفې په جومات کې لمونځ وکړ، زمورېدجومات ملاصاحب وايي چې هلته هغوی پسې لمونځ کول زمورېدشرط مطابق نه دي، تاسونه داپوښتنه کول غواړم که چيرته يوکس ددې شرطونوخيال نه ساتلوسره لمونځ وکړي، نودهغه له پاره څه تاوان دی اوڅه حکم دی؟

جواب: دمسجدنمره امام سره دماسپښين اومازديگرلمونځونه يوځای کول جائزدي،خوددې له پاره يوڅوشرطونه دي، هغو کې يودادی چې قصریوازي مسافرامام کولی شي، که چيرته امام مقيم وي،نوهغه به پوره لمونځ اداکوي، دامواوریدلي و چې دمسجدنمره امام دمقيم کېدو باوجود قصرکوي، له دې وجې حنفي مسلک والاخلك هغوی سره نه شي جمعه کېدای، خوکه چيرته دا تحقيق وشي چې امام مسافردی، نواحنافو له پاره دامام په دې لمونځونوکې شريکيدل صحيح دي، که نه، دواړه لمونځونه په خپل خپل وخت باندې خيموکې اداکړي!^(۱)

سوال: دغه شان مزدلفه کې دماښام اوماستختن لمونځونه يوځای کيږي، دې له پاره هم څه شرطونه دي اوددې دواړولمونځونويوځای کولوله پاره دکوموکوموشيانوخيال ساتل ضروري دي او ايا ښځو او سړيو ټولوله پاره ضروري دي، هيڅوک ترې مستثنی نه دي او څوک چې دا قصدا ياغلطي سره پرېږدي، نوڅه حکم يې دی؟

جواب: مزدلفه کې حاجيانوله پاره دماښام اوماستختن لمونځونه يوځای کول ضروري دي، دماښام لمونځ دماښام په وخت کې اداکول جائز نه دي، دې کې دسړيو اوښځودواړوله پاره يو حکم دی.^(۲)

...بقیه د ترمخ]... فیصلی الإمام هم صلاة المغرب فی وقت صلاة العشاء ثم یصلی هم ثم یصلی هم صلاة العشاء بأذان وإقامة واحدة فی قول أصحابنا الثلاثة کذا فی البدائع (فتاوی عالمگیری، الباب الخامس فی کیفیة أداء الحج ج : ۱ ص ۲۳۰) ایضا : (لذا دخل وقت العشاء) أى تحقق دخوله (أذن المؤذن ویقیم) (فیصلی الإمام المغرب) أى صلاته (بجماعة فی وقت العشاء) أى أولا (ثم یتبعها) أى تعقب صلاة المغرب (العشاء) بجماعة أى ثانيا جمع تأخیر (مناسک ملاعلى القاری ص : ۱۴۳ طبع دارالفکر، ایضا شرح الوقایة ج : ۱ ص : ۲۶۵) _

۱ [والحاصل ان الإمام أن كان مقيما فلا يجوز القصر للمسافرين والمقيمين وإن كان مسافرا فلا يجوز القصر للمقيمين (إرشاد الساری ص : ۱۲۹ و ۱۳۱، شامی ج : ۲ ص ۱۸۸، ۱۸۹) _

۲ [فیصلی الإمام المغرب أى صلواته بجماعة فی وقت العشاء أولا ثم یتبعها العشاء بجماعة (المسلك المنقسط ص : ۱۴۳) _

سوال: مزدلفه کې د ماښام اوماسختن لمونځونه یوځای کول، ایا دا جمعې سره ادا کول ضروري دي یا یوازې هم کېدای شي؟ یا دا دواړه لمونځونه به دوه اذانونو او اقامت سره کیږي؟ یا یوازې اذان او اقامت سره؟ داهم ووايي چې د ماښام اوماسختن په مینځ کې به د ماښام سنت اونفل هم کیږي، که یوازې فرض لمونځ کولو سره به سمدلاسه دماخوستن لمونځ کول وي؟

جواب: د ماښام اوماسختن لمونځ به جمعې سره ادا کول وي، که چیرته جمعه ملاونه شي، نوځان ته لمونځ وکړئ دواړه لمونځونه به یوازې اذان او یو اقامت سره کوي، د دواړو لمونځونو مینځ کې سنت کول نه دي پکار، بلکې سنت وروسته کوي او که ماښام لمونځ کولو نه وروسته سنت وکړل شي، نو د ماسختن له پاره بیا اقامت پکار دی.^[۱]

ایا په مزدلفه کې د ماښام او ماسختن لمونځ

یوځای کولو له پاره جمعه ضروري ده

سوال: مزدلفه کې چې د ماښام او ماسختن لمونځونه یوځای کیږي ایا هغه جمعې سره کول ضروري دي یا جدا جدا هم کیږي؟ ایا دا دواړه لمونځونه دوو اذانونو او دوو اقامتونو سره وکړو او که یوازې اذان او اقامت سره؟ دا هم ووايي چې د ماښام او د ماسختن په مینځ کې د ماښام سنت او نوافل به کوو یا یوازې فرض لمونځ کولو سره د ماسختن لمونځ به کوو؟ واضحې دي وي چې زموږه تعلق د فقه حنفي سره دی.

جواب: مزدلفه کې دې د ماسختن او ماښام دواړه لمونځونه په جمعې سره وکړل شي، که چیرته یو څو ملګري وي، نو د دواړو لمونځونو دې جمعه وکړي او که چیرته چاته جمعه ملاو نه شي، نو خیر دې ځانته دې وکړي، د فقه حنفي مطابق دې دواړه لمونځونه یوازې اذان او یو اقامت سره وکړل شي، د دواړو لمونځونو په مینځ کې دې سنت ونه کړل شي، بلکې سنت دې وروسته وکړي او که چیرته د ماښام لمونځ کولو سره دهغه سنت وکړي، نو د عشاء له پاره دې دویم اقامت وکړل شي.^[۲]

^۱ [لذا دخل وقت العشاء أذن المؤذن ويقيم فيصلی الإمام المغرب بجماعة في وقت العشاء ثم يتبعها العشاء بجماعة، ولا يعيد الأذان ولا الإقامة للعشاء بل يكتفي بأذان واحد وإقامة واحدة ولا يتطوع بينهما، أي بل يصلي سنة المغرب والعشاء والوتر بعدهما كما صرح به مولانا عبد الرحمن الجامي قدس الله سبحانه وتعالى سره السامي في منسكه ولا يشتغل بشيء اخر فإن تطوع أو تشاغل أعاد الإقامة للعشاء دون الأذان والجماعة سنة في هذا الجمع وليس بشرط فلو صلاهما وحده جاز ... الخ (لباب المناسك للسندی ص: ۱۴۳، ۱۴۴، ايضاً فتاوي عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۰)۔

^۲ [فصلی الإمام بالناس المغرب ثم يتبعها العشاء بذلك الأذان والإقامة ولا يتطوع بينهما، فإن تطوع بينهما... الخ (الجمهرة النيرة ص: ۱۶۲) ايضاً: لذا دخل وقت العشاء أذن المؤذن... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه..]

د رش له وجې مزدلفه کې د لسمې ذی الحجې د سهار په وخت رسیدوسره د ماښام او ماسخوتن لمونځ قضا شو، نوڅه وکړي

سوال: د رش له وجې اکثره خلک مزدلفې ته د لسمې ذی الحجې د سهار د اذان په وخت کې یا سهار لمونځ نه وروسته رسیږي، داسې صورت کې د نهمې ذی الحجې د ماښام او ماسخوتن لمونځ قضا کيږي، د ماښام او ماسخوتن لمونځ په مزدلفه کې قضا ادا کول وي.

جواب: لمونځونه دې قضا نه کړل شي، بلکې په داسې صورت کې دې په لاره کې وکړل شي [۱]

مزدلفه کې دوترو او سنتو کولو حکم

سوال: مزدلفې ته رسیدوسره د ماښام او ماسخوتن لمونځ کولونه وروسته سنت او واجب کول ضروري دي او که نه؟

جواب: دوتر لمونځ خوا واجب دی او ددې ادا کول په هر مقيم او مسافر باندې لازم دي، پاتې شول سنت، نومؤ کد سنت ادا کول د مقيم له پاره ضروري دي مسافره اختياردی که کوي يې او که نه. [۲]

د مزدلفې وقوف کله وي؟ او وادي محسر کې وقوف او لمونځ کول

سوال: مسئله داده چې مزدلفې ته د عرفې نه د شپې رارسیدل وي، له دې وروسته دلته وقوف کله شروع کيږي؟ چې هغه واجب دی او د کله پورې وي او دې کې «مزدلفه» د سهار لمونځ کوم وخت کې ادا کړل شي، ایا لومړي وخت کې او که اخري وخت، داهم ووايي که یوکس په دغه علاقه کې کومه چې مزدلفه سره نژدې ده، په کومه کې چې اصحاب فيل واقع شوي وه لمونځ ادا کړي او بیا ورته معلومه شي چې داخوهغه ځای دی له کوم ځای نه چې تيزي سره دوتلو حکم دی، نو ایا لمونځ به په دویم ځل کوي او که هغه به ادا شي؟

...بقیه د ترمخ]... والوتر بعدهما كما صرح به مولانا عبدالرحمن الجامي قدس الله سبحانه وتعالى سره السامی فی منسکه ولا يشتغل بشيء اخر فإن تطوع أو تشاغل أعاد الإقامة للعشاء دون الأذان والجماعة سنة في هذا الجمع وليس بشرط فلو صلاهما وحده جاز ... الخ (لباب المناسك للسندی ص: ۱۴۳، ۱۴۴، ایضاً فتاوی عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۰)۔

[۱] ولو خشى أن يطلع الفجر قبل أن يصل إلى مزدلفة صلى المغرب لأنه إذا طلع الفجر فلات وقت الجمع (الجوهرية النيرة ص: ۱۶۲، کتاب الحج)

[۲] فيصلی الإمام المغرب أى صلا ته بجماعة فی وقت العشاء أولا ثم یجمعها العشاء بجماعة ... الخ (المسلک المتقسط ص: ۱۴۳)۔

جواب: مزدلفه کې د وقوف وخت د صبح صادق نه تر لمر ختلو پورې دی^{۱۱} سنت دادي چې صبح صادق شروع کېدوسره لومړي وخت کې لمونځ ادا کړل شي، دلماڅه له فارغېدونه وروسته وقوف پکار دی او د لمر ختلونه مخکې دعا او استغفار او تضرع او ابتهال (عاجزي) کې مشغوليدل پکار دي^{۱۲} کله چې لمر راخيږي. نو مني طرف ته روان شي او په وادي محسر کې وقوف جائز نه دی^{۱۳}

د حج په دوران مزدلفه کې قيام ضروري دی

سوال: د عرفات نه مني ته راتلوسره د بسونو قافله د دواړو غرونو په مينځ کې د رش له وجې دريږي او سهار رش کمېدو له وجې روانيږي. بس مزدلفه کې نه دريږي ايا هغه صورت کې به دم ورکول وي؟

جواب: که چيرته د لمر راختلو نه مخکې تاسو مزدلفې ته ورسيدئ او هلته مو د ماښام او ماسخوتن لمونځ ادا کړ. نو ستاسو په ذمه هيڅ نه شته، که نه، تاسو باندې دم لازم دی.^[۴]

د مزدلفې د وقوف پرېښودل

سوال: تير شوي کال کې د حج پر مهال زه دخپلې کورنۍ سره هلته دلارې بنديدو له وجې په وخت باندې وه شوم رسيدلی، يعنې مزدلفه کې د قيام موقع (د شپې) ملاو نه شوه، مهرباني کولو سره دا ووايئ چې: مزدلفه کې د قيام نه پرته حج وشو او که نه؟

۲: که چيرته نه وي شوی. نو په دې صورت کې دم واجب دی؟

۳: دم کوم خای ورکول پکار دي؟

۴: ايا د سړيو او ښځو ټولو طرف نه به ورکول کيږي؟ او که يوازې دم به په سړي باندې واجب وي؟

^۱ [او اول وقته طلوع الفجر الثاني من يوم النحر و آخره طلوع الشمس منه (شامي ج: ۲ ص: ۵۱۱) وقوف المزدلفة].
^۲ [لذا طلع الفجر صلى الإمام بالناس الفجر بغلس ثم وقف و وقف الناس معه كذا في القدوري
 ويحمد الله تعالى ويثنى عليه ويهلل ويكبر ويلی ويصلي على النبي صلى الله عليه وسلم ويدعوا الله بحاجته رافعا يديه إلى السماء (فتاوى هندية ج: ۱ ص: ۲۳۰، الباب الخامس في كيفية أداء الحج، شرح وقاية ج: ۱ ص: ۲۶۶، كتاب الحج).]

^۳ [والمزدلفة كلها موقف إلا بطن محسر كذا في فتاوى قاضي خان، وإذا بلغ بطن محسر أسرع إن كان ماشيا وحرک دابته إن كان راكبا فإذا أفرجدا دفع منها قبل طلوع الشمس والناس معه حتى يأتوا منى كذا في الزاد (فتاوى عالمگیری، كتاب الحج، الباب الخامس في كيفية أداء الحج ج: ۱ ص: ۲۳۱، ۲۳۰، طبع رشيدية، وهكذا في اللباب في شرح الكتاب ج: ۱ ص: ۱۷۲، طبع قديمي كتب خانة).]

^۴ [ومن ترك الوقوف بمزدلفة فعليه دم لأنه من الواجبات الخ (الجوهرية النيرة ص: ۱۷۷)]

۵: ایا راروان کال دچا په معرفت دم ورکول کیږي؟

جواب: که چیرته داسې (غیر اختیاري) عذر له وجې د مزدلفه وقوف پاتې شي، نو دم واجب نه دی، تیر شوي کال باندې یې شمیره خلکو ته دا واقعه مخې ته راغله.^[۱]

د یوم النحر په کوم وار کونکې ترتیب واجب دی

سوال: د فضائل حج په (۲۱۴)، او (۲۱۵)، صفحه باندې دلسم تاریخ ذکر دی او حضرت شیخ زکریا رحمته الله علیه لیکلي دي، چې دې ورځ باندې څلور کارونه کول دي: رمی، ذبح، وینسته خریل او طواف زیارت کول، همدا ددې ترتیب دی، دې کې ډیر حضرات دهیریدو په وجه باندې ترتیب کې مخکې وروسته شي، هرکس راشي دا عرض کوي چې ما نه ددې په ځای باندې دا وشول، حضور صلی الله علیه و آله به فرمایيل دې کې گناه نه شته، اوس که چیرې دې ترتیب کې فرق راشي، نودم واجب بنودل کیږي. (معلم الحجاج صفحه ۲۵۳) که چیرې مفرد یا قارن یا متمتع درمي نه مخکې وینسته و خریل، یا قارن یا متمتع د خلالې کولونه مخکې وینسته و خریل، قارن او متمتع درمي نه مخکې حلاله وکړه، نودم به واجب وي، ځکه چې دې کارونو کې ترتیب واجب دی، دې فرق باندې پوه نه شوم، مهرباني وکړئ ددې وضاحت وکړئ!

جواب: د یوم النحر څلور کارونه دي: رمی، ذبح، حلق او طواف زیارت، لومړیو ذکر شویو دریو شیانو کې ترتیب واجب دی، دمخکې وروسته کولو صورت کې به دم واجب وي، خو طواف زیارت اودرې ذکر شویو کارونو کې ترتیب واجب نه بلکې مستحب دی، نو که چیرې طواف زیارت ددې دریو شیانو نه مخکې وکړل شي، نودم نه لزمیږي.^[۲] حدیث شریف کې چې ددې

[۱] لکن لو ترک بعذر کزحه لاشيء علیه وفي رد المختار : وكذا كل واجب إذا ترک بعذر لاشيء علیه كما في البحر (فتاوی شامی ج : ۲ ص : ۵۱۲)

[۲] قال في معراج الدراية : أعلم ان ما يفعل في أيام النحر أربعة أشياء : الرمي والنحر والحلق والطواف، وهذا الترتيب واجب عند أبي حنيفة ومالك وأحمد لأثر ابن مسعود وابن عباس رضي الله عنهما من قدم نسكا على نسك لزمه دم، وظاهره أنه إذا قدم الطواف على الحلق يلزمه دم عنده، وقد نص في المعراج في مسألة حلق القارن قبل الذبح أنه إذا قدم الطواف على الحلق لا يلزمه شيء فالخاص : أنه إن حلق قبل الرمي لزمه دم مطلقا، وإن ذبح قبل الرمي لزمه دم إن كان قارنا أو متمتعا.... الخ (البحر الرائق، باب الجنایات ج : ۳ ص : ۲۶ طبع دار المعرفة بيروت) أيضا : (قوله وقد نص في المعراج الخ) قد ذكر المؤلف عنه قول المتن ثم إلى مكة أن أول وقت صحة الطواف إذا طلع الفجر يوم النحر ولوقبل الرمي والحلق وأما الواجب فهو فعله في يوم من الأيام الثلاثة عند أبي حنيفة رحمه الله وظاهره أنه لا يجب الترتيب بينه وبين الرمي والذبح والحلق وفي الدر المنثور عند عدا لواجبات، والترتيب بين الرمي والحلق والذبح يوم النحر، أما الترتيب بين الطواف وبين الرمي والحلق فسنة فلو طاف قبل الرمي والحلق لا شيء عليه ويكره له، الخ (منحة الخالق علي هامش بحر الرائق ج : ۳ ص : ۲۶، باب الجنایات، طبع دار المعرفة بيروت)۔

دريو شيانو دمخکې وروسته کولوباره کې فرمايل شوي دي چې دې کې هيڅ بده خبره نه شته، احناف ددې له پاره دا تاويل وړاندې کوي چې هغه وخت کې دحج دکارونو تشرېع کيدله، په دې وجه باندې خاص وخت کې خطاکيدو باندې به گناه نه وه، خو چونکې نورو دليلونونه دې کارونو کې ترتيب ثابت شوی دی په دې وجه باندې به دم واجب وي.^(۱) والله اعلم.

دم کوم ځای کې ادا کړل شي؟

سوال: عرض دادی چې موږ ټولونه دحج دوران کې احرام ترلوکې غلطې شوې وه اودهغې له وجې موږ باندې دم ادا کول لازم شوي و، خو موږ ادا نه شوکړی، له دې نه پرته مکې مکرمې اومدينې منورې ته دتلو سعادت راته په دويم ځل نه دی حاصل شوی، څه وخت وروسته موږ رخصتي باندې کراچۍ ته ځو، نو عرض دادی چې داکوم دم چې موږ به يې ادا کوو، کراچۍ کې يې کولی شو او که نه؟

جواب: دحج او عمرې په سلسله کې چې کوم دم واجب شي، دهغه دحرم په حدودو کې حلالول ضروري دي، بل ځای کې يې حلالول صحيح نه دي.^(۲) تاسو ديو حاجي په لاس باندې دومره پيسې وليږئ او هغه ته تاکيدوکړئ چې هلته چيلی واخلي او دحرم په حدودو کې يې حلال کړي، دهغه غوښه يوازې فقيران خوړلی شي، شتمن خلک يې نه شي خوړلی.^(۳)

^۱ [وله (ای لاې حنیفة رحمہ اللہ) ان التأخیر عن المكان یوجب الدم والمراد بالخرج المنفی الاثم بدلیل انه قال : لم اشعر فعذرهم لعدم العلم بالمناسک قبل ذالک (البحر الرائق، باب الجنایات ج : ۳ ص : ۲۶ طبع دارالمعرفة) أيضا : وأجاب أبوحنیفة عما استدل به الشافعی وهو ما روی البخاری ومسلم، واللفظ للبخاری : عن ابن عباس رضی الله عنهما قال قال رجل للنبی صلی الله علیه وسلم : زرت قبل أن أرمی، قال : لا حرج ! قال : حلقت قبل أن أذبح، قال : لا حرج ! قال : ذبحت قبل أن أرمی : قال لاجرج قال إن المراد بالخرج المنفی هو الإثم ولا یستلزم من ذلک نفی القدیة ... الخ (الفقه الحنفی وأدلته، کتاب الحج، حکم التأخیر والتقدم فی الرمی والذبح والخلق ج : ۱ ص : ۴۵۶ طبع دارالکلم الطیب، بیروت)۔

^۲ [ولا یجزی دم القدیة إلا فی الحرم کدم الإحصار ودم المتعة والقرآن (بدائع الصنائع، کتاب الحج، واما حکم الإحصار ج : ۲ ص : ۱۷۹) أيضا : ویذبح بقیة الهدایا متى شاء، لأنها جنایات وکفارات فلا تتوقت بوقت، ومصرفها الفقراء، فلا یأکل منها وکل الذبائح تذبح فی الحرم، قال تعالیٰ فی جزاء الصيد : هدی بالغ الکعبة (سورة: ۵، المائدة: ۹۵) وفي دم الإحصار : حتی یبلغ الهدی محله (البقرة : ۱۹۶) (الفقه الحنفی وأدلته ج : ۱ ص : ۴۵۰، الهدی) أيضا : (ویختص) أى جواز ذبحه (بالمكان وهو الحرم) فلا یجوز ذبحه فی غیره أصلا (المسلك المتقسط ص : ۱۷۵)۔

^۳ [وأما بیان ما یتحلل به المحصر نوعان، نوع لا یتحلل إلا بالهدی ونوع یتحلل بغیر الهدی، أما الذی لا یتحلل إلا بالهدی فکل من منع ممن مضى فی موجب الإحرام حقیقة فهذا لا یتحلل إلا بالهدی وهو أن یبعث بالهدی أو یثمنه ویشتري به هدیاً فیذبح عنه وما لم یذبح لا یحل وهذا قول عامة العلماء الخ (البدائع الصنائع، کتاب الحج، واما حکم الإحصار ج : ۲ ص : ۱۷۷، ۱۷۸)۔

[شيطان په کابو ویشتل]

د شيطان په کابو ویشتلوڅه وجه (علت) ده؟

سوال: د حج په مبارکه موقع باندې چې شيطان په کابو ویشتل کيږي، آیا ددې علت هغه دهاتيانو (فيل، والالبنکردی کوم چې الله تعالی کابو وورولوسره ختم کړی و، یا دحضرت ابراهيم عليه السلام واقعہ ده، کومې کې شيطان د ابراهيم عليه السلام ددوکه کولو کوشش کړی و؟ کيدای شي چې ددې موقعې ډیر علتونه وي، امید دی چې د علت بیانولوسره به زموږ مسئله حل کړي!

جواب: غالباً دحضرت ابراهيم عليه السلام واقعہ ددې وجه ده، خودا علت نه دی^[۱] دداسې کارونو علت نه کتل کيږي، چې کوم حکم وشي دهغه تعمیل کيږي اود حج اکثر کارونه اورکنونه دعاشقۍ داندازدي او عقل لرونکي دهغو علتونه نه شي پیدا کولی.

که څوک د جمر ویشتلو له پاره له مزدلفې

نه کاني راوا نه خلي، نوڅه وکړي؟

سوال: که چیرته یو سړی د جمر ویشتلو له پاره له مزدلفې نه کاني راوا نه خلي، نو له کوم ځای نه یې راوا خلي؟

جواب: منی کې یې دهر ځای نه را اخیستی شي، خو د جمر سره دې نه را اخلي.^[۲]

د شيطان په کابو باندې د ویشتلو وخت

سوال: د شيطان په کابو باندې د ویشتلو وخت له کوم وخت نه شروع کيږي، اود کوم وخت پوري

^[۱] [وذكر في مبسوط شيخ الإسلام انما سميت جرة لأن إبراهيم عليه السلام لما أمر بذبح الولد جاء الشيطان يوسوسه فكان إبراهيم عليه السلام يرمي إليه الجمار طرداً له، وكان يجمرين يديه أي يسرع في المشي والإجمار الإسراع في المشي (البنية في شرح الهداية، باب الإحرام ج: ٥: ص: ١٢٨ طبع حقانية ملتان، وكذا في الفقه الإسلامي وأدلته ج: ٣: ص: ١٩٢، المطلب الثاني، رمى الجمار في منى وحكم المبيت فيها، طبع دار الفكر)

^[۲] [يستحب أن يأخذ حصى الجمار من المزدلفة أو من الطريق ولا يرمى بحصاة أخذها من عند الجمرة فإن رمي بها جاز وقد أساء (عالمگیری ج: ١: ص: ٢٣٣، الباب الخامس في كيفية أداء الحج) مأخذها: وتؤخذ حصى الجمار من مزدلفة أو من الطريق من محسرو غيره أو من أي مكان غير نجس، لما روى أن النبي صلى الله عليه وسلم أمر ابن عباس رضي الله عنهما أن يأخذ الحصى من مزدلفة، وعليه فعل المسلمين (الفقه الإسلامي وأدلته، كتاب الحج ج: ٣: ص: ١٩٨، طبع دار الفكر)

کاني ويشتل جائزدي؛ مهرباني وکړئ تفصيل سره جواب راکړئ!

جواب: لومړی په لسم ذوالحجه باندې يوازې جمره عقبه (يعنې دغټ شيطان) رمي کيږي^(۱) دهغي وخت دصبح صادق نه شروع کيږي، خوله لمر ختونه مخکې رمي کول دسنت خلاف دي، ددې مسنون وخت دلمرختونه زوال پورې دی، زوال نه غروب پورې له کراحت پرته د جواز وخت دی او د لمر پريوتونه دبلې ورځ صبح صادق پورې کراحت سره جائز دی. خوکه څه عذروي نود لمر پريوتونه وروسته هم له کراحت پرته جائز دی^(۲) يوولسمې اودولسمې ذوالحجه باندې درمي وخت له زوال نه وروسته شروع کيږي، دلمر پريوتو پورې له کراحت پرته اولمر پريوتونه تر صبح صادق پورې له کراحت سره جائز دي، خونن سبا که درش په وجه باندې دلمر پريوتونه مخکې رمي ونه کړل شي، نود لمر پريوتونه وروسته له کراحت پرته جائز دي^(۳). دديارلسم تاريخ درمي مسنون وخت خود زوال نه وروسته شروع کيږي، خود صبح صادق نه وروسته او زوال نه مخکې دې ورځ باندې رمي کول دامام ابوحنيفه رحمته الله عليه په نزد باندې کراحت سره جائز دي^(۴).

د شپې رمي کول

سوال: د جمره ويشتلو وخت کې ډيرزيات رش وي، اود حاجيانو د پنبودلاندې کيدو ويره وي، نو آيا کمزوري سړي اوبنځي دورځي په ځای د شپې څه وخت کې رمي کولی شي؟ او هلته

^۱ [(الثاني عشر) انه في اليوم الأول يرمى جمره العقبة لاغروفي بقية الأيام يرميها يبدأ بالأولى ثم بالوسطى ثم بجمره العقبة ... الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۴ الباب الخامس في كيفية أداء الحج) أيضا: ثالثا: وقت الرمي: رمي جمره العقبة (أو الكبري) و وقته عند الملكية والحنفية بعد طلوع الشمس يوم العيد، لقوله صلى الله عليه وسلم: لا ترموا حتى تطلع الشمس ... الخ (الفقه الإسلامي وأدلته، كتاب الحج ج: ۳ ص: ۱۹۴، طبع دار الفکر)۔

^۲ [أوقات الرمي: وله أوقات ثلاثة يوم النحر، وثلاثة من أيام التشريق، أولها: يوم النحر، و وقت الرمي ثلاثة أنواع: مكروه ومسنون ومباح، فما بعد طلوع الفجر إلى وقت الطلوع مكروه، وما بعد طلوع الشمس إلى زوالها وقت مسنون، وما بعد زوال الشمس إلى غروب الشمس وقت مباح، والليل وقت مكروه، كذا في المحيط السرخسي (عالمگیری، كتاب الحج، الباب الخامس في كيفية أداء الحج ج: ۱ ص: ۲۳۳، طبع رشيدية كوثته) ^۳ [وأما وقت الرمي في اليوم الثاني والثالث فهو ما بعد الزوال إلى طلوع الشمس من الغد حتى لا يجوز الرمي فيهما قبل الزوال إلا أن ما بعد الزوال إلى غروب الشمس وقت مسنون وما بعد الغروب إلى طلوع الفجر وقت مكروه هكذا روى في ظاهر الرواية (فتاوى عالمگیری، كتاب الحج، الباب الخامس ج: ۱ ص: ۲۳۳، وهكذا البدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۳۷)۔

^۴ [وأما وقته في اليوم الرابع فعند أبي حنيفة من طلوع الفجر إلى غروب الشمس إلا أن ما قبل الزوال وقت مكروه وما بعده مسنون كذا في المحيط السرخسي ((عالمگیری، كتاب الحج، الباب الخامس ج: ۱ ص: ۲۳۳ طبع رشيدية كوثته)

عالمان وايي چې خليريشته گنتې جمرې ويشتلی شي.
جواب: طاقت لرونکو سړيو له پاره د شپې رمي کول مکروه دي، خو کمزوري سړي او ښځې که چيرې د عذر په وجه باندې د شپې رمي وکړي، نودهغوی له پاره نه يوازې جائز دي، بلکې مستحب هم دي.^[۱]

جمرو ویشتلو کې ترتیب بدلولوسره دم نه واجبيږي

سوال: یو صاحب سړ کال حج بیت الله ادا کړ او شیطانانو باندې د کانو ویشتلو په سلسله کې په تاریخ یعنی لسم، یوولسم او دولسم تاریخ کې ترې غلطې سره جمره عقبې نه شروع کولوسره جمره اولی باندې ختم کړل، نوددې غلطې او هیرې سزاو جزاڅه ده؟ ددې په وجه باندې حج کې فرق راغې او که نه؟

جواب: چونکې جمرو کې ترتیب سنت دی واجب نه، اوسنت پرېښودو باندې دم نه واجبيږي، په دې وجه باندې حج کې څه خرابي نه ده راغلې اونه دم واجب شوی دی، خو د سنت پرېښودو په وجه باندې اساءت راځي، یعنی د سنت خلاف کارمو وکړ، ذکرشوي صورت کې که چيرې دغه کس د جمره اولی درمي نه وروسته ترتیب سره جمره وسطی او جمره عقبی رمی دوباره کړې وه، نودهغه کار به د سنت مطابق شوی و، او اساءت به هم ختم شوی و.^[۲]

که یو چا د دریو وارو ورځو د جمرو ویشتل

پرېښودل نوڅو دمونه واجبيږي؟

سوال: که چیرته چا دلسم، یولسم، دولسم رمي ونه کړه، یعنی یو ورځ یې هم ونه کړه، یا یې د یوې ورځې ونه کړه، یا په یو ورځ کې دریو وارو کې یوه پرېښوده، نو ایا په دې ټولو صورتونو کې به یو دم وي او که جدا جدا دم به راځي؟

جواب: په ټولو صورتونو کې به یو دم وي، او گناه به د جرم په اندازه وي.^[۳]

^[۱] واللیل وقت مکروه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۳، الباب الخامس) والرجل والمرأة فی الرمی سواء إلا ان رمیھن اللیل أفضل (إرشاد الساری، فصل فی أحكام الرمی وشرائطه ص: ۱۶۷، أيضا الفقه الإسلامی وأدلته ج: ۳ ص: ۱۹۵)

^[۲] فلتکره الترتیب فإنه مسنون لأن النبی صلی الله علیه وسلم رتب فإذا ترک المسنون تستحب الإعادة ولا یبعد الأولى لأنه إذا أعاد الوسطی والعقبه صارت هی الأولى (بدائع ج: ۲-۱ ص: ۱۳۹، کتاب الحج) فحسن مراعاة للترتیب وإن رمی الأولى وحدها أجزأه عندنا، هکذا فی التاتارخانیة (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۴)

^[۳] [ومن ترک رمی الجمار فی الأيام کلها فعليه دم ویکفیه دم واحد وإن ترک رمی یوم فعليه دم (هدایة ج: ۱ ص: ۲۵۵، کتاب الحج) أيضا : ولو ترک رمی الكل وهو الجمار الثلاث... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه

که چیرته د مزدلفې قیام ونه شي، اود قرباني،

رمی او حلق ترتیب بدل شوی وي نودوه دم واجبیري

سوال: په (۹) ذی الحجه باندې د عرفات نه د معلم په بس کې د شپې لس بجې مزدلفې له پاره روانګي وشوه. په لاره کې بس خراب شو. په بل بس کې سواره شو. په هغه بس کې یوسړی د عربی ژبې نه واقف و. هغه وویل چې د ډرائیور مطالبه ده چې هره سورلی دې دوه درې ریه راګړي. ما انکار وکړ. ډرایور بس ودرولو. ویې ویل خراب شو. په دریم بس کې ټول سواره شو. د لارې د بندیدو له وجهې نه د سحر څلور بجې شوې. هم هلته خلکو لمونځ وکړ (ماسخوتن قضا شو) کاهي مو اولټول، بیا بس روان شو، اته بجې د مزدلفې په حدودو کې داخل شو. هلته وقوف ونه شو. بس روان و. یولس بجې د ورځې د یو پل لاندې بس والا ټول کوز کړه، د ډیر لټولو نه پس یوه بجه منی کې خیمې ته ورسیدو، قرباني د بینک په ذریعې سحر لس بجې وشوه (همدا وخت بینک والو راګړی و) ټوله شپه وېرې تېرې و. ټول ویده شو. د ما بنام او ماسخوتن نه وروسته رمي وشوه. په دویمه ورځ د سحر حلق وکړل شو، همدغه شان د مزدلفې وقوف ونه کړل شو. اود رمي. قرباني او حلق ترتیب هم ونه شو، تاسو ووائې چې ددې غلطیو ازاله څنګه وشي؟

جواب: په دې کې دوه دمه لازم شو، یوڅو د وقوف مزدلفه د ترک له وجې واجب ده، [۱] او دویم د رمي او حلق نه مخکې د قرباني کولو له وجې نه. ځکه چې د قارن او متمتع له پاره د دریو افعالو (رمي، بیا قرباني، بیا حلق) په مینځ کې ترتیب واجب دی. [۲]

لسم ذی الحجه باندې د ما بنام په وخت کې رمي کول

سوال: دخلکودوینا مطابق په لسم ذی الحجه باندې رمي کولو کې ډیر زیات تکلیف وي، موږ سره بنځې وې، موږ د سحر په ځای باندې ما بنام کې رمي وکړه، آیا دا عمل صحیح شو؟

جواب: مغرب پورې رمي کې. تاخیر کولو کې هیڅ بده خبره نه شته، [۱] خو شرط دادی چې ترڅو پورې رمي ونه کړل شي تر هغه وخته پورې د تمتع یاد قران قرباني نه شي کیدای او ترڅو پورې چې قرباني ونه کړئ، ویبسته نه شی کټ کولی، که چیرې تاسو ددې شرط خیال ساتلی وي،

... بقیه د ترمخ] ... لزومه دم عند أبي حنيفة لأن جنس الجنایة واحد، حظرها إحرام واحد، فيكفيها دم واحد

..... إلخ (الفقه الإسلامي وأدلته، كتاب الحج، سادسا كيفية الرمي ج : ٣ ص : ٢٠٢)

[۱] ومن ترك الوقوف بمزدلفة فعليه دم لأنه من الواجبات (الجوهرية النيرة ص: ١٧٧ كتاب الحج، باب الجنایات)

[۲] فلأن القارن حلق أولاً ثم ذبح فعليه دم لأن عليه أن يذبح ثم يحلق (الجوهرية النيرة، باب القرآن ص

: ١٦٨، طبع دهلي)

نوييا صحيح ده ١٢١

د چاپه ذريعه باندې کاني ویشتل

سوال: مادخپل خاوند سره حج وکړ، چونکه زما خاوند ډيرزيات بيمار شوی و، اوماسره بل څوک خاص خپل نه و، ددې په وجه باندې ماخپل اوزما د خاوند کاني ونه ویشتل، موږ سره چې کوم خلک وو، هغوی سره هم کانيو ویشتلوله پاره څوک ښځه نه وه تللې، دهغوی له طرف نه او زما اوزما د خاوند له طرف نه هغوی کاني ویشتل، مايو کتاب کې لوستلي دي چې کوم کس په ولاړه باندې لمونځ کولی شي هغه دې کاني پخپله باندې ولي، اوکه چيرې داسې نه شي کولې نو ددې فديه دې ورکړي، اوس ماته فکرشو، تاسوماته ووايئ چې ماته څه کول پکړدي؟ موږ پخپله قرباني هم دهغو خلکو په ذريعه باندې کړې وه.

جواب: ستاسوپه ذمه باندې قرباني لازمه شوه، تاسومکې ته تلونکي کس ته پيسې ورکړئ او هغه ته تاکيد وکړئ چې هغه چيلی ذبح کړي.^{١٣١}

آيا درش (ازدحام) په وخت کې د ښځوله لوري رمي بل څوک کولای شي؟

سوال: ښځوته پخپله باندې رمي کول پکاردې، که دورځې رش وي، نودشپې ویشتل

^١ [وما بعد زوال الشمس إلى غروب الشمس وقت مباح (عالمگیری ج: ١ ص: ٢٣٣، الباب الخامس في كيفية أداء الحج، أيضا الفقه الإسلامي وأدلته ج: ٣ ص: ١٩٥، رمى الجمرات الثلاث أيام التشريق).
^٢ [قال: أي القدوري رحمه الله (ثم يذبح) بعد رمى جمره العقبة (إن أحب) أي الذبح يعني إن شاء، وأما على الحجة باعتبار الدم على المفرد مستحب لا واجب، والكلام في المفرد لافي القارن والمتمتع، فإن الدم واجب عليهما (ثم يخلق أو يقصر) انما يردد بين الحلق والتقصير لأن أحدهما واجب، سواء كان مفردا أو قارنا أو متمتعا (لما روى أن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: إن أول نسكنا في يومنا هذا أن نرمى ثم نذبح ثم نحلل)..... (ولأن الحلق من أسباب التحلل، وكذا الذبح حتى يتحلل به المحصر) أي الذبح أيضا من أسباب التحلل كالخلق (فيقدم الرمي عليها) أي على الذبح (ثم الحلق من محظورات الإحرام) أي من ممنوعاته بلغ (فيقدم عليه الذبح) أي على الحلق فأخبر لذلك الخ (البنية في شرح الهداية ج: ٥ ص: ١٣٥، باب الإحرام) أيضا: قال في معراج الدراية: أعلم أن ما يفعل في أيام النحر أربعة أشياء: الرمي والنحر والحلق والطواف، وهذا الترتيب واجب عند أبي حنيفة ومالك وأحمد لأثر ابن مسعود وابن عباس من قدم نسكا على نسك لزمه دم وقد نص في المعراج في مسألة حلق القارن قبل الذبح إنه إذا قدم الطواف على الحلق لا يلزمه شيء الخ (البحر الرائق، كتاب الحج، باب الجنائيات ج: ٣ ص: ٢٦ طبع دار المعرفة، وهكذا في منحة الخالق حاشية البحر الرائق ج: ٣ ص: ٢٦، كتاب الحج، باب الجنائيات).
^٣ [وأما وقته في اليوم الرابع فعند أبي حنيفة من طلوع الفجر إلى غروب الشمس إلا أن ما قبل الزوال وقت مكروه وما بعده مسنون كذا في المحيط السرخسي (عالمگیری، كتاب الحج، الباب الخامس ج: ١ ص: ٢٣٣، طبع رشيدية كونه)

پکار دي. اوسنچې بېخبله دکانو و سلسلونه خای باندې نه نورو سربو باندې کاني ویشتلې شي؟
جواب: دسې رمې کول پکار دي. هغه وخت کې چې س به وي، دسڅويه خای باندې د نورو حدکو رمې کول دسڅو به دي او که خبرې څوک داسې مریض وي چې رمې نه شي کولی، نو د هغه به خای نوري رمې کول چا نري دي.

د مذهبي امور و وزارت کتابچه

سوال: گزارش دی چې نن سناسو توجه یواهمې مسئلې طرف ته اړول غواړي. هغه دا چې سرکړل د مذهبي امور و وزارت او اقلیني امور و اسلام آباد، نه یوه کتابچه د حاجیانو په نوم باندې را لیږل شوې ده چې دهغي نوم دي «اپ حج کیسې کرین؟» دا د ذی الحجې ۱۴۰۰ هـ، اود اکتوبر (۱۹۸۰ء) گڼه ده. ددې په (۸۹) صفحه باندې د رمې په سلسله کې لیکل شوي دي چې «رش زیات وي له دې وجه نه دې بوډی زنانه او کمزوري سړي هلته نه شي. هغوی دې خپل کاني بل چاته ورکړي»، او په (۹۴) صفحه باندې هم زنانه وو ته دکانو ویشتلو نه منع کړې ده. چنانچې سر کال زیاتو زنانه وو په دې مسئله باندې سترگې پټولوسره عمل وکړ او په دریو ورځو کې یې یو ورځ هم کاني ونه ویشتل. نه دورځې تللي دي اونه د شپې. هم په دې صفحه ۸۹ باندې یې لیکلي دي چې: «زنانه که چیرته تلل غواړي. نو دما بنام دلمانځه نه وروسته دې لاړې شي» چنانچې ما هم په دې باندې عمل وکړ او زما خوانې هم چې ماسره وه. او ډیرو زنانه وو وویل هرکله چې د مذهبي امور و وزارت او خپل اسلامی جمهوري پاکستان لیکلي دي، نو بیا خوبه بالکل صحیح وي. دلته راتللو سره د علماوو نه معلومه شوه چې د زنانه وو کاني ویشتل واجب دي. که چیرته د ورځې رش و، نو د شپې ناواخته چې کله رش ختم شوی وای تلل پکار و، او په داسې کولو سره هرې زنانه باندې یو یو دم واجبیږي، چې د حرم په حدودو کې به ورکول کیږي. لهدا موږ اوس څنگه هلته د دم ورکولو بندوبست وکړو؟ اود دم نه ورکولو له وجې نه چې کومو زنانه وو ته معلومه هم نه ده اود وزارت مذهبي امور پاکستان د کتابچې مطابق عمل کولو سره مطمئنې هم دي چې زموږ حج مکمل شوی دی، هغو په زرگونو زنانه وو ته څنگه وویل شي چې دیو یو دم د حرم په حدودو کې مزید د ورکولو بندوبست وکړئ؟ او ددې گناه به په چا باندې وي؟ اود زرگونو زنانه وو د حج ناقص کولو گناه په چا باندې وي؟ چې څه حکم شرعي وي خبرمو کړئ!

یادونه، فوتو ستیټ د کتابچې منسلک دی

۱ | والرحل والمرأة فی الرمی سواء | إلا ان رمیها فی اللیل الفضل وله اجماع إلى انه لا یحوز السانة عن المرأة بغير عدل (ارشاد الساری ص ۱۶۷، فصل فی الرمی، طبع دار الفکر بیروت)۔

جواب: مسئله هماغه ده چې علماء کرامو وویلہ، پخپله رمي نه کول په بل چا باندې کول، ددې اجازه یوازې داسې کمزوري مریض له پاره ده چې پخپله هلته تللو اورمي کولو باندې قادر نه وي.^۱

زنانه ووتله دا سهولت ورکړل شوی دی چې هغوی د شپې رمي کولی شي، له دې وجې نه چې کومو زنانه ووله صحیح عذر نه پرته پخپله رمي نه ده کړې. هغوی په حج کې د واجبو پرېښودونکې دي اود هغوی په ذمه باندې دم لازم دی،^۲ هغوی په هرې طریقې سره چې وي. دومره پیسې دې مکې ته ولیږي چې په هغو باندې ځناور اخستلو سره د دوی د طرف نه د حرم په حدودو کې ذبح کړل شي،^۳ که نه، دهغوی حج به د واجبو د پرېښودو له وجې نه همیشه له پاره ناقص وي او هغوی به گناهگارې پاتې شي.

پاتې شوه دا چې په زرگونو زنانه وو په دې غلطې مسئلې باندې عمل کولو سره چې خپل حج خراب کړو، ددې گناه به په چا باندې وي؟ ددې جواب دادی چې دواړه گناهگار دي، داسې غلط کتابونه لیکونکي هم، او داسې کچي مچي کتابونو باندې عمل کونکي هم. کوم خلک چې د حج اوږد سفر کوي اود زرگونو روپیو لگښت اود سفر تکلیفونه برداشت کوي. هغوی لږ غوندې دا تکلیف نه شي برداشت کولی چې حج ته د تللو نه مخکې د محققو او معتبرو عالمانو نه د حج مسائل زده کړي، یوازې غلطو کتابونو باندې اعتماد کولو سره خپل سفر مه ناقص کوي!

موږه د مذهبي امورو وزارت نه او د اسلامی نظریاتي کونسل چیئرمین نه هم داغونښتنه کوو چې هغوی غلط قسمه کتابونه شائع کولو سره د زرگونو خلکو حجونه برباد نه کړي.

د جمر وویشتل

سوال: دبل چاپه ځای باندې منی کې دشیطان په کابو باندې دویشتلو طریقه څنگه ده؟

جواب: د عذر په حالت کې د بل چا له طرف نه د رمي کولو طریقه فقهاوو داسې لیکلې ده چې مخکې دې دخپل لوري نه اووه کاني وولي او بیا دې دبل چاله طرف نه دنیابت په طور باندې اووه کاني وولي، یو کانی له خپل طرف نه او بل دبل چاله طرف نه ویشتل یې مکروه

^۱ [ومن كان مریضاً لا یستطیع الرمی یوضع فی یده ویرمى بها أویرمى عنه غیره (البحر الرائق ج : ۲ ص ۳۷۵ کتاب الحج، طبع دارالمعرفة بیروت)

^۲ [لو ترک الجمار کلها أورمی واحدة أوجرة العقبة یوم النحر فعلیه شاة (عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۴۷)

^۳ [ویتعین الحرم لامنی للکل الخ الدر المختار وفی الشرح : قوله للکل بیان لکون الهدی مؤقتاً بالمكان سواء کان دم شکر أو جنایة (الدر المختار مع رد المحتار ج : ۲ ص : ۶۱۶، باب الهدی)

د ناروغ يا کمزوري سړي د بل چا په ذريعه باندې رمي کول

سوال: يو کس دناروغي يا کمزوري په حال کې حج کوي، اوس به هغه د جمر و رمي څنگه کوي؟ ايا هغه په بل کس باندې رمي کولی شي؟

جواب: کوم کس چې دناروغي يا کمزوري له وجې په ولاړه باندې لمونځ نه شي ادا کولی او جمر و پورې پياده يا سورلی باندې راتلو کې ورته تکليف وي، نو هغه معذور دی او که چيرته دهغه دراتلوله وجې دمرض زياتيدو، يا دتکليف ويره نه وي، نو دهغه له پاره رمي کول ضروري دي او بل چا باندې رمي کول جائز نه دي او که چيرته سورلی يا اوچتولووالاڅوک نه وي او معذور بل چا باندې رمي کولی شي، چاته چې عذر نه وي، دهغه له پاره بل چا باندې رمي کول جائز نه دي، ډير خلک يوازې درش له وجې کاني نور واخلکوته ورکړي، دهغوی رمي نه کيږي او په ډير سخت رش کې ضعيف او کمزور يو خلکوته تکليف رسيږي، اگر چې هغوی دگرځيدونه معذور نه وي، دهغوی له پاره د شپې رمي کول غوره دي.^{۱۲}

په لسم ذی الحجه باندې که رمي درش

له وجې ونه کړل شي، نو څه وکړي؟

سوال: په لسم ذی الحجه باندې د زوال نه مخکې د جمره اولی رمي کول وي، خود زيات رش له وجې يې ونه کړي، نو څه وکړي؟

جواب: د يولسمې ذی الحجه صبح صادق پورې د رمي وخت دی، چې کله موقع پيدا شي ودې کړي.^{۱۳}

^۱ (ولورمی بحصاتين احدهما عن نفسه والاخر عن غيره جاز ويكره) أي لترك السنة فإنه ينبغي أن يرمى السبعة عن نفسه أولاً ثم يرميها عن غيره نيابة (إرشاد الساري ص: ١٦٦، طبع دارالفكر)۔

^۲ ثم المريض ليس على إطلاق ففي الحاوي عن المتقي عن محمد إذا كان المريض بحيث يصلي جالساً رمى عنه، ولا شيء عليه، ولعله وجهه أنه إذا كان يصلي قائماً فله القدرة على حضور المرمى راكباً أو محمولاً فلا يجوز النيابة عنه الخ (المقسط في المنسك المتوسط، فصل في أحكام الرمي وشرائطه وواجباته ص: ١٦٦) فصل في شرائط الرمي وهي عشرة السادس: أن يرمى بنفسه فلا تجوز النيابة فيه عند القدرة، وتجوز عند العذر، فلورمي عن مريض بأمرة، أو مغمى عليه، ولوبغير أمرة، أو صبي، أو معتوه، أو مجنون جاز، والأفضل أن توضع الحصة في أكفهم فيرمونها، أو يرمونه بأكفهم ولورمي عنهم يجوزهم ذلك الخ (غنية الناسك في بغية الناسك ص: ١٨٧ طبع إدارة القرآن كراچی)۔

^۳ [ابتداءه من طلوع الفجر يوم النحر وإنهاؤه إذا طلع الفجر من اليوم الثاني (البحر الرائق ج: ٢ ص: ٣٧١)]

لسم ذوالحجه باندې د جمر وويشتلو له پاره کاني بل چاته ورکول او بيرته راتلل جائزه دي

سوال: زما يودوست چې دهغه تعلق انډيا (هندوستان) سره دی، سړ کال دهغه اراده د حج او خپل وطن ته د تللو او خپل کور والو سره دا خبر کولو هم ده، د عربي کلينډر (جنترې) مطابق د عربي لسم تاريخ دزيارت (پنجشنبه) په ورځ باندې راځي او دغه شان حج دزيارت په ورځ باندې کيږي، خوشيطان په کانوباندې د ويشتلو له پاره درې ورځې مني کې قيام کول وي، زما دوست غواړي چې د جمعې په ورځ باندې انډيا (هندوستان) ته روان شي او خپل کاني دويشتلو له پاره بل ملگري ته ورکړي، نو ايا دې صورت کې به دهغه د حج ټول فرائض اداسي؟ او حج به يې مکمل شي او که نه؟

جواب: د جمر وويشتل واجب دي او ددې پرېښودو باندې دم واجبېږي^(١) ستاسو دوست که دولسم تاريخ باندې زوال نه وروسته رمي کولونه وروسته که تلل غواړي، نو تللی شي^(٢) خپل کاني بل چاته حواله کول او پخپله باندې راتلل جائزه دي، دهغه حج به ناقص وي او هغه به دم ضرور کوي او قصد سره د حج واجب پرېښودو باندې به گناهگار وي، حيرانتيا ده چې يو کس دومره خرچې کولو سره راشي او بيا حج نيمه کې پرېږدي او وتښتيږي، که چيرته يو کال اختردکور والو سره تيرنه کړي، نوڅه بد کار به وشي؟ ياد ساتل پکار دي چې کوم کس په رمي کولو باندې قادروي، نو دهغه له طرف نه د بل کس رمي کول کافي نه دي، بلکې دهغه په ذمه باندې پخپله رمي کول لازم دي او که چيرته يو کس داسې ناروغ يا معذور وي چې پخپله جمر و پورې دراتلو طاقت نه لري، نو دهغه له طرف نه نيابت جائز دی، چې دهغه په حکم باندې دهغه له طرف نه بل سړی رمي وکړي^(٣).

^(١) [ولو ترک الكل وهو الجمار الثلاث فيه للزومه عنده دم فيجب في أقلها الصدقة بخلاف اليوم الأول وهو يوم النحر إذا ترك الجمرة وهو سبع حصيات انه يلزومه دم عنده ... الخ (بدائع ج : ٢، ١ ص : ١٣٩، کتاب الحج، وشرح الوقاية ج : ١ ص : ٢٦٦، الفقه الإسلامی وأدلته ج : ٣ ص : ٢٠٢)۔

^(٢) [وأما في اليوم الثاني والثالث وقت الرمي مابعد الزوال ولورمي قبل الزوال لا يجزيه هكذا ذكر في الأصل وفي التجريد عن أبي حنيفة ولواراد أن ينفرد اليوم الثالث فله أن يرمي قبل الزوال (الناتارخانية ج : ٢ ص : ٤٦١، إرشاد الساري ص : ١٥٨) أيضا : وأما وقت الرمي في اليوم الثاني والثالث فهوما بعد الزوال إلى طلوع الشمس من الغد حتى لا يجوز الرمي فيهما قبل الزوال (عالمگیری، کتاب الحج ج : ١ ص : ٢٣٣، بدائع، کتاب الحج ج : ١ ص : ١٣٧)۔

^(٣) [الخامس : ان يرمي بنفسه فلا تجوز النيابة عن القدرة، وتجوز عند القدرة فلورمي عن مريض بأمره جاز (باب المناسك مع إرشاد الساري، فصل في أحكام الرمي وشرائطه و واجباته ص : ١٦٦ طبع دار الفكر بيروت)۔

د ناروغې ميرمنې له لوري رمي کول

سوال: تير کال د حج مبارک سعادت راته نصيب شو، ماسره زما ميرمن هم وه، عرفات ته د تلو په وخت بس کې ځای کم و موږ په ولاړه باندې سفر وکړ، زما ميرمن د غټ والي له وجې د بلډپريشر مريضه ده، چې دهغې د سفر په دوران کې طبيعت خراب شو، ډير په مشکله عرفات ته ورسيدو، واپسي باندې هم په بس کې ځای پيدا نه شو، په پرائيوټ (د کرايه) گاډي کې مزدلفه ته راغلو، سهار هم مني ته پياده راغلو، دميرمنې طبيعت مې هماغسې خراب و په لومړۍ ورځ مې د ميرمنې له طرف نه رمي وکړه، د رمي په دوران کې مې وکتل چې يوڅو ښځې چې درمي له پاره راغلې وې، په رش کې داسې گير شوې وې، چې دهغوی احرام ووت او رمي يې هم ونه کړه، حالاتو کتلوسره دپاتې ورځو رمي مې هم دميرمنې له طرف نه پخپله وکړې، زموږ په کيمپ کې چې څومره ښځې وې، دهغوی له طرف نه هم دهغوی محرمو خلکو کاني وويشتل، دهغوی وينا وه چې د ښځو په داسې حالاتو کې کاني ويشتل ناممکن دي، لهدا دا معذورې دي، په دې حوالي سره ستاسو نه ديوڅو پوښتنو ځوابول مطلوب دي:

- ١ د ميرمنې له طرف نه درې ورځې چې ما رمي کړې ده، ايا ادا شوه؟
- ٢ په هغې باندې دم وغيره خو واجب نه شو؟
- ٣ د کومو ښځو چې احرام په رش کې خلاص شو او رمي يې هم ونه کړه، دهغوی له پاره څه احکام دي؟
- ٤ د کومو ښځو له طرف نه چې دهغوی محرمو خلکو دې ويلو سره رمي وکړه، چې د ښځو په دې حال کې رمي کول ناممکن دي، ايا دهغو ښځو رمي وشوه؟

جواب: د رمي وخت د لومړۍ ورځې د لمر ختو نه تر سبا صبح صادق پورې وي او په دې اوږده موده کې د شپې دولس يوه بجه بالکل رش نه وي او سړی په اسانتيا سره رمي کولی شي، [١] ددې له وجې ستاسو ميرمنې چې رمي نه ده کړې، دا دهغې کمزوري ده اوستاد مسئلې نه ناواقفيت، همدغه شان کومو سړيو چې پرته له عذر نه د ښځو له طرف نه رمي وکړه، دهغو ښځو رمي ونه شوه، په هغو ټولو ښځو باندې دم لازم دی. [٢]

[١] أما الرمي في اليوم الأول فلأدائه وقت الجواز من الفجر إلى الفجر، و وقت مسنون من طلوع الشمس إلى الزوال و وقت مباح من الزوال إلى الغروب، و وقت مكروه قبل طلوع الشمس وبعد الغروب، وإن كان بعذر لا كراهة لهما.... الخ (غنية الناسك ص: ١٨١، طبع إدارة القرآن)

[٢] الخامس: أن يرمى بنفسه فلا يجوز النيابة عند القدرة (إرشاد الساري ص: ١٦٦) أيضا: لو ترك رمي الكل وهو الجمار الثلاث لزمه دم عند أبي حنيفة... الخ... [بقية حاشية به راروانه صفحه..]

١٢ ذی الحجې باندې د زوال نه مخکې رمي کول صحیح نه دي

سوال: ١٢ ذی الحجې باندې لیدل شوي دي چې خلک د زوال نه مخکې رمي کولو له پاره وځي، چې وروسته به بیارش وي، له دې وجې دوخت نه مخکې رمي وکړي، پوښتنه داده چې، ایا دا عمل صحیح دی او که صحیح نه دی، نو چا چې وکړ، هغه باندې به څه تاوان راځي؟ اودهغه حج وشو او که فاسد شو؟

جواب: یوازې دلسم ذی الحجې رسمي د زوال نه مخکې ده^{١١}، د (١١)، او (١٢) ذی الحجې رسمي د زوال نه وروسته شروع کیږي، که چیرته زوال نه مخکې وکړل شي، نور رمي ادا نه شوه^{١٢}، دې صورت کې دم واجب شو^{١٣} او د دیارلسم تاریخ درمي د زوال نه مخکې کولو سره تلل جائز دي^{١٤}.

د ښځو او کمزوریو د دولسمې او دیارلسمې شپې په مینځ کې رمي کول

سوال: د ښځو او کمزوریو خلکو له پاره خود شپې رمي کول جائز دي، خو که چیرته دولسم ذی الحجې باندې هغوی د لمر پر یوتونه وروسته د شپې رمي وکړي، نو ایا هغوی باندې به د دیارلسم تاریخ رمي هم لازمه شي؟ صحیح مسئله څه ده؟

جواب: دولسم تاریخ باندې ښځې او کمزوري خلک د شپې رمي کولی شي^{١٥} دولسم تاریخ باندې منی نه د لمر پر یوتلونه وروسته د دیارلسم تاریخ سهار پورې راتلل دکراهت سره

... بقیه د ترمخ] ... (الفقه الإسلامی وأدلته ج : ٣ ص : ٢٠٢ طبع دار الفکر)

^١ [اما الرمی فی الیوم الأول فلأدائه وقت الجوازمین الفجرالی الفجر، و وقت مستون من طلوع الشمس إلى الزوال الخ (غنية الناسک ص : ١٨٩)۔

^٢ [وأما وقت الجوازی فی الیوم الثانی والثالث من أيام النحر، فمن الزوال إلى طلوع الفجر من الغد، فلا يجوز قبل الزوال فی ظاهرو الروایة، وعليه الجمهور من أصحاب المتون والشروح والفتاویٰ وقال الشارح : والصحيح أنه لا یصح فی الیومین إلا بعد الزوال مطلقا... ١هـ (غنية الناسک ص : ١٨٩، أيضا إرشاد الساری ص : ١٥٨)۔

^٣ [رمی الجمار واجب کما عرفنا، فإن تأخر عن وقته أوقات، وجب دم على النحو المقرر فقها قال الحنفية ولو ترک رمی الكل وهو الجمار الثلاث لزم دم عند أبي حنيفة لأن جنس الجنایات واحد، حظرها إحرام واحد، فیکفيها دم واحد (الفقه الإسلامی وأدلته، کتاب الحج، حکم تأخیر الرمی عن وقته ج : ٣ ص : ٢٠١، ٢٠٢)۔

^٤ [وأما وقته فی الیوم الرابع فعند أبي حنيفة من طلوع الفجر إلى غروب الشمس إلا أن ما قبل الزوال وقت مکروه وما بعده مستون (عالمگیری ج : ١ ص : ٢٣٣، الباب الخامس فی کفایة أداء الحج)۔

^٥ [ولولم یرم یوم النحر ای الیوم الأول أو الثانی أو الثالث وماه فی اللیلة المقبلة (إرشاد الساری ص : ١٦٩، طبع دار الفکر بیروت)۔

جانزدي، له دې وجې كه چيرته د ديارلسم تاريخ د صبح صادق كېدو نه مخكې مني نه لارشي،
نود ديارلسم تاريخ رمي نه واجبيږي^{۱۱} اودهغه پريښودوسره دم نه واجبيږي او كه چيرته
دديارلسم تاريخ سهار په مني كې راغی، نو بيا د ديارلسم تاريخ رمي هم واجب شوه، دهغه
پريښودو باندې دم واجبيږي^{۱۲}.

ديارلسم تاريخ باندې د سهار نه مخكې مني نه لارشي، نورمي نه لازميږي

سوال: مسئله داده چې دولسم تاريخ باندې موږ او ښخوړمي وکړه او بيا د لمر پريوتونه وروسته
دهغه ځای نه روان شو، پوښتنه داده چې د لمر پريوتونه وروسته ديارلسم تاريخ باندې پاتې
كېدل ضروري خونه شو، ځكه چې ځينې خلكو هلته وويل چې مني نه ناوخته وتلوله وجې
دديارلسم تاريخ رمي هم واجبيږي او د احم بيان كړی چې زموږ د دې عمل له وجې خوج كې څه
فساد يا نقصان نه راځي او كه چيرته راځي، نودهغه تاوان څه دی؟

جواب: د دولسم تاريخ لمر پريوتونه وروسته د مني نه وتل مكروه دي، خو دې صورت كې
دديارلسم تاريخ رمي نه لازميږي، په دې شرط سره چې د صبح صادق پورې د مني د حدودونه
بالكل بهر شوي وي^{۱۳} او كه چيرته مني كې د ديارلسم تاريخ سهار شو، نو بيا د ديارلسم تاريخ
رمي هم واجب شوه. اوس كه چيرته درمي كولونه پرته مني نه لارشي، نودم به لارم وي.^{۱۴}

❖ د حج دوران كې قرباني ❖

ايا حاجي باندې دا ختر قرباني هم واجب ده؟

سوال: كوم خلك چې د پاكستان (افغانستان) نه حج كولوله پاره ځي، هغوی له پاره هلته
د حج دوران كې يوه قرباني واجب وي يادوه او كه چيرته يوه قرباني يې وكړه، نو اوس څه وكړي؟
جواب: كوم حاجيان چې مسافروي او هغوی تمتع يا قران حج كړی وي، هغوی باندې يوازې
د حج قرباني واجب ده او كه چيرته هغوی مفرد حج كړی وي، نودهغوی په ذمه باندې قرباني

^۱ [وان لم يقم أى لم يرد الإقامة (في اليوم الثاني) نفر قبل غروب الشمس أى من يومه فإن لم ينفرحق غربت الشمس يكره له أى الخروج في تلك الليلة عندنا إرشاد السارى ص: ١٦٣، طبع دار الفكر بيروت].

^۲ [ولونفر من الليل قبل طلوع الفجر من اليوم الرابع لاشيء عليه ولونفربعد طلوع الفجر قبل الرمي يلزمه الدم إتفاقا إرشاد السارى ص: ١٦٣، طبع دار الفكر بيروت].

^۳ [أيضا تيره شوى حاشيه (وان لم يقم أى لم يرد الإقامة... الخ)].

^۴ [أيضا تيره شوى حاشيه (ولونفر من الليل قبل طلوع الفجر من اليوم... الخ)].

واجب نه ده^{۱۱} او کوم حاجیان چې مسافره وي، بلکې مقیم وي، هغوی باندې د طاقت شرط سره دا خبرتې قرباني هم واجب ده^{۱۲}

د حج په موقعه په څومره مال قرباني کول واجب دي؟

سوال: د حج په موقع چې کومه قرباني کېږي (د عید الاضحی) دهغې له پاره شرعي طور باندې د څومره مال وجود ضروري دی چې په هغه باندې قرباني کول واجبېږي؟

جواب: که چیرته یې حج تمتع یا قران کړی وي، نو د حج قرباني واجب ده، که چیرته قرباني نه شي کولی. نو درې ورځې روژې دې د حج په ورځو کې ونیسي، یعنې دنهمې ذی الحجې پورې او اووه روژې دې د حج فارغېدو نه وروسته ونیسي^[۳]

ایا د حج دوران کې مسافرته قرباني معاف ده؟

سوال: ایا مسافري کې قرباني معاف ده، د حج دوران کې چې کله د سفر حالت وي، هغه وخت کې هم قرباني معاف ده؟

۱ [فاذا فرغ من الرمي يوم النحر انصرف إلى رحله، ويشغل بشيء آخر، فذبح إن شاء، لأنه مفرد والذبح أفضل، وإما يجب على القارن والمتمتع وأما الأضحية فإن كان مسافراً فلا يجب عليه، وإلا فكالملكى فتجب كمالى البحر (غية الناسك، فصل في الذبح وأحكامه ص: ۱۷۲) أيضا: (فصل في هدى القارن والمتمتع): (يجب) أى إجماعاً على القارن والمتمتع هدى شكراً لما وفقه الله تبارك وتعالى للجمع بين النسكين في أشهر الحج بسفر واحد..... الخ (مناسك ملاعلى القارى ص: ۱۷۴) أيضا: فاذا وصل منزله بمنى..... وإن كان قارناً أو متمتعاً يجب عليه دم ذبيح الهدى، وصفاته كصفات الأضحية (البحر العميق، الباب الثانى عشر ج: ۳ ص: ۱۷۰۰ طبع مؤسسة الريان مصر)۔

۲ [وأما شرائط الوجوب..... ومنها الإقامة، فلا تجب على المسافر، لأنه لا تتأدى بكل مال، وفي كل زمان..... وقال في "الأصل" لا تجب الأضحية على الحاج، وأراد به المسافر فأما أهل مكة فتجب عليهم الأضحية وإن حجوا (البحر العميق، الباب الثانى عشر في الأعمال المشروعة يوم النحر، مطلب شرائط الوجوب ج: ۳ ص: ۱۷۰۵، طبع مصر)۔

۳ [فمن تمتع بالعمرة إلى الحج فما استيسر من الهدى، فمن لم يجد فصيام ثلاثة أيام في الحج وسبعة إذا رجعتم] (البقرة: ۱۹۶) أيضا: (يجب) أى إجماعاً (على القارن والمتمتع هدى شكراً لما وفقه الله تبارك وتعالى للجمع بين النسكين في أشهر الحج بسفر واحد وهذا عندنا (مناسك ملاعلى القارى، فصل في هدى القارن والمتمتع ص: ۱۷۴) أيضا: فصل في بدل الهدى إذا عجز القارن أو المتمتع عن الهدى أى هدى القران أو المتمتع. بأن لم يكن في ملكه فضل أى مال زللد عن كفاف..... قدر ما يشترى به الدم أى من النقود أو العروض ولا هو أى الدم أو الهدى بعينه في ملكه، وجب الصيام عليه عشرة أيام أى كاملة بجملة فصوم ثلاثة أيام قبل الحج..... وسبعة بعده أى إذا رجع كمال الآية... الخ (الملك المقسط في المنسك المتوسط ص: ۱۷۵ طبع دار الفكر بيروت)

جواب: د حج دوران کې عام طور باندې حاجي سفر کې وي، له دې وجې په هغه باندې دلوی اختر قرباني واجب نه ده او که چیرته حاجي د تمتع يا قران احرام تر لې وي، نو هغه باندې د حج قرباني واجب شوه دغټ اختر نه او که چیرته دغټ اختر قرباني هم وکړي، نو ثواب به ورته ورکول کېږي.^{۱۱}

حج افراد کې قرباني نه شته، که لومړي حج وي يا دويم اودريم

سوال: زموږ دريم حج دی، ځينې خلک وايي چې قرباني يوازې په لومړي حج کې لازم ده؟

جواب: حج افراد کې قرباني نه شته که لومړي حج وي، که دويم وي او که دريم او که تمتع يا قران وي، نو قرباني لازم ده، که لومړي وي او که دويم يا دريم.^{۱۲}

حج کې قرباني وکړو او که دم شکر؟

سوال: اوسه پورې ما اوریدلي و چې قرباني يوه وي، کومه چې موږ د ډيروخت نه دلته کوو، نن زموږ ملا صاحب وويل چې د قرباني ورځو کې کومه قرباني کېږي هغه د حج دم دی او حاجي له پاره قرباني کول ضروري نه دي، ځکه چې حاجي مسافروي، پوښتنه داده چې دا خبره تر کومه حده پورې صحيح ده؟

جواب: د کوم کس حج چې تمتع يا قران وي هغه باندې قرباني واجب ده او هغه ته دم شکر ويل کېږي.^{۱۳} که حج يا عمره کې څه غلطی شوي وي، نو دهغه له وجې ځينې حالاتو کې قرباني واجب شي، هغه ته دم ويل کېږي.^{۱۴}

دلوی دا اختر قرباني دوو شرطونو سره واجب ده، يودا چې انسان مقيم وي مسافرنه وي، دويم

^۱ [أيضا، تیره شوی حاشیه (فإذا فرغ من الرمي يوم النحر انصرف... الخ) او ورپسې حاشیه (وأما شرائط الوجوب... الخ) او گوري].

^۲ [أيضا، تیره شوی حاشیه (فإذا فرغ من الرمي يوم النحر انصرف... الخ) او گوري].

^۳ [فإذا فرغ من الرمي يوم النحر انصرف إلى رحله، ويشغل بشيء آخر، فذبح إن شاء، لأنه مفرد والذبح الفضل، وإنما يجب على القارن والمتمتع، أو ما الأضحية فإن كان مسافرا فلا يجب عليه، وإلا فالكملكي فتجب كمال البحر (غنية الناسك، فصل في الذبح وأحكامه ص: ۱۷۲) أيضا: (فصل في هدى القارن والمتمتع): (يجب) أي إجماعا على القارن والمتمتع هدى شكرا لما وفقه الله تبارك وتعالى للجمع بين النسكين في أشهر الحج بسفرواحد وهذا عندنا (مناسك ملاعلى القاري ص: ۱۷۴) أيضا: فإذا وصل منزله بمنى وإن كان قارنا أو متمتعا يجب عليه ذبح الهدى، وصفاته كصفات الأضحية (البحر العميق، الباب الثاني عشر ج: ۳ ص: ۱۷۰۰ طبع مؤسسة الريان، مصر).

^۴ [الدم في جناية الحج: هو ذبح حيوان من الإبل والبقر والغنم (لواء الفقهاء ص: ۲۹۴، طبع صدف پبلشرز کراچی)].

دا چې د حج ضروري خرچې کولونه وروسته هغه سره د قرباني کولو گنجائش وي، که چيرته مقيم نه وي، نو قرباني پرې واجب نه ده او که چيرته د حج ضروري خرچې کولونه وروسته هغه سره پيسې نه وي، نو بيا هم دهغه په ذمه باندې قرباني واجب نه ده.^[١]

درمي وروسته کولوله وجې به قرباني هم وروسته کوئ

سوال: درش وغيره له وجې که چيرته ښځه رمي د شپې ناوخته وکړي، نو ايا دهغې د برخې قرباني مخکې کېدای شي؟

جواب: دکوم کس چې د تمتع يا قران احرام وي، هغه له پاره رمي او قرباني کې ترتيب واجب دی. مخکې رمي، بيا قرباني او بيا دې احرام خلاص کړي. کومې ښځې چې تمتع يا قران کړی وي که چيرته هغې درش له وجې رمي وروسته وکړي، نو قرباني به درمي نه د فارغيدوسره کوي، ترڅو پورې چې هغه رمي ونه کړي دهغې د برخې قرباني نه شي کېدای او دکوم وخت پورې قرباني نه وي شوي هغه وخته پورې احرام نه شي خلاصېدای.^[٢]

کومې ادارې ته پيسو ورکولوسره قرباني کول

سوال: د حج په موقعه باندې يوه اداره پيسو اخيستوسره رسيد ورکوي او وخت ورکوي چې فلانکي وخت باندې به ستا قرباني وشي، فلاني وخت باندې وينسته کت کړه او احرام خلاص کړه، خود تصديق کولونه پرته وينسته کت کول او احرام خلاصول جائز دي او که نه؟

جواب: که چيرته قرباني نه مخکې وينسته کت کړل شي، نودم لارميرې^[٣]، دې صورت کې دا يقين نه وي چې دا احرام خلاصيدونه مخکې قرباني وشوه، له دې وجې دا صورت صحيح نه دی.

[١] واما شرائط الوجوب ومنها الإقامة، فلا تجب على المسافر، لأنه لا تتأدى بكل مال، وفي كل زمان وقال في "الأصل" : لا تجب الأضحية وإن حجوا ومنها : الغنى لقوله صلى الله عليه وسلم : "من وجد سعة فليضح" شرط السعة، وهي الغنى الخ (البحر العميق، الباب الثاني عشر ج: ٣ ص: ١٧٠٦ طبع مؤسسة الريان، المكتبة المكية، مصر)۔

[٢] قال ابن عباس : من قدم من حجه شيئا أو آخره فعليه دم وهو قول النخعي والحسن وقتادة وبه قال أبو حنيفة الرمي أولا، ثم الذبح، ثم الحلق، روى أنس أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أتى منى فأتى الجمرة فرماها، ثم أتى منزله بمنى ونحر، ثم قال للحلاق : خذ، وأشار لي بجانبه الأيمن ثم الأيسر (الفقه الحنفي وأدلته ج: ١ ص: ٤٥٦، ٤٥٧ طبع دار الكلم الطيب، بيروت، أيضا البحر الرائق، باب الجنائيات ج: ٣ ص: ٢٦، ٢٧ طبع دار المعرفة، بيروت)

[٣] واما شرائط الوجوب ومنها الإقامة، فلا تجب على المسافر، (البحر العميق، الباب الثاني عشر ج: ٣ ص: ١٧٠٦ طبع مؤسسة الريان، المكتبة المكية، مصر) قال في معراج الدراية : اعلم ان ما يفعل في أيام النحر أربعة أشياء.... الخ۔

د حج قرباني په کوم ځای کې کيږي؟

سوال: د حج قرباني د مني نه پرته مکه، مزدلفه، عرفات کې هم کېدای شي؟ او که په مني کې کول يې شرط دي؟ که چيرته يوحاجي د حج قرباني د رمي کولو نه فوراً وروسته مکې ته راتلو سره وکړه، نودهغه قرباني وشوه يا به په دويم ځل قرباني کول پري لازم وي؟

جواب: د حج سره متعلق قرباني د حرم په حدودو کې ذبح کول شرط دي. مزدلفه د حرم په حدودو کې دننه ده، عرفات نه دی.^{۱۱}

د حاجي د قرباني له پاره بل ځای کې پيسې جمع کول

سوال: که چا قرباني له پاره مدرسه صولتیه کې پيسې جمع کړې، په خپله باندې يې قرباني ونه کړه، دا عمل صحيح دی او که نه؟

جواب: حاجي ته د مزدلفې نه مني ته راتلونو وروسته څلور کارونه کول دي:

(۱) رمي، (۲) قرباني، (۳) حلق، (۴) طواف افاضه.

لومړيو دريو کارونو کې ترتيب واجب دی، يعنې د ټولونو مخکې رمي کول، بيا قرباني کله چې حج تمتع يا قران وي، دهغه نه وروسته وپېسته کت کول، که چيرته دې دريو کارونو کې ترتيب قائم نه شي مثلاً درمي نه مخکې يې قرباني وکړه، يا يې حلق وکړ، يا د قرباني نه مخکې يې حلق وکړ، نودم واجب دی، تاسو چې پيسې په مدرسه صولتیه کې جمعه کړي، نودا ضروري ده چې هغه قرباني ستاسو درمي نه وروسته او حلق نه مخکې وي، که چيرته تاسو درمي نه وه کړې او هغوی ستاسو له طرف نه قرباني وکړه، نودم لازم شو، يا هغوی قرباني نه وه کړې او تاسو حلق وکړ، نو بيا هم دم لازم شو، له دې وجې دهغوی ته تحقيق کول پکار دي چې هغو قرباني کوم وخت کې کړې وه.

دا حکم هغه صورت کې دی کله چې ستاسو حج تمتع يا قران وي^{۱۲}، خو که چيرته تاسو

[۱] ولايجوز ذبح الهدايا إلا في الحرم (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۶۱، الباب السادس عشر في الهدى)

[۲] قال في معراج الدراية: اعلم ان ما يفعل في أيام النحر أربعة أشياء: الرمي والنحر والحلق والطواف، وهذا الترتيب واجب عند أبي حنيفة ومالك وأحمد لأثر ابن مسعود وابن عباس من قدم نسكاً على نسك لزمه دم، وظاهره أنه إذا قدم الطواف على الحلق يلزمه دم عنده، وقد نص في المعراج في مسألة حلق القارن قبل الذبح أنه إذا قدم الطواف على الحلق لا يلزمه شيء فالجواب: أنه إن قدم الرمي لزمه دم مطلقاً، وإن ذبح قبل الرمي لزمه دم إن كان قارناً أو متمتعاً... الخ (البحر الرائق، باب الجنائيات ج: ۳ ص: ۲۶ طبع دار المعرفة، بيروت) أيضاً: (قوله وقد نص في المعراج إلخ) قد ذكر المؤلف عنه قول المتن ثم إلى مكة إن أول وقت صحة الطواف إذا طلع الفجر يوم النحر ولو قبل الرمي والحلق وأما الواجب فهو فعله في يوم من الأيام الثلاثة عند أبي حنيفة رحمه الله، وظاهره أنه لا يجب الترتيب بينه وبين الرمي والذبح والحلق،... [بقية حاشية به راروانه صفحه..]

مفرد حج کړی وي، نو قرباني ستاسوپه ذمه باندې واجب نه وه او تاسو درمي نه وروسته حلق کولی شئ.^{۱۱}

د بینک (بانک) په ذریعه باندې قرباني کول

سوال: زه اوزمانښخه حج ته لاړو د حج نه مخکې د قرباني پیسې موږ هلته بینک (بانک) کې جمعه کړې، چې په هغه ورځ باندې دمذبح خانې پریشاني نه وي، خودلته راتلوسره زما ورور ماته وویل چې داصحیح نه دی، له دې وجې زه تاسونه پوښتنه کول غواړم چې، ایا دا عمل صحیح دی او که نه او که نه دی، نو ددې دلیل څه دی او بیاددې عمل له وجې حج کې چې کوم نقص راغی هغه نقص څه دی او اوس دهغه تاوان څه دی، چې دهغه له وجې غلطې پوره شي؟

جواب: دکوم کس حج چې تمتع یا قران وي دهغه په ذمه باندې قرباني واجب ده^{۱۲} اوداهم واجب دی چې مخکې قرباني وکړي اودهغه نه وروسته حلق وکړي، که چیرته قرباني نه یې مخکې حلق وکړ، نودم واجب شو، تاسو چې بینک (بانک) کې کومې پیسې جمعه کړې وي، تاسوته هیڅ معلومات نه شته چې ستاسودنوم قرباني کېدونه وروسته تاسو حلق کړی دی او که مخکې، له دې وجې ستاسوپه ذمه باندې دا احتیاط له وجې دم لارم دی.^{۱۳}

...بقیه د ترمخ]... وفي الدرالمختار عند عد الواجبات، والترتيب بين الرمي والحلق والذبح يوم النحر، وأما الترتيب بين الطواف وبين الرمي والحلق فسنة فلو طاف قبل الرمي والحلق لاشيء عليه ويكره لباب، ٥١ (منحة الخالق علي هامش البحر الرائق ج: ٣ ص: ٢٦، باب الجنایات، طبع دارالمعرفة، بيروت)۔

^۱ [لأن كان مفردا لأن أفعاله ثلاثة الرمي والحلق والطواف، وأما ذبحه فليس بواجب فلا يضره تقديمه وتأخيره الخ البحر الرائق ج: ٣ ص: ٢٦، باب الجنایات، طبع دارالمعرفة، بيروت)۔

^۲ [إذا فرغ من الرمي يوم النحر انصرف إلى رحله، ويشغل بشيء آخر، فذبح إن شاء، لأنه مفرد والذبح أفضل، وإنما يجب على القارن والمتمتع، أما الأضحية فإن كان مسافرا فلا يجب عليه، وإلا فكالملكى فتجب كما في البحر (غنية الناسك، فصل في الذبح وأحكامه ص: ١٧٢) أيضا: (فصل في هدى القارن والمتمتع): (يجب) أى إجماعا على القارن والمتمتع هدى شكرا لما وفقه الله تبارك تعالى للجمع بين النسكين في أشهر الحج يسفروا واحد الخ (مناسك ملاعلى القارى ص: ١٧٤) أيضا: فإذا وصل منزله بمنى وإن كان قارنا أو متمتعا يجب عليه ذبح الهدى، وصفا ته كصفات الأضحية (البحر العميق، الباب الثانى عشر ج: ٣ ص: ١٧٠ طبع مؤسسة الريان، مصر)۔

^۳ [قال في البحر وأفراد بالقاء التى للتعقيب في قوله فيتحلل إلى أنه لا يتحلل إلا بالذبح ولهذا قالوا انه يواعد من بيعته بأن يذبحها في يوم معين فلو ظن أنه ذبح هديه ففعل مايفعله الحلال ثم ظهر أنه لم يذبح كان عليه ما على الذى ارتكب محظورات إحرامه لبقاء إحرامه كذا في النهاية (بحر الرائق، ج: ٣ ص: ٥٤، كتاب الحج، طبع دارالمعرفة، بيروت) ويدل علي أن الذبح مقدم على الحلق في القرآن والتمتع لأنه عموم في كل من عليه حلق وهدى في وقت واحد فيحتج فيمن حلق قبل أن يذبح ان عليه دما لمواقفته المحظور في تقديم الحلق على الهدى (أحكام القرآن للجصاص ج: ١ ص: ٢٧٥ باب وقت ذبح هدى الإحصار، طبع سهيل اكيديمى لاهور)۔

سوال: د حج دوران کې لیدل شوي دي چې اکثر حاجیان هلته بینکونو کې د قرباني له پاره پیسې جمعه کوي اوبیالسم ذوالحجې باندې درمي نه وروسته سمدستي حلق کولو سره احرام خلاص کړي، حالانکې بینک والا قرباني د ترتیب او حساب نه پرته مسلسل درې ورځې کوي، هغه کې هیڅ معلومات نه کیږي چې د چا قرباني مخکې وشوه، چې دې اعتبار سره حلال وي، پوښتنه داده چې د حاجیانو دا عمل څنگه دی؟ ایا داخلک د قرباني نه پرته احرام خلاصولی شي او که نه اوسنت او واجب طریقه څه ده؟

جواب: د کوم کس حج چې تمتع یا قران وي هغه باندې قرباني واجب ده اوداهم واجب دي چې هغه به قرباني له حلق نه مخکې کوي، که چیرته حلق یې وکړ او قرباني یې نه وه کړې، نودم لازم شو، کوم خلک چې بینک کې د قرباني له پاره پیسې ږدي دهغوی له پاره ضروره ده چې د بینک والاو نه وخت معلوم کړي اوبیا د قرباني په ورځ باندې د قرباني ځای ته خپل کس ولیري اود خپل نوم قرباني دې حلاله کړي، دهغه نه وروسته دې حلق وکړي، ترڅو پورې چې یو حاجي ته معلومه نه وي چې دهغه قرباني شوې ده او که نه، هغه وخته پورې حلق کول جائز نه دي که نه، نو دم به لازم وي، یاخو کومه طریقه چې مالیکلې ده دې باندې عمل کول پکار دی اویا بینک کې پیسې جمعه کول نه دي پکار، بلکې له خپل طرف نه د قرباني انتظام کول پکار دي.^(۱)

یوه قرباني باندې دوه کسان دعوه کوي

نود لومړي اخیستونکي به شمیرل کیږي

سوال: تیرکال زما یو دوست هلته موجود قصاب ته قرباني له پاره پیسې ورکړې، کله چې څاروی حلال شو، نو زما دوست دهغه نه څه غوښه اخیستل غوښتل، نو هلته څه خلک راغلل او ویې ویل چې دا څاروی، خو زموږ دی اوموږ قصاب ته ددې پیسې ورکړي دي، تحقیق کولو سره معلومه شوه چې قصاب له دواړو کسانو نه جدا جدا پیسې اخیستې دي اویو څاروی یې حلال کړ، اوس مسئله داده چې ایا زما دوست د قرباني فرض ادا شو که هغه به په دویم ځل باندې قرباني کوي؟

جواب: هغه قصاب د بل کس نه پیسې مخکې اخیستې وې، له دې وجې هغه څاروی دهغوی و، ستاسو دوست ته معلومات کېدو سره دهغه نه پیسې بېرته اخیستل پکارو اوبل څاروی ورته حلالول پکارو، په هر حال دهغه په ذمه باندې قرباني پاتې ده او هغه د قرباني نه مخکې احرام خلاص کړ، له دې وجې دهغه په ذمه باندې دم هم لازم دی، اوس به دوه قرباني کوي.

[۱] تیره شوې حاشیه (قال فی البحر والاداء بالفاء التي للتعقيب... الخ) او گورئ!...

دامسنله هغه صورت كې ده كله چې دهغه دتمتع يا قران احرام ترلى وي، كه چيرته دمفرد حج احرام وي، نودهغه په ذمه باندې هيڅ واجب نه دي.^{١١}

حاجي د كومي قرباني غوښه خوړلى شي؟

سوال: خواست دادى چې كوم خلك حج يا عمره كوي، هغوى يوه قرباني كوي چې دم ورته ويل كيږي اولسم ذوالحجې باندې چې خلك كومه عامه قرباني كوي، هغه ته سنت ابراهيمي ويل كيږي، اوس دامعلومول غواړم چې ددم غوښه له مسكينانو پرته، د مالدارو خلكوله پاره منع ده. خومكه مكرمه كې تقريبا ټول حاجيان همدغه غوښه خوري، ماته دې كې ډيرزيات تردد شك دى. ددې حل به څه وي؟

جواب: دتمتع يا قران حج كونكي دحج او عمره اداكولوله وجې چې كومه قرباني كوي، هغې ته دم شكرويل كيږي.^{١٢} دهغې حكم هم دعامې قرباني په شان دى، له هغې پخپله قرباني كونكي، مالداراو غريب ټول غوښه خوړلى شي او كومو كسانو باندې چې حج يا عمرې كې دجنايت (غلطي) له وجې دم واجب شي، هغه ته دم جبر ويل كيږي، هغه په غريبانانو او مسكينانو باندې صدقه كول ضروري دي، مالدار خلك اودم كونكى كس پخپله باندې دهغه غوښه نه شي خوړلى.^{١٣}

^١ [وأما القارن إذا جنى يجب عليه دمان لأجل الجنابة إلا أنه لو حلق المفرد قبل الذبح لا يلزمه دم عند أبي حنيفة لأنه لا ذبح على المفرد (البنابة في شرح الهداية ج ٥: ص ١٩٤، كتاب الحج باب القرآن) أيضا: فإن حلق قبل الذبح فعليه دمان، دم للحلق قبل ودم القرآن عند أبي حنيفة كذا في التبيين (فتاوى عالمگیری ج ١: ص ٢٤٤)۔

^٢ [قال في معراج الدراية: اعلم ان ما يفعل في أيام النحر أربعة أشياء: الرمي والنحر والحلق والطواف، وهذا الترتيب واجب عند أبي حنيفة ومالك وأحمد لأثر ابن مسعود وابن عباس من قدم نسكا على نسك لزمه دم، وظاهره أنه إذا قدم الطواف على الحلق يلزمه دم عنده، وقد نص في المعراج في مسئلة حلق القارن قبل الذبح أنه إذا قدم الطواف على الحلق لا يلزمه شيء فالخاص: أنه إن حلق قبل الرمي لزمه دم مطلقا، وإن ذبح قبل الرمي لزمه دم إن كان قارنا أو متمتعا.... الخ (البحر الرائق، كتاب الحج، باب الجنائيات ج ٣: ص ٢٦ طبع دار المعرفة بيروت) أيضا: (قوله وقد نص في المعراج الخ) قد ذكر المؤلف عنه قول المتن ثم إلى مكة إن أول وقت صحة الطواف إذا طلع فجر يوم النحر ولو قبل الرمي والحلق وأما الواجب فهو فعله في يوم من الأيام الثلاثة عند أبي حنيفة رحمه الله وظاهره أنه لا يجب الترتيب بينه وبين الرمي والذبح والحلق، وفي الدر المختار عند الواجبات، والترتيب بين الرمي والحلق والذبح يوم النحر، وأما الترتيب بين الطواف وبين الرمي والحلق فسنة فلوطاف قبل الرمي والحلق لاشيء عليه ويكره لباب ١هـ (منحة الخالق علي هامش البحر الرائق ج ٣: ص ٢٦، كتاب الحج، باب الجنائيات).

^٣ [قوله ويأكل من هدى التطوع والمتعة والقرآن فقط] أي يجوز له الأكل والمستحب أن يفعل كما في الأضحية وهو أن يتصدق بالثلث ويطعم الأغنياء الثلث ويأكل ويدخر الثلث... [بقية حاشيه په راوړانه صفحه..

❖ حلق ❖

جلد
۲۷

[ويسته خريل]

له جمر وويستلو وروسته ويسته كت كول

سوال: ځينې حاجيان د (۱۰)، ذوالحجې له جمر وويستلو وروسته له قرباني څخه مخکې ويسته كت کړي، حالانکې له قرباني نه وروسته له احرامه فارغېږي، دې صورت کې څه جزا واجېږي او که نه؟

جواب: که چيرته دمفرد حج احرام وي، نو قرباني دهغه په ذمه باندې واجب نه ده، له دې وجې درمي نه وروسته ويسته كت کولی شي^۱ او که چيرته تمتع يا قران وي، نوله رمي نه وروسته لومړی قرباني كول او بيا احرام خلاصول پکاردې، که چيرته قرباني نه يې مخکې احرام خلاص کړ، نو هغه باندې دم لازم شو^۲.

د احرام خلاصولو طريقه

سوال: د حج يا عمرې چې کله احرام تړل کيږي، څنگه چې د احرام تړلو شرائط دي، همدغه شان د احرام پرانيستلو هم شرائط دي، ويستان كت كول دي، نود ويستانو كت کولو طريقه او اصلي مسئله واضحه کړئ!

جواب: د احرام خلاصولو له پاره حلق (دسر خريل)، غوره دي او قصر جائز دی، د امام ابوحنيفه رحمته الله په نزد د احرام خلاصولو له پاره دا شرط دی چې کم نه کم د سر ويستان د گوټې د بند برابر كت کړل شي، که چيرته د سر ويستان وازه وي اود يو بند نه کم وي، نو د بيخ نه صفا كول ضروري دي، له هغه نه پرته احرام نه خلاصيږي^۳.

...بقية د ترمخ]... وأفاد بقوله فقط : أنه لا يجوز الأكل من بقية الهدايا كذماء الكفارات كلها والذور وهدى الإحصار.... الخ (البحر الرائق، كتاب الحج، باب الهدى ج: ۳ ص: ۷۶، طبع دارالمعرفة، أيضاً فتاوى عالمگیری، كتاب الحج، الباب السادس عشر في الهدى ج: ۱ ص: ۲۶۲)

۱] فإذا فرغ من الرمي يوم النحر انصرف إلى رحله، ويتقل بشيء آخر، فذبح إن شاء، لأنه مفرد والذبح له أفضل، وإنما يجب على القارن والمتمتع، وأما الأضحية فإن كان مسافراً فلا يجب عليه وإلا فكالملكى فتجب كما في البحر (غنية الناسك ص: ۱۷۲، أيضاً: البناية في شرح الهداية، باب التمتع، ج ۵ ص: ۱۹۵)۔

۲] تیره شوې حاشیه (قال في معراج الدراية: اعلم ان مايفعل... الخ) او گورئ!۔

۳] أن الحلق والتقصير واجب لكن الحلق أفضل من جاءه يوم النحر ولم يكن على رأسه شعراً جرى موسى علي رأسه (بدائع ج ۲ ص: ۱۴۰، كتاب الحج، فصل وأما الحلق... [بقية حاشیه په راروانه صفحه..

باربار عمره کونکي له پاره حلق لازم دی

سوال: د حج او عمرې يو کتاب کې ليکل شوي دي چې که چيرته د حج يا عمرې کولونه وروسته د سروينسته د کونې د بندنه واپه وي، نو دهغه قصره کيږي، حلق کول به ضرور وي او که چيرنه ويښته دگوتې د بندنه غټ وي، نو قصر کيږي، عرض دادی چې کوم خلک طائف، جدد يا مکې مکر مې ته نژدې اوسېږي او الله تعالی هغوی ته توفيق ورکړی وي چې هر د مياشت کې دوه درې عمرې ادا کول غواړي او دهغوی ويښته واپه وي، نو ايا هغوی به هميشه حلق کوي؟ ځکه چې يوخل حلق کولو سره کم نه کم دوه مياشتو کې ويښته دومره نه غټيږي چې دهغو قصر وشي، که يو خوش قسمته په هر د جمعه باندې عمره ادا کوي او حلق کول نه غواړي، نو قصر کولی شي؟

جواب: قصر هغه وخت کې کيږي چې کله د سروينسته دگوتې د بند برابروي، خو که چيرته ويښته له دې نه واپه وي، نو حلق ضروري دی، قصر صحيح نه دی^{۱۱}، کوم خلک چې باربار د عمرې ادا کولو شوق لري، هغوی له پاره لازم دي چې دهرې يوې عمرې نه وروسته حلق وکړي، قصر باندې دهغوی احرام نه خلاصيږي^{۱۲}.

حج او عمره کې څومره ويښتان کټ کرل شي؟

سوال: حج يا عمره د مسلمان له پاره د پير غټ فضيلت دی، ددې ادا کولو له پاره الله تعالی څه رکنونه مقرر کړي دي، که هغو کې يوه پاتې شي، نو دهغه حج يا عمره نه کيږي، دې دواړو فرايضو کې اخري رکن د سروينستان کټ کول دي، چاره يا قينچي باندې، يعنې د سر د هر ويښته څلورمه برخه کټ کول پکار دي، نن سبا چې کوم خلک حج يا عمرې ته راځي، نو هغوی د سرتول ويښتان ياد ويښتانو د څلورمې برخې کټ کولو په قينچي باندې يودوه ځايونونه لرل، ويښته بالکل کټ کړي، هغوی دارکن داسې ادا کوي، ايا داسې ويښتانو کټ کولو سره به د ويښتو کټ کولو رکن اداسي؟ اود حضور ﷺ ارشاد دی چې ويښتان په چاره

... بقیه د ترمخ | ... أو التقصير، أيضا فتاوی عالمگیری ج : ۱ ص : ۲۳۱) یکنفی فی الحلق برقع الرأس وحلق الكل أولى (هدایة، کتاب الحج، باب الإحرام ج : ۱ ص : ۲۵۰)

۱ | أما التقصير فالتقدير فید بالأتملة (البدائع الصنائع ج : ۲ ص : ۱۴۱) أيضا : وإذا جاء وقت الحلق ولم يكن على رأسه شعر بأن حلق قبل ذلك سبب اخذ ذكر في الأصل أنه يجري موسى على رأسه لأنه لو كان على رأسه شعر كان المأخوذ عليه اجراء موسى وإزالة للشعر فأعجزه عنه سقط ومالم يعجزه عنه يلزمه (فتاوی عالمگیری، کتاب الحج، الباب الخامس في كيفية أداء الحج ج : ۱ ص : ۲۳۱)۔

۲ | فدل ان الحلق والتقصير واجب هذا إذا كان على رأسه شعر فاما إذا لم يكن اجري موسى على رأسه (البدائع الصنائع ج : ۲ ص : ۱۴۰، کتاب الحج، فصل واما الحلق او التقصير)۔

باندې خړيل افضل دي. كه نه نو دوينستانو څلورمه برخه

جواب: دا حرام خلاصوله پاره دسر وينستان كټ كول ضروري دي اوددې درې درجې دي
لومړۍ حلق كول دي. يعنې چاړه باندې دسر وينستان صفا كول دي. دا له ټولونه غوره
دي اوداسې خلكوله پاره حضور ﷺ درې ځله درحمت دعاكړې ده^{۱۱} كوم خلك چې دليرې
سړي نه دحج اداكولو له پاره ځي اودهغه باوجوددحضور ﷺ درحمت ددعانه محروم پاتې
كړي. دهغوی حالت ډير دافسوس قابل دی. دغو خلكودخپلو وينستانو سره دعشق له وجې
خپل حن دخبر له دعانه محروم كړ. دهغوی حالت ددې شعريه شان دی

كعبه بهی گئے پر نه چبنا عشق بتوں کا

اور زمزم بهی پيا پر نه بجھی آگ جگر کی

دويمه درجه داده دټول سروينستان دمشين ياقينچي په ذريعه باندې كټ كړل شي.
ددې فضيلت دحلق (سرخريلو) برابره دی. خودرې ځله دحلق كونكوله پاره دت كړونه
وروسته څلورم ځل باندې دعا كې داخل ك هم شامل شوي دي^{۱۲}

دريمه درجه داده چې كم نه كم دسردڅلورمې برخې پورې وينستان كټ كړل شي^{۱۳} كوم
كس چې دسردڅلورمې برخې وينستان نه كټ كوي دهغوی احرام نه خلاصيرې^{۱۴} اوهغه له پاره
كنډل شوې جامې اغوستل اوښخې ته ورنل حرام دي. كوم خلك چې دوه څلوروينستان
معمولي كټ كولوسره جامې واغوندي. هغوی داسې دي لكه دا حرام په حالت كې چې جامې
اغوندي. دهغه له وجې دهغوی په ذمه باندې دجنائيت دم لارميرې.

^۱ [فالخلق أو التقصير واجب عندنا إذا كان علي رأسه شعر لا يتحلل بدونه فدل ان الحلق أو التقصير
واجب لكن الحلق افضل لانه روى ان رسول الله صلى الله عليه وسلم دعا الملقين ثلاثا و للمقصرين مرة
واحدة فقال اللهم اغفر للملقين، فقيل له والمقصرين، فقال : اللهم اغفر للملقين، فقيل له :
والمقصرين. فقال له : اللهم اغفر للملقين والمقصرين الخ (البدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۴۰، كتاب
الحج، فصل وأما الحلق أو التقصير)

^۲ [ايضا بورتته حواله اوگورۍ.

^۳ [وأما التقصير فالتقدير فيه بالأغلة لما روي من حديث عمر رضي الله عنه لكن أصحابنا قالوا : يجب أن يزيد في
التقصير على قدر الأغلة. لأن الواجب لهذا القدر من أطراف جميع الشعر، وأطراف جميع الشعر لا يساوي طولها
عادة بل تفاوت الخ (البدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۴۱، كتاب الحج، فصل وأما الحلق أو التقصير) _

^۴ [ولو حلق بعض الرأس فإن حلق أقل من الربع لم يجزه وإن حلق ربع الرأس أجزأه ويكره (بدائع الصنائع ج
: ۲ ص: ۱۴۱) لأن الحلق أو التقصير واجب لما ذكرنا فلا يقع التحلل إلا بأحدهما ولم يوجد فكان إحرامه
باقيا فإذا غسل رأسه بالخطمي فقد أزال الثفت في حال قيام الإحرام فيلزمه الدم والله اعلم (بدائع الصنائع ج :
۲ ص: ۱۴۰) _

سوال: موږ دلته سعودي کې دنوکري (وظيفي) له وجې مقیم یو اودالله تعالی په مهرباني باندې موږ ته دحج او عمرې سعادت ډېر نصیب کيږي، خود عمرې ادا کولونه وروسته موږه خلک اکثر داغلطي کوو چې مقامي خلکو، مصري، یمني اوسوداني خلکو ته کتلوسره دسر وینستان دوه څلور ځایونه معمولي کټ کولوسره احرام خلاص کړو اوڅه خلک وايي چې داسې کولوسره احرام نه نه خارجيږي، ځکه چې حنفي فقه کې داسې کول جائزه دي، بلکې کم نه کم دسر دڅلورمې برخې وینستان کټ کول پکار دي اودځینې خلکو خیال دی چې دهر وینسته څلورمه برخه کټ کول ضروري دي، کوم چې ډیرگران کاردی، د عمرې په کتابونو کې هم دا خبره ښکاره نه ده لیکل شوې. تاسو ته خواست دی چې مهرباني وکړئ دسر د وینستانو کټ کولو مسئله او اوسه پورې چې موږ څومره عمرې غلطې سره ادا کړي دهغه کفاره څنگه ادا کړو؟ تفصیل سره واضح طور باندې دروزنامه جنگ دجمعې په ایډیشن کې اسلامي صفحه باندې چاپ کولوسره دلکونو داسې مسلمانانو اصلاح وکړئ چې داغلطي کوي، دا خبره لیدل شوې ده چې دپاکستان او هندوستان حاجیانو کې نوي (۹۰) فیصده خلک مقامي خلکو ته کتلوسره دهغوی په شان کوي.

جواب: احرام که دحج وي او که د عمرې، دامام ابوحنيفه رحمته الله په نزد باندې دسر دڅلورمې برخې وینستان کټ کول داحرام خلاصوله پاره شرط دي، که چیرته دسر دڅلورمې برخې وینستان کټ نه کړل شول، نواحرام خلاص نه شو، دې صورت کې داحرام خلاف کار کولوسره دم واجبيږي.^{۱۱}

له سعي وروسته دوینستانو نه کټ کونکې ښځې له پاره څه حکم دی؟

سوال: د رمضان نه څه موده مخکې زه اوزما خاوند په عمره باندې تللي و، دهغه نه وروسته زما خاوند وویل چې ته لاره شه زه به وینستان کټ کړم بیا به درشم، ماته بالکل خیال ونه شو چې ماته هم وینستان کټ کول دي، له هغه ځای نه مدينې ته لاړو او یوه هفته هلته و، بیرته راتلوسره مو په دویم ځل عمره ادا کړه، بیا کراچۍ ته راغلو، یو میاشت وروسته دا احساس وشو چې د عمرې یورکن خو پاتې شو، دیو مولا صاحب نه مې پوښتنه وکړه، نو هغه وویل چې دم ورکول به واجب وي، په دې سلسله کې، ماتاسو ته رجوع کړې ده چې ایا چیلې ورکول به ضروري وي یا د چیلې پیسې یو ضرورت مند ته ورکړل شي؟

جواب: ترڅو پورې چې وینستان کټ نه کړل شي ترهغه پورې سړی په احرام کې وي. دهغه له پاره هغه ټول شيان ممنوع وي چې په احرام کې ممنوع دي اود ښځې خاوند په خپل مینځ کې

۱ [تیره شوې حاشیه (ولو حلق بعض الرأس فإن حلق أقل من الربع... الخ) اوگوری۱۱]

ملاویدل هم جائز نه دي، که چیرته هغه وخت تاسو د وظیفه د زوجیت ادا کړه یا مو نور شيان وکړل چې په احرام کې ممنوع دي. نو ستا په ذمه باندې دم لازم شو ۱۱

۲ او ترڅو پورې چې یو احرام خلاص نه شي، دویم احرام ترل جائز نه دي، د مدینې نه بیرته راتګ سره چې تاسو احرام ترلی وي او که چیرته نورې عمرې مو کړي وي، نودهغه احرام به هم ترل وي. الغرض دومره دمونه به ستا په ذمه لازم راځي. ۱۲

۳ دم چیلې ذبح کولو ته وایي او دا یوازې د حرم په حدو کې ادا کیږي. ۱۳ خپلو وینستانو کټ کولو سره احرام پرانیزه اوڅومره دمونه چې ستا په ذمه باندې لازم شوي دي، هغومره پیسې دیو حاجي په لاس واستوه چې هلته هغومره چیلې ذبح کړي او د الله تعالی نه استغفار غواړه.

د احرام حالت کې د بل وینستان کټ کول

سوال: تیرکال ما دخپل دوست سره یوځای حج ادا کړ، لسم ذوالحجې د قرباني نه فارغیدو سره د وینستانو کټ کولو له پاره موبنایي ډیرزیات وکوت خوراته پیدانه شو، دې باندې زما دوست پخپله باندې زما وینسته کټ کړل، یادساتل پکار دي چې هغه وخت کې هغه احرام کې و. دغه دوران کې یوبل وینستان کټ کونکی پیداشو او زما دوست هغه باندې وینستان کټ کړل، بیا وروسته خلکو ویل چې زما دوست ته زما وینستان کټ کول نه و پکار، ځکه چې هغه د احرام په حالت کې و، اوس مهرباني وکړئ اودا ووايي چې ایا زما دوست باندې دم واجب شو؟ یا د اصل مسئلې نه د ناواقفیت له وجې داڅه غلطې نه وه؟

جواب: د احرام خلاصولو په نیت باندې محرم پخپله باندې هم خپل وینستان کټ کولی شي اود بل محرم وینستان هم کټ کولی شي، ستاسو دوست چې د احرام خلاصولو له پاره ستاسو وینستان کټ کړل، نوهغه صحیح وکړل، دهغه په ذمه باندې دم واجب نه دی. ۱۴

۱ [والخلق) ای نفسه (أوالتقصير) أي بدله مقدار الربع من الرأس عند الإحلال فإن قلت الخلق عد من الواجبات وهو شرط للخروج من الإحرام (إرشاد الساری ص: ۴۸، مطلب في تحقيق قول الشارح الخلق عد الخ)

۲ [ومن فرغ من عمرته إلا التقصير فاحرم بأخرى فعليه دم لإحرامه قبل الوقت لأنه جمع بين إحرامى العمرة وهذا مكروه فيلزمه الدم وهو دم جبر وكفارة (الهداية مع الدراية ج: ۱ ص: ۲۹۱، كتاب الحج، باب اضافة الإحرام)

۳ [وان ذبح في غير الحرم لا يجوز عن الذبح (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۴۴، كتاب الحج، الباب الثامن في الجنايات)

۴ [وإذا حلق أي المحرم رأسه أو رأس غيره أي ولو كان محرماً عند جواز التحلل لم يلزمه شيء. (إرشاد الساری ص: ۱۵۴، مبحث في تحقيق حلق الرأس لابن الهمام)۔

د خاوند یا پلارد خپلې ښځې یا لور وینستان کټ کول

سوال: ای خاوند یا پلارد خپلې ښځې یا لور وینستان کټ کولی شي؟

جواب: دا حرام خلاصولوله پاره خاوند خپلې ښځې او پلارد خپلې لور وینستان کټ کولی شي. ښځې دا کړیخپله باندې هم کولی شي^{۱۱}

❖ طواف زیارت او طواف وداع ❖

طواف زیارت له رمي، ذبح وغیره نه مخکې کول مکروه دي

سوال: د تمتع او قران حج کونکوله پاره رمي، قرباني او وینستان کټ کول همدې ترتیب سره کول وي یاد دې اجازه شته چې درمي نه وروسته دا حرام په حالت کې مسجد حرام ته تلوسره طواف زیارت وکړي او بیا منی ته راتلوسره قرباني او وینستان کټ کړي؟

جواب: کوم کس چې د تمتع یا قران حج کړی وي، هغه له پاره دریوشیانو کې ترتیب واجب دی. مخکې دې د جمره عقبه رمي وکړي، بیا قرباني، بیا دې وینستان کټ کړي، که چیرته ددې ترتیب خلاف یې وکړل، نودم به لارم شي^{۱۲} خود دې دریوشیانو او طواف زیارت په مینځ کې ترتیب واجب نه دی، بلکې سنت دی. ددې دریوشیانو په ترتیب باندې فارغېدونه وروسته طواف زیارت ته تلل سنت دي. خو که چا ددې دریوشیانو مخکې طواف زیارت وکړ، نود سنت خلاف کېدوله وجې مکروه دی^{۱۳}، خو هغه باندې به دم لارم نه وي.

ایا ضعیف سړی یا ښځه په (۷) یا (۸)

ذوالحجې باندې طواف زیارت کولی شي؟

سوال: یو سړی یا ښځه چې هغه ډیر زیات دکمزوري په حال کې وي او (۱۰)، ذوالحجې یا (۱۱)، ذوالحجې باندې حرم شریف کې ډیر زیات رش وي، نو ایا داسې کس په (۷)، یا (۸)، ذوالحجې

۱۱ | ایضا پورتنی حواله.

۱۲ | قال فی معراج الدراية : اعلم ان ما يفعل فی أيام النحر أربعة أشياء : الرمی والنحر والخلق والطواف. وهذا الترتیب واجب عند أبی حنیفة ومالك وأحمد لأثر ابن مسعود وابن عباس من قدم نسكا علی نسك لزمه دم. و ظاهره أنه إذا قدم الطواف علی الخلق يلزمه دم عنده. وقد نص فی المعراج فی مسئلة خلق القارن قبل الذبح أنه إذا قدم الطواف علی الخلق لا يلزمه شيء فالحاصل أنه إن خلق قبل الرمی لزمه دم مطلقا. وإن ذبح قبل الرمی لزمه دم إن كان قارنا أو مستعانا... إلخ (البحر الرائق ج: ۳ ص: ۲۶، کتاب الحج، باب الجنایات، فصل ولا شيء من نظر... إلخ)

۱۳ | ولو طاف قبل الرمی الخلق لا شيء علیه ويكره (غنية الناسك ص: ۲۸۰).

باندې طواف زیارت کولی شي او که نه؟ چې دتلو راتلو د سفر نه بچ شي او که څوک په دیار لسم
خوار لسم تاریخ باندې طواف زیارت وکړي، نو ایا فرض به ادا شي؟

جواب: دطواف زیارت وخت دذوالحجې لسم تاریخ، یوم النحر، دصبح صادق نه شروع کیږي.
ددې نه مخکې طواف زیارت جائز نه دی او ددولسم تاریخ دلمر غورځیدو نه مخکې یې ادا کول
واجب دي. که چیرته ددولسم تاریخ لمر پر یوت او هغه طواف زیارت ونه کړي، نو دهغه په ذمه
باندې دم واجب شو^{۱۱}

ایا طواف زیارت کې رمل، اضطباع وکړل شي؟

سوال: ایا طواف زیارت کې رمل، اضطباع اوسعي شته؟

جواب: که مخکې سعي نه وي شوي، بلکې دطواف زیارت نه وروسته کول وي. نودې کې به
رمل وي، خو طواف زیارت عام طور باندې ساده جامو کې کیږي، له دې وجې اضطباع
ضروري نه ده او که چیرته داحرام څادر نه وي کوز شوی، نو اضطباع هم وکړي^{۱۲}.

د طواف زیارت نه مخکې د ښځې او خاوند تعلق

سوال: ایا دطواف زیارت نه مخکې دښځې او خاوند تعلق جائز دی؟

جواب: حج کې دحلق کولونه وروسته او طواف زیارت نه مخکې احرام کې منع شوي ټول
کارونه جائز شي. خودښځې او خاوند تعلق جائز نه وي. ترڅو پورې چې طواف زیارت نه وي
شوی^{۱۳}

طواف زیارت نه مخکې جماع کونکي دې د اوبښ یا غوا دم ادا کړي

سوال: زما تعلق د احنافو مسلک سره دی. تیر کال دحج دوران کې مانه یوه غلطي وشوه.
هغه داچې (۱۲)، ذوالحجې باندې جمرې ویشتلونه وروسته دښځې موږ ښځې او خاوند صحبت
وکړ. کله چې دښځې دطبیعت دخرابي له وجې موږ طواف زیارت په ۱۳، ذوالحجې باندې

۱ | فصل: أول وقت طواف الزيارة طلوع النحر الثاني من يوم النحر فلا يصح قبله..... لكن يجب فعله في
أيام النحر فلو آخره عنها... لزم دم (إرشاد الساری ص: ۱۵۵. باب طواف الزيارة. فصل أول وقت... إلخ)
۲ | فإن كان سعى بين الصفا والمروة عقيب طواف القدوم لم يرمل في هذا الطواف ولم يسع ولا رمل وسعى
كذا في الكافي (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۲. كتاب الحج. الباب الخامس في كيفية أداء الحج).

۳ | ثم إذا حلق أو قصر حل له كل شيء حرم عليه بالأحرام إلا النساء كذا في فتاوى قاضي خان (عالمگیری
ج: ۱ ص: ۲۳۲) ثم يذبح إن أحب ثم يحلق أو يقصر... وقد حل له كل شيء إلا النساء... إلخ (هداية
ج: ۱ ص: ۲۵۰) ولو لم يطف أصلا لم تحل له النساء وإن طال ومضت سنون وهذا بإجماع كذا في غاية
السروحي شرح الهداية (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۲. كتاب الحج. الباب الخامس في كيفية أداء الحج).

وګر، څنگه چې رانه غلطي وشوه موږ د حج کتاب وکوت هغه کې داسې غلطي کولو باندې دم لیکل شوی و. زه دلته نوکریم اوموږ دواړو د حج په ورځو کې عمره هم نه وه کړې اوموږ د حرم په حدودو کې اوسېږو، موږ چې کوم صاحب ته د حج له پاره پیسې یوه هفته وروسته ورکړې وې، هغه قرباني دم حرم میاشت په لومړۍ هفته کې وکړه، مهرباني وکړئ ماته د احنافو مسلک په نزد باندې ووايي چې زموږ د حج صحیح وشو، که څه کمی پکې شته؟ ددې بیان له وجې به نورو خلکو ته هم فائده ورسېږي، ځکه چې همدغه شان مسئله یو بل صاحب سره هم شوې وه، هغه د امر پکې نه راغلی اوزما په خیال ددم ادا کولونه پرته ولاړ. والله اعلم!

جواب: ست سوداړو حج خوپه هر حال وشو، خودواړو دوه جرمونه کړي دي، یو طواف زیارت ددولسم تاریخ نه وروسته کول اودویم د طواف زیارت نه مخکې صحبت کول، لومړي جرم باندې دواړو باندې دم واجب شو، یعنی د حرم په حدودو کې ددواړوله طرف نه یوه یوه چیلۍ حلالول^{۱۱} اودویم جرم باندې په دواړو باندې غټ دم واجب شو، یعنی ددواړوله طرف نه یویواوښ یا یوه یوه غوا حرم کې حلالول، له دې پرته دواړو ته استغفار کول هم پکاردې^{۱۲}.

بڼخو ته طواف زیارت پرېښودل نه دي پکار

سوال: ځینې بڼخي طواف زیارت د حیض له وجې په مقرر وخت باندې ادا نه شي کړای اودهغوی فلائت (د طیارې پرواز) هم مخکې وي، داسې بڼخو ته فلائت (پرواز) پرېښودل پکاردې او که طواف زیارت پرېښودل پکاردې؟

جواب: طواف زیارت د حج یو غټ رکن دی، ترڅو پورې چې طواف زیارت ونه کړل شي، بڼخه خاوند دیو بل له پاره حلال نه دي، بلکې دې معامله کې اجرام موجود وي، له دې وجې بڼخو ته طواف زیارت پرېښودل بالکل نه دي پکار، بلکې فلائت (پرواز) پرېښودل پکاردې^{۱۳}.

د بڼخوله پاره د حیض له وجې د طواف زیارت نه پرته راتلل

سوال: که چیرته دیوې بڼخي په دولسم ذوالحجې باندې فلائت (د طیارې پرواز) وي او هغه

۱ [فصل اول وقت طواف الزیارة. طلوع الفجر من یوم النحر..... فلواجره عنها] ای بغیر عذر (ولولای احرایام التشریق لزمه دم) [ارشاد الساری ص ۵۵ د. باب طواف الزیارة، فصل اول وقت طواف الزیارة].
 ۲ [قال فی البحر قوله (أوجامع بعد الخلق) أي يجب شاة إن جامع بعد الخلق قبل الطواف ثم اعلم أن أصحاب المتن علی ما ذكره المصنف من التفصیل فیما إذا جامع بعد الوقوف فإن كان قبل الخلق فالواجب بدنة وإن كان بعد الخلق فالواجب شاة ومشی جماعة من المشایخ كصاحب المبسوط وغيره والبدنغ والسجای علی وجوب البدنة مطلقا..... وقال فی فتح المقدیر انه اللوجه لأن ایامها لیس إلا بقول ابن عباس والمروی عنه ظاهره فیما بعد الخلق (بحر الرائق ج ۳ ص ۱۶).
 ۳ [تیره شو] جاشیه (تم إذا خلق أو قصر حل له كل شیء الخ) (الولایوری!).

د حیض په ورځو کې وي. نو ایا هغه طواف زیارت پرېښودلو سره وطن ته راتلی شي اودم ادا کړي یا څه داسې شی استعمال کړي چې هغه حیض بند کړي، مهرباني وکړئ تفصیل سره ددې وضاحت وکړئ. چې داسې صورت کې څه کول پکار دي؟

جواب: لوی (غت)، طواف د حج فرض دی^{۱۱} ترڅو پورې چې هغه ادا نه کړل شي، ښځه خاوند دیو بل له پاره حلال نه وي او احرام نه ختمیږي،^{۱۲} که چیرته یو کس ددې طواف نه پرته راشي. نو هغه باندې لږم دي چې د بل احرام تر لونه پرته بیرته لاړ شي او طواف وکړي، ترڅو پورې یې چې ونه کړي. د ښځې او خاوند د تعلق په حق کې به احرام کې وي اود هغه حج به هم نه کیږي اود دې څه بدل هم نه شته دم ورکولو سره کار نه کیږي، بلکې بیرته تلوسره طواف کول ضروري دي^{۱۳}

کومې ښځې چې دغو ورځو کې ناپاکې وي هغوی ته پکار دي چې خپل سفر پرېږدي او ترڅو پورې چې پاکېدوسره طواف ونه کړي مکې مکرمې نه بیرته راتلل نه دي پکار^{۱۴} که د حیض بندولو څه تدبیر کېدای شي، نوله مخکې نه هغه اختیارول جائز دي.

ښځه که د ناپاکي یا څه بلې وجې طواف

زیارت ونه کړي، نوحج یې نه کیږي

سوال: ناپاکي (حیض) له وجې که چیرته ښځه طواف زیارت ونه کړي او دبیرته تګ سرکاري (حکومتي) حکم وشي، اوس دهغې له پاره څه حکم دی؟

جواب: طواف زیارت د حج اهم رکن دی. ترڅو پورې چې طواف ونه شي، حج نه مکمل کیږي^{۱۵} اونه ښځه خاوند دیو بل له پاره حلال دي^{۱۶} کومو ښځوته چې د حیض له وجې داتکلیف جوړ شي، هغوی ته پکار دی چې د پاکېدو پورې دمکې مکرمې نه واپس نه شي او پاکېدونه وروسته طواف زیارت نه فارغېدوسره واپس شي^{۱۷} که چیرته دهغوی دواپسي تاریخ مقرروي، نوبدل دي کړي، که چیرته دطواف زیارت نه پرته واپس راغله، نودهغې حج ونه شواونه هغه

^۱ [وهذا الطواف أى الزيارة هو المفروض فى الحج (إرشاد السارى ص ۱۵۵).]

^۲ [تیره شوې حاشیه (ثم إذا حلق أو قصر حل له كل شئ.... الخ) او گورئ].

^۳ [ولولم يطف أصلاً لم تحل له النساء وإن طال ومضت سنون... الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۲ کتاب المناسک)

^۴ [وإن حاضت المرأة يوم التحريق أن تطوف بالبيت ليس لها أن تفرح حتى تطهر وتطوف بالبيت.... الخ]

(التاريخية ج: ۲ ص: ۴۷۱، کتاب الحج).

^۵ [وهذا الطواف هو المفروض فى الحج ولا يتم الحج إلا به أى لكونه ركناً بالإجماع (إرشاد السارى ص: ۱۵۵)]

^۶ [ولولم يطف أصلاً لم تحل له النساء وإن طال ومضت سنون... الخ (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۲ کتاب المناسک)]

^۷ [ایضاً پورتنی دوه حاشیې].

د خپل خاوند نه پاره حلاله ده. ترڅو پورې چې واپس تلوسره طواف زیارت ونه کړي دا حرام په حالت کې به وي کوم کس چې د طواف زیارت نه پرته واپس راغی. هغه ته پکار دي چې د بل حرام نړیونه پرته مکې مکرمې ته لاړ شي او طواف زیارت وکړي. د وروسته والي له وجې به هغه باندې ده واجب وي^۱

طواف زیارت که چیرته د دولسمې ذی الحجې نه مخکې ونه شي، نوڅه وکړي؟

سوال: د دولسمې ذی الحجې د لمره ویدو پورې که چیرته د طواف زیارت کولو همت نه وي. نوڅه وکړي؟ او په دولسمې ذی الحجې د رش له وجې طواف زیارت ماښامه پورې ونه رسيدو. نوڅه وکړي؟

جواب: طواف زیارت د دولسمې ذی الحجې د لمره ویدلو نه مخکې کول واجب دي. که نه د ملازمېري^۲

طواف زیارت کې د تاخیر دم

سوال: یوې ښځې د ناپاکه کېدو له وجې دولسم تاریخه پورې طواف زیارت ونه کړ. په دولسم تاریخ پاکه شوه. نو دولس بجې د شیطانانو ویشتنو له پاره لاړه. څه څلورو گڼتو. ساعتونو نه وروسته فارغه شوه. نو مکې ته روانه شوه. مکې ته د ماښام په وخت کې ورسیدله. مگر ټیکسي والا دومره تاو راتاو کړه چې د شپې دولس بجې شوې. په کتاب کې لیکل شوي و چې د ماښام نه مخکې طواف زیارت کول دي. له دې وجې هغې ښځې هغه ورځ طواف ونه کړ. بلکې په دویمه ورځ یې وکړ. اوس پوښتنه داده چې ایا په هغې دم شته او که نه؟

جواب: له پوښتنې نه معلومېږي چې دا ښځه په دولسم تاریخ باندې د ماسپښین نه مخکې پاکه شوې وه. کوم وخت چې دا پاکه شوه که چیرته هماغه وخت د طواف له پاره تللې وای. نو په ډیرې اسانتیا سره یې له غروب نه مخکې طواف کولی شوای. خو دا د طواف په ځای د رمي له پاره لاړه. ددې له وجې دهغې د غروب نه مخکې طواف نه کول. دهغې د ناپوهي او کوتاهي له وجې نه وشو. لهذا دهغې په ذمه باندې دم لازم دی^۳. د حرم په حدودو کې دې

^۱ فصل اول وقت طواف الزیارة طلوع الفجر من یوم النحر..... فلو آخره عنها) ای بغیر عذر (ولولای

اخرایام التتریق لزمه دم) (ارشاد الساری ص ۱۵۵، باب طواف الزیارة، فصل اول وقت طواف الزیارة)۔

^۲ [واما زمان هذا الطواف مؤقت بايام النحر وجوبا في قول أبي حنيفة حتى لو آخره عنها فعليه دم عنده (بدائع ج : ۲ ص : ۱۳۲، کتاب الحج، فصل : وأما زمان هذا الطواف)

^۳ [ولو طاف طواف الزیارة الخ وإن أعاده بعد أيام النحر يجب الدم... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

طواف وداع کله کول پکار دي؟

سوال: زه ورو حد کړه مې دا خبره اوریدلې ده چې طواف وداع نه وروسته حرم شریف ته تلل نه دی پکار. یعنې که چیرته له مېنډم نه وروسته طواف وداع وکړي اود مسحون نه وروسته د کبریا مکر مې به بل وي. نو د مسحون د لمونځ له باره حرم شریف ته تلل نه دي پکار. ایا دا صحیح دی؟ او که چیرته بې وکړ، نو طواف وداع به بې کوي؟

جواب: که د طواف وداع وکړ او دهغه نه وروسته مکه معظمه کې پاتې شو، نو هغه مسجد حرم ته سې شي او هغه نه طواف وداع په دویم ځل باندې کول واجب نه دي، خو غوره داده چې که دمکې نه چې، نو طواف وداع دې وکړي، چې دهغه اخري ملاقات د بیت الله شریف سره وي. ^۱ امام ابوحنیفه رحمته الله نه روایت دی که چا د ورځې طواف وداع وکړ او د شپې له باره مکه معظمه کې پاتې شو، نو زما په نزد باندې خوښ عمل دادی چې هغه دې د وداع په نیت باندې بل طواف وکړي چې دهغه طواف له وتلو سره یوځای وي ^۲ او دا خیال کول چې طواف وداع نه وروسته حرم شریف ته تلل نه دي پکار، بالکل غلط دي.

د طواف وداع مسئله

سوال: سړک ل دخنه کعبې د حادثې له وجې ډیر و حاجیانوته دا حالت جوړ شوی و چې ددې حادثې نه مخکې ترڅو پورې چې مکه معظمه کې و نفلي طواف یې کولو، خو د راتلو په وخت کې د طواف وداع په نیت یې طواف ونه کړای شو، مادیو جومات له خطیب نه ددې مسئلې پوښتنه وکړه نو هغه وفرمایل چې دوی به دم لیرې، خو معلم الحجاج کې د مسئله داسې لیکل شوې ده چې

طواف زیارت نه وروسته که چیرته نفلي طواف یې کړی وي، نو هغه هم د طواف وداع قنه مقدم دی له دې نه معلومېږي چې ددې حاجیانو طواف وداع شوی دی او هغوی ته دم لیرلو

نقید د ترمخ: عندای حنیفه بالتأخیر (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۴۵ کتاب المساک، الباب الثامن فی الحایات)

۱ [ولانجور دبح اهدایا الا فی الحرم (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۶۱، الباب السادس عشر فی الهدي)

۲ [ره داعد الحنیفه بیان الوقت المستحب أو الأفضل، فلو اطل الإقامة بمكة ولم يستوطنها صح طوافه وإن أقام بعد الطواف ويجوز طواف الوداع عند الحنیفه فی أيام الحروب بعدها ویكون أداءه لا قضاء رافقه الإسلامی وادلج ج: ۳ ص: ۱۴۹، سروط طواف الوداع، قدره، وکفیه وسمه، طبع دار الفکر بیروت۔

۳ [والای ان یوفعه عند اراده السفر حتی روی عن ابی حنیفه رحمه الله تعالی انه لو طاف ثم أقام فی بعضاء وجب الی ان یطوف طوافاً اخر لیکن یودیع البس اخر عهده عن موده، کذا فی البحر الرائق (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۳۴، کتاب المساک، الباب الخامس فی کفیه أداء الحج)۔

ضرورت نه شته خطيب صاحب فرمايي چې دمعلم الحجاج دامسئله غلطه ده، ددغو خلکو طواف وداع نه دی ادا شوی. له دې وجې هغوی ته دم لیږل پکار دي. داصورت ډیرو حاجیانو ته پېښ شوی دی. له دې وجې مهرباني وکړئ او ووايئ چې هغوی به دم لیږي اوکه دامسئله صحیح ده که چیرته دطواف نه وروسته یې نفلي طواف کړی وي. نوهغه هم دطواف قائم مقام کېدای شي. جواب د جنگ اخباریه ذریعه باندې راکړئ، چې ټول حاجیان یې ولولي.

جواب: فتح القدير کې دي

والحاصل ان المستحب فيه ان يوقع عند اعادة السفر ما وقتته على التعيين فاوله بعد طواف الزيارة اذا كان على عزم السفر. (ص ٨٨ ج ٢)

ترجمه حاصل داچې مستحب خودادی چې دسفر دارادې په وخت کې طواف وداع وکړي، خوددې وخت دطواف زیارت نه وروسته شروع کیږي، کله چې دسفر اراده وي (مکه مکرمه کې داوسیدو اراده نه وي، اودرمختار کې دي).

فلوطاف بعد اعادة السفر ونوی التطوع اجزاه عن الصدر. (ردالمختار صفحه ٥٢٣ جلد ٢)

ترجمه که چیرته دسفر دارادې نه وروسته دنفل په نیت باندې طواف وکړ، نودطواف وداع قائم مقام شو

ددې عبارت نه دوه خبرې معلومیږي

یوه داچې دطواف وداع وخت دطواف زیارت نه وروسته شروع کیږي په دې شرط باندې چې حاجي مکه مکرمه کې داوسیدونیت نه لري، بلکې وطن ته دتلواراده یې وي. دویمه داخبره معلومه شوه که چیرته دطواف وداع په وخت کې دنفل طواف نیت وکړل شي، بیا هم طواف وداع اداشو، خو مستحب دادی چې دواپسي دارادې په وخت کې طواف وداع وکړي، له دې نه معلومیږي چې دمعلم الحجاج مسئله صحیح ده، کوم حضراتوچې دطواف زیارت نه وروسته نفلي طواف کړی وي، دهغوی طواف وداع اداشر، دهغوی په ذمه باندې دم نه شته.

طواف وداع کې به رمل، اضطباع اوسعي وي اوکه نه؟

سوال: ایا طواف وداع کې به رمل، اضطباع اوسعي وي؟

جواب: طواف وداع هغه طواف ته ویل کیږي کوم چې وطن ته واپس کېدو وخت کې بیت الله شریف نه درخصتیدوله پاره کیږي^١ دا ساده طواف وي، دې کې رمل او اضطباع نه کیږي اونه

^١ [ولهذا طواف الصدر، ويسمى طواف الوداع وطواف اخر عهد بالبيت لانه يودع البيت (الهداية مع البناية ج: ٥ ص: ١٥٧، كتاب الحج، باب الإحرام)۔]

ددې نه وروسته سعي وي^{۱۱} رمل او اضطباع داسې طواف کې سنت دي له کوم نه وروسته چې سعي وي^{۱۲}

يادونه د اضطباع معنا داده چې د احرام پورتنی څادر د ښي ترڅه څرخ، نه وويستل شي ودهغه دواړه گوټونه (کونجونه) په اوږه باندې واچول شي^{۱۳} دا اضطباع هماغه وخت کې کېږي شي کله چې د احرام څادر اغوستی وي. اضطباع د طواف په دريوچکرونو کې مسنون دی. پټې څلورو چکرونو کې همدغه شان پرېښودل پکار دی. طواف نه وروسته لمونځ له پاره دواړه اوږې پټول پکار دي. دغه شان د صفا او مروه په سعي کې هم اضطباع سنت نه ده او درمل معنا داده چې داسې طواف دکوم نه وروسته چې سعي کول وي. دهغه په لومړيو دريوچکرونو کې واړه دواړه قدمونه اخيستل او د پهلوانانو په شان اوږې خوځولو سره تيز تزلزل وي^{۱۴}

د دولسمې ذوالحجې نه د سعي وروسته کونکي

باندې خوبه دم يا كفاره نه وي؟

سوال: ما په (۱۹۸۶ء) کې له خپلې ميرنې سره حج وکړ. طواف زيارت خو موږ د حج په ورځو کې وکړ. خوسعي مو د دولسمې ذوالحجې نه مکې ته واپس راتگ نه وروسته وکړه. پوښتنه داده چې حج مکمل شو. څه نقص خو پاتې نه شو؟ که چيرته غلطې شوي وي يعنې دم واجب شوی وي. نودهغه اوس څه صورت دی؟

جواب: د سعي مستحب وخت دادی چې د دولسمې ذوالحجې د لمر ډوبېدو نه مخکې وکړل شي. خوبيا هم که چيرته تاخير وشي. نوڅه كفاره يا دم نه لازمېږي. والله اعلم!^{۱۵}

^۱ [فصل في صفة طواف الوداع ثم يطوف سبعا بلا رمل ولا اضطباع ولا سعي بعده (إرشاد الساري ص: ۱۷۰، باب طواف الصدر، فصل في صفة طواف الوداع)۔

^۲ [لان السعي لم يشرع الا مرة، والرمل ما شرع الا مرة في طواف بعده سعي (هداية ص ۲۷۳، كتاب الحج)۔
^۳ [والاضطباع أن يجعل رداءه تحت ابطة الأيمن ويلقيه على كتفه الأيسر (هداية، كتاب الحج ج: ۱ ص: ۲۴۱ طبع شرکت علميه)۔

^۴ [ويرمل في الثلاث الأول من الأشواط، والرمل أن يهزق مشيته الكتفين كالمبارز يتبخرين الصفيين وذلك مع الاضطباع (هداية ص: ۲۶۱، كتاب الحج، باب التمتع)۔

^۵ [أما بيان حكمه إذا تأخر عن وقته الأصلي وهي أيام النحر ولا شيء عليه لأنه أتى بما وجب عليه ولا يلزمه بالتأخير شيء (بدائع ج: ۲ ص: ۱۳۵، كتاب الحج، فصل: وأما بيان حكمه)

❖ مدینې منورې ته حاضري ❖

د پاکی روضې زیارت او حج

سوال: که یو کس حج ته لاړ شي اود روضې د زیارت کولونه پرته راشي، نودهغه حج به مکمل شي او که نه؟ که چیرې ادا کړي، نو حدیث شریف سره مخالفت راځي، نو ضروري تاکید کړی. زه د دې مشکلا توحل ولیکي اود شکريې موقع راکړی:

جواب: د حضور ﷺ د روضې مبارکې د زیارت کولونه پرته که یو کس راشي، نودهغه حج خو داشو. خو هغه د بې مروتۍ نه کار واخست او د روضې شریفې د زیارت نه محروم پاتې شو، داسې ویل کړي چې د حضور ﷺ د روضې زیارت کول د حاجیانو له پاره یو مستقل مندوب عمل دی. چې هغه د حاجیانو په اعمالو کې داخل خونه، خو کوم کس چې حج ته لاړ شي دهغه له پاره د سعادت حاصلول آسان وي په دې وجه باندې حدیث شریف کې فرمایل شوي دي:

من حج البيت ولم يزرني فقد جفائي. (رواه ابن عدی بسند حسن. شرح مناسک ملا علی قاری)

یعنی کوم کس چې د بیت الله شریف حج وکړ اوزما زیارت ته رانغی هغه د بې مروتۍ نه کار واخست.

د مسجد نبوی ﷺ د زیارت په نیت سفر او د شفاعت غوښتنه کول

سوال: مایو کتاب کې لوستلي دي چې د مسجد نبوی ﷺ د زیارت په نیت باندې سفر نه شي کیدای، او اوریدلی مې دي چې د حضور ﷺ په روضې باندې د شفاعت غوښتنه کول منع دي، تاسو ووايي چې د اصحیح دي اورو ه مبارکه باندې دعا غوښتل څنگه دي او د دې طریقه څه ده. کوم طرف ته مخ کولو سره دعا غوښتل پکار دي؟ آیا کعبې طرف ته یا روضې مبارکې ته او مسجد نبوي ﷺ کې ډیر درود لوستل غوره دي او که تلاوت کول؟

جواب: دا خو تاسو غلط اوریدلي دي یا غلط پوه شوي یی چې د مسجد نبوي ﷺ په نیت باندې سفر نه شي کیدای. دې کې خود چاهم اختلاف نه شته چې د جومات شریف په نیت باندې سفر کول صحیح دي^{۱۱} او ځینې خلک د دې قائل دي چې د مبارکې روضې په نیت باندې

^{۱۱} کدافي الحدیث المتفق علیه: لاتشد الرحال إلا للثلاثة مساجد: المسجد الحرام، ومسجدی هذا، والمسجد الأقصى والمعنى كما أفاده في الأحياء أنه لاتشد الرحال لمسجد من المساجد إلا لهذه الثلاثة لما فيها من المضاعفة (ردا مختار ج: ۲ ص: ۶۲۷، مطلب في تفضيل قبره المكرم صلى الله عليه وسلم، طبع سعيد کراچي).

سفر کول حازه دی. خود جمهورو اک برسونه سردار ددی دروښي مبارکي دربارت هم ضرور
سب کول بکړدي او روسي مبارکي به حارسيدونه د شفاعت غوسه مع به ده دامت
فقيدو دسي کړه شلم دربارت به اداو کي ليکلي دي چې دسلام سب کولونه وروسته د
شفاعت غوسه وکړي. امام جبري رحمته الله عليه به حص حصس کي ليکلي دي. که حادي د جعفر عليه السلام
مبارک سر د دعوتونه نه شي نوکوه حادي به فوله شي ^{۱۱} دصلو د سلام د شفاعت نه
غوسي وروسته د فلي طرف ته مخ کولو سره دعا غوښتل پکړ دي. ^{۱۲} مدسه مېر د کي
دروښ سره دربارت لوسل بکړدي او دفران کړه ملاوت هم ريات کول بکړدي

مسجد نبوي عليه السلام کي څلويښت لمونځونه

سوال: رد عمري نه لزم. سره ادا کولونه وروسته مې مسجد نبوي عليه السلام کي حاضري وکړه. او
د حبل نبت مطابق مې دواړو ځايونو کي د يوې يوې جمعې لمونځ ادا کړ او بيرته راغله. معني
مدسه منوره کي مې څلويښت لمونځونه پورته کړل. آيا ددې څه ګنده شته؟

جواب: ګنده خونه شته. خو مسجد نبوي عليه السلام کي د څلويښتو لمونځونو يو خاص فضيلت دی
چې تکبير تحریمه فوت نه شي. ^{۱۳} هغه فضيلت حاصل نه شو

سوال: مدامام نه اوریدلي دي چې مسجد نبوي عليه السلام کي څلويښت لمونځونه ادا کول ضروري
دي. پوښتنه داده چې آيا د ضروري دي. ددې باره کي څه حديث شريف شته. په کوم کي چې
ددې فضيلت ښودل شوی وي؟ مهرباني وکړي تفصيل سره جواب راکړي

جواب: يو حديث شريف کي مسجد نبوي عليه السلام کي د څلويښتو لمونځونو تکبير تحریمه سره د
کونو خاص فضيلت راغلی دی. دهغه دا نفاظ ترجمه داده د حضرت انس رضي الله عنه نه روايت دی چې
حضور عليه السلام فرمايلي دي چې کوم کس زما جومات کي څلويښت لمونځونه داسې ادا کړل چې
دهغه نه بولمونځ هم په جمعه فوت نه شو. هغه نه باره ددو زخ نه خلاصی ليکل شوی دی
او هغه به د نفاق نه خلاص وي (مسند احمد ص ۱۵۵ جلد ۳). ^{۱۴}

۱۱ وان لم تحب لدعاء عبد الله صلى الله عليه وسلم ففي أي موضع يستجاب؟ (حصص حصص). ماکي
لاحیه ص ۶۷. طبع دارالاساعت.

۱۲ د تفصيل د باره او ګوري غانګري ج ۱ ص ۲۵۶. کتاب الحج. خاتمه في زیارة قبر النبي صلى الله عليه وسلم
أعني النبي صلى الله عليه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم. من صلى في مسجد أبي بكر صلاه
لا يرد عليه. كتب له براءة من النار و براءة من العذاب و براءة من العقاب و رواه احمد و غيره و مسند احمد
ص ۱۵۵

۱۳ ايشا پورسي حاسبه

❖ د حج متفرقي مسئلې ❖

د حقاني صاحب د حج تجاويز

سوال: په ۱۶، جون ۱۹۹۳ء، دکالم نويس جناب ارشاد احمد حقاني صاحب حالیه نگران حکومت زیر انتظام د حج بیت الله نه په واپسي باندې، د حج انتظامات، ځينې توجه طلب امور، په عنوان سره چې دخپلو خيالونو اظهار په جنگ اخبار کراچي کې کړی دی، دهغه په لوستلو سره راته سخت تکليف ملاو شو اودا قسمه دخيالونو اظهار نه راته محسوسه شوه چې هغوی دمنی ټوله مرداري له خان سره کراچي ته راوړي ده، په کوم ښارگي چې په هره لاره کې، په هره زمانه کې او خاصکر د سختې گرمۍ په زمانه کې، کومې دگتړاوبه چې بهيري اوچتې چې زموږ دکوربه دروازه باندې دگاونډي (همسايه) چې کوم تورگتړ (تورې اوبه) بهيري اوبه ټوله لاره کې خورې شوي دي دهغه طرف ته دهیچانظر نه شته.

کوم ځاي کې چې مستقلا خلک اوسيري اوبه ټوله ښار کې دگتړناپاکه اوبودطهارت اوصفايي يومستقل عذاب اوخطر پيدا کړې ده اوددې داصلاح له پاره دقلم په زور دحکومت دافرانو توجه نه راوړل، دمفتو دمهمان نوازي حق په دې ذهنيت سره اداکوي کوم چې دپاکستان دبدنامي وجه جوړيږي، ددې نه پرته په فقهي مسائلو دخپل قابليت چې څنگه اظهاري کړی دی دهغه نه ظاهر يږي چې دحضرت په معلوماتو باندې دشا باشي ورکولوله پاره په ټول عالم اسلام کې څوک نه شته.

زه ستاسو په شان مکمل بزرگ اودوخت مفتي ته په دې سلسله کې رجوع کولو يوه اسلامي فريضه گنم اوددې له وجې نه خط ليکم چې دجناب ارشاد احمد حقاني صاحب دخيال په رڼاکې چې هغه دطواف زيات په سلسله کې تحرير کړی دی چې دهغه اسلامي اوفقهي څه حيثيت دی؟ څنگه چې ارشاد احمد حقاني صاحب په خپل کالم کې ليکلي دي چې

«دځينو فقهاوو په نزد ددې خبرې اجازه موجوده ده چې دطواف زيات، دعرفات دتلونه مخکې ادا کيدای شي، زما ډيرو لوستونکو له پاره به دادحیرانتيا خبره وي، خو دا اجازه موجوده ده، مگر ددې معلومات ډير کمو خلکو ته دی اوبه دې باندې عمل هم ډير کم کيږي (ايا داصحيح ده؟)

«اوکه کمزوري اوضعیف حاجیان سربو او بنځو ته ددې خبر ورکړل شي اوهغوی ته طواف زیارت دعرفات دتلونه مخکې داداکولو ترغیب ورکړل شي، نودوه څلور لکه حاجیان خوداسې کولی شي، چې هغوی سره به دعرفات نه وروسته په ورځوڅه رښ کمیدای شي، هسې زه په خپله ددې خبرې جامي اوقائل یم چې دعرفات ته په واپسي باندې گیدونکي طواف زیارت په وخت کې دتوسیع جائزه اخیستل پکار دي اوجید علماووته په دې باندې

غور کول پکار دي.

د حرم شریف د غیر معمول توسیع باوجود د شل پنځو شت لکه کسانو په دریو ورځو کې طواف زیارت مکمل کول د ډیر زیات رش پیدا کولونه پرته نه شي کیدای، چې دهغه له وجې نه کمزوري او ضعیف سړي اوبځې خوږ پرېږده چې مضبوط نه مضبوط ځوانانو حاجیانو ته پوره کول څه اسانه دي،،

،، طواف زیارت اسانول دوخت اهم ضرورت دی،،

له دې نه وروسته حقاني صاحب د منی او عرفات په سلسله کې د عامو حاجیانو د سهولت په حوالې سره چې کوم څه لیکلي دي دهغه سره زموږ په شان د دین دارو حاجیانو قطعي اتفاق نه شته. الله تعالی علم او قلم مسلمانانو ته له دې وجې نه دی ورکړی چې هغوی خپل ځانونه د ټول مخلوق نه اوچت او خپل محدود عقل دې د هر چا نه غوره او وچت وگڼي اود دې خیالاتو دې په هر موقعه باندې اظهار خیال کوي، سعودي حکومت د یخو اوبو خلتې (تېلې) په حاجیانو باندې په منی او عرفات کې مسلسل مفت تقسیموي او روزانه هر قسمه سهولتونه ورکوي، ددې هیچ پرته ذکر نه شته.

په منی کې زما هم قیام و، خوما هغه گندگي ونه لیدله کومه چې حقاني صاحب ته په نظر راغله او که د چاقیام د بد قسمتي ډیران په خوا کې وي، نویباهم ددې اظهار په عام انداز کې کول پکار دي دا په اخبارو او و هم لارم دي چې هغوی داسې جذبات راوچتونکي مضمونونه په اخبار کې چاپ نه کړي، کوم چې داخبار رویه متنازعه کړي اونفرت او فساد زاپیدا کړي، په هر حال په دې مسئله باندې د عالمانو او حاجیانو خپل منل شوي او واضح خیالاتو اظهار کول لارم دي.

جواب: د جناب حقاني صاحب کالم مې ستاسو د خط رارسیدونه وروسته اخبار راوغوښت او اومې لوست، موصوف په خپل مضمون (۱۶ جون ۱۹۹۳)، په قسط کې خوشرعي مسائلو باندې اظهار خیال کړی دی او په دې کې په اجتهاد کولو باندې یې زور ورکړی دی، د کوم تفصیل چې په لاندې ډول دی:

اوله مسئله

جناب حقاني صاحب لیکي چې:

،، سعودي وزارت اطلاعات حکامو عقلمندي وکړله اوموږ یې د مزدلفې نه د شپې یوولس بجې په بسونو کې سواره کړو اونیغ یې جمره العقبې ته بوتلو، دغه وخت کې هلته هیڅ قسمه رش نه و اوموږ ټولو اووه اووه کاني وويشتل،،

دموصوف ددې تحریر نه معلومېږي چې هغه د نیمې شپې نه مخکې یوولس بجې مزدلفې ته روان شو اود نیمې شپې نه مخکې یې په جمره العقبه کې درمي نه هم فارغ شوی و،

که زه دهغوی دمضمون عبارت باندې صحیح پوه شوی یم، نودسعودي دحکامو عقلمندي ددوی دمناسک حج په اداکولو کې په دوی باندې دوه سنگینې سترې، غلطې وکړلې، یوه داچې په مزدلفه کې وفوف کول دحج له واجباتونه دي اوددې فوت کېدوسره دم لارمیري اوددې قصدا پرېښودل حرام دي

دوقوف مزدلفه وخت دحنفيه په نزدیوم النحر، دذي الحجې لسم تاریخ، دصبح صادق نه شروع کېږي^{۱۱} اودشافعيه اوحنبله په نزدنیمې شپې نه وروسته دی، خو دمالکيه وو په رددشپې په هره برخه کې هلته ایساریدل واجب دي^{۱۲} حقاني صاحب اودهغه ملگري دشیپې بوونس بجې دمزدلفې نه روان شول، له دې وجې نه دحنفيه اوشافعيه اوحنبله مطابق ددوی وفوف مزدلفه فوت شو، له دې وجې نه په دوی باندې دم واجب شو اوگناه پرې لارمه شوه دویمه غلطې داچې یوم النحر باندې دجمرة العقبه دويشتلو وخت دشافعيه اوحنبله په نزد نیمې شپې نه وروسته شروع کېږي اودحنفيه اومالکيه په نزد دصبح صادق نه وروسته دی. اوس که حقاني صاحب دصبح صادق نه مخکې دجمرة العقبه درمي نه فارغ شوی و، نودحنفيه اومالکيه په نزد دواجبو دپربښودو له وجې سره په هغه باندې دم لارم شو اوکه دنیمې شپې نه یې مخکې رمي کړې وه، نودتولو امامانوپه نزدپه ده باندې دم لارم شو^{۱۳}.

دویمه مسئله

حقاني صاحب سفارش کوي:

«، په دې سلسله کې کمزوري حاجیان خاصکرښخو حوصله افزايي کول پکار دي چې هغوی خپل وکیل مقرر کړي او د جمر وويشتلو فرض اداکړي،،

^۱ «اذا طلع الفجر يصلى الإمام بالناس الفجر يغلس ثم وقف و وقف معه الناس فدعا، لأن النبي عليه السلام وقف في هذا الموضع يدعو ثم هذا الوقوف واجب عندنا وليس بركن حتى لو تركه بغير عذر يلزمه الدم (هداية ج: ۱ ص: ۲۴۸، كتاب الحج، باب الإحرام)۔

^۲ «أزمان الوقوف بالمزدلفة : للفقهاء رأيان : رأى الحنفية : أن زمان الوقوف هو ما بين طلوع الفجر من يوم النحر وطلوع الشمس لأن النبي صلى الله عليه وسلم في حديث جابر وابن عمر دفع قبل طلوع الشمس فمن وقف بما قبل طلوع الفجر أو بعد طلوع الشمس لا يعتد به الخ ۲- ورأى الجمهور: أن زمان الوقوف هو الليل. وتفصيل ذلك ما يأتي : قال المالكية : زمان الوقوف في أى جزء من أجزاء الليل بقدر حط الرحال وقال الشافعية : وقت الوقوف بالمزدلفة بعد نصف الليل فمن لم يكن فيها في النصف الثاني أراق دما وقال الحنابلة : المبيت بالمزدلفة حتى يطلع الفجر واجب، من تركه فعليه دم (الفقه الإسلامى وأدلته ج: ۳ ص: ۱۸۸، ۱۸۹، زمان الوقوف بالمزدلفة)۔

^۳ « وقت الرمي : رمى جمرة العقبة أو الكبرى : يدخل وقته عند الشافعية والحنابلة من نصف ليلة النحر ووقته عند المالكية والحنفية : بعد طلوع الشمس يوم العيد (الفقه الإسلامى وأدلته ج: ۳ ص: ۱۹۴)۔

په دې سلسله کې داوضاحت کافي دی چې شریعت د جمر ویشتلو وخت ډیر وسیع کړی دی. مثلاً په اوله ورځ په یوم النحر یوازې جمره العقبه ویشتل دي، خوددې وخت پوره «خلیرویشته» کنتې پورې اوږد دی، ځکه چې داوخت دیوم النحر د صبح صادق نه شروع کیږي اود یولسم تاریخ د صبح صادق پورې دی^{۱۱} اود شپې په وخت کې او خاص کر د دوسو بجونه وروسته په جمر و بند به هېڅ قسمه رش نه وي، ددې له وجې نه د کمزوري نه کمزوری سړی او ښځه هم په دغه وخت کې ښه په ارام سره رمي کولی شي اود جمر و د ویشتلو له پاره څوک خپل وکیل جوړول یوازې په دې صورت کې صحیح دي چې څوک د شپې یا ورځې په خپله لار شي او جمر و پورې ورسېږي خود رمي طاقت نه لري^{۱۲} له دې وجې نه د حقاني صاحب د اسفار ش چې معذوره ښخواسرپوته حوصله ورکول پکار دي چې پرته د شرعي عذر نه دې څوک خپل وکیل جوړ کړي، قطعاً د توجو لائق نه دی ..

د حقاني صاحب په خپل اجتهاد باندې عمل

حقاني صاحب خوپه خپله معذوره و، خو هغوی دلومړنۍ ورځې رمي دوخت نه مخکې وکړه اود پاتې ورځو درمي په باره کې هغه لیکي: .. د پاتې ورځوله پاره ماخپل ځوانان ملگري وکیلان کړل او همغو په ذریعه مې دخپلې برخې کاني و ویشتل ..

حالات کې د منی په ورځو کې د حاجیانو د جمر و ویشتلو نه پرته نور هېڅ کار نه وي .. اوس دې ته د تساهل پسندی نه پرته څه ویل کېدای شي، چې پرته د څه شرعي عذر نه موصوف درمي له پاره ځوان ملگري وکیلان مقرر کړل او دهغوی په ذریعه یې رمي وکړله ظاهره ده چې شرعاً د دوی وکیل مقررول صحیح نه و اود دوی د ترک واجب مرتکب شول، خو عجیبه خبره داده چې دوی ته په ترک واجب باندې افسوس نه شته، بلکې دوی په سلسله کې د فقهاء امت د .. اصلاح، پسې لگیدلي دي، دوی لیکلي دي چې: فقهاء کرامو د جمر و ویشتلو اړوند ځینې داسې احکام او شرائط مقرر کړي دي چې په هغو کې غالباً څه تدرې د اجتهاد گنجائش شته ..

دامت فقهاوو چې د جمر و ویشتلو په باره کې کوم احکام او شرائط مقرر کړي هغه ټول د حضور ﷺ داسوه حسنه نه مستنبط دي، د ټولو فقهاوو اجماعي فیصلې شته غورځول او دنوې لارې اختیارولو نوم، اجتهاد، نه بلکې د خواش نفس پیروي ده ..

^۱ [وقال الحنفية: إن أخر الرمي إلى الليل، ورمي قبل طلوع الفجر جاز ولا شيء عليه، لأن الليل وقت الرمي في أيام الرمي (الفقه الإسلامي وأدلته ج: ۳ ص: ۱۹۵، کتاب الحج، رمي الجمرات الثلاث أيام التشريق).]

^۲ [أن يجوز الإنابة في الرمي لمن عجز عن الرمي بنفسه لمرض أو حبس أو كبر سن أو حمل المرأة، فيصح للمريض بعله لا يرجي زوالها قبل إنتهاء وقت الرمي (الفقه الإسلامي وأدلته ج: ۳ ص: ۱۹۳، وجوب الرمي والإنابة فيه).]

دریمه مسئله

دریمه مسئله په کومه کې چې موصوف داجتهادپه ضرورت باندې زور ورکړی دی، هغه دوقوف عرفات نه مخکې طواف زیارت نه فارغېدل دي، موصوف لیکي چې:

«دځینو فقهاوو په نزد ددې خبرې اجازه موجوده ده چې طواف زیارت، عرفات دتلونه مخکې ادا کېدای شي، زما دپیرلوستونکو له پاره به دا خبره دحیراتیاوي، خودا اجازه موجوده ده، خو ددې علم دپیرکمو خلکوته دی اوپه دې باندې عمل هم دپیرکم کيږي، که کمزوریو اوضعیفو حاجیانو اوبنځوته ددې خبرورکړل شي اودوی ته دطواف زیارت، عرفات ته دتلونه مخکې داداکولو ترغیب ورکړل شي، نودوه څلورلکه حاجیان خوداسې کولی شي، چې ددې له وجې نه دعرفات نه وروسته رش کمېدای شي.

جناب حقاني صاحب چې څه تحریر کړي دي چې دځینو فقهاوو په نزد دوقوف عرفات نه مخکې دطواف زیارت اجازه شته، دازماله پاره بالکل یوه نوې خبره ده، تقریبا دپنځوسو (۵۰) کلونو راهیسې دفقهي کتابونوپه کتلوکې مې وینستان سپین شول، خو افسوس چې ماته دهیڅ یو داسې فقیه معلومات ونه شو چې دوقوف عرفات نه مخکې دطواف زیارت نه د فارغېدو فتوا ورکوي، که موصوف ددغه ځینو فقهاوونوم اوبنځه وینایي، نوپه اهل علم به یې دپیر لوی احسان وي اوپه دې باندې به غور وکړل شي چې ددې، ځینو فقهاوو، دفتوا قدر و قیمت څه دی...؟

ترڅو پورې چې زما دخپلې دمطالعې تعلق دی څلورواړه مذهبونه په دې باندې متفق دي چې دعرفات نه مخکې طواف زیارت نه شي کېدای، ځکه چې دامام ابوحنیفه^(۱) او... امام مالک^(۲) په نزد دطواف زیارت وخت دیوم النحر دصبح صادق نه شروع کيږي اودامام شافعي اوامام احمد^(۳) په نزد باندې دیوم النحر دنیځې شپې نه وروسته ددې وخت شروع

^(۱) [والحاصل أن وقت الطواف أوله طلوع الفجر من يوم النحر لamen ليلة كما يقوله الشافعي لأن ذالك وقت الوقوف (فتح القدير ج: ۲ ص: ۱۸۰) أيضا: (أول وقت طواف الزيارة طلوع الفجر الثاني من يوم النحر فلا يصح قبله) خلافا للشافعي حيث يجوز بعد نصف الليل منه (مناسك لملاعلي القاري ص: ۱۵۵، طبع دار الفكر، بيروت)۔

^(۲) [وطواف الإفاضة بعد رمى جرة العقبة يوم النحر..... وجهورهم على أنه لايجزئ طواف القدوم على مكة عن طواف الإفاضة إذا نسي طواف الإفاضة لكونه قبل يوم النحر (بداية المجتهد ج: ۱ ص: ۲۵۱)، القول في الطواف... الخ]

^(۳) [فصل] ولهذا الطواف وقتان، وقت فضيلة، ووقت اجزاء، فأما وقت الفضيلة فيوم النحر بعد الرمي والنحر والخلق..... وأما وقت الجواز فأوله من نصف الليل من ليلة النحر، وهذا قال الشافعي وقال أبو حنيفة أوله طلوع الفجر من يوم النحر (المغني ج: ۳ ص: ۴۶۵، ۴۶۶)۔

کیري، گویا دیوم النحر د نیمې شپې نه مخکې طواف زیارت دهیچاپه نژد هم جائزه دی او په دې سلسله کې څلور وړه مذهبونه په دې باندې متفق دي اوددې خلاف فتوا ورکول،، اجتهاد،، نه بلکې،، الحاد،، دی.

د حج او عمرې نه وروسته هم که له گناهونو

نه بچ کیري، نو دهغه حج قبول شوی نه دی

سوال: زما څلور پاکستاني دوستان دي چې تبوک کې اوسیږي، حج او عمرې نه بیرته راتلوسره هغوی په وي سي آر (ویسیار) باندې برېنډ (لوڅ) فلم کتلی دی، اوس دهغوی له پاره څه حکم دی؟ اوس هغوی خفه دي، ددې کفار څنگه ادا کړي؟

جواب: داسې معلومیږي چې هغوی په صحیح طریقه باندې حج او عمره نه دي ادا کړي، بس هسې تللي او بیرته راغلي دي، د حج د قبليدو نښه داده چې د حج نه وروسته دانسان ژوند کې دیني انقلاب راشي او دهغه مخ دینکیو طرف ته شي، دغه کسانو ته له خپل کار نه توبه کول پکار دي، د فرائضو پابندي او حرامونه پرهیز پکاردی، که رښتوني توبه وکړي، نوالله تعالی به دهغوی قصور معاف کړي.^{۱۱} الله تعالی دې موږ ټول معاف کړي!

که له حج نه وروسته اعمالو کې سپکوالی راشي نوڅه وکړي؟

سوال: د حج نه وروسته په عباداتو کې سستي، یعنی ذکر او اذکار، د سحر لمونځ ناوخته کول، او زړه کې وهم او وسوسې، یعنی د حج نه مخکې دیني کارونو، تبلیغ او نیک کارونو کې په دلچسپي باندې برخه اخیستل و او اوس ددې برعکس دی، تاسونه داپوښتنه ده چې حج کولو کې څه فرق خونه دی راغلی، آیا په دویم ځل به حج ته تلل ضروري وي؟

جواب: که لومړی حج صحیح شوی وي، نو په دویم ځل باندې حج ته تلل ضروري نه دي، له حج نه وروسته اعمالو کې سستي نه، بلکې چستي پکار ده.^{۱۲}

د جمعې په ورځ حج او اختر یوځای کیدل سعادت دی

سوال: زموږ اکثر تعلیم یافته او بې تعلیمه وروڼه پوره یقین سره وایي چې د جمعې په ورځ باندې حج (حج اکبروي) اوددې ثواب داووه حجونو برابر ملاویري او حکومتونه د جمعې په ورځ باندې حج راتلل نه غواړي، ځکه چې یوځای دوه خطبې کیدوسره حکومت باندې زوال راځي او همدغه عقیده اویقین هغوی داختر و نوباره کې ساتي، ددې شرعي تشریح وکړئ!

^۱ [یا ایها الذین امنوا توبوا الى الله توبة نصوحا الاية (التحریم: ۸)۔

^۲ [فرض مرة لان سبه البيت وهو واحد (الدر المختار ج: ۲ ص: ۴۵۵ طبع ایچ ایم سعید)۔

جواب: د جمعې دورځې حج ته حج اکبر ویل خود عوامو اصطلاح ده، خو معلم الحجاج کې د طبراني روایت نقل دی چې د جمعې په ورځ حج داویاوو (۷۰)، حجونو فضیلت لري، ماته ددې دسند تحقیق نه شته او دا غلطه ده چې حکومتونه د جمعې په ورځې باندې حج یا اختر نه غواړي، ډیر ځله د جمعې په ورځ باندې حج راغلی دی او هغه سعادت به شمیره خلکو حاصل کړی دی او د جمعې دورځې اخترونه هم شوي دي.^{۱۱}

د حج اکبر فضیلت

سوال: څنگه چې مشهوره ده چې د جمعې په ورځ باندې حج وکړل شی هغه ته حج اکبر ویل کیږي. چې دهغه اجر داویاوو حجونو برابروي، آیا دا حدیث شریف دی او داصحیح دی یا د عوامو په خوله باندې هېسې مشهور شوی دی او د ځینو حوالونه دامعلومیږي چې د حج اکبر اصطلاح د ذکر شوي حج سره خاص نه ده، بلکې هر حج ته حج اکبر ویل کیږي، د عمرې په مقابله کې یاد عرفې ورځې ته حج اکبر ویل کیږي، یا کومه ورځ باندې چې حاجیان قریایي کوي هغې ورځې ته حج اکبر ویل کیږي او داسې نور...

ددې ټولو خبرو په موجودګي کې ذهن ګډه وډیري چې د حج اکبر اطلاق په څه باندې کیږي؟

جواب: د جمعې دورځې حج ته حج اکبر ویل خود عوامو اصطلاح ده، قرآن مجید کې د حج اکبر لفظ د عمرې په مقابله کې اداسوی دی،^{۱۲} پاتې شوه دا چې د جمعې په ورځ چې کوم حج اداسي دهغه فضیلت او یا چنده دی، ددې مضمون یو حدیث شریف ځینې کتابونو د طبراني له روایت نه نقل کړی دي، ماته ددې دسند تحقیق نه شته.

د حج ثواب بل چا پسې بېنل

سوال: که چیرې یو چا حج کړی وي او هغه د چاله پاره دنیت کولو پرته حج ادا کړ او هغه مرحوم ته یې وبانښه، نو آیا دهغه حج به اداسي؟ که نه شي کیدای، نو صحیح طریقه اونیت راته وښایی؟

جواب: که چیرې د مرحوم په ذمه باندې حج فرض و او دا کس دهغه د طرف نه حج بدل غواړي نو دهغه مرحوم د طرف نه به احرام تړل لازم وي، که نه. فرض حج نه ادا کیږي، او که چیرې د مرحوم په ذمه باندې حج فرض نه و. نو د حج ثواب بېنلوسره به هغه ته د حج ثواب ملاوشي.^{۱۳}

۱ [أفضل الأيام يوم عرفة إذا وافق يوم الجمعة وهو أفضل من سبعين حجة في غير جمعة رواه رزين بن معاوية في تجريد الصحاح لكن نقل المناوي عن بعض الحفاظ أن هذا حديث باطل لا أصل له (رد المحتار ج: ٢ ص: ٦٢١. مطلب في فضل وقفة الجمعة، طبع ايج ايم سعيد).]

۲ [إذ إن من الله ورسوله إلى الناس يوم الحج الأكبر أن الله بريء من المشركين ورسوله (التوبة: ٣).]

۳ [تقبل النيابة عند العجز لفظ وعن لية الحج عند لأن الحج النفل... [بقية حاشية به راروانه صفحہ...]

آیا حجر اسود له جنت نه هم توررنګ کې راغلی و

سوال: حجر اسود چې یو توررنګی کانی دی، مایو حدیث شریف لوستلي دي چې حجر اسود دخلکو دګناهونوپه وجه باندې تورشوی دی. کله چې دادجنت نه راغی نو ددې رنګ څنګه و؟ هغه وخت کې به دې ته حجر اسودنه ویل کیدل، ځکه چې داسودمعنی خوتورده، آیا دحدیث شریف نه ددې کانی دصحيح رنګ معلومات کیږي؟

جواب: دکوم حدیث شریف ذکرچې تاسوکړی دی^{۱۱}، هغه په ترمذي، نسائی وغیره کې دی او امام ترمذي رحمته الله علیه دې ته حسن صحيح ویلي دي او دې حدیث شریف کې ذکرشوي دي چې هغه وخت کې ددې کانی رنګ سپین و، ښکاره خبره ده چې کله داکانی نازل شو هغه وخت کې به دې ته حجر اسودنه ویل کیدل.

د حرمین شریفین امامانو پسي لمونځ نه کول ډیره غټه محرومي ده

سوال: زه دیوڅو دوستانوسره مکه مکرمه کې کارکوم، اوس دیوڅو ورځوله پاره پاکستان ته راغلی یم، کله چې موږ مکه کې وو، نو زما دوستانوکې به یوهم دحرمین شریفین امام پسي لمونځ نه کولو، ما ډیرځله هغوی ته وویل، خو هغوی به ویل چې داخلک وهاییان دي، زه به بیاچپ شوم، خودلته راتلونو وروسته هم دهغوی په عمل کې تبدیلی راغلله، بلکې دلته هم دامام پسي لمونځ نه کوي، له یوڅو خاصو جماتونو پرته نور ټول غیرمسلم ګڼي، ظاهري طورباندې دهغوی حالت داسې دی چې پټکي تري او اوږوباندې دواړو طرفوته اوږده شمله خوړنده وي، پوښتنه داده چې دداسې خلکو خبره ترکومه حده پورې صحيح ده او دهغوی پیروي او هغوی پسي لمونځ کول ترکومه حده پورې صحيح دي؟ اوس خوزموږ دمحلي دجومات امام هم نه مني، مهرباني وکړئ تفصیل سره جواب راکړئ!

جواب: حرمین شریفین ته رسیدوسره دهغه ځای دجمعي سره دلمونځ نه محرومیدل ډیره د غټې محرومي خبره ده، دحرمین شریفین امامان، دامام احمدبن حنبل رحمته الله علیه مقلدین دي، اهل سنت دي، که څه هم چې هغوی سره زموږ په ځینو مسئلو کې اختلاف دی، خودانه چې هغوی پسي لمونځ نه اداکيږي

...بقیه د ترمخ]... یقبل النيابة من غیر اشتراط عجز (ردا مختار ج: ۲ ص: ۵۹۸، مطلب فی الفرق بین العبادة والقرية والطاعة، طبع ایچ ایم سعید)۔

۱[نزل الحجر الأسود من الجنة وهو أشد بياضا من اللبن فسودته خطايا بني آدم (ترمذي). باب ما جاء فی فضل الحجر والركن والمقام ج: ۱ ص: ۱۰۷ طبع مکتبه رشیدیة ساهوال]۔

حج یوازې مکه مکرمه کې وي

سوال: ما اکثر خلکونه اوربدلي دي که چيرې پنځو شت اوليا، سنده کې نور پيدا شوي وای، نوحج به دلته و. ددې خبرې وضاحت وکړي.

جواب: اوليا، خوبه په سنده کې په لکونو پيدا شوي وي، خو حج خو ټوله دنيا کې يوازې يوځای کې کيږي، يعنې مکه مکرمه کې،^{۱۱} دداسو فضول خبرو په وجه باندې ايمان ځي

آيا د انجيلي له واده نه مخکې حج کيږي؟

سوال: د يوې انجيلي نکاح د يو هلک سره اوشوه، خو واده شوې نه وه اونه د دواړو فريقينو دوه کلونو پورې د واده اراده شته، هلک د نوکري (وظيفې) په سلسله کې سعودي عرب کې دی. هلک غواړي چې هغه دخپل سعودي قيام دوران کې د انجيلي له واده کيدو نه مخکې هغې باندې

دځان سره حج وکړي، نو آيا له واده پرته انجيلي هلک سره حج ته ليرېل جائز دي؟

جواب: حج پرې وکړئ دواړه کارونه به وشي، واده هم او حج هم، چې نکاح وشوه نو دواړه ښځه خاوند دي، که واده شوی وي او که نه.

د حاجي له پاره د درياب کوم کوم ځناور ښکار کول جائز دي؟

سوال: قرآن مجيد کې آيت دی چې د درياب ځناور حلال گرځول شوی دی، خو موږ يوازې کب (ماهي) حلال گڼو او سمندر کې نور ځناور هم پيدا کيږي.

جواب: قرآن کریم د احرام په حالت کې د درياب د ځناور وښکار حلال گرځول شوی دی^{۱۲}. پخپله يې هغه ځناور حلال نه دي گرځولي، د يو ځناور د ښکار حلال کيدو سره پخپله دهغه ځناور حلال کيدل نه لازميږي.

مثلاً ځنگلي ځناور وکې د زمري او پرانگ ښکار جائز دي، خودا ځناور حلال نه دي، دغه شان د دريابي ځناور وښکار حلال دی، خو دريابي ځناور وکې يوازې کب (ماهي) ته حلال فرمايل شوي دي (نصب الراية ص ۲۰۲ ج ۴)^{۱۳} په دې وجه باندې مونږ يوازې کب (ماهي) حلال گڼو.

^۱ [هو زهارة مکان مخصوص ای الکعبة وعرفة (تويز الأبعاد ج: ۲ ص ۲۵۴ طبع ايج ام سعيد).]

^۲ [احل لكم صيد البحر و طعامه معاً لكم و للسيرة و حرم عليكم صيد البر ما دمتم حرماً (سورة: ۴، المائدة: ۹۶)]

^۳ [يحل لنا من الميتة النتان ومن الدم النان، فأما الميتة فالسمك والجراد وأما الدم فالكبد والطحال (نصب الراية ج: ۴ ص: ۲۰۲، طبع دار الكتب العلمية، بيروت).]

د حرم په حدودو کې څاروي حلالول

سوال: څنگه چې حکم دې چې د حرم په حدودو کې یوازې دهغو حشراتو وژل روادې چې دانساني ژوند د بېنمان وي، دیوساه لرونکي شي تردې چې د ونې نه بڼاخ (شاخ، ماتول هم منع دي، خودا چې روزانه په سوونو چرگې، او نور څاروي د حرم په حدودو کې حلالیږي، تفصیل سره وضاحت وکړئ چې ددې څارو د حرم په حدودو کې حلالول جائز دي؟

جواب: د حرم په حدودو کې ښکار جائز نه دی^{۱۱}، د ساتل شویو څارویو حلالول جائز دي^{۱۲}.

مارا و لېرم په حرم کې د احرام په حالت کې وژل

سوال: د حج په ورځو کې د احرام په حالت کې خطرناک ځناور لکه مار، لېرم او داسې نور... که مړه کړل شي نو جائز دي او که نه؟ او که ددې شيانو په وژلو باندې به هم دم واجبېږي؟

جواب: داسې خطرناک حشرات په حرم کې د احرام په حالت کې وژل جائز دي^{۱۳}.

د حج دوران کې تصویر و نیستل

سوال: یوکس حج ته ځي، د حج ارکان ادا کولو وخت کې هغه یو فوتو گرافر (عکس ویستونکي) ته پیسې ورکوي او عکسونه اخلي، مثلاً احرام تړلوسره، د قرباني وخت کې، تصویر و نیستل خو هسې هم ناجائز دي، خود حج دوران کې تصویر و نیستلوسره به د حج ثواب کې کمی راځي او که نه؟

جواب: د حج دوران کې د گناه کار کولوسره د حج ثواب کې به ضرور نقص راځي، ځکه چې حدیث شریف کې د حج مبرور فضیلت راغلی دی، او حج مبرور هغه ته ویل کیږي، چې د گناهونو په کې ځان وساتل شي، که د حج دوران کې گناه وشي نو حج، حج مبرور نه پاتې کیږي^{۱۴} له دې نه پرته د تصویر و نیستلو مقصد فخر او ریاکاری ده چې خپلو دوستانو ته به یې

^۱ | عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم..... ان هذا البلد حرمه الله.....

لا يعصد شوكة ولا ينفر صيده ولا يلتقط القطة إلا من عرفها (مشكوة ص: ۲۳۸، ۲۳۷، باب حرم مكة)

^۲ | ولا بأس للمحرم أن يذبح الشاة والبقر والغير لأن هذه الأشياء ليست بصيود (الهداية مع البناية ج: ۵ ص: ۳۱۲، كتاب الحج، باب الجنائيات)۔

^۳ | عن ابن عمر رضي الله عنهما من الدواب ليس على المحرم في قتلها جناح العقرب والفأرة والغراب والحدأة (البناية في شرح الهداية ج: ۵ ص: ۲۷۸، كتاب الحج، باب الجنائيات)

^۴ | عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من حج لکه فلم يرفث ولم يفسق رجع كيوم ولدته أمه (مشكوة ص: ۲۲۱، كتاب المناسك) والفسوق أى الخروج عن طاعة الله (الدر المختار ج: ۲ ص: ۴۸۷ طبع ايج ايم سعيد)۔

بنسې اود ریاکاری په ذریعه باندې به خپل ثواب ضائع کوي

د ایجراتوب (مخنت) ژوند نه توبه او حرامو پیسو باندې حج کول

سوال: ما پنځم جماعت کې سبق ویلو، زه اختطاف کونکو سوداګرو و تنبتولم او په ایجراګانو یې خرڅ کړم. هغوی ماته رضاکارانه طور باندې د ګډا کولو اود ښځو جامو اغوستلو وویل، خو زما د انکار کولو په صورت کې هغوی زما په خوراک کې د بې هوشۍ دوايي واچوله او زه یې بې هوشه کړم. بیاني زما پرېشن وکړ او زه یې د سپړود خای حصې نه محروم کړم. دغه شان زه واپس کورته اوبل خای کې د پناه اغستلو قابل پاتې نه شوم، ماته ګډا وغیره وښودل شوه. ما باندې یې وینسته غټ کړل، زما غوږونه ئې سوري کړل اولبنتۍ یې راته واچولې، پوزه یې راته سوري کړه او تنګۍ یې راته واچوله، ښکاره خبره ده چې ما ورته انکار نه کولو او زه شلر کلونو پورې ایجراګانو سره وم، اوس ټول مړه شوي دي او زه د ډیرې دنیا مالک یم، ماسره بنې کافي پیسې دي، زه غواړم چې زه حج ته لاړ شم، خلک وایي چې د حرامو پیسې ده اوتنه هم مجرم یې، تاسو مهرباني وکړئ اوما ته ووايي چې زما حج کیږي او که نه؟

جواب: تاسو ددې ټولو غیر شرعي کارونو نه توبه وکړئ کومې پیسې چې تاسو سره دي، هغو باندې حج مه کوئ، بلکې دیو غیر مسلم نه حج کولوله پاره قرض واخلي او هغو باندې حج وکړئ. او تاسو سره چې کومې پیسې جمع دي، هغه پیسې قرض ادا کولو کې ورکړئ، دبیا له پاره د ښځو طور طریقې پرېږدئ او د سپړو جامې اغوندئ او خپله ډیره هم ختمه کړئ.^(۱)

په حرم کې د پریښودل شویو پښو او چپلو شرعي حکم

سوال: حرم کې د چپلو او پښو باره کې څه حکم دی چې عام طور باندې بدلې شي؟ آیا یوځل خپلې ذاتي چپلې اغوستلو سره تلل او بدلیدو باندې هرځل نوې چپلې اغوستلو سره تلل راتلل څنګه چې عام طور باندې کیږي صحیح دی؟

جواب: د کومو چپلو باره کې چې داخیال وي چې مالک به دې پسې ګرځي، نودهغې په پښو کول صحیح نه دي او کومې چې دې خیال سره پریښودل شوي وي چې څوک یې په پښو کړي، دهغو په پښو کول صحیح دي، هسې هم هغه ضائع کیږي.^(۲)

[۱] ويجتهد لی تحصیل نفقة حلال لاله لا یقبل بالنفقة الحرام کما ورد فی الحدیث مع أنه یسقط الفرض عنه معها (رد المحتار ج: ۲، ص: ۴۵۶، مطلب لیمن حج بمال حرام، طبع ایچ ایم سعید)۔

[۲] ولو من الحرم فیتفع الرافع بها ولی رد المحتار: آی إلى أن غلب علی ظنه أن صاحبها لا یطلبها (رد المحتار ج: ۲، ص: ۲۷۹، کتاب اللقطة، طبع ایچ ایم سعید)۔

د حج په ورځو کې غیرقانوني طور باندې ګاډی په کرایه باندې چلول

سوال: دلته سعودي عرب کې د کار کونکو دیني حضراتو د حج ادا کولو د زیریات شوق وي، خو د نېټل سوي دې چې د ژوند دا آخري رکن او ژوند کې یوازې یو ځل د فرض کیدو باوجود د دوو کې او دروغونه کړاخیستلوسره ددې مقدس فریضې ادا کولو کوشش کوي، د روژې او حج په زمانه کې خلک ګاډی دې نیت سره اخلي چې نور خلک به حج او عمرې له پاره بوځو، دغه شان به کډیو باندې لږ وخت کې ډیرې زیاتې پیسې وگټي او عمره او حج به هم اداسي.

پدساتل پکار دی چې دلته د سعودي داوسیدونکو په پرتله بل چاته د ګاډی چلولو اجازت نشته، او اکثر چوکونو کې که چیرې پوښتنه وشي، نو دا حرام په حالت کې ورته ښکاره وویل شي چې موږ دوستان یو په کرایه باندې یې نه بوځاونه په کرایه باندې څو بوتلونکی او تلونکی دواړه دروغ وايي.

جواب: حج له پاره ګاډی اخیستل او هغه په کرایه باندې ګرځولو کې هیڅ بده خبره نه شته، خو چونکه چې قانونی طور باندې دامن دي، او ددې له پاره دروغ ویل کیږي، په دې وجه باندې به حج له ګناه نه پاک نه وي.^{۱۱}

د کمپنۍ له اجازې پرته د کمپنۍ موټر وغیره د حج له پاره استعمالول

سوال: نوکران د حج او عمرې له پاره د کمپنۍ موټر چې ښار کې د استعمالولو له پاره وي هغه د حج سفر کې ځان سره خاموشي سره روان کړي، یاد کومو خلکو تعلقات چې خپلواک افسرانوسره ښه وي دهغوی نه اجازې اخیستوسره ددې مقدس فرض ادا کولو له پاره روان شي، دغه شان نوکران د حج او عمرې سفر باندې تلوسره د کمپنۍ سامان، مثلاً تکیه، کمبل، د اوبو کولر، څادرونه، لوبښی وغیره هم خاموشي سره یاد تعلقاتو په وجه باندې اجازې اخیستوسره یوسي، یاد ساتل پکار دي چې عام نوکران داسې مراعات د کمپنۍ نه شي حاصلولی او کمپنۍ هغوی ته اجازه نه ورکوي.

جواب: که د کمپنۍ اجازه نه وي، نو د کمپنۍ د موټر او نور سامان استعمالول جائز نه دي، دا خیانت او غلاده^{۱۲}

حاجیانو ته تحفې ورکول

سوال: اکثر خلک کله چې حج یا عمرې ته ځي، نو د هغوی خپلوان هغوی ته تحفه کې متهبائی،

۱۱ وبعده ای الإحرام يتقى الرث والفسوق ای الخروج عن طاعة الله (در مختار ج: ۲ ص: ۴۸۶)۔
۱۲ ایضا)۔

نقدې پيسې وغيره ورکوي او کله چې دغه خلک له حج نه بيرته راشي، نود تبرک په نوم باندې يو رسم ادا کيږي چې هغوی کجورې، زمزم اودهغې سره نور شيان تقسيموي، آيا دارواج صحيح دی؟

جواب: خپلو خپلوانو او دوستانو ته د تحفو ورکولو حکم شريعت کوي، چې ددې په وجه باندې مينه زياتيږي^۱، خود زړه درغبت او محبت نه پرته يوازې دنوم له پاره ياد رسم ادا کولو له پاره يو کار کول بده خبره ده، حاجيانو ته تحفې ورکول اودهغوی نه تحفې اخيستل نن سبا يوداسې رواج جوړ شوی دی چې د مجبوري په وجه باندې ادا کيږي، شرعی طور باندې دا د پريښودو قابل دی.

د حج د وليمې شرعي حيثيت

سوال: خلک د حج په وليمې باندې ډير زور لگوي، وايي چې که چيرته د حج وليمه ونه کړل شي نو نقصان راځي، ستاسو نه پوښتنه ده چې د حج د وليمې شرعي حيثيت څه دی؟ ايا دا سنت ده يا صحابه کرامو رضی اللہ عنہم کړې ده؟

جواب: د حج وليمه سنت نه ده، د صحابه کرامو رضی اللہ عنہم له عمل نه ثابت نه ده.

د حج د ادا کولو عقيقه

سوال: زما نيا تير کال حج کولو نه راغلې ده، هغې ته چا دا ويلي دي چې له حج نه وروسته د حج عقيقه ضروري ده، اوس نيا په دې خبره باندې اصرار کوي چې زما د حج عقيقه دې وکړل شي. ايا دا صحيح ده؟

جواب: دا چا غلط ويلي دي چې د حج عقيقه کيږي، الله تعالی دې ستا د نيا حج قبول کړي، د حج عقيقه نه کيږي.

حج کولونه وروسته ځان ته حاجی ويل او نوم سره ليکل

سوال: د حج سعادت حاصلولونه وروسته خپل نوم سره د حاجي لفظ لگول شرعي طور باندې جائز دي؟ د قرآن اوسنت په رڼاکې ووايئ چې زه هم خپل نوم سره حاجي ولگوم او که نه؟ غوره څه دي؟

جواب: خپل نوم سره د حاجي لفظ لقب لگول له رڼاکارۍ نه پرته نور هيڅ نه دي، حج خود الله تعالی درضاله پاره کيږي، خلکو باندې ځان ته د حاجي ويلوله پاره نه، نور خلک که چيرې درته

^۱ [حلال من الجانبين كالإهداء للتودد وحرام منهما كالإهداء ليعينه على الظلم] (رد المحتار ج: ۵ ص: ۳۶۲، مطلب في الكلام على الرشوة والهدية، طبع ايج ام سعيد)۔

حاجي صاحب وايي، نوڅه بده خبره نه شته، خو پخپله دخپل نوم سره د حاجي لفظ ليكل بالكل غلط دي

د حاجيانو استقبال شرعي طور باندې څنګه دی؟

سوال: اکثر لیدل شوي دي چې د حج سعادت حاصلونکو خلکو خپلوان دائرې پورې (هوایی میدان، ب بندرګاه نه راوستوله پاره ډیر زیات ځي، د حاجي بهر راتلوسره هغه باندې ګلونه اچول شروع کړي او بیا هریو کس حاجي ته غاړه ورکوي، حاجي صاحب د ګلونو هار اچولوسره یو بنښته شوي ګاډي ته دواډه دهلک (زوم) په شان وخیږي، محله او کور هم د حاجي دراتلوله پاره بنښته شوی وي، ځای په ځای باندې د حج مبارک عبارتونه کتبی (بورډونه، لوحې) لیکل شوي وي، ځینې خلک خومختلف قسمه نعرې هم وهي. پوښتنه داده چې د هارونو، ګلونو، کتبواو نعرو شرعي څه حیثیت دی؟ الله تعالی دې معافي وکړي، آیا داسې کولوسره اخلاص باقي پاتې کیږي؟

جواب: د حاجیانو استقبال کول خوښه خبره ده، هغوی سره ملاقات او غاړه ورکول هم جائز دي او هغوی باندې د دعا کولو هم حکم دی^{۱۱}، خو دا ګلونه، نعرې او داسې نور... له حد نه تجاوز دی، که چیرته د حاجي صاحب په زړه کې عجب پیدا شو، نوحج به یې ضائع شي. له دې وجې ددې شیانو نه ځان ساتل په کار دي.^{۱۲}

❖ په لوی اختر کې د قرباني د مسئلو تفصیل ❖

(داد حضرت مصنف مدظله یو ګټور مضمون دی له دې وجې راول شوی)

[د قرباني فضیلتونه]

رسول الله ﷺ له هجرت نه وروسته هر کال قرباني کړې ده، یو کال یې هم نه ده پرېښې. له دې نه مواظبت ثابتېږي او ددې مطلب مسلسل کول دي، همدغه شان له دې نه وجوب هم ثابت شو^{۱۳} حضور ﷺ په قرباني نه کولوباندې وعید فرمایلی دی، احادیثو کې ډیر وعیدونه ذکر شوي دي: د حضور ﷺ ارشاد دی: څوک چې قرباني نه کوي هغه دې زموږ عیدګاه ته نه

^۱ [وقد کان من سنة الخلف أن يشيعوا الغزاة..... وأن يستقبلوا الحاج إذا قدموا ويقبلوا بين أعينهم.... إلخ] (تحاف بحواله عمدة الفقه ج: ۴ ص: ۲۰)۔

^۲ العجب عبارة عن تصور إتحاف الشخص رتبة لا يكون مستحقا لها (قواعد الفقه ص: ۳۷۳)۔

^۳ [عن ابن عمر قال: أقام رسول الله صلى الله عليه وسلم بالمدينة عشر سنين يضحي رواه الترمذی (مشکوٰۃ ص: ۱۲۹)۔

راخي^{١١} د قرباني ډير زيات فضيلتونه دي، د مسند احمد په يو روايت كې دي. زيد بن ارقم رضي الله عنه فرمايي چې حضور ﷺ وفرمايل قرباني ستاسو د پلار حضرت ابراهيم عليه السلام سنت دی، صحابي عرض وكړ، زموږ له پاره دې كې څه ثواب دی؟
حضور ﷺ وفرمايل د يو ويښته په بدله كې يوه نيكي ده^{١٢} دوږيو باره كې يې وفرمايل د دې د يو ويښته بدله كې هم يوه نيكي ده (مشكوه ص ١٢٩)

حضرت ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي: قرباني نه بل زيات ښه عمل نه شته، پرته له دې نه چې دخپلوي خيال وساتل شي. (طبراني)^{١٣}

د قرباني په ورځو كې قرباني كول ډير غټ عمل دی، حديث شريف كې دي چې د قرباني په ورځو كې د قرباني نه زيات الله تعالى ته بل هيڅ شى محبوب نه دی او د قرباني په وخت كې چې د قرباني د وينې كوم څاڅكى ځمكه باندې غورځيږي، دهغه له غورځيدونه مخكې د الله تعالى په دربار كې قبوله شي. (مشكوه شريف ص ١٢٨)^{١٤}

قرباني چا باندې واجب ده؟

يوڅو صورتونو كې قرباني كول واجب دي:

- ١: كه چا د قرباني كولونذر منلى وي، هغه باندې قرباني كول واجب دي.^{١٥}
- ٢: يو چا له مرگ نه مخكې د قرباني كول ووصيت كړى وي او د ويره مال يې پريښى وي چې دهغه د مال د دريمې برخې نه قرباني كيږي، نو دهغه له طرف نه قرباني كول واجب دي.^{١٦}

^١ [عن أبي هريرة قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : من وجد سعة لأن يضحي فلم يضح فلا يحضر مصلانا (الترغيب ج : ٢ ص : ١٥٥، الترغيب في صدقة الفطرو بيان تاكيدها) . . .
^٢ [عن زيد بن أرقم رضي الله عنه قال : قال أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم : يا رسول الله ! ما هذه الأضاحي؟ قال : سنة أبيكم إبراهيم عليه السلام ! قالوا : فما لنا فيها يا رسول الله؟ قال : بكل شعرة حسنة ! قالوا : فالصوف يا رسول الله؟ قال : بكل شعرة من الصوف حسنة (مشكوه، باب في الأضحية ص : ١٢٩، الترغيب ج : ٢ ص : ١٥٤) . . .

^٣ [عن ابن عباس رضي الله عنهما قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم في يوم أضحي : ما عمل ابن آدم في هذا اليوم أفضل من دم يهراق إلا أن يكون راحما مقطوعا توصلوه الطبراني في الكبير) مجمع الزوائد، باب فضل الأضحية وشهود ذبحها ج : ٤ ص : ٥ طبع دار الكتب العلمية بيروت)

^٤ [عن عائشة رضي الله عنها قالت : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ما عمل ابن آدم من عمل يوم النحر أحب إلى الله من إهراق الدم وإن الدم ليقع من الله بمكان قبل أن يقع بالأرض، فطيبوا بها نفسا (رواه الترمذی وابن ماجه (مشكوه ص : ١٢٨، كتاب الأضحية، الفصل الثاني) . . .

^٥ [أما الذي يجب على الغني والفقير فالمنذور به أو قال جعلت هذه الشاة ضحية أو أضحية وهو غني أو فقير لأن هذه قربة لله تعالى عز شأنه (بدائع الصنائع ج : ٥ ص : ٦١، كتاب التضحية) . . .

^٦ [ولو أوصى بأن يشتري بقره بجميع ماله ويضحي بها عنه فمات... [بقية حاشيه په راروانه صفحه..

۳ کوم کس باندې چې صدقه فطرو واجب وي، هغه باندې د قرباني په ورځو کې قرباني کول هم واجب دي.^{۱۱} کوم کس سره چې د اوسیدو کور، د خوراک څښاک سامان، د استعمال جامې او د عام استعمال دنورو شيانونه پرته دوه پنځوس نیم تولې سپین زرو د مالیت نغدې پیسې، د تجارت مال، یا نور سامان وي، هغه باندې قرباني کول واجب دي.^{۱۲}

۴ مثلاً یو کس سره دوه کورونه دي، یو کور دهغه د اوسیدو د اودویم خالي دی، نو هغه باندې قرباني واجب ده کله چې دهغه خالي کور قیمت د دوه پنځوس نیمو ټولو سپینو زرو د قیمت برابر وي.^{۱۳}

۵ یو مثلاً یو کور کې هغه پخپله اوسېږي او بل کور یې په کرایه باندې ورکړی دی، نو هغه باندې هم قرباني واجب ده، خو که چیرته دهغه د معاش ذریعه د کور همدغه کرایه ده، نو دابه د ژوند په ضرورتو کې شمیرل کېږي او هغه باندې قرباني واجب نه وي.^{۱۴}

۶ یو مثلاً چاسره دوه موټر وي یو د عام استعمال وي او دویم زیاتي وي، نو هغه باندې هم قرباني واجب ده.^{۱۵}

۷ یو مثلاً چاسره دوه پلاټونه (ځمکه) وي، یو دهغه د اوسیدو د کور له پاره وي او دویم زیاتي وي، که چیرته دهغه د دویم پلاټ قیمت دوه پنځوس نیمو ټولو د سپینو زرو د قیمت برابر وي، نو هغه باندې هم قرباني واجب ده.^{۱۶}

... بقیه د ترمخ] ... ولم تجز الورثة فالوصية جائزة بالثلث بلا خلاف ويشتري بالثلث شاة ويضحى بها عنه (عالمگیری ج : ۵ ص : ۳۰۶) ولومات بعد مضي أيام النحر لم يسقط التصديق بقيمة الشاة حتى يلزمه الإيضاء به هكذا في الظهيرية (عالمگیری ج : ۵ ص : ۲۹۷، كتاب الأضحية، الباب الرابع)

۱] (وأما شرائط الوجوب) منها اليسار وهو ما يتعلق به وجوب صدقة الفطردون ما يتعلق به وجوب الزكاة (عالمگیری ج : ۵ ص : ۲۹۲، كتاب الأضحية، الباب الأول)۔

۲] واليسار بأن ملك مائتي درهم أو عرضا يساويها غير مسكنه وثياب اللبس (الدر المختار ج : ۶ ص : ۳۱۲) أو متاع يحتاجه إلي أن يذبح الأضحية ولوله عقار يستغله فقل تلزم لوقيته نصابا (رد المختار ج : ۶ ص : ۳۱۲)۔

۳] ولو كان له دار فيها بيتان شتوي وصيفي وفرش شتوي وصيفي لم يكن بها غنيا فإن كان له فيها ثلاثة بيوت وقيمة الثالث مائتا درهم فعليه الأضحية وكذا الفرش الثالث (عالمگیری ج : ۵ ص : ۲۹۳) ولو كان في دار باجرة فاشتري أرضا بنصاب وبني فيها منزلا يسكنه لزمته (فتاوى بزازية على هامش الهندية ج : ۶ ص : ۲۸۷)

۴] لها دار تبلغ نصابا تسكنها مع الزوج إذا قدر زوجها على الإسكان تلزمها وإلا لا (فتاوى بزازية على هامش الهندية ج : ۶ ص : ۲۸۷، طبع رشيدية كونه)۔

۵] فإن كان له فرسان أو حماران أحدهما يساوي مائتين فهو نصاب (عالمگیری ج : ۵ ص : ۲۹۳، كتاب الأضحية الباب الأول)۔

۶] پورتنی حواله)۔

١. دښځې معجل مهرکه چيرته دومره وي، نوهغې باندې هم قرباني واجب ده، يايوازي د مور و پلار له طرف نه ورکړل شوي کالي (گينه) اود استعمال نه زياتو جامو قيمت د نصاب ماليت ته رسيږي، نوهغې باندې هم قرباني کول واجب دي.^[١]
٢. يوکس نوکر دی، دهغه تنخوا دهغه اودهغه کورنۍ له پاره کافي وي، هغې کې بچت نه کيږي، هغه باندې قرباني واجب نه ده، چې هغه سره نورڅه ماليت نه وي.^[٢]
٣. يوکس سره ځمکه ده، دهغې پيداوار باندې دهغه وخت تيريږي، هغه ځمکه به دهغه په ضرورياتو کې شميرل کيږي.
٤. يوکس سره ديوې (قولبې) له پاره غوايي اود پيو (شيدو) له پاره له غوا مينځو نه پرته دومره څاروي نور هم وي چې دهغو قيمت نصاب ته رسيږي، نوهغه باندې قرباني کول واجب دي.^[٣]
٥. يوکس د نصاب مالک نه دی، هغه باندې قرباني واجب نه ده، خو هغه د شوق له پاره د قرباني څاروی واخيست، نوهغه باندې هم قرباني واجب ده.^[٤]
٦. مسافر باندې قرباني واجب نه ده.^[٥]
٧. د صحيح قول مطابق ماشوم اومجنون باندې قرباني واجب نه ده، که څه هم هغه مالدار وي.^[٦]

د قرباني وخت

١. داختر دلسم تاريخ نه د دولسم تاريخ تر مابنم (لمر پريوتونه مخکې) پورې د قرباني وخت دی، دې ورځو کې چې کله غواړئ قرباني کولی شئ، خولومړۍ ورځ غوره ده، بيا يوولسم تاريخ او بيا دولسم تاريخ.^[٧]

^١ والمرأة موسرة بالمعجل لو الزوج ملياً وبالمؤجل لا. (حاشية ردالمحتار ج ٦ ص ٣١٢، كتاب الاضحية) وصاحب الثياب الأربعة لوساوى الرابع نصاباً غنى وثلاثة فلا، لأن أحدها للبذلة والاخر للمنهة والثالث للجمع والوفد والأعياد (ردالمحتار ج ٦ ص ٣١٢، كتاب الأضحية).

^٢ واليساربان ملك مانتى درهم أو عرضا يساويها غير مسكنه وثياب اللبس (الدرالمختار ج ٦ ص ٣١٢).
^٣ والدهقان بفرس واحد وبعمار واحد لا يكون غنياً وبالزائد عليه لوبلغ نصاباً غنى (فتاوى بزازية على هامش الهندية ج ٦ ص ٢٨٧، كتاب الأضحية).

^٤ وأما يجب على الفقير دون الغنى فالمشترى للأضحية إذا كان المشتري فقيراً... الخ (عالمگیری ج ٥ ص ٢٩١).
^٥ وأما شرائط الوجوب ومنها الإقامة فلا تجب على المسافر (فتاوى عالمگیری ج ٥ ص ٢٩٢).
^٦ إتفق الفقهاء على أن المطالب بالأضحية هو المسلم الحر البالغ العاقل ... الخ (الفقه الإسلامى وأدلته ج ٣ ص ٦٠٣) إن الأضحية تستحب ولا تجب عن الولد الصغير (الفقه الإسلامى وأدلته ج ٣ ص ٦٠٤).
^٧ وقت الأضحية ثلاثة أيام : العاشر والحادى عشر والثاني عشر، أولها أفضلها وأخرها أدونها الخ (عالمگیری ج ٥ ص ٢٩٥، كتاب الأضحية، الباب الثالث فى وقت الأضحية).

- ٢ ښار کې داختر دلمونځ نه مخکې قرباني کول صحيح نه دي. که چا داختر نه مخکې څاروی حلال کړ، نو دا دغوبنې څاروی شو. قرباني نه شوه. خو کوم کلي کې چې داختر دلمونځ نه کيږي. داختر په ورځ د صبح صادق شروع کېدونه وروسته قرباني کول صحيح دي.^{١١}
- ٣ که چیرته د ښار سړی پخپله ښار کې موجود وي، خود قرباني څاروی یې کلي ته لیږلي وي او هلته د صبح صادق نه وروسته قرباني شي، نو صحيح ده.^{١٢}
- ٤ دې درې ورځو کې د شپې په وخت کې هم قرباني کول جائز دي. خو غوره نه دي.^{١٣}
- ٥ که چیرته دغو درې ورځو کې یو مسافر خپل وطن ته راوړسید یا یې د اقامت نیت وکړ او هغه د نصاب مالک دی، نو دهغه په ذمه باندې قرباني واجب ده.^{١٤}
- ٦ د کوم کس په ذمه چې قرباني واجب ده، دهغه له پاره دې ورځو کې د قرباني څاروی حلالول لازم دي. که چیرته هغومره پیسې صدقه یا خیرات کړي، نو قرباني یې نه ادا کيږي. دا کس به گناهگار وي.^{١٥}
- ٧ د کوم کس په ذمه چې قرباني واجب وي او دغو درې ورځو کې چې هغه قرباني ونه کړي، نو دهغه نه وروسته قرباني کول صحيح نه دي. هغه کس ته توبه او استغفار کول پکار دي او د قرباني د څاروي قیمت دې صدقه او خیرات کړي.^{١٦}
- ٨ یوکس د قرباني څاروی ساتلی و، خود څه عذرله وجې د قرباني په ورځو کې قرباني ونه کړي. نو اوس هغه باندې دهغه قیمت صدقه کول واجب دي. حلالول سره غوښه خوړل صحيح نه دي.^{١٧}

١ [لايجوز لأهل الأمصار الذبح إلا بعد صلاة العيد وأما أهل القرى فيذبحون بعد الفجر اليوم الأول (الفقه الإسلامي وأدلته ج : ٣ ص : ٦٠٦، الأضحية، طبع دار الفكر، بيروت) _

٢ [ولوان رجلا من أهل السواد دخل المصر لصلاة الأضحى وأمر أهله أن يضحوا عنه جاز أن يذبحوا عنه بعد طلوع الفجر قال محمد رحمه الله تعالى : أنظر في هذا إلى موضع الذبح دون المذبح عنه كذا في الظهيرية (عالمگیری ج : ٥ ص : ٢٩٦ كتاب الأضحية، الباب الرابع فيما يتعلق بالمكان والزمان)

٣ [ويجوز في نهارها وليلها إلا أنه يكره الذبح في الليل (عالمگیری، كتاب الأضحية ج : ٥ ص : ٢٩٥)

٤ [حتى لو كان مسافرا في أول الوقت ثم أقام في آخره تجب عليه (عالمگیری، كتاب الأضحية ج : ٥ ص : ٢٩٢)

٥ [ومنها أن لا يقوم غيرها مقامها في الوقت حتى لو تصدق بعين الشاة أو قيمتها في الوقت لا يجزئه عن الأضحية (عالمگیری ج : ٥ ص : ٢٩٣، ٢٩٤، كتاب الأضحية) _

٦ [ايضاً پورته حواله) _

٧ [ولولم يضح حتى مضت أيام النحر فقد فاته الذبح... تصدق بقيمة شاة (عالمگیری ج : ٥ ص : ٢٩٦، كتاب الأضحية، الباب الرابع) ايضاً : وإن كان أوجب شاة بعينها أو اشتري شاة يضحي بها فلم يفعل حتى مضت أيام النحر تصدق به حية ولايجوز الأكل منها (عالمگیری ج : ٥ ص : ٢٩٦، كتاب الأضحية، الباب الرابع فيما يتعلق بالمكان والزمان) _

٩. د قرباني څاروی په خپل لاس باندې حلالول مستحب دي، خو کوم کس ته چې حلالول نه ورځي ياله څه وجې يې حلالول نه غواړي. هغه ته پکار دي چې د ذبح کونکي سره موجود وي.^(١١)

١٠. د قرباني د څاروي حلالولو وخت کې په خوله باندې دنيت الفاظ ويل ضروري نه دي، بلکې زړه کې نيت کول کافي دي او ځينې دعاگانې چې احاديثو کې نقل شوي دي، که چاته يادې وي، نو دهغو لوستل مستحب دي.^(١٢)

د بل چاله طرف نه نيت کول

١. قرباني کې نيابت جائز دی، يعنې دکوم کس په ذمه چې قرباني واجب وي، که چيرته دهغه په اجازه يا حکم باندې بل کس قرباني وکړي، نو جائزه، خو که چيرته د چاله حکم نه پرته دهغه له طرف نه قرباني وشي، نو قرباني نه کيږي.^(١٣) همدغه شان که چيرته يو کس دهغه د حکم نه پرته شريک شو، نو دهیچا قرباني هم نه کيږي.^(١٤)

٢. د چاپه ذمه باندې داو لاد له طرف نه قرباني کول ضروري نه دي، که چيرته اولاد بالغ او مالدار وي، نو قرباني دې پخپله کوي.^(١٥)

٣. دغه شان دسړي په ذمه باندې د بنځې له طرف نه قرباني کول لازم نه دي، که چيرته بنځه مالداره وي، نو دهغې له پاره د جدا قرباني انتظام کول پکار دي.^(١٦)

٤. کوم کس ته چې الله تعالی توفيق ورکړی وي، هغه دخپلې واجب قرباني سره سره دخپلو مرحوم مور و پلار او نورو بزرگانو له طرف نه هم قرباني کولی شي، ددې ډيرزيات اجرا و ثواب دی.^(١٧)

^١ [فالأفضل أن يذبح بنفسه إن قدر عليه هذا إذا كان الرجل يحسن الذبح فَمَا إذا لم يحسنه فتوليته فيه غيره أولى (بدائع الصنائع ج: ٥ ص: ٧٩، كتاب الأضحية)۔

^٢ [ويكفيه أن يتوى بقلبه ولا يشترط أن يقول بلسانه (بدائع الصنائع ج: ٥ ص: ٧١، كتاب التضحية، فصل شرائط الجواز)۔

^٣ [ولو ضحى عن أولاده الكبار و زوجته لا يجوز إلا يذبحهم (رد المحتار ج: ٦ ص: ٣١٥، كتاب الأضحية)۔

^٤ [في قول أبي حنيفة وأبي يوسف رحمهما الله تعالى وإن فعل بغير أمرهم أو بغير أمر بعضهم لا تجوز عنه ولا عنهم في قولهم جميعاً لأن نصيب عن لم يأمر صار لهما فصار الكل لهما (عالمگیری ج: ٥ ص: ٣٠٢، الباب السابع في التضحية عن الغير)۔

^٥ [وليس على الرجل أن يضحي عن أولاده الكبار وإمراته إلا يذبحهن (عالمگیری ج: ٥ ص: ٢٩٣، كتاب الأضحية)۔

^٦ [مطلب في إهداء ثواب الأعمال للغير (قوله بعبادة ما) أي سواء كانت صلاة أو صوماً أو صدقة أو قراءة أو ذكراً أو طوافاً أو حجاً أو عمرة أو غير ذلك الأفضل لمن يتصدق نفلاً أن يتوى لجميع المؤمنين والمؤمنات لأنها تصل إليهم ولا ينقص من أجره شيء (رد المحتار ج: ٢ ص: ٥٩٥، باب الحج عن الغير)۔

د حضور ﷺ هم په موږ باندې ډیر زیات احسانونه او حقوق دي، الله تعالی چې چاته وس ورکړی وي، نود حضور ﷺ له طرف نه هم قرباني کول پکار دي، خپله واجب قرباني لارمي ده، دا پرینودل جائز نه دي

د کومو څارویو قرباني جائزه؟

- ١ چیلی، ریزه، گډ، غوا، غوايي، مینښه، سنډا، اوبښ اوداوبښې قرباني صحیح ده. له دې نه پرته د بل څاروي قرباني صحیح نه ده^(١١)
- ٢ غوا، مینښه او اوبښ که چیرته اووه کسان په شریکه باندې قرباني کړي، نوبیا هم صحیح ده. خو ضروري ده چې د چا برخه داوومې برخې نه کمه نه وي^(١٢)
- اوداهم شرط دی چې د ټولونیت د قرباني یا عقیقې وي^(١٣) یوازې د غوښې خوړلوله پاره یې برخه نه وي اخیستې، که چیرته دیوکس نیت صحیح نه وي، نودهیچا هم قرباني نه کیږي^(١٤)
- ٣: چاد قرباني له پاره غوا واخیستله اوداخیستو وخت کې یې دانیت و چې نور خلک به هم دې کې شریکوم اوبیا یې هغې کې دنورو خلکو برخه وکړه، نوداسې کول صحیح دي^(١٥)
- خو که چیرته د غوا اخیستو وخت کې یې دنورو خلکو د شریکولونیت نه و، بلکې د ټوې غوا یې له خپل طرف نه د قربانولونیت و، خواوس نور خلک هم شریکول غواړي، نودا کتل پکار دي چې ایا دهغه کس په ذمه باندې قرباني واجب ده او که نه، که چیرته واجب وي، نو نور خلک شریکولی شي، خوداسې کول غوره نه دي او که چیرته دهغه په ذمه قرباني واجب نه وي، نوبل څوک نه شي شریکولی^(١٦)

١ [أما جنسه فهو أن يكون من الأجناس الثلاثة الغنم أو الإبل أو البقر ويدخل في كل جنس نوعه الذكور والأنثى منه..... والمعز نوعان من الغنم والجاموس نوع من البقر (فتاوى عالمگیری ج : ٥ ص : ٢٩٧، الباب الخامس)
 ٢ [والبقر والبقر يجزى عن سبعة إذا كانوا يريدون به وجه الله تعالى والتقدير بالسبع يمنع الزيادة ولا يمنع النقصان (عالمگیری ج : ٥ ص : ٣٠٤، كتاب الأضحية، الباب الثامن فيما يتعلق بالشركة في الضحايا)۔
 ٣ [ولو أرادوا القرية الأضحية أو غيرها من القرب أجزأهم وكذلك إن أراد بعضهم العقيقة عن ولد ولد له ... الخ (عالمگیری ج : ٥ ص : ٣٠٤، كتاب الأضحية، الباب الثامن فيما يتعلق بالشركة في الضحايا)۔
 ٤ [لا يشارك المضحى فيما يمتثل الشركة من لا يريد القرية رأسا فإن شارك لم يجز عن الأضحية (عالمگیری ج : ٥ ص : ٣٠٤، كتاب الأضحية، الباب الثامن فيما يتعلق بالشركة في الضحايا)۔
 ٥ [ولو اشترى بقرة يريد أن يضحي بها ثم أشرك فيها سته يكره إلا أن يريد حين اشتراها أن يشركهم فيها فلا يكره (فتاوى عالمگیری ج : ٥ ص : ٣٠٤، كتاب الأضحية، الباب الثامن فيما يتعلق بالشركة في الضحايا)۔
 ٦ [وإن فعل ذلك قبل أن يشتريها كان أحسن وهذا إذا كان موسرا وإن كان معسرا فقد أوجب بالشراء فلا يجوز أن يشرك فيها وكذلك لو أشرك فيها سته بعد ما أوجبها لنفسه لم يسعه الخ (عالمگیری ج : ٥ ص : ٣٠٤)۔

٤: که چيرته د قرباني خاروی ورک شي اوبل واخيستل شي، بيا اتفاقي طور باندې هغه لومړی هم پيدا شي، نوکه چيرته دهغه کس په ذمه باندې قرباني واجب وي، نويوازي د يو خاروي قرباني دهغه په ذمه ده اوکه چيرته واجب نه وي، نو بيا د دواړو خارويو قرباني لازم شوه.^{١١}

٥: چيلی که چيرته د يو کال نه د کم عمروي که څه هم يوه ورځ کم وي، نو دهغه قرباني کول صحيح نه دي، که د پوره کال وي، نو بيا صحيح ده اوغوا مينښه که پوره دوو کلونو وي، نو قرباني به صحيح وي، له دې نه د کم عمر باندې صحيح نه ده، اوبن چې پوره د پنځو کلونو وي، نو قرباني به صحيح وي.^{١٢}

٦: گډو وغيره که چيرته د شپږو مياشتو نه غټ وي او د دوه غټ وي چې که چيرته د کال عمر گډانو کې پريښودل شي او هغه کې څه فرق نه ښکاري، نو دهغه قرباني کول هم صحيح دي اوکه څه فرق پکې ښکاري، نو قرباني يې صحيح نه ده.^{١٣}

٧: کوم خاروی چې کونې يا پوندوي او دهغه دسترگې د دريمې برخې نظر ختم شوی وي، يا يو غوږ يا د غوږ دريمه برخه پرې شوي وي، نو دهغه قرباني کول هم صحيح نه دي.^{١٤}

٨: کوم خاروی چې دومره گوډ وي چې يوازي دريو پښو باندې گرځي، څلورمه پښه يې ځمکې ته نه رسيږي يا رسيږي، خودې سره تللی نه شي، نو دهغه قرباني کول هم صحيح نه دي اوکه چيرته د گرځيدو وخت کې له څلورمې پښې کار اخلي خو گوډه گرځي، نو دهغه قرباني صحيح ده.^{١٥}

٩: که چيرته خاروی دومره کمزوری وي چې دهغه د هډوکو گوډه (مغز) ښکاري، نو دهغه قرباني هم صحيح نه ده، که چيرته دومره کمزوری نه وي، نو دهغه قرباني صحيح ده.^{١٦} خاروی

١ ضلت اوسرقت فاشتری اخري ثم وجدها فالأفضل ذبحهما وإن ذبح الأولى جاز قال بعضهم إن وجبت عن يسار فكذا الجواب وإن عن اعسار ذبحهما ... الخ (الدر المختار ج : ٢ ص : ٣٢٣، كتاب الأضحية) -

٢ [و جاز الثني من الكل والجذع من الضأن والثني من الضأن والمغز ابن سنة ومن البقر ابن سنتين ومن الإبل ابن خمس سنين ... الخ (البحر ج : ٨ ص : ٢٠١، ٢٠٢، كتاب الأضحية، طبع دار المعرفة، بيروت) -

٣ [ويجوز الجذع من الضأن أضحية هذا إذا كان الجذع عظيما بحيث لو خلط بالشيات يشبهه على الناظرين الخ (البحر الرائق ج : ٨ ص : ٢٠٢، كتاب الأضحية، طبع دار المعرفة، بيروت) -

٤ [لا بالعمياء والعوراء والعجفاء ومقطوع أكثر الأذن أو الذنب أو العين الخ (وفي الشامية) روى محمد عنه في الأصل والجامع الصغير أن المانع ذهاب أكثر من الثلث وعنه أنه الثلث الخ (الفتاوى الشامية ج : ٦ ص : ٣٢٣) -

٥ [العرجاء التي تمشى بثلاثة قوائم وتجاو الرابع عن الأرض لا تجوز الأضحية لها وإن كانت تضع الرابع على الأرض وتستعين به إلا أنها تتمايل مع ذلك وتضعه وضعاً خفيفاً يجوز الخ (البحر الرائق ج : ٨ ص : ٢٠١، كتاب الأضحية) -

٦ [لا بالعمياء والعوراء والعجفاء والمهزولة التي لامخ في عظامها ... الخ (در مختار ج : ٦ ص : ٣٢٣) -

- چې څومره غټ او تيار وي، هغومره قرباني ښه ده ^{۱۱}
- ۱۰ د کوم څاروي چې غاښونه بالکل نه وي يا ډير غاښونه يې غورځيدلي وي، دهغه هم قرباني صحيح نه ده ^{۱۲}
- ۱۱ د کوم څاروي چې پيدايشي طور باندې غوړونه نه وي، دهغه قرباني صحيح نه ده، که چيرته غوړونه يې وي او واړه وي، دهغه قرباني صحيح ده ^{۱۳}
- ۱۲ د کوم څاروي چې پيدايشي طور باندې ښکرونه نه وي دهغه قرباني صحيح ده او که چيرته ښکرونه يې وي، خومات شوي وي، که چيرته يوازې ډپورته نه ترې خرمن لرې شوي وي او دننه گودا مينځ يې باقي وي، نو قرباني يې صحيح ده او که چيرته د بيخ نه وتلي وي، نودهغه قرباني صحيح نه ده ^{۱۴}
- ۱۳ دخصي څاروي قرباني جائز، بلکې غوره دي ^{۱۵}
- ۱۴ په کوم څاروي چې څارښ وي، خود څارښ اثر يوازې د څرمنې پورې وي، نودهغه قرباني کول صحيح دي او که چيرته د څارښ اثر يې غوښې ته رسيدلی وي او څاروي دهغه له وجې کمزوری شوی وي، نودهغه قرباني صحيح نه ده ^{۱۶}
- ۱۵ که چيرته څاروي اخيستلونه وروسته هغه کې څه عيب پيدا شو، چې له وجې يې دهغه قرباني صحيح نه وي، نو که چيرته دغه سړی د نصاب مالک وي او هغه باندې قرباني واجب وي، نودهغه په ځای باندې دې روغ څاروي واخلي او قرباني دې کړي او که چيرته دهغه په ذمه باندې قرباني واجب نه وي، نو هغه دې په همدغه څاروي قرباني وکړي ^{۱۷}

۱] فالمستحب أن يكون اسمها وأحسنها وأعظمها لأنها مطية الآخرة لقال عليه الصلاة والسلام : عظموا ضحاياكم فإنها على الصراط مطاياكم ومهما كانت المطية أعظم وأسمن كانت على الجواز على الصراط أقدر (بدائع الصنائع ج: ٥ ص: ٨٠، كتاب التضحية، فصل : وأما بيان ما يستحب قبل التضحية، طبع سعيد كراچي)

۲] ولا بالاهتمام التي لأسنان لها ويكفي بقاء الأكثر... الخ (درمختار ج: ٦ ص: ٣٢٤، كتاب الأضحية، أيضا: البحر الرائق ج: ٨ ص: ٢٠١ كتاب الأضحية، طبع دار المعرفة، بيروت)

۳] والسكاء التي لأذن لها خلقة فلو لها أذن صغيرة خلقة أجزاء د مختار ج: ٦ ص: ٣٢٢، كتاب الأضحية)

۴] ويضحى بالجماء هي التي لا قرن لها وكذا الغطاء التي ذهب نعلها - تكسر أو غيره فإن بلغ الكسر إلى المخ لم يجز... الخ (فتاوى شامی ج: ٦ ص: ٣٢٣، كتاب الأضحية، صبح ايج ايم سعيد)

۵] والخصى أفضل من الفحل لأنه أطيب لحمه (عالمگیری ج: ٥ ص: ٢٩٩، كتاب الأضحية، الباب الخامس)

۶] ويضحى... والجرباء السمينة فلومهزولة لم يجز إلخ (وفى الشامية) قال في اخانية وتجوز بالتولاء والجرباء السملتين فلومهزولتين لا تنقى لا يجوز إذا ذهب مخ عظمها... الخ (فتاوى شامی ج: ٦ ص: ٣٢٣ كتاب الأضحية)

۷] ولولا شراها سليمة ثم تصيت بعب مانع فعليه اقامة غيرها إن كان غنيا وإن كان فقيرا أجزاءه ذلك (حاشية رد المحتار ج: ٦ ص: ٣٢٥، كتاب الأضحية)

١٢: څاروی مخکې رک روغ و، خو کله یې چې د قرباني له پاره څملولوهغه وخت کې هغه کې څه عیب پیدا شو، نو هیڅ خبره نه ده، دهغه قرباني صحیح ده^[١]

د قرباني غوښه

١: د قرباني غوښه که چیرته د ډیرو کسانو شریکه وي، نو هغه توکل (اتکل) باندې تقسیمول جائز نه

دي، بلکې احتیاط سره ټول کولونه وروسته برابره برخه کول صحیح دي او که د چاپه برخه کې سر او پښې ولېږل شي، نو دهغه دوزن نه کمی کول جائز دي^[٢]

٢: د قرباني غوښه پخپله خورې، خپلو خپلوانو او دوستانو کې یې تقسیموي، غریبانو او مسکینانو ته یې ورکوي او غوره داده چې درې برخې یې کړي، یوه د ځان له پاره، یوه دخپلو خپلوانو ته د تحفې په طور ورکړي او یوه برخه غریبانو باندې تقسیم کړي، غرض دا چې کم نه کم دریمه برخه خیرات کړي، خو که چیرته چاددریمې برخه نه کمه غوښه خیرات کړه او باقی یې ټوله وخوړله یا یې خپلوانو ته ورکړه، نو بیا هم گناه نه شته^[٣]

٣: د قرباني څرمن دخپل استعمال له پاره ساتلی شي، چاته یې د هدیې په طور باندې هم ورکولی شي، خو که چیرې چا خرڅه کړه نو دهغې پیسې پخپله نه شي استعمالولی اونه یې چاغنی ي ته ورکول جائز دي، بلکې یو غریب باندې صدقه کول یې واجب دي^[٤]

٤: د قرباني څرمن د جومات په مرمت (ترمیم) یا بل نیک کار کې لگول جائز نه دي، بلکې یو غریب دهغې مالک جوړول ضروري دي^[٥]

٥: د قرباني څرمن یا دهغې پیسې داسې ادارې ته ورکول صحیح نه دي د کومې باره کې چې دا ویره وي چې هغه به مستحق خلکو ته ورنه کړي، لکه جماعتی پروگرامونو مثلاً د کتابونو او رسالو چاپ کولو، د هسپتالونو جوړولو، د کارکونکو تنخوا وغیره باندې به یې خرچ کړي، ځکه چې ددې پیسو څوک غریب مالک جوړول ضروري دي، داسې ادارې ته یې ورکول صحیح دي چې په رښتیا یې په مستحقو خلکو کې تقسیم کړي^[٦]

[١] ولا یضر تعبهما من اضطرهما عند الذبح (حاشیه رد المحتار ج ٦: ص ٣٢٣، کتاب الاضحیه)۔

[٢] یقسم اللحم وزنا لاجزائها إلا إذا ضم معه من الأکراع أو الجلد (حاشیه رد المحتار ج ٦: ص ٣١٧، ٣١٨)

[٣] والأفضل أن يتصدق بالثلث ويتخذ الثلث ضیافة لأقربائه وأصدقائه ويدخر الثلث ويستحب أن يأكل منها ولو حس الكل لنفسه جاز (حاشیه رد المحتار ج ٦: ص ٣٢٨، کتاب الاضحیه)۔

[٤] ويتصدق بجلدها أو يعمل منه غربال وجراب أو يذله بما ينتفع به باقيا الخ فإن بيع اللحم أو الجلد به ای بمستهلك أو بدراهم تصدق بثمانه (حاشیه رد المحتار ج ٦: ص ٣٢٨، کتاب الاضحیه، طبع ایچ ایم سعید)۔

[٥] أيضا۔

[٦] ولا يجوز أن يني بالزکوة المسجد وكذا القناطر والسقايات وإصلاح... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه..]

- ٦ د قرباني له خاړو نه پي (شيدې) اخيستل او استعمالول، ياد هغه نه وړي. كټ كول صحيح نه دي، كه چيرې د چا ضرورت وي، نو هغومره پيسې صدقه كول پكاردې^{١١}
- ٧ د قرباني د خاړو كپړه (خل) اورسي. هم صدقه كول پكاردې^{١٢}
- ٨ د قرباني د خاړو څرمن يا غوښه قصاب ته په اجرت كې وركول جائز نه دي.^{١٣}
- ٩ دغه شان امام يا مؤذن ته يې هم د اجرت په طور باندې وركول صحيح نه دي.^{١٤}

د يوڅو غلطيو اصلاح

- ١ ځينې خلك دا غلطې كوي چې د طاقت نه لرلو يا وجود د شرم په وجه باندې قرباني كوي. چې خلك به دا وايي چې دوى قرباني ونه كړه. يوازې خلكو ته د ښودنې له پاره قرباني صحيح نه ده چې دهغي په وجه باندې واجب حقوق ختم شي.^{١٥}
- ٢ ډير خلك يوازې د غوښې خوړلوله پاره د قرباني نيت وكړي، كه چيرې د عبادت نيت نه وي نو هغوى ته به ثواب نه ملاوېږي او كه چيرې دغه شان خلكو نور وركو سره برخه نيولي وي، نو د يو كس هم قرباني ونه شوه.^{١٦}
- ٣ ځينې خلك دا گڼي چې كور كې يوه قرباني كافي ده، په دې وجه باندې خلك داسې كوي چې يو كال دخپل طرف نه قرباني وكړي او بل كال د ښځې له طرف نه، يو كال د زوى له طرف نه او بل كال دلور له طرف نه، يو كال د مرحوم پلار له طرف نه، او بل كال د مرحومې مور له طرف نه، ياد ساتل پكاردې چې كور كې په څومره كسانو باندې قرباني واجب وي په هغوى ټولو

... بقيه د تير مخ]... الطرقات وكړى الأنهار والحج والجهاد وكل مالا تملك فيه (عالمگیری ج: ١ ص: ١٨٨، كتاب الزكوة، الباب السابع في المصارف)۔

١ [وكړه جز صولها قبل الذبح لينتفع به فإن جزه تصدق به ويكره الإنتفاع بلبها قبله كما في الصوف (الدر المختار مع الرد مختار ج: ٦ ص: ٣٢٩، كتاب الأضحية)

٢ [قوله ويتصدق بجلدها وكذا بجلالها وقلادتها فإنه يستحب إذا أوجب بقرة أن يجللها ويقلدها وإذا ذبحها تصدق بذلك كما في التاترخانية (رد المختار ج: ٦ ص: ٣٢٨، كتاب الأضحية)۔

٣ [ولا يعطى أجرة بجزائها (حاشية رد المختار ج: ٦ ص: ٣٢٨، كتاب الأضحية)۔

٤ [ولا يجوز أن يبنى بالزكوة المسجد وكذا القناطر والسقايات وإصلاح الطرقات وكړى الأنهار والحج والجهاد وكل مالا تملك فيه (عالمگیری ج: ١ ص: ١٨٨، كتاب الزكوة، الباب السابع في المصارف) ايضا ولا يعطى أجرة بجزائها (حاشية رد المختار ج: ٦ ص: ٣٢٨، كتاب الأضحية)۔

٥ [قيد بالسار لأنها لا تجب إلا على القادر وهو الغنى دون الفقير ومقداره مقدار ما تجب فيه صدقة الفطر (البحر الرائق ج: ٨ ص: ١٩٧، كتاب الأضحية)۔

٦ [وشرعا ذبح حيوان مخصوص بنية القرية في وقت مخصوص (وفي الشامية) قال في البدائع فلا تجزى التضحية بدونها لأن الذبح قد يكون للحوم وقد يكون للقرية والفعل لا يقع قرية بدون النية وللقرية جهات من المتعة والقرآن والإحصار وغيره فلا تعين الأضحية إلا بنيتها (فتاوى شامى ج: ٦ ص: ٣١٢، كتاب الأضحية)۔

قرباني کول واجب دي. مثلاً ښځه او خاوند که چيرې دواړه دنصاب مالکان وي، نو د دواړو له طرف نه دوه قرباني لازمې دي. دغه شان که چيرې پلار او زوی دواړه شتمن وي، که څه هم دواړه يوځای اوسېږي، خو د هريو له طرف نه جدا جدا قرباني کول لازم دي.^{۱۱}

ځينې خلک دا گڼي چې قرباني ټول عمر کې يوځل کافي ده. دا خيال بالکل غلط دی. بلکې څنگه چې زکات هر کال واجبېږي، دغه شان مالدار کس باندې قرباني هم هر کال واجبېږي، ځينې خلک په غوا يا مېښه کې قرباني ونيسي او دانه گوري چې کومو خلکو راسره برخه اخيستي ده، هغوی څنگه خلک دي، دا ډيره غټه غلطې ده، که چيرې اووه برخه لرونکو کې يو کس هم بې دينه وي، يا هغه د قرباني نيت نه وي کړی، بلکې يوازې د غوښې خوړلو نيت يې کړی وي، نو د ټولو قرباني برباد شوه، په دې وجه باندې د برخې نيولو وخت کې د شريکانو انتخاب کولو کې احتياط کول پکار دي.^{۱۲}

قرباني کول د حضرت ابراهيم عليه السلام او حضور ﷺ سنت دي

سوال: د قرباني باره کې مو تقريرونو کې له عالمانو نه اوريدلي دي چې دا سنت ابراهيمي دي. يو ملا صاحب په تقرير کې وفرمايل چې د ادبي کریم ﷺ سنت دي، په دې وجه باندې دخپل وس مطابق په دې سنت باندې عمل کول پکار دي، د غوښې خوړلو اراده نه ده پکار، يوسړی پورته شو او عرض يې وکړ چې جناب دا د ابراهيم عليه السلام سنت دي، زموږ ديني ﷺ سنت نه دي، ملا صاحب وفرمايل چې حقيقت کې د حضرت ابراهيم عليه السلام سنت دي، خوموږ ته د حضور ﷺ سنت گڼلو سره عمل کول پکار دي، سړی ورته وويل چې ته مسئله غلطه بيانوي، نيمه گټه (ساعت) د بحث کولو باوجود هغه سړی قائل نه شو، مهرباني وکړئ دې مسئلې باندې لږ رڼا واچوئ او موږ له تيارو نه وباسئ!

جواب: فضول بحث و، قرباني د حضرت ابراهيم عليه السلام سنت ده، او زموږ ديني کریم ﷺ په دې باندې عمل کړی دی، او حکم يې کړی دی، نو د حضور ﷺ سنت هم شو، دواړو کې څه تعارض يا تضاد نه شته.^{۱۳}

د قرباني شرعي حيثيت

سوال: د قرباني شرعي حيثيت څه دی؟

جواب: يواهم عبادت اود اسلام په شعائرو کې ده. د جاهليت په زمانه کې به هم د عبادت گڼل

^۱ | تجب علی حرم مسلم مقيم موسر عن نفسه الخ (البحر الرائق ج ۸: ص ۱۹۷، کتاب الاضحية)۔

^۲ | لا يشارك المضحى فيما يحتمل الشركة من لا يزيد القرية رأساً فإن شارك لم يجوز عن الاضحية ... الخ (عالمگیری ج ۵: ص ۳۰۴، الباب الثامن فيما يتعلق بالشركة)۔

^۳ | قوله عليه السلام: ضحوا فلما سنة أبيكم إبراهيم (فتح القدیر ج ۸: ص ۶۹، کتاب الاضحية)۔

کبد. خودبتانويه نوم باندې به قرباني کېدې. دغه شان نن هم په نورو مذهبونو کې قرباني د مذهبي رسم په طور باندې ادا کېږي. مشر کين باعيسانان دبتانويه نومونو باندې ياد مسيح په نوم باندې قرباني کوي سورت کوثر کې الله تعالى خپل رسول ﷺ ته حکم کړی دی چې څنگه لمونځ د الله تعالى نه پرته بل چانه نه شي کېدای. قرباني هم يوازې د هغه په نوم کول پکار دي. يوبل است کې هم دامفهوم بل عنوان سره بيان فرمايل شوی دی چې شکه زما لمونځ او زما قرباني. او زما ژوند او زما مرگ د الله تعالى له پاره دی. چې دتولوجهونو پالونکی دی^[۱] رسول الله ﷺ د هجرت نه وروسته لس کاله مدينه طيبه کې تېر کړل. هر کال يې قرباني کړې ده^[۲] (ترمذی) نه دې نه معلومېږي چې قرباني يوازې مکه معظمه کې د حج په موقع باندې واجب نه ده. بلکې هر کس باندې هر ښار کې واجب ده. دې شرط سره چې شريعت د قرباني د وجب کېدو نه پاره کوم شرطونه او پابندي ښودلي دي هغه په هغه کې موجودې وي. نبي کریم ﷺ به مسلمانانو ته ددې تاکيد کاو. په دې وجه باندې د جمهور عالمانو په نزد قرباني واجب ده (شامی)^[۳]

قرباني واجب ده، سنت نه ده

سوال: زموږه يو خپلوان چې کافي دحيثيت خاوند دی. هغه وايي چې قرباني فرض نه ده. بلکې سنت ده. ايا دا صحيح ده؟

جواب: قرباني دنصاب خاوند باندې واجب ده. ستاسو د خپلوان ورته سنت ويل ناپوهي باندې بنا دي. ددې هيڅ حيثيت نه شته. [۴]

ايا قرباني يوازې حاجی باندې ده؟

سوال: د قرباني متعلق يو مضمون په (۱۰، ۵۸، ۱۹۹۵ع) باندې «جنگ» کې چاپ شوی

ﷺ

[۱] «فصل لربك وانحر» (الکوثر: ۲)۔

[۲] «قل إن صلاتي ونسكي ومحياي ومماتي لله رب العلمين» (سورة: ۶، الأنعام: ۱۶۲)۔

[۳] عن ابن عمر رضي الله عنهما قال: أقام رسول الله صلى الله عليه وسلم بالمدينة عشرين يضحى (ترمذی، ج: ۱ ص: ۱۸۲، أبواب الأضاحي)۔

[۴] ونحن نقول بأنها غير فرض وإنما هي واجبة (فتح القدیر ج: ۸ ص: ۷۰) والواجب ماثب بدليل فيه شبهة كصدقة الفطر والأضحية. وحكمه اللزوم عملاً كالقرض لاعلمنا على اليقين للشبهة حتى لا يكفر جاحده ويفسق تاركه بلا تأويل كما هو مبسوط في كتب الأصول (رد المحتار ج: ۶ ص: ۳۱۳) والوجوب هو قول أبي حنيفة ومحمد وزفر والحنبل وإحدى الروايتين عن أبي يوسف (رد المحتار ج: ۶ ص: ۳۱۳، كتاب الأضحية)

[۵] أروى عن النبي صلى الله عليه وسلم ضحوا فلما سنة أبيكم إبراهيم، أمر عليه الصلاة والسلام بالتضحية والأمرا المطلق عن القرينة يقتضي الوجوب في حق العمل (بدائع ج: ۵ ص: ۶۲ كتاب التضحية)

دی. چې په هغه کې لیکوال د قرآني ایتونو او حدیثو په رڼا کې دا خبره ثابته کړې ده چې قرباني هر شتمن مسلمان باندې واجب نه ده. پرته له هغو مسلمانانو نه چې د حج فریضه ادا کوي او دهغه ځناور د قرباني په ځای مقرر ده چې «بیت عتیق» دی، له دې نه پرته یوه قرباني هم جائز نه ده. له دې نه پرته د ځناورو په باره کې یې هم لیکلي دي چې ددې د پاره هم څه خاصیت نه شته، بلکې هغه ځناور هم تاسو قرباني کولی شئ چې د هغو نه تاسو د حج په دوران کې د سورلۍ یاد بار کار اخستی وي، خو وي به حلال ځناور. پاتې مضمون تاسو پخپله ویلی شئ، دهغه مضمون نه دا هم ښکاره خبره ده چې د حضرت اسماعیل علیه السلام په ځای گډه وغیره نه و راغلی. دا ټولې غلطې خبرې دي. د خط د طوالت له وجې ما زیات څه ونه لیکل تاسو نه پوښتنه داده چې رښتیا هم پورتنی مضمون صحیح دی؟ موږ ټول خلک خا مخا په لکونو ځناور هرکال ضائع کوو او گناه گټو او پیسې ضائع کوو، او که چیرته مضمون غلط دی. نو مهرباني کولوسره ددې خط جواب داسې مدلل راکړئ چې دهغه مضمون ویلو نه وروسته چې دخلکو په ذهنونو کې سوالونه راپورته شوي دي دهغو ټولو تدارک وشي.

جواب: کومې خبرې چې تاسو نقل کړي دي، هغه د مضمون نگار خپلې ذاتي دي، شاید هغه دا ښودل غواړي چې هغه قرآن کریم باندې د حضور ﷺ نه او صحابه کرامو رضی الله عنہم نه زیات پوهیږي، (نعوذ بالله).... ځکه چې:

١. حضور ﷺ په مدینه کې هرکال قرباني کوله. [١]

٢. فرمایيل به یې چې د قرباني په ورځو کې د ټولو نه زیات محبوب عمل د الله تعالی په نزد قرباني کول دي. [٢]

٣. حضرت علي رضی الله عنه به هرکال د دوو چیلو قرباني کوله، او فرمایيل به یې چې حضور ﷺ ماته ددې وصیت کړی و، لهذا زه یوه قرباني د حضور ﷺ له طرف نه کوم. [٣]

٤. صحابه وو پوښتنه وکړه چې یا رسول الله ﷺ! دا قرباني څه شی دی؟ ویې فرمایيل: دا ستاسو د نیکه حضرت ابراهیم علیه السلام جاري کړې طریقه ده. عرض وکړل شو چې: موږ ته به په

[١] عن ابن عمر رضي الله عنهما قال: أقام رسول الله صلى الله عليه وسلم بالمدينة عشرين يضحى (مشكوة، باب في الأضحية ص: ١٢٩، الفصل الثالث)

[٢] وعن عائشة... ما عمل ابن آدم من عمل يوم النحر أحب إلى الله من أهرق الدم (مشكوة ص: ١٢٨، باب في الأضحية)

[٣] عن حنبل قال: رأيت عليا يضحى بكبشين فلقلت له: ما هذا؟ فقال: إن رسول الله صلى الله عليه وسلم أوصاني أن أضحي عنه فأنا أضحي عنه رواه أبو داود وروى الترمذي نحوه (مشكوة ص: ١٢٨، باب في الأضحية، الفصل الثاني)

قرباني کولو سره څه ملاوړي؟ ويې فرمايل د هر ويسته په بدله کې نيکي. [١]

دا ټول احاديث په مشکوة شريف ص (١٢٧، ١٢٨، ١٢٩) کې مذکور دي.

د حضور ﷺ د بابرکت زمانې نه واخله تر نن پورې د مشرق او مغرب مسلمانان نن پورې قربانيانې کولو سره راروان دي، مضمون نگار چې دکومو ايتونو حواله ورکړې ده، دهغو تعلق د قرباني سره نه دی. بلکې د «هدي» ځناورو سره دی، مضمون نگار د اضحيه او هدي فرق باندې نه دی پوه شوی

د ليکوال دا دعوه چې د حضرت اسماعيل عليه السلام په ځای ګډه نه و راغلی، دا هم صريحاً غلطه ده، د سورت صافات (١٠٧) ايت کې د الله تعالی ارشاد دی: «او مونږ دهغه په فديې کې ورکړ يا لويه ذبيحه» [٢] د حضرت علي عليه السلام، حضرت ابن عباس عليه السلام، حضرت حسن بصري عليه السلام اود نورو اکابرو نه منقول دي چې دهغه لويې ذبيحې نه مراد هغه ګډه دی چې د حضرت اسماعيل عليه السلام په بدله کې نازل کړل شو، [٣] خو مضمون نگار ددې ايت ترجمه کوي: «او مونږ هغه (حضرت اسماعيل عليه السلام) د يوې عظيمې ذبيحې له پاره بچ کړ»

د مضمون نگار دا ترجمه دمذکوره ايتونو د تفسير هم خلاف ده، د اردو، فارسي او ټولو ترجمو خلاف ده او پخپله د عربي ژبې هم خلاف ده، ځکه چې اول خود (عظيمې ذبيحې له پاره بچ کړ) د ايت د يو لفظ ترجمه هم نه ده، يوازې د فاضل مضمون نگار اختراع ده، له دې نه پرته ددې ترجمې مفهوم دا راوځي چې هغې موقع باندې چې الله تعالی د حضرت اسماعيل عليه السلام بچ کړ، هغه د يو عظيمې ذبيحې له پاره و، سوال دادی چې هغه عظيمه ذبيحه څه وه چې دهغې د پاره يې حضرت اسماعيل عليه السلام بچ کړ...

او ذبيحه په عربي ژبه کې هغه ځناور ته ويل کيږي چې ذبح کړل شي، ليکوال دې غور وکړي چې دهغه د ترجمې نه د ايت مفهوم څه جوړيږي؟ يعنې حضرت اسماعيل عليه السلام د يو لوی ذبح کېدونکي ځناور له پاره بچ کړل شو.

[١] وعن زيد بن ارقم رضي الله عنه قال : قال اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم : ما هذه الاضاحي؟ قال : سنة ابيكم ابراهيم عليه السلام! قالوا: فلما نزل فيها رسول الله؟ قال بكل شعرة حننة... الخ (مشکوة، اضحیه ص: ١٢٩)

[٢] «ولديناه بذبح عظيم» (الصافات: ١٠٧)

[٣] اوقوله تعالی: ولديناه بذبح عظيم، قال سفیان الثوري عن جابر الجعفی عن ابي الطفيل عن علي رضي الله عنه ولديناه بذبح عظيم، قال: بكش ابيض اعين اقرن قد ربط بسمرة قال ابوالطفيل: وجدوه مربوطا بسمرة في ثبر، وقال الثوري ايضا عن عبدالله بن عثمان بن خثيم عن سعيد بن جبير عن ابن عباس قال: بكش قد رمى في الجنة اربعين خريفاً وعن الحسن البصري أنه قال: كان اسم بكش ابراهيم جبر (تفسير ابن كثير ج: ٥ ص: ٣٥٤)

الغرض، مضمون نگار د قرآن کریم د ایت مفهوم دخپل غرض مطابق جوړولو له پاره چې کومه ترجمه کړې ده، دا د قرآن کریم مطلب وروانول دي، چې هغه ته «تحریف» ویل کیږي د ایت ساده مطلب چې هغه ټولو مفسرینو اختیار کړی دی دادی چې موږ دیوې لویې ذبیحه په بدله کې حضرت اسماعیل بچ کړ.

زه به فاضل مضمون نگار ته د خیر مشوره ورکړم چې هغه دې ددې خپل تحریر نه توبه وکړي. ځکه چې حدیث شریف کې فرمایل شوي دي چې: چا پخپلې رایې سره قرآن کریم کې څه خبره وکړه. هغه دې خپل ځای په دوزخ کې جوړ کړي. (مشکوٰۃ ص: ۳۵، [۱])

❖ قرباني چا باندې واجب ده؟ ❖

د سپینوزرو د نصاب په اندازه د مال مالک باندې قرباني واجب ده

سوال: قرباني چا باندې واجبېږي؟ بیان یې کړئ.

جواب: قرباني په هر هغه عقل لرونکي، بالغ او مقیم مسلمان باندې واجبېږي، چې دهغه په ملکیت کې دوه پنځوس نیمې ټولې سپین زر یا دهغو د قیمت مطابق مال دخپل حاجت نه زیاتي موجود وي، دا مال که د سپینوزرو یا د سرو زرو د کالیدو (گینې) په شکل کې وي او که د تجارت د مال یا د ضرورت نه زیاتي دکورس من، یا داوسیدو دکورنه پرته دکور یا پلاټ وغیره په شکل کې وي.^[۲]

د قرباني په معامله کې مال باندې د کال تیریدو شرط هم نه شته،^[۳] د ماشوم او مجنون ملکیت کې که چیرې دومره مال وي، نو په هغه یا دهغه په وړاندې قرباني واجب نه ده،^[۴] دغه شان کوم سړی چې د شرعي قانون مطابق مسافروي، هغه باندې هم قرباني واجب نه ده،^[۵] کوم

اعراب - عباس رضی الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من قال في القرآن برأيه فليتبوأ مقعده من النار (مشکوٰۃ، کتاب العلم، ص: ۳۵)

۱ [وشرائطها الإسلام والإقامة واليسار الخ وفي الشامية: قوله واليسار بأن ملك مائة درهم أو عرضا يساويها غير مسكنه وثياب اللبس أو متاع يحتاجه ... الخ (فتاوى شامي ج: ۶ ص: ۳۱۲، کتاب الأضحية).]

۲ [وأما وقت الوجوب فأيام النحر، فلا تجب قبل دخول الوقت وأيام النحر ثلاثة: يوم الأضحية وهو اليوم العاشر من ذي الحجة والحادي عشر والثاني عشر، وذلك بعد طلوع الفجر من اليوم الأول إلى غروب الشمس من الثاني عشر (بدائع الصنائع ج: ۵ ص: ۶۵، کتاب التضحية، فصل وأما وقت الوجوب).]

۳ [ومن المتأخرين من قال لا خلاف بينهم في الأضحية أنها لا تجب في مالهما (أي الصبي والمجنون) .. الخ (بدائع الصنائع ج: ۵ ص: ۶۴، کتاب التضحية، فصل وأما شرائط الوجوب).]

۴ [وشرائطها الإقامة الخ (قوله الإقامة) فالمسافر لا تجب عليه ... الخ (فتاوى شامي ج: ۶ ص: ۳۱۲)]

کس باندې چې قرباني لږم نه وه او هغه د قرباني په نيت باندې خاړوی واخيست، نو هغه باندې قرباني واجب شوه^{۱۱}

قرباني د نصاب مالک باندې هر کال واجب وي

سوال: قرباني چې ټولو نه مخکې خان باندې واجب ده اوبيا په نورو خلکو، آيا يوخل 'د' کولو سره به واجب پوره شي. يا هر کال قرباني کول واجب دي؟

جواب: قرباني د نصاب مالک باندې د زکات په شان هر کال واجب وي. د قرباني د واجبیدوله پاره نصاب باندې کال تيريدل هم ضروري نه دي.^{۱۲}

د قرباني د وجوب نصاب

سوال: د قرباني له پاره کم از کم څومره نصاب ضروري دی. د سرو زرو په شکل کې؟ بله دا چې دا د سرو زرو نصاب به د استعمال د سرو زرو نه پرته وي يا دهغو يوځای کولو سره؟

جواب: سره زر. سپين زر او نور د کور سامان که د استعمالیدو والا وي او که نه وي. دهغو ټولو ماليت چې د دوه پنځوس نيمو ټولو ماليت ته ورسېږي. نو هغه باندې قرباني واجب ده^{۱۳}

ايا بي وسه باندې د تيرو شويو کلونو قرباني واجب ده؟

سوال: که چيرته يو سړي دوس نه لرلو په وجه شل کاله قرباني نه وي کړي. خو اوس يې پلار خرڅولو سره وس پيدا شوی وي. نو ايا په هغه به د تيرو شويو کلونو قرباني د چيلو په صورت کې واجب وي. يا د پيسو اندازې لگولو سره په يو نیک کار کې روپی هم لگولی شي؟

جواب: د تيرو شويو کلونو قرباني. کله يې چې وس نه و. واجب نه وه. چې له کوم وخت څخه يې وس پيدا شو. نو هغه وخت نه قرباني واجب ده^{۱۴}

^۱ | د صفحه : ۱۶۵ حواله نمبر ۲ او گوري واما الذي يجب على الفقير دون الغنى فالمشترى للأضحية إذا كان المشتري فقيراً بأن اشترى فقيراً شاة ينو أن يضحي بها (عالمگیری ج : ۵ ص : ۲۹۱. كتاب الأضحية. الباب الأول في تفسيرها).

^۲ | وسبها الوقت وهو أيام النحر الخ (وفي الشامية) وقد تكرر وجوب الأضحية بتكرار الوقت (فتاوى شامی ج : ۶ ص : ۳۱۲. كتاب الأضحية) و في الفقه الاسلامی وأدلته (ج : ۳ ص : ۵۹۵، الأضحية، طبع دار الفکر) فقال أبو حنيفة وأصحابه : انها واجبة مرة في كل عام على المقيمين من اهل الأمصار.

^۳ | وشرانطها الاسلام والإقامة واليسار الذي يتعلق به وجوب صدقة الفطراخ بأن ملك مانتى درهم أو عرضا يساويها غير سكنة وثياب اللبس (حاشية رد المحتار ج : ۶ ص : ۳۱۲، كتاب الأضحية)

^۴ | وشرانطها الاسلام والإقامة واليسار الخ بأن ملك مانتى درهم أو عرضا... [بقية حاشيه په راروانه صفحه..]

د قرباني واجب کیدو یوخواهم صورتونه

سوال: ماسره هیخ قسمه جمع شوې پیسې نه شته، که چیرې د قرباني په دغو دریو ورځو کې ماسره چیرته نه ماته دوه زره شپږسوه پنځوشت روپۍ راشي، نو آیا ماباندې به قرباني کول واجب وي؟ (نن سبا د دوه پنځوس نیم توله سپین زرو قیمت دوه زره شپږسوه او پنځوشت روپۍ جوړیږي)

جواب: بالکل! دې صورت کې قرباني واجب شوه^{۱۱} دې مسئلې باندې پوهیدوله پاره په دې پوهېدل ضروري دي، چې زکات او قرباني کې څه فرق دی؟ یادساتل پکار دي چې زکات هم د نصاب مالک باندې واجب وي، او قرباني هم، خودواړو کې په دوه وجو هاتوباندې فرق دی: یو دا چې د زکات د واجب کیدوله پاره شرط دادی چې نصاب باندې کال تیرشوی وي، ترڅو پورې چې کال نه وي تیرشوی، زکات نه واجبېږي،^{۱۲} خود قرباني د واجب کیدو له پاره د کال تیریدو شرط نه شته، بلکې که چیرې یوکس د قرباني په ورځ باندې د نصاب مالک شي، نو هغه باندې قرباني واجب شوه،^{۱۳} هرکله چې زکات له کال تېرېدو نه وروسته واجبېږي.

دویم فرق دادی چې د زکات واجبیدوله پاره داهم شرط دی چې نصاب نامي (زیاتیدونکی وي)، د شریعت په اصطلاح کې سرو زرو، سپین زرو، نغدو پیسو، د تجارت مال او خریدونکو څارویو ته نامي مال ویل کیږي^{۱۴} که چاسره دې شيانو کې یو شی د نصاب د قیمت برابر وي، او هغه باندې کال هم تیرشي، نو هغه باندې به زکات واجب وي، خو قرباني له پاره د مال نامی کیدل هم شرط نه دي. د مثال په طور دخپلې ځمکې غله دخپل ضرورت نه زیاته ده اود اضافي غلې قیمت دوه زره شپږسوه پنځوشت روپۍ دی، چونکې داغله مال نامی نه ده په دې وجه باندې په دې زکات واجب نه دی، که څه هم ټول کال پرته وي. خودې باندې قرباني واجب ده.^{۱۵}

... بقیه د ترمخ] ... یساویها غیر سکنة وثیاب اللبس (حاشیه ردالمحتار ج: ۶ ص: ۳۱۲، کتاب الاضحیه)

^۱ [قوله والیسار.....) بأن ملک مائى درهم أو عرضا یساویها غیر سکنة وثیاب اللبس أو متاع یحتاجه إلى أن یذبح الاضحیه ولوله عقار یستغله فقیل تلزم لوقیمته نصابا (ردالمحتار ج: ۶ ص: ۳۱۲، کتاب الاضحیه)۔

^۲ [وسیه اى سبب آفراضها ملک نصاب حولی الخ (ردالمحتار ج: ۲ ص: ۲۵۹، کتاب الزکاة)۔

^۳ [وأما شرائط الوجوب منها الیسار وهو ما یتعلق به وجوب صدقة الفطردون ما یتعلق به وجوب الزکوة ولا یشرط أن یكون غنیا فی جمیع الوقت حتی لا کان فقیرا فی أول الوقت ثم یمسر فی اخره نجب علیه (فتاوی عالمگیری ج: ۵ ص: ۲۹۲، کتاب الاضحیه، الباب الأول)۔

^۴ [وسیه ملک نصاب حولی نام ولوتقدیرا (تنویر الأبصار ج: ۲ ص: ۲۵۹ و ۲۶۳، کتاب الزکاة)۔

^۵ [پورتنی حاشیه (وأما شرائط الوجوب منها الیسار... الخ) اوگوری]۔

سوال: زما دوه لونو سره د پنځلس، شپاړس کلو نو راهيسې د دوو ټولو سرو زرو گينه موجوده ده. هغوی ددې مالکانې دي. او هغوی زموږ په کفالت کې اوسيږي. موږ سره دومره پيسې نشته چې موږ د هغوی له طرف نه قرباني وکړو. آیا دوی باندې قرباني واجب ده؟ که چيرې فرض ده. نو هغوی به قرباني څنگه کوي؟ چې هغوی سره نغدې پيسې نه شته؟ يادساتل پکار دي چې د دود ټولې سرو زرو قيمت تقريبا اووه زره روپۍ جوړيږي.

جواب: که چيرې هغوی سره لږ شان پيسې او داسې نور... شيان وي، نو هغوی د نصاب خوندانې دي او هغوی باندې زکات او قرباني دواړه واجب دي او که چيرې روپۍ ورسره نه وي، نو د نصاب مالکانې نه دي او هغوی باندې زکات او قرباني واجب نه ده.^(۱)

سوال: زموږ د واده يو څلويښت کاله شوي دي، خوز ماښځې يوازې دوه ځله قرباني کړې ده، ځکه چې ماسره دهغې د طرف نه د قرباني کولو پيسې نه شته، خو هغې سره دې دوران کې تقريباً درې څلور ټولې کالي (گينه) موجوده ده، آیا زما ښځه باندې دې ټول تير شوي وخت کې قرباني فرض وه، ځکه چې د دوه پنځوس نیم ټولې سپين زرو قيمت د درې څلور ټولې سرو زرو د گينې نه کم دی، فرض کړئ که چيرې د يو کم څلويښتو کالو راهيسې قرباني دهغې په ذمه باندې لږم وي؟ که چيرې داسې وي، نو دهغې کفاره به څنگه وي؟ يادساتل پکار دي چې موږ هميشه دې خيال کې وچې چاسره کم از کم اووه نیمې ټولې گينه وي.

يادونه: يادساتل پکار دي چې لږه زمانه مخکې به د سپينو زرو روپۍ وه چې دهغې وزن به پوره يوه ټوله و، چاسره به چې دوه پنځوس روپۍ او يو اتانيز و، هغه به په درې څلور روپۍ باندې به يو چيلی واخست او قرباني به يې کړ. نن سباد گراني په وجه باندې دامستلي د عواموله پاره گراني شوې دي.

جواب: دلته هم پورته بيان کړل شوې مسئله ده، که چيرې ستاسو ميرمن سره له گينې پرته څه پيسې د ملکيت په طور باندې موجودې وي، نو قرباني او زکات دواړه واجب و^(۲)، د چاپه ذمه چې قرباني واجب وي او ويې نه کړي، دهغې پيسې دې صدقه کړي.^(۳)

سوال: زما يوه واده شوې لور ده، هغې سره د پنځلسو کالو د عمر نه درې ټولې گينه ده او د واده

^۱ | نصاب الذهب عشرون مثقالا إلخ (قوله عشرون مثقالا) فمادون ذالک لازکوة فيه (فتاوی شامی ج: ۲ ص: ۲۹۵)

^۲ | تیره شوی حاشیه (وسیه ای سبب افتراضها ملک نصاب حولی إلخ) او ورپسې حاشیه (نصاب الذهب عشرون مثقالا... إلخ) او گوری.

^۳ | ولولم یضح حق مضت أيام النحر فقد فاتته الذبح تصدق بقيمة شاة (عالمگیری ج: ۵ ص: ۲۹۶، کتاب الاضحیة، الباب الرابع فيما يتعلق بالمكان والزمان).

نه وروسته نورهم زيات شو، دهغي له طرف نه ما كله هم قرباني نه ده كړې، نه هغي پخپله اونه دهغي خاوند. آيا زما دغه لور باندې د پنځلسو كالو د عمر نه قرباني كول فرض دي، او هغه به د ټولو كالو قرباني كوي

جواب: پورته بيان شوې مسئله دلته هم ده.^{۱۱}

سوال: څه خلك داسې دي چې هغوی سره نه دوه زره شپږسوه او پنځوشت روپۍ شته اونه ورسره سپين زر يا سره زرشته، خود هغوی سره ټيليويزن (ټلويزون) شته، چې دهغه قيمت تقريبا لس زره روپۍ جوړيږي، داسې خلكو باندې قرباني فرض ده او كه نه؟

جواب: ټي وي (ټلويزون) په ضرورتو كې داخل نه دی، بلكې يولغوه (بې فايدي) شی دی، چا سره چې ټي وي (ټلويزون) وي، هغه باندې صدقه فطراو قرباني واجب ده، او هغه له پاره زكات اخيستل جائز نه دي.^{۱۲}

سوال: ما باندې ډېر وخت قرض و، په دې وجه باندې ما ډيره كمه قرباني كړې ده اوزما خرچې داسې دي چې زه هغو كې لږ اخوا ديخوا وكرم نو زه قرباني كولې شم، قرض په خپل ځای باندې دی، هغه لږ لږ ادا كوم، نو آيا داسې حالت كې زما قرباني كول صحيح دي؟

جواب: دې حالاتو كې خوښكاره خبره ده چې تاسو باندې قرباني واجب نه ده، پاتې شوه دا خبره چې قرباني كول صحيح دي او كه نه؟ ددې جواب دادی كه چيرې ستاسو حالات داسې وي چې تاسو هغه قرضه سهولت سره ادا كولی شئ، نو قرض اخيستوسره قرباني كول بهتر دي، كه نه، نه دي كول پكار.^{۱۳}

سوال: اوريدلي مودي چې نابالغ ماشومانو باندې قرباني فرض نه ده، زما يونابالغ لمسی ماسره اوسيري، آيا زه دهغه له طرف نه قرباني كولی شم؟ قرباني به صحيح وي؟

جواب: كه چيرې ستاسوپه ذمه باندې قرباني واجب وي، نو مخكې يې دخپل طرف نه وكړئ، له هغه وروسته كه چيرې گنجائش وي، نود نابالغه لمسي له طرف نه يې هم كولی شئ، خود نابالغ ماشوم په ځای باندې دخپلو وفات شويو بزرگانوله طرف نه كول به ښه وي.^{۱۴}

[ايضا]

۱ [وسيه اى سب افتراضها ملك نصاب حولى تام فارغ عن دين له مطالب من جهة العباد وعن حاجته الأصلية ... الخ (تنوير الأبصار ج : ۲ ص : ۲۶۲، كتاب الزكاة)]

۲ [واما التطوع فاضحية المسافر والفقير الذى لم يوجد منه النذر بالتضحية ولا الشراء للأضحية لانعدام سبب الوجوب وشرطه (بدائع الصنائع ج : ۵ ص : ۶۳، كتاب التضحية، طبع ايچ ام سعيد كراچي)]

۳ [ولوضحى بدنة عن نفسه وعمره وأولاده إن كان أولاده صغارا جازعنه وعنهم جميعا ... الخ (فتاوى عالمگیری ج : ۵ ص : ۳۰۲، كتاب الأضحية، الباب السابع فى التضحية عن الغير)]

سوال: زما يو واده لرونکی زوی په عربو کې اوسېږي، هغه نه مودته د قرباني له پاره ليکلي دي اونه يې پيسې رالېږلي دي. خو موږ مور پلار د هغه په مينه کې يوچيلی د هغه له طرف نه قرباني کړ. دا قرباني صحيح شوه؟

جواب: نفلي قرباني وشوه. خو واجب قرباني د هغه په ذمه باندې موجود ده.^{١١}

سوال: يادچيلی په ځای ب د هغه زوی په بې خبري کې د هغه له طرف نه مو په غواکې برخه واخسته. آیا د هغه له طرف نه داسې برخه اخيستل صحيح دي؟ که چيرې غلطه ده نو په غوا کې د پاتې شريکانو قرباني صحيح شوه او که غلطه؟

جواب: چونکه نفلي قرباني به وي، په دې وجه باندې غواکې برخه اخيستل صحيح دي.^{١٢}

که ښځه د نصاب مالک وي نو هغې باندې قرباني واجب ده

سوال: آیا ښځې ته خپله قرباني پخپله کول پکار دي يا يې خاوند وکړي؟ اکثر خاوندان حضرات د پير سخت وي په خپلو ښځو باندې ظلم کوي او هغوی ته خرچې نه ورکوي، داسې صورت کې شرعي مسئله بيان کړی؟

جواب: ښځه که چيرې پخپله باندې د نصاب مالک وي، نو هغې باندې قرباني واجب ده.^{١٣} که نه، دسړي په ذمه باندې د ښځې د طرف نه قرباني ضروري نه ده، که گنجائش وي، ودې کړي.

د که خاوند سره يو لک روپی وي او ښځې سره لس

تولې سره زر نو په دواړو باندې قرباني واجب ده

سوال: ښځه خاوند د خپلو بچيو سره په يو کور کې اوسېږي، سړي سره تقريبا يو لک روپی دي او د هغه ښځې سره لس تولې سره زر. پوښتنه داده چې قرباني به په ښځه خاوند باندې جدا جدا واجب وي يا د دواړو له پاره يو واجب ده؟ واضحه دې وي چې څه يوازې سړی کوي او ښځه د کور کار کوي.

جواب: کوم حالات چې تاسو ليکلي دي، د هغو مطابق ښځې خاوند دواړو باندې جدا جدا قرباني واجب ده. والله اعلم.^{١٤}

^١ | ايضا) _

^٢ | ايضا) _

^٣ | اشرانطها الإسلام والإقامة واليسار الذي يتعلق به وجوب صدقة الفطر كما مرلا الذكورة فتجب على الأنثى (الدر المختار مع رد المحتار ج ٤ : ص ٣١٢، كتاب الأضحية) _

^٤ | اشرانطها الإسلام والإقامة واليسار الخ بأن ملك مأتى درهم أو عرضا يساويها (حاشية رد المحتار ج ٤ : ص ٣١٢)

په بنځه خاوند کې په چا باندې قرباني واجب ده؟

سوال: که چیرته بنځه شتمنه وي، خو دومره وس يې نه وي چې جدا قرباني وکړای شي، نو ایا په دې صورت کې هغه دخپل خاوند سره د یو چيلی قرباني کولی شي؟

جواب: که چیرته بنځه خاوند دواړه دنصاب خاوندان وي، نو په دواړو باندې جدا جدا قرباني واجب ده ۱۱

روزگار لرونکي دنصاب خاوند هلک اوانجیلی باندې

قرباني واجب ده که دهغوی واده شوی وي او که نه؟

سوال: والد صاحب مویه بڼه عهده باندې نوکړدی، دلومړۍ بڼې نه يې ماشاء الله پنځه وروڼه خویندې دي. هغې کې درې جینکې هم دي او دواړه ځوانان وروڼه اویوه خورنوکران دي، دمیري مور دوه وږې لوبه دي، هغوی هم دې کور کې جدا جدا کمرو کې اوسېږي. والد صاحب ددوه چیلو قرباني وکړه اودواړو زامنو اویوې لورپه غواکې برخه واخیسته، دهغوی دریواړو ودونه نه دي شوی، دواړه ځوانان وروڼه گټه کوي اوبلار صاحب هم گټه کوي، پوښتنه داده چې ددې هرڅه کیدو باوجود دنا واده شوې انجیلی قرباني جائز ده؟ پلار، زامنو اولور ټولوپنځه قرباني وکړې، آیا یوکور کې پنځه قرباني کول جائز دي؟

جواب: که چیرې پلار، زامن اولوبه ټول نوکران وي، نو دهریو په ذمه باندې جدا جدا قرباني کول واجب دي. په دې وجه باندې که چیرې کور کې پنځه قرباني وشي نو صحیح دي. ځکه چې په هر عقل لرونکي بالغ سړي اوبڼځې باندې دنصاب دمالک کیدو په صورت کې قرباني واجب ده، که هغه واده شوی وي او که نه. ۱۱

دشریک خاندان په صورت کې دبالغ اولاد له طرف نه قرباني کول

سوال: مونږ پنځه وروڼه یو، ټولو ودونه کړي دي اودمورپلار سره یوځای اوسېږو، ټول وروڼه چې څومره گټه کوو، پلار صاحب ته يې ورکړو یوازې د جیب خرچې ځان سره ساتو، نو دې صورت کې به موږ ټولو باندې قرباني واجب وي او که نه؟ اوسه پورې مورپلار موخپله قرباني کوی اوموږ يې نه کوو، خودې ځل موږ په حیرانتیا کې یوځکه چې دپلار صاحب سره مو تقریباً دیرش زره روپۍ دي. مهرباني وکړئ دشریعت مطابق زموږله پاره څه حکم دی، دپلار صاحب قرباني ادا کول کافي دي او که موږ ټول به قرباني کوو؟

اهم دغه پورته حواله —

اشرانطها الاسلام والإقامة واليسار الخ بان ملك مائى درهم او عرضا يسار بها (حاشية زاد المحتار ج ٤ ص ٣١٢)

جواب: ستاسوپلار صاحب ته پکار دي چې ستاسوينځو واپو وروڼو له طرف نه هم قرباني وکړي بلکې د پنځو زامنو څخه سره که چيرې گينه او نغدې پيسې د نصاب دمقدار برابر وي، نو د هغوی له پاره قرباني کول هم پکار دي، په هر حال کور کې چې څومره کسان د نصاب مالکان وي، هغوی باندې به قرباني واجب وي، او که چيرې د گټې کولو باوجود د نصاب مالک نه وي، نو هغه باندې به قرباني واجب نه وي.^{۱۱}

آيا قرض داري باندې قرباني واجب ده؟

سوال: آيا قرض داري باندې قرباني واجب ده؟ او قرض داري کس خان ته د شريعت پابند هم وايي، اود قرض پيسې د قرباني د څاروی د قيمت نه هم کمې وي؟

جواب: که چيرې د قرض ادا کولونه وروسته هغه سره د دود پنځوس نيم توله سپينو زرو د قيمت نه زياتې پيسې د خپل ضرورت نه زياتې موجودې وي، نو قرباني واجب ده، که نه، نه.^{۱۲}

د قرباني په بدله کې صدقه او خيرات کول

سوال: که چيرې د طاقت باوجود قرباني ونه کړل شي، نو د هغې کفار د به څه وي؟

جواب: که د قرباني ورځې تيرې شوې، د بې خبري يا غفلت يا د څه عذر په وجه باندې قرباني ونه شوه، نو د قرباني قيمت په فقيرانو او مسکينانو باندې صدقه کول واجب دي.^{۱۳} خود قرباني په دريو ورځو کې د څاروي قيمت صدقه کولو سره به واجب نه ادا کيږي، بلکې هميشه به گناهگار وي، ځکه چې قرباني يو مستقل عبادت دی، لکې څنگه چې لمونځ کولو سره روژه نيول او روژه نيولوسره لمونځ کول نه ادا کيږي، زکات ادا کولو سره حج نه ادا کيږي، دغه شان د صدقې او خيرات په وجه باندې قرباني نه ادا کيږي، د رسول الله ﷺ ارشادات او عمل او بيا د صحابه کرامو رضی الله عنهم اجماع په دې باندې گواهي ورکوي.^{۱۴}

د نصاب مالک باندې د تير کال قرباني واجب ده

سوال: آيا د نصاب مالکې ښځې باندې د تير شويو کلونو قرباني کول ضروري دي، او

^۱ [و شرائطها الإسلام والإقامة واليسار الذي يتعلق به وجوب صدقة الفطر كما مرلا الذكورة فتجب على الأنثى (الدر المختار مع رد المحتار ج ۶ : ص ۳۱۲، كتاب الأضحية طبع سعيد کراچي)۔

^۲ [ايضاً پورتنی حواله)۔

^۳ [وان كان لم يوجب علي نفسه ولا اشترى وهو موسر حتى مضت أيام النحر تصدق بقيمة شاة تجوز في الأضحية ... الخ (بدائع الصنائع ج ۵ : ص ۶۸، كتاب التضحية، فصل : وأما كيفية الوجوب)۔

^۴ [ومنها أن لا يقوم غيرهما مقامها..... والأصل أن الوجوب إذا تعلق بفعل معين أنه لا يقوم غيره مقامه كما في الصلاة والصوم وغيرهما... الخ (بدائع الصنائع ج ۵ : ص ۶۶، كتاب التضحية، فصل : وأما كيفية الوجوب)

نوموړې هغو کلونو کې دنصاب مالکه وه، که چيرې ضروري وي، نوکه چيرې د يو چيلی قيمت اوسطاً پنځه سوه روپۍ حساب کړل شي نودهرکال همدومره پيسې چاغريب، مدرسې او يا جمات ته ورکړي؟ دغټ اخترقرباني واجب ده اوکه سنت؟

جواب: دهغې په ذمه باندې قرباني واجب ده اوقرباني کول ضروري دي، دهغې پيسې ورکول جائز نه دي، خوکه چيرې قرباني يې نه وي کړي، نودخومره کلونو نه چې قرباني واجب وه او کړې يې نه وه، نودهغه کالونوحساب کولو(ديوې برخې چې خومره قيمت جوړيږي) هغه پيسې دې اداکړي، او دغه پيسې کوم فقير ته صدقه کول واجب دي.^{۱۱}

د نابالغ ماشوم قرباني دهغه د مال نه جائز نه ده

سوال: زيدوفات شو، دهغه درې بچي دي: عمر، بکر، فاطمه اودرې واره بالغ نه دي، اوهغوی باندې خرجه کونکي دهغوی تره شعیب دی، اوس دهغوی وارث خوهم هغه دی، اوس شعیب ته شریعت اجازت ورکوی چې دهغوی د مال نه زکات یا قرباني وغیره وکړي؟

جواب: دامام ابوحنيفه رحمته الله په نزدباندې دنابالغ ماشوم په مال باندې نه زکات فرض دی^{۱۲} اونه قرباني واجب ده، په دې وجه باندې ولي ته دهغوی د مال نه قرباني کولو یادزکات ورکولواجازت نه شته،^{۱۳} خودهغوی د مال نه دې دهغوی له طرف نه صدقه فطراډاکوي اودهغوی په نوروضرورتونوباندې دې هم خرچ کوي.^{۱۴}

د کور مشر چې د چاله طرف نه قرباني کوي

ثواب به هم هغه ته ورکول کيږي

سوال: دکور مشر قرباني کوي، آیا کوم خلک چې دهغه کفالت کې اوسيږي، هغوی ته به هم څه ثواب ملایوږي؟ یوکال دکور مشر په خپل نوم باندې قرباني وکړه، نوبل کال دخپل زوی، لور

^۱ وإن لم يوجب ولم يشتر وهو موسر وقد مضت أيامها تصدق بقيمة شاة تجزى للأضحية (حاشية ردالمحتار ج: ۶ ص: ۳۲۱، کتاب الأضحية)۔

^۲ وليس على الصبي والمجنون زكاة خلافاً للشافعي ولنا إنما عبادة فلا تتأدى إلا بالإختيار تحقيقاً لمعنى الإبتلاء ولا إختيار لهما لعدم العقل (هداية ج: ۱ ص: ۱۸۶، کتاب الزكاة)۔

^۳ [ومن المتأخرين من قال لا خلاف بينهم في الأضحية إنما لا تجب في مالهما ... إلا ان صدقة الفطر خصت عن النصوص فبقيت الأضحية على عمومها ولأن سبب الوجوب هناك رأس يموه ويلبى عليه وقد وجد في الولد الصغير... الخ (بدائع الصنائع ج: ۵ ص: ۶۴، ۶۵، کتاب التضحية، وأما شرائط الوجوب)۔

^۴ [تجب على كل حر مسلم ولو صغيراً مجنوناً وفي الشرح: قوله: ولو صغيراً مجنوناً..... وهذا لو كان لهما مال قال في البدائع: وأما العقل والبلوغ فليسا من شرائط الوجوب في قول أبي حنيفة وأبي يوسف: حتى تجب على الصبي والمجنون إذا كان لهما مال ويخرجها الولي من مالهما (الدر المختار مع الرد المحتار ج: ۲ ص: ۲۵۸، ۲۶۰)۔

يا بنځې په نوم باندې قرباني وکړي، نو ثواب به ورته ملاويږي؟ اوصحيح ده که غلط؟

جواب: دکور مشرکه چيرې قرباني کوي نود قرباني ثواب به يوازې هغه ته ورکول کيږي، نورو خلکو ته نه، که څه هم هغوی يې په کفالت کې اوسيږي.

دکور مشرکه چيرې دخپل طرف نه قرباني کولوپه ځای باندې کوروالوکې دچا طرف نه قرباني کوي نودچاله طرف نه چې قرباني کوي، دهغه له طرف نه به قرباني صحيح وي. او ثواب به يې هم هغه ته ملاويږي دچا طرف نه چې قرباني کيږي، هغه باندې که قرباني واجب وي او که نه. خود کوردمشرپه سلسله کې دوه صورتونه دي، لومړی صورت دادی که چيرې مشرباندې هم قرباني واجب ده، نو اوس مشرله پاره ضروري دي چې هغه له خپل طرف نه مستقل قرباني وکړي اودنه کولوپه صورت کې به گناهگاروي. دبل چاله طرف نه قرباني کولوسره به دهغه دذمې نه قرباني نه ختميږي.^[١]

دويم صورت دادی چې مشرباندې شرعي طور باندې قرباني واجب نه ده، خو هغه دبل چاله طرف نه قرباني کوي، نودې صورت کې يې چې دچاله طرف نه قرباني کړې وي، دهغه له طرف نه به صحيح وي، اودکورپه مشرباندې چونکې قرباني واجب نه وه، په دې وجه باندې هغه ته دمستقي قرباني کولو ضرورت نه شته.^[٢] والله اعلم بالصواب.

کونډه بنځه قرباني دخپل ځان له طرف

نه وکړي او که دځاوند له طرف نه؟

سوال: هغه بنځه چې دهغې ځاوند مړ شوی وي، هغه د ځاوند د جايداد وارثه وي، هغه په غټ اخترکې قرباني پخپل نوم باندې وکړي او که د ځاوند په نوم باندې؟

جواب: که چيرته هغه د نصاب په اندازه د ماليت مالک وي، نودهغې په ذمه قرباني واجب ده. دخپل طرف نه خو دې ضرور وکړي. بيا گنجائش وي، نودځاوند له طرف نه دې هم وکړي.^[٣]

^[١] ومنها أنه تجزى فيها النيابة فيجوز للإنسان أن يضحى بنفسه وبغيره وبإذنه لأهله وأقربته تتعلق بالمال فتجزي فيها النيابة كأداء الزكاة وصدقة الفطر (بدائع الصنائع ج: ٥ ص: ٦٧، كتاب التضحية، فصل: وأما كيفية الوجوب).

^[٢] قال الحنفية والحنابلة: تذبح الأضحية عن ميت ويفعل بها لكن حتى من التصديق والأكل (الفقه الإسلامي ج: ٣ ص: ٦٣٥).

^[٣] ومن شرائطها..... الهيار الذي يتعلق به وجوب صدقة الفطر إلخ بان ملك مائتي درهم أو عرض يساويها (حاشية رد المحتار ج: ٦ ص: ٣١٢، كتاب الأضحية، طبع سعيد).

يادونه د خاوند د وفات نه پس دهغه د جايداد په شرعي وارثانو باندې تقسيمول ضروري دي. يوازې د ښځې په ټول جايداد باندې قابض کيدل جائز نه دي. همدغه شان د بل چا په قبضه کې د مرحوم جايداد وي. نو هغه باندې فرض دي چې د مرحوم شرعي پوارثانو پورې دهغوی برخي ورسوي. که نه، قيامت کې به نيول کيږي.

آيا د مرحوم د قرباني له پاره خپله قرباني ضروري ده؟

سوال: ما اوريدلي دي که چيرې دخپل مرحوم خپلوان (عزيز) له طرف نه قرباني کيږي، نومخکې دخپل نوم قرباني پکار ده، آيا داسې کيدای شي چې يو کال خوپه خپل نوم باندې قرباني وکړه. بل کال دهغه خپلوان (عزيز) له طرفه قرباني کولی شم يا چې کله دخپل مرحوم خپلوان (عزيز) له طرف نه قرباني کول غواړم نوماته به دخپل طرف نه هم قرباني کول وي؟ که چيرې دومره گنجائش نه وي نو بيا؟

جواب: که چيرې ستاسوپه ذمه باندې قرباني واجب وي، نو دخپل طرف نه ادا کول ضروري دي^{۱۱} بيا که چيرې گنجائش وي، نو د مرحوم (عزيز) له طرف نه يې هم وکړئ، که چيرې ستاسوپه ذمه باندې قرباني واجب نه وي، نو د مرحوم د طرف نه کولی شئ، که دخپل طرف نه کړئ او که نه^{۱۲}.

که د نصاب خاوند د مرحوم پلار له طرف نه قرباني وکړي

او خپله يې ونه کړي، نو دهغه په ذمه باقي ده

سوال: زه د نصاب خاوند یم. سرکال د غټ اختر د قرباني په موقع باندې مادخان په ځای دخپل پلار په نوم باندې قرباني کړې ده. چې دهغه د وفات ډيره زمانه تيره شوې ده. ځينې خلک وايي چې ما غلطې کړې ده. پخپل نوم باندې قرباني کول ضروري و. زما رهنمايي وکړئ چې د مرحوم پلار قرباني وشوه او که نه؟ او زما د نوم قرباني پاتې شوه؟ زما نيت د قرباني وله دې وجې ما وکړه.

جواب: د نصاب خاوند ته له خپل ځان نه قرباني کول پکار دي. د پلار مرحوم د طرف نه خو قرباني وشوه. مگر ستا په ذمه باندې پاتې شوه. اوس هغومره پيسې صدقه کړه: [۳]

^۱ [ومن شرائطها..... اليسار الذي يتعلق به وجوب صدقة الفطر إلخ بان ملك مائى درهم او عرض يسارها (حاشية رد المحتار ج: ۶ ص: ۳۱۲، کتاب الأضحية، طبع سعيد).]

^۲ [أيضا حواله بالا].

^۳ [فتجب التضحية على حر مسلم مفهم مؤسر عن نفسه... ولو ترك التضحية ومضت أيامها تصدق بها (حاشية رد المحتار ج: ۶ ص: ۳۱۵، ۳۲۰، کتاب الأضحية، طبع ايج ايم سعيد کراچي)]

د وفات شوي مور و پلار او حضور ﷺ له طرف نه قرباني كول

سوال: كوم شتمن باندې چې قرباني فرض ده، هغه دخپل طرف نه قرباني كولوسره دوفات شويو مور و پلار، نبي كريم ﷺ ام المؤمنين، دخپل نيکه، اونيا له طرف نه هم قرباني وکړي نو جائز دي؟ او آيا هغوی ته به ثواب رسيږي؟

جواب: که گنجائش وي، نو دخپل وفات شويو بزرگانو او د حضور ﷺ له طرف نه قرباني كول ضرور پکار ده، ډير مبارک عمل دی، دې ټولو ته به ثواب ملاويږي. ان شاء الله.^[١]

د گرانې له وجې قرباني نه کونکې څه وکړي؟

سوال: سړکال ځناور (څاروي) ډيرگران وو، چې له وجې يې ډيرو خلکو قرباني ونه کړه. ستاسو نه پوښتنه داده چې هغه پيسې چې خلکو د قرباني له پاره خاص کړې وې، دهغو مصرف به څه وي؟ ايا هغوی هغه صدقه کړي يا يې دراروان کال د قرباني له پاره کيږدي؟

جواب: په چا چې قرباني واجب وي او هغه قرباني ونه کړای شي، يا هغه قصدا نه وي کړي، نو د واجبو ډيرېښودو له وجې به گناهگار وي. الله تعالى نه دې معافي وغواړي او د قرباني د پيسو صدقه کول دهغه په ذمه باندې واجب دي. راروان کال دهغې په بدله کې قرباني کولو سره واجب نه ادا کيږي.^[٢]

که چيرې بچت کولوسره د قرباني څاروی

اخيستی شي نو قرباني ضرور وکړئ !

سوال: زموږ پلار صاحب نوکر دی او تنخواه ورته ملاويږي، خو هغه مياشت په مياشت ختمه شي، خو تنخواه دومره ده که چيرې گذاره کولوسره خرچ کړل شي، نو د قرباني څاروي اخيستل کيدای شي، اودا هم ووايي چې زموږ پلار صاحب باندې موقرباني واجب ده او که نه؟

جواب: دې صورت کې قرباني واجب نه ده، او که چيرې کور کې دومره نغدې پيسې موجودې وي، چې دهغه دنصاب اندازې ته رسيږي، يا دبچت کولوسره دومره پيسې جمع شي چې هغه

^[١] قال في البدائع: لأن الموت لا يمنع التقرب عن الميت بدليل أنه يجوز أن يتصدق عنه ويحج عنه وقد صح أن رسول الله صلى الله عليه وسلم ضحى بكبشين أحدهما عن نفسه والاخر عن من لم يذبح من امته، وإن كان منهم من قد مات قبل أن يذبح (فتاوى شامى ج: ٦ ص: ٣٢٦، كتاب الأضحية، طبع ايچ ايم سعيد گراحي)
^[٢] فإن كان قد أوجب التضحية على نفسه بشاة بعينها فلم يضحها حق مضت أيام النحر فيتصدق بعينها سواء كان موسراً أو معسراً (عالمگیری ج: ٥ ص: ٢٩٤، كتاب الأضحية، الباب الأول في تفسيرها)

دنصاب مقدار ته ورسېږي، نو قرباني واجب ده، او که چيرې گذاره کولوسره پيسې بچت کيدای شي نو قرباني کول غوره دي، واجب نه.^[١]

د وفات شوي سړي له طرف نه قرباني کول

سوال: یو سړې وفات شي، دوفات کيدونه وروسته دهغه وارثان دهغه له پاره قرباني کول غواړي، د قرباني کولوڅه طريقه ده؟ دغوښې د تقسيمولو او د قرباني څه حد دی؟

جواب: دوفات شويو حضراتوله طرف نه چې څومره قرباني کول غواړي هغومره کولی شي^[٢]، دغوښې د تقسيمولوڅه جدا طريقه نه ده، يوازې دوفات شوي سړي له طرف نه د قرباني نيت کول کافي دي.^[٣]

د خپلې قرباني په ځای دخپل پلار له طرف نه قرباني کول

سوال: سوال دادی چې زید یو کال خپل نوم باندې قربانی کوي، اوبل کال د پلار په نوم باندې، او بیا بل کال د مور په نوم باندې، بیا د پیرمرشد په نوم باندې، ایا دا طريقه صحيح ده؟ او که زید ته يوازې پخپل نوم باندې قرباني کول پکار دي. هرکله چې نوږی دنصاب خاوند هم دی؟

جواب: زید دنصاب خاوند دی، نو خپله قرباني په ده باندې په هر حال واجب وي،^[٤] دده نه پرته د بزرگانوله طرف نه نفلي قرباني کولی شي.^[٥]

د وفات شوي مور و پلار له طرف نه قرباني کول

سوال: آیا قرباني دوفات شويو مور و پلار له طرفه کيدای شي، کله چې خپله ذاتي قرباني نه شي کولی؟

^[١] والموسر فی ظاهر الرواية من له مائتا درهم أو عشرون ديناراً أو شيء يبلغ ذاك سوى مسكنه ومتاع مسكنه ومركوبه وخادمه في حاجته التي لا يستغنى عنها (عالمگیری ج: ٥ ص: ٢٩٢، كتاب الأضحية، الباب الأول في تفسيرها)

^[٢] قال في البدائع: لأن الموت لا يمنع التقرب عن الميت بدليل أنه يجوز أن يتصدق عنه ويحج عنه وقد صح أن رسول الله صلى الله عليه وسلم ضحى بكبشين أحدهما عن نفسه والآخر عن من لم يذبح من أمته، وإن كان منهم من قد مات قبل أن يذبح (فتاوى شامی ج: ٦ ص: ٣٢٦، كتاب الأضحية، طبع ایچ ایم سعید کراچی)

^[٣] من ضحى عن الميت يصنع كما يصنع في أضحية نفسه من التصدق والأكل والأجر للميت... إلخ (فتاوى شامی ج: ٦ ص: ٣٢٦، كتاب الأضحية)۔

^[٤] [ومن شرائطها الإسلام والإقامة واليسار إلخ] بأن ملك مائة درهم أو عرضاً يساويها (حاشية رد المحتار ج: ٦ ص: ٣١٢، كتاب الأضحية، طبع سعید کراچی)

^[٥] [وإن كان أحد الشركاء ممن يضحى عن ميت جاز (بدائع ج: ٥ ص: ٧٢، كتاب الضحية)

جواب: په کوم کس باندې چې قرباني واجب وي، هغه باندې دخپل ځان له پاره قرباني کول لازم دي^{۱۱}، او که چيرې گنجائش وي، نودوفات شوي مور و پلار له طرف نه جد اقرباني دي وکړي، او که چيرې پخپله باندې دنصاب مالک نه وي او هغه باندې قرباني واجب نه وي نو هغه ته اختيار دی که دخپل طرف نه يې کوي او که دوفات شوي مور و پلار له طرف نه، که چيرې مور پلار دواړه شتمن وي نودواړوپه ذمه باندې جدا جدا قرباني کول واجب دي، دغه شان که چيرې پلار هم شتمن اودهغه زامن هم نوکران او شتمن وي نودهر يوپه ذمه باندې جدا جدا قرباني کول واجب دي^{۱۲}، ډير کورونو کې دارواج دی چې د قرباني په موقع باندې کورکې د پيرو خلکو دنصاب مالک کيدو باوجود يوه قرباني وکړي، کله د خاوند په نيت باندې، کله د ښځې د طرف نه او کله د وفات شويو حضراتو له طرف نه، دادستور غلط دی، بلکې څومره کسان چې دنصاب مالکان وي هغوی ټول باندې قرباني واجب ده.

د زکات نه ادا کونکي قرباني کول

سوال: که چيرې يو کس زکات نه ادا کوي، خو قرباني کوي نودهغه قرباني قبليري او که نه؟

جواب: که چيرې خلوص سره قرباني کوي، نودقرباني ثواب ورکول کيږي اود زکات نه ورکولو گناه به دهغه په ذمه وي، او که چيرې يوازې د غوښې خوړلو يا دخلکو دخبرونه د ځان بچ کولو له پاره قرباني کوي نو ښکاره خبره ده چې ثواب به هم نه ملاويږي، بلکې دمخلوق يا ځان ښودنې له پاره د عمل کولو په وجه باندې به ورته نور هم عذاب ملاويږي.^{۱۳}

چا باندې چې قرباني واجب نه وي او هغه قرباني

وکړي نو هغه ته به هم ثواب ورکول کيږي

سوال: زموږ کورنۍ کې پنځه کسان دي، لېشان آمدن دی، دمشر ورور موخپل وړوکی شان کاروبار دی، زما زروبی تنخوا ده، هغې کې راته اته سوه ملاويږي (۱۹۷۴ع)، کې حالات خرابيدو په وجه باندې دمشرقي پاکستان نه راغلي يو، دکرايې په يو وړوکی شان کورکې

^۱ [وروی عنه عليه الصلاة والسلام انه قال: من لم يضح فلا يقربن مصلانا، وهذا خرج مخرج الوعيد على ترك الأضحية ولا وعيد إلا بترك الواجب، وقال عليه الصلاة والسلام: من ذبح قبل الصلاة فليعد أضحيته..... وكل ذلك دليل الوجوب ولأن إراقه الدم قربة والوجوب هو القربة في القربات (بدائع الصنائع ج: ٥ ص: ٦٢، كتاب التضحية).

^۲ [وشرائطها الإسلام والإقامة واليسار الذي يتعلق به وجوب صدقة الفطر (رد المحتار ج ٦ ص: ٣١٢).]

^۳ [هي ذبح حيوان مخصوص بنية القربة..... قال في البدائع: فلا تجزئ التضحية بدونها لأن الذبح قد يكون للحم... إلخ (الفتاوى الشامية ج ٦ ص: ٣١٢، كتاب الأضحية، طبع ايج ام سعيد).]

وسپرو. بوازي د ضرورت سامان موجود دی. څه چې گټو هغه خرچ کيږي، بچت کول مشکل دي او سره اوسپين زر هم راسره نشه ته، آيا زما ددې حالاتو مطابق په ماباندې قرباني فرض ده. او آب دغه شان لس روپۍ روزانه جمع کولو سره هغو باندې خاړوی اخيستل او قرباني کول چاړ دي؟ قرباني په کومو حالاتو کې جائزه؟

جواب: قرباني دهغه کس په ذمه باندې واجب ده، چا سره چې دخپل ضروري استعمال د سامان و ضروري خرچونه پرته د نصاب د مقدار مطابق پيسې موجودې وي. يعنې دوه پنځوس نيمو تولو د سپينو زرو قيمت، تاسو چې کوم حالات ليکلي دي، دهغو مطابق تاسو باندې قرباني واجب نه ده^١. خو که چيرې تاسو څه پيسې جمع کړئ او قرباني وکړئ نو ډيره ښه خبره ده، راقم لحررت به د پيسو جمع کولو ضرورت خو کله هم نه دی راغلی. خودې خيال سره مې چيرې هم قرباني نه ده پرېښې چې کله موږ خپلو خرچو کې کمې نه کوو، نو د الله تعالی د يو عبادت په سلسله کې د غريبې بانه ولې وکړو. غرض دا چې تاسو قرباني وکړئ تاسو ته به پوره ثواب ملاويږي

د قرباني په ځای باندې پيسې خيرات کول

سوال: که چيرې يو کس د قرباني کولو اراده لري، او هغه د قرباني په پيسو باندې د قرباني کولو په ځای د يو مستحق کس خدمت وکړي، چې هغه ته په رښتيا باندې د پيسو ضرورت وي، نو آيا هغه ته به د قرباني ثواب ملاو شي، او که د قرباني ثواب په قرباني باندې ملاويدای شي؟ يا د ساتل پکار دي چې قرباني کونکی کس دهغه سړي هسې خدمت نه کوي.

جواب: دکوم کس په ذمه چې قرباني واجب وي، دهغه په ذمه باندې قرباني کول ضروري دي، غريبانوته پيسې ورکولو سره د قرباني ثواب نه ملاويږي، بلکې دا کس به گناهگار وي^٢ او د چاپه ذمه چې قرباني واجب نه وي هغه ته اخيستار دی، که قرباني کوي او که غريبانوته پيسې ورکوي. خو دويم صورت کې به هغه ته د قرباني ثواب نه ملاويږي، د صدقې ثواب به ورته ملاويږي.

^١ [فلا بد من اعتبار الفی وهو أن يكون ملکه مالاً درهم أو عشرون ديناراً أو شيء تبلغ قيمته ذاک سوی سکنه وما يثاثر به وکسوته وخادمه وفرسه وسلاحه وملايستغنى عنه (بدائع الصنائع ج : ٥ ص : ٤٤، کتاب التضحية).]

^٢ [أى ذبح حيوان مخصوص بنية القرية قال في البدائع: فلا تجزى الاضحية بدونها لأن الذبح قد يكون للحرم... إلخ (الفتاوى الشامية ج ٩ ص: ٣١٢، کتاب الاضحية، طبع ايچ ايم سعيد).]

آيا د قرباني غوښه د خرابولوپه ځای هغومره پيسې صدقه کړي؟

سوال: اکثر ليدل شوي دي چې د غټ اختريه موقع باندې مسلمانان څاروي حلالوي اودغه شان اکثر ډيره غوښه دخرابيدويه وجه باندې وغورځول شي، که چيرې يوانسان وغواړي چې د قرباني څومره پيسې جوړېږي هغه يوکس ته دامدادپه طور باندې ورکولی شي، اسلام ددې پاره کې څه وايي؟

جواب: قرباني په شتمنو باندې واجب ده د قرباني په ځای باندې هغومره پيسې صدقه کولو سره واجب نه ادا کيږي، بلکې قرباني کول ضروري دي^{١١}، دغوښې دضائع کولو ضرورت نه شته. دالله تعاليٰ بې شميره مخلوق دی، که پخپله يې نه شی خوړی، نورو خلکو ته يې ورکړي.

د قرباني څاروی که خرڅ کړل شي، نو پيسو باندې څه وکړل شي؟

سوال: که يوسړي د قرباني له پاره څاروی واخيست او هغه يې د قرباني نه مخکې په څه وجه باندې خرڅ کړ، اوس هغه دغه پيسې بل ځای کې خرڅ کولی شي؟

جواب: هغه پيسې دې صدقه کړي او استغفار دې کوي او که چيرې هغه باندې قرباني واجب وه، نو بل څاروی دې واخلي او هغه دې قرباني کړي.^{١٢}

داووه کاله مسلسل قرباني واجب کيدو خبره غلطه ده

سوال: د قرباني دمسلوباره کې راته تفصيل بيان کړئ، چې انسان باندې څومره قرباني واجب دي. ځکه چې ما اوريدلي دي، بلکې داعمل مې ليدلی دی چې کله يوانسان قرباني کوي، نو بيا هغه باندې مسلسل داووه کلونو له پاره قرباني واجب شي او هغه داووه قربانيو کولو نه وروسته بري شي، دا خبره تر کومه حده پورې صحيح ده؟

جواب: کوم کس چې دنصاب مالک وي هغه باندې قرباني واجب ده او کوم چې دنصاب مالک نه وي هغه باندې واجب نه ده^{١٣}. اووه کلونو پورې د قرباني واجب کيدو خبره بالکل غلطه ده، که چيرې سړي کال دنصاب مالک وي او بل کال دنصاب مالک نه وي، نو قرباني به هم

^١ [ايضا (قوله أى إراقة الدم) قال فى الجوهرة : والدليل على أن الإراقة لتصدق بين الحيوان لم يجز والتصدق بلحمها بعد الذبح منسحب (رد المحتار ج: ٦ ص: ٣١٣، كتاب الأضحية)۔

^٢ [قال فى العناية : وهى واجبة بالقدر الممکن، بدليل أن الموسر إذا اشترى شاة الأضحية فى أول يوم النحر ولم يضح حتى مضت أيام النحر ثم أفتر كان عليه أن يتصدق بعينها ولا تسقط عنه الأضحية (رد المحتار ج: ٦ ص: ٣١٤)

^٣ [قوله واليسار بأن ملك مائى درهم أو عرضا يساويها غير مسكنه وثياب اللبس أو متاع يحتاجه الخ (شامى ج: ٦ ص: ٣١٢، كتاب الأضحية)۔

واجب نه وي ^{۱۱}

د غټ اختريه ورځو کې د څارويو د بيو لوړېدو په وجه قرباني څنگه وکړو؟

سوال: دعوه کيږي چې اسلام د هريوې مسئلې حل راباسي، او اسلام کې د هريوې مسئلې حل موجود دی، جناب عالي ديوڅوورڅو خبره ده غټ اختراروان دی، اودې موقع باندې د قرباني کولو ترغيث ورکول کيږي، اودې کارله پاره هريوه طريقه (تمام ذرائع ابلاغ) خپلولی شي، اوبيا خلک قرباني هم کوي، خپله، دخپل موريلارپه نوم، درسول الله ﷺ په نوم باندې اودخپل پيرپه نوم باندې او داسې نور.

روژه کې مې ديوخپلوان (عزيز) دماشوم عقيقه وه، هغوی سره د چيلواخيستوله پاره لږم، نو يو يو چيلې راته په دولس سوه روپۍ ملاؤ شو، بياتيره هفته کې چيلی تقريباً په پنځلس سوه او شپاړس سوه روپۍ باندې اخيستل شوي دي، دچيلودگراني وجه دغټ اختر راتلل دي، د خرڅونکو دقول مطابق غټ اختراروان دی، نرخ زيات شو.

ويل کيږي چې دموقعي نه فائده اخيستل، قيمت زياتول اودې خيال سره مال جمع کول چې سبابه يې قيمت زيات شي، داهرڅه اسلام کې جائز نه دي، اوداسې سوداگرانوباندې دالله تعالی لعنت دی، اوبيا داچې دظالم سره جنگ وکړئ، تردې پورې چې هغه دظلم نه لاس ونيسي او داسې نور.....

اوس سوال دادی چې دظلم نه څنگه بچ شو؟ څوک دچاخلاف جنگ وکړي او ولې؟ آيا موږ دڅاريو قرباني ونه کړو اوکه ويې نه کړو نو بيا څه وکړو؟ زما ذاتي طور باندې داخيال دی چې ټول عالمان په يوځای باندې اعلان وکړي چې چونکې غټ اخترکې سوداگران قيمت زياتوي، په دې وجه باندې دې سړکال دڅارويو قرباني نه وي، بلکې دبل څه دې وي، که چيرې داسې وشو، نوکه نن نه وي، نو سبابه ضرور قيمت کم شي، که نه، موږ اوتاسوتول دفرضيت په نوم باندې ظالم نورهم طاقتور کوو، دامسئله ددرمياني طبقې دلکونوخلکوده.

مولانا صاحب ددې مکمل جواب داخبارپه ذريعه باندې راکړئ ځکه که چيرې فرضيت دکراهت سره اداسي، نو بيا خبره جوړيږي، نه بلکې خرابيږي.

جواب: قرباني مالداره خلکوباندې واجب ده ^{۱۲}، اودشرعي واجبو شيانو ختمولو، يا وروسته کولو اختيار يوازې الله تعالی سره دی، عالمانوته دا اختيارنه دی حاصل، تاسوچې عالمانو

^۱ ايضاً: وشرانطها الإسلام والإقامة واليسار.... الخ (شامي ج: ۶ ص: ۳۱۲، کتاب الاضحية) دغه شان هم دغه پورته حواله هم اوگوري!.

^۲ وشرانطها الإسلام والإقامة واليسار.... الخ (شامي ج: ۶ ص: ۳۱۲، کتاب الاضحية).

باندې کوم اعلان کول غواړئ دادین کې د ترمیم او تحریف مشوره ده، دین کې ترمیم او تحریف عظیمه گناه ده، اوددې مشورې ورکول هم دغه شان غټه گناه ده.^{۱۱}

ترکومه حده پورې چې د قیمتونو مناسب ساتلو سوال دی، ددې له پاره نور تدابیر هم اختیاریدای شي، او ضرور کول پکار دي، او کومو خلکو سره چې دگران څارویو اخیستو گنجائش نه وي، هغوی باندې قرباني واجب نه ده، هغوی دې نه کوي، خوددې علاج دانه دی چې سربکال دې د قرباني د منسوخ کولو اعلان وکړل شي.

❖ د قرباني ورځې ❖

قرباني څو ورځې کیدای شي؟

سوال: د قرباني باره کې ځینې حضرات وايي چې قرباني اووه ورځو پورې جائز ده، حالانکې موږ یوازې درې ورځې قرباني کوو، وضاحت وکړئ چې درې ورځې یې کولی شو او که اووه ورځې یې هم کولی شو؟

جواب: د جمهور علماء کرامو په نزد باندې قرباني درې ورځې ده، دامام شافعی رحمته الله علیه په نزد باندې په څلورمه ورځ هم جائز ده، احنافو ته درې ورځو پورې کول پکار دي.^{۱۲}

قرباني په لسم، یوولسم او دولسم ذی الحجه باندې کول پکار دي

سوال: قرباني په کومه ورځ کول پکار دي؟

جواب: د قرباني عبادت یوازې درې ورځو پورې خاص دی، په نورځو ورځو کې د قرباني عبادت نه شته، د قرباني ورځې د ذی الحجه لسم، یوولسم، او دولسم تاریخونه دي، دې کې چې کله غواړئ قرباني کولی شئ، خو په لومړۍ ورځ باندې کول یې غوره دي.^{۱۳}

^۱ [قال تعالى "وقد كان فريق منهم يسمعون كلام الله ثم يحرفونه من بعد ما عقلوه وهم يعلمون" (البقرة: ۷۵)]
^۲ [وأيام النحر ثلاثة : يوم الأضحى وهو اليوم العاشر من ذى الحجة، والحادى عشر والثاني عشر وذلك بعد طلوع الفجر من اليوم الأول وقال الشافعى رحمه الله تعالى : أيام النحر أربعة أيام : العاشر من ذى الحجة والحادى عشر والثاني عشر والثالث عشر، والصحيح قولنا الخ (البدائع الصنائع، كتاب التضحية، فصل وأما وقت الوجوب ج : ۵ ص : ۶۵) أيضا : وهى ثلاثة أيام أفضلها أولها و آخره قبيل غروب يوم الثالث وجوزه الشافعى فى الرابع (الدر المختار ج : ۶ ص : ۳۱۶، كتاب الأضحية، طبع ايج ام سعيد، وأيضا فى البحر ج : ۸ ص : ۱۷۶، كتاب الأضحية)]

^۳ [ر وقتها ثلاثة أيام أولها أفضلها لأنها تفوت بفوات أيامها (البحر الرائق ج : ۸ ص : ۱۷۶) أيضا : وأيام النحر ثلاثة، يوم الأضحى وهو اليوم العاشر من ذى الحجة، والحادى عشر والثاني عشر، وذلك بعد طلوع الفجر من اليوم الأول إلى غروب الشمس من الثاني عشر... الخ (البدائع الصنائع، كتاب التضحية، فصل وأما وقت الوجوب ج : ۵ ص : ۶۵، طبع سعيد)]

ښارکې داختر د لمونځ نه مخکې قرباني کول صحيح نه دي

سوال: زیدښارکې داختر له لمنځه نه مخکې سحروختي قرباني وکړه دا قرباني اوشوه او که نه؟

جواب: دا قرباني ونه شوه، که چیرې هغه باندې قرباني واجب وه نو د قرباني په ورځو کې دویمه قرباني کول هغه باندې واجب دي^{۱۱}

د قرباني کولو صحيح وخت

سوال: مهرباني وکړئ د قرباني صحيح وخت، د لمونځ نه مخکې دې او که وروسته، دې باندې رڼا واچوئ!

جواب: په کوم کلي یا ښار کې چې د جمعې او اختر د لمونځ جائز دی، هلته داختر د لمونځ نه مخکې قرباني جائزه ده، که چیرې چا داختر له لمانځه نه مخکې قرباني وکړه نو هغه باندې په دویم ځل قرباني کول لارم دي، خو وړوکی کلي کې چې هلته د جمعې او اختر د لمونځ نه کیږي، دغه خلک په لسم تاریخ د صبح صادق نه وروسته قرباني کولی شي^{۱۲}. دغه شان د څه عذریه وجه باندې داختر د لمونځ که په لومړۍ ورځ باندې ونه شي، نو داختر د لمونځ وخت تیریدونه وروسته قرباني صحيح ده. (درمختار)^{۱۳} قرباني د شپې هم جائزه ده، خو غوره نه ده. (شامی)^{۱۴}

.....

۱] وأما الذى يرجع إلى وقت التضحية فهو انما لا تجوز قبل دخول الوقت فلا يجوز لأحد أن يضحي قبل طلوع الفجر الثانى من اليوم الأول من أيام النحر ويجوز بعد طلوعه سواء كان من أهل المصر أو من أهل القرى غير أن للجواز في حق أهل المصر شرطاً زائداً وهو أن يكون بعد صلاة العيد لا يجوز تقديمها عليه عندنا (البدائع الصنائع، كتاب التضحية، فصل وأما شرائط جواز إقامة الواجب ج: ٥ ص: ٧٣، طبع ايج ايم سعيد، أيضاً: من ذبح قبل صلاة الإمام فليعد ذبيحته (البحر الرائق، كتاب الأضحية ج: ٨ ص: ١٧٥، طبع دار المعرفة بيروت).
 ۲] لا يجوز لأهل الأمصار المطالبين بصلاة العيد الذبح في اليوم الأول إلا بعد أداء صلاة العيد وأما أهل القرى الذين ليس عليهم صلاة، فيذبحون بعد فجر اليوم الأول (الفقه الإسلامى وأدلته ج: ٣ ص: ٦٠٦) من ذبح قبل صلاة الإمام فليعد ذبيحته (البحر الرائق، كتاب التضحية ج: ٨ ص: ١٧٥، أيضاً ورد المختار، كتاب الأضحية ج: ٦ ص: ٣١٨)

۳] وأول وقتها بعد الصلاة إن ذبح في مصر وبعد مضي وقتها لولم يصلوا العذر، درمختار، وفي الشامية (قوله لعذر) فإن اشتغل الإمام فلم يصل أوترك عمداً حتى زالت فقد حل الذبح بغير صلاة في الأيام كلها (رد المحتار مع الدر المختار ج: ٦ ص: ٣١٨، كتاب الأضحية).
 ۴] وكره تزيها الذبح ليلاً لاحتمال الغلط (قوله تزيها) قلت الظاهر أن هذه الكراهة التزيهية ومرجعها إلى خلاف الأولى، إذ احتمال الغلط لا يصلح دليلاً على كراهة التحريم (رد المحتار مع الدر المختار، كتاب الأضحية ج: ٦ ص: ٣٢٠، كتاب الأضحية).

❖ د کومو څارویو قرباني جائز يا ناجائزه ❖

د کومو څارویو قرباني جائزه؟

سوال: چیلی، چیلی، گډه، گډه په کومو کومو څارویو قرباني کیدای شي؟

جواب: گډه، چیلی، گډه، هم دیوکس له طرف نه قربانیدای شي، غوا، غوايي، مینښه او اوبښ د اووه کسانو له پاره کافي دی^۱ له دې شرط سره چې د ټولونیت د ثواب وي. دیوکس نیت هم چې یوازې د غرنې خورلو نه وي. چیلی او چیلی دیوکال کېدل ضروري دي. گډه او گډه که دومره څرب، چاغ وي چې د کال ښکاري، نو په هغه هم جائزه، غوا، غوايي او مینښه د دوه کلونو او اوبښ د پنځو کلونو ضروري دی، له دې عمر ونه کم څارویو باندې قرباني نه کېږي^۲ که چیرته د څاروي خرڅونکي د څاروي عمر پوره وښي او ظاهري حالتو باندې دهغه بیان کې دروغ نه ښکاري، نو هغه باندې اعتماد کول جائز دي، د کوم څاروي چې پیدایشي طور باندې ښکرونه نه وي یا په مینځ کې مات شوي وي، دهغه قرباني صحیح ده او که چیرته ښکرونه یې د بیخ نه وتلي وي او اثر یې په دماغو باندې لارم وي، نو دهغه قرباني صحیح نه ده (شامی)^۳

^۱ [و اما قدره : فلا تجوز الشاة والمعز إلا عن واحد وإن كانت عظيمة ولا يجوز بعير واحد ولا بقرة واحدة عن أكثر من سبعة ويجوز ذالك عن سبعة وأقل من ذالك وهو قول عامة العلماء (فتاوى عالمگیری، كتاب الأضحية، الباب الخامس ج : ۵ ص : ۲۹۷، طبع رشیدیة كونه) أيضا : يجب أن يعلم أن الشاة لا تجزي إلا عن واحد وإن كانت عظيمة، والبقرة والبعر يجزى عن سبعة إذا كانوا يريدون به وجه الله تعالى، والتقدير بالسبع يمنع الزيادة ولا يمنع النقصان (فتاوى عالمگیری، الباب الثامن ج : ۵ ص : ۳۰۴) والجذور والبقرة عن سبعة، ولونوي أحدهم اللحم بطل الكل الخ (خلاصة الفتاوى، كتاب الأضحية ج : ۴ ص : ۳۱۵ طبع رشیدیة)۔

^۲ [أسنان الأضاحي : الأضاحي اثنان : الجذع من الضأن إذا كان ضخما عظيما وهو الذي أتى الستة أشهر والثني من المعز والابل والبقرة والثني من الإبل الذي طعن في الثالثة ومن المعز الذي طعن في السنة الثانية ومن البقر الذي طعن في الثانية والبختي من الإبل بمزلة العراب (خزانة الفقه ص : ۲۶۵ طبع المكتبة الغفورية) وأيضا : (وأماسنه) فلا يجوز شيء مما ذكرنا من الإبل والبقرة والغنم عن الأضحية إلا الثني من كل جنس وإلا الجذع من الضأن خاصة إذا كان عظيما، وأما معاني هذه الأسماء فقد ذكر القدرى أن الفقهاء قالوا : الجذع من الغنم ابن ستة أشهر والثني ابن سنة، والجذع من البقر ابن سنة والثني منه ابن سنتين، والجذع من الإبل ابن أربع سنين والثني ابن خمسة، وتقدير هذه الأسنان بما قلنا يمنع النقصان ولا يمنع الزيادة حتى لو ضحى بأقل من ذالك شيئا لا يجوز ولو ضحى بأكثر من ذالك شيئا يجوز ويكون أفضل (فتاوى عالمگیری، كتاب الأضحية، الباب الخامس في بيان محل إقامة الواجب ج : ۵ ص : ۲۹۷، طبع رشیدیة كونه)۔

^۳ [ويضحى بالجماء هي التي لا قرن لها خلقه، وكذا العظماء التي ذهب بعض قريها بالكسر أو غيره فإن بلغ الكسر إلى المخ لم يجز وفي البدائع : إن بلغ الكسر إلى المشاش لا يجزي (فتاوى شامی، كتاب الأضحية ج : ۶ ص : ۳۲۳، طبع ايج ايم سعيد كراچی، أيضا : فتاوى عالمگیری، كتاب الأضحية الباب الخامس ج : ۵ ص : ۲۹۷، طبع رشیدیة كونه)۔

دخصی (بدھیا، چیلی قربانی جائز، بلکې غوره ده (شامی)^{۱۱} درانده، کانه او گوډ څاروي قرباني صحيح نه ده، همدغه شان دداسې مريض او کمزوري څاروي چې د قرباني ځاي پورې په خپلو پښونه شي تلای دهغه قرباني کول هم جائز نه دي، دکوم څاروي چې د دریمې برخې پورې ياد دې نه زیاته لکۍ کټ (پرې، شوې وي، نودهغه قرباني جائز نه ده (شامی)^{۱۲} دکوم څاروي چې بالکل غاښونه نه وي يا اکثر غاښونه يې نه وي دهغه قرباني هم جائز نه ده (شامی درمختار)^{۱۳} دغه شان دکوم څاروي چې پیدایشی طور باندې بالکل غوږونه نه وي، دهغه قرباني هم صحيح نه ده^{۱۴} که چیرته څاروی صحيح اخيستل شوی وي اوبيا هغه کې د قرباني مانع يعنې عيب پیداشو، نو که چیرته اخيستونکي غني (دنصاب مالک، نه وي، نو هغه له پاره په همدغه عيب لرونکي څاروي قرباني جائز ده او که چیرته دغه کس غني اودنصاب مالک وي، نو هغه باندې لازم دي چې دهغه څاروي په بدله کې بل څاروی قرباني کړي (درمختار وغيره)^{۱۵}

د قرباني چيلی د يو کال ضروري دی دوه غاښونه يې نښه ده

سوال: د چيلی دوه غاښونه ضروري دي او که صحت مند چيلی د دوو غاښونو نه پرته هم ذبح کېدای شي، ياد احکم يوازې د گډله پاره دی؟

جواب: چيلی پوره د يو کال ضروري دی، که يوه ورځ هم کم وي، نو قرباني به نه کېږي، دوه غاښونه د دې نښه ده، گډ او گډه که چیرته عمر کې دکال نه کم وي، خودومره تيار (چاغ) وي چې دکال ښکاري، نو دهغې قرباني جائز ده.^{۱۶}

[۱] ويضحي بالجماء والخصى والثولاء (درمختار، كتاب الأضحية ج : ۶ ص : ۳۲۳) والخصى أفضل من الفحل لأنه أطيب لحما (فتاوى عالمگیری، كتاب الأضحية، الباب الخامس ج : ۵ ص : ۲۹۹، أيضا فتاوى بزازية على هامش الهندية، كتاب الأضحية ج : ۶ ص : ۲۸۹، طبع رشيدية كوتته).

[۲] لا بالعمياء والعوراء والعجفاء المهزولة التي لامخ في عظامها، والعرجاء التي لا تمشي إلى المنسك أى المذبح، والمريضة الين مرضها، ومقطوع أكثر الأذن أو الذنب أو العين أى التي ذهب أكثر نورها... الخ (درمختار مع رد المختار، كتاب الأضحية ج : ۶ ص : ۳۲۳، طبع سعيد كراچی، وأيضاً فتاوى هندية، كتاب الأضحية ج : ۵ ص : ۲۹۷)

[۳] (ولا بالهماء) التي لا أسنان لها ويكفى بقاء الأكثر (درمختار، كتاب الأضحية ج : ۶ ص : ۳۲۴، طبع ايج ايم سعيد، أيضا فتاوى هندية، كتاب الأضحية، الباب الخامس ج : ۵ ص : ۲۹۸، طبع رشيدية كوتته).

[۴] (ولا بالهماء)..... (والسكاء) التي لا أذن لها خلقة فلولها أذن صغيرة خلقة أجزاء زيلعى (درمختار على هامش الطحطاوى، كتاب الأضحية ج : ۴ ص : ۱۶۵، طبع رشيدية كوتته).

[۵] ولو اشتراها سليمة ثم تعيب بعيب مانع كما مرفعليه إقامة غيرها مقامها إن كان غنيا وإن كان فقيرا أجزأه ذلك (الدر المختار على هامش الطحطاوى، كتاب الأضحية ج : ۴ ص : ۱۶۵، طبع رشيدية كوتته).

[۶] وصح الجذع ذو ستة أشهر من الضأن إن كان بحيث لو خلط بالثنايا لا يمكن التميز بعد، وصح الثنى فصاعدا من الثلاثة والثنى هو..... وحول من الشاة والمعز، قوله : ذو ستة أشهر... [بقيه حاشيه په راروانه صفحه..]

د قرباني د څاروي د عمر حساب به څنګه کيږي؟

سوال: فقه حنفي کې د چيلی او ګډ د قرباني له پاره د يو کال عمر شرط دی. زه دا پوښتنه کوم چې دا به کوم وخته پورې شميرل کيږي؟ ايا دا عمر به د نهمې ذی الحجې مانېامه پورې شميرل کيږي؟ يا د لسمې ذی الحجې د لمر د ویدو نه مخکې پورې؟ يا د ځناور د قرباني کولو پورې؟ مثلاً د يو چيلی پيدايښ د تير شوي ذی الحجې لسم تاريخه پورې دی. ايا هغه د ذی الحجې لسم تاريخ باندې وروسته د ماسپښين نه قرباني کول شي؟

جواب: کوم څاروی چې په تير شوي کال پيدا شو، که چيرته هغه د قرباني په ورځ پيدا شوی و. نو د هغه د پيدايښ نه يو کال وروسته د هغه قرباني صحيح ده. مثلاً په تير شوي کال په لسمه ذی الحجې باندې د ماسپښين په وخت چې کوم چيلی پيدا شو. د ماسپښين نه وروسته د هغه قرباني صحيح ده.^[۱]

ايا د پيدايښي عيب لرونکي څاروي قرباني جائز ده؟

سوال: ځينې څاروي خرڅونکي دې ويلو سره څاروي خرڅوي چې ددې دينې وغيره چې کوم عيب دی. داددې پيدايښي، يعنې قدرتي دی او عيب لرونکي څاروي په قرباني او عقيقه کې منع کيږي

جواب: عيب که پيدايښي وي او داسې عيب وي کوم چې د قرباني نه منع کونکی وي، د هغه څاروي قرباني او عقيقه صحيح نه ده.^[۲]

د بلاربې (حامله) څاروي قرباني

سوال: که چيرته غوا قرباني شوه او هغه غوا بلاربه وه، خوبلاربه نه ښکاريدې، يعنې داسې نه معلوميدې چې د بلاربې ده او که نه؟ خو که چيرته قرباني شوه، نو د هغې خيتې نه بچې راووت، ايا قرباني وشوه او که بيا به يې کول واجب وي؟

... بقیه د ترمخ]... و ذکرنا لزعمرائی انه ابن سعة أشهر زيلعی وهذا مذهب الفقهاء أما عند أهل اللغة الجذع من الضأن ماتت له سنة نهاية ... (قوله والثني هو ابن خمس الخ تقدير هذه الأسنان بما ذكر يمنع النقصان ولا يمنع الزيادة حتى لو ضحى بسن أقل من ذلك لا يجوز (حاشية الطحطاوى على الدرر ج : ٤ ص : ١٦٤) وتقدير هذه الأسنان بما قلنا يمنع النقصان ولا يمنع الزيادة حتى لو ضحى بأقل من ذلك شئنا لا يجوز، ولو ضحى بأكثر من ذلك شئنا يجوز ويكون أفضل (فتاوى عالمگیری ج : ٥ ص : ٢٩٧، كتاب الأضحية، طبع رشيدية كونه)۔

[وصح الثني هو ابن خمس من الإبل وحولین من البقر والجاموس وحول من الشاة (حاشية رد المحتار ج : ٤ ص : ٣٢٢)]
[وأما صفتها فهو أن يكون سليماً من العيوب الفاحشة (فتاوى عالمگیری ج : ٥ ص : ٢٩٧) وفي الشامية : ولا يجوز مقطوعة إحدى الأذنين بكمالها والتي لها أذن واحد خلقة (ج : ٩ ص : ٥٣٧ طبع رشيدية)۔

جواب: دبلارې غوا وغیره قرباني جائز ده، په دویم خل د قرباني کولو ضرورت نه شته، بچی که چیرته ژوندی راوځي، نوهغه هم ذبح کول پکار دي او که مړ راوځي، نودهغه خوړل صحیح نه دي، هغه غورخول پکار دي، په هر حال دبلارب څاروي قرباني کې کراهت نه شته.^{۱۱}

که چیرته د قرباني د څاروي بنکرمات شي؟

سوال: یوکس د قرباني له پاره چیلۍ واخیسته، هغې کې داعیب دی چې دهغې بنی بنکرنیم مات دی، آیا دهغې قرباني صحیح ده؟

جواب: بنکرکه چیرته د بیخ نه ووځي، نو قرباني صحیح نه ده.^{۱۲} او که چیرته پورتنی خول ترې لرې شي یا مات شي خوددنته گودا صحیح وي، نو قرباني صحیح ده.^{۱۳}

څاروی خصی کول

سوال: د قرباني له پاره چې کوم چیلۍ ساتل کیږي هغه یوازې په دې نیت سره چې دده پالنه ښه وشي او غوښه یې هم زیاته شي خصی کیږي او خصوصا خرڅونکي یې زیات ترخصی کوي ددې له پاره چې قیمت یې لوړ شي، چې یې کله خصی کوي، نو چیلۍ زیاتې چيغې وهي، نو ایا دا په ځناور باندې ظلم دی او که نه؟

جواب: د څاروي خصی کول جائز دي،^[۴] اودهغه قرباني کول هم جائز دي،^[۵] ترکومه حده پورې چې ممکنه وي کوشش دې وکړل شي چې ځناور ته تکلیف کم ورسیري.

ایا خصی څاروی عیب داروي؟

سوال: پینش امام صاحب وایي چې څاروی خصی کول گناه ده، داپه نسل وژنه کې شامل دي دا څاروی دخپل ژوندپه مقصد کې بې کاره کړل شي، دایوقسمه عیب شو، انسان یوازې دخپلې مزې له پاره دغوښې ښه کولوله پاره داطریقه اختیارکړي ده، آیا داصحیح ده؟

[۱] ولدت الأضحیة ولدا قبل الذبح یذبح الولد معها... الخ (درمختار ج: ۶ ص: ۳۲۲، کتاب الأضحیة)۔
[۲] وإن بلغ الكسر المشاش لا یجزیه، والمشاش رؤوس العظام مثل الركبتین والمرفقتین كذا فی البدائع (فتاوی عالمگیری، کتاب الأضحیة، الباب الخامس ج: ۵ ص: ۲۹۷) أيضا: فإن بلغ الكسر المشاش لا یجزیه، والمشاش رؤوس العظام مثل الركبتین والمرفقتین (بدائع الصنائع، کتاب التضحیة، ج: ۵ ص: ۷۶)۔
[۳] ویضحی بالجماء هی التي لاقرن لهاخلقة، وكذا العظماء التي ذهب بعض قرونها بالكسراوغيره، فإن بلغ الكسر إلى المخ لم یجز (ردالمحتار، کتاب الأضحیة ج: ۶ ص: ۳۲۳)۔

[۴] وأجاز خصاء البهائم (الدرالمختار ج: ۶ ص: ۳۸۸، کتاب الحظروالإباحة، فصل فی البیع)

[۵] ویضحی بالجماء والخصی.... الخ (الدرالمختار ج: ۶ ص: ۳۲۳، کتاب الأضحیة)

جواب: ستاسو دامام صاحب خبره غلطه ده، دخصي څاروي قرباني حضور ﷺ كړې ده، ددې نه د څاروي دخصي كولو او دهغه د قرباني كولو د دواړو جواز معلومېږي.^{۱۱}

د خصي چياني قرباني كول جائز دي

سوال: داويل كيږي چې د قرباني څاروی بې عيبه پكاردی، خودلته عام رواج دادی چې دخصي چيلي قرباني كيږي، آیا د چيلي خصي كيدل عيب نه دی؟

جواب: د چيلي خصي كيدل عيب نه دی، همدغه وجه ده چې د داسې چيلي قيمت دنورو چيلو په مقابله كې ډيروي، له دې وجې دخصي چيلي قرباني له څه شك پرته جائز ده.^{۱۲}

د خصي څاروي د قرباني علمي بحث

سوال: څه فرمايي مفتيان عظام دې مسئله كې چې لانديني عبارت كې د حديث شريف دليل سره څاروي خصي كول سختي سره منع گڼلي دي او تاسو د شامي په حواله باندې د قرباني له پاره خصي څاروی نه يوازې جائز، بلكې غوره گڼئ؟

څاروي خصي كول منع دي

عن ابن عباس رضي الله عنهما ان رسول الله ﷺ نهى عن صبرذی الروح وعن اخفاء البهائم نهياً شديداً.

حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ وایي چې رسول الله ﷺ دیوساه لرونکي شي تر لوسره دغشو نښه جوړولو نه منع فرمایلي ده او حضور ﷺ د څارویو دخصي كولونه سختي سره منع فرمایلي ده. د احديث شريف بزار روايت كړی دی او ددې ټول روايت كونكي د صحيح مسلم يا صحيح بخاري روايت كونكي دي. (مجمع الزوائد جز ۵ صفحه ۲۶۵، ددې حديث سند دې نيل الاوطار جز ۸ صفحه ۷۳) مهرباني وكړئ د پوښتل شوي صورت حال وضاحت د صحيح سند كولو سره ثواب حاصل كړئ

^۱ | بالجماء والخصى وعن أبي حنيفة هو أولي، لأن لحمه أطيب وقد صح أنه عليه الصلوة والسلام ضحى بكشين أملحين موجوء ين (بحر ج : ۸ ص : ۲۰۰، كتاب الأضحية، طبع در المعرفة، بيروت).
^۲ | ويصح بالجماء والخصى والتولاء ... الخ (قوله والخصى) عن الإمام أنه أولي لأن لحمه أطيب وقد صح أنه عليه الصلاة والسلام ضحى بكشين أملحين موجوء ين والموجوء المخصى (حاشية الطحطاوى على الدر المختار، كتاب الأضحية ج : ۴ ص : ۱۶۴ طبع رشيدية).

جواب: په ديرواحاديثوکې راغلي دي چې حضور ﷺ دخصي گدانو قرباني کړې ده، ددې احاديثوحواله داده. ۱۱

۱ حديث جابر رضي الله عنه (ابوداؤد، صفحه ۳۰ جلد ۲، مجمع الزوائد صفحه ۲۲، جلد ۴).

۲ حديث عائشه رضي الله عنها (ابن ماجه صفحه ۲۲۵).

۳ حديث ابي هريره رضي الله عنه (ابن ماجه).

۴ حديث ابي رافع رضي الله عنه (مسند احمد صفحه ۸ جلد ۲ مجمع الزوائد صفحه ۱۲ جلد ۴).

۵ حديث ابي الدردار رضي الله عنه (مسند احمد صفحه ۱۹۲ جلد ۲).

ددې احاديثوله وجې ټول امامان دې باندې متفق دي چې دخصي خاروي قرباني صحيح ده، حافظ موفق الدين ابن قدامه المقدسي الحنبلي رحمه الله (متوفي ۶۳۰هـ) په المغني کې ليکلي دي. ويجزي الخصي لان النبي ﷺ ضح بكبشن موجوئين..... ولان الخصاء ذهاب عضو غير مستطاب يطيب اللحم بذهابه ويكثر ويسن قال الشعبي ما زادني لحمه وشحمه اكثر مما ذهب منه وبهذا قال الحسن وعطاء والشعبي والنخعي ومالك والشافعي وابو ثور واصحاب الراي ولا نعلم فيه مخالفاً. (المغني مع الشرح الكبير صفحه ۱۰۲ جلد ۱۱)

ترجمه دخصي خاروي قرباني جائزه، ځکه چې محبي کريم ﷺ دخصي گدانو قرباني کړې ده اود خاروي خصي کېدو سره ناخوښه اندام ختم سي دهغه له وجې غوښه خوندوره شي او خاروي غټ او صحت مند شي، امام شعبي رحمه الله فرمايي دخصي خاروي چې کوم اندام ختم شي، دهغه له وجې دهغه په غوښه او وازېه کې زياتوالی راشي، امام حسن بصري رحمه الله عطاء رحمه الله، شعبي رحمه الله، مالک رحمه الله، شافعي رحمه الله، ابو ثور رحمه الله او اصحاب الرايه هم ددې قائل دي اودې مسئلې باره کې موږ ته دمخالف معلومات نه شته، چې دخضور ﷺ نه دخصي خاروي قرباني ثابت ده اود دين ټول امامان دې باندې متفق دي، دهیچا اختلاف نه شته، نومعلومه شوه چې دحلال خاروي خصي کول هم جائز دي، سوال کې چې دکوم خارويوباره کې حديث

۱ [د جابر رضي الله عنه حديث الفاظ دا دی: عن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما قال: ذبح النبي صلى الله عليه وسلم يوم الذبح كبشين أقرنين أملحين موجهين فلما وجههما قال: إني وجهت وجهي للذي فطر السماوات والأرض علي ملة إبراهيم حنيفاً وما أنا من المشركين، إن صلاتي ونسكي ومحياي ومماتي لله رب العالمين لا شريك له وبذلك أمرت وأنا أول المسلمين، اللهم منك ولك عن محمد وأمه، بسم الله والله أكبر، ثم ذبح (ابوداؤد، باب ما يستحب من الضحايا ج: ۲ ص: ۳۰ طبع ايج ايم سعيد وكذا في مجمع الزوائد، باب أضحية رسول الله صلى الله عليه وسلم ج: ۴ ص: ۱۱، طبع دار الكتب العلمية، بيروت، وكذا في ابن ماجه عن أبي هريرة وعن عائشة ص: ۲۲۵ طبع مير محمد كتب خاله، وكذا في مسند احمد عن أبي رافع ج: ۸ ص: ۶ طبع بيروت).]

د کړسوی دی هغه نه هغه څاروي وي د کومو غوښه چې نه خوړل کېږي او کوم چې نه قرباني کړی دهغو به حصې کولو کې څه ونډه نه شته

د قرباني د څاروي بچي هکيدو باندې څه وکړو؟

سوال: د قرباني د څاروي د قرباني کولو به وخت که دهغه له جنتي نه ژوندی بچي پيداشي، سر هغه باندې څه پکار دي؟

جواب: د قرباني د څاروي حلالولونه مخکې د بچي پيداشو ب د حلالولو وخت کې ژوندی بحر ر ووت، نو دهغه حلالول هم پکار دي^(۱)

د قرباني څاروی که ورکشي، نو څه کول پکار دي؟

سوال: يو کس د قرباني له پاره چيلی واخيست، خو هغه ورک شو، دا څتر په څلورمه ب پنځمه ورځ باندې هغه پيداشو، اوس په هغه څه وکړي؟

جواب: کوم کس باندې چې قرباني واجب وه که چيرته هغه د قرباني څاروی واخيست او ب هغه ورک شو، ياپت يا مړ شو، نو واجب دي چې دهغه په ځای باندې بل څاروی قرباني کړي، که چيرته د قرباني کولونه وروسته څاروی پيداشي، نو غوره داده چې هغه هم قرباني کړي، خود هغه قرباني هغه باندې واجب نه ده، که چيرته دغه سړی غريب وي او هغه باندې د مخکې نه قرباني واجب نه وه، نفلي طور باندې هغه د قرباني له پاره څاروی واخيست او هغه مړ يا ورک شو، نو دهغه په ذمه باندې دويمه قرباني کول واجب نه دي او که چيرته ورک شوی څاروی د قرباني په ورځو کې پيداشي، نو دهغه قرباني کول واجب دي او که چيرته د قرباني دورځونه وروسته پيداشي، نو دهغه غوښه يا قيمت صدقه کول واجب دي (بدائع صفحه ۶۶ جلد ۵)^(۱)

[۱] ابن ولدت الاضحية ولدا ذبح ولدها مع الام. وإن باعه تصدق بثمنه لأن الام تمت للأضحية، تبعها الولد (الفقه الإسلامي وأدلته، كتاب الأضحية، المبحث الخامس ج: ۳ ص: ۶۲۵ طبع دار الفکر) أيضا: ولدت الأضحية ولدا قبل الذبح يذبح الولد معها الخ (در مختار ج: ۶ ص: ۳۲۲، كتاب الأضحية)۔
[۲] ولو اشترى المورشة للأضحية فصلت فاشترى أخرى ليضحى لها ثم وجد الأولى في الوقت فالأفضل أن يضحى بها لأن ضحى بالأولى أحزاه ولا يلزم التضحية بالآخرى ولا شيء عليه غير ذلك (بدائع الصنائع، كتاب التضحية ج: ۵ ص: ۶۶، فصل وأما كيفية الوجوب)۔

❖ د قرباني شريکان ❖

پوره غوا دوه شريکان هم قرباني کولی شي

سوال: غوا دوه شريکان هم قرباني کولی شي، که پوره اووه شريکان ضروري دي؟

جواب: دوه درې شريکان يې قرباني کولی شي، خو هغوی کې د هريو برخه د بل نه کمه نه ده پکار، يعنې پوره برخې پکاردې، مثلاً د يو درې اوبل څلور ياديو يوه اودبل شپږ.^(۱)

په شريکه داخيستل شوي چياني قرباني کول

سوال: فرض کړئ که چيرته شپږ، اته کسانوپه شريکه باندې چيلی واخيست، هغه کې ټول برابر شريک دي. ايام النحر کې ټولو اتفاق سره دغه چيلی د حضور ﷺ له طرف نه قربان کړ، نو ايا دا قرباني صحيح ده او که نه؟

جواب: دا صحيح نه ده. که چيرته يوسړی پوره برخه د نبی کریم ﷺ له طرف نه قرباني کړي، نو صحيح ده. ځکه چې دانفلي قرباني حضور ﷺ ته د ثواب بېنلوله پاره ده. اصل قرباني خود قرباني کونکي له طرف نه ده او ښکاره خبره ده چې د قرباني يوه برخه د يو سړي له طرف نه کېدای شي او ذکر شوي صورت کې يوه برخه د ډيرو کسانوله طرف نه ده.^(۲)

څاروي حلالېدونه وروسته د قرباني برخې بدلول جائز نه دي

سوال: تيراختر کې يو څو کسانوپه شريکه باندې برخې اخيستوسره دغوا قرباني کول غوښتل. دغه شان برخې اخيستوسره غوا حلاله شوه، دغوا حلالېدو نه وروسته هغو

^۱ [ولا يجوز بغير واحد ولأبقرة واحدة عن أكثر من سبعة، ويجوز ذالك عن سبعة أو أقل من ذالك، وهذا قول عامة العلماء ولا شك في جواز بدنة أبقرة عن أقل من سبعة بأن اشترك إثنان أو ثلاثة أو أربعة أو خمسة أو ستة في بدنة أبقرة لأنه لما جاز السبع فالزيادة أولى وسواء اتفقت الأنصاء في القدر أو اختلفت بأن يكون لأحدهم النصف وللآخر الثلث والآخر السدس بعد أن لا ينقص عن السبع (البدائع الصنائع، كتاب التضحية، فصل وأما محل إقامة الواجب ج : ٥ ص : ٧٠، ٧١، طبع ايج ايم سعيد، أيضا فتاوى عالمگیری ج : ٥ ص : ٣٠٤. كتاب الأضحية، الباب الثامن) _

^۲ [يجب أن يعلم أن الشاة لا تجزئ إلا عن واحد وإن كانت عظيمة والبقرة والبقر والبقرى تجزئ عن سبعة إذا كانوا يريدون به وجه الله تعالى ... الخ (فتاوى عالمگیری ج : ٥ ص : ٣٠٤) وأما قدره فلا يجوز الشاة والمعز إلا عن واحد وإن كانت عظيمة سمينة تساوى شاتين مما يجوز أن يضحي بهما وأنه عليه السلام إنما فعل ذالك لأجل الثواب وهو أنه جعل ثواب تضحيته بشاة واحدة لأتمته لا للأجزاء وسقط التعب عنهم (البدائع الصنائع ج : ٥ ص : ٧٠) _

کسانوکې يو کس چې دهغه په غواکې يو خوبرخې وي، نورو خلکو (کومو چې مخکې برخه نه وه اخيستې) ته وويل چې زه برخه اخيستل نه غواړم، زما په ځای باندې تاسو برخه واخلي، ايا ذکر شوی کس، کله يې چې د قرباني نيت کړی وي او ټولوپه شريکه باندې غوا حلاله کړي وي. بيا وروسته خپله برخه بدلولى شي؟ اود وروسته برخه اخيستونکو قرباني کيدای شي اوزموږ دکلي امام صاحب وايي چې داسې قرباني نه کيږي.

جواب: د څاروي حلاليدونه وروسته برخه نه شي بدليداى، قرباني صحيح شوه د چا چې يو خوبرخې وي دهغه له طرف نه هغومره برخې قرباني وشوه.^{۱۱}

يوه غواکې چې د څو ژونديو او مړيو برخه وي، نو د قرباني طريقه څه ده؟

سوال: که چيرته يوې غواکې څلور ژوندي اودريو مړيو له طرف نه قرباني وي، نو ايا دا جائز دي؟ او څه يې طريقه ده؟

جواب: کولى يې شئ او هماغه طريقه ده کومه چې داووکسانو د شريکه پدوده.^{۱۲}

❖ د قرباني له پاره دعا ❖

د څاروي حلالوخت کې دعا

بِسْمِ اللَّهِ أَكْبَرُ ﴿إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ ﴿١٦﴾ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٧﴾

ترجمه: مامتوجه کړخپل مخ دهغه طرف ته چا چې اسمانونه او ځمکې يې پيدا کړي دي او زه څوک شريک کونکى نه يم. بې شکه زما لمونځ، زما قرباني اوزما مرگ او ژوند دالله تعالى له پاره دی، چې هغه د ټول جهان پالونکى دی.

^۱ وجه الاستحسان أما تعينت للذبح لتعينها للأضحية حتى وجب عليه أن يضحي بها بعينها في أيام النحر ويكره أن يبدل بها غيرها (البحر الرائق ج: ۸ ص: ۲۰۴، قيل كتاب الكراهية، طبع دار الفكر).

^۲ يجب أن يعلم أن الشاة لا تجزى إلا عن واحد والبقر والبقر يجزى عن سبعة إذا كانوا يريدون به وجد الله تعالى (فتاوى عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۰۴، كتاب الأضحية، الباب الثامن، كذا في البدائع ج: ۵ ص: ۷۰).

^۳ [مشكوة، باب في الإضحية، الفصل الثاني ص: ۱۲۸].

د څاروي د حلالونه وروسته دعا

اللهم تقبله مني كما تقبلت من حبيبك محمد وخليتك ابراهيم عليهما السلام.^(۱)
ترجمه: اي الله! دا قرباني زما له طرف نه قبوله كړه. څنگه چې تاقبوله كړې دخپل حبيب
حضرت محمد ﷺ او خپل خليل حضرت ابراهيم ﷺ څخه

د قرباني نه وروسته د دعا ثبوت

سوال: د جمعې ورځې په اشاعت اقرا صفحه باندې تاسو د قرباني كولو د وخت اود قرباني
كولونه وروسته د عاليكې وه. خو تاسو دې باره كې هيڅ حواله نه ده وركړې. آيا دادكوم
حديث نه اخیستل شوې ده؟ دا اعتراض ماته هغه وخت وشو كله چې زموږ د محلي: دهلي
مسجد المعروف غمې جومات دهلي كالوني كراچۍ خطيب په ډك جومات كې دا خبره وكړه
چې ما دا دعا اوسه پورې په يو حديث كې هم نه ده لوستلې اوددې تصديق هغه ديو مولانا
صاحب نه وكړ. كوم چې هغه وخت هلته موجود و او همدغه جومات كې امامت هم كوي
اودرس قرآن او حديث هم وركوي دغه خطيب صاحب هره جمعه باندې ستاسو اقرا صفحه
لولي. ددې اندازه ماددې خبرې نه لگولې ده چې هغه عام طور باندې ستاسو د صفحې حواله
وركوي. چې نن جنگ اخبار كې راغلي دي هغوی دې مسئلې باندې تنقيد كولو وخت كې
وويل كه چيرته د حديث نه دامسئله ثابته شي، نوزه به رجوع وكړم، له دې وجې تاسو چې
د قرباني نه وروسته چې كومه د عاليكې ده، هغه د كوم حديث نه اخیستل شوې ده؟ اوددې
اتباع چا كړې ده؟

جواب: مشکوة شريف كې باب في الاضحية كې د صحيح مسلم په روايت كې د حضرت
عائشې رضی اللہ عنہا حديث ذكر دی چې حضور ﷺ د بركور د تور رنگ يو گډه حلال كړ او بيا يې دا دعا
وكړه. بسم الله اللهم تقبل من محمد وال محمد ومن امة محمد. (منه ۱۲۷) (۲۱)

۱] مشکوة ص: ۱۲۷، طبع قديمي كتب خاله.

۲] د مسلم روايت دا دی: عن عروة بن الزبير عن عائشة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم امر بكبش اقرن
بطا في سواد، وبيرك في سواد وينظر في سواد فاني به ليضحى به قال لعائشة واحدا لكبش فاضحه ثم
ذبحه ثم قال: بسم الله اللهم تقبل من محمد وال محمد ومن امة محمد ثم ضحى به (مسلم، كتاب الاضاحي ج
۲: ص: ۱۵۷، طبع قديمي كتب خاله) واما قوله في الحديث الاخر بطا في سواد وينظر في سواد وبيرك في
سواد فمعناه ان قوائمه وبطنه وما حول عنه اسود والله اعلم (شرح نووي علي مسلم ج: ۲ ص: ۱۵۷).

او هم دې کتاب کې د احمد، ابو داؤد، ابن ماجه، ترمذي او دارمي په روايت باندې د حضرت جابر رضي الله عنه حديث نقل شوی دی چې حضور صلی الله علیه و آله قرباني کولو وخت کې دادوه ايتونه ولوستل

﴿إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ او ﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ لا شريك له، وبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٣٧﴾

اوبيايې دادعا ولوسته اللهم منك ولك عن محمد وامته.

اوبيايې بسم الله الله اکبر ويلوسره حلاله وکړه^{۱۱} او مجمع الزوائد (۲۱/۴) کې ددې مضمون نور هم ډير احاديث ذکر شوي دي. له دې نه پرته، ربنا تقبل منّا لک انت السميع العليم، ايت نه هم دا خبره واضح کيږي چې د قبلیدود دعا کول پخپله هم پکار ده.

د قرباني په ثواب کې نور مسلمانان هم شريکول

سوال: جنک اخبار کې، د قرباني نه وروسته د دعا ثبوت، عنوان لاندې په جواب کې تاسو د مشکوة شريف د باب في الاضحية کې د مسلم شريف په روايت باندې د حضرت عائشې رضي الله عنها حديث ذکر کړی دی چې حضور صلی الله علیه و آله يو تور رنگی او ښکروړ گډېڅ کړ اوبيايې دا دعا وکړه

بسم الله اللهم تقبل من محمد وال محمد ومن امة محمد (صفحه ۱۲۷)

له دې حديث نه داسوال پيدا کيږي چې ايا دگډ، چيلی وغيره په شان څاروي قرباني ديوکس نه زيات خلک کولی شي؟ ځکه چې نبي کریم صلی الله علیه و آله په خپله دعا کې دخپل طرف نه، دخپلې کورنۍ له طرف نه اود ټول امت له طرف نه د قرباني قبلیدل غوښتي دي، ايا هم دې سنت باندې عمل کولوسره مسلمان په خپله قرباني کې دنبي کریم صلی الله علیه و آله نوم مبارک شاملولی شي؟ او حضور صلی الله علیه و آله په خپله قرباني کې دخان سره امت شامل کړی دی.

^۱ [عن جابر بن عبد الله رضى الله عنهما قال : ذبح النبی صلی الله علیه وسلم يوم الذبح كبشين اقرنين املحين موجوء بين لهما وجههما قال : إني وجهت وجهي للذي فطر السموات والأرض عليّ ملة إبراهيم حنيفا وما أنا من المشركين، إن صلاتي ونسكي ومحياي ومماتي لله رب العالمين لا شريك له وبذلك أمرت وأنا أول المسلمين، اللهم منك ولك عن محمد وامته، بسم الله والله أكبر ثم ذبح رواه احمد وأبو داؤد وابن ماجه والدارمي، وفي رواية لأحمد وأبي داؤد والترمذي : ذبح بيده وقال : بسم الله والله أكبر، اللهم هذا عني وعن لم يضح من أمي (مشکوة المصابيح، باب في الأضحية، الفصل الثاني ص : ۱۲۸، طبع قديمي)۔

جواب: د یو چیلې یا گډه قرباني یوازې د یوکس له طرف نه کېدای شي^{۱۱} حضور ﷺ چې کوم گډ ذبح کړی و. دهغه په ثواب کې یې ټول امت شریک کړی و. د یو گډه قرباني دخپل طرف نه کولو سره دهغه ثواب د یو خلکو ته بېنل کېدای شي^{۱۲}

❖ د ذبحي کولو او غوښې باره کې مسئلې ❖

د بسم الله نه پرته د ذبحه شوي خاړوي شرعي حکم

سوال: ښار کې چې دمذبح خانې نه کوم خاړوي حلالېدو سره راځي هغو کې دیر کم خاړوي شرعي طور باندې ذبحه کېږي. که نه. اکثر خاړوي له کلمې او تکبیر ویلو پرته خملوي او چاره پرې راکش کړي. دازمادسترگولیدلی حال دی اودې باره کې تقریبا قصاب هم معذور دی. ځکه چې هغه کې اکثر دلمونځ روژې نه ناواقف او دشرعي حکمونو غافل دی اود شرعي ذبحه کولو پابندي هم نه برداشت کوي.

جواب: که چیرته مسلمان نه ذبحه کولو وخت کې بسم الله لوستل هیر شي. نو حلاله صحیح ده او که څوک قصد سره بسم الله نه لولي. نود هغه ذبیحه حلاله نه ده او کوم کس ته چې معلومه وي چې دا حلاله حلال نه ده. دهغه له پاره خوراک او خنښاک یې هم حلال نه دي. په هر حال په متعلقه ادارې فرض دي چې هغه شرعي طور باندې حلاله وکړي اود هغه نگراني هم وکړي چې په شرعي طریقې باندې حلال شول او که نه...؟^{۱۳}

^۱ [فلا تجوز الشاة والمغزلا عن واحد (فتاوى عالمگیری ج: ۵ ص: ۲۹۷، کتاب الأضحية، طبع رشیدیه کوئته) وأيضا: وأما قدره فلا يجوز الشاة والمغزلا عن واحد وإن كانت عظيمة سميئة تساوى شاتين مما يجوز أن يضحي بهما (بدائع الصنائع، کتاب التضحية، فصل وأما محل إقامة الواجب ج: ۵ ص: ۷۰، طبع ایچ ایم سعید)۔

^۲ [وأما قدره فلا يجوز الشاة والمغزلا عن واحد وإن كانت عظيمة سميئة، تساوى شاتين مما يجوز أن يضحي بهما لأن القياس في الإبل والبقرة لا يجوز فيهما الإشتراك لأن القرابة في هذا الباب إراقة الدم وانما لا تحمل التجزأة لأنها ذبح واحد وانما عرفنا جواز ذلك بالخبر فبقى الأمر في الغنم على أصل القياس، فإن قيل: أليس انه روى أن رسول الله صلى الله عليه وسلم ضحى بكبشين أملحين أحدهما عن نفسه والاخر عن لا يذبح من أمته فكيف ضحى بشاة واحدة عن أمته عليه السلام؟ (الجواب) أنه عليه الصلاة والسلام اغافل ذلك لأجل الثواب وهو أنه جعل ثواب تضحيته بشاة واحدة لأمته لا للأجزاء وسقوط التعبد عنهم (البدائع الصنائع، کتاب التضحية فصل وأما محل إقامة الواجب ج: ۵ ص: ۷۰)۔

^۳ [ولنا ما روى عن راشد بن سعد عن النبي عليه الصلاة والسلام أنه قال: ذبيحة المسلم حلال سمي أولم يسم مالم يتعمد (بدائع الصنائع، کتاب الصيد والذبايح ج: ۵ ص: ۴۷، فصل وأما بيان شرط حل الأكل... الخ)

مسلمان قصاب به د حلالې کولو وخت کې بسم الله لولي او که نه، داشک غلط دی

سوال: دا لیدل شوي دي چې قصاب د جمعې لمونځ هم نه ادا کوي او غوښه کې مصروف په نظر راځي. قرآن پاک کې دې کوم شي (څاروي، باندې چې د الله تعالی نوم وانخیستل شي او حلال کړل شي. هغه حرام دی، موږ ته شک دی، چې دا خبره کېدای شي چې د څاروي حلالو وخت کې تکبیر پرې نه لوستل کیږي. قصاب سره خبره کولوسره هم ویریږو، ځکه چې قصاب ډیر بد اخلاقه وي او د غوښې نه پر هیزڅنگه کېدای شي؟ دا خو ډیر گران کاردی او موږ ته دا معلومه هم نه ده چې ایا قصاب مسلمان دی او که غیر مسلمان؟ او که چیرته موږ خپلوان (عزیز، یا گاونډي، همسایه، کره غوښه خورو. نو موږ ته معلومات وي او که نه دخپلوان (عزیز) نه پوښتنه کول د جنگ ذریعه جوړیدای شي، اول به هغوی ته پخپله هم معلومه نه وي. داسې صورت کې څه کول پکار دي؟

جواب: حلاله کونکی عام طور باندې مسلمان وي او دهغه باره کې دا گمان کول پکار دي چې هغه به د ذبحه کولو وخت کې تکبیر لولي، کومه ویره چې تاسو لیکله ده، دا اعتبار قابل نه ده او که چیرته یقیني طور باندې د یو قصاب قصد سره بسم الله نه لوستل معلوم شي، نو بیا دهغه د حلالې خوړل نه دي پکار.^[۱]

په قصاب باندې د قرباني څاروی ذبحه کول

سوال: زیات خلک د قرباني څاروي په قصاب باندې ذبحه کوي، هغوی ته په مشکله نه پوره تکبیر ورځي اونه دهغوی جامې پاکې صفا وي، هغوی به د قرباني دعاء په مشکله یو ځناور باندې وايي، په دې صورت کې قرباني ادا کیږي او که نه؟

جواب: که ذبحه کونکی مسلمان وي او قصدا تکبیر نه پریري، نو ذبیحه حلاله ده او قربانی هم صحیح ده. [۲]

[۱] وحل ذبیحه مسلم و کتابی لقوله تعالی..... لا تجوسی و وثنی و مرتد و محرم و تارک التسمیة عمدا یعنی لا یحل ذبیحة هؤلاء وأما تارک التسمیة عمدا فلقوله تعالی: ولا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه، ولقوله صلی الله علیه وسلم: إذا أرسلت کلبک المعلم و ذکر ت اسم الله فکل، الحديث قیدنا بقولنا "عمدا" لأنه لو ترک التسمیة ناسیاً یحل أکلها ... الخ (البحر الرائق، کتاب الذبائح ج: ۸ ص: ۱۹۱ طبع دار المعرفة بیروت) وأیضا: وفي شرح المجلة: یقین لا یزول بالشک لأن ما ثبت یقین لا یزول إلا بالیقین (شرح المجلة ص: ۲۰ المادة: ۴، طبع مکتبة حبییه کونته).

[۲] عن راشد بن سعد رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم أنه... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه..]

د قرباني ادا د

سوال: د قرباني کولو څه ادا د دي؟

جواب: د قرباني څاروی یو څو ورځې مخکې نه ساتل افضل دي^{۱۱} د قرباني د څاروي نه پی (شیدې)، اخیستل یایې وینستان کت کول جائز نه دي. که چا داسې وکړل، نو پی. یا وینستان بادهغو قیمت صدقه کول واجب دي (بدائع)^{۱۲} قرباني نه مخکې چاره ښه تیره کول پکار دي اویو څاروی د بل څاروي مخکې مه ذبحه کوي^{۱۳} او ذبحه کولونه وروسته د څرمنې ویستو او د غوښې پکړې کولو کې تندي (بیره) مه کوي. ترڅو پورې چې څاروی یخ شوی نه وي (بدائع)^{۱۴}

د قرباني مسنونه طریقه

سوال: د قرباني صحیح طریقه څه ده؟

جواب: خپله قرباني په خپل لاس باندې ذبح کول غوره دي که پخپله د ذبح کولو طریقه نه ورځي. نو په بل چا باندې یې هم حلالولی شي. خود حلالې وخت کې په خپله باندې

... بقیه د ترمخ] ... قال : ذبح المسلم حلال سمی اولم یسم مالم یعمد وهذا نص فی الباب (البدائع، کتاب الذبائح والصدوق : ۵ ص : ۴۷ طبع ایچ ایم سعید)

^۱ [المستحب أن یربط الأضحية قبل أيام النحر یا یام لها فیها من الاستعداد... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

... بقیه د ترمخ] ... للقربة وإظهار الرغبة فیها لیکون فیها أجر وثواب (البدائع الصنائع، کتاب التضحية، فصل وأما بیان ما یستحب قبل التضحية ج : ۵ ص : ۷۸)۔

^۲ [ولو اشترى شاة للأضحية لیکره أن یحلبها أو یجز صوفها فینتفع به لأنه عنها للقربة فلا تحل له الإلتفاع بجزء من أجزائها قبل إقامة القربة فیها ولأن الحلب والجز یوجب نقصاناً فیها وهو ممنوع عن إدخال النقص فی الأضحية فإن حلب تصدق باللبن لأنه جزء من شاة متعينة للقربة ما أقيمت فیها القربة فكان الواجب هو التصدق به وكذلك الجواب فی الصوف والشعر والوبر الخ (البدائع الصنائع فی ترتیب الشرائع، فصل وأما بیان ما یستحب وما یکره ج : ۵ ص : ۷۸)۔

^۳ [عن شداد بن اوس قال : سمعتها من رسول الله صلى الله علیه وسلم : ان الله كتب الإحسان علی کل شیء، فإذا قتلتم فأحسنوا القتل، وإذا ذبحتم فأحسنوا الذبح، ولیحد أحدکم شفرته ولیرح ذبیحته ولی الحاشية : قوله ولیحد حدکم اه ویستحب أن لا یحد السکین بحضرة الذبیحة وأن لا یذبح واحد بحضرة أخرى ولا یجره فی مذبحها (سنن أبی داؤد ج : ۲ ص : ۳۳ باب فی الرلق بالذبیحة)۔

^۴ [وأما الذی یرجع إلى الة التضحية وهو أن تكون الة الذبح حادة من الحديد فالمستحب أن یتربص بعد الذبح من جمیع أعضاء وتزول الحياة عن جسده ویکره أن ینزع ویسلخ قبل أن یرد ... الخ (بدائع الصنائع، کتاب التضحية، فصل وأما بیان ما یستحب قبل التضحية وما یکره ج : ۵ ص : ۸۰)۔

حاضریدل افضل دي^{۱۱} د قرباني نیت یوازې په زړه کې کول کافي دي. په خولې باندې د بېلو ضرورت نه شته او د ذبحه کولو په وخت کې بسم الله الله اکبر ویل ضروري دي^{۱۲}.

د قرباني څاروی څنگه ځملول پکار دي؟

سوال: د قرباني څاروی حلالو وخت کې څنگه ځملول پکار دي؟ د څاروي سرد قطب طرف ته وي او مری یې دکعبې طرف ته یاد څاروی دکعبې طرف ته وي او مری یې د قطب طرف ته. يعني د ذبحه کیدونکي مخ کوم طرف ته وي؟

جواب: د څاروي مخ د قبلي طرف ته مستحب دی او کومه طریقه باندې چې ذبحه کولو کې اساني وي. هېڅ خبره نه شته^{۱۳}.

د څاروي ذبحه کولو په وخت ((الله اکبر)) ویل

سوال: د څاروي ذبحه کولو په وخت تکبیر څنگه وویل شي؟ ایا دا تکبیر صحیح دی: «بسم الله الله اکبر، الله اکبر» یا یوازې «بسم الله» وویل شي؟ هرکرت وویل شي یا هرکرت (الله اکبر) سره (بسم الله) وویل شي؟ ایا د څاروي مخ قبلي طرف ته کول ضروري دي؟

جواب: یوازې یو کرت دي ((بسم الله الله اکبر)) وویل شي، که چیرته یوازې یې ((بسم الله)) شریف وویل. نوییا هم ذبیحه حلاله ده. خو ((بسم الله الله اکبر)) ویل مستحب دي^{۱۴}. د څاروي مخ قبلي طرف ته کول سنت مؤکده دي او بلا عذر ددې پرېښودل مکروه دي^{۱۵}.

ګس (چپ) لاس باندې څاروی حلالول د سنت خلاف دي

سوال: ایا ګس (چپ) لاس باندې څاروی حلالول جائز دي؟

^۱ [فالأفضل أن يذبح بنفسه إن قدر عليه هذا إن كان الرجل يحسن الذبح ويقدر عليه، فأما إذا لم يحسن فتولته غيره فيه أولى ويستحب أن يحضر (بدائع، كتاب التضحية ج: ٥ ص: ٧٩) _

^۲ [ويكفيه أن ينوي بقلبه ولا يشترط أن يقول بلسانه ما نوى بقلبه كما في الصلاة لأن النية عمل القلب والذكر باللسان دليل عليها ... الخ (بدائع الصنائع، كتاب الأضحية، فصل وأما شرائط إقامة الواجب ج: ٥ ص: ٧١)

^۳ [ومنها أن يكون الذابح مستقبل القبلة والذبيحة موجهة إلى القبلة (بدائع ج: ٥ ص: ٦٠) _

^۴ [قال الباقى: المستحب أن يقول بسم الله. الله أكبر يعني بدون الواو ... الخ (فتاوى عالمگیری، كتاب الذبائح ج: ٥ ص: ٢٨٨، الباب الأول)

^۵ [وإذا ذبحها بغير توجه القبلة حلت ولكن يكره (فتاوى عالمگیری، كتاب الذبائح ج: ٥ ص: ٢٨٨)

جواب: جائز دي. خود سنت خلاف دي او كه چيرته څه عذر وي، نوبيا به د سنت خلاف هم نه وي.^{۱۱}

ايا چاره كې دسته (لاستی) او چاره كې درې سوري ضروري دي؟

سوال: ځينې خلك وايي چې د ذبحې په وخت كې د ضروري ده چې چارې سره دلرگي لاستی وي. يعنې دسته بايد دلرگي وي، يوازې د اوسپنې چرې سره ذبح كول حرام دي. او چرې كې درې سوري هم لازمي دي.

جواب: په چاره كې دلرگي لاستی او چاره كې درې سوري څه شرط نه دي. ذبيحه ددې دواړو شرطونو نه پرته هم حلاله ده.

بې لاستي چاره باندې حلالول

سوال: ايا بې لاستي چاره باندې حلالول جائز دي؟

جواب: د يوازې اوسپنې ياد هر قسمه دهات نه جوړې شوې چارې باندې حلاله كول جائز دي اودا خيال بالكل غلط دی كه چيرته چاره كې لرگي نه وي، نو حلاله مرداره ده.^{۱۲}

د ماښام نه وروسته څاروی ذبح كول

سوال: د ماښام نه وروسته د څاروي ذبحه كولو له پاره څه احكام دي؟

جواب: كه چيرته صحيح ذبحه كېداي شي، يعنې رڼا وي چې د څاروي رگونه په نظر راځي، نو د شپې ذبحه صحيح ده.^{۱۳}

د ښځې حلاله كول حلال دي

سوال: زموږ كور كې زموږ مور، نيا او دكورنورې ښځې په خپله باندې چرگې وغيره حلالوي، ما كالج كې خپلو ملگروته وويل، نو يوڅو وويل چې د ښځې دلاس حلاله مكروه

^۱ [الضرورات تبيح المحظورات، أى ان الأشياء الممنوعة تعامل كالأشياء المباحة وقت الضرورة الخ (شرح المجلة ج: ۱ ص: ۲۹ المادة: ۲۱ طبع مكتبة حبيبيه كونه).]

^۲ [ومنها أنه يستحب في الذبح حالة الاختيار أن يكون ذالك بالة حادة من الحديد كالسكين والسيف ونحو ذالك ... الخ (بدائع، كتاب الذبائح والصيد ج: ۵ ص: ۶۰، طبع ايج ايم سعيد).]

^۳ [ان المستحب أن يكون الذبح بالنهار ويكره بالليل والأصل فيه ماروى عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه فمى عن الأضحية ليلا عن الحصاد وهو كراهة تنزيه ومعنى الكراهة يحتمل أن يكون لوجه أحدها ان الليل وقت أمن وسكون وراحة فإيصال الألم في وقت الراحة يكون أشد، والثاني انه لا يأمن من أن يخطيء فيقطع يده ولهذا كره الحصاد بالليل، والثالث ان العروق المشروطة في الذبح لا تتبين في الليل فربما لا يستوفى قطعها (بدائع الصنائع ج: ۵ ص: ۶۰).]

وي. ځينې وايي چې حرام وي. مهرباني وكړئ او ووايئ چې د خوراک د نيت له پاره د څاروي او مرغو حلالول جائز دي او كه نه ناجائز؟

جواب: جائز دي. ستاسو ملگرو مسئله غلطه بيان كړې ده.^{١١}

د مشين په ذريعه باندې ذبحه شوې غوښه صحيح نه ده

سوال: ايا د مشين په ذريعه باندې ذبحه شوې غوښه حلال ده؟

جواب: مشيني حلالې ته علماوو صحيح نه دي ويلي، له دې وجې دې نه ځان ساتل پكار دي.^{١٢}

سربا ندي زخمي كولو سره مشين باندې چركه حلالول صحيح نه دي

سوال: نن سبا ملك كې په مشين باندې چرگان ذبحه كيږي او بيا د بيو كې پيك (بند) كړل شي او مختلفو علاقه لرونكو كېږي. نو عرض دادى چې زما په خيال باندې د ذبحه كولو دا طريقه غير اسلامي ده، ځكه چې اول هغوى په سرباندې زخمي كولو سره بې هوشه كړل شي او بيا يې ذبحه كړي. ايا دا طريقه صحيح ده او دا غوښه حلاله ده كه حرام؟ ځكه چې ما د لندن نه چاپ شوي يو كتاب كې د دې باره كې لوستلې و. مخكې لندن كې هم دا طريقه وه. خود مسلمانانو او يهوديانو په وينا باندې دا طريقه ختمه شوه او اوس چرگې ژوندئ حلالوي.

جواب: د ذبحه كولو دا طريقه غلطه ده.^{١٣} كه چيرته په سرباندې زخمي كولو سره د چرگې په حلالولو كې څه راحت وي او دا طريقه د الله تعالى په نزد باندې خوښه واى. نو حضور ﷺ به پخپله باندې د دې تعليم فرمايلى و. كومو خلكو چې دا طريقه ايجاد كړې ده. هغوى ځان د حضور ﷺ نه زيات ذهين او عقل مند ثابتوي. كه پاكستان يا بل مسلمان ملك كې دا طريقه وي. نو سمدستي يې بندول پكار دي.

^١ [وحل ذبيحة مسلم وكتابى وصى وامرأة (البحر الرائق، كتاب الذبائح ج: ٨ ص: ١٦٨) ايضا: فتحل ذبيحتها (أى الكتابى والذمى والحري) ولوالذباح مجنوناً أو امرأة أوصيا يعقل التسمية والذبح ويقدر (در مختار، كتاب الذبائح ج: ٦ ص: ٢٩٧) عن ابن كعب بن مالك عن أبيه أن امرأة ذبحت شاة بحجر. فسئل النبي صلى الله عليه وسلم عن ذلك فأمر بأكلها (صحيح البخارى، كتاب الذبائح، باب ذبيحة الأمة والمرأة ج: ٢ ص: ٨٢٧)]

^٢ [د تفصيل د باره او گورئ: فتاوى بينات، كتاب الذبائح والأضحية ج: ٤ ص: ٢٩١ تا ٥٤٥ طبع مكبه بينات، فتاوى محمودية، باب الذبائح ج: ١٧ ص: ٢٣٢]

^٣ [قال الله تعالى: " حرمت عليكم الميتة والدم..... والمنخقة والموقوذة والمتردية " ... الآية (المائدة: ٣)]

د قاديانيانو ذبيحه او نور شيان خوړل

سوال: قادياني خلک قرباني کوي، نودهغوی د قرباني غوښه ديو مسلمان کور ته راشي. نو اخیستو سره يې وغورځوي يا يې واپس کړي؟ ديو مسلمان گواندي قادياني دی، دهغه د کور نه کله کله د څوراک شيان راځي. نودهغه شيانو سره څه وکړو؟ واپس يې کړو يا اخیستو سره يې وغورځو؟

جواب: قاديانيانو سره هيڅ تعلق پکار نه دی اود شيانو لين دين هم يو قسم تعلق دی، [۱] د قادياني ذبيحه مرداره ده. دهغې خوړل حلال نه دي، ددې له وجې چې دی مرتد اوزندیق دی. [۲]

د غیر مسلم ملک ته راغونښتل شوې غوښه حلاله نه ده

سوال: دلته دغوښې يادچرگودغوښې پيکونه پيدا کيږي. کوم چې ديورپ (اروپايي) يا نورو ملکونو کوم چې عام طور (مسلمان ملک نه وي) معلومه نه ده چې هغوی به حلاله څنگه کړي وي. ذبحه کولو باندې به تکبير ويلی وي اوکه نه، ايا داسې غوښه موږ مسلمانان استعمالولی شو اوکه نه؟

جواب: د کومې غوښې باره کې اطمینان نه وي چې دابه حلاله طريقه باندې ذبحه شوي وي، نو دهغې نه پرهيز کول پکار دي. ديورپ اوغير اسلامي ملکونونه راغونښتل شوې غوښه حلاله نه ده. [۳]

که چيرته د مسلمانانو د عقيدې مطابق

غوښه تياره نه شي، نو خوړل يې جائز نه دي

سوال: جازونوکې دغوا اوچيلي غوښه دغير مسلموپه لاسونوباندې کټ کيږي، ايا دهغې خوړل جائز دي؟ دمسلمان نه دپرتله دبل چا دلاس حلاله جائز ده؟ ددې شرطونه څه دي؟

جواب: دمسلمان يا صحيح او واقعي اهل کتاب دلاس ذبحه شوې غوښه خوړل جائز دي، په دې شرط باندې چې هغه صحيح طريقې سره بسم الله لوستلوسره ذبحه کړي وي، دنورو غير

[۱] ”يا ايها الذين امنوا لاتخذوا عدوی وعدوكم اولياء“ الاية (المتحنة : ۱)

[۲] فلا توکل ذبيحة اهل الشرك والجوسی والوثنی وذبيحة المرتد (بدائع الصنائع ج : ۵ ص : ۴۵، فصل وأما بيان شرط حل الاكل في الحيوان، طبع سعيد)

[۳] ومن شرائط الزكاة أن يكون الدابح مسلماً لو كتباً فلا توکل ذبيحة اهل الشرك والجوسی والوثنی وذبيحة المرتد (بدائع الصنائع، کتاب الذبائح ج : ۵ ص : ۴۵) أيضاً : وفي البحر من اشترى لحماً، فعلم أنه مجوسی وأراد الرد، فقال : ذبحه مسلم يكره أكله (رد المحتار، کتاب المحظور والإباحة ج : ۶ ص : ۳۴۴)۔

مسلمو دلاس کټ شوې غوښه حلاله نه ده^{۱۱} دغیرمسلم کمپنیوپه جازونو (طیارو) کې که چیرته غوښه دمسلمانانود عقیدې مطابق نه ورکول کیږي. نودهغي خوراک جائز نه دی^{۱۲}

سعودي عرب کې د خرڅیدونکې غوښې استعمال

سوال: سعودي عرب کې چې کومه غوښه خرڅیږي. خاص طور باندې دحج په ورځو کې هغه خوښمونه وي

۱ دبهرملکونونه چې کومه غوښه راځي هغو باندې خودیو تیپ ریکارډ په ذریعه باندې بسم الله لوستلو سره ذبحه کیږي.

۲ چرې باندې بسم الله لیکل شوې وي او ذبحه کوي.

۳ دهغه ځای اهل کتاب یې ذبحه کوي. اگرچې داهل کتاب ذبحه کول جائز دي، خو د نن سبا مسلمانان یوازې دنوم مسلمانان دي. الا ماشاء الله. نواهل کتاب به په لومړۍ درجه کې یوازې دنوم اهل کتاب وي. اوس به سلو کې یوکس هم په مشکله باندې پیدا کیږي چې هغه به صحیح اهل کتاب وي. په هر حال داصحیح خبره ده چې دغه خلک (اهل کتاب) په خپل دین باندې نه دي. نو ایا دې حالت کې دهغوی ذبحه شوی څاروی اودهغو ښځو سره نکاح دمسلمان له پاره جائز دي؟ داخو دبهرنه د راتلونکې غوښې تفصیل دی.

دسعودي عرب په ملک کې یعنې مکه مکرمه اومدینه منوره کې یوه چرگه ذبحه کولوسره دپخولونه پرته په گرمواوبو یا ماشین کې واچول شي چې دهغه نه ښکې وغیره ووځي. خرمن ترې نه هغه خلک نه باسي. دویم صورت کې منی کې مذبح خانې لیدل شوي دي چې دڅارویو حلالوسره چې یخ نه وي، اکثرخو یې رگونه هم صحیح نه وي کټ شوي اودویم څاروي حلالوسره هغې باندې وغورځول شي. آیا دداسې ذبحه کولوا اجازه زمورشریعت ورکوي اوکه نه؟ تفصیل سره جواب راکړئ، داهم بیان کړئ چې ایا بیان شوی ټول صورت حال په عربو کې جائز دی؟

جواب: که چیرته دغوښې باره کې پوره اطمینان نه وي چې ایا دا په شرعي طریقې باندې ذبحه شوې. نو داحتیاط له پاره دهغې خوړل صحیح نه دي.^{۱۳}

^۱ [أما شرائط ركن الذكاة فأنواع ومنها أن يكون مسلماً أو كتابياً فلا تؤكل ذبيح أهل الشرك والنجوس والوثني وتؤكل ذبيحة أهل الكتاب لقوله تعالى: «وطعام الذين أوتوا الكتاب حل لكم» والمراد منه ذبائحهم ومنها التسمية حالة الذكر عندنا ولنا قوله عز وجل: «ولا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه وإنه لفسق» ... الخ (البدائع الصنائع، كتاب الذبائح والصيد: ج ٥، ص ٤٥، ٤٦، طبع سعيد) | اوگوری: فتاویٰ بینات ج: ٤ ص ٢٩١ تا ٥٤٥] _

^۲ [أن يجد شاة مذبوحة في بلد فيها مسلمون ومجوس، فلا تحل حتى يعلم... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

سوال: دابه څنگه معلومېږي چې دې هوټل کې غیر شرعي غوښه خرڅېږي، نن سعودي عرب کې زما څلویښت ورځې وشوې. زما یقین دی چې لس کم سل فیصده هوټلونو کې همدغه غوښه خرڅېږي. ځکه چې دخلکو د زیاتوالي له وجې دوی له پاره مشکل دي چې چیلی وغیره حلاله کړي له دې وجې دغه خلک د بهر غوښه استعمالوي، ځینې خلک خو حقیقت بیان کړي. پوښتنه دا کول غواړم چې ایا ددې ټول صورت حال باوجود د مسلمان گواهي به معتبره وي او که نه. کله چې حقیقت د تجربې په ذریعه باندې معلوم شوی وي.

جواب: که یو دین دار مسلمان ووایي چې دا غوښه حلاله ده، نودهغه گواهي به معتبره وي.^(۱۱)

ایا مسلمان په غیر مسلم ملک کې حرامه غوښه استعمالولی شي؟

سوال: زه امریکه کې تعلیم حاصلوم، دلته د ډیرو ملکونو طالبان دي، کله چې هغوی دکوشش کولو باوجود حلاله غوښه پیدا نه شي، نود ستور نه داسې غوښه واخلي، کومه چې اسلامي طریقې باندې نه وي ذبحه شوي، نو ووايي چې موږ څه وکړو؟

جواب: پوښتل شوې مسئله کې د ټولونه مخکې یو خوا اصولو باندې ځان پوه کړئ. دهغه نه وروسته به ان شاء الله په پورته ذکر شوې مسئلې باندې پوهیدو کې څه تکلیف نه وي.

- ۱: حلال خوړل ضروري دي اوفرض دي، حلال پریښودل او حرام اختیارول، د شرعي ضرورت نه پرته ناجائز او حرام دي.^(۱۲)
- ۲: ترڅو پورې چې حلال شی پیدا کیږي د حرام شی استعمال ناجائز دی.
- ۳: غوښه خوندوره او خوښه غذا ده، که چیرته حلاله پیدا شي، نو به ترده، خو که حلاله پیدا نه شي، نو د حرام استعمال صحیح نه دی.
- ۴: د چاد خوښې له وجې د حرام شي استعمال حلال کېدای نه شي.^(۱۳)

...بقیه د ترمخ]... انما مذکاة مسلم، لانها اصلها حرام، وشککتا في الذکاة المبیحة، فلوکان الغالب فیها المسلمون جاز الأکل عملا بالغالب المفید للطهورية (شرح الحموی علی الأشباه والنظائر، القاعدة الثالثة: البقین لایزول بالشک ج: ۱ ص: ۱۸۳ طبع إدارة القرآن والعلوم الإسلامية)

[إن خبر الواحد یوجب العمل (البحر الرائق، باب شروط الصلاة ج: ۱ ص: ۳۰۵) ایضا: ثم اعلم أن الشک علی الثلاثة أضرب..... فالأول: مثل أن یجد شاة مذبوحة فی بلد..... فلوکان الغالب فیها المسلمون جاز الأکل عملا بالغالب المفید للطهورية (شرح الحموی علی الأشباه، القاعدة الثالثة ج: ۱ ص: ۱۸۳ طبع إدارة القرآن)۔

[”یاایها الذین آمنوا کلوا من طیب ما رزقکم“ الایة ”انما حرم علیکم الميتة والدم ولحم الخنزیر وما اهل به لغیر الله“ (البقرة: ۱۷۳)۔

[عن سلمان..... قال علیه السلام: الحلال ما أحل الله فی کتابه والحرام... [بقیه حاشیه په رازواته ضلحه

۵ د حرامو شيانو استعمال هغه وخت کې جائز دی کله چې حلال نه پيدا کيږي، د ځان بچ کولو له پاره چې حلال شي موجود نه وي. دې ته شرعي اضطرار ويل کيږي.^{۱۱}

۶ د شرعي اضطرار په موقع باندې يوازې د ځان بچ کولو د حد پورې د حرام شي استعمال صحيح دی. د مزې اخيستو يا مړه څينه باندې خوړل صحيح نه دي.^{۱۲}

۷. غير مسلمو کې يهود او نصارا کوم چې خپل خپل کتاب مني او د الله تعالى په نوم باندې خروي ذبحه کوي دهغوی ذبحه شوې د مسلمانانو له پاره حلال او جائزه ده. خو مجوس او دهریه او کوم يهود او نصارا چې خپل خپل کتابونه نه مني او د الله تعالى په نوم باندې ذبحه نه کوي. دهغوی ذبحه شوې د مسلمانانو له پاره جائزه ده^{۱۳} يوازې د خوښې له وجې حرامه غوښه خوړل نه حلال کيږي

د حرامې غوښې په ځای باندې تاسو کب (ماهي)، هگۍ، پی (شیدې)، ماسته او داسې نور. ډیر استعمالولی شئ. کله چې درته حلاله غوښه پيدا شي. نو هغه ډیر مقدار کې ځان سره ذخیره کړئ. یا یوڅو مسلمان په یوځای باندې د ښار په مذبح خانو کې چرگې وغیره ذبح کړئ.

هوټلونو کې د چرکا نو غوښې

سوال: د عمرې یا حج له پاره سعودي عرب ته تگ وي. نو د قیام په دوران کې غوښه او خاصکر د چرکانو غوښه استعمال کيږي؟ هلته کوم چرکان چې راځي. نو هغه د نورو ملکونو نه راځي. عام خلک خو د دې خیال نه ساتي او هغوی یې استعمالوي. هرکله چې دین دار طبقه او خاصکر تبلیغي حضرات خوبالکل د دې غوښې نه ځانونه ساتي، په هوټلونو کې په ترکاری او روست کې هم چرکان استعمال کيږي چې د بهرنه راوړل شوي وي، ځکه چې ارزاني هم وي او په ظاهره ښه هم. اوس سوال دادی چې موږ دغه روست چرکان یا چرکانو واله ترکاری استعمال کړو او که نه؟ سعودي حکومت دا وایي چې چرکان راغوښتل کيږي هغوی وایي

...بقیه د ترمخ]... ما حرم الله فی کتابه، و ما سکت عنه فهو عفوه (مشکوٰۃ، کتاب الأطعمه، ص: ۳۶۷)۔
 [۱] ”فمن اضطر غیر باغ ولا عاد فلا اثم علیه“ (البقرة: ۱۷۳) الضرورات تبیح المحظورات، ومن ثم جاز أكل الميتة عند المخمصة وإساعة اللقمة بالخمير..... ما أیج للضرورة يتقدر بقدرها ومن فروعه المضطر لا يأكل من الميتة إلا قدر سد الرمق (الأشباه والنظائر، القاعدة الخامسة ج: ۱ ص: ۱۱۸، ۱۱۹، طبع إدارة القرآن)۔

[۲] ”فمن اضطر في مخمصة غير متجانف لإثم فإن الله غفور رحيم“ (المائدة: ۳)۔
 [۳] (منها) أي ومن شرائط الذكاة أن يكون مسلماً أو كتابياً فلا تؤكل ذبيحة مجوسى وأهل الشرك والوثني وذبيحة المرتد وتؤكل ذبيحة أهل الكتاب لقوله تعالى: ”وطعام الذين أوتوا الكتاب حل لكم“ والمراد منه ذبائحهم (بدائع الصنائع، كتاب الذبائح والصيد ج: ۵ ص: ۴۵ طبع ایچ ایم سعید)۔

سوال: د یو اخباري اطلاع مطابق پاکستان ته د دیرشتو زرو گهانو یو سمندري بیړي رالیږلو سره د پاکستان مسلمانانو باندې ذبحه کولو سره خوړل شوه، دا گهان د استریلیا نه رالیږل شوي وو. چې دهغو دویمه بیړي عنقریب کراچی ته رارسیدونکې ده، دهغې په خریداري باندې ۱۵۰ ملین ډالر خرچه راغله، دا هغه گهان دي چې د استعمال قابل نه دي پاتې شوي. له دې وجې د طبي ماهرانو مطابق د داسې گهانو غوښه د صحت له پاره نقصاني وي، دا گهان د اتلسو میاشتو نه دوو کلنو پورې دي اود استریلیا د وړیو دکاروبار لاندې استعمال شوي دي. په استریلیا کې د قانون مطابق ټاکلي وخت نه وروسته داسې گهان هلا کیږي، د نقصان نه د بچ کېدو له پاره په مشورې سره د دواړو لوریو تاجرانو دیادو څارویواسلامي ملکونو ته د راواړېدولو بندوبست وکړ، دا ناقابل استعمال گهان پاکستان ته یوازې د مالي فائدي له پاره راولیږل شو، واضحه دې وي چې د پاگلو غواگانو (برطانیه) د غوښې په شان ددې ناروغو گهانو غوښه خوړلو سره هم انسان ذهني مرضونو او پاگل توب کې مبتلا کیږي، د رالیږل شویو گهانو کار یوازې د مسلمانانو د غفلت، د یهود اونساروو په ذریعې سره وشو. ددې ټول تمهید دتوجه وړ امر دادی چې یاد درآمده شده گهان د سور pig-swine خنزیرد تخم نه حامله Cross Breeding کیږي، دې له پاره چې د خوربوالي د مخصوص جنین په یوځای والي سره زیات نه زیات خرب نسل حاصل کړل شي، یاده دې وي چې اهل مغرب د سور په تخم کرلو سره غوا، چیلی او اوبښي ل هم د (ټیست)

١] ولو القيت دجاجة حالة الغليان في الماء قبل أن يشق بطنها لتتف أو كرش قبل الغسل لا يطهر أبداً..... وهو معلل بتشرها النجاسة المتخللة في اللحم بواسطة الغليان (فتح القدير ج: ١ ص: ١٤٦، باب الأنجاس، طبع دار صادر بيروت)

ټیوب» د پروسیس په ذریعې لیبارټري کې د جدید سائنسي طریقې لاندې د بیلاربولو عمل فرار موندلو باندې د څرېه نسل یاد ځناور حاصلوي. په همدې ضمن کې جواب راکړی چې رالیبرل شوي گهوان او نور متذکره ځناورو مسلمان خوړلی شي؟ ایا دا مسلمانانو ته د حرام خوړلو باعث نه دی؟ او ایا د پاگل گهوانو خوراک جائز دی؟ واضح ده چې وي پاگل غوا یا پاگل گد سائنسي اصلاح ده، ظاهراً دا ځناور صحت مند په نظر راځي.

جواب: دلته دوه مسئلې دي. یو دا چې که چیرته حلال ځناور ناروغ وي او دهغه غوښه د صحت له پاره ضرري وي. نودهغه غوښه خوړل اگرچې حلاله ده مگر طبي نقطه نظر سره ممنوع ده. [۱] دویمه مسئله داده چې کوم ځناور د حلال او حرام ځناورو د یوځای والي نه پیدا شو، هغه دخپل مور تابع دی، که چیرته دهغه مور حلاله ده، نو دی هم حلال دی او که چیرته مور حرامه ده، نو دی هم حرام دی [۲]، خو بیا هم د داسې ځناورو خوړل د کراهت نه خالي نه دي. په دې سره معلومه شوه چې د دغه مشکوک گهوانو رالیبرل ممنوع دي، حکومت باندې فرض دي چې د هغو په رالیبرلو باندې پابندی ولگوي.

د استرېلیا نه د رالیبرل شوې غوښې استعمال

سوال: ستاسو توجه د «جنگ» اخبار (۱۴ جولای ۱۹۹۵ء) تاریخ، صفحه ۱۰ کالم ۱، باندې شائع شوي خبر «د استرېلیا نه رالیبرل شوې غوښه د یوتیلیټي ستور په ذریعې به ویشل کیږي»، په عنوان سره را اړوم، د استرېلیا نه رالیبرل شوې غوښې ته د کولډ استوریج (یخو فریجونو) سهولت نه کېدو له وجه نه عامو خلکو ته رسیدو کې تکلیف سره مخ دي. په دې سلسله کې د استرېلیا تریډ کمشنر د صورت حال وضاحت کولو سره وویل چې مستقبل کې چې کله اکثره قصابانو سره د ریفریجریشن سهولت پیدا شي، نو بیا به دا غوښه عوامو ته هم په اسانتیا سره ملاوېږي. هغوی وویل چې د استرېلیا نه حاصلیدونکې دا غوښه به په موزون قیمت باندې ملاوېږي، د اسلام اباد په عوامي مرکز کې به د استرېلین غوښې سهولت پیدا شي او زرتزره به په ملک کې قائم یوتیلیټي ستورونو کې هم دا غوښه ملاوېږي.

د پورتنی خبر په حوالې سره پوښتنه داده چې ایا مسلمان دخپل خوراک څښاک د شيانو د معیار تعین د غیرمسلم په حواله کولی شي؟ غیرمسلم قادیاني بالخصوص. نور غیرمسلم قومونه هم هرکله چې مسلمان ذهني طور باندې خپل طرف ته آماده کولو باندې ناکامه شي، نو هغوی ته پخپلو لاسونو سره ذبحه شوې غوښه خوړل شروع کړي او په دې طریقه د مسلمان

[۱] الضرورة يدفع بقدر الإمكان (شرح المجلة المادة: ۳۱ ص: ۳۲، طبع حبیبه کونته)

[۲] التابع تابع.... التابع لا یفرد بالحکم (شرح المجلة المادة: ۴۸/۴۷ ص: ۳۹، طبع حبیبه کونته)

زړه رو رو تور کيدل شروع شي او دهغه زړه او دماغ، د حرامو او حلالو تميز هير کړي او بيا کفر طرف ته مایل شي.

جواب: خط خو مې ستا شاع گر او په هغې باندې ستا بليغه تبصره هم، زموږه دلته مذهبي تنظيمونو او سياسي جماعتونو ته، د حکومت د دې اقدام په خلاف پوره پوره احتجاج کول پکار دي چې حکومت د غير مسلم ملکونو بیکاره شوې مرده غوښه مسلمانانو باندې د خوړلو نه منع شي او زه مسلمانانو ته هم درخواست کوم چې د دې باسي غوښې د استعمال نه ډډه وکړي او دهغې مکمل بائيگات وکړي.

بحري جاز کې د عيسايي د لاس د ذبح شوي ځناور غوښه خوړل

سوال: مسئله داده چې زما ماما په بهر ملک کې يو بخري جاز کې ملازم دی، چې اکثر يورپي ملکونو کې سفر کوي، الحمد لله دلونځ او روژې پابندی او د سفر په دوران کې هم پابندي کوي. لهدا مسئله داده چې اکثر وختونو کې د يورپي ممالکو سفر کوي او کله دوه مياشتې او کله يوه نیمه مياشت سفر کوي. سفر زیات تر جنوبي امريکا، روس، استراليا، جاپان کې وي. ماما مې وايي چې د سفر په دوران کې چې موږ ته کوم خوراک ملاوېږي، هغه اکثر غوښه وي، چې څوک پخوي هغه اشپز عيسايي دی او څاروي هم هغه خلک ذبحه کوي. لهدا موږه يې هم خورو. موږ هغوی ته وايو چې موږ دا خوراک نه کوو، نو هغوی وايي مه خورئ، موږ هغوی ته وايو چې سبزيانې پخوئ، هغوی دا دليل ورکوي چې سفر زیاته موده وي. لهدا سبزيانې خرابېږي. حالانکې غوښه په فريج کې محفوظ کيدلی شي. لهدا موږ دې خوراک خوړلو باندې مجبوره يو. حالانکې دهغې متبادله بله لاره هم نه شته. ځينې پاکستاني دوستان وايي چې نوکري پريږدئ، نوکري پريښودلو سره زه څه وکړم؟ حالانکې زموږ په ملک کې نوکري په اسانتيا سره نه ملاوېږي، او که چيرته د يو ښه نوکري له پاره درخواست ورکړي، نو پرته د رشوت نه نوکري نه ملاوېږي، لهدا تاسو زما مجبوري پيش نظر ساتلو سره د قران او سنتو په رڼا کې ما په جواب سره مطمئن کړئ.

جواب: که چيرته عيسايي ((بسم الله اکبر)) ويلو سره څاروی ذبحه کړي، نو دهغه څاروي خوړل حلال دي. ۱۱

۱ [و منها ان يكون مسلماً او کتاباً... ثم انما لوکل ذبيحة الکتابي اذا لم يشهد ذبحه ولم يسمع منه شيء أو شهد وسمع منه تسمية الله تعالى وحده (فتاوى عالمگیری ج ۵: ص ۲۸۵، کتاب المباح، طبع رشيدية کوئټه)

د بازاری غوښې دکباب استعمالول

سوال: بازار کې سیخ کې چې کوم کباب خرڅیږي، نو داخلک هغه غوښه نه وینځي او قیمه نرۍ کولو له وجې نه وینځل هم مشکل وي. یعنې کباب سره زموږه خیتوکې وینه هم ځي.

جواب: دا هم حلال دي ^{۱۱}

❖ د قرباني غوښه ❖

د قرباني د غوښې تقسیم

سوال: د قرباني د غوښې تقسیم څنگه پکاردی؟

جواب: کومې غوښې کې چې ډیر شریکان وي، نو غوښه وزن سره تقسیمول پکاردی ^{۱۲} اندازه باندې یې مه تقسیموئ. غوره داده چې د قرباني سره درې برخې کولو سره یوه برخه خپل کور والا له پاره، یوه برخه دخپلوانو (عزیزانو) او دوستانوله پاره، او یوه بذخه په غریبانو او مسکینانو کې تقسیم کړئ، اود کوم کس کوروال چې زیات وي، هغوی ټوله غوښه هم ځان ته ساتلی شي ^{۱۳}. د قرباني غوښه خرڅول حرام دي ^{۱۴}، ذبح کونکي ته اجرت کې غوښه یا خرمن ورکول جائز نه دي. اجرت ورته جدا ورکول پکاردی ^{۱۵}.

[^۱ "قل لا اجد فی ما اوحی الی محرما علی طاعم یطعمه الا ان یكون میتة اودما مسفوحا" الایة (الانعام: ۱۴۵)]

[^۲ ویقسم اللحم بالوزن لأنه موزون وإذا قسموا جزأا لا یجوز (البحر الرائق ج: ۸ ص: ۱۹۸، کتاب الأضحية، طبع دارالمعرفة، فتاوی شامی ج: ۶ ص: ۳۱۷، کتاب الأضحية، طبع سعید)۔]

[^۳ ویستحب أن یأکل من أضحيته ویطعم منها غیره، والأفضل أن یتصدق بالثلث ویخذ الثلث ضیافة لأقاربه، وصدقائه ویدخر الثلث، ویطعم الغنی والفقیر جمیعا کذا فی البدائع ولوحس کل لنفسه جاز، وله أن یدخر کلک لنفسه فوق ثلاثة أيام، إلا أن إطعامها والتصدق بها أفضل، إلا أن یكون الرجل ذاعیال غیر موسع الحال فإن الأفضل له حیث أن یدعه لعیاله ویوسع علیهم به کذا فی البدائع (الفتاوی العالمگیریه، کتاب الأضحية ج: ۵ ص: ۳۰۰ طبع رشیدیة کونته، وأیضا الشامیة ج: ۶ ص: ۳۲۷، کتاب الأضحية، والبحر ج: ۸ ص: ۲۰۳، طبع دارالمعرفة)]

[^۴ ولا یجوز بیع شحمها وأطرافها و رأسها و صولفها و وبرها و شعرها و لبنها ... الخ (عالمگیریه ج: ۵ ص: ۳۰۱ طبع بلوچستان بک دپو) وقوله علیه السلام: من باع أضحية فلا أضحية له، یفید کراهة البیع (البحر الرائق، کتاب الأضحية ج: ۸ ص: ۳۲۷)۔]

[^۵ ولا یعطى أجره الجزار منها شیئا والنهی عنه فی البیع لأنه فی معنى البیع الخ (البحر الرائق، ج: ۸ ص: ۲۰۳ کتاب الأضحية، طبع دارالمعرفة، الفتاوی الشامیة ج: ۶ ص: ۳۲۸، کتاب الأضحية)۔]

د قرباني د چلې وړنونه کورکې پريښودل

سوال: د قرباني له پاره حکم د ادي چې خاړوی صحت منداوښائسته وي، او د ذبح کولونه پس هغه درې برابر و برخو باندې تقسيم کړل شي، خو اوس خلک د قرباني د چلې نه پتونونه (وړون) وغيره مکمل کور کې پريږدي او بيا يې هوتلونو وغيره کې وريټ کولونه پس کورته يوسي، بلکې داهم ليدل شوي دي چې - چيلی دواړه پتونونه دملا سره کور کښې کيښودل کيږي. دې مسئلې باندې د حديث او شريعت په نزد باندې رڼا واچوئ، چې قرباني کونکو ته صحيح معلومات ورکړئ!

جواب: غوره داده چې د قرباني غوښې درې برخې کړل شي: يوه د غريبانو له پاره، يوه خپلوانو (عزیزانو) او دوستانو له پاره، او يوه د کور له پاره، خو که چيرې ټوله تقسيم کړل شي يا کورکې پريښودل شي، نوڅه خبره نه ده^{۱۱}، دې شرط سره چې قرباني صحيح نيت سره وي، يوازې د غوښې خوړلو يا خلکو کې د ښه ښکاريدلو له پاره ئې قرباني نه وي کړې^{۱۲}.

د قرباني غوښه په واده کې خلکو باندې خوړل

سوال: زموږ محله کې يوسړي د غوا قرباني په دريمه ورځ وکړه، او په څلورمه ورځ باندې يې دخپلې لور واده وکړ، او د قرباني دنيمې نه زياته غوښه يې د واده په دعوت کې خلکو باندې وخوړله، آیا دهغوی قرباني وشوه؟

جواب: که چيرې قرباني يې صحيح نيت سره کړې وي، نو ان شاء الله ضرور به قبوله شوې وي او د قرباني غوښه د کور په ضرورت کې استعمالول جائز دي، که څه هم غوره داده چې دريمه برخه صدقه کړل شي، دريمه برخه دوستانو او خپلوانو (عزیزانو) ته ورکړل شي او دريمه برخه پخپله باندې وخوړل شي^{۱۳}.

^۱ [الفضل أن يتصدق بالثلث، ويدخر الثلث ضيافة للأقارب، والثلث لنفسه، فإن لم يتصدق منها شيء، جاز (الجوهره النيرة ج: ۲ ص: ۲۸۵، كتاب الأضحية) أيضاً: والفضل أن يتصدق بالثلث ويتخذ الثلث ضيافة لأقاربه، وأصدقائه ويدخر الثلث..... ولو تصدق بالكل جاز، ولو حبس الكل لنفسه جاز... الخ (فتاوى عالمگیری، كتاب الأضحية، الباب الخامس ج: ۵ ص: ۳۰۰، طبع رشيدية كوتته).]

^۲ [وفي الدر المختار: وإن كان شريك الستة نصرانياً أو مريد اللحم لم يجز عن واحد (الدر المختار على رد المحتار ج: ۶ ص: ۳۲۶، كتاب الأضحية، طبع ايج ام سعيد).]

^۳ [أيضاً بورتني حواله (الفضل أن يتصدق بالثلث، ويدخر الثلث... الخ) او گوري...]

ایا دتوبای غوښې پخپله خوړونکي قرباني کيږي

سوال: غټ اختر کې زموږ کور کې قرباني کيږي نو زما ورور غوښه درې برخې کړي، یوه کور کې کيږي. دوه محلې او خپلوانو (عزیزانو) کې تقسیم کړي. اوزموږ محله کې ډیر خلک ټوله غوښه به کور کې وخوري. محلې او خپلوانو (عزیزانو) کې لږه شان غوښه تقسیموی. او خو ورځې یې خوري. ضرور ووايي چې دداسې خلکو قرباني کيږي؟

جواب: ستاسو ورور چې څنگه کوي هغه بهتر دد. خو که چیرې ټوله غوښه کور کې وخوړل شوه. نو بیا هم صحیح ده^۱. دې شرط سره چې نیت د قرباني وي، یوازې د غوښې خوړلو نیت نه وي^۲.

د قرباني غوښه ذخیره کول جائز دي

سوال: د شرعي حکم مطابق د قرباني غوښه په غریبانو مسکینانو، خپلوانو (عزیزانو) او ګاونډیانو (همسایه ګانو) او کوم خلک چې مستحق دي هغوی کې دې تقسیم کړل شي. خو عام طور باندې لیدل شوي دي چې اکثره کورونو کې د قرباني د غوښې څه برخه خو تقسیم کړل شي او ډیره غوښه په فریجونو (یخچال) وغیره کې وساتل شي، او دخپل استعمال سره سره نیاز او نذر کې هم استعمالیږي او دغه غوښه د بل غټ اختریوري استعمالیږي. اوزیات وخت په فریج کې د اینسودوپه وجه باندې ذایقې او شکل او صورت کې هم فرق راځي او هغې ته کتلو او خوړلو سره کراهت پیدا کيږي. پس دې باره کې شرعي طور باندې ووايي چې دیو غټ اختر غوښه د بل غټ اختر (یو کال پورې) ذخیره کیدای شي؟

جواب: غوره خوداده چې د قرباني غوښې درې برخې کړل شي، یوه برخه دکورنۍ له پاره، یوه دخپلوانو (عزیزانو) اودوستانو له پاره، او یوه دفقیرانو او مسکینانو له پاره، خو که چیرې یو کس ټوله غوښه کور کې کيږي یا ذخیره کړي، نو داهم جائز دي او کله چې د غوښې اینسودل جائز دي. نو دهغې د جائز مقصد له پاره استعمالول هم جائز دي^۳.

۱ [ایضا]

۲ [وفی الدر المختار: وإن كان شريك الستة نصرايا أو مريد اللحم لم يجز عن واحد (الدر المختار علی رد المحتار ج: ۳۲۶، کتاب الأضحية، طبع ایچ ایم سعید).]

۳ [الأفضل أن يتصدق بالثلث، ويدخر الثلث ضيافة للأقارب، والثلث لنفسه، فإن لم يتصدق منها شيء جاز (الجوهر النيرة ج: ۲ ص: ۲۸۵، کتاب الأضحية) أيضا: والأفضل أن يتصدق بالثلث ويتخذ الثلث ضيافة لأقاربه، وأصدقائه ويدخر الثلث..... ولتصدق بالكل جاز، ولو حبس الكل لنفسه جاز... الخ (فتاوى عالمگیری، کتاب الأضحية، الباب الخامس ج: ۵ ص: ۳۰۰، طبع رشیدیة کوئته).]

د قرباني غوبنه غير مسلم ته ورکول

سوال: آیا د قرباني غوبنه غير مسلم ته ورکول کيدای شي؟

جواب: ورکول کيدای شي^{۱۱} خو په دې شرط چې د نذر د قرباني نه وي.^{۱۲}

د نذر د قرباني غوبنه يوازې غريبان خلک خوړلی شي

سوال: زما مور بي بي زما دنوکري (وظيفې) په سلسله کې نذر منلې و. که چيرې زما زوی ته په فلاني ځای کې وظيفه پيدا شوه نوږه به د الله تعالى په نوم باندې قرباني کوم. د الله تعالى په مدد باندې ماته وظيفه پيدا شوه، خو د پيروخت تير شو اوسه پورې نذر پوره نه شو. دې کې سستی اوناوخته والی ضرور وشو، خو زموږ په نيت کې څه فرق نه دی راغلی. يوازې د مطلب مودی چې ددې طريقه به څنگه وي کومه چې صحيح اود اسلام مطابق وي، دې کې اختلاف دی چې د کوم څاروي قرباني وکړل شي دهغه غوبنه دخپلوانو (عزيزانو) او دکور خلکو له پاره جائز ده يا ټوله به غريبانو او مسکينانو يا مدرسي وغيره ته ورکول واجب وي؟

جواب: ستاسو دمور په ذمه باندې د قرباني په ورځو کې قرباني کول واجب دي. اودهغه غوبنې په غريبانو باندې تقسيمول لازم دي. د نذر شې غني او شتمن کس نه شي خوړلی، څنگه چې زکات او صدقه فطر د مالداروله پاره حلاله نه ده.^{۱۳}

^۱ [ويهب منها ماشاء للفقير والمسلم والذمي (فتاوى عالمگیری ج : ۵ ص : ۳۰۰، کتاب الاضحية).
^۲ [فاما الصدقة الواجبة منها كالأضحية المنذورة مثلا فلا يجوز دفعها إلى كافر... الخ (إعلاء السنن ج : ۱۷ ص : ۲۸۸، طبع إدارة القرآن کراچی).]

^۳ [إن وجهت بالندى فليس لصاحبها أن يأكل منها شيئا ولأن يطعم غيره من الأغنياء سواء كان النذر غنيا أو فقيرا، ليس للمتصدق أن يأكل صدقته ولا أن يطعم الأغنياء (فتاوى عالمگیری ج : ۵ ص : ۳۰۰، کتاب الاضحية) أيضا : وأما في الأضحية المنذورة سواء كانت من الفنى أو الفقير فليس لصاحبها أن يأكل ولا أن يؤكل الفنى هكذا في النهاية (فتاوى عالمگیری ج : ۵ ص : ۳۰۰، کتاب الاضحية، طبع رشدية كونه).]

❖ د قرباني د خرمنو استعمال ❖

د قرباني خرمني اسلامي مدرسو ته ورکول

سوال: زموږ د ښار خطيب صاحب د جمعې په خطبه کې دې مسئلې باندې رڼا واچوله چې د زکات مال او د قرباني خرمني د مدرسو په تعمير او د استاذانو تنخواگانو کې استعمالول جائزه دي. له دې نه مخکې دخلکو دا دستور و چې زکات يا د قرباني خرمن وغيره به يې خاص طور باندې د دين خدمت په وجه باندې ديني مدرسو ته ورکولې. سر کال د قرباني په موقع باندې چې د مولانا صاحب تقرير واوريد، نو هغوی د مدرسو په ځای باندې عامو مسکينانو باندې هغه پيسې تقسيم کړې. چې په وجه يې ظاهري طور باندې مدرسو ته نقصان وشو او د عوامو په زړه کې هم د شک پيداشوی دی چې گناه ده نو موږ يې ولې وکړو، په دې وجه باندې ستاسو په خدمت کې خواست دی چې د دې مسئلې وضاحت وکړئ، چې شکونه ختم شي.

جواب: خطيب صاحب چې کومه مسئله بيان کړې ده، هغه داسې صحيح ده چې د قرباني خرمني د مدرسو په عمري د استاذانو په تنخوا کې استعمالول جائزه دي^۱. خوديني مدرسو ته چې کومې خرمني ورکول کيږي هغه د مدرسو په تعمير يا د استاذانو په تنخواه کې نه استعماليږي. بلکې د دين علم حاصل کونکي غريب طالب علماو باندې استعماليږي، مدرسو ته د قرباني خرمني ورکول بلکل جائز دي. بلکې اوسنۍ زمانه کې مدرسو ته د قرباني خرمني ورکول زيات غوره دي. ځکه چې دې کې د غريبانو طالبانو مدد هم کيږي، او د دين د علم خدمت هم.

خرمن څه ډول ادارې ته ورکول کيدای شي؟

سوال: د خرمنو د استعمالولو تر ټولو غوره ځای هغه اداره ده کومه چې د دين خدمت کوي. مثلاً نن سبا ديني مدرسو، خوپوښتنه داده چې نن سبا هر قوم والادانسانيت

^۱ [او يتصدق بجلدها او يعمل منه لا بمستهلك كحل ولحم ونحوه كدراهم لان بيع اللحم او الجلد به ای بمستهلك او بدراهم تصدق بشمنه ... الخ (در مختار مع رد المختار ج: ۴ ص: ۳۲۸، كتاب الاضحية) ولا يصرف إلى بناء نحو مسجد (وفي الشامية) قوله نحو مسجد: كبناء القناطر والسقايات وإصلاح الطرقات وکری الآثار والحج والجهاد وكل ما لا تمليك فيه (رد المختار مع الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۴۴، كتاب الزکاة) (ويتصدق بجلدها او يعمل منه نحو غربال أو جراب) لأنه جزء منها وكان له التصديق والإنفاق به (بحر الرائق ج: ۸ ص: ۱۷۸، كتاب الاضحية).

د خدمت په جذبه باندې خرمڼې جمع کوي. نو آيا هر سړی خپل قوم والو ته ورکولی شي. او دغه شان تور واخلکوته کوم چې دانسانيت د خدمت دعوی کوي او حقيقت کې يوه خپله دعوی کې رښتونی نه دی. بلکې هر يو دخپل نفس د تقاضې پوره کولو له پاره پيسې خرچ کوي، تاسو ووايئ چې څه وکړو؟ داهم وويلئ چې د خرمن ورکولو وخت کې څه نيت کول پکار دي؟ او ددې دور کولو له پاره څه شرطونه دي او صحيح استعمال يې وښيئ!

جواب: د قرباني خرمن که خرڅه کړل شي، نو دهغې پيسې صدقه کول واجب دي. د قرباني خرمن داسې ادارې يا جماعت ته ورکول پکار دي، چې دهغې باره کې يقين وي چې هغوی به يې صحيح ځای کې خرچ کړي.^{۱۱}

د قرباني خرمن د قصاب له لوري ځان سره اړيښودل

سوال: د غټ اختر په قرباني باندې دلته قرباني والا ذبح کولو سره خرمنه سپينولو سره غوښه ورکوي. حالانکې خرمنه هم هغوی سره پاتې شي او دا معلومه هم نه ده چې خرمنه باندې هغوی څه کوي. داسې کولو کې د قرباني والا قرباني صحيح شوه او که نه؟

جواب: هغوی ته دې د ذبحې کولو اجرت ورکړل شي، خرمنه دې د ذبحې په مزدوري کې نه ورکول کيږي.^{۱۲}

د قرباني خرمن د غوښې په شان هر چاته ورکولی شو

سوال: د قرباني غوښه هر چاته ورکول کيږي، خود خرمڼې له پاره قيدولې دي؟ هغه هم د غوښې په شان ورکول کيږي او که نه؟ دې له پاره دمستحق کس پابندي له څه وجې ده؟

جواب: د قرباني خرمن چې ترڅو پورې خرڅه شوي نه وي دهغې حکم د غوښې دی او هغه هم هر چاته ورکول جائز دي.^{۱۳} د خرڅولو نه وروسته ددې صدقه کول واجب دي هغه يوازې غريب ته ورکولی شي.^{۱۴}

۱ [لأن باع الجلد أو اللحم بالفلوس.... تصدق بثمنه (الجوهره النيرة ج: ۲ ص: ۲۸۶، كتاب الأضحية، البحر الرافق ج: ۸ ص: ۲۰۳، كتاب الأضحية، طبع دارالمعرفة، شامي ج: ۶ ص: ۳۲۸، كتاب الأضحية، طبع سعيد)

۲ [ولا يعطى اجرة الجزار منها لأنه كبيع (حاشية رد المحتار ج: ۶ ص: ۳۲۸، كتاب الأضحية)

۳ [تيره شوي حاشيه (ويتصدق بجلدها أو بعمل منه الخ) اوگوري]

۴ [ايضاً پورتنی حاشيه (لأن باع الجلد أو اللحم بالفلوس الخ) اوگوري]

د جومات امام ته د قرباني خرمن ورکول څنګه دي؟

سوال: د قرباني خرمن (پوستګی) د جومات امام ته ورکول جائز دي او که نه؟ مهرباني وکړئ دامسئله لږه تفصیل سره بیان کړئ.

جواب: که چیرته د جومات امام تنخوا یا وظیفه جدا مقرره وي او دامام مقرر کولو وخت کې هغه به ښکاره طور باندې یا اشارتاً دا خبره نه وي شوي چې دامام په حیثیت باندې به موږ تاته د قرباني خرمنې درکو او امام هم مقتدیانو باندې خرمنې خپل حق نه ګڼي. نو دې صورت کې که چیرته مقتدی په رښتیا باندې د غوښې د هډې په طور باندې خرمن هم هدیه کړي. نو جائز دي^۱. خو که چیرته دواړو طرفونه نیت داوي چې دامامت له وجې ورکول کیږي. نو د ښکاره تاویل له وجې یوازې په نوم باندې هدیه کول جائز نه دي^۲ د جومات امام که چیرته غریب وي او دهغه د تنخوا او اجرت د نیت نه پرته یوازې غریب یا عالم او حافظ ګڼلو سره هغه ته خرمن ورکړل شي، نو زما په خیال باندې دانه یوازې جائز دي، بلکې بهتر دي. داسې عالمان او حافظان که چیرته محتاج وي، نو دهغوی امداد کول اولی دي.

شتمن امام ته د قرباني خرمن او صدقه فطر ورکول

سوال: یو امام صاحب چې هغه مالدار وي او تنخوا دار هم وي اویا د وړوګي اختر فطرانه (سرسایه) اود غټ اختر د خرمنو پیسې پخپله باندې غواړي او دا وایي چې ددې خبرې زه ذمه داریم چې ما باندې ددې شیانو پیسې لګیږي. تاسو د اسلام د شرعي حیثیت مطابق ددې مسئلې تفصیلي جواب راکړئ او دا هم بیان کړئ چې دې امام پسې لمونځ کیږي او که نه، که چیرته کیږي. نو څنګه او که نه کیږي. نو څنګه؟ وضاحت سره جواب راکړئ!

جواب: امام ته د اجرت په طور باندې صدقه فطر او د قرباني خرمن ورکول جائز نه دي^۳ او که چیرته هغه غریب او د اولادار کیدو له وجې د زکات مستحق وي، نو د خپلې غریبي له وجې هغه د نورو خلکو نه زیات مستحق دی. پاتې شوه دا خبره چې د زکات مستحق دی او که نه؟

۱ [او تصدق بجلدها أو يعمل منه لا بمستهلك كخل ولحم ونحوه كدراهم فإن بيع اللحم أو الجلد به أى بمستهلك أو بدراهم تصدق بشفه (شامی ج: ۶ ص: ۳۲۸، کتاب الاضحیة طبع سعید)۔

۲ [عن علی أن النبی صلی الله علیه وسلم أمره أن يقوم علی بدنه وأن یقسم بدنه کلها لحومها وجلودها وجلالها ولا یعطی فی جزائها شیئا] بخاری ج: ۱ ص: ۲۳۲) ویشترط ان الصرف تملیکا لا إباحة کما مر (در مختار ج: ۲ ص: ۲۴۴)

۳ [ایضا دغه پورته حواله]۔

دې باره کې که چیرته په هغه خبرې باندې اعتماد نه وي، نو خپله خوښه کول پکار دي (۲)، که چیرته هغه امام نیک او دین دار وي، نو هغه پسې لمونځ کول صحیح دي.

د قرباني خرمن (پوستکی) یا صدقه فطر که غریب سړی واخلي او

پخپله خوښه باندې یې جومات یا مدرسه ته ورکړي، نو جائز دي

سوال: یو غریب سړی ته د قرباني خرمن او صدقه فطر ورکړل شوه، اوس که چیرته هغه سړی غواړي چې خرمن او صدقه فطر جومات یا مدرسه ته ورکړي، نو دابه جائزوي او که نه؟ ایا جومات او مدرسه کې هغه په تعمیر باندې خرچ کېدای شي؟

جواب: د قرباني د خرمن او صدقه فطر د پیسو څوک غریب او مسکین مالک جوړول ضروري دي، له دې وجې جومات یا مدرسه باندې دغه پیسې نه شي استعمالیدای^{۱۱}، که چیرته یو غریب یا مسکین کس د دغو شیانو مالک جوړکړل شي او هغه پخپله رضا او رغبت باندې جومات یا مدرسه ته ورکول غواړي، نو د هغو پیسو صورت بدل شو او هغه د قرباني د خرمنو یا صدقه فطر پیسې پاتې نه شوې، له دې وجې اوس هغه د جومات یا مدرسه په تعمیر کې یاد نورو چنډو په شان استعمالیدای شي^{۱۲}.

د فلاحی (خیریه) کارونو له پاره د قرباني خرمنې جمع کول

سوال: که چیرته یوه ډله د فلاحی (خیریه) کارونو په نوم باندې د قرباني خرمنې او چنده اخلي، نو هغوی ته د قرباني خرمنې او چنده ورکول پکار دي او که نه؟

جواب: د قرباني خرمنې خرڅولونه وروسته د هغو د پیسو حکم د زکات د پیسو په شان دی، د هغه تملیک ضروري دی او د تملیک نه پرته فلاحی کارونو کې ددې خرچ کول صحیح نه دي^{۱۳}، د قرباني خرمنې داسې ادارو ته ورکول پکار دي چې د شرعي اصولو مطابق هغه په صحیح ځایونو کې استعمال کړي.

^۱ [اولا یصرف إلى بناء لموسجد ولی الشامة (قوله لموسجد) کبناء القناطر والسقایات وإصلاح الطرقات وکری الأثمار والحج والجهاد وکل ما لا تملیک فيه (شامی ج : ۲ ص: ۳۴۴، کتاب الزکاة)۔
^۲ [قلنا ان الحيلة أن یصدق علی الفقیر ثم یأمره بفعل هذه الأشياء (در مختار ج : ۲ ص: ۳۴۵)۔
^۳ [اولا یصرف إلى بناء لموسجد ولی الشامة (قوله لموسجد) کبناء القناطر والسقایات وإصلاح الطرقات وکری الأثمار والحج والجهاد وکل ما لا تملیک فيه (شامی ج : ۲ ص: ۳۴۴، کتاب الزکاة)۔

د قرباني د څرمنوپه پيسو باندې جومات جوړول صحيح نه دي

سوال: د صدقه فطر او قرباني د څرمنو پيسې په جومات يا مدرسو جوړولو باندې خرچ كيداى شي او كه نه؟

جواب: زكات، صدقه فطر او د قرباني د څرمنو د پيسو څوك فقير مالك جوړول ضروري دي، جومات يا مدرسو جوړولو كې خرچ كول يې صحيح نه دي.^{۱۱}

د كتابونوپه چاپ كولو باندې د قرباني د څرمنو پيسې لږكول

سوال: موږ يو څو ملگرو په يوځاى باندې يوه اداره د دعوت واصلح په نوم باندې قائم كړې ده. د دې د قيام مقصد د عالمانو كتابونه په عام انداز كې عوامو ته رسول دي، اود بدعاتو او اوسنيو رسمونو د ختمولو له پاره د حضرت تهانوي رحمته الله عليه او مختلفو عالمانو كتابونه چاپ كول دي. اوسه پورې په چاپ كولو باندې راتلونكې خرچه ټوله د ادارې په كار كنانو باندې ده، يو څو مياشتې مخكې ځينې ملگرو د امشوره راکړه چې ولې موږ د قرباني د څرمنونه حاصل شوې پيسې د ادارې په فنډ كې جمع نه كړو، دلته دا خبره هم د ذكر كولو قابل ده چې د ادارې مقصد يوازې د كتابونو چاپ كول نه دي، بلكې دخپلو ملگرو د تعليم او تربيت له پاره رسالې اخيستل، لائبريري (كتابخانه) جوړول، اونورو ديني تنظيمونو سره مدد كول هم دي، نو آيا موږ دخپلوانو (عزیزانو) نه حاصل شوې د قرباني د څرمنو پيسې دې كارونو كې لگولې شو؟

جواب: د قرباني د څرمنو نه حاصلې شوې پيسې د زكات په شان حكم لري، مستحقينو ته د دې تمليك ضروري دى. كه هغه د نغدو پيسو په شكل كې وي او كه د كتابونو وغيره په شكل كې وي. په هر حال داسې كارونو كې لگول جائز نه دي، په كوم كې چې د تمليك صورت نه وي.^{۱۲}

۱۱] ايضاً... ويتصدق بجلدها أو يعمل منه لا بمستهلك كخل ولحم ولحوه كدراهم فإن بيع اللحم أو الجلد به أى بمستهلك أو بدراهم تصدق بثمنه ... الخ (درمختار مع رد المختار ج ۶: ص ۳۲۸، كتاب الأضحية) ولا يصرف إلى بناء نحو مسجد (وفي الشامية) قوله نحو مسجد: كبناء القناطر والسقايات وإصلاح الطرقات وكري الأنهار والحج والجهاد وكل ما لا تمليك فيه (رد المختار مع الدر المختار ج ۲: ص ۳۴۴، كتاب الزكاة) (ويتصدق بجلدها أو يعمل منه نحو غربال أو جراب) لأنه جزء منها وكان له التصديق والإنفاق به (بحر الرائق ج ۸: ص ۱۷۸، كتاب الأضحية)۔

۱۲] ايضاً،۔

جومات سره متصل دوکانونو کې د قرباني د څرمنو پيسې استعمالول

سوال: د جومات د کميټې صدر د خلکو نه د قرباني څرمنې واخيستلې او هغه څرمنې يې خرڅې کړې. د کميټې د صدر د وينا مطابق هغه پيسې د جومات د دوکانونو په جوړولو کې استعمال شوې. آیا دا پيسې کومې چې د قرباني د څرمنو نه حاصلې شوې وې، د جومات په دوکانونو کې استعماليدای شي او که نه؟

جواب: پوښتل شوي صورت کې د قرباني د څرمنو پيسې د جومات په دوکانونو باندې استعمالول جائزه دي. ځکه چې د قرباني د څرمنې پيسې يوازې هغو ځايونو کې استعماليدای شي. په کومو کې چې د زکات پيسې خرڅ کيدای شي او د زکات د استعمال ځايونه د سورت توبه په آيت کې بيان شوي دي^(۱)، د جومات دوکانونه خو لري خبره ده. د جومات په جوړولو کې هم د زکات او د قرباني څرمنې نه شي استعماليدای. په دې وجه باندې چې دا واجب صدقات دي، او واجب صدقاتو کې تملیک ضروري دی، او پوښتل شوي صورت کې تملیک نه شته^(۲).

مولانا اشرف علي تهانوی رحمته الله علیه په خپله فتاوا کې ليکلي دي:

فقهاوو تصريح کړې ده، چې تر څو پورې څرمن خرڅه شوې نه وي هر کس ته دهغې ورکول او پخپله باندې هم دهغې نه فائده اخيستل جائز دي، (خو قصاب وغيره ته يابل چاته د اجرت په طور باندې ورکول جائزه دي)، او کله چې خرڅه کړل شي نو دهغې د قيمت صدقه کول واجب دي او د صدقې په اصل حقيقت کې تملیک ماخوځ دی او چونکې دا واجب صدقه ده، په دې وجه باندې د زکات په شان يې استعمالول دي. (امداد الفتاوى جلد دوم ص ۵۳۶)

کوم حضراتو چې د ذکر شوي جومات د کميټې صدر ته د جومات يادوکانونو جوړولو لپاره د قرباني څرمنې ورکړې دي او صدر دهغې خرڅولو سره پيسې حاصلې کړې، دهغوی له لپاره ضروري دی چې هغوی دهغې څرمنو د پيسو مطابق پيسې صدقه کړي، ياد جومات د کميټې صدر د څرمنې ورکونکو په اجازه باندې مستحقو خلکو ته پيسې ورکړي^(۳).

^(۱) "انما الصدقات للفقراء والمساكين والعاملين عليها والمؤلفة قلوبهم وفي الرقاب والغرمين وفي سبيل الله وابن السبيل، فريضة من الله، والله عليم حكيم" (التوبة: ۶۰)۔

^(۲) تيره شوی حاشیه (و بتصدق بجلدها أو يعمل منه الخ) او ګوري؟! و ايضاً... ولا يصرف إلى بناء نحو مسجد ولی الشامية (قوله نحو مسجد) كبناء القناطر والسقايات وإصلاح الطرق وكري الأنهار والحج والجهاد وكل ما لا تملك فيه (شامي ج: ۲ ص: ۳۴۴، كتاب الزكاة)۔

^(۳) "فإن بيع اللحم والجلد به أى بمستهلك أو بدراهم تصدق به منه .. الخ (در المختار، كتاب الأضحية ج: ۵ ص: ۲۸۷)"

زده کونکي ته د د نياوي اعلیٰ تعلیم حاصلولو

له پاره د قرباني د څرمنو ډیرې پیسې ورکول

سوال: یو طالب علم چې هغه په انجنیري کې د بي اے ډگری حاصله کړې ده. هغه په همدې شعبه کې د اعلیٰ تعلیم حاصلولو له پاره د کنیډا شمالي امریکا، په یونیورسټي کې داخله اخیستل غواړي. دهغې له پاره هغه د یونیورسټي نه منظوري حاصله کړې ده. اود داخلې ټول ضروري کاغذونه تیار شوي دي. خو هغه ته مشکل دادی چې هغه سره ذاتي طور باندې ددې څه انتظام نه شته. دهغه کوشش دادی چې هغه دخپلو پیژندګلو خلکو نه پنځه اویازره روپۍ راجمع کړي. نوباقی نیمې پنځه اویازره روپۍ به جمیعت هغه ته د قرباني د څرمنو د فتنه ورکړي. چې هغه د اعلیٰ تعلیم حاصلولو له پاره بهر ملک ته لاړ شي. اودغه اعلیٰ تعلیم د ملک او قوم د خدمت ذریعه جوړه کړي. پوښتنه داده چې آیا دیوکس مدد د قرباني د څرمنو نه حاصل شویو پیسو باندې کیدای شي او که نه؟ اودرخواست ورکونکی ځان ددې مستحق ښيي.

جواب: ماته دا بالکل ناجائز ښکاري. دنورو عالمانو نه هم پوښتنه وکړئ، که چیرې هغه صاحب ته دغه پیسې ورکول وي. نوددې دا تدبیر کیدای شي چې هغه ته هغومره پیسې د قرض په طور باندې ورکړل شي. او کله چې هغه خرچ شي، نود هغه پیسونه دهغه قرض ادا کړئ.

❖ د غیر مسلم د ذبیحې حکم ❖

د مسلمان اواهل کتاب ذبیحه جائزه،

د مرتد، د هري اود جهتي د ذبیحه جائزه ده

سوال: خواست دادی چې زما مشره خور په امریکه کې اوسیږي، دهغې مسئله داده چې هلته کومه غوښه ملاویرې هغه د جهتي^۱ وي. په دې وجه باندې هغه خوړل جائز دي او که نه؟ اوسه پورې خو هغوی دغه غوښه نه ده خوړلې. ځکه چې هغه گنې چې داپه ناجائز طریقې باندې حلالیږي. خو هلته موجود نور پاکستانی دغه غوښه استعمالوي، اوهغې ته وایي چې کراچی کې څوک په هر څاروي باندې الله اکبر وایي؟ هلته هم څاروي همداسې حلالیږي، تاسوته خواست دی چې ددې مسئلې باره کې لږ وضاحت وکړئ چې هغه ورته ددې جواب ورکړل شي. آیا هغه غوښه جائزه او که نه؟ ځکه چې غوښه که هم داسې حالت کې ونه خوړل

^۱ د جهتي غوښه دپته وایي چې د څاروي غاړه په توره باندې یو وار ووهل شي او کټ شي اودا د مسلمانانو په نزد حرامه ده. (فیروز اللغات ص ۵۱۸)

شي. نوپه څه نه څه شي کې هغه په څه طريقه باندې شامل (گډه) شوې وي، مهرباني وکړئ
جواب راکړئ!

جواب: کوم حلال څاروی چې یو مسلمان یا کتابي بسم الله ویلو سره ذبح کړی وي دهغه
خوراک حلال دی اود مرتد، دهرې ذبیحه حلاله نه ده^{۱۱} دغه شان د جهتکې غوښه هم حلاله
نه ده^{۱۲}. زموږ د معلوماتو مطابق په کراچۍ کې د جهتکې غوښه نه وي.

يادونه د ذبح کولو په وخت بسم الله ويل ضروري دي که یو مسلمان قصداً بسم الله ونه ويلي،
نو ذبیحه به حلاله نه وي. خو که ذبحه کونکی مسلمان وي او که په هیره يې بسم الله ونه
ويله. نو ذبیحه جائز ده.^{۱۳}

د کومو اهل کتابو ذبیحه جائزه؟

سوال: موږ دوه دوستان په امریکه کې اوسیږو، زموږ دلته د اوسیدو تقریباً شل کاله شوي
دي مسئله داده چې زما د دوست وينا ده چې اهل کتاب که هرڅنگه وي، دهغه ذبحه کړل
شوی څاروی جائز دی او هغه د قرآن د آیت نه دلیل پیش کوي اوزما وينا داده چې دهر اهل
کتاب ذبحه کړل شوی څاروی جائزه دی، بلکې هر هغه اهل کتاب چې هغه په خپل تیر شوي
شریعت باندې له اعتقاد سره عمل کوي او دهغه د ذبحې طريقه هم هغه وي کومه چې دهغوی
په کتاب کې ده، ځکه چې دهغوی اود مسلمانانو طريقه یوه ده، یعنی بسم الله ویلو سره
څاروی ذبحه کول، که ددې خلاف وي، نوحرامه ده، پوښتنه داده چې آیا په موږ دواړو کې
کوم یو په صحیح عمل باندې دی؟ او که دواړه په غلط عمل باندې یو نو صحیح مسئله څه ده؟
مهرباني وکړئ دا د قرآن او حدیث په رڼا کې تفصیل سره ولیکئ او که دې سره د ذبحه
کونکي له پاره څه شرائط وی چې دهغې په وجه ذبیحه حلالیږي هغه هم واضح ولیکئ!

۱ [احل ذبیحه مسلم و کتابي لقوله تعالی: و طعام الذین اوتوا الکتاب حل لکم والمراد به ذبائحهم... لا مجوسی
روثی و مرتد و محرم و تارک التسمیه عمداً یعنی لا یحل ذبیحه هؤلاء... الخ (البحر الرائق ج: ۸ ص: ۱۹۱)
۲ [تفصیل دپاره اوگوری: فتاوی بینات، جلد چهارم ص: ۵۴۵ تا ۵۹۱]—

۳ [ومنها (ای من شرائط الذکاة) التسمیه بحالة الذکر عندنا و لنا قوله تعالی: و لا تأکلوا مما لم یذکر
اسم الله علیه و اله لفسق و لنا ما روی عن راشد بن سعد عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال: ذبیحه المسلم حلال سمی او لم یسم ما لم یعمد، و هذا نص فی الباب (بدائع، کتاب الذبائح ج: ۵ ص: ۴۶)
ایضا و حل لو ناسیا یعنی حل الذکی لو ترک التسمیه ناسیا (البحر الرائق ج: ۸ ص: ۱۹۲، کتاب الذبائح،
طبع دار المعرفة بیروت)۔

جواب: په دې بحث کې ستا خبره صحيح ده داهل کتاب ذبيحه حلاله ده خو په دې کې دځينو خبرو لحاظ ساتل ضروري دي

لومړۍ چې ذبحه کونکي يقين سره صحيح اهل کتاب وي. ډير خلک داسې دي چې هغوی نه نومي حيثيت سره يهودي يا عيسايي ويل کيږي. خو عقیده کې دهري وي او هغوی دهیڅ ډېر 'ومذهب قائل نه وي. داسې خلک شرعا اهل کتاب نه دي او دهغوی ذبيحه هم حلاله نه ده.^{۱۱}

دویم ځيني خلکو ته مخکې مسلمان ويل کېدل ، بيا يهودي يا عيسايي جوړشول. داخلک هم اهل کتاب نه دي. بلکې شرعاً مرتد دي اود مرتد ذبيحه مرداره ده.^{۱۲}

درېم داهم ضروري ده چې ذبحه کونکي دالله تعالی نوم اخيستلو سره يعنی بسم الله ويلو سره ذبحه کړې وي. له دې نه پرته هم حلاله نه ده. دغه شان د کتابی هم.^{۱۳}

څلورم ذبحه کونکي خپل لاس سره ذبح کړې وي.^{۱۴} نن سبا مغربي ملکونو کې مشين سره څاروي کت کيږي او ورسره د "بسم الله اکبر" تپ لگول کيږي، گویا د "بسم الله" ويلو کار دسړي په ځای تپ اداکوي اود ذبحې کار دسړي په ځای مشين کوي. داسې څاروي حلال نه دي. بلکې د مردار په حکم کې دي.^{۱۵}

۱ | و طعام الذین أوتوا الکتاب حل لکم وطعامکم حل لهم، قال الزهري : لأبأس بذبيحة نصاری العرب وإن سمعته سمي لغير الله فلا تأکل، وإن لم تسمعه فقد أحله الله وعلى کفرهم وقال ابن عباس : طعامهم ذبائحهم أيضا وشرط أن لا يذكر فيه غير الله تعالى حتى لو ذکر الکتابي المسيح أو عزیرا لا یحل (صحيح البخاری، باب ذبائح أهل الکتاب ج : ۲ ص : ۸۲۸، البحر الرائق، کتاب الذبائح ج : ۸ ص : ۱۶۸، أيضا معارف القرآن ج : ۳ ص : ۴۸ سورة المائدة)۔

۲ | لاجموسی ولا وثنی ومرتد ولا فرق فی المرتد بین أن یرتد إلی دین اليهودية أو النصرانية أو غیر ذالک الخ (البحر الرائق ج : ۸ ص : ۱۹۱، کتاب الذبائح، طبع دارالمعرفة، بیروت)۔

۳ | وشرط کون الذابح مسلما أو کتابيا ذميا أو حریبا إلا إذا سمع منه عند الذبح ذکر المسيح (ردالمحتار، کتاب الذبائح ج : ۶ ص : ۲۹۷) أيضا : وتشترط التسمية من الذابح حال الذبح أو الرمی لصید أو الإرسال ... الخ قوله حال الذبح قال فی الهدایة : ثم التسمية فی ذکاة الإختیار تشترط عند الذبح وهی علی المذبوح (ردالمحتار علی الدر المختار، کتاب الذبائح ج : ۶ ص : ۳۰۲ طبع سعید) وأما شرائط الرکن، فمنها : أن تكون التسمية من الذابح (بدائع الصنائع، کتاب الذبائح، فصل فی شرط حل الأهل ج : ۵ ص : ۴۵)۔

۴ | لأن التسمية فی الذکاة الإختیارية مشروعة علی الذبح لعلی الة والذبيحة لم تتغير (البحر الرائق ج : ۸ ص : ۱۹۱)

۵ | ايضا پورتنی حواله (و شرط کون الذابح مسلما... الخ) او گوري۔

د يهودي د ذبيحې جائز کيدو شرطونه

سوال: که په اسلامي طريقه باندې ذبحه شوې غوښه نه پيدا کيږي، نود يهوديانو ذبحه شوې غوښه خوړل جائز دي او که نه؟

جواب: يهودی که په موسی عليه السلام باندې ايمان لري او خپل کتاب مني، نو هغه اهل کتاب دی دهغه ذبيحه جائز ده^{۱۱} په دې شرط چې دالله په نوم سره يې ذبحه کړي.^{۱۲}

د يهودي ذبيحه استعمال کړو که د عيسايي؟

سوال: بهرملک کې د مسلمانانو له پاړه ډاډيره غټه مسئله ده، اکثر چې کومه حلاله وي هغه يا خود يهوديانو وي يا د عيسايانو، د اهل کتاب کيدوپه وجه باندې عام طور باندې د يهوديانو حلاله صحيح گڼل کيږي. اود عيسايانو باره کې عام خيال وي چې هغوی دخپل کتاب مطابق ذبح نه کوي. ددې په وجه باندې د مسلمانانو په ذهنونو کې ډيره پريشاني وي. مهرباني وکړئ دقرآن اوسنت په رڼاکې ددې مسئلې حل بيان کړئ!

جواب: د اهل کتاب حلاله صحيح ده، که چيرې اطمینان وي چې يهوديان په صحيح طريقه باندې ذبح کوی اود عيسايانو طريقه صحيح نه ده. نود يهوديانو حلالې ته ترجيح ورکول پکار دي. دنصرانيانو له حلالې نه ځان ساتل پکار دي.^{۱۳}

د روافضود حلالې څه حکم دی

سوال: ۱. شيعه مسلمان دی او که کافر؟

۲. د شيعه د جنازې لمونځ کونکي او مونځ ورکونکي باره کې عالمان څه فرمايي؟

۳. آیا د شيعه دکورپځ شوي شيان خوړل جائز دي؟

۴. آیا د شيعه حلاله جائز ده؟

[وإنما أحلت ذبائح اليهود والنصارى من أجل أنهم آمنوا بالتوراة والإنجيل (الفقه الإسلامي وأدلته ج: ۳ ص: ۶۵۰)]

[ويشترط أن لا يذكر فيه غير الله تعالى حتى لو ذكر الكتابي المسيح أو عزيرا لا يحل (البحر الرائق ج: ۸ ص: ۱۶۸) أيضا : وطعام الذب من أوتوا الكتب حل لكم وطعامكم حل لهم، قال الزهري : لا بأس بذبيحة نصارى العرب وإن سمعته سمى لغير الله فلا تأكل، وإن لم تسمعه فقد أحل الله وعلم كفرهم وقال ابن عباس رضى الله عنهما: طعامهم ذبائحهم (صحيح البخارى، باب ذبائح أهل الكتاب ج: ۲ ص: ۸۲۸ طبع قديمي).
[۱] ايضاً پورتنی دواړه حوالې اوگوري.

جواب: اثنا عشرية شيعه قرآن کې د تحريف قائل دي^{۱۱} ددري خلورو صحابه کرامو ﷺ نه پرته پاتې ټول صحابه کرام ﷺ کافراو مرتد گڼي^{۱۲} او حضرت علي ﷺ اودهغه يوولس بزرگان معصوم او مفترض الطاعة^{۱۳} او انبياء وو ﷺ نه افضل گڼي^{۱۴} اود اتولي عقيدې دهغوی د مذهب په معتبرو او مستند کتابونو کې موجودې دي او ښکاره خبره ده چې کوم خلک داسې عقيدې لري. هغوی مسلمانان کيدای نه شي^{۱۵} اونه دهغوی ذبيحه حلاله ده^{۱۶}. اونه دهغوی جنازه جائز ده^{۱۷}. اونه هغوی د مسلمانانو په هديره کې خښول جائز دي^{۱۸} او که چيرې يو کس دا وايي چې زه دهغوی د عقيدو قائل نه يم، نو دهغه مذهب نه د برات اظهار کول لازم دي. د کومو چې دا عقيدې دي. اودهغه خلکو تکفير ضروري دې چې

^۱ [ان القرآن قد طرح منه ای كثيرة (مقدمة البرهان ص : ۳۷)۔

^۲ [عن أبي جعفر رضى الله عنه قال : كان الناس أهل ردة بعد النبی صلى الله إلا ثلاثة ... الخ (روضة کالی ج ۸ ص : ۲۴۵)۔

^۳ [إعلم ان الإمامية إتفقوا علي عصمة الأنمة عليهم السلام من الذنوب صغیرها وکبرها (بحار الأنوار ج : ۲۵ ص : ۲۰۹، طبع ایران)۔

^۴ [اکثر علماء شيعی را اعتقاد انست که حضرت امير عليه السلام وسائر ائمه افضل اند از پیغمبران سواي پیغمبر اخر زمان الخ (حق اليقين ص : ۷۰)۔

^۵ [ويجب إكفار الروافض في قولهم : يرجع الاموات الى الدنيا ويقولهم : إن جبريل غلط في الوحي الى محمد صلى الله عليه وسلم دون علي رضى الله عنه، وهؤلاء القوم خارجون عن الاسلام، واحكامهم أحكام المرتدين (الفتاوى التاتار خانية. كتاب احكام المرتدين، فيمن يجب إكفاره من اهل البدع ج : ۵ ص : ۵۳۸، طبع إدارة القرآن کراچی) الرافضی إذا كان يسب الشيخين و يلعنهما ... والعياذ بالله ... فهو كافر ولو كذب عائشة رضى الله عنها بالزنا، كفر الله من انكر امامة ابي بكر الصديق رضى الله عنه، فهو كافر ويجب إكفار الروافض في قولهم برجة الاموات الى الدنيا و بتناسخ الارواح، و بانتقال الارواح الاله الى الانمة. ويقولهم في خروج امام باطن. و بتعطيلهم الامر والنهي الى ان يخرج الامام الباطن، ويقولهم : ان جبريل عليه السلام غلط في الوحي الى محمد صلى الله عليه وسلم دون علي ابن ابي طالب رضى الله عنه وهؤلاء القوم خارجون عن ملة الاسلام واحكامهم احكام المرتدين كذا في الظهيرية (الفتاوى العالمگیریة، كتاب السير، الباب التاسع في احكام المرتدين مطبب موجبات الكفر انواع منها ما يتعلق بالإيمان والإسلام ج ۲ ص : ۲۱۴ طبع رشيدية)۔

^۶ [لا تؤكل ذبيحة الروافض والقدرية كما لا تؤكل ذبيحة المرتد (الصارم المسلول ص : ۵۷۵)۔

^۷ قال محمد بن يوسف الفريابي وسئل عن شتم أبابكر قال : كافر، قيل : أیصلی علیه؟ قال : لا (أيضا)۔

^۸ وإذا مات أوقلت علی ردتہ لم يدفن في مقابر المسلمين ولا أهل ملة وإنما يلقي في حفرة كالكلب (الأشباه والنظائر ج : ۱ ص : ۲۹۱، كتاب السير، باب الردة، طبع إدارة القرآن)۔

داسې عقیدې لري، ترڅو پورې چې هغه داسې نه کوي، هغه به هم دهغې عقیدو قائل ګڼل کېږي اود هغه انکار به تقیه^۱ باندې محمول کړل شي.

❖ د قرباني متفرقي مسئلې ❖

څاروی قرض اخیستو سره قرباني کول

سوال: څنگه چې د دنیا کاروبار کې موږ د یو بل نه قرض اخلو، اوبیا وروسته قرض ادا کړو، آیا دغه شان قرض باندې د قرباني څاروی اخیستل جائز دي؟

جواب: جائز دي.

سودي قرض سره قرباني کول

سوال: زما د ښځې وروردی، چې د کور واحد کفیل هم دی، هغه په سود باندې قرضه اخیستو سره کور او دکان جوړوي، زه هر کال دهغه سره (په غټ اختر کې) قرباني کې برخه اخلم، ایا په دې حالت کې زما د ښځې دورور قرباني جائز ده، هر کله چې هغه په سود باندې قرضه اخستې ده؟ دهغه یو اسنوکر کلب هم دی چې د روزگار همدا ذریعه ده، اود هغې ګټه زما د ښځې د ورور په وینا زیاته نه کېږي، په ډیره مشکله سره گزاره کوي، ایا د ښځې په ورور باندې قرباني واجب ده؟ سود باندې قرضې والا واقعه یوازې ماته معلومه ده، ځکه چې هغه ماته پخپله ویلي و، همدغه شان نور شریکان چې په قرباني کې برخه اخلي، چې هغوی ته زما د ښځې د ورور په سود باندې قرضې والا خبره معلومه نه ده، ایا دهغو حضراتو قرباني به جائز وی؟ زما د اوبنۍ وینا ده چې زه به قرباني ضرور کوم، الله تعالی قبلوي او که نه، کم از کم زما د وړوکو وروڼو شوق خو به پوره شي، ځکه چې څنگه د کور خرچې چلیږي هماغه شان به قرباني هم کوم، ایا دهغه قرباني یا د نورو شریکانو قرباني به صحیح شي؟ که چیرته نه نو دهغې عذاب به د چا په سروی؟ ایا دا دنیا ته ښودنه به نه وي؟ ستاسو نه گزارش دی چې ددې جواب د قرآن او سنتو په رڼا کې زرتزره راکړئ دې له پاره چې زما اوبنۍ ددې حرکت نه منع شي.

^۱ شیعه ګان وانی چه په مونږ ګڼل څوک تقیه نه کوی هغه مسلمان نه دي، تقیه دې ته وانی چه خپل عقائد او کړه وړه له سنیانو نه پټ ساتی

جواب: قربانی په هغه سړي باندې واجب ده چې دنصاب مالک وي. ۱۱ له دې وجې ستاسو د اوبنۍ په ذمه باندې قرباني لازم ده، قرباني د رضا الهی په نیت سره کیږي. یوازې د وړو کو شوق پوره کولو په نیت باندې نه کیږي، څوک چې په قرباني سره د عبادت نیت نه لري. دهغه سره دې د قرباني برخه نه نیول کیږي. که نه شریکانو کې به د چا قربانی هم صحیح نه وي. ۱۲ سودي قرضه اخیستل حرام دي. داسې سړي توبه ویستل پکار دی. که چیرته هغه دهغې نه توبه ونه باسي، نو نوروته دهغه سره په قرباني کې برخه نیول نه دي پکار.

قسطونو (کشتونو) باندې د قرباني چلای

سوال: دیوڅو ورځونه په تې وي (تلویزون) او اخبارونو کې د قرباني د چیلو او غواگانود بک کولو (داخیستو له پاره د پیسو جمع کولو) اشتها راځي. پوښتنه داده چې آیا قسطونو باندې چیلې یا غوا اخیستو سره قرباني کول جائز دي او که ناجائز؟ مهربانی وکړئ دې مسئلې باندې رڼا واچوئ چې زما مسئله حل شي او نور وځلکوته هم شرعي حل معلوم شي.

جواب: د کوم څاروي چې تاسو مالک یې دهغې قربانی جائزه ده، که هغه تاسو په نغدو اخستی وي. او که په قرض وي او که په قسطونو باندې، خودا خبره یاد ساتل پکار دی چې یوازې څاروي بک کولو (داخیستو له پاره پیسو جمع کولو) سره تاسو دهغه مالک نه جوړیږئ. اونه بک کولو سره بیع کیږي. بلکې کومه ورځ باندې چې تاسو ته ستاسو د جمع کړې شوې پیسو په بدله کې څاروی درکړل شي، هغه وخت تاسو دهغه مالک شوی.

د غریب د قرباني څاروی یو ناڅاپه بیمار شي نوڅه وکړي؟

سوال: زید د قرباني له پاره څاروی اخستی و، هغه د غټ اختر نه یوه ورځ مخکې د مرګ حالت ته ورسید. بیایې هغه ذبح کړ او تقسیم یې کړ، آیا دهغه قرباني وشوه او که نه؟ اوزید بالکل غریب نو کړپیشه سړی دی، هغه د دریو څلورو میاشتو نه تنخوا کې پیسې جمع کولو سره دا څاروی اخیستی و. اوس د دې څاروي هلاک کیدونه وروسته هغه سره د بل څاروي اخیستو وس نه شته، اوس هغه څه وکړي؟

[۱] فتجب التضحية على حرم مسلم مقيم موسر (الدر المختار ج: ۶ ص: ۳۱۵، ۳۱۶، کتاب الاضحية)
[۲] أن لا يشارك المضحى فيما يحتل الشركة من لا يريد القرية رأسا فإن شارك لم يجز عن الأضحية (بدائع ج ۵: ص: ۷۱، کتاب التضحية، فصل وأما شرائط جواز إقامة الواجب)

جواب: اوس دهغه په ذمه باندې د قرباني بل څاروی اخیستل لازم نه دي، خو قرباني یې ونه شوه، او کیدای شي الله تعالی ورته د قرباني د نیت په وجه باندې ثواب ورکړي.^{۱۱}

د قرباني څاروی که چیرې د اخیستو نه

وروسته مړشي، نوڅه کول پکار دي؟

سوال: یوکس د نصاب مالک نه دی، هغه د غټ اختر له پاره د قرباني په نیت باندې چیلې واخیست، خو د قرباني نه مخکې څاروی مړ یا ورک شو، داسې صورت کې هغه کس باندې بل چیلې اخیستل او قرباني کول واجب دي او که نه او که چیرې هغه د نصاب مالک دی او چیلې مړ یا ورک شي نو آیا هغه ته بل چیلې اخیستل او قرباني کول پکار دي او که نه؟

جواب: که چیرې هغه باندې قرباني واجب نه ده، نو دهغه په ذمه باندې بل چیلې اخیستل ضروري نه دي.^{۱۲} او که چیرې د نصاب مالک وي، نو بل څاروی اخیستل لازم دي.^{۱۳}

د کوم کس عقیقه چې نه وي شوې هغه قرباني کولی شي

سوال: زموږ مجله کې یو مولانا اوسیدي، هغه وایي چې هغه کس قرباني کولی شي، چې دهغه د کور د هر ماشوم او غټ عقیقه شوې وي، خو زموږ کور کې دیوکس هم عقیقه نه ده شوې، ځکه چې زموږ مور وایي چې هغه به زموږ د ټولو عقیقه زموږ د واده په ورځ کوي.

جواب: د مولانا صاحب دامسئله صحیح نه ده، که عقیقه شوې وي او که نه، قرباني کیږي، او مسنونه عقیقه په اوومه ورځ وي، د واده په ورځ د عقیقې هیڅ شرعي حیثیت نه شته.^{۱۴}

۱ [الفقیر إذا اشترى شاة للأضحية فسرق فاشترى مكانها ثم وجد الأولى فعليه أن يضحي بها ولو ضلت فليس عليه أن يشتري أخرى مكانها وإن كان غنيا فعليه أن يشتري أخرى مكانها وفي الواقعات له مائتادرم فاشترى بعشرين درهما أضحية يوم الثلاث وهلك يوم الأربعاء وجاء يوم الخميس الأضحية ليس عليه أن يضحي لفقره يوم الأضحية (بحر الرائق ج ۸: ص ۱۷۵) وأيضا: إذا انتقص نصابه يوم الأضحية سقط عنه الزكاة (البحر الرائق ج ۸: ص ۱۷۵) ولو اشترى سائمة ثم تعينت بعيب مانع فعليه إقامة غيرها مقامها إن كان غنيا، وإن كان فقيرا أجزأه ذلك (قوله إن كان فقيرا أجزأه) لأنها إنما تعينت بالشراء في حقه الخ (رد المحتار على الدر المختار ج ۶: ص ۳۲۵).]

۲ [اشترى شاة ليضحي بها لمات في أيام الأضحية قبل أن يضحي فله أن يبيعها ومن كان غائبا عن ماله في أيام الأضحية فهو فقير (بحر الرائق ج ۸: ص ۱۹۹، كتاب الأضحية، طبع دار المعرفة، بيروت).]

۳ [تیره شوی حاشیه (الفقیر إذا اشترى شاة للأضحية فسرق فاشترى مكانها... الخ) او گوري].

۴ [يستحب لمن ولد له ولد أن يسميه يوم اسبوعه، ويخلق رأسه ثم يعق عند الخلق عقيقة اباحة (رد المحتار ج ۶: ص ۳۳۶، قبل كتاب الحظر والاباحة).]

بې خبري کې د گډ په ځای د گډې قرباني

سوال: مونږ تير اختر باندې قرباني کړې وه. دازمون لومړۍ قرباني وه په دې وجه باندې موږ دوکه شو. اود گډ په ځای باندې موږ گډه راوستله. وروسته راته معلومه شوه چې دا گډه نه دی گډه ده. اوس تاسو ووايئ چې زموږ دا لومړۍ قرباني د الله تعالی په دربار کې قبوله شوه او که نه؟

جواب: که چيرې دهغې عمر يو کال و. نو قرباني وشوه. ځکه چې د گډ او گډې دواړو قرباني جائز ده^{۱۱}

د حلالې وينې او حلال مردار تشریح

سوال: د يو حديث په نږدې باندې دوه قسمه مردار حلال اودوه قسمه وينه حلاله ده. مهرباني وکړئ هغه دوه قسمه مردار څاروي اودوه قسمه وينې کومې دي، او هغه حديث هم وليکئ. د الف مطابق دوه قسمه مردار (۱) کب (ماهي) (۲) ملخ، دوه قسمه وينه (۱) د قاتل وينه (۲) د مرتد وينه حلاله ده. آيا دا خبره صحيح ده؟

جواب: الف، چې څنگه ويل شوي دي چې د مردار څاروي نه مراد (۱) ملخ (۲) کب (ماهي) دي، نو دا خبره دهغه صحيح ده. خود مردار نه مراد حرام نه دی، بلکې ددې نه مراد دادی چې ملخ او کب (ماهي) که چيرې ژوندی ونيول شي نو دا دواړه د ذبح کولونه بغير هم حلال دي. ځکه که چيرې د نيولونه مخکې مړه شول نو ددې خوراک جائز نه دی، بلکې حرام دی او حديث کې چې دوينې کوم ذکر دی دهغې نه مراد (۱) ځيگر (۲) تريخې دی^{۱۲}. زید چې دوينې باره کې څه وييلي دي چې دواړو وينونه مراد د قاتل او مرتد وينه ده، نو دا غلط دي، ځکه چې ذکر شوي حديث کې دواړه وينې تصريحاً ذکر شوي دي او د مرتد او قاتل ذکر بل حديث کې دی. دا دواړه

۱ [و جاز الثني من الكل والجذع من الضان والثني من الضان والمعز ابن سنة والبقر ابن سنين (البحر الرائق ج: ۸ ص: ۲۰۱) أيضا : الأضاحي اثنان : الجذع من الضان إذا كان ضخما عظيما هو الذي أتى الستة أشهر والثني من المعز ... الخ (خزانة الفقه، كتاب الأضاحي، أسنان الأضاحي ص: ۲۶۵ طبع مكتبة غفورية)

۲ [عن ابن عمر رضي الله عنهما قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أحلت لنا ميتتان ودمان، الميتان : الحوت والجراد، والدمان : الكبد والطحال (مشکوٰۃ ص: ۳۶۱) أيضا: وفي الأصل : السمك الذي مات في الماء بغیر افه وهو الطافي لا يؤكل. ويؤكل إن مات بافة وهي ان ينحسر عنه الماء أو طفى علي وجه الأرض أو ربطه أحدف الماء فمات يؤكل (خلاصة الفتاوي، كتاب الصيد ج: ۴ ص: ۳۰۳ طبع رشيدية)۔

مباح الدم گرځول شوي دي. یعنی دقاتل د مقتول په بدله کې او مرتدد د دين بدلولوپه وجه باندې قتل کول پکار دي^{۱۱}. دې نه دامراده دي چې ددې دواړو وینه حلاله ده.

د ذبح شوي څاروي د وینې د دارو شرعي حکم

سوال: دغوا او چيلي وینه پاکه وي او که ناپاکه؟ زه غوښې اخیستوته ځم نودقصاب په دوکان کې د وینې وړې وړې دارې (څاڅکي) راباندې پریوځي، نوداجامې پاکې دي او که ناپاکې؟

جواب: په غوښه باندې چې کومه وینه لگیدلې وي، هغه پاکه ده په هغې باندې جامې نه ناپاکه کیږي. اود ذبح کولو وخت کې چې کومه د څاروي درگونونه وځي هغه ناپاکه ده.^{۱۲}

د قرباني په وینه کې پښې لندول

سوال: زموږ یو خپلوان (عزیز) چې کله قرباني کوي یاد صدقې چیلې ذبح کوي، نودچاره رابنکلوته وروسته چې کله وینه راوتل شروع شي، هغې باندې پښې لندوي، دادهغه څه عقیده ده، د اجائز دي او که ناجائز؟

جواب: دغه وینه نجسه وي، او گندگي باندې بدن لندول د دين او مذهب په نزد باندې عبادت نه شي کیدای. په دې وجه باندې دا عقیده گناه ده، اودا کار جائزه دی.^{۱۳}

د قرباني په وینه باندې ګنده شویو جامو کې لمونځ جائزه دی

سوال: د قرباني د څاروي وینه که چیرې جامو باندې ولگیږي، نولمونځ ورسره کیږي او که نه؟

جواب: د قرباني د څاروي بهیدونکې وینه هماغه شان ناپاکه ده، څنگه چې د بل څاروي وي، که چیرې د وینې معمولي دارې (څاڅکي) وې چې هغه مجموعی طور باندې دانگریزي روپی نه کمې وي. نولمونځ به وشي، که نه. نه کیږي.^{۱۴}

^۱ [عن أبي أمامة لا يحل دم امرئ مسلم إلا بإحدى ثلاث أو كفر بعد إسلام أو قتل نفس بغو حق فقتل به (مشکوٰۃ ص: ۳۰۱، کتاب القصاص، الفصل الثاني).]

^۲ [ما نزل من الدم السائل باللحم فهو نجس، وما بقى في اللحم والعروق من الدم الغير السائل فليس بنجس، والأصل ان النجس من الدم ما كان مسفوحا (حلی کبیر، کتاب الطهارة ص: ۱۹۵ طبع سهیل اکیدمي).]
^۳ [ایضاً].

^۴ [قدر الدرهم ومادونه من النجس المفلظ كالدم والبول جازت الصلاة معه وإن زاد لم تجز ... الخ (الهداية مع فتح القدیر ج: ۱ ص: ۱۴۰، باب الأنجاس وتطهيرها، طبع دار صادر بیروت).]

دمری نه پرته چې کومه وینه غوښې پورې لگیدلې وي. هغه ناپاکه نه وي ^{۱۱}

د قرباني د څاروي د وازې نه صابون جوړول جائز دي

سوال: د قرباني د چيلی د وازې نه که څوک کورکې صابون جوړکړي نو آیا دا جائز دی؟ که جری ګناه ده نو ددې کفار ه څه ده او که معلومه نه وي نو دا ګناه ده؟

جواب: د قرباني د څاروي د وازې نه صابون جوړول جائز دي. هيڅ ګناه نه شته ^{۱۲}

❖ عقیقه ❖

د عقیقې اهمیت

سوال: اسلام کې د عقیقې څه اهمیت دی؟ او که چیرې یوکس د عقیقې کولونه پرته مېشي، نو د هغه باره کې څه حکم دی؟

جواب: عقیقه سنت ده، که چیرې وس وي نو ضرور کول پکار دي، او که ویې نه کړی نو ګناه نه شته. یوازې د عقیقې د ثواب نه محرومي ده ^{۱۳}

د عقیقې عمل واجب دی که سنت؟

سوال: د ماشوم پیدا کیدونه وروسته چې کومه عقیقه کیږي او چیلې صدقه کیږي دا عمل سنت دی او که واجب؟

جواب: عقیقه سنت ده ^{۱۴}، خوددې وخت معلوم دی، اوومه ورځ، یا څوارلسمه ورځ یا یویشتمه ورځ، له دې نه وروسته ددې حیثیت نفل شي ^{۱۵}.

^۱ ایضاً پورتنی حواله.

^۲ [ویندق بجلدها لأنه جزء منها أو يعمل منه الة تستعمل فی البيت كالنطع والجراب والغراب ونحوها..... واللحم بمزلة الجلد فی الصحيح (هدایة، کتاب الأضحية ج: ۴ ص: ۴۴۸، طبع شرکت علمیه ملتان).]

^۳ [يستحب لمن ولد له ولدا أن یسمیه يوم اسبوعه، ویحلق رأسه ویصدق عند الأئمة الثلاثة..... ثم یعق عند الخلق عقیقة إباحة علی ما فی الجامع المحبوبي، أوتطوعا..... وسنها الشافعی وأحمد سنة مؤكدة... الخ (ردالمحتار، کتاب الأضحية ج: ۶ ص: ۳۳۶، قیل کتاب الحظر والإباحة).]

^۴ [قال محمد العقیقة سنة، فمن شاء فعل ومن شاء لم یفعل (عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۶۴).]

^۵ [عن بريدة أن النبی صلی الله علیه وسلم قال: العقیقة تذبح لسبع أو أربع عشرة، أو إحدى وعشرين رواه الطبرانی فی الصغیر والأوسط (مجمع الزوائد ج: ۴ ص: ۶۵ طبع دارالکتب العلمیه).]

د بالغې انجيلي ياهلک عقيقه اووينسته کټ کول ضروري نه دي

سوال: عقيقه دکوم عمرپورې کيدای شي، بالغ سړی اوښخه خپله عقيقه پخپله باندې کولی شي يا يوازې مور وپلاريې کولی شي؟ دغټو جينکويابالغوبښخوپه عقيقه کې وينسته پريکول پکاردي اوکه نه؟ که وي نودکوم حدپورې وينسته کټ کول پکاردي اوکومه طريقه باندې؟

جواب: عقيقه سنت ده، ددې په وجه باندې دماشوم نه تکليفونه لرې شي، سنت داده چې په اوومه ورځ باندې دماشوم دسروينسته کټ کړل شي، اودهغې دوزن مطابق سپين زرصدقه کړل شي. او دهلک له پاره دوه چيلي اودجيثي له پاره يوچيلي صدقه کړل شي اوهم هغه ورځ باندې دماشوم نوم هم کيښودل شي که چيرې گنجائش وي اوپه اوومه ورځ باندې عقيقه ونه کړل شي، نو وروسته دې وکړي، خوداوومې ورځ نه وروسته دفقهاوو دقول مطابق يې هغه حشيت پاتې نه شي. دغټ عمر دهلکانو او جينکودعقيقې کولو ضرورت نه شته اونه دعقيقې له پاره دهغوی دوينستو کټ کول پکاردي.^{۱۱}

د عقيقې د څاروي قيمت صدقه کولو سره د عقيقې سنت نه ادا کيږي

سوال: آيا دماشومې دعقيقې له پاره داخستل شوي چيلي پيسې که يو محتاج اوغريب خپلوان (عزيز) ته ورکړل شي، نودعقيقې سنت به ادا شي؟

جواب: دې سره سنت نه اداکيږي، خو دصدقې کولو اود صله رحمې ثواب به ورته ملاو شي.^{۱۲}

د ماشومانو عقيقه مورد خپلې تنخوا نه کولی شي

سوال: موراوپلاردواړه گټه کوي، دپلاريه تنخواه باندې دکور ضرورتونه پوره کيږي، اودمورتهوله تنخوا بچت وي، اوهغه تهوله جمع کيږي، نو آيا موردخپلې تنخوا نه دخپلو بچيو عقيقه کولی شي؟ په نورو الفاظو کې آيا دبچيو عقيقه دمورپه گټه باندې کيدای

^۱ عن يوسف بن ماهر اثم دخلوا علي حفصة بنت عبد الرحمن فسألوها عن العقيقة فأخبرهم أن عائشة أخبرتها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أمرهم عن الغلام شاتان مكافئتان وعن الجارية شاة (سنن ترمذی، أبواب الاضاحی، باب ماجاء فی العقيقة ج : ۱ ص : ۱۸۳) ایضا : وعن سمرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : الغلام مرقن بعقيقته تذبح عنه يوم السابع ويحلق رأسه ويسمى وفي رواية أم كرز أنها سألت النبي صلى الله عليه وسلم عن العقيقة فقال : عن الغلام شاتان وعن الجارية شاة واحدة والإختيار أن تؤخر عن البلوغ فإن آخرت عن البلوغ سقطت عمن يريد أن يعق عنه (فتح الباری ج : ۹ ص : ۵۹۳ تا ۵۹۵)۔

^۲ لو تصدق بعين الشاة أو قيمتها لا يجزيه لأن الوجوب تعلق بالإراقة الخ (بدائع ج : ۵ ص : ۶۶)۔

شي. او پلار يې ژوندې دی او گټه کوي او دکور خرچې کوي. اميدلرم چې د دواړو سوالونو جوابونه به د قرآن او سنت په رڼا کې راکولوسره د شکريه ادا کولو موقع راکوي.

جواب: د بچيو د عقيقې اونورې خرچې د پلار په ذمه دي. که چيرې مور يې ادا کړي، نو دا دهغي خوشحالي ده او شرعي طور باندې به عقيقه هم صحيح شي^{۱۱}

د خپلې عقيقې نه مخکې د ماشومې عقيقه کول

سوال: زما خپله عقيقه نه ده شوې نو آيا ماته د خپلې عقيقې کولونه وروسته د ماشومې عقيقه کول پکار دي؟

جواب: تاسو د خپلې لور عقيقه کولی شئ^{۱۲} که چيرې ستاسو عقيقه نه ده شوې، نو څه بده خبره نه ده^{۱۳}

قرض اخيستوسره عقيقه او قرباني کول

سوال: زما مالي طاقت دومره نه دی چې زه خپله تنخواه کې دخپلو بچيو عقيقه او قرباني وکړم. او دواړه فرض دي. آيا زه بېنک نه قرضه اخيستوسره د دواړه قرضونه ادا کولی شم؟ دا قرض به زما د تنخواه نه کټ کيږي. ترڅو پورې چې قرضه ختمه شوې نه وي.

جواب: په طاقت لرونکي باندې قرباني واجب ده^{۱۴}، او عقيقه سنت ده، چاسره چې گنجائش نه وي هغه باندې نه قرباني واجب ده او نه عقيقه^{۱۵} تاسو که سودي قرضه اخيستوسره قرباني يا عقيقه وکړئ نو تاسو به سخت گناهگار يئ^{۱۶}

^۱ [نفقة أولاد الصغار على الأب لا يشاركه فيها أحد، كذا في الجوهره (فتاوى عالمگیری ج : ۱ ص: ۵۶۰) وتسن للأب من ماله العقيقة عن المولود، ولا تجب، لأن النبي صلى الله عليه وسلم في حديث ابن عباس عمن عن الحسن والحسين عليهما السلام كبشا كبشا، وقال: مع الغلام عقيقة فاهريقوا عنه دما وأميطوا عنه الأذي.... الخ (الفقه الإسلامي وأدلته، العقيقة وأحكام المولود ج : ۳ ص: ۶۳۷)۔

^۲ [قال محمد العقيقة سنة، فمن شاء فعل ومن شاء لم يفعل (عالمگیری ج : ۵ ص: ۳۶۴ طبع رشيدیه)۔

^۳ [فإن آخرت عن البلوغ سقطت بمن كان يريد أن يعق عنه لكن إن أراد أن يعق عن نفسه فعل ونقل في البويطي أنه لا يعق عن كبير.... الخ (فتح الباری ج : ۹ ص : ۵۹۵، طبع نشر الكتب الإسلامية)۔

^۴ [اتفق الفقهاء على أن المطالب بالأضحية وهو المسلم الحرا البالغ العاقل المقيم المستطيع (الفقه الإسلامي وأدلته، الباب الثامن، الأضحية والعقيقة ج : ۳ ص : ۶۰۳) أيضا : وشرائطها الإسلام والإقامة واليسار (الدر المختار ج : ۶ ص : ۳۱۲، كتاب الأضحية)۔

^۵ [وتسن للأب من ماله العقيقة عن المولود ولا تجب (الفقه الإسلامي وأدلته، ج : ۳ ص : ۶۳۷ طبع دار الفكر)

^۶ [عن جابر قال : لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم أكل الربا وموكله وكتبه وشاهديه، وقال هم سواء رواه مسلم (مشکوٰۃ ص : ۲۴۴، باب الربا، الفصل الأول)۔

عقيقه د شتمن په ذمه ده او كه د غريب په ذمه هم

سوال: عقيقه سنت ده او كه فرض، او په غريب باندې ده كه مالدارو باندې ده، او كه چيرې غريب باندې ضروري وي او غريب طاقت نه لري نو د غريب له پاره څه حكم دى؟

جواب: عقيقه سنت ده، كه چيرې همت وي نو او دې كړي، كه نه، گناه نه شته.^(۱)

د غريب سړي بچي كه چيرې د عقيقې نه پرته مړه شول نو څه وكړي؟

سوال: كه چيرې د غريب سړي بچى د دوه يا څلور كلونو عمر كې مړه شي، نو دهغوى عقيقه هم ضروري وي؟

جواب: نه.^(۲)

لس كيلو قيمه راغوبستلو سره د عقيقې دعوت كول

سوال: آيا لس كيلو قيمه راغوبستلو سره خپلوان (عزيز) د عقيقې دعوت يا صدقې له پاره (ځكه چې داوومې ورځ نه وروسته ده) نيت وكړل شي نو داسې به عقيقه وشي او كه نه؟

جواب: نه.^(۳)

د خپلوانو (عزيزانو) خبر اخيستو باندې

خرچې ته عقيقه باندې ترجيح ور كول

سوال: زما اته بچي دي، هغې كې د دريو عقيقه مې كړې ده، د پاتې پنځو بچيو درې هلكانو، او دوه جينكو، د مالي مجبوروپه وجه باندې عقيقه مې نه ده كړې، اراده مې وه چې د چانه څه پيسې قرض اخيستو سره دهغوى عقيقه وكړم، هم دې فكر كې وم چې زما يونژدې خپلوان (عزيز) د تپ دق بيمارى كې مبتلا شو، او هغه دمخكې نه غريب وو خود بيمارى په وجه باندې يې آمدن بالكل بند شو، اوس دهغه درې بچي او يوه ښځه دهغه د بيمارى خرچې برداشت كوي، ددې صورت حال په وجه باندې ددې خبرو وضاحت غواړم.^(۱) د عقيقې شرعي

^(۱) ايضاً پورتنى حوالې.

^(۲) ايضاً.

^(۳) عن سلمان ابن عامر الضمى قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : مع الغلام عقيقة فاهريقوا عنه دما وأميطوا عنه الأذى رواه البخارى وعن الحسن عن سمرة قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : الغلام مرقن بعقيقته تذبح عنه يوم السابع ويسمى ويحلق رأسه رواه أحمد والترمذى وأبو داود والنسائى (مشكوة ص : ۳۶۲، باب العقيقة).

حشبت څه دی؟ ۲. ان عقیقې باندې خرج کیده، ځکه سې یو خپلوان (عزیزانو) باندې خرج کیدای سی او که نه، دی دواړو دمه دارو کې سرحیح کوم یوه ورکول پکار دي. دخپلوان غزیر یو خبر احسسل او هغه باندې خرجی کول یا د عقیقه ادا کول، داخومانه معلومه ده چې دفرسې حالاته کول لازم دی او دهغي سې حالتو ورکول نه دی پکار. آیا د عقیقې هم دا حکم دی؟ ۳. که زه به بډایه لږه دي چې په حه ناحه لمړیغه باندې دینځه ماشومانو د عقیقې کولو نه درځ سم؟

جواب: ۱. عقیقه شرعي طور باندې مستحب ده، ضروري یا واجب نه ده.^{۱۱}
 ۲. به دی وجه باندې عقیقه کی خرج کیدونکې یسې محتاج رشنه دارته ورکړی ځکه سې حالت کی دهغه مدد کول ضروري دي. هغه ته ترجیح ورکول پکار دي.
 ۳. عقیقه کول واجب یا لازم نه دي. او د طاقت لرلو سره عقیقه کول مستحب دي. د ثواب کار دی. نه کول یې گناه نه ده.^{۱۲}

په کومو څارویو باندې عقیقه جائز ده؟

سوال: کومو څارویو کې چې اووه برخې قربانی کیږي، هغه کې اووه عقیقه هم کیدای شي؟ یا د هلك په عقیقه کې غوا کیدای شي او په کومو څارویو باندې عقیقه کیدای شي. آیا مینه هم دې کې شامل ده؟

جواب: په کومو څارویو باندې چې قربانی کیدای شي، هغو باندې عقیقه کول هم جائز دي.^{۱۳}
 مینه هم هغو څارویو کې شامله ده، دغه شان چې کومو څارویو کې چې اووه برخې قرباني کیدای شي هغو کې اووه برخې د عقیقې هم کیدای شي.^{۱۴}

[۱] يستحب لمن ولد له ولد ان يسميه يوم اسبوعه، ويخلق راسه ثم يعق عند الحلق عقيقة اباحه (ردالمحتار ج: ۶ ص: ۳۳۶) ايضا: العقيقة عن الغلام وعن الجارية، وهو ذبح شاة في سابع الولادة. وضيافة الناس وحلق شعره مباح، لا سنة ولا واجبة، كذا في الوجيز للكردي، وذكر محمد رحمة الله تعالى في العقيقة: من شاء فعل ومن شاء لم يفعل. هذا يشير إلى الإباحة فيمنع كونها سنة... إلخ (الفتاوى الهندية، كتاب الكراهية، الباب الثاني ج: ۵ ص: ۳۶۲)۔

[۲] قال محمد العقيقة سنة، فمن شاء فعل ومن شاء لم يفعل (عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۶۴ طبع رشديه)۔
 [۳] أحسها وسنها وصفتها (أي وهي في الجنس والسن والسلامة من العيوب) مثل الأضحية من الأنعام من الإبل والبقرة والغنم (الفقه الإسلامي وأدلته، الأضحية والعقيقة ج: ۳ ص: ۶۳۷، طبع دارالفكر، بيروت)۔
 [۴] أولو ذبح بدنة أو بقرة عن سبعة أولاد، أو اشترك فيها جماعة جاز سواء أرادوا كلهم العقيقة أو أراد بعضهم العقيقة، وبعضهم اللحم لما في الأضحية (إعلاء السنن، كتاب الذبائح ج: ۱۷ ص: ۱۱۹ طبع إدارة القرآن)

اوديو هلك په عقيقه كې پوره غواهم حلاليدای شي^(۱۱)

دهلك په عقيقه كې د دوه چيلوپه خای يوچيلی حلالول

سوال: يو كس كه چيرې دهلك له پاره د دوه چيلو وس نه لري، نو آیا هغه دهلك په عقيقه كې يوچيلی حلالولی شي؟

جواب: دهلك په عقيقه كې دوه چيلی حلالول يادوه برخې نيول مستحب دي^(۱۲) خو كه چيرې د دوو طاقت نه لري نويوهم كافي دی^(۱۳)

دهلك اوانجيلی عقيقه كې خومره چيلی وركول دي؟

سوال: دهلك اوانجيلی د عقيقې له پاره خومره چيلی (گډ وزه) پكار دي؟

جواب: هلك له پاره دوه اوانجيلی له پاره يو^(۱۴)

د تحفې په خاړوي باندې عقيقه جائزده

سوال: آیا تحفه كې ملاؤشوی چيلی په عقيقه كې استعمالول جائز دي؟

جواب: تحفه كې ملاؤشوی چيلی عقيقه كې جائز دی

د قرباني په خاړوي كې د عقيقې برخه نيول

سوال: آیا د قرباني په اختر كې د ماشومانو عقيقه هم كيداى شي او كه نه؟ مثلاً: يوې غوا اخستو سره يوه برخه قرباني او پاتې شپږ برخې د خلوږ بچيو (دوه هلكانو او دوه جينكو) عقيقه كيداى شي؟

جواب: د قرباني په خاړوي كې د عقيقې برخې نيول كيداى شي^(۱۵)

۱ [قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : من ولد له غلام فليعق عنه من الإبل أو البقر أو الغنم دليل على جواز العقيقة ببقرة كاملة، أو بدنة كذا لك (فتح الباري)، كتاب العقيقة، باب إمطة الأذى عن الصبي في العقيقة ج: ٩ ص: ٥٩٣، وكذا في إعلاء السنن، كتاب الذبائح ج: ١٧ ص: ١١٧، طبع إدارة القرآن كراچي)۔
 ۲ [وفي رواية أم كرز سألت النبي صلى الله عليه وسلم عن العقيقة فقال: عن الغلام شاتان (فتح الباري ج: ٩ ص: ٥٩٢)۔

۳ [وعن علي ابن أبي طالب رضي الله عنه قال : عق رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الحسن بشاة (مشكوة ص: ٣٤٢)۔

۴ [وفي رواية أم كرز سألت النبي صلى الله عليه وسلم عن العقيقة فقال : عن الغلام شاتان، وعن الجارية شاة واحدة (فتح الباري ج: ٩ ص: ٥٩٢، طبع دار نشر الكتب الإسلامية لاهور)۔

۵ [..... وكذا لك إن أراد بعضهم العقيقة عن ولد ولد له من قبل (بدائع الصنائع ج: ٥ ص: ٧٢، طبع سعيد)

د عقیقې باره کې د څلورو امامانو مسلک

سوال: د عقیقې په سلسله کې ستاسو د جواب دا جمله په کومو څارویو کې چې د قرباني اووه برخې کړای شي هغو کې د عقیقې اووه برخې هم کیدای شي اختلافي مسئله بیانوي دې سلسله کې خواست دی چې ددې باندې د قرآن کریم او احادیث نبوی ﷺ په رڼاکې شرعی دلالتونه پېش کړئ! دځینې عالمانو په زړه باندې داووه ماشومانو په عقیقه کې یوه غوا یا مېینه ذبح کول صحیح نه دي دلته یو څو اخستل شوې خبرې پېش کوم.

د غوا او مېسې قرباني صحیح نه ده ترڅو چې هغه د دوه کالونه شي. او دریم کال کې داخل شوی نه وي. دغه شان اوښ حلالول هم جائز نه دي تردې پورې چې هغه د پنځو کالو شوی نه وي او سپرم کال کې داخل شوی نه وي، عقیقه کې شریکوالی صحیح نه دی، څنگه چې اوښ کې اووه خلک کوي. ځکه که چیرې دې کې شریکوالی صحیح وي نو مولود باندې اراقة الدم... مقصد نه حاصلېږي او دا حلاله دمولود د طرف نه فدیة وي. دا صحیح دی چې د چيلي یا گډ په بدله کې اوښ یا غوا حلاله کړل شي. په دې شرط باندې چې دا حلاله دیو ماشوم له پاره د یو څاروي وي. امام ابن قیم رحمه الله د انس بن مالک رضي الله عنه نه نقل کړي دي چې هغوی دخپل بچي حلاله، عقیقه، په یو څاروي باندې کړې وه او د ابی بکر رضي الله عنه نه روایت دی چې هغوی دخپل بچي عبدالرحمن په عقیقه کې یو څاروی حلال کړی و او د بصري او سیدونکوته یې دعوت یې کړی و او جعفر بن محمد دخپل پلار نه روایت کړی دی چې فاطمه رضي الله عنها د حسن او حسین رضي الله عنهما له پاره یو یو گډ ذبح کړی و. د امام مالک رحمه الله قول دی چې عبدالله ابن عمر رضي الله عنهما دخپلو دوو وروڼو له پاره عقیقه وکړه. د هربچي له پاره یو یو چيلي. امام ابو داؤد رحمه الله په خپل سنن کې د ابن عباس رضي الله عنه نه روایت کړی دی چې رسول الله ﷺ د حسن او حسین رضي الله عنهما عقیقه په یو یو گډ باندې کړې وه. امام احمد رحمه الله او امام ترمذي رحمه الله دام کرز کعبه نه روایت کړی دی چې هغوی د حضور ﷺ نه د عقیقې باره کې پوښتنه وکړه. حضور ﷺ وفرمایل هلک باندې دوه چيلي او انجيلی له پاره یو چيلي. ابن ابی شیبه رحمه الله د حضرت عائشه رضي الله عنها حدیث روایت کړی دی چې موږ ته حضور ﷺ حکم وکړ چې موږ هلکانو باندې دوه چيلوسره عقیقه وکړو او انجيلی باندې یو چيلي سره. ددې ټولو احادیثو په رڼاکې جمهور عالمان سلف او خلف عمل او فتوا همدا ده چې د گډ یا چيلي نه پرته بل څاروي باندې عقیقه کول د سنت نه ثابت او صحیح نه دي. خو کومو وروستنیو عالمانو چې اوښ یا غوا باندې د عقیقې کولو اجازه ورکړې ده. د هغوی دلیل دا بن مندر رضي الله عنه هغه روایت دی کوم کې چې د رسول الله ﷺ نه روایت دی چې حضور ﷺ فرمایلي دي. هر ماشوم باندې عقیقه ده. هغه باندې وینه و بهیوئ (مع الغلام عقیقة فأهريقوا عنه دماً) چونکې دې حدیث کې حضور ﷺ لفظ "دم"، نه بلکې "دما"، فرمایلي دي ددې حدیث نه داسې ښکاري چې

ماشوم باندې دگډ، چيلي، اوبن او غواذبح کولو اجازه اورخصت شته. خوافضل دادی چې
 رسول الله ﷺ اوصحابه کرامو ﷺ په اتباع کې یوازې گډیاچيلي سره عقیقه وکړل شي.
 والله اعلم بالصواب

دایول تفصیل کتاب تحفة المودود فی احکام المولود لابن القيم الجوزیه اور تربیة الاولاد فی
 الاسلام الجزا الاول، مصنفه الاستاذ الشیخ عبدالله ناصح علوان طبع ۱۹۸۱ء، ص ۹۸ مطبع
 دارالسلام

للطباعة والنشر والتوزيع، حلب و بیروت وغیره کې کتل کیدای شي.

جواب: ستاسو داوړد خط باره کې یوڅو خواستونه دي.

لومړی تاسو لیکلي دي چې د عقیقې په سلسله کې دا جمله... اختلافی مسئله کې بحث
 کوئ

نوبنکاره خبره ده چې فروعی مسئلو کې دامامانو او فقهاوو اختلافات دي، او چیرته په
 مشکله باندې به فروعی مسئله داسې وی چې دهغې په تفصیلاتو کې څه اختلاف نه وي،
 کومه مسئله چې هم ولیکل شي دهغې باره کې به دا اشکال وي، چې دا څو اختلافی مسئله ده.
 تاسو ته به معلومه وي چې زه د حنفی فقهی مطابق مسئلې لیکم او که چیرې د سوال کونکي له
 طرف نه دا اشاره وي چې هغه بل مسلک سره تعلق ساتي، نو دهغه د فقهی مذهب مطابق
 جواب ورکوم.

دویم تاسو ویلي دي چې زه راتلونکې شمارې کې ددې په تائید کې د قرآن او حدیث په رڼا
 کې د لیلونه پیش کړم. زه د سوالونو په جوابونو کې د د لیلونو بحث قصداً نه کوم، ځکه چې
 د عوامو ضرورت دادې چې هغوی ته منقح (صفا) مسئله وښودل شي. د لیلونو بحث د عالمانو
 کار دی.

درېم تاسو چې د حافظ ابن قیم رحمه الله د کتاب نه کوم اقتباسات نقل کړي دي هغه کې دوه
 مسئلو باندې بحث شوی دی، یوه دا چې آیا دگډیا چيلي نه پرته بل څاروي باندې عقیقه کول
 صحیح دي او که نه؟ تاسو لیکلي دي چې:

ددې ټولو احادیثو په رڼا کې د جمهور عالمانو سلف او خلف همدا عمل اوفتوا ده چې
 دگډ او چيلي نه پرته بل څاروي باندې د عقیقې سنت ثابت او صحیح نه دي.

ترڅو پورې چې زما د معلوماتو تعلق دی، نو څلور واړه مذهبونه دې باندې متفق دي چې
 اوبن او غوا باندې عقیقه صحیح ده، د احنافو فتوا، خو ما مخکې لیکلې ده، د نورو
 مذهبونو تصریحات دادې.

فقه شافعي

امام نووي رحمه الله شرح مذهب کي ليکي

المجزئ في العقيقة هو المجزئ في الاضحية. فلاتجزئ دون الذذعة من الضان. والثنية من المعز والابل والبقر. هذا هو الصحيح المشهور. وبه قطع الجمهور. وفيه حكاة الماوردي وغيره انه يجزئ دون جذعة الضان. وثنية المعز. والمذهب الاول. (شرح مذهب ص ۴۲۹ ج ۸) ترجمه: عقيقه کي هماغه خاروي کفايت کوي کوم چي قرباني کي کفايت کوي. په دې وجه باندې جذعه نه کم عمرگه. او ثني (دوه غاښونو) نه د کم عمرچيلي. او ښ او غوا جائزه دي. هم داصحيح او مشهور روايت دی. او جمهورو دا قطعي اخيستی دی. دې کي يوبل روايت دی. کوم چي ماوردي وغيره نقل کړې دي. چي هغې کي جذعه نه کم عمر والا گه او گله اود دوو غاښونو نه د کم عمرچيلي هم جائز دی. خو مذهب په لومړي روايت باندې دی

فقه مالکي

شرح مختصر الجليل کي دی ابن رشد. ظاهر سماع اشهب ان البقر تجزئ ايضاً في ذلك وهو اظهر قياساً على الضحايا. (مواهب الجليل ص ۲۶۶ ج ۳) ابن رشد وايي چي داشهب ښکاره سماع داده چي عقيقه کي غوا هم کفايت کوي. او همدا ښکاره ده. قربانيو باندې قياس کولو سره.

فقه حنبلي

الروض المربع کي دی

وحکما فيها يجزئ ويستحب ويكره كالا ضحية الا انه لا يجزئ فيها شرك في دم، فلاتجزئ بدنة ولا بقرة الا كاملة. (بحواله اوجز المسالك ص ۲۱۸. ج ۹ شائع کرده مکتبه امداديه مکه مکرمه) عقيقه کي کوم کوم خاروي جائز دی؟ او کوم کوم کارونه مستحب دي؟ او کوم کوم مکروه دي؟ دې ټولو کارونو کي د عقيقې حکم د قرباني په شان دی. يوازې داچې دې کي خاروي کي شرکت جائز نه دي. که چيرې عقيقه کي غټ خاروي ذبح کړل شي. نو پوره يو خاروي هم ديوله طرف نه ذبح کول دي.

ددې فقهي حوالونه معلومه شوه چې خلورو اړه مذهبه دې باندې متفق دي چې دگه او چيلي په شان غوا باندې هم عقيقه جائزه ده. او داهم معلومه شوه چې اکثر حکمونو کي

هم ددي دقرباني کولو حکم دي. اود جمهور عالمانو همد قول دي. ابن رشد رحمه الله په بدياۃ
المجتهد کې ليکي

جمهور العلماء على انه لا يجوز في العقيقة الا ما يجوز في الضحايا من الازواج الثمانية. (بداية

المجتهد ص ۳۳۹ مکتبه علميه لاهور)

ترجمه جمهور عالمان دي باندې متفق دي چې عقيقه کې يوازې هغه اته جوړې جائز دي کوم
چې قرباني کې جائزوي.

حافظ ابن حجر رحمه الله ليکي والجمهور على اجزاء الابل والبقر ايضاً. وفيه حديث
عند الطبراني وابي الشيخ عن انس رفعه. يعق عنه من الابل والبقر والغنم. ونص احمد على
اشتراط كاملة. وذكر الرافي بحثاً انها تتأدى بالسبع كما في الاضحية والله اعلم. (فتح الباري ص
۵۹۳ ج ۹. دار نشر الكتب الاسلاميه لاهور)

ترجمه جمهور ددي قائل دي چې عقيقه کې اوښ او غوا هم جائز دي. اودې کې طبراني
او ابوالشيخ د حضرت انس رضي الله عنه نه مرفوع روايت نقل کړې دي چې د ماشوم له طرف نه
داوښ. غوا او چيلي عقيقه کيدای شي او امام احمد رحمه الله تصريح کړې ده چې پوره څاروي شرط
دي اورافع د بحث په طور باندې ذکر کړي دي چې عقيقه به د غت څاروي په اوومه برخه هم
وشي. څنگه چې قرباني وي والله اعلم.

دويمه مسئله داده چې غت څاروي کې د عقيقې اووه برخې کيدای شي. دې کې
دامام احمد رحمه الله اختلاف دي. څنگه چې پورته دحوالونه معلومه شوه. هغه فرمايي که چيرې
داوښ يا غوا عقيقه کول وي. نو پوره څاروي پکاردې. هغه کې شريکوالی صحيح نه دي.
دامام شافعي رحمه الله په نژدې باندې شراکت صحيح دي.

په شرح مهذب کې دي: ولو ذبح بقرة او بدنة عن سبعة اولاد او اشتراك فيها جماعة

جائز. (ص ۴۲۹ ج ۸)

ترجمه: اود ذبح يې کړ اوښ يا غوا داووه بچيوله طرف نه. يا هغې کې يوه ډله شريکه شوه
نو جائز دي د احنافو په نژدې باندې هم شراکت جائز دي. مفتي کفايت الله صاحب رحمه الله ليکي
يوه غوا کې د عقيقې اووه برخې کيدای شي څنگه چې د قرباني اووه برخې کيدای
شي. (کفاية المفتي ص ۲۶۳ ج ۸)

تاسو چې په سوال کې ليکلي چې اودا جمله: "عقيقه کې اشتراک صحيح نه
دي. څنگه چې اووه کسان په اوښ کې شرکت کوي. ځکه که چيرې دې کې اشتراک صحيح
وي. نو مولود باندې داراۃ الدم مقصد نه حاصلېږي.

دا استدال قابل توجه دی. ځکه چې قرباني کې هم اراقة الدم مقصدوي څنگه چې د نبي کریم ﷺ حديث کې ددې تصريح ده

عن عائشه رضي الله عنها قالت قال رسول الله ﷺ ما عمل ابن آدم من عمل يوم النحر احب الى الله من اهراق الدم. الحديث. (رواه الترمذی وابن ماجه. مشکوٰۃ ص ۱۲۸)

ترجمه: حضرت عائشه رضي الله عنها نه روايت دی چې رسول الله ﷺ فرمايلي دي چې د قرباني په ورځ باندې د ابن آدم يو عمل هم الله تعالی ته دوینې بهولونه زيات محبوب نه دی. وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال قال رسول الله ﷺ في يوم الضحى، ما عمل آدمي في هذا اليوم افضل من دم يهراق الا ان يكون رحماً توصل. (رواه الطبرانی فی الكبير، وفيه يحيى بن الحسن الخشنی وهو ضعيف، وقد وثقه جماعة. مجمع الزوائد ص ۱۸ ج ۴)

ترجمه: حضرت ابن عباس رضي الله عنهما نه روايت دی چې رسول الله ﷺ د قرباني دورځې باره کې وفرمايل چې: دې ورځ باندې د انسان يو عمل هم وينې بهولو (يعنی قرباني کولو) نه غوره نه دي. خو يوازې دا که څوک صله رحمي وکړي.

چونکې د قرباني نه اصل مقصد اراقة الدم، دی په دې وجه باندې د قرباني د غوښې صدقه کولو د چا په نژدې باندې هم ضروري نه دي. که په خپله خوري او که دوستانو او خپلوانو (عزیزانو) باندې خوري. بيا هم قرباني صحيح ده.

نو کله چې د قرباني نه مقصد صرف اراقة الدم دی. او هغې کې شرکت جائز دی. نو عقیقه کې شرکت کولو سره هم داراقة الدم مضمون نه فوت کېږي. او کله چې قرباني کې شرکت جائز دي نو عقیقه کې هم اولی درجه سره جائز دی. ځکه چې د عقیقې حیثیت د قرباني نه کم دی. اعلی شي کې خوشريعت شرکت جائز کړی دی. نو دهغې نه کمزوري کې به اولی درجې سره شرکت جائز وي. همدغه وجه ده چې د فقهي ټول امامان عقیقه کې هم د قرباني حکمونه جاری کوي.

شيخ الموفق بن قدامه حنبلي رحمه الله المغنی کې ليکلي دي:

والاشبه قياساً على الاضحية لانها نسيسة مشروعة غير واجبة فاشبهت الاضحية، ولانها اشبهت في صفاتها وسنها وقدرها وشروطها فاشبهتها في مصرفها. (المغنی مع الشرح الكبير ص ۱۲۴ ج ۱)

ترجمه: او ډیر مشابهه دادی چې د قرباني باندې قياس کړل شي. ځکه چې دا يوه قرباني ده. کومه چې مشروع ده خو واجب نه ده. نو د قرباني په شان شوه. او دا په دې وجه باندې هم د قرباني په شان ده. ددې په صفاتو کې. د دې په عمر کې. د دې په مقدار کې. د دې په شرطونو کې يوشان شوه. ددې په استعمال کې هم.

ډير عمرکې خپله عقيقه په خپله باندې کيږي که عقيقې کولونه پرته هم قرباني جائزده؟

سوال: آيا څوک غټ عمرکې خپله عقيقه پخپله باندې کولی شي؟ که چيرې ښځه خپله عقيقه وکړي نو څومره ويښته کت کړي؟ څه خلک وايي چې دچا عقيقه نه وي شوي. دهغه قرباني جائز نه وي. مخکې خپله عقيقه وکړئ. له هغه نه وروسته قرباني کوي. آيا دشريعت په نږد باندې داصحيح دى؟

جواب: عقيقه په اوومه ورځ باندې سنت ده. که وروسته کيږي نو داوومې ورځې رعايت مناسب دي^{۱۱}. يعنى دپيدائش دورځى نه دې مخکې وکړل شي. مثلاً: دپيدائش ورځ جمعه وه نو عقيقه به د زيارت (پنج شنبه) په ورځ وي. که په غټ عمرکې عقيقه وشي. نود ويښتو کت کولو ضرورت نه شته^{۱۲}. دچاچې عقيقه نه وي شوي. هغه قرباني کولى شي او که چيرې دهغه په ذمه باندې قرباني واجب ده نو قرباني کول ضرورى دي، که عقيقه شوې وي او که نه.

دخاوند دخپلې ښځې له طرف نه عقيقه کول

سوال: دا ووايئ چې خاوند دخپلې ښځې دطرف نه عقيقه کولى شي. او که دواړه نه وروسته په مورپلار باندې فرض دى چې دلور عقيقه پخپله باندې وکړي. او هغه دلس بچيو موره.

جواب: عقيقه فرض نه. بلکې دماشوم دپيدائش په اوومه ورځ باندې عقيقه کول سنت دي^{۱۳}. په دې شرط باندې چې مورپلار سره وس وي. که چيرې مورپلار يې عقيقه ونه کړه نو د کولو ضرورت نه شته. اود خاوند دخپلې ښځې عقيقه کول کله چې هغه دلس بچيو موره. نودافضل حرکت دى.

اوومه ورځ باندې عقيقه بل ځاى کول هم جائز دي

سوال: عقيقه کول آيا په اووه ورځو کې کول ضروري دي؟ او چونکې دلته قطر کې خپلوان

^۱ وقتها: تذبح يوم سابع ولادته وبحسب يوم الولادة من السبعة فإن ولدت ليلاً حسب اليوم الذى يليه .. الخ (الفقه الإسلامى وأدلته، ج: ۳، ص: ۶۳۸) وعن الحسن بن سمره بن جندب قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الغلام مرقن بعقيقته يذبح عنه يوم السابع ويسمى ويحلق.

^۲ عن الحسن البصرى. إذا لم يعق عنك، فعق عن نفسك وإن كنت رجلاً (إعلاء السنن، كتاب اللبائح ج ۱۷: ص ۱۲۱، الفقه الإسلامى وأدلته، ج: ۳، ص: ۶۳۸).

^۳ پورتنى حاشيه (وقتها: تذبح يوم سابع ولادته .. الخ) اوگورئ.

عزیزان! وغیره نه شته نو آيا مونږ دلته اوسیدوسره خپل مور پلارته لیکلی شوچې هغوی هلته پاکستان کې عقیقه وکړي

جواب: عقیقه په اوومه ورځ باندې سنت ده. اوکه چیرې اوومه ورځ باندې ونه کړل شي نو دیو قول مطابق وروسته بیا د سنت درجه نه لري اوکه چیرې وروسته کیږي نو داوومې ورځې رعایت ساتل پکار دي یعنی د ماشوم د پیدائش نه یوه ورځ مخکې عقیقه کول پکار دي. مثلاً د ماشوم پیدائش د جمعې په ورځ باندې شوی وي، نو د راتلونکې زیارت (پنشنبې) په ورځ به عقیقه وي. پاکستان کې عقیقه کولی شئ^{۱۱}

د ډیرو ماشومانو په یوځای باندې عقیقه کول

سوال: اکثر خلک د ډیرو ماشومانو په یوځای باندې عقیقه کوي، اود ماشومانو د پیدائش ورځې مختلفې وي، د قرآن اوسنت په رڼاکې ووايئ چې عقیقه څه شی دی؟

جواب: عقیقه د ماشوم د پیدائش په اوومه ورځ باندې کول سنت دي^{۱۲}. که چیرې وس نه وي، نو نه دي کول پکار. څه گناه نه شته. د ورځې د رعایت ساتلو پرت هڅه ډیرو ماشومانو په یوځای باندې عقیقه کول جائز دي، خود سنت خلاف دي^{۱۳}.

مختلفو ورځو باندې د پیداشو یو ماشومانو

په یوځای باندې عقیقه کول جائز دي

سوال: که چیرې په غوا عقیقه وکړل شي، نو هغې کې اووه برخې پکار دي؟ اوکه چیرې د ماشومانو د پیدائش ورځې جدا جدا وي، نو یوه ورځ باندې غوا حلالول پکار دي اوکه نه؟

جواب: که په یوه ورځ باندې د ټولو ماشومانو عقیقه کول غواړئ نو مختلف تاریخونو کې د پیداشو یو ماشومانو عقیقه په یوه ورځ باندې کیدای شي، او ټول څاروي یا غوا یوځای ذبح کولی شي یعنی جائز دي. خو مسنون عقیقه په اوومه ورځ باندې ده^{۱۴}.

^۱ پورتنۍ حاشیه (وَقْتَهَا: تَذْبِیحُ یَوْمِ سَابِعٍ وَلادته... الخ) او ورپسې حاشیه (عن الحسن البصری... الخ) او گوري.

^۲ [يَسْتَحِبُّ لِمَنْ وَلَدَ لَهُ وَلَدًا أَنْ يَسْمِيَهُ يَوْمَ اسْبِوعِهِ، وَيَحْلِقُ رَأْسَهُ... الخ] (رد المحتار ج: ۶ ص: ۳۳۶) ايضاً: العقیقة عن الغلام وعن الجارية... الخ (الفتاوى الهندية، كتاب الكراهية، الباب الثاني ج: ۵ ص: ۳۶۲) وقتها: تذبیح یوم سابع ولادته و بحسب یوم الولادة من السبعة... الخ (الفقه الإسلامی وأدلته ج: ۳ ص: ۶۳۸) وعن الحسن عن سمرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الغلام مرقن بعقيقته تذبیح عنه يوم السابع ويسمى ويحلق.

^۳ ايضاً پورتنۍ حاشیه.

^۴ ايضاً پورتنۍ حاشیه.

که چیرې چاته د پیدائش ورځ معلومه

نه وي نو هغه عقیقه څنګه وکړي؟

سوال: ویل کیږي چې عقیقه په اوومه ورځ باندې کول پکار دي. که چیرې څوک خپله عقیقه کول غواړي او هغه ته دخپل پیدائش ورځ معلومه نه وي نو هغه څه وکړي؟

جواب: اوومه ورځ باندې عقیقه کول اتفاق سره مستحب دي. دغه شان دازقطني کې دیوروايت مطابق په څوارلسمه ورځ باندې هم مستحب ده. اودامام ترمذی رحمه الله نقل کړی یوروايت مطابق که چا دې دوه ورځو کې عقیقه اونه کړه نویوويشتمه ورځ باندې هم مستحب ده. په هر حال که چیرې یوکس په اوومې ورځ. څوارلسمې ورځ اویوويشتمې ورځ نه پرته عقیقه کول غواړي. نو عقیقه خو به وشي. خودهغې ثواب اواستحباب چې اوومه ورځ. څوارلسمه ورځ یا یوويشتمه ورځ باندې دکولو دې هغه به حاصل نه شي. که چیرې وروسته کیږي نو داوومې ورځ رعایت ساتل به تردي. که یادنه وي نو هیڅ خبره نه ده.^(۱)

د عقیقې په وخت کې د ماشوم د سروینسته کت کول

سوال: آیا د عقیقې په وخت کې د ماشوم د سروینسته کت کول ضروري دي. کله چې څلورمیاشتي وروسته عقیقه کیږي؟

جواب: اوومه ورځ باندې وینسته کت کول او عقیقه کول سنت دي. که چیرې عقیقه ونه کړه نو وینسته یې کت کړی اویا وروسته د څاروي ذبح کولو وخت کې د وینستو کت کولو ضرورت نه شته.^(۲)

د عقیقې غوښه د مورپلار د پاره استعمالول جائز دي

سوال: دخپل اولاد د عقیقې غوښه مورپلار ته خوړل جائز دي او که نه. او که هغې غوښه کې څه ګډولو سره وخوړل شي یا که چیرې بالکل ونه خوړل شي. نو د مورپلار له پاره ولې منع ده

[۱] عن سمره بن جندب رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الغلام مرقن بمقيقه يذبح عنه يوم السابع ويسمى ويحلق قال الإمام الترمذی: والعمل على هذا عند أهل العلم، يستحبون أن يذبح عن الغلام العقیقة يوم السابع. فإن لم يهنا يوم السابع فيوم الرابع عشر، فإن لم يهنا عن ثمانية إحدى وعشرين (جامع الترمذی، ابواب الاضاحی، باب ما جاء في العقیقة ج: ۱ ص: ۲۷۸، أيضا: فتح الباری ج: ۹ ص: ۵۹۴)
[۲] ويستحب حلق رأس المولود في اليوم السابع من ولادته وأن يسمى بعد ذبح العقیقة (الفقه الإسلامي وأدلته، ج: ۳ ص: ۶۴۱، المبحث الثاني، أحكام المولود).

١٠ مور پلار دخپل اولاد په عېقه کې دذبح سوي څاروي غوښه نه شي خوړې؟ که چيرې داسې دى نوولې؟

جواب: ددعقبې غوښه چې خنځکه دپورولې ياره جاري ده دغه شان بغير دڅه فرق نه دموړپلار له پاره هم جائز ده.^{١١}

د عقيقي په غوښه کې د مورپلار، او نيا نيکه برخه

سوال: ددعقبې په غوښه کې دموړپلار او نيانيکه برخه شته؟

جواب: ددعقبې دغوښې نه دريمه برخه مسکينانو باندې تقسيمول افضل دي^{١٢} او باقي دوه حصو کې مورپلار، نيانيکه، ورور، خور او ټول خپلوان (عزيزان) خوړلې شي او که چيرې يوکس يوله غوښه په خپلوانو (عزيزانو) کې تقسيم کړي يا هغه پخولو سره هغه خلکو باندې وځوري، نو دا هم جائز ده. په هر حال ددعقبې غوښه ټول خپلوان خوړلې شي.^{١٣}

داوومې ورځې نه دوړوسته شوې عقيقي دغوښې حکم

سوال: مخکې ورځو کې تاسو ددعقبې پاره کې ليکلي که چيرې په اووه ورځو کې عقيقه وکړل شي نو عقيقه به وي. که نه. صدقه به گڼل کيږي (او ددعقبې مقصد به حاصل شي) دې پاره کې لېشان وضاحت غواړم او هغه دا چې که چيرې اووه ورځې وروسته ددعقبې په طور باندې چيلې حلال کړل شي او دا صدقه ده نو دې کې يوازې دغريبانو حق دى. آيا ټوله غوښه به دغريبانو له پاره وي. يا څه حصه پخپله باندې استعمالولې شي؟ څنگه چې عقيقه کې وي

جواب: اوومې ورځې نه پس چې کومه عقيقه وشي دهغې دغوښې حيثيت به هم ددعقبې دغوښې په شان وي. زما د ذکر شوې مسئلې نه مقصد داو چې داوومې ورځې نه پس چې کومه عقيقه وکړل شي، دځينې فقهاوو دقول مطابق دهغې فضيلت ددعقبې پاتې نه شي. بلکې دعامي صدقې او خيرات شي. دا مطلب نه چې دهغې ټوله غوښه صدقه کول ضروري دي.

^{١١} اوهى كالضحاياؤكل من لحمها ويتصدق منها ولا يباع شيء منها ويسن طبخها وبأكل منها أهل البيت وغيرهم في يومهم الخ (الفقه الإسلامى وأدلته، ج: ٣، ص: ٦٣٩، المبحث الأول، العقيقة).

^{١٢} ايضاً پورتنى حواله.

^{١٣} ايضاً پورتنى حواله.

د عقيقي په سلسله کې دهندوانو ځينې رسمونه کفر او شرک ته رسيږي

سوال: زموږ علاقه کې ښځې وايي که چيرې دهغوی هلک وشو، نودهغه ويښته به خاص ځای کې کټ کوډاوو دچيلې قرباني به هلته کوو اود ماشوم دپيدا کيدونه وروسته دخو مياشتو له پاره دهغه ويښته کټ کولونه وروسته غوښه خوړل دځان له پاره حرام گڼي اوبياڅه ورځ باندې ښځې اوسړی دډهول سره هغه ځای ته لاړشي اودسرو ويښته يې کټ کړي اوچيلي حلالولونه وروسته هملته دهغه غوښه پخښه کړي او وخوري، دقرآن او حديث په رڼا کې ددې وضاحت وکړئ!

جواب: داهندوانو رسم دی چې مسلمانانو کې داخل شوی دی، او چونکه دې کې د عقيدې دخرابيدو ويره ده، په دې وجه باندې دا اعتقادي بدعت دی، چې ځينې صورتونو کې کفر او شرک ته رسيږي.

د ځينې خلکو دا عقیده وي چې دا بچی فلانکي بزرگ راکړی دی، په دې وجه باندې هغوی دهغه بزرگ مزار باندې د صدقې کولو نذر ومني اود نذر پوره کولو له پاره هغه مزار ته تلوسره د ماشوم ويښته کټ کړي. هلته قرباني وکړي اونور د پير بدکارونه کوي، مسلمانانو ته د داسې کارونو نه ځان ساتل پکار دي.

د حلال او حرام څارويو مسئلې

[ښکار]

د حلال او حرام څارويو ښکار کول

سوال: اسلام کې د ښکار اجازه شته، يعنې څاروي هلاک کول که هغه حلال وي او که حرام، که چيرې د حلال څارويو ښکار وکړل شي، نو هغه خوړل جائز دي او که ناجائز؟

جواب: د ښکار کولو اجازه دې شرط سره شته چې دنورو فرائضو نه غافلول نه کوي^{۱۱} حرام څاروي که چيرې نقصان ورکونکي وي، نودهغه وژل جائز دي^{۱۲}.

[۱] حکم الصيد : الاصطیاد مباح لقاصده إجماعاً ... الخ (الفقه الإسلامي وأدلته، ج: ۳، ص: ۶۹۱).
[۲] خمس فواسق يقتلن في الحل والحرم : الغراب، والحدأة، والعقرب، والفأرة، والكلب العقور (نيل الأوطار ج: ۵، ص: ۲۶ بحواله الفقه الإسلامي وأدلته، ج: ۳، ص: ۷۱۴، البحث الثالث، ما يباح اصطیاده من الحيوان).

که چیرې حلال څاروی په توپک باندې ښکار کړل شو او مړ شو، نو حلال نه دی ^[۱]. خو که چیرې زخمي حالت کې ذبح کړل شو، نو حلال دی ^[۲].

د ښې لگلوله پاره د ځناورو ښکار کول

سوال: کوم خلک چې دخپل شوق اونښې لگلوله پاره دمعضومو ځناورو ښکار کوي، دهغوی باره کې زموږ مذهب څه وایي؟

جواب: د حلال څارویو ښکار جائز دی کله چې مقصد غوښه خوړل وي، خو که یوازې لوبې یا ځناورو ته تکلیف رسول مقصد وي، نو بیا جائز نه دی ^[۳].

د سپي د ښکار څه حکم دی؟

سوال: زه د جمعې په ورځ باندې ستاسو کالم (مضمون)، «ستاسو مسائل اود هغې حل...» ډیر په شوق سره لولم. او ددې لوستلو سره زما معلوماتو کې اضافه کيږي. اودغه شان راته یوه مسئله پېښه شوې ده ددې حل راته وښایئ. زما یو دوست دی هغه د ښکار ډیر زیات شوقي دي او هغه ښکار د ښکاري سپي په ذریعه کوي اوزه هغه د داسې کولونه منع کوم چې د احرام دي. هغه ځنگل کې خرگوش (سوی) پسې ښکاري سپی روان کړي. اوسپی هغه په خوله کې ونیسي او بیا پرې هغه تکبیر لوستلو سره هغه حلال کړي او پوخ یې کړي. حالانکې د اسلام په نزد باندې سپی یونجس ځناور دی. پس ددې څه فائده ورکونکې حل راته بیان کړئ او اخبار کې چاپ کړئ. کیدای شي داسې کولوسره ډیر خلک د سپي ښکار پرېږدي.

جواب: ښکاري سپي ته که چیرې ښودل شوي وي او هغه ښکار خوري نه، بلکې نیولوسره یې مالک ته راوړي او هغه بسم الله لوستلو سره پرېښودل شوی وي، نو دهغه ښکار حلال دی. د کوم حد پورې چې دهغه دخولې وړلو خبره ده نو هغه وینځلوسره صفا کیدای شي. او که چیرې ژوندې یې راوړي. نو تکبیر لوستلو سره ذبح کول پکار دي ^[۴].

^[۱] الانجل صید البندقية والعصا الخ (رد المحتار ج: ۶ ص: ۴۷۱، کتاب الصيد)۔

^[۲] لو انتزع الذنب رأس الشاة وبقيت حية تحل بالذبح بين اللبة واللحين (الفتاوى البزازية على هامش الهندية ج: ۶ ص: ۳۰۸. قبيل كتاب السير)۔

^[۳] وأجمع العلماء على إباحة الإصطياد والأكل من الصيد، ويكره الصيد هوا لأنه عبث الخ (الفقه الإسلامي وأدلته، ج: ۳ ص: ۶۹۲، الصيد، المبحث الأول، تعريف الصيد.... الخ)۔

^[۴] لقوله تعالى: وما علمتم من الجوارح مكلين تعلمونن مما علمكم الله فكلوا مما أمسكن عليكم واذكروا اسم الله عليه.. الآية (سورة ۵، المائدة: ۴) وأيضاً لحديث عدی ابن حاتم: إذا أرسلت كلبك المعلم وذكّرت اسم الله عليه فكل ما أمسك عليك الحديث (الفقه الإسلامي وأدلته ج: ۳ ص: ۶۹۵، الصيد، المبحث الأول، المطلب الأول، شروط)۔

ټوپک سره شوی بنکار

سوال: زموږ په علاقه کې خلک د بنکار ډیر زیات شوقیان دي. بنکاریانو د مقامي علماوو نه پوښتنه کړې ده چې که چیرته څوک بنکاري کارتوس باندې «بسم الله. الله اکبر» ویلو سره ټوپک سره په بنکار باندې ډز وکړي. او بیا هم هغه وخت بنکار طرف ته په منډې سره لاړ شي او ذبح یې کړي نو که چیرته بنکار کې هغه وخت ساه هم نه وي. نو هغه حلال دی. په دې باره کې د شریعت اسلامي په رڼا کې وفرمایي چې ټوپک سره شوی بنکار په کومو حالاتو کې حلال دی؟

جواب: ټوپک وغیره سره چې کوم ځناور مړ شي هغه حرام دی. که چیرته یو ځناور باندې یې ډز وکړ او بنکاري هغه ژوندې وموندلو نو هغه ذبح کولی شي. که نه، ټوپک باندې تکبیر ویلو سره ځناور نه حلالیږي، داسې ځناور حرام دی.^{۱۱}

ټوپک باندې بنکار کول

سوال: که چیرې بنکاري د بنکار کولوله پاره لاړ شي او هغه سره چاره یا چاقو نه وي او هغه تکبیر لوستلو سره ډز وکړي او مرغۍ مړه شي نو دابه حلاله وي او که حرامه؟

جواب: د ټوپک د ډز په ذریعه باندې چې کوم څاروی مړ شي هغه حلال نه دی. که تکبیر لوستلو سره ډزولې نه وي شوی^{۱۲} که چیرې ژوندی ملاو شي او هغه شرعي طور باندې ذبح کړل شي، نو بیا حلال دی.^{۱۳}

د ټوپک، لیندې، اود بنکاري سپې د بنکار شرعي حکم

سوال: حضرت مولانا شبیر احمد عثمانی رحمۃ اللہ علیہ دخپل تفسیر په سورة البقره کې د پنځمې رکوع د آیت الناحرم علیکم البیتة..... په تفسیر کې لیکي مردار هغه دی کوم چې پخپله باندې مړ شي اود ذبح کولو موقع ملاونه شي. یاد شرعي طریقې خلاف ذبح کړل شي مثلاً په مړۍ ورته زور وکړل شي یا ژوندی څاروی په کاني، لینده یا ټوپک باندې مړ کړل شي یا څه اندام ترې کټ کړل شي دا ټول مردار او حرام دي. د دې په مقابله کې ځینې مفسرین دا تشریح هم

۱ [قال قاضیخان: لا یحمل صید البندقۃ والحجر والعصا وما أشبه ذلک... إلخ (رد المحتار، کتاب الصید ج: ۶ ص: ۴۷۱، طبع سمیع کراچی)]

۲ [قال ابن عابدین رحمہ اللہ: قال قاضیخان: لا یحمل صید البندقۃ والحجر والحصى والمراض وما أشبه ذلک (رد المحتار ج: ۶ ص: ۴۷۱، کتاب الصید)]

۳ [وإن أدرکہ حیاً ذکاه (البحر الرائق ج: ۸ ص: ۲۵۸، کتاب الصید)]

عنه سار که حسري دسري خوکی والاڅه شی دبنکارطرف ته بسم الله لوستلو سره وغورخول سي وبنکاردهغه زخم په وجه باندې مړشي نو داهم دذبح کولو قائم مقام دی. خو که چيري هم بسم الله لوستلو دبنکارطرف ته وغورخول شي او بنکاردهغې دزخم په وجه باندې مړشو. نو هغه حلال نه دی^{۱۲}. دغه شان لينده ياتوپک باندې چي کوم بنکار مړ شي هغه هم حلال نه دی. خلاصه داچي دليندي اوتوپک حکم دهمسا په شان دی. دتيري خوکی لرونکي شي په شان نه دی. دې باندې بنکار کړل شوی څاروی که مړشي نو حلال نه دی

سوال: د ځنگلي ځناورو په ښکار باندې حکومت پابندي لگولې ده. که چيرته څوک ښکار کړي نو هغه دحکومت د طرف نه مشکلاتو سره مخ کيږي. حديث شريف کې خو د حلال ځناورو ښکار باندې پابندی نه شته. هم دغه شان د ځنگلاتو د طرف نه پابندي د حديث شريف په نظر کې دهغي څه حکم دي؟ جواب راکړئ!

أدع شاة مريضة فتحرك أو خرج الدم حلت وإلا لا: إن لم تدر حياته عند الذبح وإن علم حياته حلت
مطلقاً إن لم تنحرك ولم يخرج الدم (الدرا المختار ج : ٤٠٨ ص ٣٠٨).

اقول ان نعيم رحمه الله : (وان أدركته حيا ذكاه) لقوله عليه السلام لعدي بن حاتم رضي الله عنه : إذا
 است كنيك فاذا ذكر اسم الله تعالى عليه فإن أمسك عليك وأدركته حيا فاذبحه رواه البحارى وى اخره عن أبى
 حنيفة وأبى يوسف اذا لم يقدر على التمكن كما ذكرنا يحل وهو اختيار بعض المشايخ لأنه اذا لم يتمكن لم يقدر على
 الأصل وإن لم يذكه حتى مات أو حنقه الكلب ولم يجرحه حرم (بحر الرائق ج ٨ ص ٢٥٨ ، كتاب الصيد).

جواب: کوم شی چې شرعاً حلال دی، هغه خو هماغسې حلال دی. که چیرته څوک داسې ښکار کوي چې د حکومت د قانون په نظر سره ممنوع دی، نو دا ښکار به شرعاً حلال وي. خو د حکومت ممانعت که چیرته د مفاد عامه له پاره وي، نو د قانون پابندي ضروري ده، او که چیرته دا پابندي صرف د عامو خلکو له پاره وي، مالدارو او وزیرانو له پاره نه وي، نو دا قانون غلط او ظالمانه دی.^{۱۱}

د شپې د مارغانو ښکار کول

سوال: د شپې هر ذی روح شی ارام کوي، ځینې خلک د شپې د مارغانو ښکار کوي. ځکه چې د شپې نیول اسان وي. لهذا پوښتنه داده چې د شپې هرکله چې مارغان په ونو کې خوب کوي، دهغوی نیول یا ویشتل جائز دي او که نه؟

جواب: د شپې د مارغانو ښکار کول، هغوی بې له کومې وجې تنگول دي. له دې وجې مکروه دی. والله اعلم!

❖ د وچې د ځناورو باره کې شرعي حکمونه ❖

داس، قچر او کوتري شرعي حکم

سوال: ددې څاروؤ غوښه حلاله ده او که حرام؟ د شریعت مطابق پوره وضاحت او فرمائی: خر، قچر او کوتره، چې کورونو کې ساتل کیږي، د ځینې بزرگانو خیال دی چې ځنگلي کوتري حلالې دي او کورنۍ کوتري سیدې دي. ددې څه حقیقت دی؟ ځینې وايي چې داس غوښه حلاله ده.

جواب: خراو قچر حرام دي^{۱۲}، کوتره حلاله ده که هغه ځنگلی وي او که کورنۍ^{۱۳}. اوداس باره کې دامت د فقهاوو اختلاف دی، د امام ابوحنیفه رحمته الله په نزد باندې حلال نه دی، د جمهور امامانو په نزد باندې حلال دی.^{۱۴}

^۱ [حکم الصيد : الأصطياد مباح لقاصده إجماعاً الخ (الفقه الإسلامي وأدلته ج : ۳ ص : ۶۹۹)

^۲ إمام السنة فما روى عن خالد بن وليد رضى الله عنه انه قال : هي رسول الله صلى الله عليه وسلم عن أكل لحوم الخيل والبغال والحمير قال أبو يوسف ومحمد رحمهما الله : لا يكره لحم الخيل وبه أخذ الشافعي رحمه الله (بدائع ج : ۵ ص : ۳۸)۔

^۳ أقالمتان من كالدجاج والبط والتموش كالحمام والفاخنة والمصافير والقبيج والكركي والغراب الذى يأكل الحب والزرع والعفوق والحوها حلال بالإجماع (بدائع الصنائع ج : ۵ ص : ۳۹ طبع ايچ ايم سعيد)۔

^۴ إماما لحم الخيل فقد قال أبو حنيفة رضى الله عنه : يكره وقال أبو يوسف ... [بقية حاشيه په راروايه صفحه..

داس غوښه

سوال: صحيح بخاری شریف جلد نمبر ۳ صفحه نمبر ۲۵۵ نه ۲۵۶، پورې مختلفو احاديثو کې دا خبره ليکل شوې ده چې حضور ﷺ داس غوښه خوړل جائز گڼلي دي. موږ ته ووايئ چې ددې احاديثو څه مطلب دی او که چيرې جائز دی. نو اوسه پورې عالمانو دې باره کې څه ويلي نه دي وييلي؟

جواب: سنن ابی داؤد ص ۱۷۵، ج ۲ مطبوعه کراچي کې حديث دې چې حضور ﷺ داس د غوښې نه منع کړې وه. چونکې ديو حديث نه جواز معلومېږي او دنورونه منع معلومېږي. په دې وجه باندې دامام ابو حنيفه رحمته الله او امام مالک رحمته الله په نزد باندې داس غوښه خوړل مکروه دي^۱. تاسو به ددې مسئلې مخکې چيرته د عالم نه پوښتنه نه وي کړي. که نه. درته وييلي به يې وه

آيا د څارويو د خولې زگ ناپاک دی؟

سوال: د څارويو د خولې نه چې کوم زگ راوځي دغه زگ که د انسان په جامو يا بدن پورې ولگيږي. نو آيا يوازې جامې وغيره وچيدو سره يا يوازې څنډه وهلو سره پاکيږي؟ يا دهغې وينځل ضروري دي؟

جواب: د حلالو څارويو د خولې زگ پاک دی. اود حرامو څارويو د خولې زگ چې ناپاک دی هغه به له اوچيدو نه وروسته پاک نه وي^۲

... بقیه د ترمخ |... ومحمد: لا يكره، وبه اخذ الشافعي رحمه الله الخ (البدائع الصنائع ج : ۵ ص : ۳۸)۔
 ۱ [عن خالد بن وليد ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن اكل لحوم الخيل والبغال والحمير زاد حيوه وكل ذى ناب من السباع وعن جابر بن عبد الله قال : نهانا رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم خيبر عن لحوم الحمير وأذن لنا في لحوم الخيل وفي الحاشية : قوله وأذن لنا في لحوم الخيل الخ قال النووي : إختلف العلماء في إباحة لحوم الخيل فمذهب الشافعي والجمهور من السلف والخلف انه مباح لا كراهة فيه وبه قال أحمد وإسحاق وأبو يوسف ومحمد وداؤد وجهاه المحدثين. وكرهها طائفة منهم ابن عباس والحكم ومالك وأبو حنيفة وقال يأثم بأكله ولا يسمى حراما، قال شيخ الإسلام العيني : احتج بهذا الحديث عطاء وابن سيرين والحسن والأسد بن يزيد وسعيد بن جبیر والليث وابن المبارك والشافعي وأبو يوسف ومحمد وأحمد وأبو ثور على جواز أكل لحم الخيل وقال أبو حنيفة ومالك والأوزاعي وأبو عبيدة يكره (سنن أبي داؤد ج: ۲ ص: ۱۷۵، باب في أكل لحوم الخيل)۔

۲ [إن كان سوره طاهر فالماء طاهر وإن كان نجسا فنجس (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۹ كتاب الطهارة، اباب الثالث)

خرگوش (سوی) حلال دی

سوال: خرگوش حرام دي او که حلال؟ ځينې خلک وايي چې د خرگوش شکل بالکل دمېرې پشان دي. او د دې عادتونه دمېرې په شان دي يعنې په لاسونو باندې څيزنيولوسره خوري. د پنبو شکل يې هم د حرامو څارويو په شان دی او سوړو کې اوسېږي. په دې وجه باندې حرام دی. دې باره کې وضاحت وکړئ

جواب: خرگوش حلال دی. د حرام ځناورو سره د دې يوشان والی نه شته. دې مسئلې کې د څلورو امامانو اختلاف نه شته.^{۱۱}

د څرې شيدې حرامې دي

سوال: نن سبا چې زموږ علاقه کې د چا توخی او زکام وي، نو هغه ته د څرې د پيو (شيدو) د څښلو مشوره ورکول کېږي او ډير خلک داسې کوي هم. پوښتنه داده چې زموږ په مذهب کې د څرې شيدې څښل خو حرام دي. آیا د دوايې په طور باندې حلال دي؟

جواب: د څرې شيدې حرامې دي او د دوايې په طور باندې د دې استعمال صحيح نه دی. کله چې د حلالې دوايې په ذريعه باندې علاج کيدای شي.^{۱۲}

کم عمر څاروې ذبح کول جائز دی

سوال: که کور کې چيلی او چيلی ساتلې شوې وي، چې دهغوی عمرو نه څلور مياشتې او شپږ مياشتې وي. يعنې هغه دويمره غټ نه وي. چې هغه ذبح کولو سره دهغې غوښه خوړلې شي. که چيرې بيمار شى يا غلطى سره څه داسې څيز او خورى چې بيا ژوندى نه شى پاتې کيدې نو آیا داسې صورت کې هغوی ذبح کول به جائز وي او که نه؟ ضرور اوليکئ.

جواب: هغوی شرعى طريقه باندې ذبح کول بغير د څه شک نه جائز دی.^{۱۳}

^۱ ولا بأس بأكل الأرنب لما روى عن ابن عباس رضى الله عنهما أنه قال: كنا عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فاهدى له أعرابي أرنبه مشوية فقال لأصحابه كلوا... إلخ (بدائع الصنائع ج: ۵ ص: ۳۹، كتاب الذبائح والصيد، طبع ايج ايم سعيد)

^۲ وأما الحمار الأهلي فلحمه حرام وكذا لونه وشحمه (فتاوى عالمگیری، كتاب الذبائح، الباب الثانى ج: ۵ ص: ۲۹۰ طبع بلوچستان بک دپو).

^۳ يا أيها الذين آمنوا أوفوا بالعقود أحلت لكم بهيمة الأنعام إلا ما يتلى عليكم غير محلى الصيد وأنتم حرم، إن الله يحكم ما يريد، (المائدة: ۱)، ولقوله تعالى: الله الذى جعل لكم الأنعام لتركبوا منها ومنها تأكلون، وإسم الأنعام يقع على هذه الحيوانات بلا خلاف بين أهل اللغة (بدائع ج: ۵ ص: ۳۷، كتاب الذبائح والصيد).

د مینې وړو کې بچې ذبح کولو سره خوړل

سوال: نن سبا مېنه چې بچی راوړی. په هغې کې د ماده بچی ساننه کولې کېږي. د بچی لږه هم هغه وخت ذبح کولې کېږي. ځکه چې ماده بچی مخکې تللوسره فائده ورکوي. اود نرجی غوښه د ښار په هوټلونو کې پخولې کېږي. چې هغې لږه مسلمانان او غیر مسلمانان خوري. وضاحت وکړئ چې دهغه غوښه خوړل جائز دی یا نه؟

جواب: دهغه د غوښې د ناجائز کیدلو هیڅ وجه نشته دي. ۱۱

د دوه درې میاشتو د چیلې یا گډې بچی حلالول

سوال: د حلال څاروي مثلاً گډ. یا گډې بچی چې تقریباً د دوه درې میاشتو وي. د الله تعالی په نوم باندې ذبح کول جائز دي او که نه؟

جواب: که غوښه یې د خوړلو قابل وي، نو ذبح کولو کې هیڅ ممانعت نه شته

د ذبح شوي څاروي له خیتې نه که چیرې

بچی راووځي نوڅه کول پکار دي؟

سوال: د غټ اختړ په موقع باندې که چیرې دغوا یا چیلې د خیتې نه ژوندې یا مېرې راووځي نو هغه باندې څه کول پکار دي؟ ځکه چې ځینې خلک وايي که چیرې ژوندې راووځي نو ذبح کولو سره استعمال کیدای شي او مېړشوی وي هسې هم حلال دی. ځکه چې کوم حلال څاروی ذبح کړل شوی وي. دهغه د خیتې نه د نجاست نه پرته چې څه راووځي هغه به حلال وي. د الله تعالی حکمونو مطابق د دې مسئلې حل وفرمایئ.

جواب: بچی که چیرې ژوندې راووځي نو دهغه ذبح کول صحیح دي. او که چیرې مېر او وځي نو دې کې اختلاف دی. د حضرت امام ابوحنیفه رحمته الله علیه په نزد باندې حلال نه دی. او د امام ابو یوسف رحمته الله علیه او امام محمد رحمته الله علیه په نزد باندې حلال دی. احتیاط نه خوړلو کې دی. ۱۲

۱ [ان تم خلق الجنین أكل وإلا فلا لقوله عليه السلام: ذكاة الجنین ذكاة امه (الفقه الحنفی وأدلته ج: ۳ ص: ۲۰۷)

۲ الجنین إذا خرج حيا ولم يكن من الوقت مقدار ما يقدر على ذبحه فمات يؤكل وهذا الفرع على قول أبي يوسف ومحمد وجههما الله لا على قول أبي حنيفة، كذا في النهاية (عالمگیری ج: ۵ ص: ۲۸۷، كتاب الذبائح. الباب الثاني)

د حشراتو خوړل

سوال: هغه چينجي وغيره چې دهغي وژل د ثواب كاردی اودهغو دوژلو حكم وي. مثلاً: لږم، وينا، سپرېد، جولا، چرمېنكي او داسې نور... ددې نن سبا سائنس دا شيان له غذائيت نه ډك گڼي. ددې مغربي سائنس دانانو مطابق دمستقبل هغه ورځ لري نه ده چې شيدو پلورونكي په ځای به د مچانو والا رپړۍ اوسائيكل باندې مچان وغيره خرڅوي، اود چرگانو په ځای باندې تالونوكې چينجي خرڅيدل شروع شي، هوټل كې به هم سره شوي چينجي ياد چينجو مصالحه، د جولا سوپ ملاويدل شروع شي، آيا زمونږنې سيدالمرسلين خاتمه النبيين ﷺ ددې ذكر شوی شيانو د خوراك اجازه ورکړې ده؟ مهرباني اوکړئ دې اهمې مسئلې باندې رڼا واچوئ! الله تعالى دې تاسو ته دخير بدله درکړي. امين.

جواب: حشرات وغيره خوړل کله هم جائز نه دي.^{۱۱}

خارپشت نومی ځناور خوړل جائز نه دي

سوال: صوبه سرحد کې يو ځناور سريد (خارپشت، کوک)، موندل کيږي، مقامي خلک ددې بنکار کوي او ذبح کولو سره ددې غوښه خوري. ځينې خلک دا حرام گڼي او ځينې حلال تاسو ته خواست دی چې شرعي طور باندې دا څاروی حلال دی او که حرام؟

جواب: دا په حشراتو کې داخل دی او ددې خوړل حلال نه دي.^{۱۲}

حشرات الارض وژل

سوال: جناب! کله چې حشراتو باندې نظر واچول شي، نوزړه مې غواړي چې دامره کړم، بيا يې دې سوچ سره چې داهم ساه لرونکي دي پريږدم، تاسو داسلام په رڼا کې ووايئ چې مونږ حشرات (چې هغو کې مارا ولرم هم شامل دي) دادانسان دښمنان گڼلو سره ووژنو، يا ځناور گڼلو سره يې پريږدو؟

جواب: د خطرناکو شيانو وژل ضروري دي. مثلاً: مار، لږم، ډمبږه (کټه زنبور)، مچۍ وغيره، اودې نه پرته نور حشرات له ضرورت پرته وژل جائز نه دي.^{۱۳}

[۱] وجميع الحشرات، وهوام الأرض من الفار والقنائل واليربوع والزنبور والذباب والعنكبوت والعقرب ونحوها لا خلاف في حرمة هذه الأشياء (فتاوى عالمگیری، کتاب الذبائح، الباب الثاني في بيان ما يؤكل من الحيوان وما لا يؤكل ج: ۵ ص: ۲۸۹ طبع رشديه).

[۲] ايضاً پورته حواله.

[۳] والحشرات هل يباح في الشرع ابتداء من غير ابتداء وهل يغاب على قتلهم؟.. [بقية حاشية به را روانه صفحه

خطرناک ځناور او حشرات وژل

سوال: کورونوکې چې کوم ځناور لکه جولا (جولاګګ)، لال بیګ (خویی)، کتمل، میاشې، چرمبکی، اووینا وغیره وژل کیږي؟ ځکه چې ډاکورونه خرابوي؟
جواب: خطرناک ځناور او حشرات وژل جائز دي^{۱۱}

میاشي او مچان بجای باندې وژل

سوال: د میاشو او مچانو د وژلو له پاره دلته د بجلۍ یوه اله استعمالیږي. هغې کې یو تیوب لائټ (ګروپ) بل وي اودهغه د پاسه یوې جالۍ کې بجلۍ وي. کله چې میاشې یا مچ دهغې رڼا طرف ته دتلو کوشش کوي. نو هغوی د بجلۍ هغې جالۍ ته ورشي او دهغې بجلۍ په وجه باندې وسوزي او مړه شي. ددې استعمال شرعي طور باندې جائز دی؟
جواب: جائز دی^{۱۲}

د ځناورو د څرمنې ټوپۍ (خولۍ) استعمالول

سوال: د حرامو ځناورو د څرمنې ټوپۍ، د زمري، پرانګ، میلو (شفال)، گیدو وغیره د څرمنې نن سبا په بازارونو کې خرڅیږي. دهغې په سرول یا هغې سره لمونځ کول صحیح دي او که نه؟
جواب: حدیث شریف کې دي چې دهرڅاروي څرمن رنګ کولوپه وجه باندې صفا کیږي^{۱۳} په دې وجه باندې درنګ کولو نه وروسته ددې څارویو د څرمنو ټوپۍ په سرول. هغې کې لمونځ کول اودهغې اخیستل خرڅول جائز دي. خو خنزیر چونکې نجس العین دی. په دې وجه باندې دهغې څرمن رنګ کولو باندې هم نه پاکیږي.^{۱۴}

... بقیه د ترمخ] ... قال: لا یتاب علی ذلک وإن لم یوجد منه الإیذاء فأولی أن لا یتعرض بقتل شيء منه، کذا فی جواهر الفتاوی (عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۶۱، کتاب الذبائح، طبع بلوچستان بک دپو، مسجد رود، کونته)
[۱] ایضاً پورتنۍ حواله.

[۲] حرقهم لکن جواز التحریق والتفریق مقید، کما فی شرح السیر بما إذا لم یتمکنوا من الظفر بهم بدون ذلک بلا مشقة عظيمة، فإن تمکنوا بدونها فلا یجوز (رد المختار، کتاب الجهاد ج: ۴ ص: ۱۲۹، طبع سعید ایضا إمداد الفتاوی، کتاب الحظر ج: ۴ ص: ۲۶۳ طبع مکتبه دار العلوم کراچی).

[۳] عن عبد الله بن عباس رضی الله عنهما قال: سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول: إذا دبغ الإهاب فقد طهر (الصحيح لمسلم ج: ۱ ص: ۱۵۹، باب طهارة جلود الميتة بالدباغ).

[۴] وكل إهاب دبغ وبشمس وهو یحتملها أى الدباغة طهر فیصلی به إلى قوله (خلا جلد الخیر) فلا یطهر لأنه نجس العین بمعنى أن ذاته بجمیع أجزائه نجسة حیا ومیتا ... إلخ (رد المختار علی الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۰۳، ۲۰۴)

د سپي د غاښونو هاراچول

سوال: مسئله داده چې د حنفي فقې مطابق د سپيود غاښونو هارا (اميل، جوړولو سره اچول او هارا اميل، کې لمونځ کول څنگه دي؟

جواب: د خنزير د غاښونو نه پرته د هر څناور غاښونه پاک دي او د هغو استعمال جائز دی.^{۱۱}

د خنزير هډوکي استعمالول

سوال: آیا موږ د خنزير هډوکي استعمالولی شو؟

جواب: د خنزير هډوکي استعمالول جائز نه دي.^{۱۲}

څاروی سخت ناروغ شي يا حادثې سره مرګ

ته نژدې شي نو هغه ذبح کولو سره خوړل

سوال: که چيرته څاروی ناروغ شي او دايقين وي چې بچ کيږي نه، يا ناڅاپه حادثه راشي. څاروی مړ شي، نو د هغه ذبح کولو سره خوړل څنگه دي؟

جواب: ذبح کول جائز دي، ځکه چې که چيرته غوښه د خوړلو قابله نه وي، نو څرمن خوبه پاکه شي.^{۱۳}

که چيلی وغیره مړه شي، نو دهغې څرمنه ويستل څنگه دي؟

سوال: که چيرته څاروي ساتل شوي وي، لکه مېښه، غوا، گډه، چيلی او داسې نور... که چيرته يو څاروی مړ شي، نو د هغه څرمنه ويستلو سره څرخول، پيسې پخپله استعمال جائز دی او که ناجائز؟

جواب: د مردارې څرمنه هم مرداره ده، له دې وجې دهغې څرخول جائز نه دي، څرمنه ويستلو سره که وچه کرل شي، يا رنگ کرل شي، نو پاکيږي،^{۱۴} هغه وخت يې څرخول جائز

^۱ روى العمون لا بأس ببيع عظام الفيل وغيره من الميئات إلا عظم الادمى والخير (الفتاوى الهندية ج: ۳ ص: ۱۱۵، كتاب البيوع، الباب التاسع، الفصل الخامس، طبع مكتبة رشيدية) —
^۲ ايضاً پورتنى حواله،

^۳ او ګل جلد يطهر بالدباغ فإنه يطهر بالدكاة وما لا فلا (الجوهره النيرة ص: ۱۵، كتاب الطهارة، طبع مجبائی دیوبند)
^۴ [قوله كل إهاب دبغ فقد طهر وکل جلد يطهر بالدباغ فإنه يطهر بالدكاة وما لا فلا... (خ
 (الجوهره النيرة، كتاب الطهارة ص: ۱۵ طبع مجبائی دیوبند)

دې ۱۱۱ اجرت ورکولو سره اوباسل جائز دي مگر سرخو پورې چې رنگ نه کړل شي. تر هغې پورې يې خرڅول جائز نه دي.

له خنزير پرته د نورو حرامو ځناورو رنګ

شويو څرمنو نه جوړ شوي شيان پاک دي

سوال: د حرامو ځناورو د څرمنو نه جوړ شوي شيان مثلاً پنبې، پياز، بېګونه، جامې او د سې نور استعمالول جائز دي؟ او که جائز دي، نو ولې؟

جواب: د ځناورو څرمن درنګ کولو په وجه صفا کيږي. په دې وجه باندې د څرمنې د شيانو استعمال جائز دی، خود خنزير څرمن پاکه نه ده.^{۱۲۱}

❖ د دريابي ځناورو شرعي حکم ❖

د دريابي ځناورو حکم

سوال: زماڅه دوستان په سعودي عرب کې اوسيږي، يوه ورځ په خبرو کې هغوی وويل چې هغوی د سمندر نه بېکار شوي ټول ځناور حلال گڼي اوله کراهت پرته يې خوري. موږ پاکستاني خلک کې (ماهی، او، جهينگا، بوقسم وړوکی کې) عام طور سره حلال گڼو، او کيکړا (سرطان)، واوداسې نور... ځينې خلک مکروه گڼلو سره خوري، مهرباني وکړئ تاسو صحيح صورتحال واضح کړئ! او آيا دکبانو (ماهيانو) داسې قسمونه شته چې دهغو خورل جائز نه دي؟

جواب: دامام ابو حنيفه رحمه الله په نزد دريابي ځناورو کې يوازې کې (ماهی، حلال دی، د نورو امامانو په نزد نور ځناور هم حلال دي، هغو کې ډيرزيات تفصيل دی، په دې وجه باندې به ستاسو عرب دوستان دخپل مسلک مطابق عمل کوي، دکبانو (ماهيانو)، ټول قسمونه حلال دي. خو ځينې شيان کېان (ماهيان) گڼل کيږي، خو هغه په حقيقت کې کېان نه وي مثلاً جهينګي^{۱۲۱}

^۱ [ان كل ما فيه منفعة تحل شرعا، فإن بيعه يجوز... الخ (الفقه الإسلامي وأدلته، بيع النجس والمتنجس ج: ۴ ص ۴۴۶)]

^۲ [ايضاً پورتنی حواله.]

^۳ [وأما الذي يعيش في البحر فجميع ما في البحر من الحيوان محرم الأكل إلا السمك خاصة فإنه يحل أكله إلا ما طفا منه وهذا قول أصحابنا رضي الله تعالى عنهم وقال بعض الفقهاء وابن أبي ليلى رحمهم الله : أنه يحل أكل ما سوى السمك من الضفدع والسرطان وحمية الماء وكلبه وخيريه... [بقية حاشية په راروانه صفحه..]

آيا ټول دريايي ځناور حلال دي؟

سوال: څنگه چې د قرآن کریم آیت دی چې د دریا بونو ځناور حلال ګرځول شوي دي. خو موږ یوازې کب (ماهی)، حلال ګڼو. او سمندر کې نور هم ساه لرونکي شیان وي.

جواب: د قرآن کریم د کوم آیت چې تاسو حواله ورکړې ده، ددې مطلب دادی چې دا حرام په حالت کې د دریايي ځناور وېشکار حلال شوی دی. پخپله هغه ځناور حلال نه دي ګرځول شوي او ېشکار د حرام ځناورو هم کیدای شي. لکه د زمري، پرانګ او داسې نورو... ېشکار کېږي. حدیث شریف کې یوازې کب (ماهی) حلال شوی دي، په دې وجه باندې موږ یوازې کب (ماهی) حلال ګڼو. (نصب الراية ج ۲ ص ۲۰۲) ^{۱۱۱}

د وچې او اوبو کوم ځناور حلال دي؟

سوال: دا تر کومه حد پورې صحیح ده چې داو بوټول ځناور حلال دي که چیرې نه دي. نو بیا کوم حلال او کوم حرام دي؟ دغه شان د وچې کوم ځناور او مرغان حلال او حرام دي؟ ددې څه خاص اصول شته؟

جواب: داو بوټه ځناور وکې دامام ابو حنیفه رحمته الله علیه په نزد باندې یوازې کب (ماهی) حلال دی. دې نه پرته یو دریايي ځناور هم حلال نه دی. ^{۱۲۱}

ځنګلي ځناور وکې په غاښو نو باندې شلونکي ځناور او مرغانو کې پنځوسره ېشکار کونکي مرغان حرام دي او پاتې ټول حلال دي. ^{۱۳۱}

...بقیه د ترمخ]... ونجو ذالک لکن بالذکاة وهو قول البیث بن سعد رحمه الله إلی انسان الماء وخیریه أنه لا یحلی. وقال الشافعی رحمه الله یحلی جمیع ذالک من غیر ذکاة وأخذ ذکاته ویحلی أکل السمک الطافی... الخ (بدائع، کتاب الذبائح والصدود ج: ۵ ص: ۳۵ طبع ایچ ایم سعید)۔

أ عن ابن عمر رضی الله عنهما قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: أ حلت لنا میتان ودمان، المیتان، الخوت والجراد. والدمان: الكبدة و الطحال رواه أحمد وابن ماجه والدارقطنی (مشکوٰۃ ص: ۳۶۹، باب ما یحلی أکله وما یحرم)

أ تیره شوې حواله (واما الذی یعیش فی البحر لجمیع ما فی البحر من الحيوان محرم الاکل إلا السمک خاصة... الخ، اوګوری،

أ واما المستأنس من السباع فلا یحلی وكذلك المتوحش منها المسمى بسباع الوحش والطيور هو کل ذی ناب من السباع وکل ذی ینقلب من الطیر... الخ (بدائع الصنائع ج: ۵ ص: ۳۹، کتاب الذبائح والصدود)

جهينگا خوړل اوددې کاروبار کول

سوال: جهينگا خوړل اوددې کاروبار کول جائز دی او که نه؟ ځکه چې ډير خلک ددې په خوړلو او کاروبار کولو کې مبتلادي

جواب: جهينگا کب (ماهی) دی او که نه؟ دا يوه اختلافی مسئله ده. کومو حضراتو چې د کب (ماهی) يو قسم گڼلی دی هغوی يې د خوراک اجازه ورکړې ده. او احتياط دې کې دی چې ونه خوړل شي. اوس د جديد تحقيق نه دامعلومه شوه چې جهينگا کب (ماهی) نه دی. دامام ابوحنيفه رحمه الله په نژدباندي دريابي ځناورو کې يوازې کب (ماهی) دخپلو ټولو قسمونو سره حلال دی. او چونکې جهينگا کب (ماهی) نه دی په دې وجه باندې دامام اعظم رحمه الله په نژدباندي يې خوړل جائز نه دي او د دوايي په طور باندې د خوراک او تجارت گنجائش يې کيدای شي. ځکه چې دا اجتهادي مسئله ده. دامام شافعي رحمه الله په نژدباندي خوړل يې حلال دی. اوس مسئله داسې شوه چې جهينگا خوړل خونه دي پکار. او ددې د تجارت گنجائش شته ^{۱۱}

جهينگا د احنافو په نژدباندي مکروه دی

سوال: جنگ کې ستاسو د مسئلويه عنوان باندې د يوې مسئلې پوښتنه شوې وه اودهغې جواب هم جنگ کې چاپ شوی و، هغه مسئله دلته ليکل کيږي. سوال او جواب دواړه ستاسو په خدمت کې حاضر دي، تاسو د مسئلې صحيح حالت باره کې ما خبر کړئ. چې تشويش مې ختم شي. اودلته چې کوم خلک په پریشاني کې مبتلا دي دهغوی پریشانی هم ختمه شي.

سوال: ۱: آیا جهينگا جائز دی؟

جواب: ۱: د کب (ماهی) نه پرته د بل دريابي يا سمندري ځناور خوړل جائز نه دي، د ځينې خلکو خيال دی چې جهينگا د کب (ماهی) قسم نه دی. که داصحيح وي نو ددې خوړل جائز نه دي. عوام په اگر. مگر باندې نه پوهيږي. آیا اوسه پورې عالمانوته ددې تحقيق نه دی شوی چې جهينگا څه شی دی يا خوصفا ويل پکار دي چې دا د کب (ماهی) قسم نه دی په دې وجه باندې خوړل يې جائز نه دي. او ياد دې خلاف. عوام د عالمانو د داسې قسمه بيان په وجه باندې د اسلام او مسئلونه نفرت کول شروع کړي او د عالمانو د مسئلوياره کې گول مول (اخوا ديخوا)، جواب ورکول صحيح نه دي. مالغت کې وکتل نو د جهينگې تعريف د يو کب (ماهی) قسم

۱ ولايحل حيوان مالی الا السمک غير الطای (الدر المختار ج: ۶ ص: ۳۰۶، طبع ایچ ایم سعید)۔

ليکل شوی و. آيا عالمانونن پورې دافيصله نه ده کړې چې دا د کب (ماهی) يو قسم دی او که نه. دمفتي محمد شفيع رحمته الله عليه. مولانا يوسف بنوري رحمته الله عليه. مولانا شبیر احمد او نورو عالمانو دې باره کې رویه څنگه وه آيا هغوی جهينگا خوړلی دی او که نه؟ او ددې باره کې يې څه فرمايلي دي؟ اميد لرم چې تاسو به لږ تفصيل نه کار اخيستو سره دې مسئلې باندې رڼا واچوئ!

جواب: پوښتل شوي صورت کې د کب (ماهی) نه پرته يو دريابي ځناور هم د احنافو په نزد باندې حلال نه دی^(۱) د جهينگا حلت او حرمت په دې موقوف دی چې دا د کب (ماهی) يو قسم دی او که نه. د ځناور و ماهرينود کب (ماهی) تعريف باره کې څلور شيان ذکر کړي دي: (۱) د ملاهو کی (۲) د ساه اخستلو کله پهرې (۳) د لامبلو وزرې (۴) يځه وينه. څلورمه نښه د عام خلکو د پوهې نه ده. خود لومړی درې نښې په جهينگا کې نه موندل هر کس مني، په دې وجه باندې د ځناور و ټول ماهران دې خبرې باندې متفق دي چې د جهينگا تعلق د کب (ماهی) سره نه دی. بلکې دا کب (ماهی) نه بالکل جدا جنس دی. او جواهر اخلاطی کې تصريح ده چې داسې واړه کبان (ماهيان) ټول مکروه تحريمی دي. همدا صحيح ده.

حيث قال السمک الصغار کلها مکروهة التحريم هو الاصح الخ. (جواهر اخلاطی)

په دې وجه باندې د احنافو په نزد باندې جهينگا مکروه دی.

د اوبو سرته د راپورته شویو مروکبانو (ماهيانو) حکم

سوال: آيا هغه کبان (ماهيان) حلال دي چې مړه کيدو سره داوبو سرته راشي، يا د سيند په غاړه باندې مړه و موندل شي، او غټ کبان (ماهيان) چې مړه کيدو سره د سيند غاړې ته راشي. نو خلک دهغې غوښه. تيل او هډوکي استعمالوي، آيا دا جائز دی؟

جواب: کوم کب (ماهی) چې د مرگ نه وروسته داوبو د پاسه چپه و اوړي هغه حلال نه دی^(۲) او کوم چې په غاړه باندې پراته وي که چيرې هغو بوی نه وي کړی، نو حلال دي^(۳).

^(۱) اولامل اکل مای الماء إلا السمک.... الخ (خلاصة الفتاوى، کتاب الصيدج: ۴ ص: ۳۰۳ طبع رشيدية) ايضاً: ولا يمل حيوان مای إلا السمک (در مختار ج: ۶ ص: ۳۰۶، کتاب الذبائح، طبع سعيد کراچي).
^(۲) اولامل اکل مای الماء إلا السمک (غير الطال) علی وجه الماء الذى مات حيف ألفه وهو ما بطله من فوق (الدر المختار، کتاب الذبائح ج: ۶ ص: ۳۰۶ طبع ايج ايم سعيد).
^(۳) [ولو مولدا فی ماء نجس..... بان تحمل السمکة علی ما إذا لم تن (ايضاً)].

کیکرا (سرطان) حلال نه دی

سوال: کیکرا سرطان، خوړل حرام دي که حلال؟

جواب: کیکرا حلال نه ده ^{۱۱}

د شمشتی هگی حرامې دي

سوال: اوریدلي مودي چې په کراچی کې د شمشتی هگی هم د چرگانو هگیو کې ملاوولو

سره خرڅیږي. دا وفرمایي چې د شمشتی هگی حلالې دي او که مکروه او که حرامې؟

جواب: دا اصول یا د ساتل پکار دي چې دیوشي دهگی. هماغه حکم وي کوم چې دهغه شي

وي. شمشتی چونکې حرامه ده. په دې وجه باندې یې هگی. هم حراي دي اود هغو خرڅول

هم حرام دي د حکومت فرض دي چې داسې خلکو خلاف د سزا حکم وکړي چې د چیلې په ځای

باندې د سپي غوښه اود چرگود هگیو په ځای د شمشتیو هگی. په خلکو باندې خوري. ^{۱۲}

❖ د مرغانو اود هغوی د هگیو شرعي حکم ❖

ډینگ او غیر بنسکاري مرغان هم حلال دي

سوال: آیا ډینگ حلال دی؟ مهربانی وکړئ دهغو حرامو مرغانو نښه وښیئ کوم چې زموږ په

علاقو کې وي. مالیدلي دي چې اکثر خلک د مختلف قسمه وړو وړو مرغانو بنسکاري کوي

اوهغه خوري. آیا دا جائز دی؟

جواب: ډینگ حلال دی. دغه شان ټول غیر بنسکاري مرغی. هم حلالې دي. وړو کي مرغان هم

حلال دي. ^{۱۳}

^۱ [وقوله تعالى: ويحرم عليهم الخبائث.....والصنذع والسرطان والحية من الخبائث (بدائع الصنائع ج

۵: ص ۱۳۵، أيضا: خلاصة الفتاوى، كتاب الصيد، الفصل الخامس فيما يؤكل وما لا يؤكل ج: ۴ ص: ۳۰۴)

^۲ [القاعدة الرابعة التابع تابع تدخل فيها قواعد الأولى انه لا يفرد بالحكم ومن فروعها الحمل يدخل في بيع

الدم تبعا ولا يفرد بالبيع والهبة كالبيع وقال الحموى التابع تابع أى غير منفك عن متبوعه (شرح الحموى على

الأشياء والنظر، القاعدة الرابعة ج: ۱ ص: ۳۲۲، طبع إدارة القرآن كراچی).

^۳ أو ما لا يخلب له من الطير والمستأنس منه كالدجاج والبط و المتوحش كالحمام و الفاختة و العصفور والقبج

والكركى والغراب الذى يأكل الحب والزرع و لحوها حلال بالإجماع، كذا في البدائع (عالمگیری ج: ۵ ص: ۲۸۹)

کوتره خوړل حلال دي

سوال: زموږ د علاقې ځینې خلک کوتره بالکل نه خوري. هغوی وايي چې ددې په حلالولو او خوړلو کې گناه ده. حالانکې کوتره حلاله ده.

جواب: د حلالو ځناور په ذبح کولو کې گناه په څه وجه باندې شوه.^(۱)

هیلې (مرغاوی) حلاله ده

سوال: مولانا صاحب مسئله داده چې زما یو پخوانی او خوږ دوست وايي چې د بطخې مرغاوی، یاراج هنس چې هغې ته غټه بطخ (مرغاوی، یاقاز (تیتکی)، هم ویل کیږي غوښه حلاله نه ده. بلکې مکروه ده. دا خبره صحیح او که غلطه؟ د شریعت په رڼا کې جواب راکړئ!

جواب: هیلې (مرغاوی)، پخپله باندې حلاله ده^(۲) خو د نجاست خوړلو په وجه باندې مکروه کیدای شي. نو داسې چرگه یا بطخه چې دهغې زیات تر خوراک نجاست وي هغې ته درې ورځې تر لوسره پاک خوراک ورکول پکار دي نو کراهت به یې ختم شي.^(۳)

د طاوس غوښه حلاله ده

سوال: یو دوست مو بهر چیرته د طاوس غوښه خوړلې ده. هغه وايي چې د طاوس غوښه حلاله وي. خو زموږ یردوستان وايي چې د طاوس غوښه حرامه وي.

جواب: طاوس حلال مرغه دی. ددې غوښه حلاله ده.^(۴)

آیا هکې حرامه ده؟

سوال: څه وخت مخکې ما هنامه زيب النساء، کې حکیم ظفر عسکري د یوې ښځې د یو سوال په جواب کې لیکلي و چې دهگي د خوراک ذکر د حضور ﷺ او صحابه کرامو رضی الله عنهم په خوراک

۱. ایضاً پورتنی حواله.

۲. او مالا مخلب له من الطیر والمستأنس منه کالدجاج والبط والمتوحش کالحمام والفاخنة والعصافير والقیح والکرمی والغراب الذی یاکل الحب والزرع ولحومها حلال بالإجماع، کذا فی البدائع (عالمگیری ج: ۵، ص: ۲۸۹).

۳. ولا یکره أكل الدجاج المخلی وإن کان یتناول النجاسة لأنه لا یغلب علیه أكل النجاسة بل یخلطها بفیرها وهو الحب والأفضل أن یحس الدجاج حق یدهب مای یطنها من النجاسة کذا فی البدائع (عالمگیری ج: ۵، ص: ۲۹۰). کتاب الذبائح، الباب الثانی، البدائع الصانع ج: ۵، ص: ۴۰، کتاب الذبائح والصیود.

۴. لا یأس بأكل الطاوس وعن الشعبي بکراهة و بالأول یفنی کذا فی الفتاوی الحمادیة (عالمگیری ج: ۵، ص: ۲۹۰، کتاب الذبائح، الباب الثانی).

کې چېرته هم نه شته. بلکې دانگريزانو مشهوره کړې ده. په دې وجه باندې دهگۍ خوراک حرام دی مهرباني اوکړئ ددې مسئلې تفصيلي حل په اسلامي صفحه کې چاپ کړئ!

جواب: يقين نه راځي چې حکيم صاحب به داسې ليکلي وي که چيرې هغوی په رښتيا باندې داسې ليکلي وي. نو دهغوی دافتوا بالکل غير حکيمي ده. هغوی دحضور ﷺ مشهور حديث به لوستلی يا اوریدلي وي چې دا حديثوپه ټولو کتابونو کې موجود دی چې حضور ﷺ فرمایلي دي چې کوم کس دجمعې لمونځ له پاره له ټولونه مخکې راشي هغه ته به داوښ دقرباني ثواب ملاویري. دویم نمبر باندې راتلونکي ته به دغوادقرباني. اوبیادچيلي دقرباني. اوبیا دچرگې دصدقه کولو او ټولونه آخرکې دهگۍ دصدقه کولو اوکله چې امام خطبه شروع کړي نو ثواب لیکونکې فرښتې صحیفې ټولې (بند) کړي او خطبه اوریدل شروع کړي (مشکوٰۃ شریف)^{۱۱}

سوچ کول پکار دي که چيرې زموږ شريعت کې هگۍ خوړل حرام وي، نو آیا زموږ پیغمبر حضرت محمد ﷺ به (نعوذ بالله) ديو حرام خيز دصدقه کولو فضيلت بيان کړی و؟ نن پورې یو فقيه يا محدث هگۍ حرام نه ده ښودلې. په دې وجه باندې دحکيم صاحب دافتوا بالکل فضول ده

هگۍ حلاله ده

سوال: دچرگې هگۍ خوړل حلال دي او که مکروه؟ خلک وايي چې دچرگې اونورو حلال ځناورو هگۍ خوړل نه دي پکار. ځکه چې يو شرعي کتاب کې هم دهگۍ خوړل نه دي ليکل شوي.

جواب: ديو ځناور دهگۍ هماغه حکم دی کوم چې دهغه ځناور وي، دحلال ځناور هگۍ حلال اود حرام هگۍ حرامه ده^{۱۲}

^۱ [وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : من اغتسل يوم الجمعة غسل ثم راح فكأنما قرب بدنة. ومن في الساعة الثانية فكأنما قرب بقرة. ومن راح في الساعة الثالثة فكأنما قرب كبشا أقرن، ومن راح في الساعة الرابعة فكأنما قرب دجاجة، ومن راح في الساعة الخامسة فكأنما قرب بيضة، فإذا خرج الإمام حضرت الملائكة يستمعون الذكر قال أبو عيسى : حديث أبي هريرة حديث حسن صحيح (ترمذی ج: ۱ ص: ۶۶، أيضا مشکوٰۃ ص: ۱۲۲)۔

[القاعدة الرابعة التابع تابع تدخل فيها قواعد الأولى انه لا يفرد بالحكم ومن فروعها الحمل يدخل في بيع الدم تبعاً ولا يفرد بالبيع والهبة كالبيع وقال الحموى التابع تابع أى غير منفك عن متبوعه (شرح الحموى على الأشباه والنظائر، القاعدة الرابعة ج: ۱ ص: ۳۲۲، طبع إدارة القرآن كراچي)۔

د پولتري فارم چرگې او هګۍ حلالې دي؟

سوال: د پولتري فارم هګۍ او چرگې حلالې دي يا دهغو خوراک ممنوع، مکروه دی؟

جواب: چرګه او د چرگې هګۍ حلاله ده، خو د کومې چرگې چې غالب خوراک ناپاک او نجس شی وي، دهغې خوړل مکروه دي. [۱] او کوم حکم چې د چرگې دی هغه دهګۍ هم دی. [۲]

د فارمي چرګانو خوړلو حکم

سوال: تاسو ته به معلومه وي چې نن سباتقريباً په هر ملک کې دمشيني سپينو چرګانو کاروبار عام دی او د چرګانو د غټولو له پاره داسې خوراک ورکول کېږي، چې هغه کې وينه ګډه شوي وي، دهغه له وجې چرګه زرغته شي او د خوراک په وجه باندې چرګه کې دهګيو اچولو صلاحيت پيداشي. اوس سوال دادی چې د قرآن او حديث په رڼاکې د داسې چرگې اودهغې دهګۍ خوړل جائز دي؟

جواب: د چرگې د غذازياته برخه که چيرې حرام وي، نو دهغې خوړل مکروه دي، هغه درې ورځې بنده ساتل پکار دي او هغې ته حلال خوراک ورکول پکار دي، بيابې خوړل روا دي، او که چيرې دهغې په خوراک کې زياته برخه د حلالو وي نو جائزه. [۳]

مرغان ساتل اودهغو جنس بدلول

سوال: زموږ يو ملګری چې بنائسته مرغان ساتي، موږه هغه منع کړو چې داسې ته مرغان په پنځرو کې قيد ساتي، اودهغوی هغه آزادي چې قدرت هغوی ته ورکړې ده، ختموي، دا مرغانو باندې ظلم دی، زموږه محترم دوست وويل چې: موږه د مرغانو خيال ساتو، هغوی ته په وخت باندې دانه ورکوو. کوم مرغان چې آزاد الوخي راالوخي دهغوی نه ښه خوراک دې ته ورکوو، او داسې د نورو خطرناکو ځناورو او مرغانو نه د دوی حفاظت هم کېږي، محترم مفتي صاحب! ايا زموږ د دوست جواب د اسلامي تعليماتو په رڼا کې صحيح دی؟ بله دا چې په مارغانو کې نوی والی او بنائستوالی پيدا کولو له پاره شوقين خلک دهغوی جوړې د جنس نه بدل سره لګوي، ايا دا کار شرعي اعتبار سره جائز دی؟

[۱] ولا يکړه اکل الدجاج المخلی وإن کان يتناول النجاسة لأنه لا یطلب علیه اکل النجاسة بل یمنعها
والأفضل أن یحسب الدجاج حتى یذهب ما یطلبها من النجاسة (عالمګوری ج: ۲۹۰ کتاب الطهارة، الباب الثاني)
[۲] التابع تابع التابع لا یفرق بالحکم (شرح المجلة المادة: ۴۷/۴۸ ص: ۳۹)
[۳] ونحسب الجملة حتى یذهب نفع لحمها ولقد یفلاحة أيام لدجاجة... الخ (الدر المختار مع الرد ج: ۶ ص: ۳۴)

جواب: مرغان ساتل جائز دي. ۱۱۱ او يو جنس سره بل جنس بدلول هم صحيح دي

مرغۍ ساتل جائز دي

سوال: نن سبا د استراليا طوطيان په پنځرو کي ساتل يوه عامه خبره ده. د ستاسو مسائل او دهغي حل.. روزنامه جنگ د اقرا اسلامي صفحي په ذريعه باندې د دې مسئلې شرعي حثيت واضح کړی. ياد ساتل پکار دي چې د مرغۍ يوازې د نبائست له پاره ساتل کيږي. دغه شان چرپا گهر (ژوبن) کي ځناور په پنځرو کي يوازې د انسان د خوشحالولو له پاره ساتل کيږي. دې باندې رڼا واچوئ. دامام بخاري رحمه الله په کتاب ادب المفرد کي يوروايت دی چې صحابه و رضي الله عنه به مرغۍ ساتلي. او د دې کتاب څه مقام دی او د دې روايت څه اعتبار دی؟

جواب: د اروايت خومانه دې ليدلی. د مرغانو ساتل جائز دي. خو هغوی جنگول جائزه دي ^{۱۲۱}

حلالې مرغۍ د شوق له پاره ساتل

سوال: يو حلال مرغه د شوق له پاره پنځره کي بند ساتل جائز دي او که نه؟

جواب: جائز دي. خودې شرط سره چې د بند ساتلونه پرته هغه ته بل څه تکليف ونه رسيږي. او د هغه د خوراک خيال و ساتل شي ^{۱۲۱}

❖ د تريخي، لري او هکيو (خوتې) شرعي حکم ❖

د حلال ځناور اووه شيان مکروه دي

سوال: خواست دی چې خوتې (هگۍ) حرامې دي. د دې څه وجه ده؟

جواب: د حلال ځناور اووه شيان مکروه تحريمي دي: (۱) بهيدونکې وينه (۲) غدود (۳) مثانه (۴) تريخي (۵) د نر ځناور د متيازو ځای (۶) د نښې ځناور د متيازو ځای (۷) خوتې (هگۍ) ^{۱۲۱}

[۱] عن انس رضي الله عنه قال : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يخالطنا يا أبا عمير ما فعل النغير.. الخ وفي الحديث إباحة لعب الصبي بالطيور إذا لم يعذبه (مشكوة مع حاشية ج: ۲ ص: ۴۱۶)

[۲] عن انس رضي الله عنه قال : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ليخالطنا حتى يقول لأخ لي صغيرا يا أبا عمير ما فعل النغير؟ كان له نغير يلعب به، فمات متفق عليه قال المحشي في الحديث إباحة لعب الصبي بالطيور إذا لم يعذبه (مشكوة ج: ۲ ص: ۴۱۶) وفي المرقاة: وفي شرح السنة: فيه فوائد منها: أن صيد المدينة مباح وإنه لا بأس أن يعطى الصبي الطير يلعب به من غير أن يعذبه الخ (مرقاة المصابيح، باب المزاح ج: ۴ ص: ۶۴۹، طبع أصح المطابع بمبئی).

[۳] ايضاً پورتنی حواله.

[۴] فالذي يحرم أكله منه سبعة: الدم المسفوح، والذكر، والأنثيان، والقبل،... [بقية حاشيه په راروانه صفحه..]

دلومړي ذکر شوي حرام کيدل خود قرآن کریم نه ثابت دي^{۱۱}، پاتې شيان د شکل و صورت په وجه باندې خبيث دي په دې وجه باندې ”ويحرم عليهم الخبائث..“ په حکم کې داخل دي او يو حديث شريف کې دي چې حضور ﷺ دا اووه شيان ناخوښ فرمايلي دي^{۱۲} (مصنف عبدالرزاق ۵۳۵: ۴ مراسيل ابی داؤد ص ۱۹ سنن کبری بیهقي ۷: ۱۰)

ينه (کليجي) حلاله ده

سوال: زه دبی اے لومړي کال طالبه یم اوزمورډيو پروفیسر مورتې اسلامک ایډیالوجي بنیې. د اسلامي ایډیالوجي پروفیسر وایي چې قرآن شریف کې کلیجي (ځیگر) خوړل حرام بنودل شوي دي. کلیجي (ځیگر) چونکې وینه ده په دې وجه باندې حرامه ده. او حدیث کې کلیجي حلال بنودل شوې ده، نو آیا کلیجي واقعي حرام ده؟

جواب: قرآن کریم کې بهیدونکې وینې ته حرام ویل شوي دي. کومه چې د څاروي د ذبح کولو وخت کې بهیري. ینه (کلیجي) حلاله ده قرآن کریم کې دې ته حرام نه دي ویل شوي. ستاسو پروفیسر صاحب په غلط فهمي کې دی^{۱۳}.

توری خوړل جائز دي

سوال: اکثر چې و د وونو کې څنگه څاروي حلال کړل شي. نودهغه توری. ینه (کلیجي) وغیره پخه وي او خوري یا یوازې توري په اور باندې وړیت کړي دې باره کې د شریعت څه حکم کوي؟

...بقیه د ترمخ]... والغدة، والمثانة، والمرارة لقوله عز شأنه: ويحل لهم الطيبات ويحرم عليهم الخبث... إلخ (البدائع الصنائع، ما يستحب في الذكاة ج: ۵ ص: ۶۱۱)۔

‘أقل لا أجد في ما أوحى إلى محرم ما على طاعم يطعمه إلا أن يكون ميتة أو دما مسفوحا أو لحم خنزير فإنه رجس أو فسقا أهل لغير الله به.. الآية (الأنعام: ۱۴۵)۔

‘أعز مجاهد رضي الله عنه قال: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يكره من الشاة سبعا: الدم والمرارة والذكر والأنثيين والخصية والغدة والمثانة قال وكان أعجب إليه صلى الله عليه وسلم مقدمها (السنن الكبرى للبيهقي ج: ۱۰ ص: ۷، مصنف عبد الرزاق ج: ۴ ص: ۵۳۵) أيضا: روى عن مجاهد رضي الله عنه أنه قال: كره رسول الله صلى الله عليه وسلم من الشاة: الذكر والأنثيين والخصية والغدة والمرارة والمثانة والدم، فالمراد منه كراهة التحريم بدليل أنه جمع بين الأشياء الستة وبين الدم في الكراهة، والدم المسفوح محرم، والمروى عن أبي حنيفة رحمه الله أنه قال: الدم حرام وأكره المستق أطلق اسم الحرام على الدم المسفوح وسمى ما سواه مكروها (البدائع الصنائع، ما يستحب في الذكاة ج: ۵ ص: ۶۱۱، طبع سعيد)۔

‘أعز ابن عمر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: أحلت لنا ميتتان ودمان، الميتتان، الخوت والجراد، والدمان: الكبد والطحال كذا لك رواه عبد الرحمن (السنن الكبرى للبيهقي ج: ۱۰ ص: ۷)۔

د حلال ځناور لری حلال دی

سوال: دغوا یا چیلی لری خوړل جائز دي؟ او که چیرې خوراک یې جائز دی، نو خلک وایي چې ددې خوړلو سره څلویښت ورځو پورې دعاگانې نه قبلېږي. آیا دا صحیح دی؟

جواب: د حلال ځناورو لری حلال دی^{۱۲}. د څلویښت ورځو پورې د دعاگانو نه قبلیدو خبره غلطه ده

ګردې، خوتې (هګۍ) اوملخ حلال دی که حرام؟

سوال: زموږ معاشره کې خلک د چیلی غوښه عام طور باندې خوري. او خلک د چیلی ګردې هم خوري. تاسو ووايئ چې ګردې دانسان له پاره حرام دي او که حلال؟ زما دوست وایي چې چیلی حلال دی خوتې (هګۍ) نه، او دا هم ووايئ چې جولا هم حلال دی؟ ستاسو به ډیره مهرباني وي

جواب: ګردې حلالې دي. د څاروي خوتې (هګۍ) حلالې نه دي^{۱۳}. هغه ملخ چې فصلونه تباه کوي هغه حلال دی. جولا حلال نه دی^{۱۴}

د چیلی خوتې (هګۍ) خوړل او اخیستل خرڅول

سوال: آیا د څاروي خوتې (هګۍ) خوړل جائز دي؟ نن سبا بازارونو او هوټلونو کې یې خلک خوري او ددې د خرڅونکو عمل څنگه دی؟

جواب: د چیلی خوتې (هګۍ) خوړل مکروه تحریمي دي او مکروه تحریمي حرام ته نژدې وي او کوم حکم چې د خوراک دی هغه حکم نورو باندې د خوړلو هم دی. په دې وجه باندې بازارونو او هوټلونو کې ددې خرڅول افسوسناکه غلطې ده^{۱۵}

^۱ [ایضاً تیره شوې حاشیه].

^۲ [وتجس الجلالة حتى يذهب نتن لحمها وقدر بثلاثة أيام لدجاجة... الخ (الدر المختار مع الرد ج : ۶ ص : ۳۴۰)]

^۳ [تیره شوې حاشیه (فالذی یحرم أكله منه سبعة : الدم المسفوح، والذکر... الخ) او ورپسې حاشیه (عن مجاهد رضی الله عنه قال : کان رسول الله صلى الله عليه وسلم یکره من الشاة سبعاً... الخ) او ګوري].

^۴ [ومثل الجراد والزنبور والذباب والعنکبوت ونحوها لا یحمل أكله إلا الجراد خاصة لأنها من الحیث لا یستبعد الطباع السلیمة یاها (بدائع الصنائع ج : ۵ ص : ۳۶، کتاب الذبائح والصیود).]

^۵ [وروی عن مجاهد رضی الله عنه أنه قال : کره رسول الله صلى الله عليه وسلم من الشاة : الذکر، والأنثی، والقمل، والغدة، والمرارة، والمثانة، والدم، فالمراد منه کراهة التحريم الخ (بدائع الصنائع ج : ۵ ص : ۶۱، کتاب الذبائح والصیود).]

د څارويو خوټې (هګۍ) د دوا په طور باندې خوړل

سوال: ایا د چيلې خوټې (هګۍ) د دوا په طور باندې خوړل کېدای شي؟

جواب: نه.

د څارويو د هګيو په تې باندې، ينه او ماغزه چې تپ شوي وي خوړل

سوال: بازار کې چې په کومه نې باندې خوټې (هګۍ) تپ کېږي (پخېږي) همغې تې باندې ماغزه، کليجي او گردې وغيره هم پخېږي، ایا هغه خوړل روا دي؟

جواب: خوړلی يې شئ! [۱]

❖ سپی ساتل ❖

سپي ساتل شرعي طور باندې څنگه دي؟

سوال: سپی ساتل شرعي طور باندې څنگه دي؟

جواب: جاهليت کې به د سپي نه نفرت نه کيده، ځکه چې د عربو خلکو د خپل خاص تهذيب په وجه باندې سپي سره ډيره زياته مينه وه، حضور ﷺ د مسلمانانو په زړونو کې دې نه نفرت پيدا کولو له پاره حکم وکړ چې کوم ځای کې سپي ووينئ هلاک يې کړئ، خودا حکم دڅه وخت له پاره و، حضور ﷺ د ضرورت له وجې يوازې دې مقصدونو له پاره سپي ساتلو اجازه ورکړې ده، يادبنکار له پاره، يا د غلا اوپټي د حفاظت له پاره يادرمې د حفاظت له پاره (که چيرې محفوظه نه وي نو دهغې د حفاظت له پاره ساتل هم دې حکم کې داخل دي) ددې درې مقصدونو نه پرته سپي ساتل صحيح نه دي، دانگريزي معاشرت په وجه باندې د ډيرو خلکو اوس د سپي نه نفرت نه شته، حالانکې د حضور ﷺ او د الله تعالى د فرښتو د ناخوښي نه پرته هم د شوق له پاره سپي ساتل څه ښه خبره نه ده، الله دې نه کړي که څوک و خوري يا ليوښ شي او انسان ته معلومه نه وي، نو د هلاکت ويره ده، بيا ددې لارو کې يو خاص قسمه زهروي، په دې وجه باندې د سپي جوته (پس خورده) شوی لوبښی اووه ځله وينځل او يو ځل په خاوره باندې د وينځلو حکم دی [۱]. حالانکې نجس لوبښی درې ځله وينځلو سره شرعي طور باندې

[۱] لا عبرة للتوهم (شرح المجلة السادة : ۷۴ ص : ۵۰، طبع حبيبه کوفه)

أعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : من اتخذ كلبا إلا كلب ماشية أو صيد أو زرع انتقص من أجره كل يوم قيراط متفق عليه عن ابن عمر رضي الله عنهما أن النبي صلى الله عليه وسلم أمر بقتل الكلاب إلا كلب صيد أو كلب غنم أو ماشية متفق عليه... [بقية حاشية به راروانه صفحه ۵۶۱]

پاکیرې^{۱۱}. سپی نجس العین نه دی، که چیرې دده بدن وچ وي او جامو سره ولگیري. نوجامې به ناپاکې نه وي

سپی ساتل او کورته د فرښتونه راتلل

سوال: زه تاسو نه دسپی ساتلو باره کې څه معلومات غواړم ځکه چې اکثر ویل کېږي چې سپی ساتل جائز نه دي. ددې په وجه باندې فرښتې کورته نه راځي، زه د خلکو ددې خبرې نه مطمئن نه یم. تاسو ماته صحیح جواب راکړئ!

جواب: سپی ساتل د شوق شی نه دی خو د ضرورت شی کیدای شي. د شوق له پاره دسپی ساتلو نه منع شوې ده او که یو سړې دکور د حفاظت له پاره یادغلو یا د څارویو د حفاظت له پاره یادښکار له پاره سپی وساتي نو اجازه شته^{۱۲}. او دا صحیح دی چې کوم کورکې سپی یا تصویر وي. هلته درحمت فرښتې نه راځي، حدیث شریف کې یوه واقعه راځي چې یو ځل حضرت جبرائیل عليه السلام حضور ﷺ سره په یو خاص وخت باندې دراتلو وعده وکړه خو هغه مقرر شوي وخت باندې رانغې. حضور ﷺ پریشانه شو چې جبرائیل امین خودوعدې خلاف نه شي کولی. دهغه دنه راتلو څه وجه کیدای شي؟ حضور ﷺ ولیدل چې د حضور ﷺ دکتې لاندې سپی ناست دی هغه یې وشړلو. هغه ځای یې صفا کړ او اوبه یې پرې وشیندلې، له دې وروسته حضرت جبرائیل عليه السلام تشریف راوړ، نو حضور ﷺ ورته په مقرر شوي وخت باندې دنه راتلو شکایت وکړ. حضرت جبرائیل عليه السلام عرض وکړ. یا رسول الله ﷺ ستاسو دکتې لاندې سپی ناست و او موږ هغه کورته نه داخلېږو. کوم کې چې سپی یا تصویر وي (مشکوة باب التصاویر ص ۳۸۵)^{۱۳}

...بقیه د ترمخ]... (مشکوة المصابیح، باب ذکر الکلب ص: ۳۵۹) عن عبدالله بن المغفل رضى الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم أمر بقتل الكلاب ثم قال: ما لي وللكلاب! ثم قال: إذا ولغ الكلب في إناء أحدكم فليغسله سبع مرات وعفروه الثامنة بالتراب (شرح معاني الآثار، باب سؤر الكلب ج: ۱ ص: ۲۱، طبع حقانية)^۱ [وسؤر الكلب نجس) ويغسل الإناء من ولوغه ثلاثا لقوله عليه السلام: يغسل الإناء من ولوغ الكلب ثلاثا وقال (وعرق كل شيء معتبر بسؤره) لأفهما يتولدان من لحمه فأخذ أحدهما حكم صاحبه (فتح القدير ج: ۱ ص: ۱۱۲)۔

^۲ تیره شوې حاشیه (عن أبي هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من اتخذ كلبا... إلخ) او گوري۔

^۳ وعن ابن عباس رضى الله عنهما عن ميمونة رضى الله عنها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أصبح يوما واجما وقال: إن جبريل كان وعدني أن يلقياني الليلة فلم يلقياني، أما والله ما أخلفني ثم وقع في نفسه جرو كلب تحت فسطاط لنا فأمر به فأخرج ثم أخذ بيده ماء فوضه مكانه، فلما أمسى لقيه جبريل، فقال: لقد كنت وعدتني أن تلقاني البارحة! قال: أجل، ولكننا لا ندخل بيتا فيه كلب ولا صورة،... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه..

آيا سڀي دانساني خاورې نه جوړ شوی دی او ددې ساتل ولې منع دي؟

سوال: ماستاسوپه صفحه کې لوستلي و چې څومره اهم معامله ولې نه وي که کور کې سڀي وي نو کور ته به درحمت فرېښتي نه راځي، خودا ووايي چې آيا دسڀي په موجودگي کې کور کې لمونځ کيږي او دقرآن کریم تلاوت به جائز وي، زموږ کور کې تقريباً ټول خلک لمونځ کوي، او سحر کې دقرآن کریم تلاوت هم کوي، يو وړو کې شان سڀي چې هغه ډيرزيات بنائسته دی او نجاست نه خوري موږ د مجبوري نه راوستی دی.

مهرباني وکړئ دا ووايي چې زموږ دين کې دسڀي په شان وفادار ځناور د کور نه ولې بهر شوی دی؟ ما اوریدلي دي چې سڀي دانساني خاورې نه جوړ شوی دی، او د حضرت ادم عليه السلام په دهنې نامه، باندې شيطان لارې توکلې وې، نو دهغه ځای نه ټوله خاوره وويستل شوه او بيا دهغه نه وروسته سڀي جوړل شو، کيدای شي هم په دغه وجه باندې سڀي انسان پسې منډې وهي، او پنبو کې يې پريوځي او انسان هم ورسره دميني کولونه پرته نه شي پاتې کيدای.

جواب: کوم ځای چې سڀي وي، هلته لمونځ او تلاوت جائز دی، دا غلط دي چې سڀي دانسان د خاورې نه جوړ شوی دی، سڀي وفادار خو دی، خو ده کې بعضې شيان داسې موندل کيږي چې هغه دده په وفاداري باندې اوبه واړوي، خودا چې سڀي دنورو خو وفادار دی، خو دخپل قوم نه، دويم دده دخولې لارې ناپاکې او گنده دي او که چيري هغه دانسان بدن يا جاموسره ولگيږي نو لمونځ خراب شي^۱ او دسڀي عادت دی چې هغه انسان ته خوله ضرور وړي، چا چې سڀي ساتلی وي دهغه د جامو او بدن پاک پاتې کيدل ډير مشکل دي، دريم دا چې دسڀي په لارو کې يو خاص قسمه زهر دي، دهغو نه ځان ساتل ډير ضروري دي، همدغه وجه ده چې حضور ﷺ دهغه لوبښي په کوم کې چې سڀي خوله وهلې وي داووه ځله وينځلو حکم کړی دی، او يو ځل يې ورته د خاورې شوره ورکولو حکم کړی دی^۲، او همداهغه زهر دي کوم چې دسڀي دخور لونه پس دانسان بدن ته داخل شي، څلورم دسڀي مزاج کې گندگي ده، نښه يې مردار خوراک کول دي دا د يو مسلمان د شان مطابق نه دي چې هغه د ضرورت نه پرته سڀي وساتي او که چيري ضرورت او مجبوري وي نو بيا اجازه شته.

...بقیه د ترمخ]... فأصبح رسول الله صلى الله عليه وسلم يومئذ فأمر بقتل الكلاب حتى إنه يأمر بقتل كلب الحائط الصغير ويترك كلب الحائط الكبير رواه مسلم (مشكوة، باب النواوير ص: ۳۸۵، طبع قديمي).
[إذا شرب الكلب الحق النبي صلى الله عليه وسلم سؤر الكلب بالنجاسات وجعله حن أشدها... إلخ (حجة الله البالغة ج: ۱ ص: ۱۸۵، طبع منبرية مصر).
[عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إذا شرب الكلب في إناء أحدكم فليغسله سبع مرات. متفق عليه (مشكوة ص: ۵۲، باب تطهير النجاسات، طبع قديمي كتيب مجاهد).

۱

سپی نجس ولې دی؟ اودی وفادار هم دی

سوال: سپی نجس ولې گرځول شوی دی؟ حالانکې سپی یو فرمانبردار ځناور دی. د خنزیر د نجاست باره کې خومې اخبار جهان کې پوره تفصیل لوستی دی. خودسپی باره کې راته علم نه شه. د الله تعالی حکم منل لازم دي خو بیا هم ذهن ته ځینې سوالونه راځي. چې دهغو د جواب له باره د عالم ضرورت وي

جواب: د یو مسلمان په حیثیت باندې زموږ له پاره هم دا جواب کافي دی چې الله تعالی سپی نجس پیدا کړی دی له دې نه پس دا سوال کول چې سپی نجس ولې دی، بالکل داسې سوال دی چې وویل شي چې سرې. سرې ولې او بنځه. بنځه ولې ده؟ انسان. انسان ولې دې؟ او سپی. سپی ولې دی؟ څنگه چې دانسان. انسان کیدل اودسپی. سپی کیدل دڅه دلیل محتاج نه دي. اونه دې کې دولې گنجائش شته. دغه شان د فطرت پیدا کونکي له دې بیان نه وروسته چې سپی نجس دی. ددې نجس کیدل هم دڅه دلیل او وضاحت محتاج نه دي. د دنیا کوم عقل لرونکی به داسې وي چې هغه ته به د امتیاز و نجاست د دلیل په ذریعه باندې د ښودلو ضرورت وي. خود اوسنی دور ځینې غه دانشور (پوهان) چې هغوی نن دې باندې پوهول مشکل دي چې انسان. انسان دې دبیز (شادو) اولاد نه دی. بنځه. بنځه ده سرې نه ده. هغوی که چیرې امتیاز ته هم آب حیات اود شفا ذریعه ووايي او گندگي کې هم وټامن بی اوسی پیدا کړي. نو دهغوی پوهول په رښتیا ډیر گران کار دی. پاتې شوه دا خبره چې سپی وفادار ځناور دی. دی ولې نجس گرځول شوی دی؟ دې سوال کولونه مخکې دې خبرې باندې غور کول پکار دي چې آیا دیو شي پاکیدل او ناپاک کیدل. په فرمانبرداري او بې وفایي باندې انحصار کوي؟ یعنی دا اصول دکومې فلسفې په نزد باندې صحیح دي چې کوم شی وفادار وي هغه به پاک هم وي او کوم چې بې وفا وي هغه به ناپاک وي؟

له دې نه پرته دې خبرې باندې هم غور کول ضروري دي چې د دنیا هغه کوم یوشی دی. چې هغه کې الله تعالی څه ناڅه خوبي او فائده نه وي ایښې؟ دیو شي یوازې یوې یادوو فایدو ته کتلو سره دهغه باره کې آخري فیصله نه کیږي. بې شکه وفاداري یوه خوبي ده، کومه چې سپی کې موجوده وي (اوله دې تر ټولو مخکې انسان ته پخپله باندې عبرت حاصلول پکار و) خو ددې دیوې خوبي په مقابل کې دې کې څومره صفتونه داسې دي چې دده فطري نجاست ښکاره کوي. دده انسان خوړل، دخپل قوم سره جنگونه کول اود مردار خوراک کولو طرف ته رغبت کول، گندگي شوق سره خوړل وغیره، دا ټول صفتونه یو طرف ته ایښودو سره ددې وفاداري سره یې وزن کړئ، تاسو ته به معلومه شی چې دکوم طرف تله (ترازو، وزني دی؟ اودا چې آیا په رښتیا باندې دده په فطرت کې نجاست شته او که نه؟

دلته دا خبره واضح کول ضروري دي چې کوم شيان انسان دخپل خوراک په طور باندې استعمالوي دهغو اثر دهغه بدن ته داخل شي. په دې وجه باندې الله تعالی پاک شيان دانسان له پاره حلال کړي دي. اونا پاک شيان يې دهغه له پاره حرام کړي دي، چې دهغو نجس اثر دهغه ذات او شخصيت ته داخل نه شي اودهغه اخلاق او کردار متاثر نه کړي، دخنزير د بې حیايي اود سپي دنجاست خوري يو مثال دی کوم قوم چې دا گنده شيان دخوراک په طور باندې استعمالوي، هغوی کې به دنجاست اوبې حیايي اثرات پيدا کېږي، اوددې مشاهده نن دمغرب په معاشره کې په رڼو سترگو کيدای شي.

اسلام د ضرورت نه پرته د سپيوساتلو منع کړې ده. ځکه چې صحبت اود دوستي هم د اخلاقو د منتقل کيدو يوه اثر کونکې ذريعه ده. په همدې وجه ويل کېږي چې دنیک صحبت او دوستي نیک جوړوي اود بد صحبت اود دوستی بدې راولي، دا اصول يوازې د انسانانو صحبت اود دوستي پورې محدود نه دي، بلکې کومو ځناورو سره چې انسان اوسپړي دهغوی اخلاق هم په هغوی کې منتقل شي. انسان نه غواړي چې د سپي صفتونه او اخلاق انسان ته منتقل شي، په دې وجه باندې الله تعالی د سپي ساتلو نه منع کړې ده، ځکه چې د سپي د صحبت اود دوستي په وجه باندې انسان کې په ښکاره طور باندې د ښودنې وفاداري اوباطني طور باندې دنجاست او گندگي صفت پيداشي.

اوددې يوه وجه داده چې کله سپي سره بې تکلفي زياتېږي، نو اکثر داسې وي چې په بې خبري کې هغه دانسان جامو اولوبڼو کې خوله ووهي، اوباطني نجاست سره سره ظاهري نجاست هم استعمال کړي.

يوه بله وجه يې داده چې د سائنس د تحقيق مطابق د سپي جرايم ډير زيات خطرناک دي اود سپي زهرکه چيرې دانسان بدن ته داخل شي، نوددې نه بچ کيدل ډير زيات گران وي. اسلام نه يوازې سپي حرام کړی دی چې ددې جرايم بدن ته داخل نه شي، بلکې د سپي صحبت اود دوستي باندې يې هم پابندي لگولې ده، ځنګه چې ډاکټر د جذامي اوطاعوني مريض سره له دوستۍ نه منع کوي، نو دادا سلام په انسانيت باندې ډير غټ احسان دی چې د سپي په ساتلو باندې يې پابندي لگولوسره انسانيت دده له خطرناکو اثراتو نه محفوظ کړی دی.

مسلمانو ملکونو کې د سپي نمائش

سوال: تير وروړو کې په جنگ اونوائی وقت اخبار کې دا خبر چاپ شوی و، چې پاکستان کې د سپينو نمائش وشو او د يرو خلکو پکې برخه واخيسته او يوسپي خپلې مالکې سره داسې حرکت وکړ چې په وجه يې ټول خلک وشرميدل، آيا سپي ساتل اودهغوی د حسن مقابلې کول جائز دي؟ تفصيل سره جواب را کړئ.

جواب: استفتاء کې چې داخبارونوپه حواله باندې کومه واقعه ذکر شوې ده، هغه په رښتيا باندې دغيرت مندو مسلمانانوله پاره د برداشت کولو قابل نه ده. دجاهليت په زمانه کې به هم خلکو سپيوسره ډيره مينه کوله همدغه وجه ده چې ابتداکې حضور ﷺ دسپيودقتل کولو حکم کړی و^{۱۱} او فرمايلي يې و چې کوم لوبښي کې سپی خوله ووهي هغه اووه ځله ووينځي^{۱۲}. سپی په ذليل او حرص کونکو ځناورو کې دی. اودخپلو بدصفتونوپه وجه باندې ددې قابل نه دی چې ده سره مينه وساتل شي. يادده پالنه وکړل شي اودده نمائش له پاره محفلونه قائم کړل شي. اسلام دضرورت نه پرته دسپي ساتلونه منع کړي ده اوکوم کورکې سپی وي دهغه له پاره سخت وعيدراغلي دي. نو دحضور ﷺ ارشادمبارک دی چې دهغه مفهوم دادی. کوم کورکې چې سپی اودساه لرونکو تصويرون وي، هغه کورته درحمت فرښتي نه داخليږي^{۱۳}

په هرحال سپی ډيرذليل او حريص وي. کله چې دسپي داسې صفتونه وي. نوکوم کس چې دی ساتي اوسپي سره مينه محبت ساتي هغه کې هم داصفتونه پيداشي. څنگه چې عام طور باندې ليدل شوي دي. دسپي له ټولونه غټ صفت دادی چې هغه خپل قوم يعنې سپيونه نفرت کوي. همدغه وجه ده چې کله يوسپي دبل مخې ته تيريږي، هغوی يوبل پسې غاږي، همدغه حال دهغه کس هم وي کوم چې سپی ساتي يعنې دهغه دخپلو ورونو او نورو بندگانو او انسانانونه نفرت شي که اوسني دورکې وکتل شي. نوددنياپه قومونوکې سپيوسره د ټولو نه زياته مينه يهوديان اوعيسايان کوي، په هرحال ديورپ دخلکودسپيوسره دمينې کولواندازه له دې خبرې نه کيدای شي چې کله دانگلستان مشهوره ښځه "مسز ايم سي وهيل، ناروغه شوه نوهغې وصيت وکړ چې دهغې ټول مال اوجائيداد دې سپيوته ورکړل شي، دهغې دمرگ نه وروسته دهغې دوصيت مطابق دهغې دميراث ټول وارثان سپي وو. دهغه جايداد نه دسپيو پرورش اوافزائش نسل (نسل پيدا کولوله پاره) يوټرسټ (مؤسسه) کارکوي.

مسلمانانوته پکاردي که دالله تعالی اودهغه درسول ﷺ حکمونه شاته کولوسره د نورو خلکو تقليد نه کوي. بلکې دنبی کریم ﷺ ښودل شوې طريقې خپلې کړي کومې چې دفطرت مطابق دي.

[^۱] عن جابر رضي الله عنه قال: أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم بقتل الكلاب ... إلخ (مشکوٰة ص: ۳۵۹)۔

[^۲] عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إذا شرب (و) رواية إذا ولغ الكلب في إناء أحدهم فليغسله سبع مرات أولهن بالتراب (مشکوٰة ص: ۳۵۲، باب تطهير النجاسات)۔

[^۳] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا تدخل الملائكة بيتا فيه كلب ولا تصاوير (مشکوٰة ص: ۳۸۵)۔

واده کله فرض دی، کله واجب او کله حرام دی؟

سوال: په مسلمان سړي او ښځې باندې په څومره عمر کې واده کول واجب دي؟ ما اوریدلي دي چې د نجلی عمر شپاړس کاله وي او د هلک عمر پنځه ویشته کاله؛ نو په دغه وخت کې د دوی واده کول پکار دي.

جواب: شرعاً د واده کولو څه ټاکلی عمر نشته، مور - پلار د خپل بچي نکاح په نابالغي کې هم کولای شي^[۱] او که د بالغېدو نه وروسته د واده کولو پرته په گناه کې د اخته کېدو وېره وي؛ نو واده کول واجب دي، کله نو په یو وخت کې یې هم کول واجب نه دي؛ خو د ځان له گناه ساتنې په خاطر واده کول غوره دي،^[۲]

په درمختار وغیره کې یې لیکلي دي که د نکاح نه بغیر په گناه کې د اخته کېدلو یقین وي؛ نو نکاح فرض ده. که غالب گمان یې وي؛ نو نکاح واجب ده، (په شرط ددې چې په مهر او نفقې باندې قدرت ولري، او که یقین یې وي که نکاح وکړم؛ نو ظلم او بې انصافي به رانه کیږي؛ نو نکاح کول ورته حرام دي او که چېرته د ظلم او د بې انصافي غالب گمان وي؛ نو نکاح کول ورته مکروه تحریمي دي او درمیان حالت کې بیا سنت مؤکده ده،^[۳]

کونډه ښځه او کونډه سړی ترکوم وخته پورې واده کولای شي؟

سوال: کونډه ښځه او کونډه سړی ترکوم وخته پورې دویمه یا درېیمه نکاح کولای شي؟

اولولی.....انکاح الصغير والصغيرة جبراً ولو ثيباً.....ولزم النکاح..... الخ. (الدر المختار مع الرد مختار ج: ۳ ص: ۶۶ طبع ایچ ایم سعید کراچی). أيضاً: قال ابو جعفر: ولسائر الأولياء تزويج الصغار ويتوارثان بذلك. قال احمد: اما الأب والجد فلا خلاف بين فقهاء الأمصار في أن لهما أن يزوجا الصغار، الأشياء يحكى عن عثمان التبي.....ودليل الكتاب يقضى بطلانه وهو قوله تعالى: وألتي ينسن من المحيض من نسانكم ان اربتم فعدن ثلثة أشهر وألتي لم يحضن(سورة طلاق) فقضى بصحة طلاق الصغيرة، وأوجب العدة عليها اذا كانت مدخولاً بها، والطلاق لا يقع إلا في عقد صحيح، ومن جهة السنة ان النبي صلى الله عليه وسلم تزوج عائشة رضی الله عنها وهى صغيرة، زوجها أباه أبو بكر رضی الله عنه. (شرح مختصر الطحاوى ج: ۴ ص: ۲۹۲، ۲۹۳، كتاب النکاح، طبع دار السراج)

او اما صفته فهو أنه في حالة الاعتدال سنة مؤكدة، وحالة التوقان واجب، وحالة خوف الجور مكروه. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۶۷ طبع رشیدیہ کوئٹہ). أيضاً: بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۲۲۸، كتاب النکاح، طبع ایچ ایم سعید کراچی.

۱ (ويكون واجباً عند التوقان) فان يقن الزنا ألا به فرض نهاية وهذا ان ملك المهر والنفقة، وألا فلا اثم بتركه. بدائع (و) يكون (سنة) مؤكدة في الأصح (ألى قوله) حال الاعتدال (ومكروها لحوف الجور) قال الشامي أي تحريمًا، فان يقن حرم ذلك. (درمختار مع ردالمحتار، كتاب النکاح ج: ۳ ص: ۷). أيضاً: بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۲۲۸، كتاب النکاح.

جواب: تر څو پورې چې دده اړتیا وي او تر څو چې د ښځې او خاوند د حقوقو ادا کولو صلاحیت وي. بهر حال په شریعت کې د دویمې او د درېیمې نکاح حکم هغه دی چې د لومړنۍ نکاح کوم حکم دی.^{۱۱}

د واده لپاره د مور پلار خوښي

سوال: مور او پلار زما واده په داسې ځای کې کول غواړي چې ماته ناخوښ دی. په حقیقت کې زه د خپل تره د لور سره واده کول غواړم. اوس ستاسو نه هیله لرم چې ماته د کتاب اود سنتو په رڼا کې مشوره راکړئ آیا زه د مور او پلار خبره ومنم او که هغوی خپلې خوښې ته اړ کړم؟

جواب: مور او پلار ته حکم دی چې هغوی د واده کولو پرمهال د اولاد خوښې ته ترجیح ورکړي.^{۱۲} اولاد ته هم پکار دي چې تر مور او پلار خپل خواهش ورسوي: خو په خپل خواهش باندې د مور پلار خوښې ته ترجیح ورکول غوره دي ځکه چې د هغوی تجربه زیاته وي او شفقت یې هم کامل وي. هغوی چې څوک انتخابوي پوره سوچ پرې کوي، زما مشوره دا ده چې تاسو خپل خواهش تر مور او پلار پورې ورسوئ! که هغوی په خوشحالی راضي شي: نو ډېره ښه ده، کنه خپل خیال د زړه نه وباسئ، د مور پلار خوښې ته ترجیح ورکړئ او ددې لپاره استخاره هم وکړئ،

په واده کې د مور پلار حکم منل

سوال: په ځینو کورونو کې چې اولاد بالغ، پوهه او لیکونکي شي او مور پلار یې د خپل خانداني سیستم پوره کولو په خاطر یا د دنیا په خاطر اولاد اور ته وغورځوي، د هغوی د پوښتلو نه پرته د هغوی د ژوند فیصلې کوي. بې شکه په اولاد فرض دي چې د خپل مور پلار تابعداري وکړي لیکن آیا الله اولاد داسې بې وسه غورځولی دی چې هغوی د مور پلار غیر اسلامي فیصلې چې د هغوی د ژوند سره کار لري په هغې باندې هم ځان خاموشه کړي او هغوی ته خپل ځان حواله کړي. آیا اولاد دا حق نه لري چې هغوی د خپل ژوند دا اړینه پرېکړه پخپله وکړي؟

۱۱ ایضا.

۱۲ اقال الملاء علی القاری فی شرحه: والتحصین المطلوب بالنکاح لآ يحصل إلّا بالرغبة فی المنکوحه. (مراقبة شرح مشکوة ج: ۳ ص: ۴۱۱ طبع بمبئی).

جواب: شريعت چي ڇنگه د اولاد په اوږه د مور پلار حقوق بار کړي دي^(۱)، هم دغه راز د مور پلار په ذمه هم د اولاد ځيني حقوق شته او څوک چي دا حقوق تر پښو لاندې کوي؛ نو ددې وبال به هم دی پر دشتوي^(۲). د بېلگې په ډول د واده په معامله کې د اولاد رضا لازمه ده^(۳). که مور پلار کوم غير مناسب ځای کې رشته خوښه کړي؛ نو اولاد ته د انکار کولو پوره حق شريعت ورکړی دی^(۴) او که چېرته دی د خپلې ناخوښۍ سره- سره د مور پلار د

اَقَالَ تَعَالَى: "وَقَضَىٰ رَبِّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا، أَمَّا يَلْفَنَ عِنْدَكَ الْكِبَرُ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَوْفَ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا. وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا" (سورة ۱۷ بنی اسرائیل: ۲۳، ۲۴). وقال تعالى: "ووصينا الإنسان بوالديه إحسانًا" الآية (العنكبوت: ۸). وفي الحديث: عن أبي أمامة رضي الله عنه أن رجلاً قال: يا رسول الله! ما حق الوالدين على ولدهما؟ قال: هما جنتك أو نارك. (ابن ماجه ص: ۲۶۰). وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من أصبح مطيعاً لله في والدين أصبح له بابان مفتوحان من الجنة، وإن كان واحداً فواحداً، ومن أصبح عاصياً لله في والدين، أصبح له بابان، مفتوحان من النار، إن كان واحداً فواحداً. قال: رجل: وإن ظلماه؟ قال: وإن ظلماه! وإن ظلماه! وإن ظلماه! (مشكوة ص: ۴۲۱). قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ألا أحدثكم بأكبر الكبائر؟ قال بلى يا رسول الله! قال: الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَ عَقْوُ الْوَالِدَيْنِ... الخ (جامع ترمذی ج: ۲ ص: ۲، طبع دهلي).

او عن عبدالله بن عمر رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ألا كلکم راعٍ وكلکم مسؤول عن رعيته. متفق عليه. (مشكوة ج: ۲ ص: ۳۲۰، ۳۲۱، كتاب الأمانة). ۹۰۱۴ (س..... عائشة رضي الله عنهما) أن فتاة دخلت عليها فقالت: إن أبي زوجني من ابن أخيه، ليرفع بي خسيسته، وأنا كارهة، قالت: اجلسي حتى يأتي رسول الله صلى الله عليه وسلم، فجاء رسول الله صلى الله عليه وسلم فأخبرته، فأرسل إلى أبيها فدعاه. فعجل الأمر إليها، فقالت: يا رسول الله! قد أجزت ما صنع أبي، ولكن أردت أن أعلم الناس أن ليس للأبَاء من الأمر شيء، وفي نسخة السماع أردت أن أعلم النساء من الأمر شيء؟ أخرجه النسائي. (جامع الأصول في أحاديث الرسول لابن أثير الجزري ج: ۱ ص: ۴۶۴، طبع بيروت).

والسنة أن يستامر البكر وليها قبل النكاح..... وإن زوجها بغير استئمان فقد أخطأ السنة، و توقف على رضاها، وهو محمل النهي في حديث مسلم: لا تنكح الأيم حتى تستامر. ولا تنكح البكر حتى تستأذن..... الخ. (البحر الرنق ج: ۳ ص: ۱۲۱، كتاب النكاح، باب لأولياء والأقفاء). و لا تجبر البالغة البكر على النكاح... الخ. وفي الشامية: ولا الحر البالغ... الخ. (الدر المختار مع الرد مختار ج: ۳ ص: ۵۸ طبع سعيد كراچی).

ان جارية بکړا انت رسول الله صلى الله عليه وسلم، فذكرت أن أباه زوجها وهي كارهة فخيرها رسول الله صلى الله عليه وسلم، أخرجه أبو داود. (جامع الأصول ج: ۱ ص: ۴۶۳، طبع بيروت) لا يجوز نكاح أحد على بالغة صحيحة العقل من أب أو سلطان بغير إذنها بکړا كانت أوليها فان فعل ذلك فالنكاح موقوف على إجازتها فان أجازته جاز. وإن رذته بطل. كذا في السراج الوهاج. (عالمگیری كتاب النكاح ج: ۱ ص: ۲۸۷، طبع بلوچستان)

خوشحاله ساتلو لپاره او د هغوی د احترام په خاطر یې قبوله کړې او بیا دغه وعده پوره کړې؛ نو الله تعالی به ورته ډېر اجر ورکړي؛^{۱۱} خو که دی یې نه قبلوي مور پلار یې دا حق نه لري چې په اولاد باندې زور راوړي،

که مور پلار واده ته په زده کړه باندې

ترجیح ورکوي؛ نو اولاد باید څه وکړي؟

سوال: زما مور پلار اگر که په مونږ ټولو باندې په ډېر محنت زده کړه کړې ده. لیکن د هغوی دا فکر دی چې ټول هر څه یوازې په زده کړه کې دي، زه اگر که وړوکی یم؛ خو زما مشرانې خویندې دي چې هغوی ته اعلیٰ تعلیم ورکول کیږي او زما د مور پلار سره د هغوی د واده کولو هیڅ فکر نشته، حال دا چې هغوی خپله د بوداتوب په طرف روان دي، تاسو ته خو معلومه ده چې نن سبا زمانه څومره خرابه ده او زه هم ډیر وړوکی یم او کله چې زه غټ شم نو تر هغه وخته پورې به زما خویندې زړې وي بیا خو به رشته ملاوېدل هم مشکل وي او اوس خلک د دوستۍ کولو لپاره کور ته ځي راځي؛ خو پلار مې ټولو ته ځواب ورکوي، حال دا چې زه په دې پوهېږم چې زما خویندې په دغه رشته باندې خوشحاله دي، که مور پلار ته د خپلو ذمه واریانو احساس نه وي؛ نو آیا اولاد ته دا حق حاصل دی چې هغوی په خپله خوښه واده وکړي؟ په داسې حال کې چې دواړه مسلمانان وي او په اسلام کې دا خبره جائز هم ده.

جواب: نن سبا د اعلیٰ تعلیم شوق مور پلار د خپلې فریضې نه غافل کړي دي، د هلکانو او جینکو عمرونه د کالجونو او یونیورسټیانو په چکر کې تیریږي، کله چې وخت تېر شي؛ نو د مور پلار سترگې وغړیږي. ماته دغه راز خطونه په سلگونو راغلي دي چې د نجلۍ عمر دېرش پنځه دېرش کاله شي بیا یوه رشته هم نه راځي او کومه چې راشي؛ نو هغه هم کتلو سره سمدستي چوپه خوله لاره شي، څه تعویذ. وظیفه یا عمل راته وښایه چې د بچیانو واده وشي نجلۍ تعلیم یافته ده. مگر رشته ورته نه ملاوېږي، وغیره،،،، الله خبر دی چې څومره خاندانونه په دې سېلاب کې غرق شوي دي او څومره هلکان او جینکي په غلطه لاره باندې روان دي، ددې وجې نه تا چې څه لیکلي دي دا یو زړه سوځونکی حقیقت دی حدیث کې دي چې

اعن ابن عباس رضی الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من أصبح مطيعاً لله في والديه أصبح له باهات مفتوحان من الجنة وإن كان واحداً (مشکوٰۃ ص: ۴۲۱، باب البر والصلة، الفصل الثالث)

عن ابی سعید و ابن عباس رضی اللہ عنہما قالا: قال رسول الله ﷺ: ((من ولد له ولد فلیحسن اسبه وادبه، فاذا بلغ فلیزوجہ، فان بلغ ولم یزوجہ فاصاب اثماً فانما اثمہ علی ابیہ)) (مشکوٰۃ ۲۷۱)

حضرت ابوسعید او ابن عباس رضی اللہ عنہما فرمایي چې نبي کریم ﷺ وفرمایي: کله چې اولاد بالغ شي او مور پلار د دوی د نکاح نه سترگې بندي وساتي؛ نو په دې صورت کې که د اولاد نه گناه وشي؛ نو مور پلار ورسره په دې گناه کې پوره برخه لري، پاتې شو دا سوال که مور پلار غفلت کوي نو آیا هلک نجلۍ په خپله نکاح د عدالت به ذریعه کولای شي؟ نو ددې ځواب دا دی که دواړه په هر حیثیت سره برابر وي؛ نو دا نکاح به صحیح وي کله نو نه^{۱۱}. البته که هلک په کوم ځای کې خپله واده کوي دا خوڅه مسئله نه ده لیکن د نجلۍ لپاره مشکل دی بهر حال که نجلۍ خپله واده کول غواړي؛ نو هغې ته ددې خبرې لحاظ ضرور پکار دی چې د کوم هلک سره عقد کول غواړي هغه به په هر حیثیت د هلک برابر وي. دې ته د فقهي په اصطلاح کې (کفو) وايي.^{۱۲}

واده کې د مور پلار د خلاف شرع خواهشاتو لحاظ نه دی پکار

سوال: زما د وړوګي ورور واده راروان دی، هغه وايي چې بس د اول نه دي نکاح وشي لیکن مور دا ضد کوي چې اول به کورده کیږي او بیا به نکاح سره د رواجونه سره وي، د کور د آبادۍ رنګ او اشارې هم راوړل غواړي، ځکه چې ددې بل بچی نشته، نو تاسو ووايئ چې د مور د دغسې خواهشاتو احترام کول پکار دي او که د سنت محمدي پیروي پکار ده؟

جواب: د سنت پیروي لازمه ده او د مور خلاف شریعت خواهشات پوره کول ناجائز دي^{۱۳}، مګر د مور بې ادبي ته ده پکار هغه په ښه طریقه په مسئله باندې پوهول پکار دي.^{۱۴}

الفنذ نکاح حرة مکلفة بلا رضا ولي، والاصل ان کل من تصرف فی ماله تصرف فی نفسه وما لا فلا. (الدر المختار مع الرد المختار ج: ۳ ص: ۵۶، طبع ایچ ایم سعید کراچی).

ان المرأة اذا تزوجت نفسها من کفو لزم علی الاولیاء، وان زوجت من غیر کفو لا یلزم او لا یصح بخلاف جانب الرجل فانه اذا تزوج بنفسه مکافئة له او لا فانه صحیح لازم. (رد المختار ج: ۳ ص: ۸۵).

اعن انس رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا يؤمن أحدکم حتى یكون هواه تبعاً لما جنت به. (مشکوٰۃ ص: ۳۰ باب الاعتصام بالکتاب والسنة). ایضاً: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "لا طاعة لمخلوق فی معصية الخالق" (مشکوٰۃ ص: ۳۲۱، کتاب الامارة، الفصل الثاني).

اکما قال تعالى: "فلا تقل لهما أف ولا تنهرهما وقل لهما قولاً کرهما" (النساء: ۳۳).

د نجلۍ او هلک کومو صفاتو ته کتل پکار دي؟

سوال: کوم وخت چې د دوستۍ کړۍ پیل کېږي؛ نو خلک جینکو ته په داسې طریقې گوري لکه څنگه چې گډو چیلو ته د اختر په ورځو کې کتل کېږي آیا دا طریقې سمه ده؟ دویمه خبره دا چې که نجلۍ وي او که هلک په دې ډول دوستي یو تجارتي ډول خپلوي، د بېلگې په ډول هلک څومره شتمن دی (اگر که په حرامه بې پیدا کړي وي) نجلۍ به څومره د کور توکي راوړي. (اگر که د حرامې گټې وي) په دې اړه اسلامي حکم څه دی؟

جواب: اسلامي حکم دا دی چې د رشتې کولو پرمهال د هلک او نجلۍ دواړو دیندارۍ، شرافت او امانت ته ترجیح ورکول شي^{۱۱}. کوم هلک چې حرام گټې ددېنه هغه هلک غوره دی چې حلال رزق گټي اگر که له اقتصاده کمزوری وي^{۱۲} او کومه نجلۍ چې دینداره وي، پاک لمنه وي، دځاوند تابعداره وي غوره ده اگر که د کور توکي بیخي رانه وړي یا کم راوړي.

د جینکوله وجې دهلکا نو واده ځنډول

سوال: اکثر لیدل شوي چې چېرته جینکۍ وي، د هغوی د واده په تړاو د هغوی وروڼه یو اوږد انتظار تېروي چې د هغې په وجه د هغوی عمروڼه ختم شي یا پوره وخت تېر شوی وي، آیا د اسلامي حکم په رڼا کې به دا طریقې جائز وي او دا چې په دې دوران کې که چېرته خدای مکړه څوک گناه وکړي؛ نو ددې وبال به په چا باندې وي؟

جواب: شرعي حکم دا دی چې مناسب رشتې پیدا کېدو سره سم دستي عقد وکړل شي، ددې لپاره چې د ځوانانو جذبې بې ځایه ونه کارول شي، کله نو مور پلار به یې هم په گناه کې برابر شریک وي^{۱۳}.

۱۱ اقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: اذا خطب اليكم من ترضون دينه و خلقه فزوجوه، ان لا تفعلوا تكن فتنة في الارض و فساد عريض. (مشکوٰۃ ص: ۲۶۷، كتاب النكاح، الفصل الثاني، وجامع الأصول ج: ۱۱ ص: ۴۶۵، طبع بيروت). أيضاً: عن أبي هريرة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: تنكح المرأة لأربع: لما لها و لحسها و لجملها و لدينها، فاظفر بذات الدين تربت يداك (مشکوٰۃ ص: ۲۶۷، كتاب النكاح، الفصل الأول) او في شرح السنة روى ان رجلاً جاء الى الحسن و قال: ان لي بنتاً و قد خطبها غير واحد، فمن تشير علي ان أزوجه؟ قال: زوجها رجلاً يتقى الله، فإنه ان أحبها أكرمها، و ان أبغضها، لم يظلمها. (مرقاة شرح مشکوٰۃ ج: ۳ ص: ۴۰۳ طبع بمبئی)

۱۲ اکما في حديث أبي سعيد وابن عباس رضی الله عنهما: فاذا بلغ فليزوجها، فان بلغ ولم يزوجه فإصاب الثمأ فانما اثمه على أبيه. (مشکوٰۃ ص: ۲۷۱، باب الولي في النكاح و استئذان المرأة، الفصل الثالث).

هو دا خبره ده که رسته نه پیدا کېږي بیا یې مور پلار گناه کار نه دی. ^{۱۱}

که مور او پلار د پنځه ویشت کالونه زیات عمر والا اولاد ته واده نه کوي

سوال: که مور او پلار اولاد ته واده نه کوي او دهغوی عمرونه د پنځه ویشت کالونه هم زیات شوي وي: نو آیا هغوی په خپلې مرضي کوم ځای واده کولای شي؟ ایا دا عمل خوبه د مور او پلار نافرمانی نه وي؟

جواب: په دې صورت کې اولاد ته پکار دي چې په څه ذریعه مور او پلار خبر کړي او هغوی د اولاد په واده کولو باندې راضي کړي. که مور او پلار ددې پروا نه کوي: نو اولاد خپله په خپل واده کولو باندې حق لري ^{۱۲}. هلک چې په کوم ځای کې ځانته په خپله خوښه واده کول غواړي دا خو څه مسئله نه ده؛ خو د نجلی لپاره مشکله ده، په هر حال که چېرته نجلی په خپله واده کول غواړي: نو دېته ددې خبرې لحاظ کول ضروري دی چې د کوم هلک سره عقد کول غواړي هغه په هر حیثیت ددې سره برابر وي، دېته د فقهي په اصطلاح کې (کفو) وايي. ^{۱۳}

[الحمد لله پنځم جلد ختم شو]

۱۱. كما قال تعالى: لَا يَكْفُفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا" (البقرة: ۲۸۶).

۱۲. فَإِنْ كُنُوا مِمَّا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ: (۳). أيضًا: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إذا خطب اليكم من ترضون دينه وخلقه فزوجوه، وإن لاتفعلوه تكن في الأرض فساد عريض. رواه الترمذی. (مشکوٰۃ ص: ۲۶۷. طبع لديني)

۱۳. ان المرأة إذا زوجت نفسها من كفؤ لزم على الأولياء وإن زوجت من غير كفؤ لا يلزم أو لا يصح بخلاف جانب الرجل فإنه إذا تزوج بنفسه مكافئة له أو لا فإنه صحيح لزم. (ردالمحتار ج: ۳ ص: ۸۵. طبع ايم ايج سعيد کراچی).

د اول جلد اجمالي فهرست

ایمانیات او عقائد،
د تقدیر مسائل، محاسن اسلام،
نبي کریم ﷺ نور دې که بشیر،
عقیده حیات النبی، انبیاء، کرام
سره ملاقات، دمعرّاج مسائل، په
خوب کې نبي کریم لیدل، صحابه او
صحابیات، حضرت حسین او
یزید، د اجماع او تقلید مسائل،
د سنت او بدعت تعریف، مروجہ
میلاد، اصلاح مفاهیم، د ډارون
نظریه اعتقاد او اسلام

د دویم جلد اجمالي فهرست

د کفر، شرک او دارنداد تعریف او احکام،
قادیاني فتنه، کافرانو سره تعلقات،
د ختم نبوت عقیده او دعینسی ۱۱ نزول،
د قیامت نښې، د گناهونو نه توبه، د برزخ
حالات، د جنت بحث، تعویذ کوډې او
جادو، پیریان، رسومات او رواجونه، په
اسلام کې د فال مسائل، متفرق مسائل،
داودس مسائل د غسل مسائل، داوبو
احکام، د تیمم مسائل، دموزو مسائل،
د حیض او نفاس مسائل، دنوکانو درنگ
کولو مسائل، بغیر د اوداسه نه دعا او
اذکار کول، دنجاست مسائل، دمانځه
مسائل، دجماعت مسائل.

د دریم جلد اجمالي فهرست

د جماعت متعلق باقي مسائل، د آذان
او اقامت مسائل، دمانځه شرطونه،
دمونځ ادا کولو طریقه، دلاؤډ
سپیکر مسائل، دصف جوړولو
مسائل، دامام مسائل، دمقتدي
مسائل، په کور کې مونځ کول،
دمانځه نه پس دعا او اذکار،
دمسبوق او لاحق مسائل، دښځو
دمانځه مسائل، دمعدور احکام، د
وترو مونځ، دسنت مونځ ادا کول،
دمسافر مونځ، دجمعی مونځ

د څلورم جلد اجمالي فهرست

دخطبو متعلق باقي مسئلې،
داخترونود مونځ مسائل، دتراویحو
مسائل، نفلي مونځونه دسجده تلاوت
مسائل، دمانځه متفرق مسائل، اوراد
او وظائف، دمـــپري حکمونه، د
اندامونو پیوند کاري، دجنایې مونځ،
دقبرونو زیارت، ایصاب ثواب کول،
دقرآن کریم فضائل او مسائل، دروژې
فضائل او مسائل، درویت هلال
مسائل، داعتکاف مسائل،
دتکبیرات تشریق مسائل

د پنځم جلد اجمالي فهرست

دزکاة مسائل، دعشر مسائل، دصدقه
فطر مسائل، دنظر مسائل، نفلي
صدقه، دفقیرانو متعلق مسئلې،
د حج او عمرې فضیلت او فرضیت، په
حرامو پیسو حج کول، دعمرې
مسائل، د حج بدل مسائل، دمحرّم نه
پرتنه حج کول، دقربانې مسائل،
د حاجی دقربانې مسائل، مدینې
منوره ته حاضري، دعیقې مسائل،
دښکار مسائل، دترخي، لري او دهگو
حکم، دسپي ساتلو مسائل

د شپږم جلد اجمالي فهرست

دکوژدن مسائل، دنکاح طریقه، شرعي
مهر، دطلاق مسائل، دواده نه مخکې
طلاق، دطلاق اقسام، خلع کول،
دحاملې طلاق، دظهار مسائل، دنکاح
دتنسیخ مسائل، طلاق نه انکار کول،
دعدت مسائل، داو لاد تربیتي حق،
غیر مسلمو سره کاروبار کول، معاملاتو
کښې دهوکه کول، ذخیره کول، بیانه
ورکول، دحصو کاروبار کول،
دمضاربت مسائل، کور، زمکه او دکان
په کرایه ورکول

د اووم جلد اجمالي فهرست

دکور او ځمکې په کرایه ورکولو باقي مسئلې، دقسطونو
کاروبار، دقرض مسئلې، امانت، رشوت، داخستلو او خرڅولو
متفرق مسئلې، معاملات، دسود حکم، دبینک نه سود
اخستل، دسود دې پیسو مصرف، دبینک نوکري، دبییمه
کمپنی مسئلې، جواړي (قمار) کول، دبانډه حکم، کمیشن،
دمیراث مسائل، لونه له میراث محرومول، دوصیت مسائل،
دجهاد او شهید حکمونه، دسیاست مسائل

د اتم جلد اجمالي فهرست

دپردې مسائل، اخلاقیات، سلام او مصافحه، دتعلیم
مسائل، ددین تبلیغ مسئلې، دتصوف مسائل، دخوب
حقیقت او تعبیر، دنومووسره متعلق مسائل، دبیرې مسائل،
جسماني وضع قطع، دجامو متعلق مسائل، دخوراک او
څکاک شرعي احکام، لوبې کول، موسیقي او گډا، فلم کتل،
دتصویر حکم، خانداني منصوبه بندی، دنعتنو متعلق
مسائل، دمور پلار او خپلوانو سره تعلقات